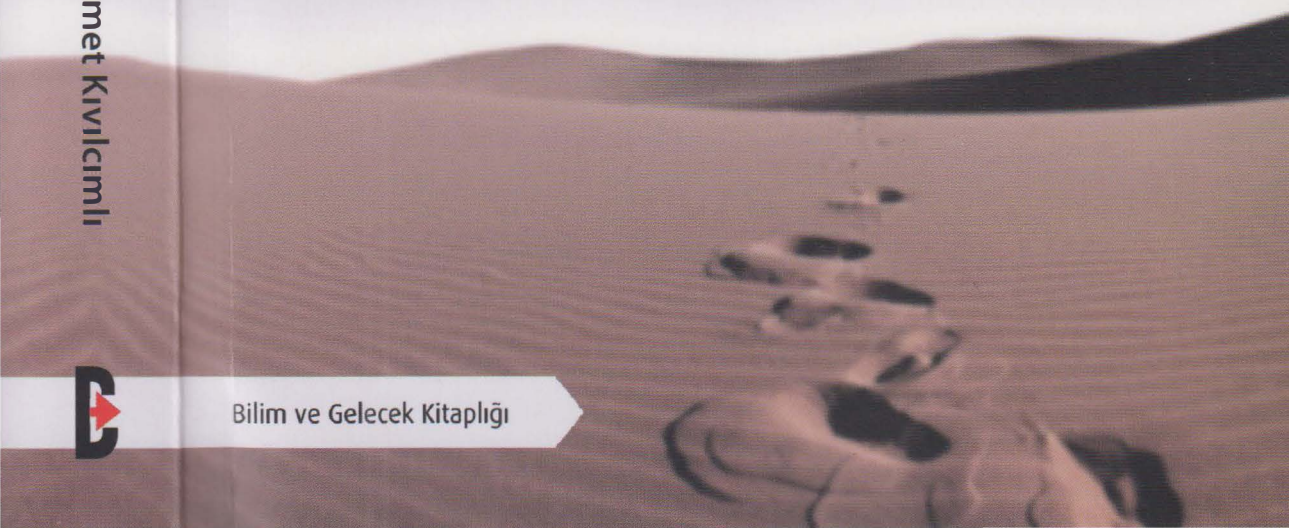
Hikmet Kıvılcımlı

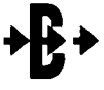
ALLAH PEYGAMBER KİTAP

Bilim ve Gelecek Kitaplığı

ALLAH - PEYGAMBER - KİTAP

Hikmet Kıvılcımlı

Bilim ve Gelecek Kitaplığı

Bilim ve Gelecek Kitaplığı - 37

Allah - Peygamber - Kitap

Hikmet Kıvılcımlı

Yayıma hazırlayan: Ahmet Kale

© Bu kitabın yayın hakları
7 Renk Basım Yayım ve Filmcilik Ltd. Şti.'ne aittir.

Birinci Baskı: Kasım 2013
İkinci Baskı: Mart 2015

ISBN: 978-605-5888-36-7

Kapak tasarımı: Şule Dede
Sayfa tasarımı: Baha Okar

Baskı: Kayhan Matbaacılık
Davutpaşa C. Güven Sanayi Sitesi B Blok,
No: 244, Topkapı / İstanbul
Tel: 0212.612 31 85
Sertifika no: 12156

7 Renk Basım Yayın ve Filmcilik Ltd. Şti
Tel: 0216.349 71 72
Caferağa M. Moda C. Zuhal S. No: 9/1, Kadıköy-İstanbul
http://www.bilimvegelecek.com.tr • bilgi@bilimvegelecek.com.tr
Sertifika no: 12496

HİKMET KIVILCIMLI

ALLAH - PEYGAMBER - KİTAP

Hikmet Kıvılcımlı

1902 yılında Makedonya'nın Priştine şehrinde doğan Kıvılcımlı, Türkiye sosyalist hareketinin kurucu kuşağındandır. Balkan bozgunu sonrası Anadolu'ya gelip, Ege bölgesinde çocukluk ve delikanlılığını geçirdi. Gönüllü olarak Kuvayı Milliye hareketine katılarak, Aydın ve Köyceğiz yörelerinde işgalci Yunan ordusuna karşı savaştı. İstanbul'a dönünce Vefa Lisesi'nden sonra Askeri Tıbbiye öğrencisi oldu. Sıkı bir dindar olarak girdiği okulda, "imamın arkasındaki en sadık cemaat iken, Kafirun suresinden materyalizme atladı". Bundan sonra 50 yılını vereceği komünist faaliyet ve komünist yaşamı aksatmadan sürdürdü.

Bu 50 yılda, ölümünden kısa süre önce Brejnev'e yazdığı mektupta dediği gibi: *"Türkiye'de, teorice ve pratikçe tam 50 yıl dövüşüyor. 22 yıllık hapishanelerini, her defasında, Lenin'in dediği gibi: 'Alfabe'den başlayıp yüce Cebir'i bitirecek' bir okula çeviriyor. Sabırlıcasına ve sistemlicesine. Marks - Engels - Lenin - Stalin'i, Tarihi, Ekonomi Politiği, Diyalektiği, Tarihcil Maddeciliği klasik olarak etüd ediyor. Ve Lenin'in öğütlediği gibi: Kendi ülkesinin tarihini, ekonomi politikasını ve sınıf ilişkilerini, özge orijinallikleri içinde araştırıyor. Böylece o militan yüzlerce kitap yazıyor. Kendi dilinde, çoğu temelli orijinal olan 40'tan aşırı kitap yayınlıyor."*

Yaşamının toplam 22 yılını cezaevlerinde geçiren bu önemli politika, örgüt ve biliminsanı, 12 Mart Muhtırası sonrası "arkadaşlarının ısrarı üzerine ve tedavi amacıyla" (birkaç yıldır prostat kanseridir) yurtdışına çıktı. Çok çileli ve maceralı bir yolculuktan sonra, Türkiye'ye dönerken Belgrat'ta 11 Ekim 1971 günü arkasında yüze yakın telif eser, yüzlerce makale, mücadele dolu, direngen bir yaşam ve örnek bir insanlık anlayışı bırakarak aramızdan ayrıldı.

İÇİNDEKİLER

Yayınevinin notu 7

GİRİŞ 11

Birinci Bölüm
ALLAH-İBRAHİM-MUHAMMED-BİLİM 25

1- Birikim bilimi ve tarihin büyük mirası: İbrahim ile Muhammed 27

2- Pratik ve teorik ihtiyaçların başkalaştırıp sağlamlaştırdığı tanrı fikri 34

3- "Esmaü'l Hüsna" Allah'ın güzel isimleri ve tarihin kanuncul gidişi 38

4- Hz. Muhammed'in bilge(arif)liği 64

5- Determinizm ve "Esmaü'l Hüsna" 70

6- İkiz düşman kardeşler: İsrailoğulları ve Hicaz Arapları: Muhammed'in birikimi 76

7- İnsan beyni ve Hz. Muhammed rejimi 82

İkinci Bölüm
KUTSALLAŞTIRMA PROSESİNİN ÇIKIŞ KÖKLERİ 89

1- Allah-fiyat ve tarihsel devrimler 91

2- Tanrısallaşma gidişinde totemizmin rolü 100

3- Medenileşme ve tanrısallaşma gidişinde komünün rolü 106

4- Tanrısallaşma gidişinde medeniyetin rolü 117

5- Tanrısallık gidişinde "dağ"ın rolü 121

Üçüncü Bölüm
TARİHÖNCESİ (MORGAN) BİLİMİ - İBRAHİM TOPLUMU - YAZISIZLIK ve KUTSALLIKLARIN GELENEKLEŞMESİ 123

1- Tektanrıcılığın yazısızlığı ve kutsallaştırmanın *Tevrat-Kur'an* ve geleneklere yansıması 125

2- Morgan'ın tarihöncesi (Komün) bilimi ve Hz. İbrahim göçebeleri 131

3- İbrahim'in determinizmi: "Mucizeleri" 142

4- İbrahim dininde "kuşkular" 145

Dördüncü Bölüm
TARİHSEL DEVRİM ÖZLEMİ TEMELİNDE ALLAH -İBRAHİM- ve KUTSALLAŞTIRMA 157

Tarihsel devrim özlemi temelinde tektanrıcılığın (İbrahim dininin) teorileşmesi: Kutsallaşma 159

Beşinci Bölüm
HZ. İBRAHİM YARATICILIĞININ SEMİT KÖKLERİ ve EVRENSELLİK EŞİĞİ 171

1- İki büyük sansür - Yaratıcı beyin ve İbrahim yaratıcılığının ata (Semit) temelleri 173

2- İbrahim: Yeni çağın alameti ve düşüncedeki yeni soyutlama sıçraması 184

Altıncı Bölüm
İSLAMİYET'İN İBRAHİM'DEN GELİŞİ, İBRAHİM'İN (TEK ALLAH'IN) SEMİT'TEN GELİŞİ ve EVRİMCİL DEĞERİ 189

1- İslamiyet'in İbrahim'den gelişi 191

2- *Tevrat* tarihlemeleriyle tektanrıcılığın İbrahim'e intikali 194

3- "Allah" keşfinin evrimcil değeri 202

4- Tanrısallığın trajedisi ve İbrahim 207

Yedinci Bölüm
KUTSALLAŞTIRMANIN SON HALKASI: KURAN ve HZ. MUHAMMED 219

1- "Bismallahirrahmânirrahim" (Rahman ve Rahîm Allah'ın adıyla) 221

2- Yeni kutsallaştırma halkası ve ilk sûreler 224

Yayınevinin notu

Elinizdeki kitap, ilk olarak Bumerang Yayınları tarafından Ağustos 1999'da basılmış. Yayıncıları "Ahmet Cansızoğlu dolayısıyla Emine Hanım [Kıvılcımlı] tarafından bana ulaştırmak üzere verilen bu araştırma ancak 1996 sonunda elime geçti"den başka aydınlatıcı bir açıklamada bulunmamışlardı. Dolayısıyla "bu araştırma" denen metnin Kıvılcımlı tarafından mı "Allah-Peygamber-Kitap" diye adlandırıldığını, yoksa yayıncıların mı böyle bir isim kullandıklarını bilemiyoruz. Daha sonra kendilerine ulaşıp her türlü bilgi alma girişimlerimizi de yanıtsız bıraktıkları için kesin hükümde de bulunmak durumunda değiliz. Ancak 2011 yılında o zaman editörü olduğumuz Sosyal İnsan Yayınları'nda yayımlarken isim değiştirmeyi uygun bulmadık. Kitap sınırlı bir çevrede de olsa bu isimle tanınmıştı ve isim içerikle ters düşmüyordu.

Kıvılcımlı, çeşitli kereler sağlığında yayımladığı ve yayımlamayı düşündüğü kitapların listesini verir. Yayımlamayı düşündüğü kitaplar arasında, daha 1935 yılında "Din Tarihinin Materyalizmi" ve "İslam Tarihinin Materyalizmi" isimli incelemelerini yayımlayacağını ilan eder. O zamanki yayınevi olan Marksizm Bibliyoteği'nde çıkan kitapların arkasında, yayımlanacak eserler listesinde vardır bu ilanlar. Ancak yayımlanamazlar. Nihayet, tarih çalışmalarıyla ilgili sayısız incelemelerinden birine yazdığı bir giriş yazısında şöyle bir açıklamasına rastlarız Kıvılcımlı'nın:

"1939 [1938] Yavuz davasında gerek Osmanlı, gerek 'İslam Tarihinin Maddesi' üzerine olan el yazmaları gizli polisçe birer suç belgesi imişçe gaspedildi. Ve bir daha o el yazmalarının tek tük, eksik taslaklarından başka izini tozunu bulamadık. Hele *Kuran-ı Kerim*'i satır satır izleyerek özenle

temiz ettiğimiz 'İslam Tarihinin Maddesi' kitabının birinci cildi, bağırta çağırta yok edildi. Söz verilmişken, yıllarca sonra bulunamadığı gerekçesiyle geri verilmedi." (*Tarih Yazıları*, s.12, Sosyal İnsan Yayınları)

"*Kuran-ı Kerim*'i satır satır izleyerek özenle temiz ettiğimiz 'İslam Tarihinin Maddesi' kitabının birinci cildi (abç), bağırta çağırta yok edildi" derken, özellikle birinci cilt demesi dikkatimizi çekiyor. Elimizdeki kitap çok büyük bir olasılıkla kastettiği o birinci cildin dışında kalan kılıç artıkları. Kimi yerlerdeki bu tür anışları dışında Kıvılcımlı'nın sağlığındaki eser listesinde "Allah Peygamber Kitap" bulunmuyor. Yayımlayanlar önemli bir hizmeti yerine getirmişlerdir kuşkusuz. Ancak Kıvılcımlı'nın eser listesinde bulunmayan, metnine hiç rastlanmayan, "Günlük Anılar"da da Kıvılcımlı tarafından hiç anılmayan bu kitap, memnuniyetle birlikte bir şaşkınlık da yaratmıştı. Cansızoğlu da Emine Kıvılcımlı da ölmüşlerdi. Kitaba konu olan ham metinler ortada yoktu. Ham metinleri almak için yaptığımız çeşitli girişimler yanıtsız kalmıştı.

Konu çok önemliydi. Metin, erişilmez derecede kıymetli bir metindi. Ancak Kıvılcımlı gibi bir tarihsel maddeci ustanın başarabileceği bir eserdi. Bu yüzden 2011'de yayımlamakta hiçbir ikircik taşımadık. Şimdi de öyle.

Yine yayıncılar "...Epey karışık olan bölümlemeler ve alt başlıkların düzenlenişi dışında yazıyı hiçbir 'katkı' yapmadan, olduğu gibi..." demişler. Metin üzerinde yaptığımız düzeltme çalışmalarında bölümleme ve alt başlıklara dokunmadık. Çünkü ham metin elimizde yoktu. Yeni bir karışıklığa yol açmak istemediğimiz gibi, Kıvılcımlı'ya olan saygı ve bağlılığımızdan, eserlerini olduğu gibi yayımlamayı ilke edinip, ne yazılmışsa onu olduğu gibi vermeyi uygun gördüğümüzden de böyle davrandık. Ancak doğaldır ki yayıma hazırlarken gerek imla gerek çok zaruri sadeleştirmeler dışında, titiz bir gözle *Kur'an*'dan yapılan ayet alıntılarını inceledik. Kimi ayet numaralarını, kimi süre isimlerini, günümüzdeki en çok kullanılan "Kur'an Meali" olan Elmalılı Hamdi Yazır metni ve yine aynı yazarın "Hak Dini Kur'an Dili" isimli tefsir eserinden doğrulayıp, kimi yarım kalmış ayetleri de [ ] içinde tamamladık. Bunların dışında bizler de ilk yayımlanan metni olduğu gibi yayımlamış olduk.

Kıvılcımlı'nın bu önemli eserini bu defa da Bilim ve Gelecek Kitaplığı'ndan okuyuculara ulaştırmak ayrı bir mutluluk kaynağı.

Ahmet Kale

"Fe-in tevelev Fe-kul hasbiyallâhü Lâ ilahe illâ hü, aleyhi tevekkeltü ve Huve Rabbül-arşil aziyim." (Tevbe Sûresi, 129. Ayet)

"Eğer yüz çevirirlerse, onlara de ki: Bana Allah yeter. Ondan başka tapılacak ilah yoktur. Ancak ona güvenip bağlandım. Ve o büyük arşın sahibi Rabbimdir." (Tevbe Süresi, 129. Ayet)

Peygamberler, ne zaman toplumcul evrimin ağdalı-karmaşık akışından başları dara düşse; kendi çağlarında tarihsel determinizmin en yüksek ifadesi olan (binlerce yıllık kutsallık geleneklerinin kabuğu içinde de bulunsa, bilim ve bilgi yüklü olan) "Allah" yorumculuğuna sığınırlardı. Tıpkı modern sosyal devrimcilerin sıkıştıkça, "Bize tarihsel determinizm yeter!" deyip, demir çarık demir asa bilim-devrim görevlerinde daha fazla yoğunlaştıkları gibi. Çünkü antik peygamberler de kendi ölçülerinde tarihsel devrim görevleriyle müjdelenmiş idiler. Ve tarihsel devrimler, en temelde üretici güçler determinizmiyle işleyen komüncül kolektif aksiyonlu insanın, kutsallaşmış (medeniyete geçiş: sınıflı topluma parçalanış) haliydi.

Kutsallaştırma prosesi de insanlık tarihinin açılıp kapanan ama birbirlerini aşamayan üretici güçleri cycle'larına: kendilerini yeniden üretiş devirdaimlerine uyar:

Kutsallaştırma gidişinin son halkasında, son Peygamber, son (veda) hutbesinde şöyle seslenir:

> "Ey insanlar! Bugünleriniz nasıl kutsal bir gün ise, bu aylarınız nasıl kutsal bir ay ise, bu şehrimiz Mekke nasıl mübarek bir şehir ise, canlarınız, mallarınız, namuslarınız da öyle kutsaldır, her türlü tecavüzden korunmuştur."

Kutsallaştırmanın ilk halkası olan totemizmde de böyledir: Komün, totemini kutsallaştırıp, onu kendi ruhu üzerinde egemenleştirirken, aynı zamanda kan teşkilatlarını, üretici güçleriyle birlikte her şeyini; insanını da kutsallaştırıyordu. Toplum biçimleri geliştikçe kutsallaştırma üretici güçlere yansıdı ama hep aynı temellere uymadan edemedi. Binlerce, on binlerce yıl sonra bile, aynı temeller; açılarak, genişleyerek, tanınmaz boyutlara gelecek ölçülerde de olsa son peygamberin tutumunda böyle dilleniyordu...

GİRİŞ

Konumuz "Din". Üzerinde en çok spekülasyon: düşünce vurgunculuğu yapılan alan! Oysa tam tersi olması gerekir. Öyleyse bilimin en çok kılıç kuşanması gereken alanlardan birisi de din konusu olmalıdır. Bu yüzden bu alanda "ideoloji" ve "politika" sökemez, sökememelidir. O yavanlıklar ancak bilim ateşiyle durdurulup dönüştürülebilir.

Meselemiz hiç de ikincil-üçüncül kategoriden bir iş sayılamaz. Çünkü din konusu, sadece toplumun çatısında tıkırdayan bir kültür meselesi değil, insan beyninde, düşünce mekanizmalarında işleyen adeta sistemleşmiş canlı bir düşünce biçimidir ve insan beyninde kolayca sökülüp atılamayacak derinliklere yapışmış köklere sahiptir.

Söküldü sanıldığı yerde, başka bir nesnenin veya konunun fetişe edilişine: tapınına dönüşmüştür. İnsan şuuru kendisini bilemedikçe ne maddi nesnelerin, ne de manevi konuların fetişizmini (tapıncını) aşamaz.

İnsan toplumunun gidişine göre, daha maddi, daha manevi tapınışlar öne çıkmaktan geri durmazlar. Ama bu öne çıkışlar daima insan zihninin işleyiş yasalarına etle tırnak gibi bağlı gelişirler. Çünkü insan üretici gücü toplumsal kanunlarla işlerken, her şey insanın beyin aynasında yansımakla kalmaz; o yansımalar yeniden topluma dönerken, etki tepkilerde, insan zihni ve toplum, kuşaklar boyunca sürüp giden gelenek göreneklerini oluştururlar. Ve onlar kolay aşılıp-kazınamaz.

İnsan toplumu ve düşünüş sistemi, hasbelkader tesadüfi olarak tanrısallaştırmalara kapılmadığı gibi; "Matah" [meta] fetişizmine veya nesnelerin tapıncına, illüzyonlarına da öyle gelişigüzel düşmez veya düşürülemez.

Başta toplumsal gidiş kanunları etkin bulunur. Her kişide ayrı ayrı yansıyan düşünce işleyişi de kendi başlarına ayrı birer dünyadır. Ve ayrı bir uzmanlık alanı oluşturur. Fakat toplumsal yasaların işleyişlerinden hayat buldukları için son zerrelerine kadar toplumsaldırlar. Ve kanunumuz içine girerler.

"Tutkular" insanı yeniden ve yeniden öldürüp diriltebilirler. Bu sadece toplumsal değil, aynı zamanda zihinseldir de.

Modern çağda "metalar"ın veya daha geniş anlamda nesnelerin manevi tapınçları aşılmış gibi dururlar. Tarihsel devrimlere kıyasla sosyal devrimler, eski uykuda gezer şuursuzluktan veya alt şuura atılışlarından ve yıkımlarından kurtulmuş sayılırlar. Bilinç ve teşkilatlanma geliştiği ölçüde metaların fetişizmi de aşılır elbet. Ama kutsallaştırmanın öyküsü bitmiş görünmüyor.

İnsanlığın sosyalizmi yakaladığı günümüzdeki aşamasında bile; "Sovyet" insanlarının ölümleri bahasına "duvar"ları aşmaya çalışması, sadece kapitalizmin yarattığı tüketim illüzyonlarıyla (kabaca) açıklandığında bile, insan şuurunun hâlâ meta ve nesnelerin tapıncını aşamadığı ortaya çıkar.

Maddiyatın maneviyatı ezişi ve tüketişi sürmektedir. Demek modern proletarya da modern büyük-küçük burjuvalar gibi nesnelerin tapıncının potansiyel tehdidi ve tehlikesi altında bulunur. Konu bu kadar ciddi ve ebedi gibi görünmektedir. Stalin ve Mao'ların saraylara taşınmakta gecikmeyişleri tesadüf sayılabilir mi? İrice "Marksist-Leninistler" böyle yaparsa, ufakları kim bilir neler yapmazlar?

"Tapınçlar" konusu, doğrudan kutsallaştırma prosesine ve insan zihninin işleyiş yasalarına bağlıdır. Burada ikincisine girmeyeceğiz. O apayrı ele alınacak başlı başına bir alandır. Fakat dolayısıyla eğilmiş olacağız. Çünkü her ikisi de bir arada bulunur; toplum ve kişi gibi.

İnsan toplumu da canlı türlerinin gelişim kanunları benzeri kendi kanunlarına uyar. Ancak o kanunların kökleri çok derinlerde kaldığı ve büyük sansürlerde toplum biçimleri katmanları altında gömülüp kaldığı için insan toplumunun gidiş kanunlarının olabileceği bile önemsenmedi ve asla kavranmadı. Tarihte hiçbir gidiş kanunu bulunmadığı iddialarına dek sapıldı.

Oysa üzerinde hiç durulmak istenmeyen, insan toplumunun doğadan gelme, ilk doğal ham pırlantası: çekirdeği olan Komüncül Toplum, tarihin bütün kilitlerini açabilecek **biricik** anahtardır. Çünkü en ilk temel çekirdek olması itibarıyla, toplum biçimlerinin bütün gelişim kanunlarını kendi içinde saklar.

1) İnsan toplumunun komün temelinde parçalanış ve derleniş (kendisini yeniden üretme) yasası

Toplum biçimleri sürekli olarak komün çekirdeği temelinde parçalanışa ve toplanışa uğrayarak kendisini yeniden üretir. Parçalayıcı ve derleyici rol oynamış görünen tarihsel ve sosyal devrimler de, onlardan çıkagelmiş sınıflı toplum medeniyetleri ve rejimleri de, aynı temellerden kalkarak hep komün temellerini yeniden üretmek uğruna açılıp kapanırlar.

Bu yüzden o devrimlerin ve rejimlerin liderleri de birbirlerine paralelleşirler. Bir tek (aynı) akışın sonucu olurlar.

Toplumun parçalanışları, sosyal sınıflar, tabakalar, zümreler, kişiler yönünde artarak sürerken, toplumun insanlık ölçüsünde kolektif derlenişi de artarak sürer. İkinci büyük savaştan sonra, görünür-görünmez parolaların hep "**Bir tek Dünya**" parolalarında ifade buluşu tesadüf değildir; demek parçalanışın ölçüleri evrencil boyutlara ulaştıkça, derlenişin ölçüleri de bir tek insanlık kolektivizmini vurgulamak zorunda kalır.

Toplumun parçalanış ve derleniş yasasının sebebi nedir? Bu yasayı da güden daha temelli yasalar var mıdır?

Evet, bunun en genel sebebi, toplumun ilk çekirdeğinde yer alan yasaları aşamamak zaruretlerinden kaynak alır.

Bunlar üretici güçlerdir.

2) İnsan toplumunun üretici güçler yasası

Komün çekirdeği, her yanından sımsıkıca birbirine bağlı, birbirinsiz olamayan üretici güçlerle örülü biçimde doğal bir gelişimle oluşmuştur.

Üretici Güçler

İnsan ve Tarih (gelenek-görenek) üretici güçleri manevidirler. Ama maddi olan Teknik ve Coğrafya üretici güçleriyle denk işlerler.

Denk, matematiksel işlemekle birlikte içlerinde en aktif ve canlı olanı insandır. Çünkü bilinç gelişimiyle hepsinden ayrılır. Fakat bu denk işleyişi değiştirmez, sadece üretici güçler yasasının bilinçle güdülüşünü insanın eline vermeyi sonuna dek ister. Bu da denk gidişlerinin icabından başka bir şey değildir. Üretici güçlerden herhangi birisi abartıldı mı, denklemsi (cebirsel) gidiş bozulur ve irili ufaklı krizlerle bu bozukluk kendisini ifade etmeye başlar; devrimlerle düzeltmeye kadar ulaşır...

Parçalanma ve derlenme yasası tarihsel ve sosyal devrimler yasalarıyla yürür. Ancak bu yasaların da temelinde asıl üretici güçler yasası yer alır.

Bu yüzden insan toplumu dağılıp yozlaşmayı ilânihaye: sonuna dek sür-

düremez. Üretici güçler, kendilerini veya biçimini verdikleri veya özünü oluşturdukları toplumu yeniden üretmek üzere yeni ve daha kaliteli bir aşama için derlenip tohumlanırlar.

Üretici güçler, evrenseli fethetmek ve insan bilinciyle güdülmek üzere "**Bir tek Dünya**" yayılışını ve derlenişini isterler.

3) Üretici güçlerin '*denk*'liği veya birbirlerini aşamayış yasası

Üretici güçler, birbirleriyle diyalektik çelişki ve yarış içerisindedirler. Ama birbirlerini baltalayarak aşamazlar, hiçe sayamazlar.

Kimi zaman birbirlerinin altına-üstüne-arkasına-önüne düşmeleri yüzeysel ve yanıltıcıdır.

Henüz insan bilinciyle kendi kanunlarına uygun biçimde güdülemeyişlerinden; kendiliğinden akışları, henüz insan bilincinde onların kanunları bakımından, kesin hatlarıyla oluşamadığı için, bunu oluşturmak üzere yarışırca çekişerek akarlar.

a) İnsan üretici gücü, toplum ve kişi diyalektiğiyle dinamizm bularak, tekniği ve coğrafyayı işleyip geliştirirler. Teknik ve coğrafya da insanı, toplum ve kişi diyalektiği içinde belirleyip determine eder.

Ama ne toplum kişiyi, ne de kişi toplumu sonuna dek hiçe sayıp aşamazlar. Onlar da kendi içlerinde denk, cebirsel akarlar.

Kişi: İndividualizm [bireycilik], kapitalizmle birlikte urlaştırılıp dahâme [büyüme]leştirilmeye çalışılmıştır. Bunun kökü 7000 yıl öncelere tefeci bezirgânlığın filizlenişlerine dek uzanır. Kişi toplumu hiçe saydıkça, toplum tarihsel ve sosyal devrimlerle kendi gücünü yeniden ve yeniden oluşturmayı başarmıştır.

Komün çağındaysa kişi yok gibidir. İnsan üretici gücü tümden toplumdan ibaretmiş gibi görünür.

Bu yanıltıcıdır. Kişiler toplumun en küçük yansımaları olsalar da kendi başlarına ayrı birer dünyacıklardır. Ve toplum kişilerle dinamizmi bulur. Toplum kişiyi aşarsa sorusu bile saçmadır. Toplum kendi dinamizmini kendi eliyle öldürmüş olur. Veya bunu zaten insan üreyimi ve üretimi bakımından sonuna dek yapamaz. Kişi de toplumunu aşamaz. Kişinin toplumu aşması yeni bir toplum biçimini önermesiyle olur ki konumuz o değil; kişinin toplumu veya toplumun kişiyi hiçe saymasıdır. Kişilerin toplumlarını hiçe sayışları antik tarihte yoğunlaştıkça, o medeniyetler ve kentler yok oldular. Bu emperyalist dünya için de söz konusudur. Emperyalizmin anavatanlarında hâlâ hazır yiyicilikle yaşaması dünya çapullarına bağlıdır.

Fakat bu ilânihaye süremez.

Özetle kişi toplumu, toplum kişiyi baltalayıp hiçe saydıkça, insan üretici gücü inmelenir ve teknik-coğrafya üretici güçlerini realize edemez; üreyim ve üretimi de felç etmeye başlar...

b) Teknik üretici gücü insan ve coğrafya üretici güçlerini sonuna dek baltalayıp hiçe indiremez. Çünkü kendisini realize eden insandır. Kaynağı ise doğa coğrafya üretici gücü alarak doğadır. O halde tekniğin ve kişi mülkiyetinin urlaştırılması evrenselleşmelerinin sonuna kadardır; toplumsallaştırılıp sömürülecek doğa ve toplum parçası kalmayınca binilen dalın kesildiği çıplacık herkesçe görülmüş olacaktır ki zıddına atlayış o denli evrenselce yaman gelir. Önceden ayılmak gerekir.

Ve bütün bu örgüler, sözgelimi alınyazısı, ilk insan çekirdeğinin on binlerce yıllık gidişiyle oluşmuş komüncül yapısına dayanır. İnsan toplumunun kendisini (parçalanıp-derlenerek) yeniden üretişi, bu yüzden o ilk çekirdek temellerinden ayrılamaz. Onu anlayamayışımız, henüz ağacın endamına, dal yaprak ve meyvelerine takılı kalıp tohumunu önemsemeyen bencil çocukluğumuzdandır. Ayılmamız da o derecede yaman gelecektir...

4) İnsan toplumunun tarihsel ve sosyal devrimler yasaları

İnsanlık tarihinin ilerleyişi devrimlerle olur. 6500 yıllık Antik Tarih saat düzenliliğinde şaşmayan tarihsel devrimlerle ilerlemiştir. 500 yıldır süren modern tarih daha bilinçli sosyal devrimlerle ilerliyor.

Tarihsel devrimler, doğrudan komün ve komün gelenekleri gücüyle gerçekleşmiştir. Sosyal devrimler, komüncül temellerin bir açılımı ve yeniden üretilmiş biçimi olan modern devrimci sosyal sınıflarla ve halklarla gerçekleşmiştir. Ve bu yüzden daima ilk doğuşları kolektivizmin potasında hayat bulmuştur. Eksiklikleri de daima kolektivizmin geliştirilmesiyle giderilmek zorunda kalmıştır.

Tarihsel ve sosyal devrimler yasasının temelinde yine aynı üretici güçler yasası bulunur. Üretici güçler kendilerini kuşatan mülkiyet biçimlerini dar veya zincire vurulmuş bulduklarında, yenilerini yumurtlayıp geliştirirler ve vakti gelince yavrularlar.

Ama daima hatırda tutulmalıdır ki bütün bu gelişimler, o ilk insanlık tohumu çekirdeği temelinde; o temellerin yeniden üretilmesi biçiminde olur. Ve orada insan, üretici güçler içerisinde en aktif olanıdır çünkü üretici güçlerin yukarıda andığımız bütün çelişki ve gelişimlerine bilinç ve alt bilinciyle sentezcil tepki verir.

İşte konumuzu bu yasalar çerçevesinde işlemeye çalışacağız.

***

Konumuz: "Tarih Tezi"miz ışığında kutsallaştırma prosesinin son halkası olan: "Allah", "Peygamber", "Kitap"tır.

Morgan'ın araştırmalarından çıkan tarih öncesi biliminden, 1877'den beri, komün üzerine yapılan ve o derecede de karıştırıcı olan uzman araştırmaları gibi; kutsallaştırma üzerine de onlarca yıldır süren uzman etütleri oldu. Frazer, Kramer, Ceram, Campbell, Toynbee bunların en göze batanları.

Bu alanda da birikim bilimi dağlar kadar birikti durdu. Ama tasnif edici gidiş kanunlarını arayan bir çalışma ortalarda görünmüyor.

Oysa toplumsal gidiş tümlüğüyle göz önünde tutulmadan kutsallaştırma prosesi aydınlanamaz. Kutsallaştırma gidişi de tümden bilince çıkarılamadan onun son halkası olan tektanrıcılığı örten perdeler aralanamaz.

Konfüzyonizm: kafa karışıklığı, yabana atılır cinsten değildir. Teoride devrimi öngörür.

Sosyal devrimler kültürel devrimlere tramplen olur; doğrudur. Ama sosyal devrimler de aslında kültürel, eğitsel, hukuksal ve benzeri devrimlerin stratejilerini içinde barındıran engin teorik (kültürel) devrimler gerçekleşmeden sağlamca doğamaz ve ayakları üzerinde yürüyemezler.

***

"Allah"ı doğru dürüst çağırışımız şunun şurası Hz. Muhammed'den beridir. Oysa ilk allahlar, insanlığın neredeyse doğuşundan beridir. Ve değişegelirler.

1) Demek bir kutsallaştırma prosesi söz konusudur. Totemizme kadar uzanır.

İnsan toplumu, içinde doğup geliştiği evreni yorumlamayı bile düşünemeden, doğrudan doğruya doğanın çocuğu olarak geliştiği anda kendisini kutsallaştırma gidişinin beşiğinde bulmuştur.

Ama yine de insanın düşünmeden tasarlamadan yaşadığı bu kutsallaştırma davranışı totemcilik, kendi evriminin veya evreninin kendiliğinden yorumunu içermiştir.

İnsan toplumunun ilk totem tanrıları ağaçlar ve hayvanlar, insanın nereden geldiğinin ölümsüz belgeleri olmuşlardır. Totemizm, ataya inanç dini sayılır.

İlk ata doğadır. Demek ilk insan, doğadan gelişini kendiliğinden bir gelişimle ortaya çıkan totem inanışıyla ifade etmiştir. Bunu bilmeden istemeden ama alt şuuru geliştikçe yapmıştır.

Hayvanlar aleminden kopuşmadan bunu yapamazdı. İnsan, hayvandan apayrı bir ruha kavuştukça düşüncesi gündelik bellek düzeyinde de olsa gelişmeden yapamadı.

İlk cinsel yasak, insan toplumuna ve insan beynine düşer düşmez ilk kutsallaştırma gelişimleri başlamış olmalıydı.

Doğa (bitki ve hayvanlardan oluşan) atalar, ilk totem sentezlerinde kendilerini kesince göstermiş bulunuyorlar. Sonradan bunlar toplum biçimleri gelişip açıldıkça, ana ata, baba ata, kral ata, devletlü-saraylı kral ata tanrılara, hatta sınıf, zümre, meslek, yetenek ata tanrılara ve giderek her şeyi yaratıcı bir tek ata tanrıya: Allah' a dönüşmüştür ki bu determinizmin en yüksek ifade tarzıdır. Bundan sonra kendisini bilince çıkarma prosesine dönüşeceğinin işaretlerini verir.

Konu sanıldığından daha derin köklü ve dal budaklıdır. 200 bin yıl öncelere dek tarihlenebilen Neanderthal: ateş insanı, ölü gömmeyi biliyordu ve ruhlara, ölümden sonra dirilime inanıyordu. Demek kutsallaştırma prosesi bu denli gerilere götürülebilir.

Peki, öyleyse neden o kökler, modern insana hiç olmamış gibi görünür?

2) Bu, **Büyük Sansür** ile gelişmek zorunda kalan sınıflı toplum yüzündendir. Kendini ve tanrısallıklarını yüceltirken, Komün'ü ve inanışlarını sonuna dek yok etmeyi bayraklaştırmıştır.

Bu yaman yok edici, köleleştirici gidiş, kendi gücüne denk bir yamanlıkta eski kökleri bilinçlere çıkarıcı ve üretici güçlerin modern gelişimine uygunca yeniden canlandırıcı bir zıddına atlayışı getirmeden durabilir miydi?

Kutsallaştırma gidişinin son halkası olan İslam medeniyetinin tefeci-bezirgân saltanatını bütün kalleşliği ve korkunçluğuyla hortlatan Emeviye çağı, peygamberlerin allah sistemini hayattan koparıp rafa kaldırdı. Evrencil bezirgânlık sömürüsüne kılıf yaptı. Zaten bu yol tarihsel devrimleri olmamışa döndürüşünden beri açılmıştı. Arkadan gelen Abbasiler, Selçuklular, Osmanlılar da aynı proseleri yaşadılar.

Modern kapitalizm ise, laisizm ile evrensel tefeci bezirgânlığın allahını dünyevi iktidarlarından alaşağı etse de göksel iktidarına dokunamadığı için, o büyük sansür, modern çağda da sürüp gitmiş ezi ve sömürünün aracı haline getirilmiştir. Hele doğulu toplumlarda bu gidiş katmerlenmiştir.

3) Bu yüzden kutsallaştırmaların kavranışı ertelenmiş, ilk halka ile son halka birbirlerine karışarak seçilemez hale gelmiştir.

Yine de her şeye rağmen 19. yüzyılın ikinci yarısı ve 20. yüzyıl tümlüğü,

düşünce devrimleri atılımları bakımından verimli oldu. Her alanda birikimler dolup taştı. İş tasnif etmeye kaldı.

4) Böyle bir tasnifte ilk dikkat çeken nokta, madalyonun iki yüzü olan şu gerçeklik oldu:

a) Büyük sansürle gelen gelişimin;

b) İlk halka ile son halkanın aynı temellerden yükseldikleri halde, tanınmaz hale gelip, düşünen başları bile kurban edecek konfüzyonizme boğulmuş oluşu.

Burada son halkadan asılacağız, çünkü prose o son halkada hem kördüğüm edilirken hem de yazılı aydınlatımlara belgelere ulaşmıştır. Mesela sadece Hâtem-ül Enbiyâ: "Son Peygamber" sözü bile kutsallaştırma prosesinin var olduğunu ve sonuna gelindiğini; bundan sonra Allah'ın ve peygamberinin işlerini insanlara devrettiğini; insan düşüncesinde ve toplumunda yeni dönüşümler yaşanarak gerçekliğe ulaşıldığının Allah ve peygamber kelamıyla açıklanışıdır. Bu denli gerçekçi ve öngörülüdür.

***

Önce insan toplumu vardı. Allah insan toplumundan çıktı. Sonra insan, Allah'tan yaratıldı gibi oldu. Allah'ı insan yarattığı halde, insanı yaratanın Allah olduğu sanıldı. Neden?

Bu sanmanın altında bir gerçeklik, doğa ve insan determinizminin payını aramamalı mı? "Her şeyi insan yarattı" dersek, insanı ne veya kim yarattı diye sormamız gerekmiyor mu? İlk totem tanrı bu denli önemlidir. Doğaya uzanır. "İnsanı insan yarattı" sözünde de bir gerçeklik payı var elbette. Ama yine de bu bir kısır döngü olmaz mı? "Doğal seleksiyon" [ayıklanma] yasası bu denli önemlidir.

Genel maddeciler için Allah'ı insanın yarattığı su götürmez bir gerçekliktir. Ama "İnsan nasıl oldu da Allah'ı yarattı?" sorusuna yeterli cevap arandığı, hele hele bulunduğu söylenemez. İkincisi: Allah'ı insan yarattıysa (burada rol oynayan sosyal ve zihinsel-psikolojik mekanizmaların ne olduğu bir yana) "İnsanı kimin ya da neyin yarattığı" sorusuna yeterli cevap arandığı, hele hele bulunduğu söylenebilir mi? Buna da göğsümüzü gere gere evet diyemeyiz.

İşte şu kadar zamandır Darwinizm, şu kadar zamandır Marksizm, maddecilik alanında çarpışıyor yetmez mi? denecek elbette... Ancak ne Darwinizm Marksizmle, ne de Marksizm Darwinizmle sentez olmayı bıraktık, sentez olma savaşını dürüstçe yalınkılıç başlatmış sayılmazlar. Bu da hoş görülebilir ise de bunsuz yani sentez olmaksızın yukarıda andığımız soruların cevaplarını doyurucu ölçülerde arayıp bulamayız. Belki buna vakit

var diyebiliriz. Ama ne Darwinizm, ne de Marksizm kendi içlerinde kendi mantık buluş teori silsilelerini (daima yükselerek ilerleyen ve bir tek senteze ulaşan gelişimlerini) tamamlamış sayılmazlar. Elbette bu alanda da savaşlar veriliyor. Darwinizm somut bitki-hayvan genelliğinden somut hücre mikrobiyolojisine girdi.

Marksizm, kendince her yandan her şeyle meşgul pozlarını verse de, bilebildiğimiz kadarıyla bu savaşta Darwinizmden çok daha geri kaldı. Marx'ın ve Engels'in mantık buluş teori silsilesi bile kavranıp ilerletilemedi. Teorik tapınç hecmeleri (atakları) içinde teoriye dokunulmaz kutsal tabu kalındı. Biz yıllar yılı bu boşluğu doldurma savaşı içinde olduk. Konu çok genlikli hatta denebilir ki nükleer verimlilikte oldu. Çünkü maddenin parçalanabilir en küçük parçası 'atom'un parçalanış kanunları gibi canlının en küçük parçası 'hücre' çekirdeğinin gidiş kanunları gibi toplumun en küçük parçası 'komün'ün parçalanış kanunları üzerinde duruluyordu. Barbar (Komün), insanın işlenmemiş ilk temel cevher filiziydi. O ilk cevher filizinin medeniyetlere çözülüş kanunları veya barbarlarla medenilerin kıyasıya dövüş diyalektiği hemen bütün tarihin gidişini yakalamamıza yardım ediyordu. İnsanlık tarihi, toplum biçimlerinin gelişim tarihidir. Ve bu gidiş ister istemez, tıpkı fizik ve biyoloji kanunları benzeri kanunlara uyar. Bunda şaşılacak bir yan arayışımız, olabildiğine esnek olan sosyal olayların içinde kanunların seçilemez oluşundan ve onları yaşamaktan seçmeye vakit ayırma gücünü bulamayışımızdandır. Hatta o gücü bulanların bile bu yolda sık sık yenik düşmelerinden, yolun sarp oluşundandır.

Ancak bu yol sanılan ve umulandan çok daha verimlidir. Sadece toplum biçimlerinin gelişim kanunlarını vermez; din gibi kültürel, hukuksal, sanatsal, edebi, zihinsel proselerin peçelerini de kaldırıp, gerçek yüzlerini eleştirerek bu gelişim kanunları uyarınca gereken atılımlara yol gösterici olabilir, yenilerini temellendirebiliriz.

Birincil olan devrimci stratejik görevlerin yanı başında ikincil kalan kültürel-eğitimsel o kadar kapsamlı ve çok işimiz var ki; bunlar zamanla birincil görevler haline gelecektir şüphesiz. Belki de bazıları çoktan iç içe geçmiş bulunuyor. Ama biz, onları ayıklama işine bile girişemiyoruz. Ancak "Tarih Tezi"mizle ilgili ve stratejik aşamamızın öz ve yedek güçlerini dolaysızca etkileyen konulardan başlıcaları olanlara eğilmeden edemiyoruz.

Din gibi kültürel duran ama çok derin kökleri olan ve bilinç süreçlerimizi zincirleyen, o ölçülerde de kişilik hezeyanlarına yol açan olayların maddesini ele almaktan geri duramadık.

Bu konu bir yazımızda kılıçlaştırılmışken şehit edildi... Bir kere daha anladık ki, Türkiye gibi doğulu geri bıraktırılmış ülkelerde din; sosyal kültürel ve psikolojik olarak sağlı sollu pek çok kafanın koparılmasına yol açabilecek, iliklere sinmiş bir konudur.

Şehit olmuş bir yazı yeniden diriltilebilir mi? Bu imkânsızdır. Çünkü "hayat" gibi bir kelimede dillenmiş bulunan tarihsel determinizm hiç durmazken, zihinsel devinimlerimiz de yerinde sayamaz. İster istemez aynı yazıyı yeniden yazmak, deyim yerindeyse yeni baştan diriltmek olanaksız kalır. Bakış açılarımız hatta literatürümüz bile başkalaşarak konuyu hayatın akışına paralelleştirir. Veya hayat, bakış açılarımızı, en küçük deyimlendirişlerimizi bile etkileyerek, konuyu yepyeni boyutlara taşır.

***

Din konusu, birçok kitabımıza taşmış sonsuz denebilecek dal budaklarla doludur. Burada *Kur'an* ve Muhammed, bir de ilgisi olduğu kadarıyla, bunların ilk kökleri olması itibarıyla "Hz. İbrahim geleneği" ile sınırlı kalmaya çalışacağız. Dolayısıyla insan Allah'ı nasıl yarattı veya insan insanı nasıl yarattı veya insanı yaratan nedir gibi sorulara, somut İbrahim-Muhammed-*Kur'an* prosesi içinde cevaplar arayacağız ki, bu konudaki başka çalışmalarınıza ve olabilecek çalışmalara olabildiğince somut ve sağlam bir basamak oluşturabilelim.

Çünkü kılına dokunulınamış, değiştirilmeden günümüze dek gelmiş yazılı en son en gelişkin kutsal kitap *Kur'an*'dır.

Hadisler-Sünnetler-*İncil-Tevrat* ve arkeolojik kazılar, medeniyetler, ilk Irak medeniyeti (Sümer), tabletler, mitolojiler bu son belge ile karşılaştırılarak yorumlanabilirse; Allah'ın ilk köklerine inmek ve bilinçlere çıkarmak daha aktüalize edilebilir ve kolaylaştırabilir.

İnsanın aklı, zekâsı, önce aşırıca somut keskin olaylarla doldu. Ve somut, yalan bilmez düşündü ve davrandı. Bu düşünce ve davranışının potası, yine yalan bilmez kolektif insan aksiyonu: komün idi. Doğadan çıkagelmiş, doğanın doğal bir eki olarak doğan gelişen komün, keskin somut seleksiyon olaylarının ürünü oldu. Olaylar birikip teknik geliştikçe, vahşet çağları aşılıp barbarlığa geçildikçe, somut gündelik bellekli düşünceden soyut sentetik bellekli düşünceye geçildi. Soyut sentetik bellekli düşünce biriktikçe yeni teknik keşifler yapıldı. Teknik ilerledikçe somut olaylar aşırı birikerek soyut fikir sentezleri hızlandı. İnsanoğlunun ilk tanrıları veya dinleri de düşünce ve davranışları gibi yalın keskin somutlukta, yaşamlarının bir yansıması oldu. Tanrısı da, cenneti de, cehennemi de yanı başında hatta içinde, aralarındaydı. Sınıflı toplum: medeniyetlerle birlikte

bu somut din sistemleri de soyutlaştı, yalanlaştı, gökselleşti. İlk köklerinden kopuk seçilemez hale geldi. Bu o kadar soyutlaştı ki, insan biriken bilgileri bilimleri ışığında onu yeniden somutlaştırmak ve bilinçlere çıkarmak aşamasına girmek zorunda kaldı.

Çok genel bir paradoks yaparsak, ilkel somut yaşamın ve düşüncenin diyalektiği, soyut düşünme ve davranma; soyut düşünme davranmanın göksel aşırılaşmasının diyalektiği, somut bilimsel yercil düşünce ve davranma veya toplumun (kültürlerin de) gidiş kanunları oldu diyebiliriz.

İnsanın tezatları kuran zekâsı ve sentezleri çıkaran aklı (inanılmaz-şaşırtıcı merakı) soyutluğa sonuna dek dayanamıyor. En yüreksizlerimizi bile bazen olmadık meraklar öldürebiliyor; öldürmese süründürebiliyor. İnsan bu meraklarını giderecek, karanlıkları aydınlığa boğmadan rahat edemeyecek, ayaklarını yere basan somutluk içinde huzur bulacak, çünkü insanın ruhu ve bedeni o somutluk ve yalınlık içinde hayat buldu.

O gerçeği bulmadan ve o gerçeklik içinde yaşamadan ona rahat yok. Eşyanın tabiatı gereği bu. Niye alınıp darılalım ki? Bu yolda insan gibi savaşalım yeter. Hayvan gibi didişmenin getirdiği şehit ve gazilerden ders alamamak bönlüğünü bile, devrimcilik, Kemalizm ve şeriatçılık öğüncü gibi göstermek, sosyal hayvanlığımıza deva olamaz. Ve halkımıza reva görülemez...

***

İnsan sosyal veya toplumsal bir yaratık ise, insanın "içgüdüsü" hayvanlarda bulunanlar gibi organcıl determinizmlerden ibaret zincirlemeler değillerdir. İnsanın içgüdüsü, toplumsal gidiş kanunlarından başka bir şey değildir. Her kişinin aklı, kendisinden çok önceden işleyen evrimsel kanunlarıyla geriler veya ilerleyebilir.

İnsanlar kendi tarihini yaparken, geçmişin mirasıyla yaparlar. Ölü kuşakların gelenekleri, yeni kuşakların beyinleri üzerine birer kâbus gibi çöker.

Hz. Muhammed de İbrahim geleneğiyle büyüdü. Ama aklını sadece o gelenekle törpülemedi. Yaşadığı olayları yorumlayıp yönetmekten geri durmadı. Gelenek aklıyla realiteyi veya aklıyla yorumladıklarını ayırıp rasyonalizme geçemedi. Onu İbni Haldun 700 yıl sonra takdire şayan bir laisizmle başardı. Muhammed, laisizmini din geleneği içinde bilmeden saklayıp geliştiren Müslüman cumhuriyetçiler gibi davrandı. İbrahim'in tektanrıcılığını, bedevinin çoktanrıcılığına üstün ve akılcı tuttu. Bununla da kalmadı, işlediği tarihsel devrim görevlerinde ve olaylarında ulaştığı her akılcıl sentezi ayetleştirip, tektanrı geleneğini geliştirdi.

Muhammed, nakli geleneksel bilimi baş tacı edip, akli bilimleri geleneğinin emrine sokarak bilinçaltına bastırdı. Tanrısallaşma prosesi böyle icap ettiriyordu.

Ancak bu tek yanda ambale olursak yine gerçeği kaçırmış oluruz. Muhammed, aklı geleneğin emrine bağlarken, aklın üzerinde din kabuğunu bilinç yerine koyarak, akıl gelişimini bir ölçüde zincire vurmuş oluyordu. Ama din geleneğini de akılla yoğurup evrimsel determinizme, tarihin gidiş kanunlarına bilmeden yaklaştırıyordu.

Bu durumda İbn-i Haldun, Muhammed'den 700 yıl sonra, iliklerine dek Müslüman olduğu halde, aklı ve tarihsel gidiş kanunlarını, nakli bilimlerden (geleneksel teoloji bilimlerinden, Fıkıh-Hadis-Tefsir vb.'den) kurtarmaya, laik olmaya çalışarak, Tarih Bilimi'ni kurmaya kalkışır.

Biz tarihsel maddeciler 600 yıl sonra, İbn-i Haldun'u bir adım öteye götüremez miyiz?

Bunun için iki işi bir arada denemeliyiz:

1) Nakli, geleneksel İbrahim Allahçılığının kabuğu altında gelişen Muhammed'in, *Kur'an*'ın, şuur altında işleyen asıl tarihin madde ve ruhunu bilinçlere çıkarmalıyız.

2) Böylece modern insanın, bugünkü bizlerin, bilinçaltına bastırılmış din duygularının asıl evrimsel kanunlara uzanan köklerini bilinçlere çıkarıp teolojik zincirlerimizden kurtulmayı denemiş oluruz.

***

İslam'ın ilk filizleniş yıllarında, nakli din kabuğu bilinç yerine geçerken, tarihin gidiş kanunlarını sezerek akılla yorumlayan Muhammed, aklıyla birlikte tarihin kanunlarını da şuuraltına bastırmış oluyordu. Dinin şuuraltında yatan şey, böylece evrimin kanunları, dinin asıl maddeleri ve ruhu denen şey oluyordu. Bunu ortaya çıkarmayı denemek, geçmiş dinler için de aynı şeyi yapabilme gücünü kazanmak olabilir. Bu yüzden Muhammed'in geleneksel tektanrı fikrini, bilmeden sezilerde tarihsel determinizme yaklaştırma akılcılığını bizzat kitaplaştırması ve kılına dahi dokunulmadan, (tahrif edilmeksizin) geleceğe iletilmesini kurallaştırması, bu iş için bulunmaz değerde bir kaynaktır.

Hz. Muhammed ve *Kur'an*'ın en göksel buyrukları, en yercil tarihin madde ve ruhundan uzak düşseler bile, tarihi yapan insanlardır. Evrim dışında hiçbir şey olup bitmediğine göre, söylenen, yazılan, samedani [göksel] şeylerle gerçekler arasındaki bağı kurmak nasıl olabilir? Tarihin gidiş kanunlarını yaşanan çağa uygulamak suretiyle.

Nasıl nakli bilimler akli bilimleri şuuraltına itmişlerse, öylece modern

çağda da akli bilimler veya daha doğrusu bilimsel birikiş, din bilimlerini (teolojiyi) şuuraltına bastırmıştır.

Dinin altında işleyen evrimsel kanunları ortaya koyabilirsek, modern insanın da dinsel şuuraltını bilince çıkarmaya yardım etmiş oluruz. Bunu vahşi çağlara (mitolojilere) dek götürürsek, aklı zincire vuran sayısız din ve kültür kalıntılarından arınmış ve tarihin kanunlarına uyumu geliştirmiş oluruz.

Hemen herkesin anlayıp kabul edeceği gibi, her önder veya peygamber, kendi çağının en otantik yaratığıdır ve ibret alınacak bir örneğidir.

Aydınlarımız bunu pekâlâ bilirler ama iş kendilerine gelince, aydını ve fikir adamlarını tanrılaştırmaya bayılırlar. Ki kendilerine de bundan pay çıksın. Hz. Muhammed'i abartmaya gerek yok, olduğu gibi ele alınsın! Hayır, ağza bile alınmaz. Bunda bir alt bilince bastırma yok mu?

Şu kadarını işaret etmekle işe başlayabiliriz.

1) Hz. Muhammed'in pek severek söylediği sözü şuydu;

"Ma ene, illa beşerün misliküm"

"Ben sizler gibi insan kişiden başka bir şey değilim".

2) Muhammed yine üzerine basarak peygamberlerin sonuncusu olduğunu bildirmiştir:

"Hâtem'ül enbiyâ"

Bütün nakli Allahçı gelenekler-mistisizmler bir yana, bu iki sözde, Muhammed'i peygamber yapan şeyin kendi çağından, tarihten başka bir şey olmadığını sezen dahiyane akılcılık, determinizmcilik yatar.

Din (bilinç) kabuğu, bu aklı, determinist sezileri Allah'a bağlasa da, alttan alta alt bilinç derinliklerinde olayların gidişini sezerek olaylara uyma eğilimi yer alır.

Bu şuna benzer: Bilimadamıyla sanatçı, sanatçıyla bilimadamı birbirlerinden pek hoşlanmazlar. Sanatçı bilinçaltı demektir genellikle; bilimadamı ise bilinç demektir. Bilinç, bilinçaltından, bilinçaltı da bilinçten pek hoşlanınazlar. Çünkü ikisi de birbirlerine zıt düşman kardeştirler. Bilinç bilinçaltını bilince çıkardıkça onun işini bitirir ama bilinçaltı az yaman değildir; alttan alta bilincin kuyusunu kazmak için pusularda kriz bekler. Bilinç, bilimsel bütünlüğü kesin biçimlerde kurdukça bilinçaltı pes ederek uysallaşır. Ancak o zaman o bilimadamıyla sanatçı ve sanat arasında bir anlaşma sağlanabilir. Sanatçı da bu tür bilince yaklaştıkça sentez olma yolu açılır. Bilim ile sanat, ikiyüzlülüğü aşıp barışır.

İşte bu aşamaya kadar, bilinç, bastırmış olduğu sanatçı bilinçaltını biliminde bilmeden yansıtırken; sanatçı da yine bilmeden bilinçaltında bilimi yansıtır.

Çünkü bilincin bilinçaltı olmaksızın; bilinçaltının da bilinç olmaksızın yaşayamayacağı gibi; bilim sanatsız, sanat da bilimsiz olmaz. Ama ne çare ki iktidar savaşı bilinç lehine gelişmeden bu savaş durmaz.

Antik çağda iktidar dinde idi, bilinç yerine geçerek bilimi bilinçaltına bastırdı. Modern çağda iktidar bilime geçti, dini bilinçaltına bastırdı. Bunu ancak, tarihi işleten kanunlar bilindikçe kesin, egemen bir çözüme kavuşturabiliriz; denenınesi gereken budur.

Muhammed kendine peygamberliği yakıştırsa da, giderek kendisini peygamber yapan şeyin tarihi olaylar olduğunu kuvvetle sezdi. O da herkes gibi turhallı bir hallı insandı. Ve medeniyet her yanı kapladıkça, kendisi gibi ülkücü kişiliklerin kalmayacağını ve çıkamayacağını da sezdi. Dini peygamberliklerin de sonu gelmişti...

Bu determinist seziler alt bilincinde işliyordu. Tıpkı sanatçıdaki gibi!..

Birinci Bölüm

ALLAH - İBRAHİM - MUHAMMED - BİLİM

1- BİRİKİM BİLİMİ ve TARİHİN BÜYÜK MİRASI: İBRAHİM İLE MUHAMMED

İnsanlık tarihinin en yazısız vahşi çağlarına ait belgeler bile, evrimsel yorumları ilerletecek birikimler yaptı. Yine yazısız barbarlık çağlarıyla ilgili belgeler, karanlık kalan antik medeniyetler tarihiyle ilgili arkeolojik kazılar; tabletlerin eski çivi yazılarının çözümlenişiyle okunması, bu konulardaki arkeolojik yorumlar, inanılmaz birikimler yaptı. Günümüzdeki iletişim ağının evrencil donanımı ve hızlanışıyla da bu birikimler hemen herkese ulaşabilecek yakınlığa geldi.

Bu durumda evrimcil görüşlerin sıçrama yapmaması düşünülmezdi. İster istemez, bu birikimlerin üzerine oturan batılı aydınların üniversite çevresinde olsa da din yorumları maddeci bir ivme kazandı. *Tevrat* ve *İncil*'in Sümer'deki köklerine kadar inildi. Bu görüşler 12. ve 16. yüzyıllara kadar iniyordu. Daha da geliştirildi.

Ancak bilgilerin üst üste yığılması, gerçekten onları bilince çıkarmak anlamına gelmiyordu. Asıl önemli olan, tarihin gidiş kanunlarını bulmak ve yorumunu bu kanunlara göre yapmaktı. Ve daha önemlisi hayatı bu kanunlara göre yeni baştan örmekti.

Bu zaruretlere uyulamayınca, yazan ve söyleyenlerin kendileri bile ne yazdıklarını ve ne söylediklerini unutabilirlerdi. Doğal olarak hayat kendi kanunları merkezinde müdahalesiz akıp giderdi.

Kültür, kuru bilgiler (kütüphaneler) kırkambarı değildir. Ekonomi temelli bir toplum sisteminin o temellerde sımsıkı bağları bulunan çatı hatta gövdeye uzanan katlarıdır.

Bu yüzden kuru bilgiler hayatla ilgisi kalmadığı ölçüde uçup giderken, hayatın kanunları bizzat hayatı oluşturduğu için her insanın iliğine kemiğine bürünerek yaşayıp giderler. İşte kültürün bilince çıkarılması, hayatın kanunlarının bilince çıkarılması temelinde kalıcı adımlar atabilirse ve bi-

lince çıkarılanlara ayak uydurabilirse ilerletici zaferler kazanabilir. Kültür yeni baştan bir sistem kurabilirse kültür olur.

Kur'an'daki allah sistemi, kendinden hemen önceki *İncil* ve *Tevrat*'tan değil, en eski Ortodoks Hz. İbrahim geleneğinden alınmadır. Çünkü *Tevrat* ve *İncil*'in yazıları değil ama Musa ve İsa'ya yansıyan asıl temel ruhu yine İbrahim geleneğinden alınmadır.

Fakat hepsinin allah sistemini yorumlayışı farklı farklıdır. Hepsi bir tek allaha inanmakla birlikte yaşadıkları koşullar bakımından tarihsel görevleri başka başkadır. Ve her insan gibi onlar da kendi çağlarının birikimleriyle düşünüp davranırlar. Bu ölçüde ayrılıklar, adım adım geliştirimler olur.

Hz. İbrahim zamanı, kabaca zamanımızdan 4000 yıl öncedir. İsa öncesi 1900 yılları. Hz. Musa zamanı, zamanımızdan 3000 yılı aşkın bir zaman öncedir. İsa öncesi 1300. Hz. İsa zamanı, zamanımızdan 2000 yıl öncedir.

Hz. Muhammed zamanı, zamanımızdan 1400 yıl kadar öncedir.

İbrahim ile Muhammed arasında en azından 2500 yıllık bir zaman farkı bulunur. Bu çağlar farklıdır. Her çağ, toplum biçimleri gelişim kanunlarının yepyeni açılımlara girdiği hatta başkalaştığı bir alt üstlüğü veya alt üstlükler zincirini kapsar. Oysa İbrahim ile Muhammed zamanı arasında bir çağ değil birkaç çağ farkı vardır.

İbrahim henüz antik tefeci bezirgân medeniyetlerinin **lokal** aşamasını yaşıyordu. Irak-Mısır-Hint ve Çin tefeci bezirgân medeniyetleri kendi içlerinde birbirlerine pek açılamayan, ticaret yollarıyla bağlı ama geliş gidişleri ancak çok zor koşullarda, kervanlarla askeri korumalar altında yapabiliyordu. Aralarında barbar toplulukların ölümcül bentleri bulunuyordu. Sadece Orta Ticaret Yolu en işlek olanıydı. Kuzey ve Güney Ticaret Yolu pek işlek değildi. Ve medeniyetler henüz **bitkicil** denecek yavaşlıkta lokal gelişiyordu. Daha hareketli **hayvancıl** medeniyetler çağına geçilmemişti. Bu aşama henüz Grek medeniyetiyle açılmaya hazırlanıyordu.

Oysa Muhammed zamanında tefeci-bezirgân medeniyetleri lokal aşamayı çoktan aşmış, evrencil aşamaya geçmeye hazırlanıyorlardı. İslam medeniyeti, **evrensel** tefeci bezirgânlık aşamasını açtı. Muhammed bu aşamayı, *Kur'an*'ın Arabistan'da iktidar olmasıyla temellendirdi.

Medeniyetler arasındaki barbar toplulukların medeniyete (sınıflı toplum) çözülüşlerini hızlandırarak ve tabii ki bu sayede medeniyetleri de canlandırarak, antik ticaret yollarını işlek biçimde birbirlerine ve medeniyetlere bağladı: Tefeci-bezirgânlık evrensel çağına ulaştı. Tarihin kontenjanında medeniyete geçebilecek kent kalmadı. Böylece Hz. Muhammed'in bu tarihsel görevini kavrayarak "Son Peygamber" öngörüsü gerçek oldu.

Peygamberlik, bilhassa kutsal kitap inmiş peygamberlik, kentten orijinal medeniyete geçecek barbar toplulukların yaratığıdır.

Arabistan barbarlığı ve tefeci-bezirgânlığı, çökkünleşen Mısır-Habeş-İran-Bizans-Hint ve uzakta da olsa Çin medeniyetleriyle (durgunlukla) kuşatılmıştı. Orta ve Kuzey Ticaret Yolları bu yerlerde tıkanmıştı. Onlara düşen, hemen Kızıldeniz Umman'a ve Hint Okyanusu'na açılan Güney Ticaret Yolu idi. O yolu kullanıp birikim yapabilirler ve Orta ile Kuzey Ticaret Yoluna huruç [çıkış, çıkma] edebilirlerdi. Önlerinde bir tek engel vardı: Mekke'nin daha doğarken çürümeye başlayan Ebu Sufyan tefeci-bezirgânlığı. Yoksul tefeci-bezirgânlar, topraklarını tefecilere kaptırmış Medine köylüleri, esnafları ve bedevileri, Muhammed'in bu sezilerini ruhlarında ve bedenlerinde duymakta ve başarı azmiyle teşkilatlanmakta gecikmediler. Hatta bu konuda Muhammed'den daha ileri gerçekçi ve medeniydiler. *Kur'an*'ın hemen her ayetinde mala, mülke, medeniyete tapmanın, medeniyet çöküşüyle ve Allah'ın cehennemcil gazabıyla cezalandırılacağının bildirilmesi; Allah korkusu ve sisteminin daima hatırlanmasından alacağınız bir ders de budur: Medeniyete geçen barbarlara medeniyet özendirilmiyor. Medeniyete sevk edilmiyor; daha çok medeniyete geçilmişçe, medeniyetin, kendilerinden önceki medeniyetler gibi şaşaa ve zulüm içinde çürüyüp yıkılmaması için Allah hükümleri hatırlatılıyor. Çünkü Muhammed zaten görüyor ve yaşıyor. Arabistan barbarlığı medeniyete geçmekte kendisinden daha çıkarcı ve daha hızlı. Muhammed 40'ına kadar yoksulluğu da zenginliği ile dünya ahvalini (medeniyeti) de yaşayıp doymuş, artık maneviyat, hümanizm arıyor. Ve bildiği, kaybettikçe özlediği komün kolektivizmine sarılıyor. *Kur'an* o bezeyişlerle doludur.

Burada kısaca birikim açısından yararlı olmakla birlikte kafa karıştıran iki uzmana işaret edelim.

Bu durumda *Tevrat*'ın, *İncil*'in ve *Kur'an*'ın, Sümer kültüründen alınma gelenek olduğunu belgelemek, İbrahim-Musa-İsa ve Muhammed'in gizemini (şuuraltını) ve yaşadığı toplum biçimlerini açıklamaz. Dolayısıyla dinlerin madde ve ruhu (gizemli şuuraltı) anlaşılmaz kalır. Mistik dürtüler, toplumsal ve kişisel hezeyanlarla bütünleşerek, insanlığın irili ufaklı alçaltıcı zincirleri olmaya devam ederler.

James George Frazer'in 19. yüzyıl sonunda yaptığını, 20. yüzyılın ikinci yarısından itibaren Samuel Noah Kramer, ilk Irak medeniyeti Sümer'de yoğunlaşarak yapmaya çalıştı. Ama bunu daha önce Berosse tarihi ve Andre Parrot'un Sümer tarihi yapmıştı bile...

Yine de her iki çaba da boşa gitmedi. Frazer, bütün kültürlerin barbar hatta vahşi temellerine işaret etti. Kramer medeniyet kültürlerinin

Sümer'deki köklerine işaret etti (J. G. Frazer, *The Golden Baugh*, 1890 Astudy in Comparative Religion, London - Andre Parrot, *Sumer*, Paris, 1960 - S. N. Kramer, *L'Historire commance â Sümer*, 1959 - V. G. Childe, *L'Orueintprehistorique*, Paris, 1953).

Ancak her ikisi de belgelerin toparlanışı ve karşılaştırmalı paralelliklerini gösteren karmaşık birikimlerden öteye geçemediler.

Çünkü toplum biçimlerinin gelişim kanunlarıydı asıl olan. Kültürler o kanunlara kopmaz bağlarla bağlı etki tepki içinde gelişiyorlardı. Kanunlar ele geçmeden hangi kültürün nerede ve ne zaman hangi sebeple ortaya çıkıp battığı veya benzer paralelliklerle ortaya çıkarken, neden benzer paralellikler içinde battığı ve yeniden ortaya çıktığı bilinemiyordu. O zaman gelişim kanunlarını bulmadan bilgileri üst üste yığmak ne işe yarayabilirdi? Toplum biçimlerinin gelişim kanunlarını bulmaya yarayabilirdi. Ve buna yaradı. Bu yüzden bu tür bilimler birikim bilimi olmaktan öte geçemediler. Ancak bu birikimler olmadan da asıl kanunları arayıp bulan tasnif bilimi kendini ortaya koyamazdı. Bu böyledir diye birikim ile tasnifi karıştırmamalıyız.

İbrahim ile Muhammed'e dönelim: Farklı çağlar farklı sentezler getirmiştir demiştik.

Hz. Muhammed'in yaşadığı çağ ve bu çağın determinizmiyle aldığı bilgileri yorumlayışı ve uygulayışı bu yüzden Hz. İbrahim'den çok farklı oldu. Kabaca bakıldığı zaman, aynı Allah sistemine inanıyor ve uyguluyorlardı. Ama bilgileri, yorumlayış ve uygulayış (en az 2000 yıl sonra ve antik çağların içinde kutsallar çağı olarak anılabilecek bir başkalaşımın, alt üstlüğün eşiğinde) şüphesiz ki aynı kalamazdı. Nasıl Sümer'deki din anlayışı, Hz. İbrahim'de başkalaşmışsa, Muhammed ve *Kur'an*'da da çok farklılaşmıştı.

Bu başkalaşım, kalite sıçrayışa, allah sistemine bakılarak yüzeysel bilgi yığılımı ve karşılaştırmalarla (Aristo mantığıyla) çözümlenemezdi. Tarihsel gidişin aydınlatılmasıyla ele geçirilip, günümüzde yararlı olabilir hale getirilebilirdi.

Muhammed, komünün kolektif aksiyon ruhunu iliklerine dek yaşayan berrak zekâlı, gerçekçi aşiret çocuğuydu. "El Emin" unvanını genç yaşta alabilecek kadar dürüst, saf, temiz idi. Berracık çocuk beynine düşen her olayı sentezlere ulaştırabilme yeteneğini geliştirebilecek evrencil çelişkiler (ticaret yolları) içinde yetişmişti. Bu yeteneğini, her olayı yorumlamaktan ve hükme bağlamaktan çekinmeyen cesaretiyle, peygamberlik: tarihsel devrim sırasında (23 yıl boyunca) dahiyane öngörülere ve ayetlere sıçratmaktan geri durmadı.

Bu gerçekçi bilimsel sezilere denk düşen yorum ve kararları, elbette Hz. İbrahim'in Allah geleneğiyle çelişecekti. Skolastik eski allah sistemini apaçık bozamasa da, kendi içinde Allah'ı kavrayışını, yaşadığı ve yorumladığı tarihsel devrim olayları paraleline sokarak alabildiğine insancıllaştırdı. Tarihsel determinizme yaklaştırdı. Yaşadığı çağ, antik tarihin orijinal medeniyetlerinin sonunu müjdeliyordu. Bundan sonra, göçebe barbarların medeniyet rönesansları çağı açılacak ama bu sadece eskinin yeniden canlanarak bir adım daha ileriye gidilmesini ve modern sosyal devrimler çağının açılmasını hazırlayacaktı. Bu yüzden Muhammed, tarihin büyük mirasının yaratığı olarak başka türlü davranamazdı. Muhammed ve *Kur'an*'ın olduğu gibi, tarihin onu yarattığı gibi yorumlanamaması ise, tarihin bu büyük mirasına ihanet olur. Olsun denemez. Küçük ihanetlerimizin ve yenilgilerimizin bile, tarihin bu yanlış yorumlanışlarına gidiş kanunlarına aykırı pozisyon almamıza bağlı kaldığını unutmamalıyız. *Kur'an*'ın her zaman hatırlattığı gibi Allah'ın kanunlarına karşı gelmenin her zaman bir cezası vardır...

14. İbrahim Sûresi 51. ayet:

"*Allah her nefsi kazandığıyla cezalandıracak. Haberiniz olsun ki, Allah'ın hesabı seridir.*"

45. ayet:

"*Kendi özlerine zulmedenlerin (Ad ve Semud gibi) yurtlarında yerleştirildiniz, onlara nettiğimiz (nasıl cezalandırdığımız) sizce bilinmişti; ve sizlere örnekler de getirmiş idik.*"

15. Hicr Sûresi, 23. ayet:

"*Ancak biz diriltiriz, biz öldürürüz, biz kalırız.*" (Kalıcı olan sadece tarihsel determinizmin kanunlarıdır. Madde ve mana ondan gelir ona döner.)

96. Alâk Sûresi, 8. ayet:

"*Dönüş Rabbinizedir.*"

99. Zilzal [Zelzele] Sûresi, 7 ve 8. ayetler:

"*Kim bir zerre denli iyilik yapmışsa bulacak onu*"
"*Kim bir zerre denli şerre sapmışsa bulacak onu*"...

Kur'an'dan yüzlerce yıl sonra, yaşamını tarihsel maddecilikte savaşarak geçirmiş bizim deyişlerimizle, *Kur'an* ayetlerinin paralelleşmesi tesadüf sayılabilir mi?

Sadece bizim değil, bu ve benzeri nice ayetin modern insana bile hâlâ

sempatik gelmesi, sempatiklikten öte, yakın, insancıl, akılcıl, diyalektiğe uygun gelişinde, daha gerçekçi yorumlar aramamalı mıyız?

"*İnsan'a ameli gösterilecektir.*" [Zilzal, 6. ayet]

İnsan ne işlediyse onunla ödüllenip cezalandırılacaktır; veya daha güzeli *Kur'an* deyişiyle "*Kim zerre ağırlığınca hayıra ve şerre sapmışsa bulacak onu!*" [Zilzal, 7-8]

Gerçekten de öyle değil midir? Tarihsel determinizm, kendi kanunlarına uymayanları önce ve sonra ardı arkası kesilmez mesajlarıyla uyarır; dersini alamayanların sonu gerçekten cehennemcil ateşler kadar yakıcı devrimler, karşı devrimler ve savaşlar olur... Savaşlar ve devrimler bu kadar ölümcül ve dirimcil yakıcı-yaşatıcı uyarılardan bile dersini alamamanın cezası ne ola ki? Yaşayamamak, sürünmek!

Toplum biçimlerinin gelişimi kabaca da olsa keşfedileli neredeyse bir asır oluyor. Morgan, Marx ve Engels'ten beri, konu üzerindeki yeni birikimler de yine yüz yıldır kütüphaneleri müzeleri doldurdu. Ama hâlâ tarihte kanun aramak, olmadık işe girişmek gibi karşılanıyor... Hz. İbrahim ve Hz. Muhammed'in yaşadığı toplum biçimleri çözümlenemezse, o toplum biçimlerinin denk düştüğümüz kültürleri nasıl aydınlatabilir?

İbrahim, aşağı barbar anahanlıktan kurbanlık koç kesen orta göçebe barbarlığa ve Kâbe'yi kurup kent tohumunu atan yukarı barbarlığa kadar bütün komünal toplum biçimlerini 300-500 kişilik aile efradıyla yaşamakla kalmaz, ilk Irak medeniyeti Sümer kentlerinden kalkıp, Anadolu'ya, savunmalar eşliğinde bezirgânlık yaparak göçerken, kıtalararası medeniyetleri de tanır. İlkel sınıfsız toplum: kan kardeş cennetiyle, medeniyetin sınıflı toplumu: düşman kardeşler cehennemini, en can alıcı özelliklerinden karşılaştırmalı olarak iliklerine dek hisseder. Ama aşağı barbar ve orta barbar toplum (ve kültür) kökleri onu daima geri çeker. Ne kendisi, ne de kardeşi oğlu Lut, çevre medeniyetlere yeni bir diriliş (rönesans) verebilecek güçte değillerdir. Yeni orijinal bir medeniyet yaratacak yukarı barbar (kent) aşamasını da henüz tohum olarak içlerinde filizlendirmektedirler. Sınıflı toplum cehennemiyle kuşatılmışlardır. Tek çareyi işlek olmayan tenha Güney Yolu üzerindeki Arabistan Yarımadası'na bu kent tohumunu saklayıp geliştirmekte bulurlar. Hz. İbrahim'in mucizesi, komüncül kan kardeşlerini medeniyet denen sınıflı topluma geçirmek değil, medeniyetten koruyarak aşağı barbarlıktan orta göçebe barbarlığa geçirmek ve kent: yukarı barbar tohumunu içlerinde filizlendirmek olmuştur.

Hz. Muhammed ise, İbrahim atasından 2500 yıl kadar sonra çoktan kentleşmiş Arap toplumunu Güney Ticaret Yolu üzerinde medeniyete geçirmekle kalmaz; uzun ömürlü bir medeniyet yaratabilmenin temellerini atar...

Bu kadarcık bir tarihsel senteze ulaşamıyorsak eğer; kütüphaneler dolusu uzmanlıklarımız, araştırmalarımız, onlarca yıllık nasırcıl: dönüp dönüp aynı şeyi okuyan emeklerimiz ne işe yarar?

"Bu tarihsel gelişi kabaca olsun sentezleştirmemek" sözü bile fazla; hâlâ bu tür yorumlara yöneliş, bu tür yorumlarda yoğunlaşma bile yok denebilir.

Tartışmalar bu yönde gelişebilirse, peygamberler veya dinler de yerli yerlerine oturabilir; gereksiz toplumsal ve kişisel hezeyanlar kısa kesilip üretim ve yaratıcılık yarışına geçilebilir.

Artık erüdüsyon [yığına bilgi] kırkambarlıklarını aşmanın zamanı geldi de geçiyor.

Su kaynama noktasına ulaşınca (yeterli basınç da olmuşsa) buharlaşma gerçekleşir. Sürekli kaynatmanın alemi yok, artık suyu tüketmeden buhar elde etmenin daha verimli yollarına bakmalıyız; değirmen taşlarının arasında öğütülecek tane çoktan un olmuşsa, değirmeni döndürüp taşları boşuna yıpratmanın akıllıca bir yanı yok, ekmek yapmaya geçmeliyiz.

"*Bugün sizin için, dininizi olgunlaştırdım size nimetimi* (kutsal kitaplarımı) *tamamladım ve size din olarak İslam'ı beğendim.*" (Maide Sûresi, 5/3. ayet)

Beğenmediğimiz Muhammed, kendinden önceki birikimlerin yeterliliğini sezmişti. Bu birikimler sadece peygamberler, dinler, kutsal kitaplar alanında değildi, her alandaydı. Zaten her alan, kutsal kitaplar ve peygamber öyküleri içine girmiş bulunuyordu. Veya dinli dinlerin nüfuz edip içine almadığı bilgi alanı yoktu. Sadece yeni çağın yeni sentezlerini içinde hissedebilecek gücü kendisinde bulabilmesi yeterli olabilecekti. Başlayınca arkası gelebilirdi. Çok geçmeden, Medine'nin kendisine kucak açmasının (Hicret'in) 7. yılında kendisinin en son peygamber olduğunu ve en olgun dini yaratma görevinde olduğunu bütün hücreleriyle hissetti...

İnsanın kendisini böylesine zorlu bir göreve ataması elbette yüzlerce yılda bir gelen toplumsal yaratımın işidir. Ancak kişilerin kendi özel güçleri, topluma rağmen ileri atılış dinamizmleri hiç mi yoktur? Bu gücü hepimiz kullanıyoruz aslında. Ama çıkarcı nahoş bilinçaltı aksiyonlarımızda. Bir de sentez yapabilme gücümüzde denemeliyiz kendimizi. Birikimler her alana yayılıyor. Sürat şaşırtıcı. Yaratıcı doğumlar yeterli değil, daha doğrusu yok denecek kadar az...

2- PRATİK ve TEORİK İHTİYAÇLARIN BAŞKALAŞTIRIP SAĞLAMLAŞTIRDIĞI TANRI FİKRİ

Hiç düşündük mü? Aşiret insanlarından kalma ve İslam düşüncesine girmiş, "batıl inanış", "hurafe" dediğimiz düşünce ve davranışlar aklımıza ters düştüğü için onları terk etmek, hayatımızdan kovmak hemen hepimize doğal gelmiştir. Hatta *Kur'an*'da da yer alabilmiş melek-cin-şeytan gibi düşünceler bile, çoğu Müslümana gerçekçi gelmediği için kabul edilmez veya kabul edilse bile, onlar pek ağza alınmaz; tartışmalarımıza sokulmaz; her Müslüman müslümanlığı ölçüsünde bu konunun üzerine gitmemeyi (sansür etmeyi) yeğler. Çünkü görünmeyen ama bir ruh gibi içimize girip çıkan bu tür varlıklar insan aklına gerçekçi gelmez. Fakat bir türlü de izahı yapılmadığı için ikna edici tartışmalarla bunlar akıllardan kovulamaz.

Barbarlıktan kalma gelenek-görenekle, köylülerimizde, esnaflarımızda yaşayan "batıl itikadlar"ı kara kedi önünden geçmemek, tırnak kesmemek, salı sallanır diye çamaşır yıkamamak, elleri bağlamamak, ayak ayak üstüne atıp dinlenmemek, ateşi erkeğin üflememesi gibi inanışlar, İslamiyet içine girmiş olsa da kolayca terk edilmişlerdir. Çünkü modern çağın insan aklını ilerleten bilgileri, sentezleri karşısında bu tür barbar-vahşi gelenekleri tutunamazlar. Onların totem ve tabulardan kalma gelenekler olduklarını bilinçlerimize çıkarmasak da modern bilgi ve sentezlerimize açıkça ters geldikleri için o alışkanlıkları terk ederiz, hatta toplum hayatımızdan kovarız. Çok büyük tepkilerle de karşılaşmayız; uzun boylu tartışmalara bile gerek kalmaz. Hele çocuklar, yeni kuşaklar bunu kendiliğinden silerler.

Fakat Allah-*Kur'an* ve Muhammed öyle midir? Neden?

Modern çağın 500 yılı bile onu silmek yerine, İsrail saldırıları altında güçlendirmiştir. Neden?

Atom çağındayız, uzay çağı açıldı. Ama hâlâ Allah-*Kur'an* ve Muhammed geleneği sürüyor ve işin ilginç yanı, onları toplum hayatımızda neredeyse ebedileştirmek isterce adım başına cami, *Kur'an* kursları açılmasına el birlik yardım etmekten geri durmuyoruz. Devletin göz yumuşları ve ön ayak oluşları yetmiyormuş gibi, burnumuzun dibine kadar sokulan "bağış" makbuzlarını kaçımız geri çevirebiliyoruz?

İslamiyet neden evrensel bir din olabilmekle kalmamış, modern çağda bile toplum hayatında doğudan batıya kadar kıtalararası bir din olmayı hâlâ sürdürebilmiştir?

Arap dünyasında hâlâ laisizm savunmada ve ricatta [geri çekilme] dövüşebiliyor? Kapitalizm ve sosyalizm hâlâ İslamiyet ile melezleşmeden

iktidar olamıyor? Laikliğimizle övündüğümüz ülkemizde bile, meclis papağanları, halk önüne salavat getirmeden çıkamıyorlar, laikleri kötüleyip iktidardan alaşağı etmek için hâlâ "Türkçe ezan" tahrikatları [kışkırtmaları] işe yarayabiliyor. Neden?

Bütün bunlar bir yana, Türkiye'de laisizm tuttu ve kökleşti. Sola karşı irtica, panislamizm, pantürkizm ile melezleştirilip askercilleştirilse bile bizde devlet laik kalır. İşçi sınıfı ve ordu gençliği veya halk çoğunluğu bunun garantisidir.

Ama iş bununla bitemez. Bilinç seferberliği saldırıya geçmedikçe, Allah-*Kur'an*-Muhammed gerçekliği, alt şuurlarda toplumsal ve kişisel hezeyan ve didişmelerin kaynaklarından biri olmaya devam edecektir. Bu, toplumsal ve kişisel verimliliği düşürmekle kalmaz, huzursuz ve mutsuz toplumu ebedileştirmekte başka benzer etkenlerle elbirliği yapar; üretici güçlerin dengeli gelişimi (mutlu toplum) gecikir...

Abartıyor muyuz?

Bilim yaratıcılığını kimselere kaptırmayan üniversitelerimiz, nice proflarımız, uzmanlarımız, laik paşalarımız, bütün rasyonel bilim titrlerine rağmen, o akıllı başlı yorumlarının arasına veya ardına "yüce yaratıcı" (Allah) sözcüğünü eklemeden, bütün inanış ve akılcılıklarını "yüce yaratıcı"ya yaslamadan edemiyorlar. Neden?

Aslında bu sözcüklerin hiçbir zararı yok, kalp ferahlığı verdiği ölçüde yararı bile var; ama bilinmezlikleri Allah'a havale ediverişlerimizin gerisinde, yaratıcılıklarımızı körleştirme alışkanlıklarımız da bulunuyor. Allah alışkanlığımız skolastizmi, skolastizm yaratıcılıkları köreltme alışkanlığını besleyip beyinlerimizi dumura uğratıyor. En ateist geçinenlerimiz bile, bu etkiden uzak kalamadıklarını iyice bir düşünseler yakalayabilirler.

İrtica girdapları hangi ülkede aşılamamış ki; en azgın Nazizm, evrencil emperyalizm desteğine rağmen tarihi ne kadar geriye çekebildi. Sonraki hızlanmayı yaratmak üzere tarihin yayını germekten başka bir işe yaramadı. İrticalar, Nazizmler halledildikten sonra asıl öldürücü tehlikenin beyinlerdeki skolastik alışkanlığın olduğu hâlâ anlaşılmadı. Asıl bunun üzerinde durabilirsek beyinlerde ilerlemeler sağlayabiliriz: Tarihi, evrimi bir çırpıda kavrayıp işimize bakmalıyız. Evrimin kanunlarına uygun, koşar adım ilerlemeliyiz.

Bunun için Allah-*Kur'an*-Muhammed sempatilerinin gerçek nedenlerine yaklaşıp, onların çok üzerinde, onları da kapsayarak ilerleyen tarih (doğa ve toplumun evrimi) bilincine ulaşmalıyız.

Allah-*Kur'an*-Muhammed neden hâlâ bize sempatik gelir?

Kendimize yakın bulduğumuz için. Neden yakın hissederiz? Sadece Müslümanlık geleneğimizden ötürü mü? Bu kadar basit soruların bile üze-

rine gitmediğimiz için bir meseleye ya "tu kaka" diyerek ya da pohpohlayarak yani ihtiyaçlarımız doğrultusunda çıkarcı ve yüzeysel yaklaşırız. Oysa her meseleye oldukları, neyseler öylece yaklaşınayı prensipleştirmeliyiz. Çünkü olaylar inatçıdırlar; kendilerini daima oldukları gibi kabul etmemizi bize dayatırlar, kendilerine uyum yapabilmemiz için; terslik olursa insanlık acılar çekmeye devam eder...

Allah-*Kur'an* ve Muhammed'in bize yakın gelişini; barbarlıklamedeniyetler çelişkisini yöresel ve evrensel ölçülerde derinlemesine içinde bulan ve onlara karşılık verebilen öksüz bir aşiret çocuğu olan Muhammed'in engin hümanizmine ve bu yüzden Allah sistemini tarihsel determinizme: gerçeklere yaklaştırmasına borçluyuz.

Çünkü o, antik tarihin en son en orijinal tarihsel devriminin önderiydi. Ondan sonra gelenler onu aşamadılar, sadece onu yeniden dirilttiler; rönesansa uğrattılar: Selçuklular, Osmanlılar...

İbni Haldun ve Şeyh Bedrettin, onu aşan sosyal devrimlere kanatlanmışlardı... Ama henüz vakit dolmamıştı...

Hz. Muhammed'den etkilenmeyenimiz var mıdır? Bunun bilinçaltı etkilerini ve bilinçlere çıkarılmasını hafife alamayız.

Onun yaşadığı çağ, onu Allah-*Kur'an*-Peygamberlik sezilerini yöreselden evrensele ulaştırırken, dünyayı -tabiat ve insanı- kavrayış mertebesini de Skolastisizm içinde, şuuraltı biçiminde de olsa tarihsel determinizme yaklaştırdı. İbrahim geleneğiyle, yani ezberci skolastik din anlayışıyla düşünüp davransa da; bu gelenekleri aşamasa da gerçeklerden ve yaşadığı çağın olaylarının berrak akılcılığından kopmadığı için de, daima içten içe bu skolastiği gerçeklere uydurmak zorunda kaldı. Onu en akıllı ve en son ve en büyük tarihsel devrimci peygamber yapan özelliği de bu oldu. Eğer olaylara uyum yapanı atsaydı, İsa'dan beter, adı sonu işitilmez "cinlere uğramış deli bir ozan" olarak yok olup giderdi.

Onun yaratıcı yetenekleri veya beynine düşen olayları çarpıştırıp ders alma gücü, sıradan Mekke-Medine kentlilerinden farklıydı. Halk pratik ihtiyaçlarına göre allahını seçer ve yönelirdi. Muhammed pratik ihtiyaçlarını karşılamasa da, onları aşabilecek güce sahipti. Pratik ihtiyaçlar karşısında sızıldanarak erimektense, dünya ahvalini yorumlama yolunda yücelerek, ihtiyaçların cenderesinde küçülmeme yollarını açmayı deneyecek güce sahipti. Ama daha genç yaşında pratik geçim, mal, mülk ihtiyaçlarını da dürüst ticaret olanaklarını kullanarak karşılamıştı. Manevi yola girişi bu yüzden kolay oldu. Başkaları gibi zenginlik yolunda zalimleşmek yerine, zenginliğini maneviyat yollarına harcayarak, sezdiği büyük zorlu tarihsel görevine soyunmasını bildi.

Komün insanının pratik ihtiyaçlarının karşılanamaz yoğunlukta kalite atlayışı allah inancını besleyip büyütmüştür. Buna rağmen bu ihtiyaçlarını gidermek için kendisinden daha büyük bir güce sığınma kaçışının altında, içinde yaşadığı doğayı ve toplumu yorumlama (entelektüel) ihtiyaçları da gizlidir elbette. Ama üstte olan pratik ihtiyaçların karşılanma zorunluluğudur. Yorumlama (entelektüel) ihtiyaçları alttan alta gelişir ve toplumun bazı üyelerinde zamanla gelişerek kültürleşir, eğitimleşir (C. W. Ceram, *L'Avanture de Archologie*, London, 1957 - C. P. Tiele, *Historie Comparre des Ancienne Redigions de L'egiyfe et des peuples Semitiques*).

Bunu basit olarak çocuklarda izleyebiliriz: Çocuklarda tanrı düşüncesi, genellikle pratik ihtiyaçlarının kolayca karşılanması olasılıklarına tutunarak gelişir. Bir dua, bir yakarış ile zorluklardan kurtulmak veya oyuncak-oyun-arkadaş-başarı gibi isteklerinin gerçekleşmesi olanaklarını sunan "tanrı" fikrinin ilk benimseyişin temelleri olur. Yine de bu denli basit ama yakıcı sorunlar altında gizli bir entelektüel ihtiyaç yatar: Yaşanan dünyayı tanımak, yorumlamak çocuklarda daha derinlerde parlasa da bu eğilim de bulunur.

İşte Muhammed'i kentdaşlarından ayıran fark buradaydı. Komüncül yetenekleri akrabalarından ve kentdaşlarından daha fazla entelektüeldi. Tanrı ihtiyacı onda, yaşadığı dünyayı ve çağını yorumlama ihtiyaçlarına daha çok karşılık oldu.

Bedir savaşına kadar olan ayetler bunu fazlasıyla belli eder: Muhammed o manevi derinliğine karşılık bulmak üzere durmadan düşündüğü allah-evren-insanlık sentezlerini, henüz içine girmiş olduğu tarihsel devrim sorunlarıyla, yani halkın pratik ihtiyaçlarıyla sentezlemekte pek fazla gökcül, samedani ve filozofsal kalır. Medine fukaraları, yoksul bezirgânlar ve çevre bedevileri, onu pratik ihtiyaçlarla uyarmakta gecikmezler. Savaş (içten içe ganimet) isterler. Açıkça Muhammed'i ve Allah'ı savaş kararını vermeye zorlarlar. İşte barbarın tanrı anlayışı budur: pratik ihtiyaçlar. Bedir savaşından sonraki ganimet paylaşma kavgalarında yansıyan da budur. Peygamber, Allah-toplum yolunda saf maneviyatçı, halk pratik çıkar peşindedir. Ama sentez ayet yaman olur: "*Mülk-ganimet Allah'ın ve Peygamberinindir, kavga etmeden aranızda anlaşınız.*" [Enfal Süresi, 41]

Kur'an açıkça tarihsel devrim pratiğine girmiştir. O sıcak savaş pratiğinden çıkan sentezler ayetleşir, teorileşir. Allah sistemi bu işe yarar. Bu yüzden Muhammed'in ve İslam'ın en kalıcı mirası: kolektivizm, adalet, hoşgörü, merhamet yani hümanizm olmuştur. İnandığı Allah'ı bu sistemden uzak düşebilir miydi?

3- "ESMAÜ'L HÜSNA" ALLAH'IN GÜZEL İSİMLERİ ve TARİHİN KANUNCUL GİDİŞİ

"*Ve lillahi esmaül - hüsna fed'uhu biha*"

"*En güzel adlar, Allah-ı Teala'nındır. O'na bu adlarda dua edin!*"

Bu sıfatlarla yüklü isimler, *Kur'an*'da ayetlerle yerli yerinde anılarak geliştirilmiştir...

Barbarlıktan medeniyete geçerken, çoktanrı inanışından tektanrı inanışına da geçiliyordu ve bu barbarcıl (tarihsel) devrim ile 20 yıl içinde sıçrama ile gerçekleşiyordu.

Barbar'a Araplarda "Bedevi" denirdi. Hemen tüm komüncül gelenekleri güçlüce taşıyorlardı. İnandıklarına, çıkarlarına, ölümüne inanırlardı. Ancak beyinleri de yeniliğe o kadar açık, tertemizdi. İnanışları vahşi çağlardan kalma totemizme, animizme ana tanrılara, baba tanrılara, doğa tanrılarına dek uzanan puta taparlık idi. Ama "Allah"ı İbrahim'den nakil ile öğrenmişlerdi. Daha kesin hatlarıyla, Muhammed, çoktanrılılığa karşı tektanrı fikrini benimsemekle kalmadı, bu anlayışı zenginleştirdi. Arap halkı temiz zekâsıyla bu üstün tektanrı fikirlerine sarılmakta gecikmedi. Çünkü pratik çıkarı bu zengin teorik gelişime paralel gelişiyordu. Tarihi gelişim, Muhammed'in tektanrı kavrayışındaki zenginliği haklı çıkarınca, Güney Ticaret Yolu üzerindeki Arabistan halkı lehine hızlandıkça, Araplar da gecikmiş olarak tektanrı inanışlarını Muhammed'in zengin kavrayışına ulaştırdılar. Önce ezberlediler sonra onlarca yıl içinde Allah düşüncelerini tarihsel determinizme yaklaştırdılar. Şüphesiz ki bu hep fakir fukaralar ve komün gelenekleri içinde tutunup, kâh iktidar, kâh muhalefet olarak gelişti. Azgın tefeci bezirgân ve modern çağın kapitalist İslamlığına karşın günümüze kadar ulaştı. Şimdi günümüzde bu zengin kavrayış, hemen hiçbir şey ifade etmeksizin de olsa kullanılmıyor bile. İçten, temiz, fakir halk çocukları, içlerindeki en insancıl kolektif duygularıyla bu isimleri (Allah kavrayışını) özdeştirseler de; bunlar sınıflı toplum cehenneminin sahtekâr İslam gericiliği içinde savrulup eritilip tüketiliyor; bilinçaltına bastırılıyorlar.

Bunlar bilinçlere çıkarılabilirse kaybedilen enerjiler yeniden kazanılamasa bile yeni kuşakların enerjilerinin olsun artık bu yönde zayi edilmesi azaltılıp durdurulabilir.

1) "**Huvallâhüllezi lâ ilahe illâ** hü": Allah'ın bütün diğer adlarını kendinde toplayan adlar adıdır: "İsm-i âzam": En yüce ismidir. Şu manaya ge-

lir: O öyle bir Allah'tır ki, ondan başka tapılacak hiçbir nesne, ilâh yoktur.

Tarihsel determinizm veya doğanın ve toplumun kanunları: evrim öyle yüce bir gelişimdir ki, her şeyi kapsar; her şeyle sayısız örgüsünü kurarak ilerler. Onu ne kadar inceleyip araştırsak tam olarak ele geçiremeyiz. Ancak gidiş kanunlarını yakalayıp, onlara sürekli uyum yapmaya çalışabiliriz. Bu çabalarımız ona tapma olmasa da, tapmaya benzer bir korku, saygı, dikkat içerir ve gerektirir. Bu yüzden ondan başka korkulacak, duyumda kusur etmemeye çalışılacak hiçbir nesne abartılamaz. Yani para-pul-aşk-ideoloji-teori-insan-doğa aklımıza ne gelirse her şey tarihsel determinizmin kapsadığı parçalarıdır sadece. Mesele onu topyekün kavramak ve uyum yapma çabasını sürekli artırmaktır. Yoksa herhangi bir yansımasını, parçasını abartarak tapınçlaştırmak değil.

Doğanın insanlıkla birlikte akışı, öyle akıl almaz bir düzenlilikte işler ki, onu topyekün hisseden modern bilimadamlarını bile kendisine secde ettirip "Allah" dedirtirse; yüzlerce yıl öncesindeki aşiret çocuğu Muhammed'e daha koyu bir mistisizm içinde benzer duygu ve sezileri yaşatabilir.

2) Er **Rahman:** Rahmeti-yardımı-koruyuculuğu her şeyin içinde ve üstünde.

3) Er **Rahim:** Merhameti rahmanıyla birlikte her şeyin içinde ve üstünde.

4) El **Melik:** Mülkü, tasarrufu bir an dahi yok olmayandır.

Tarihsel determinizmin doğa ve insan üzerindeki sahipliliği ve onları yönetişi bir an için olsun duraksamaz. Her şey onun kanunları uyarınca düzenlice akıp gider.

5) El **Kuddüs:** O noksansızdır.

Tarihsel determinizmin kanunları öylesine girift ve her şeyi kapsayan şaşmaz düzenlilikte akıp gider ki, "her şey olacağına (kanunların kendi ilk dengelerine) varır."

6) Es-Selâm: Selâm ve Selâmetin ta kendisidir.

Tarihsel determinizmde en çözümsüz problemlerin bile çözümü bulunur. Kanunların yayı her yönde ve canlılıkta kurulmuştur; kendisini dayatıp her engeli aşar.

7) El **Mü'min:** Güven verendir.

Tarihsel determinizmin kanunlarına bir kez vakıf olursak, o kanunların işleyişine bir kez uyum çabasına başlamışsak, verim aldığımızı görürüz.

Ve sonsuz bir güven içinde huzura ulaşırız. Bunu sezerek yapan halklar da öyledir. İlkel toplumlar gibi, yozlaşmamış, doğadan ve toplumsallıktan kopmamış halklar gibi... Doğayı, bitkileri, hayvanları ataları sayan totemizm geleneği veya kutsallaştırma boşuna değil, bu derin determinizm: kanunlara uyum zorunluluğunun ilkel beyinleri işleyişi icabıdır.

8) El **Müheymin:** Saltanatı hakkında dilediği gibi tasarruf eden, her şeyi gözetip koruyan. [8. numara kitaptaki metinde atlanmıştı. Değişik kaynaklardan bulup biz ekledik. A. K.]

9) El **Aziz:** Mutlak galiptir.

Tarihsel determinizm, her şeyi belirlendiricidir. Atomun, hücrenin ve insan toplumunun en temel kanunları, kendi dengesini bulmak üzere açılıp kapanarak ilerlerken her şeyi kendisine uydurur. Uyum yapamayanları eler: seleksiyondan geçirir. Bu yüzden biricik galip, evrimin kanunlarıdır.

10) El **Cebbar:** Yarattığı her şeyin hallerini ihtiyaçlarını verendir.

Evrimsel akış, her şeye kendi ölçülerinde kendi varlıklarını sürdürebilme gücü vermiştir.

11) El **Mütekebbir:** Büyüklükte eşi olmayandır.

Evrim, her nesneyi kapsayıp yaşatacak kadar geniş ve yücedir.

12) El **Halik:** Yaratacağı her şeyi bilimi gereğince yaratıp, takdir edendir, değerlendirendir.

Tarihsel Determinizm, yarattığı, yaratacağı her şeyi, önceden kendi maddi ve sosyal kanunları içinde saklar. O kanunlar dışında hiçbir şey olup bitemez ve yaratılan, yaratılacak olanlar bu yüzden daha işin başından takdir edilmiş, değerlendirilmiş, övülmüş veya kötülenmiş olur.

13) El **Bari:** Yoktan var edendir.

Evrimsel akış her şeyi yoktan var etmiş gibidir. Modern fen bilimleri, her şeyi bir patlamaya bağlarken daha farklı bir şey söylemiş olmuyorlar. Modern insan bilimleri, insan toplumlarının komünal parçalanışından çıkageldiğini söylerken farklı bir şey söylemiş olmuyorlar. Evrimsel kanunlar, madde ve toplum içinde işlerken elbette var olan bir şeyden yola çıkarlar ama bu öyle şaşırtıcı verimliliktedir ki, kimse çıkacak sonuçları çok önceden öngöremez...

14) El **Müsavvir:** Yarattıklarına öz ve biçim verendir.

Doğada olsun, toplumda olsun; evrim kanunları olup giderken yarattığı her varlığa, atomcul-hücrecil bir öz ve biçim alma gücü verir.

15) **El Gaffar:** Büyük affedicidir.

Evrimin toleransı boldur. Doğada ve toplumda akışın bin bir olanağı bulunur. Yine de bu fırsatlar evrimin kanunları gereğidir. İnsan bunları bilince çıkarırsa, bu toleranslar içinde çözümsüz hiçbir problem olamaz. Doğa ve toplum kanunlarına uyum pek kolay pek ucuzdur aslında. Çünkü zaten onun kanunlarından yapılmışızdır. Uyum zorlukları sadece o kanunlardan uzaklaşmamızla ilgilidir.

16) **El Kahhâr** [Kahredici, yok edici]: İstediğini yapar; hakimdir.

Tarihsel determinizme karşı durduğumuz zaman bile, onun kanunlarına uyarak bunu başarırız. Ama bu ona hakim olduğumuzu değil, tam tersine onun gazabına daha fazla uğrayacağımızı gösterir. Enerjide Güneş'e yönelmemek, toplumda halka yönelmemek, sandığımızdan çok büyük cezaları saklar. Doğayı ve toplumu kapitalist çıkarlar uğruna iğdiş ve talan etmek, kişi mülkiyeti azgınlaşmasının yanına kâr kalamaz. Cezasını insanlıkla birlikte onlar da çekiyor; daha da çekecekler. Ki o zaman evrimin kanunlarına *Kur'an*'ın dediği gibi: "Zerrece sapıtmadan" uymaktan başka çare olmadığı görülecek...

17) **El Vehhâb:** Her çeşitten nimeti durmadan bağışlayandır.

Evrim doğacıl ve toplumcul genliklidir.

18) **Er Rezzak:** Her şeye yararlanacaklarını verir.

Doğada ve toplumda olanaklar çoktur.

19) **El Fettâh:** Zorlukları aşıp kolaylaştırıcıdır.

Evrimde bir kapı kapanırsa başka bir kapı açılır, her zorluğun aşılacağı kolay bir yanı bulunur.

20) **El Alim:** Her şeyi çok iyi bilir.

Bilimin tümü, tarihsel determinist akışın incelenmesinden çıkmıştır. Bilim evrimde saklıdır.

21) **El Kâbid:** Sıkar ve daraltır.

Tarihsel akış önce birikir, sonra sıçrayarak açılır. O birikişi ve sıçrayışı bilemeyenler ona uyum yapamazlar. Ve sıkışıp daralırlar. Evrim kendisine uyum yapanları da belirli ölçülerde sıkıp darlaştırır.

22) **El Bâsıt:** Açar ve genişletir.

Evrim, kapanarak ve açılarak, kanunların uyarınca gelişirken varlıklara darlık getirdiği gibi rahatça gelişebilecekleri, hem birikip hazırlanma, hem de sıçrayıp kalite atlama olanakları verir.

23) El Hâfıd: Yukarıdan aşağıya indirip alçaltır.

Evrim öyle koşullar getirir ki, her nesne o koşullar içinde uyum yapamaz; buzullar çağı bile geçici olmuştur. İnsanlık tarihinde de öyle, nice ölümsüzleşmek isteyen firavunlar, fağfurlar çağları bile gelip geçmişlerdir. Bin yıllık hükümranlık öngören Nazizmin sonu ibretler ibretidir. Kendi kazdığı çukura düşmüştür.

İnsanlık cellâtlarını bırakalım. Evrimin kanunlarını arayan bizlerin bile zerrece uyumsuzluklarımız, anında alçaltılmayla cezalanmaz mı?

24) Er Râfi: Yukarı çıkarıp yükseltir.

"Altta kaldım diye üzülme, üste çıktım diye sevinme" diye boşuna dememişler. Hiç umulmadık zamanda evrim sürpriz yapar. Kontenjanında neler saklıdır ancak onun kanunları bilinebildikçe, genel olarak öngörülebilir. Yine de kimin ve neyin ne olacağı tam olarak bilinemez. O yücelttiği gibi alçaltandır ve alçalttığı gibi yüceltendir. Her yücelişte olduğu gibi, her alçalışta da sadece evrimin payı yoktur. Evrimin bir yansıması olan varlıklarının da payı vardır. Ama evrim veya tarihsel akış hepsini kapsayandır. Etki tepkiler örgüsüdür ama kendi kanunlarına sımsıkı bağlı olarak akar.

25) El Muizz: İzzet verip ağırlayandır.

Birikişlerde ve sıçrayışlarda (devrim) bir şanlı şölenli karşılama-ağırlama bulunur. Ama buna aldanmamalıdır. Ezi-cefa gören alt sınıfları, devrimler, şanlı şölenli saygılı ağırlamalarda karşılar. Ancak zafer sarhoşluğuna, sefa pezevenkliğine kapılmamak gerekir. O zaman horlanma aşaması kapıyı çalar.

26) El Muzill: Zillete düşürüp horlar.

Evrimde uyum yapamayanları zillete düşürüp horlama hakir etme de vardır.

27) Es Semi: İşitmediği bir şey yoktur.

Tarihsel akış kendi kanunları yolunda giderken adeta her şeyi önceden belirlemiş gibidir. Düşünce ve davranışlar gibi, doğadaki üreyiş ve hareketler gibi, tüm sesler kendi kanunlarına göre oluşup şenlenirler. Evrim onların da (seslerinin de) içindedir.

28) El Basir: Görmediği bir şey yoktur.

Benzer özellikler...

29) El Hakem: Hükmeder ve hakkı yerine getirir.

Tarihsel akış içinde, kararlar ve haksızlığa uğrayan her şeyin haklarını

yerine getirmeler de vardır. Bu evrimin tarihsel akışı, kanunlarınca kendi akışı içinde olur. Bir rüzgârla alüvyonları fazla almış bitkiler kudurup verimlileşirler. Ama insanlar oralara yerleşip o bitkileri kendilerince yok edip başkalarını yeşertirler. Kurak olan yerler ise insanlığın başka işlerine ayrılır... Bu gidiş içinde sanki bir karar ve adalet gizliymiş gibi durur. Yine de öyledir ama bunca canlı, karar-hüküm-adalet gibi terazili tavırlar sadece tarihsel kanunların akışıyla kendiliğinden gerçekleşirler.

30) El **Adil**: Çok adaletlidir.

Evrimin en büyük adaleti, kendi kanunlarının önüne çıkabilecek bütün engelleri elemeden geçirmesiyle oluşacaktır. Bu, teknik üretici gücünün insan ve coğrafya üzerinde allahlaştırılmasıyla oluşturulan dengesizliğe karşı verilecek büyük bilimsel mücadeleyle tecelli edebilir.

31) El **Latif**: Bilimi en ince ayrıntılara nüfuz eder.

Tarihsel akış, kendi kanunları yolunda ilerlerken, en küçük maddeden en büyük insan toplumuna kadar, onların en ince iç işleyiş dinamizmlerinden çıkagelirler. Bu yüzden en küçükten en büyüğe kadar her şeyde yansırlar; ayrıntıları hâlâ insan aklının alamayacağı denli ince hassastır.

32) El **Habir**: Haberdar olmadığı şey yoktur.

En ince ayrıntılarda akarken, evrim her şeyden haberli, irtibatlı gibidir. Modern fenciler bile evrimin gidişini başka türlü açıklamazlar. Bunun içine elbette görme, işitme, haber alma, teşkilatlanma gibi sanki sosyal bir bilinç sistemiymişçesine unsurlar da girer. Oysa şüphesiz ki evrim sadece kendi kanunlarıyla işlediği için böyle durur. Modern klasik bilim, anlatım kolaylığı için bu yolu seçer. Ancak evrim bu denli zengindir ki anlatmaya gücümüz yetmez. Muhammed de yüzlerce yıl evvel bu zorluğu yaşamaktadır. O evrime Allah der ama daima onu daha yakından kavramak tanımlamak için çaba gösterir. Sezi anlamında Allah kavrayışını, bilmeden tarihsel determinizme veya evrim görüşüne yaklaştırır.

33) El **Halim**: Sonsuz hoşgörülüdür.

Tarihsel determinizm veya evrim, ağlarını yavaş yavaş örer; başkalaşım için her varlığın yeterli vakti bulunur. Hatalar için de hataları düzeltmek için de. Yani tarihsel oluşa uyum yapabilmek için bol bol deneme vakti bulunur. Bu, hoşgörüde sonsuzluk anlamını verir. Bu olanaklara karşın uyum yapamayan varlıklar olur. Onların sonu evrim sürecine ölerek yeniden katılmak, miras olarak hizmet etmek olur. "Dönüşünüz Allah'adır."

34) El Aziym: Azmi sonsuzdur.

Evrimin kanunları öylesine yaman dinamizmlidir ki, her türlü engele karşı bir o kadar şiddetlenerek güçlenerek ilerler. Üretici güçleri ne denli zincirlerseniz, o denli devrimsel güç kazanır. Ne kadar özgür bırakırsanız, dengesine o kadar çabuk ulaşır. Ama kırıp dökerek kayıplar arttırarak. O halde o kanunların işleyişini ayrıntısına dek kavrayıp, dengeli gidişi bilinçle kurmak gerekir. Evrim bu yüzden insana ulaşmış, kendisini insanda yoğunlaştırıp açıklamıştır ki, beyinli insan evrimin ifadesi ve yöneticisi olsun diye.

Muhammed bunu sezerek, evrimi bilmeden insan gibi tanımlamaya girişmek zorunda kalmıştır.

35) **El Gafur:** Affı pek çoktur.

Varlıkların uyumu için pek olanak sunduğu gibi, ders alınması için sayısız örnekler de sunar. Bu, affetmek, bağışlamak, fırsatlar vermek anlamına gelir.

36) Eş Şekür: Teşekkürü, kıymet bilişi pek engindir.

Evrime sezerek olsun bilerek olsun uyum yapanlar, karşılığını misli misli alırlar. Tarihsel determinizmin engin verimliliği, elbette insanlığın topyekûn bir bilinçle ona uyum yaptığı zaman elde edilebilecek ve görülebilecektir. Ama şimdiden bunun parıltılarını, genel kanevasını resmedebiliriz. Doğanın ve insanın huzurlu ömrünün uzaması veya kendi kanunları içinde olabilecek olan neyse ona ulaşılması gibi...

37) El Aliyy: Yücelişi eşsizdir.

Her şeyi kapsayışı ve yönetişiyle; kendisinin en yüksek yansıması olan insanın bile, onu hâlâ kavramakta pek çok zorlanmasıyla elbette pek yüce konumdadır. Onu bilinçlere çıkarıp uymamıza son derece ince ayrıntılara kadar geliştirdiğimizde bile, o yücelik algılayışı mistiklikten kurtulsa bile, gerçeklik olarak değişmeyecektir. Sadece insan tarihsel determinizmin elçisi olmaya biraz daha hak kazanmış olacaktır.

38) El Kebir: Tektir, en büyüktür.

Tarihsel determinizmin her şeyi kapsayışıyla elbette büyük bir biricikliktir de.

39) **El Hafiz:** Her şeyi bilir ve korur.

Her şey kendi kanunları uyarınca gittiği için, şaşmaz bir bilgelik ve bilgilerin korunuşu varmış gibi durur. Oysa bilgiler ve bilgelik, kanunların kendisinde potansiyel olarak bulunur. Madde ve toplum parçalanıp yeni öz ve biçimler aldıkça, bilgelik ve bilgiler yeni boyutlarına ulaşır. Bu sürüp gider. İnsan, bilgi ve bilgeliği, tarihsel determinizmin kanunlarını bilince

çıkarıp onu kavramak suretiyle edinir. Muhammed'in yaptığı da bundan başka bir şey değildir. Ancak o, bulunduğu aşama bakımından bunları sadece sezmek ve Allah geleneğine bağlamak durumunda.

40) **El Mukit:** Her şeyin azığını verir.

Evrim içinde ne yaratılmışsa, şüphesiz ki, o yaratığın bir iç dinamizmi, bir de ortamı bulunur. Bu evrimin gidiş kanunları icabıdır. En cansız maddelerin atom yapıları onların dinamizmlerini oluşturur, atomlarına göre yaşarlar. Öz ve biçim değiştirirler. Uyum yaparlar. Yapamazlarsa ölürler. Ölünceye kadar her varlığın yaşam gıdası: havası, suyu, toprağı vb. bulunur.

41) **El Hasib:** Her şeyin ince hesabını bilir.

Yine evrimin kanunları icabı neyin neyi nasıl yaptığının, yapacağının hesabı kendi içinde hem potansiyel olarak bulunur, hem de olay gerçekleştiğinde hesaplar karışmadan ortaya çıkar.

42) **El Celil:** Uludur.

Evrim, enerjiden maddeye, hücreye ve insana dek uzanan ululuktadır. Ama asıl ululuğu, evrimi bilince çıkaran yani o ululuğu kapsayarak bilinçle gidebilecek insan, o yansımasında görülüp anlaşılacaktır.

43) **El Kerim:** Cömertliği sonsuzdur.

Sayısız madde ve tür, cins yaratan evrim, her varlık için, eğer insan bilinçle uyum yapabilirse, sonsuz yaşam-varoluş olanakları içerir.

44) **El Rakip:** Kontrolü eşsizdir.

Şüphesiz ki, tarihsel determinizm kendi temel kanunlarından fışkırıp akarken kontrolünü yine o kanunlarla yapabilir. Onu bilmeyip sezen ama allahlar çağında ideolojinin din olduğu ve her şeye sindiği devirde Muhammed, evrimin kendi (temel) kanunlarının yarattığı murakebeyi [denetleme, kontrol] Allah'ın kontrol gücü olarak yorumlamıştır.

45) **El Mucib:** İstekleri yerine getirendir.

İnsanoğlunun gelişimi, kendi yarattığı teknikten, dolayısıyla toplumundan daha yavaş olur. Teknik belirlendiricilik üretici güçlerin diğer belirlendirenlerini süratle aşsa da belirlendirip ileriye götürmede aşamaz. Bilhassa insanı ilk belirleyen coğrafya üretici gücü ki ona tümden doğa diyebiliriz. O ilk vahşi çağlarda, doğanın insan üzerindeki etkileri, insanı tekniğe karşın daima geri çekici olmuştur. Ancak burada, tekniğin bu dengeleri hesaba katmadan ilerletilmesinden doğabilecek krizlerin işaretini de bize verir. İşte bu gidiş içinde insanın istekleri bir türlü yerine gelmez hal alabilir, önüne havuç uzatılmış merkep durumuna düşebiliriz. Tekni-

ğin bu aşırılığını sezenler, tüketim ve ilerleme taleplerini daha akılcı hale getirebilirler. Yine de insanın bu gelişim içinde daima başı dardadır. Ve tanrısına sığınıp ona niyazlarda bulunur; bir çocuğun annesine niyazları gibi, bitmez tükenmez.

Fakat evrim aynı zamanda bolluk-cömertlik de demektir. İstekler bugün olmazsa yarın oluverir.

Evrim bu yüzden El Mucib'tir. İstediğine verendir.

46) **El Vasi:** Sonsuz genişliktedir.

Tarihsel akış sonsuz gelişimlidir. Bunun içinde manevi ve maddi genişlik yer alır. İnsan ruhu da, toplumu da manevi olarak sonsuz gelişimli bir dinamizme sahiptir; şüphesiz ki dünya yaşadıkça evren de sonsuz gelişimlidir. Dünyamız yok olabilir ama evren evrimin yeni açılımlarıyla sürer.

Şüphesiz ki Muhammed'in algılayışları, sezişleri, yüzlerce yıl önceki kendi çağı ayarındaydı ve mistisizmlerle doluydu. Ama o gün için bu sezileri yapabiliyordu. Çünkü daima gerçeği merak ediyordu. Bilime son derece açıktı.

47) El **Hakim:** Biricik bilim ve hüküm sahibidir.

Evrim her şeyin bilgisini içerdiği gibi kararını da içerir. Çünkü onun kendi kanunları zengin patlangıçlı bilim ve karar yüklüdür.

48) El **Vedûd:** Kendine uyanları korur zenginliğine katar.

Evrime uyum yapmak, evrimle, tarihsel determinizmle yakınlaşmak, hal hamur olmak; Muhammed'in Allah'a kavuşması görüşmesi gibidir. Elbette evrime ne denli uyum yapsak da, sınıflı toplum içinde bu çok az bir uyum sayılır. Ama yine de başkalarına göre tarihsel akışı misli misli anlamaktır. Bunun ödülleri de yine o akış içerisinde, uyum derecesine göre olur.

49) El **Mecid:** Şanı yüceler yücesidir.

Tarihsel determinizm her şeye nüfuz etmiş ve insan toplumunu yaratmıştır. Kendisini de insanın bilimiyle sürekli ifade ederek her kişiye yayılacaktır. Ondan daha şanlı şöhretli yüce hiçbir şey olmayacaktır. İnsan kolektivizmi sadece onu tanımak, daha çok tanımak ve ona uymak çabasını artırmak zorunda kalacaktır.

50) El **Bâis:** Yeniden diriltendir.

Elbette yeniden diriliş, ölülerin -gübreleşerek evrime karışmış varlıkların- çocukluk aşamasındaki ilkel toplumların ve onların lideri (dahisi) olsa bile Muhammed'in kavradığı anlamda bir yeniden diriliş değildir bu. Ama bu kavrayışta bile bir sezi yatar:

Yeniden diriliş evrimin devr-i dâimidir. *Kur'an*'da boyuna yer alan, mala mülke zevke tapan kentlerin yok oluşu ve onların yerine başka toplumların getirilişi de bu yeniden dirilişi anlama zenginliğidir. Ancak evrimin akışında bu olay, kendi içinden sosyal devrimle kurtulamayan medeniyetlerin dışarıdan barbar (ilkel sosyalist) toplum akınlarıyla yok edilmesi ve yerlerine yeni orijinal medeniyetlerin kurulması biçiminde gerçekleşir. Bu olay bilince çıkarılmayınca ve Allah'a bağlanınca, şüphesiz ki tanrının cezalandırışı ve ödüllendirişi sistemi içinde öldürüp dirilten tanrı olarak yer alır.

Muhammed'in kendisinin kuruluşuna öncü olduğu medeniyetin uzun ömürlü olması için elinden gelen her şeyi yapması ve çareyi kolektivizmde bulması; onun, Allah'ın bu özelliğini determinizme yani gerçeklere yaklaştırmaya çalıştığına en somut örnektir. *Kur'an* bunun yazılı kanıtıdır.

İşte meseleyi sözcüklerde ve kavramlarda yüzeysel olarak çözmek, sadece çözdüğünü sanmaktan ibarettir deyişimizin yeri burasıdır. Bu tür çözümlerde daima şuuraltı yoğun biçimde gizli kalır ve gerçek çözümü bekler.

Muhammed'e kavramlar, sözcükler dışında bakış için, tarihin gidiş kanunlarının pusulası elde tutulması gerekir.

51) Eş Şehid: Her zaman her yerde hazır ve nazırdır.

Bu sözcükleri, ilkel bir vahşi veya henüz ölü gömmeyi gelenekleştirmiş Neanderthal insan yani vahşet çağının orta konağındaki bir komün insanının tanrı kavrayışına da yakıştırabiliriz, barbar insana da, barbarlıktan henüz medeniyete çözülmüş insana da, bir medeniye de ve modern toplumdaki bir insana da yakıştırabiliriz. Çünkü tanrı fikri, vahşetten beri insan beyninin yarattığı, doğasını ve toplumunu anlamak yorumlamak için canhıraş uğraştığı bir şeydir. Çünkü hayata: doğaya ve topluma uyum yapmak zorundadır. Bu ölüm-kalım meselesidir. Tanrı fikrinin derinliklerinde bu çıplak gerçeklik yatar aslında. Ama bunun mekanizmaları bambaşka yollardan işlediği için bilinmez kalır. Bunun üzerinde ayrıca durmak gerekir.

Bu yüzden her kavrayış, kendi tarihi çağı, toplumu içinde değerlendirilirken bile eksik ve yanlışlardan kurtulunamaz; tarihsel (doğa ve toplum) bütünlüğü içinde bakılmadıkça her meselede aydınlanmadık birçok yan kalır ve olanlar oldukları gibi neyseler öylece ele alınamazlar.

Tarihin kanunları elde bulundukça bu daha doğruca başarılabilir.

"Allah her zaman her yerde hazır ve nazırdır" kavrayışı, Muhammed

çağında, kendiliğinden birikerek evrim ve evrime uyum düşünce ve davranışına yaklaşmıştır. Bu evrimin en uygun adımda tecelli [görünme, belirme] edişi, yansıması biçiminde kendisini ifade etmiştir, bu kadar. Liderler, bilimadamları, peygamberler, veliler ve benzeri öncüler bu açıdan sıradan insanlardan farklı olurlar. Aslında her insan tarihin bir yansımasıdır. Evrim her varlıkta ve bilhassa insanda kendini gösterir. Ama sınıflar çağında evrimsel gidiş; sosyal sınıflarda ve toplumlarda birikip yansımadan önce, öncü kişilerde yoğunlaşarak yansır. Bu hiyerarşik bir ilerleme veya gelişimle sahabelere [Muhammed'in çevresi] (devrim çekirdeği partiye) ve ensara [yardımcılar, koruyucular, Hicret'ten sonra Muhammed'e din konusunda yardım edenler] (devrim cephesine) yansır. Bu gelişimi kişiler, sınıflar, toplumlar yapmış gibi dursa da yaratıcılık evrimin veya tarihsel determinizmindir. Peygamberler peygamberi de olsanız son duruşmada sadece "Allah'ın kulu"sunuzdur. Muhammed, kendini yaratan, tanıyıp anlamak için bütün bilgi ve sezilerini kullanan, Allah'ı nur yüzlü bir ihtiyar olarak rüyalarına dek sokan, fakat daima Allah kavrayışını o ilkel komün kavrayışından bilge kavrayışına doğru yükseltmeye çalışan ama peygamberlik rütbesini kimsenin gözüne sokmadan taşımayı bilmiş, kulluğunu bilen bir "kul"dur.

Gerçekten evrimin kanunları her yerde hazır ve nazırdır. Her şeyde hükmünü ve egemenliğini sürdürür. Geleceği bile bu yüzden kontrolü altında tutar. Bizler ancak o kanunlara vakıf olduğumuz kadar geleceğe ait öngörüler sunabiliriz. Bu da aslında evrimin kendini falanca ağızdan ifade ediş biçimi olur. Yanlışlar ve eksikler yine zaman içinde evrimin kişi ve toplumlarda yansıyışı ve ifade edişleriyle düzeltilip tamamlanır.

52) El **Hakk:** Varlığı kalıcıdır.

Evrimin kanunları sonsuza dek akıp giderken, işlediği madde ve toplumları kendi yoluna sokarak ilerler. Onun işledikleri geçici ama o kalıcıdır. O yeni maddeler ve ruhlar: beyinler bularak ilerler.

53) El **Vekil:** Her şeyi herkes yerine en iyisini yapar.

Tarihsel akış, kendi doğa ve toplum kanunlarıyla, her madde ve her insan yerine düşünüp davranıyormuşçasına bazen işleri kolaylaştırır, bazen zorlaştırır.

Varlıklar uykudayken, dinlenirken, hüzünlüyken, hastayken, öldükten sonra ve benzeri görevleri dışındayken; evrim kendi kanunlarını, patlangıçlı gelişimlerini her yanda ve her şeyde örgütler ve gerçekleştirir. Bu durumda sanki canlılar, onu kendi vekiliymiş gibi bulur ve görürler...

54) El Kaviyy: Gücü her şeye yeter.

Evrimin önüne kimse ve hiçbir şey geçemez. İnsan, evrimin en akıllı vekili-resulü olarak sadece onun kanunlarını ayrıntılıca bilincine çıkarıp, ona gerektiği gibi uyum yapabilirse, onun gücüne yaklaşıp mutlu olabilir.

55) El Veliyy: Dosttur, koruyucudur.

Evrim her şeye karşın varlıkların kendine uyum yaptıkları sürece en iyi dostu, koruyucusu, velisidir. Uyum yapamayanlar ayıklanır. İnsan da diğer varlıklara göre evrimin en yoğunlukla yansıması olduğu halde, bu ayıklanmadan daha uzun süreçlerle de olsa nasibini alır. Sınıflı toplum, insan toplumunun evrime uyum yapma deneylerinin ve sentezlerinin geçidi olurken kayıpları az olmamıştır ve olmayacaktır.

56) El Metin: Gücü çok devrin köklüdür.

Yaptırımı, üretim gücü, sürati, kalitesi, sınırsız oluşunun sebebi, evrimin patlangıçlı dönüşümlü kanunlarından gelir. Bu evrenin en ilk oluşumuna, milyarlarca yıl önceye kadar uzanan derin köklere dek uzanır. Ve bu yüzden gücü çok sağlamdır. Kolayca kırılıp yok olmaz. En kırılgan doğa ve insan bile, saz gibi eğilip bükülür ama yok edilemez. Yeni öz ve biçimlerle, evrime uyum yapmayı beceren özelliklerle doludur. İnsan, en kötü finans kapitalizm çılgınlıklarında bile, bilinçaltında olsun, vicdan sağduyu biçiminde doğru yolu saklı tuttuğu için yeni uyumlar geliştirmiştir ve geliştirmeye devam edecektir. Akrebin, sıkışınca, ateşle kuşatılınca kendini sokup zehirlemesi doğal içgüdüdür. Bu insana yakıştırılmasa da benzer paralellikler finans kapitalizme denk düşer. Hitler'i besleyip Sovyetler'e patlatan İngiltere ve Amerika, sonunda yine kendi eliyle onu imha etmek zorunda kalmıştır. Bu yeniden başka yollardan tecelli etmeden duramayacağa benzer. Eşyanın tabiatı kolay değişmez. Yani insanlık öldürülmek istendiği yerde yeniden doğmaktan geri durmamıştır ve duramaz.

Bu yüzüyle evrimin gücü yapmacık değil, çok derin ve zengin köklere sahiptir.

57) El Hamid: Kendisine saygıyla şükredilendir.

Evrimin gidişi, yüceliği, verimliliği, koruyuculuğu, hakkaniyeti karşısında, her varlık kendince bir borç bildirir, şükran duyar, kıyınet bilir. Bunu elbette insan duygusuyla yapmaz ama evrimin sınırlarını yerli yerinde değerlendirerek, evrimin verimini artırarak yapmış olur. Bunu Muhammed'in insan gibi algılayışına o kadar şaşmamak gerekir, bugün biz bile başka anlatım tarzı bulamıyoruz.

58) El **Muhsi**: Her şeyin sayısını bilir:

Evrimin hesabını hiçbir insan tutamaz. Sayıların dili yetemez; akıl alır ama hesap yapılamaz. Evrimin her şeydeki hesabı kendi kanunlarında saklıdır.

59) El **Mübdi**: Yarattıklarını örneksiz ve maddesiz yaratandır.

Tarihsel determinizm kanunlarla işler. Ama maddeyi ve manayı işleyerek anlam kazanır. Bu yüzden yarattıklarının örnek ve maddeleri kendi kanunlarında potansiyel olarak gizlidir. Maddesiz ve örneksiz yaratır sanmamız bu yüzdendir.

Günümüzde atomun oluşumunda enerjinin yüksek derecede yoğunlaşmasıyla maddenin yaratıldığı artık biliniyor ve ispat edilebiliyor. Örneksiz ve maddesiz yaratım gücü evrimin başlangıcına aşırıca denk düşüyor.

60) El **Müid [Muidd]**: Öldüren ve diriltendir.

Evrimde ölüm kalım, onun biricik can alıcı yansımasıdır. Ölümden ve dirimden ders almayanlar evrimi anlayamazlar ve ona gerektiği gibi uyum yapamazlar. Orada sadelik, alçakgönüllülük ve bilim gizlidir. Bilime ne kadar ulaşırsanız o kadar alçakgönüllü olursunuz. Ama bilim kütüphane fareliği olsaydı, uzmanlar böyle köksüz dallar olmazlardı. Bilim denemekten çıkarsa, yüksek bilim hayatı her yönden, ölüm yönünden de denemekten veya o deneyler içinde yaşamak zorunluluklarından isteklerinden çıkabilir...

Evrim öldürür ve diriltir. Bu bitmez tükenmez bir prosedir. O proseyi kavradıkça insan toplumu daha uzun ömürlü bir uyum geliştirebilir.

61) El **Muhyi**: Bağışlayıp sağlık verir.

Evrim, ders alanlara canını ve sağlığını bağışlar, geliştirir. Ders almayanları affetmediği ama bin bir mesajla uyardığı halde ders alamayanları affetmediği gibi alanları sanki ibret olması için bağışlar sağlıklı kılar.

62) El **Mümit**: Ölüm onun elindedir.

Ölüm de hayat gibi Allah'ın emridir. Doğal ve toplumsal gidiş, varlıkları kendi kanunları içinde boyuna ayıklar, kimilerini yaşatırken kimilerini öldürür.

63) El **Hayy**: Kendisi ezelden ebede kadar hayat ile canlıdır.

Tarihsel determinizm, madde ve manada işleyen kanunlarıyla, hayat denen doğal ve toplumsal ortamda daima canlıdır; canlılıktan gelir canlılığa gider. O, başkalaşım denen ölümsüz bir canlılığa sahiptir.

64) El **Kayyum**: Her şey onunla vardır.

Evrimsiz hiçbir nesne ve ruh var olamaz.

65) El Vacid: Unutmaz bulur.

66) El Macid: Değeri sonsuzdur.

67) El Ehad [El Vahid]: Ortağı, eşi benzeri, dengi yoktur.

Evrim, bir tek enerji yoğunlaşmasından çıkagelerek dönüşe dönüşe kanunlarını başkalaştırarak gelişir. Her aşamanın kanunları başka başka olsa da, bir tek gidişten dönüşümle oluştukları için evrim biriciktir. Mesele o dönüşümleri yakalamak ve ortaya çıkarmaktadır.

68) Es Samed: İhtiyaçların giderilmesi, ıstırapların, mutsuzlukların son bulması için başvurulacak tek mercidir.

Tapınç ettiğimiz o kadar çok konu, nesne, kişi, güç vb. var ki, Allah'ı, Muhammed'in biricik Allah'ını bile gölgede unutulmuş bırakıyor artık. Allah'ın bu 99 adında veya sıfatında derlenmiş olan yüce özellikleri bilinmediği gibi, kulaktan dolma İslam fikirleri bile umurumuzda değil. Çünkü beyin somut yakın çevre ve çıkar işlerine, kendi yaşanmamışlıklarına daha kolay akıyor ve orada adeta kalakalıyor. Para gibi, küçük hayvanlıklarımızı tatmin gibi, lüks gibi, özetle İslam'ın dediği cinsten "bina ve zina" gibi her türlü üretim dışılığa akış içinde tapınç edilen, alttan alta işleyen şey teknik üretici gücüdür. Beyinlerin yaşanmamışlığını çeken teknik üretici gücünün parıltılı, tüketime yansımış gelişimidir. Bu antik medeniyetlerin de başına bela olmuş çökertici, çürütücü sinsi bir gelişim olmuştur. *Kur'an*, göreceğimiz gibi adım başına bu tehlikeyi ve korkusunu göze batırır. Yılmadan usanmadan nefislerin bu dünya malı mülküne kandıkları için ateşle boğulacaklarını, üzülerek, azarlayarak, şiddetlenerek, merhametlenerek, kahrolarak anlatır. Muhammed en çok buna kahrolup üzülür. Tıpkı beyin felçli Lenin'in, yeni kurduğu Sovyetler'de beliren bürokrasiyi ve partisinin kapitalist eğilimlerini hele genel sekreter Stalin'in kariyerizminin derin yıkıcı anlamlarını sezmesi ve çaresizlikten kahrolmasına benzer bir durumdur bu.

Muhammed'in de Lenin'in de çaresi vardı: Her ikisi de kolektivizmin yetersizliğini görmüşler, parti ve cephelerin kolektivist ruhlu yöneticilerle, halk ateşiyle yıkamayı yenilemeyi düşünmüşler, sürekli bunu önerip denemişlerdi. Ama vakit henüz dolmamıştı. Bir tek Muhammed, Ali, Ömer yetmiyordu. Medeniyet, barbar yaşamamış nefisleri kolay fethedip kendisine benzetiyordu. Sovyetler'de de öyle bir gidiş oldu: Bir tek Lenin ölüp gidince, arkadan gelenlerin nefisleri, kapitalizmin madde ve ruhunu yenecek gücü gösteremediler.

Oysa ideoloji Stalin'in tapıncıydı. Çok geçmedi bu tapınç, alttan sinsi-

ce işleyen yoksul Gürcü çocuğunun yaşamadığı parıltılı tüketimlerle yer değiştirmeye başlayarak zaten ezberci papaz (skolastik) akılcılığını iyice zayıflattı. Paranoyaları, ideoloji ve pratiğini gütmeye başladı.

Bu gidiş içinde ne İslam Allah'ı, ne de Marksist Allah'ı tarihsel maddecilik para etmiyordu. Tarihte Muhammed ve Leninler adım başına çıkmıyorlardı.

O zaman, evrim, tarihsel gidiş, acımasızca çarklarını döndürüyor ve hükmünü işliyordu.

Tek çare, o gidişe uyum yapabilecek teorik pratik gücü gösteren teşkilatların topluma egemen olmasındaydı.

Bu nasıl olurdu?

Her derdin ilacı öncelikle teorik güçteydi. Bu noktada müracaat edilecek tek merci: tarihsel determinizmin bilince çıkarılması ve ona uyulmasıydı.

Muhammed bir yandan barbar gelenekleri olan çoktanrıcılığa karşı tektanrıyı önce sürerken, diğer yandan kendi içinde o tektanrıyı deterministçe, olayların içindeki ilişkileriyle kavramayı bilmeden geliştiriyor ve bunları adım başına teorileştiriyordu (ayetleştiriyor). Aksi halde tarihsel devrimini başaramazdı. Muhammed'in bu iç gelişimi, İbrahim geleneği kuru tektanrı ideolojisiyle hafızı ekber [büyük hafız] kalsaydı, yalancı deli bir peygamber müsveddesinden öteye geçemezdi. Peygamberi ve *Kur'an*'ı sadece kuru tektanrı ve din sözleriyle ele alırsak, Muhammed'in bu çelişkili iç gelişimini tarihsel gidiş içinde ele alamazsak, ne peygamberi, ne kitabını, ne de İslam'ı anlamış oluruz. Sadece bununla da kalmayız, dinlerin gelişimini de kavramakta şaşkın kalırız.

Muhammed, Allah için Es Samed: dua edilecek ihtiyaçlar için müracaat edilecek tek merci dediği halde, kendisi bunu kuru kuruya duayla bırakmamış daima olayların dilini çözüp, teorisine, kitabına, hadislerine, sünnetlerine katmıştır ve bunu önermiştir.

69) El Kadir: Her şeye her an gücü yeter.

Allah'ın bu sıfatlarının hemen her birinde bile anlayabiliriz ki Allah fikri giderek soyutlaşır. Yani ilkel barbarın kavrayışından, somut, yüzeysel, dar, gündelik kavradıklarından çıkar; fikirleşir ideolojileşir. Barbar animisttir. Her şeyi kendi gibi bilir. Tanrısı, cenneti, cehennemi -ki bunlar çok sonra çıkabilmişlerdir- yanı başında iç içedir.

Muhammed zamanına kadar bu görüşlerin altından çok sular akmış, soyutlama pek çok ilerlemiştir. Muhammed de bir deve çobanı, bir barbar çocuğudur. Ama yaşadığı çağ medeniyetlerin ve ticaretin evrenselleşme eşiğidir. Her türlü fikir her yanda kol gezer. İbrahim'den Musa'ya, İsa'ya,

Mısırlı Hermes'e, İranlı Zerdüşt'e, Hintli Buda, Çinli Konfüçyüs ve nerdeyse adım başına ermişler, dervişler, papazlar, hahamlar... Muhammed'e en yakını Hz. İbrahim tektanrıcılığı gelir. Çünkü o da taze bir barbar olan İbrahim'den çıkagelmiştir.

İbrahim de barbar olmasına karşın medeniyetlerle az cebelleşmemiştir. Kavrayışını zamanına göre bir nebze olsun soyutlaştırıp tektanrı fikrini geç de olsa benimseyip geliştirebilmiştir.

Muhammed de bu soyutluğu 40'ından sonra tarihsel devrim içinde, tarihin her an zorlayan akışı içinde, en az 23 yılda, her saniye kafa çatlatan, rüyalarda bile sentez için uğraşan düşünce çalışmaları ve pratik savaşlarıyla kazanabilmiştir. Beyin böyledir: Zorlu çalışmadan başarılı senteze ulaşamaz. Çalışmak zorunluluğu ise tarihin akışıyla olur; tetebbu [etraflı inceleme] ile bir yere kadar gelişen beyinler gerçek tarih içinde bocalayabilirler. Muhammed, o kitabi bilgilerle de bulanmamış berrak bir beyne sahipti. Kendine ve atası İbrahim'e inanıyordu. Barbarın somut düşünce sisteminin, yavaş yavaş tarihin som gidişiyle sahici sentezlere ulaşması böyle oluyordu.

Diğer yandan Muhammed'in bu soyutlaştırmasında yine aşırı bir somutlaştırma, yani somut olaylardan ders çıkarma, soyutlama yaparken, her soyutlamasını da yeniden somut yaşadığı olaylara vurma, deneme vardı. Yoksa İbrahim'in tektanrı kavrayışını bu derece zenginleştirerek kendi çağına adapte edemezdi.

Bu yüzden Allah'ın bu güzel isimleri, betimlemeleri üzerinde belki daha da fazla durmak gerekiyor. Ama şimdilik yerimiz bu kadarına yetiyor.

"*El Kadir: Her şeyi her an yapabilecek güce sahiptir*" tanımlaması bir vahşi, bir barbar için somut bir şeydir. Taptığı totemi veya lideri; barbarın kan kardeş topluluğu için gereken balık avını başarıyla sonuçlandırmasını sağlamalıdır. Barbar için tanrısının gücü bu ve benzer somutluktadır. Bir çocuk için (soyutlamayı henüz öğrenmiş ama geliştirmemiş çocuklar için) de durum farklı değildir: "Allah'ım bana oyuncak ver" veya biraz gelişince: "Allah'ım bugün öğretmenim beni sözlüye kaldırmasın" gibi... Muhammed bu aşamayı çoktan gerilerde bırakmış, Allah'ını olayların determinizmine yaklaştırmıştır.

"O her şeye kadirdir" dediği zaman, olayların belli bir birikişi ve sıçraması, vaktin dolması gerektiğini kavramakla kalmaz, olaylara (sezdiği tarihsel kanunlara) uyum yapmayı son gücüne dek zorlar; her şeyi dersleştirip teorileştirmesi ve teorisini yeniden defalarca denemesi bu yüzdendir.

70) El Muktedir: Her türlü gücün tasarrufu ondadır.

Doğa ve insan güçleri de evrimin gidişinden kaynaklanır. Her insanda ve her varlıkta aynı kanunlar çeşitli ortamlardan ötürü farklı ölçülerde ama aynı kanunlarla işler. Kiminin gücü, manevi veya maddi gücü diğerinden fazlaysa bunu kendinden bilmemelidir; bu evrimin bir yansımasıdır. Bunu gücün sahibi iyice bilmezse bir gün mutlaka anlayabileceği bir musibetle karşılaşır. İşte o zaman her gücün tasarrufunun sadece evrimde veya Allah'ta olduğu sözünü kavramaya yaklaşırız.

İşte bu tür ele alışlarımızı peygamber zamanına götürürsek, pratik deneylerden ders alıp teorisini (Allah kavrayışını) nasıl zenginleştirdiğini daha iyi kavrayabiliriz.

71) El **Mukaddim:** Dilediğini öne alır.

Kişiler veya olaylar, kimi zaman, gidiş kanunlarından ötürü geride kalırlar, kimi zaman öne geçerler. Burada asıl sebepler üzerinde durulursa herkes yerini zamanını ve haddini bilmiş olur. Bu yine evrimin gücüyle olur. Yine benzer bir özellik:

72) El **Muahhir:** Dilediğini geri, arkaya bırakır.

Arkada kalan bunun sebebini araştırmalıdır. Belki bunda da bir hayır, hikmet vardır. İllâ öne geçilecek diye bir şey yoktur. Evrimin (Allah'ın) bir bildiği vardır. Onu bilince çıkarmaktır asıl olan.

73) El Evvel: O ilktir, evveli yoktur.

Tarihsel determinizmden, doğa ve insan toplumunun gelişimi kanunlarından önce, o kanunların oluşumundan önce bir kanun yoktur. Evrim kendi kanunlarını oluştururken hayatı da oluşturur.

74) El **Ahir:** Sonsuzdur.

Her şey, dünyamız yok olabilir ama evrim sürer. Başka yıldızlarda hayat olabileceği fikirleri bir yana, evrensel zenginliğin evrimin sonsuzluğunu kolayca ispatlaması da bir yana, insan toplumunun evrimi bilince çıkararak ona bin bir uyum kolaylıkları bulabileceği, bulmak zorunda olduğu üzerinde durmalıyız. Asıl yakıcı, can alıcı mesele buradadır.

Allah'ın (evrimin) sonsuzluğundan Muhammed kendince dersini almış ve kuracağı medeniyetin uzun ömürlü olması için elinden gelen gelmeyen her şeyi yapmıştır. Başarılı da olmuştur. Hâlâ yaşayan fikir ve rejim sistemlerine kaynak olmuştur.

Evrimin sonsuzluğundan, insan toplumunun bilimadamları, Muhammed kadar olsun ders alabiliyorlar mı? İnsan toplumunun evrimin sonsuzluğu içinde ömrü ne kadar uzatılabilir? Evrim sonsuz ise onun kanunlarını bilirsek, insan toplumu ve yaşadığı dünyası da sonsuzlaştırılabilir mi?

Bunun için öncelikle toplum biçimlerinin gelişim kanunları dikkate alınmalıdır; içinde yaşadığımız toplum bilinmezse evrim hiç kavranamaz...

Ama kimin umurunda?

Bir değil bin musibet gelse ayılır mıyız acaba?

75) **Ez Zahir:** Sayısız belgelerle ispatlı olandır.

Muhammed, Allah kavrayışını ezberci hafız mantığıyla geliştiremezdi. Somut belgelerle düşünülüp davranılırdı. Bunu 40 yaşına kadar yaşadığı öksüz çocuk beyniyle sınayarak öğrenmişti. Her şeye değer verdi ve her şeyde bizim evrimi görüp buluşumuza benzer bir seziyle Allah'ı gördü ve buldu.

Her şeyin sudan, kan pıhtısından canlandığını belirten ayetlerden daha fazla derinlikli sezileri vardı. Ama söze, şiire döküşü bu kadar olabiliyordu.

Allah'a Ez Zahirliği: sayısız belgelerle ispatlı olduğunu yakıştırması onun bu zengin kavrayışını ve dile gelememiş sezilerini anlatır.

Gerçekten de anlayana evrim, sonsuz sayıda belgeler sunar; kendi kanunları bilinçlere çıkarılsın ve ona uyum yapılsın diye. Ama sınıfsal, zümresel, kişisel çıkarlar gözleri kör eder. Nefislerimiz her türlü baskı ve açlıklarla hayvanlaşır. Ve ne doğa, ne de toplum kanunları tanırız. Ezip geçtiğimizi sanırız ama ezilen biz oluruz.

76) **El Batın:** Akıl alıcı değildir.

Hem o denli delilli sepetlidir. Bilinçlere çıkarılmak için bin bir kokulu çiçekler gibi açılmıştır. Ama akıllarımız onu tam anlamıyla kavrayamaz. Her gün yapılan yeni keşiflerle şaşırmamız bu yüzdendir. Kendi öngörülerimiz gerçekleştiğinde bile şaşırmamız bu yüzdendir. Evrimin belgeleri o kadar sonsuz sayıdadır ki, onları anında derleyip yorumlayamayız. Ancak belirli birikimlerden (ve kayıplardan) sonra onun kanunlarına ve ancak genel doğrular biçiminde ulaşabilir ve uyum yapmaya çalışırız. Bu yüzden, o birçok yönüyle gizli, batın kalır.

Yine de onun kanunlarına vakıf olup uyum yapabilmek, insanlığı (ve doğayı) büyük kayıplardan kurtarmaya yetip artacaktır. Kanunların ayrıntılarla işleyişi daha çabuk ve kolay çözülecektir.

77) **El Vali:** En yüce yöneticidir.

Evrim en küçük maddenin gelişimiyle başladı ve koskoca evren oldu. Dünyamızdaki bu gelişimin en yüksek aşaması insan toplumudur. Bildiğimiz bu haliyle bile evrimin yüceliği tartışılamaz. Onu en güzel, en doğru, en başarılı, tabii ki ancak ve ancak yine onun kendi kanunları yönetebilir.

Hem de hiç zorlanmadan. Çünkü doğanın ve toplumun kanunları doğal olarak kendiliğinden işlerler. İnsan o yönelişte o kanunları eline geçirdiği zaman bile pek çok zorlanacaktır. Çünkü o kanunlara uyum yapabilmek zorunluluğu ile karşı karşıyadır.

O kanunların keşfine ve uyum yapılmasına kendini adayan insanlar çoğalmadıkça, evrim onları çoğaltmadıkça, sadece bunun için çabalayan, çalışan insanların çoğalması durumu pek fazla değiştirmez. Çünkü ancak kendini adayarak çalışanların teşkilatlanması ve kanunlarda, kanunlara uyum programında sentez olmaları gerekir.

Kendini adamak her anını bu işe vakfetmektir ki, bu gönülle evrimin yoğun yansıması ve yaratışıyla olan bir şeydir. Kendini adamadan çalışmak, bu adayışın çok düşük birikiş seviyelerini yansıtır. Kendini adayanlar çıkınazsa çalışmalar boşa gidebilir, değerlerini bulamazlar.

Evrimin ulu yöneticiliğine bir nebze ulaşmak için o adanmış hayatların çoğalmasına yol vereceğimiz yerde, onlara ket vurmak neyi gösterir? Zamanın henüz dolmadığını ve kayıpların bilançosunu...

78) El Müteali: Kendi yarattığı yaratıkların tanımlarından çok yücedir.

Muhammed, her varlıkta Allah'ın suretini görürdü. En çok da Allah'ı insan suretine yani biçimine yakıştırdı. Çünkü Allah, onun için varlıkların yaratıcısıydı. İnsan ise bütün yaratıkların en gelişmişiydi. Bu kavrayış, ilkel insanın kavrayışından çoktan çıkmış, geniş bir somutlama dolayısıyla üstün bir soyutlayıştır, sentezdir. İnsan, evrimin en son en akıllı aşamasıdır.

Bu yüzden, bu kavrayışın şuuraltında bilime yakın sezileri yakalayamamak, hele bunları evrim düşüncesinde birleştirememek, sadece evrimin kanunlarından ve işleyişinden bihaber olmak demektir.

Çünkü her şey evrimden çıkar, evrime döner: "Yaratanınız ve döneceğiniz Allah'tır"

Allah'a müteali sıfatının yakıştırılması bile, onun yüksek soyut kavranışını anlatır. Allah'ın hiçbir varlıkla özdeşleştirilip küçültülemez oluşu ile konu saptırılamaz. Burada şuuraltıyla seziş gizlidir. Basit bir mantık yürütmesi değil. Öyle bile olsa o basit yüzeysel mantıklarda bile çağının aşamasına göre olaylardan çıkma seziler bulunur. Onu, yaşanan aşamanın olaylarıyla çarpıştırıp bilinçaltından bilince çıkarmak önemlidir.

Evrim, gerçekten kendi yaratıklarından apayrı bir gidiştir. Varlık değildir. Varlıkların gidiş kanunlarıdır. Muhammed'in Allah'ı varlıklardan sıyrılmıştır.

79) El Berr: Yarattıklarına karşı iyilik doludur.

Evrim, adı üzerinde yaratıcıdır ve yaratıcılığı içinde yarattıklarına karşı iyilik-bağış dolu olur.

En bağış ve iyilik dolu olduğu yaratığı da insandır. Çünkü ona kendi kanunlarını çözme ve uyum yapabilme yeteneğini vermiştir. Uyum yapamayanlar seleksiyondan geçerek yok olurlar. Ama insan yok olmamak için en büyük uyum yeteneğine, beyninin gelişim olanaklarına sahiptir.

80) Et Tevvab: Günahları (tövbeleri) kabul eder:

Evrimin en hoşuna giden şey, yanlışlardan ders alıp kendi kanunlarına uyum göstermedir. Pişmanlık tövbedir, hatalardan geri dönüştür. Şüphesiz ki evrim bizim gibi duygulanıp hoşlanmaz. Ama her hatadan geriye dönüş evrime bilinçle uyum yolunda bir basamaktır ve evrimin sonuçlarını ılımlandırır. Tarihsel akış, kendi kanunları yolunda kendiliğinden akışından bir nebze olsun insan bilinciyle yönetilme: uyum yapılacak olanın akışına girer.

Oysa insan, pişmanlık duyduğu halde bunu bilince çıkarıp yanlıştan geri durma: tövbe alışkanlığı pek edinememiş bir aşamayı yürümektedir. Ne yazık ki bu pişmanlıkların birikişiyle son pişmanlık fayda vermez gidişini mi uyarıyor yoksa, bilinmez.

81) El Müntekim: Gereken cezaları verendir.

Evrim kendine uyum yapmayan her şeyi ve bilhassa insanları bin bir mesajıyla her an uyarır. Uyarıyı alamayanlar küçük küçük cezalara çarptırılırlar; uyumsuzlukları artar, yaşamaları sekteye uğrar. Uyum yeteneklerini geliştiremeyenler seleksiyona uğrarlar. Toplum biçimleri için de aynı şey geçerlidir. Sınıflılık toplumların bir aşaması olmakla birlikte, evrimin kanunlarını (bilince çıkarmak üzere) en fazla çarpıtan ve uyumsuzlukları geliştiren bir aşamadır. Ve yok edilmeyi fazlasıyla hak etmiştir. Bu yok ediş yine evrimin kanunlarıyla sınıflı toplumun kendi elleriyle yaptırılacak; evrime uyum kanunlarını ele geçirenler uyum yapabilme koşullarını er veya geç teşkilatlarken buna apaçık karşı duranlar elenecekledir... Evrimin cezalandırıcı gidişi, ancak ona karşı duranların elenmesi biçiminde olur.

82) El Afüvv: Günahları siler.

Bir kez evrim kanunlarına uyum geliştirilince, bütün eski uyumsuzluklar, günahlar silinip gider. Günahların üzerinde durulması sadece uyumsuzluk gidişi içinde olur.

83) Er Rauf: Acıması ve esirgemesi boldur.

Evrimin kanunlarının acıması ve koruması nasıl işler? Kanunlar, elbette

bunu insan gibi düşünerek, acıyarak özellikle korumak için yapmazlar. Evrimsel gidişte, kanunların açılış ve kapanışlarındaki olanakların, varlıklara (bilhassa duygulu, düşünceli bir varlık olan insana) dertlerine, acılarına, umutlarına veya gelecekteki gelişimlerine iyi gelmesiyle oluşur bu duygu: "Allah bize acıdı ve bizi korudu!"

84) Malik'ül Mülk: Mülkün ezeli ebedi sahibidir.

Sınıflı topluma çözülen bedevi Medineli Mekkeli fakir fukara, ipotek altında yoksullaştırılmış köylü, esnaf ve züğürt bezirgânların, ganimet, mal mülk gösteriş düşkünlüklerini gördükçe; Muhammed derinden sarsılıp üzülüyordu. Kuracağı yeni İslam medeniyeti de öncekiler gibi bu arsız maddiyatçılık içinde çökecek miydi? Sık sık ayetlerde azarlayarak, korkutarak uyardı. Ama en şiddetlisi Enfal süresiyle oldu: "Ganimet Allah'ın ve peygamberinindir" keskin savaş komünizmi hükmü bildirilmiştir. Bu hükmü sonradan esnetmek zorunda kalmıştı, çünkü medeniyeti yayılırken kişi mülkü gelişimini gemlemek olanaksız kaldığı gibi, bentledikçe selleşiyordu. Gözleri doyar da belki maneviyata, İslam'ın dediklerine uyarlardı...

Muhammed'in iyi dilekleri, Hülafayı Raşidiyn, cennetle muştulanmış dört halife devri kadar, bir çeyrek yüzyıldan biraz aşırı tuttu. Mekke'nin Ebu Sufyan bezirgânları-tefecileri iktidarı almakta gecikmediler ama yine de Allah'ın, kamunun mallarını özelleştirmeleri kolay olmadı. İslam yavaş yavaş bezirgânlaştırıldı. Muhammed'in mülk Allah'ındır prensibi yelle yuf oldu, içi boşaltıldı.

Gerçek değişti mi?

Aradan yüzlerce yıl geçti, azgın bezirgânlık yerini azgın finans kapitalizme bıraktı. Dünya malı, Allah malı, durmadan kişi mülküne devşirildi, devşiriliyor...

Muhammed'den 700 yıl sonra gelen İbn Haldun; Muhammed'in geleneklerle, naklen alıp kendi aklıyla sezdiklerini de geleneklerle Allahçılığa tabi tutarak koyduklarını, akılla nakili ayırarak gerçeklerle koymak zorunda kaldı. Gerçek bir kez daha hatırlatıldı: Mala mülke düşen medeniyetler, toplumlar çürüyüp batıyorlardı. Kamu malına, kolektif aksiyona, gelenekle olsa da değer veren, değeri içinde taşıyan göçebeler, yerleşikler durumlarını bozmadıkça daha canlı ve uzun ömürlü medeniyetler, devletler geliştiriyorlardı...

Muhammed'den 1200 yıl sonra gelen Marx-Engels aynı şeyi üretici güçler temelinde, kapitalist toplumun gelişim biçimiyle koydu, modern sosyalizmi müjdeledi.

Ve Marx'tan sonra dünyanın üçte biri sosyalist oldu. Olaylar inatçıydı. Gerçekler neyseler öylece gidiş kanunları bilinmeli ve uyulmalı, aksi takdirde aşırı kayıplarla uymak zorunda kalınırdı. Muhammed, geleneksel olarak, her akılcı sentezini veya sentezlerini Allah'a, dinine bağlayarak ilerliyordu. Aklıyla, nakille gelen din geleneklerini ayıramıyordu henüz; tersine, aklını da o skolastik din geleneğine sımsıkıca bağlıyordu. O zamanlar için öyleydi. Ama bütün o batini mistik gelişim içinde bile aklını köreltmedi. Aklı kullanmayı Allah emri yaptı. Bizim şu akıllıca rasyonalist geçinen kütüphane fareleri uzmanlar, erüdisyon kırkambarları, şüphesiz ki Muhammed'i beğenmezler ama kendileri akılcı makyajlarının altında bin beter skolastiktirler ve yaşamdan koparak kitap kemirirken akıllarını törpülerler aslında; gerçeklerden uçup giderler...

Bu yüzden, Muhammed, içinde bulunduğu tarihsel devrim derslerini Allah kanunu yapıyordu. Bizler o batını mistik skolastik kabuğa aldanmadan içindeki özü bulup ortaya çıkarabilirsek dersimizi alabiliriz.

"*Mülkün ezeli-ebedi sahibi sadece Allah'tır*" sözü yabana atılabilir mi?

Sınıflı toplumun yaşanan realitesi ne olursa olsun, tarihsel akışa kabaca bakan temiz bir akıl, Allah'ın, yani doğanın ve kamunun malını, varlığını yağmalıyorlar demez mi? Ve çocuklar bile sezmekte gecikmiyorlar. Lakin sınıflı toplum çalınayı öğrettiği için eğitim şimdilik kişi mülkünden yana geliştiriyor...

85) **Zülcelalî vel ikram**: Azamet, saltanat ve ikram sahibidir.

Evrimin azameti, saltanatı ve ikramı sonsuzdur. Yeter ki ona uyum getirilsin.

86) El **Muksit**: Dengelidir.

Tarihsel determinizm kanunlarında bir denge bulunur. En dengesiz deli akışlarda bile, kendi dengesine daha kalıcı oturmak üzere dolambaçlı uzun yolları dener...

87) El Cami: Toplayan-derleyendir.

Tarih birikerek ve atlayarak ilerler. Bu doğada da, toplumda da olagelir. Birikiş aşamaları dağılışı, atlayış aşamaları toplanışı gerektirir. Ve bu giderek sayıca kalitece artarak oluşur.

Sular buharlaşırken dağınıktır, buhar bulutlaştıkça toplanır. Dolu, kar ve yağmur iyice toplanmış haldir. Ve donma da öyledir.

Toplumda devrim anı toplanmanın en yoğun yaşandığı andır, Muhammed bu anı bizzat teşkilatlayıp gütmüştür. Kendisi başroldedir ama diyalektik deseler de her şeyi kendilerine vehmeden şimdiki zıpçıktı kariye-

rist lidercikler gibi değildir; kendisi yaparken bile Allah (determinizm) istediği için, devrimsel gidişe uymak için yapar. Ve kendisi teşkilatlandığı halde tarihsel gidişin toplayıcı karakterinin yüceliğini teslim eder: "*Allah toplayıcıların en yücesidir: El Cami!*"

88) **El Ganiyy:** İhtiyaçsız-bolluk doludur.

Evrimin kanunları hiçbir şeye ihtiyaç duymaz, bolluklar ve darlıklar da onun gidişi içinde oluşurlar, ihtiyaçları yaratan da, gideren de odur.

89) **El Mugni:** Zenginlikleri verendir.

Kur'an sık sık belirtir: Onlar zenginlik mi istiyorlar? Allah zenginlikleri onlara bol bol verecek ki onun içinde boğulsunlar... (Sınıflı toplum daima zenginliklerle boğulup bata-çıka ilerlemiştir)

90) **El Mani:** Engelleyendir.

Evrimin kanunları zenginlikleri sunduğu gibi, geri almasını da bilir. Eğer gidişe uygun, kanunlarla uyum içinde gidilmezse, ekonomik politik krizler veya kişisel ailesel anlamda yansıyan sosyal, ruhsal küçük kıyametçikler önce bu uyumsuzluğu uyarırlar; yine de uyum yapılamazsa zenginlikler, mutluluklar yitirilir, geriye alınır.

Bu gidiş içinde zenginliklerin sunulması kadar engellenmesi de yer alır. Evrim, her alanda bolluklar sunduğu kadar engellemeler de yapar.

Muhammed önce iyi dilekli hayallerle umutluydu. Ama umduğu kadar kolay olmadığını gördü. Sık sık hayal kırıklıklarına uğradı. İnsanlar kolay yola gelmiyorlardı. Onlar için ne kadar iyi dilekle dua etse de, onlar, Kureyşliler, yola gelmiyorlardı. Kendi çevresindekiler bile mal-mülk düşkünüydüler. *Kur'an* ayetleri, sık sık bu üzüntü ve hayal kırıklıklarını yansıtır. Peygamber yine de bunu Allah'ın engellediği biçimde yorumladı ve olayların içindeki hikmete eğilmeye devam etti.

91) **Ed Dârr:** Istırap ve zarar verendir.

Evrimin kanunlarının işleyişi doğa ve toplumlarda öyle darlıklar ve ıstıraplar getirir ki, kanunlar iyice bilinmedikçe modern insan bile bu darlıkları göksel bir güce bağlamadan yapamaz. Bin küsur yıl önceki peygamber, ister istemez geleneksel (nakli) teolojik bilgileriyle her türlü darlığı Allah'a bağlamakla kalmaz, Allah fikrini bütün realite üzerinde geliştirir. Dini akılcılaştırırken, realiteyi ve aklı da dine bağlamayı geliştirir.

Onun bu gücüdür ki, hem dini bilince çıkarmamıza yardım eder, belgeleri güçlendirir; hem de dini halk içinde daha da sağlamlaştırır.

Allah'ı her olaya metot olarak adım başına aklını kullanarak uygulamak bu sonucu vermiştir.

92) En Nafi: Hayır ve yarar getirendir.

"Her şeyde bir hayır vardır", her olayın olumlu ve olumsuz yanları vardır. Kötü "şer" bir olayda bile hayır, iyilik, olumluluk aramak en azından akılcı bir yaklaşımdır. Nice diyalektik görüşler bile bu zıtların bir aradalığını zaman zaman kaçırırlar. Hatta olayların tek yüzünde metafizikleşme gelenekselleşmiş olağan işlerdendir.

Evrimin gidişi, şerleri, kötülükleri verdiği gibi hayırları olumlulukları da getirir.

93) El Nur: İstediklerini nurlandıran aydınlatandır.

Evrim istediğine istediği kadar bilgi, bilim yükler. Bunları doğal olarak işleyen kanunları neticesinde oluşturur. Bazı bitkiler zehir, panzehir yüklüdür. İncelenmesinden bilimsel gelişmeler elde edilecek kadar bilgi, bilim yüklüdürler. Bazı insanlar da öyle, bilime adanırlar; determinizm öyle istediği için...

94) El Hadi: Murada erdirendir.

Tarihsel gidişe uyum yapanlar bilerek bilmeyerek istedikleri hedeflerine ulaşırlar.

95) El Bedi: Örneksiz benzersiz şaşırtıcı olayların ve yaratıkların yaratıcısıdır.

Kur'an'da tufanlar, mucizeler, yani mitolojik (efsanevi) olaylar durmadan sıralanır. Mitoloji, bugün bile çözümlenmeye muhtaç gizemli bir bilim dalıdır; ama özü vahşi ve barbar insanın yazısız tarihinin simgelerle anlatılışına dayanır. Yalan, uydurma anlamsız şeyler değil, tersine çözümlenebildiği ölçüde yazısız tarih öncesi olayların aydınlanışına olanak verir

Peygamber, bunu bilemezdi. Ama yine de o mitolojik olayları kendi tarihsel devrimi açısından kullanmayı ihmal etmez. Tufanları daima Kureyş tefecileri aleyhine kullanır. Ancak hep Allah'ın gazabı ve mucizesi olarak...

96) El Baki: Varlığının sonu yoktur. Kalıcıdır.

Evrimin kanunları başkalaşıp gelişirler. Ama yok olmazlar sonsuza doğru uzanırlar. Ona uyum yapamayanlar gider ama o kalıcıdır.

97) El Vâris: Biricik varis, sahiptir.

Her şey, herkes varlığını evrime teslim ederek göçer gider. Evrimin devir daimi, ezeli ve ebedi cycle'ı sürer. Bütün miraslar onundur. O kanunlarıyla kendisini boyuna yeniden genişleterek üretir durur.

İnsan bunu her bir yanından bildikçe uyumunu geliştirip toplumsal

ömrünü uzatabilir. [İzmirli İsmail Hakkı, *Kur'an Tercümesi* - M. fi. Karahisari, *Ahteri Kebir*, 1316]

98) **Er Reşid:** Olgunluğu erişilmezdir.

Evrimin kanunları milyarlarca yıldır başkalaşıp gelişirken, insan aklının (hiç olmazsa Hz. Muhammed zamanı) hemen hiç alamayacağı bir olgunluk oluşturur. Bu olgunluk, ister istemez samedani: soyut, gökçül bir güce yakıştırılır. Ama bu skolastisizmde derinden işleyen asıl gerçek öz, evrimin milyarlarca yıllık olgunluğudur. Ve bu olgunluk, en az 5000 yıllık antik tarihsel devrim ve medeniyet birikimleriyle insan aklına, geleneklerine yansımış bulunmaktadır. Akıl daima o evrimsel olgunluğun sırlarına ulaşmak istemiştir. Ancak güce tapacak çocukluğunu atamadığı ölçülerde aklını allahlara kaptırır. Yine de her şeye karşın bilim, dinlerin, allahların baskısı altında ilerlemekten geri durmaz.

Din veya Allah geleneği, bilinç olarak insanda dillenir, davranışlaşır. Veya o geleneksel bilgiler, yasaklar toplamı, insanda bilinç yerine geçer. Akıl-bilinç gelişimi bilimsel verilerle ve değerlendirmelerle gelişinedi önce. Yasaklarla kendiliğinden gelişti. Bilim sonradan geliştikçe, bilinç bilimsel öğeler kazandı. Ama yine de evrimin tüm kanunları ele geçmedikçe, bilinç yüzeysel-devresel-çağsal kalmaktan kurtulamadı.

Bu durumda şuuraltı, krizcil gidiş anlarında, ihtiyaçları ölçüsünde patlayacak birikimler sakladı.

Din, aklı ve bilimi baskı altında tuttuğu ölçülerde de şuuraltına itildi. Zamanı ve yeri geldiğinde de yeni kuşaklarda akıl ve bilim gelişimi olarak patladı. İslam dinini yaratan olayların aslında İslam tarihsel devrimi olduğunu söylemeliyiz. Bilim, o tarihsel devrim dediğimiz olayların içinde işleyen kanunlardan çıktığına göre, demek ki İslam dininin şuuraltında akıl ve bilim bastırılmıştır deyişi anlamsız kalmaz. Veya daha zengince bir kavrayışı önermiş oluruz.

İşte burada yapmayı denediğimiz birinci iş, dinin altında yatan tarihin madde ve ruhunu gözlere batırmaktır. Din kabuğu o tarihte bilinç yerine geçtiği kanunlarını yani evrimi saklı tutuyordu.

Hz. Muhammed'in en göksel ayet ve hadislerinde bile, en yercil evrim kanunlarını sezi, öz olarak yakalamak, bu yüzden birbirlerine uzak düşürülmüş olsalar bile yadırganmamalıdır.

Çünkü her şey evrim kanunlarıyla olup biter, hiçbir şey o kanunlardan ayrıca gelişemediğine göre, o kanunları arayıp bulmak en akıllıcasıdır.

Yoksa bizler de antik tarihin tersine; din veya nakli bilimler nasıl akli bilimleri şuuraltına itmişlerse öyle, bugün akli bilimler de dini veya nak-

len gelmiş gelenek görenekleri bilinçaltına bastırmaya devam ederler.

Demek ki burada yapmayı denediğimiz ikinci iş, şuuraltımıza bastırdığımız dinin madde ve ruhunun, hangi kanunlarla işleyerek beyinlere etki ettiğini bilince çıkarmaktır.

Bu ve benzer işler başarıldıkça, evrimin olgunluğuna biraz daha yakınlaşmış, onunla bilinçli bir alışverişe girmiş oluruz.

99) Es **Sabur:** Çok sabırlıdır.

Tarihsel determinizmin kanunları, insan sabrının ve aklının alamayacağı bir zaman ve olaylar silsilesi içinde gerektiği yavaşlıkta ve süratte gelişir.

İnsan toplumu oluşuncaya dek yüz binlerce yıl insan türlerinin batıp çıkışı gerekmiştir. Medeniyetin ortaya çıkması için on binlerce yıl gerektiği gibi, Muhammed ve *Kur'an*'ın temellendirdiği tarihsel devrimin gerçekleşmesine kadar geçen antik medeniyetler ve tarihsel devrimler birikimi için 5500 yıl gerekmiştir. Ve nice olaylar!

Evrimi, bu birikerek sentezlere ulaşma sabırlılığını kavramak ve o sabırlılığa uyum yapmak için, evrimin gidiş kanunlarını bilince çıkarma savaşına girmek gerekir. Uyumun tek başına yeterli olamayacağı, ne kadar zor olduğu ve ne kadar sabır istediği biraz olsun anlaşılmış olur. Uyum toplumla doğayla birlikte olur. Bu işi başarmak ise en başta sabırla durmadan çalışmak evrimsel bilinç ve teşkilatlanmak ister...

4- HZ. MUHAMMED'İN BİLGE (ARİF)LİĞİ

Dikkat edilirse, Allah'ın güzel isimlerinin hemen tümü, insani özelliklerden türetilmiş gibidir. Fakat insan gibi tanımlanamaz. İnsanüstüleştirilir. Fakat bu kuru bir metafizik de değildir. O öyle bir Allah'tır ki, her yerde, her şeyde işleyen, her surete giren, insan aklının yakıştırıp tanımlayamayacağı kadar güçte ve sıfattadır... Ama yine de tanımlama gayreti sonuna dek gösterilir... İşte bu çelişkiler ve benzerleri, bize, Muhammed'in bilinci (dini gelenekleri) ile bilinçaltında bastırılmış ama kımıldamaktan geri durmayan sezilerinin din kabuğunu başkalaştırıp geliştirecek derecede kımıldayıp verimlileşme özgürlüğünü yine din kabuğundan almayı Allah emrine sokarak ilerleyen bir gerçekçi-determinist seziler üreteci olduğunu gösterir. Bu onun bastırılmış aklıdır.

Kur'an herkese, hemen her ayette akılları kullanmayı, iyi işleri öğütler durur. Çünkü Peygamberi daima aklını kullanır. Kullanmayanları azarlar, onlar adına üzülür ve onlara derinden acır. Akıl aslında tarihsel devrim kanununa (determinizme) uyumdan başka bir şey değildir. Ama bu, Allah'ın emri olarak yorumlanma aşamasındadır; Peygamber'in aklının burada Allah gibi durmasına aldanmamak gerekir. Gerçekte asıl akıl, Allah "bilincine" bağlanmış alt bilinçle işleyen şiirselleşmiş determinist sezilerdir. Şairin şiiri bilinçaltıyla yaratışına benzer: Şair kelimeleri, dörtlükleri, kafiyeleri, söz uyumlarını, olayları bilinciyle düşünür ama asıl yaratıcılığı alt bilinciyle olur...

Bunu bütün sürelerde apaçık göstermek mümkündür. Ancak bu bazen pek açık bir realite halinde herkesin görebileceği ölçülerde işlerken, bazen kavranması güç olaylarda mistikleşerek -seziler belli belirsizleşir- çok uzaklarda yanıp sönen yıldız parıltılarına dönüşür:

Mücadele Sûresi Hicret'in 4. ve 5. yıllarında inmiştir. Ve mücadelenin kızıştığı, Peygamber'in realite içinde kıvraklaştığı yıllardır. Ayetler de açıkça yercilleşir; daha açık bir determinizm kendisini gösterir:

Evs Kabilesi, zengince bezirgânlardandı. Her konuda mücadeleyi fraksiyonizme sürükleyip kendilerine yer açarlardı. Allah ve Peygamber, onlara karşı zılgıtlarını, pratik önlemlerini açıkça ayetleştirmekten başka yol bulamadı:

> *"9- Ey İnsanlar, aranızda gizli konuştuğunuz zaman, günah, düşmanlık ve Peygambere karşı gelme üzerinde konuşmayın; iyilik ve takva üzerinde konuşun ve huzurunda toplanacağınız Allah'tan korkun."*
>
> *"10- Gizli konuşmalar şeytanın yapacağı işlerdendir. İnananlar üzülür-*

ler. Oysa o, Allah'ın izni olmadıkça inanmışlara hiçbir zarar veremez. Müminler boş yere üzülmesinler ve Allah'a dayansınlar." [Mücadele Süresi]

Peygamber açıkça fraksiyonizme çatar ve Allah ile onları zılgıtlar, iyi dilekli müminlere de kalp kuvveti verir ve mücadelede birleştirir. Burada akıl pek ortadadır ama yine Allah (din geleneksel bilinç) kabuğu içinde kımıldar ve hem ona bağlanır hem de bağlanırken Allah geleneğini geliştirip akıllandırır, deterministleştirir.

Yine bu zengin takımı, Peygamber'le bile uluorta fısıldaşıp fiskosu legalize etmeye çalışıyorlardı. Peygamber bunu önlemek için ayet ilhamına girdi ve konuyu kurallara bağlayarak çözmeye çalıştı:

"12- Ey inananlar siz Peygamber ile gizli konuşacağınız zaman bu gizli konuşmanızdan önce bir sadaka verin, bu sizin için daha hayırlı ve temizdir." [Mücadele]

Sadaka fakirlere verileceği için, zengin takımı bu taktiğinden vazgeçmek zorunda kaldı. Peygamber böylece onların içlerinde bir iyilik, toplumsal kardeşlik uyandırmayı da düşünüyordu: "Bu sizin için daha hayırlıdır. Temizdir." Belki fraksiyonizmden vazgeçip müminleşirlerdi... Ama daha da gizli hale gelebilse gizli konuşmayı bıraktıklarını görünce bu ayeti kaldıran bir başka ayet ile durumu yumuşattı:

"13- Gizli konuşmanızdan önce sadaka vermenizden korktunuz mu? Çünkü yapmadınız. Allah da sizi affetti. Artık namazımızı kılın zekât verin. Allah'a ve Peygamberine itaat edin, Allah yaptıklarınızı haber alandır." [Mücadele]

Yine ilginç bir geliştirim de şöyle gerçekleşir:

Ashab'tan Evs Ibn Samit; karısına "zihar" yapmıştı. Yani Arap geleneğine dayanarak, karısıyla ebediyen yatmama kararını "sen bana ananın sırtı gibisin" diyerek bildirmişti. Bu durumda kadın kocasından boşanmamış oluyor ama erkek başka bir kadınla yatabilme olanağına kavuşuyordu; karısı artık kocaya "haram" oluyordu. Araplardaki erkek çıkarcılığı, tabu ve aile biçimi böyle işliyordu. Ancak kadın evden dışarıya atılıncaya kadar hâlâ derin saygı görüyordu. Çünkü Arap barbarlığı anahanlığa o kadar uzak değildi.

Bu yüzden kadın mücadelesini açıkça sürdürerek, Peygamber'e durumu defalarca bildirerek, kocasıyla arasını düzeltmesini istedi. Peygamber önce düz mantıkla geleneksel bilinçle Arap geleneğince kadını yanıtladı. "Sen kocana haramsın" dedi. Ama bu problemi çözmüş olmuyordu; hiçbir reform getirememiş oluyordu. Kadın, çocuklarını öne sürer, gençlik boyu

hizmet ettiğini, şimdi yaşlandığı için bunu yaptığını öne sürer; Peygamber'i ikna eder; Peygamber ayet alma durumuna girer: Akılcıl sentezi yakalar:

> *"1- Allah kocası hakkında seninle tartışan ve Allah'a şikâyette bulunan kadının sözünü işitti. Allah, ikinizin birbirinizde olan konuşmasını işitir. Çünkü Allah işitendir, görendir"*
> *"2- Sizden kadınlara zihar edenler ('sen bana ananın sırtı gibisin' diyenler) bilmelidirler ki, o kadınlar onların anaları değillerdir. Onların anaları ancak kendilerini doğuran kadınlardır. Onlar çirkin ve yalan olan bir söz söylüyorlar. Şüphesiz Allah affedici ve bağışlayıcıdır."* [Mücadele]

Hz. Muhammed, tarihsel devrimin ve çağının determinizminin gerçek bir yansımasıdır. Ekonomik, politik, askercil, lider, hekim, psikolog, tarihçi, şair, aile babası, dert babası, hemen bütün özellikleri bilgece veya arifçe üzerinde sentezleştirmiştir. Bilimadamı gibi değil ama sezileri bilime yakın, "arif" mertebesindedir. Dolayısıyla Allah'a yakıştırdığı özelliklerin en insancıl seviyelerini kendinde geliştirmiş bulunmaktadır. İnsanları psikolojilerine dek derinden anlar:

Erkeklerin babahanlıkla azgınlaşmış olduklarını yakaladığı için, "onlar çirkin ve yalan olan bir söz söylüyorlar" diye onları azarlarken bile yola gelme olanaklarını açık tutar, geleneksel davrananları, temiz kalpli olanları kayırır. Yanlış yoldan dönenlere "Allah'ın bağışlayıcı affedici" olduğunu hatırlatır ve haksızlığa uğramış ezilen kadınların tarafını tutar...

Hemen her sûre buna benzer bütünlüklerle, insancıl özelliklerle örülmüştür. Kendi çağında *Kur'an* bu yüzden bir mucize gibi karşılanır. Yüzlerce yıl bu yüzden evrenselleşerek ayakta kalır; gelenekselleşir.

Yüzlerce yıl önce barbarlıktan medeniyete geçişin teorisini ve pratiğini yapan Muhammed'in özellikleri, mucize gibi karşılanıp peygamberleştirilmişti. Günümüzde adım başına mucizeler gerçekleştiğinde, bunlar bilim ve akıl ışığında değerlendirilebildiği için, artık "Bu Allah'ın hikmetidir" sözleri bile ortaklıktan çekildi sayılır.

Bundan alacağımız ders şudur: Bilgi-akıl-bilim geliştikçe, Allah, genelde din bilimi geriler. Ama bilinçaltına bastırılarak geriler. Onu bilince çıkarıp kültürümüzde sentezleştirirsek toplumsal ve doğasal uyumumuzu zenginleştirir.

Tıpkı bunun gibi Muhammed zamanında da, gelişen bilgi akıl ve bilim sayesinde, Muhammed eski İbrahim geleneğini, eski ilkel kavramlısından kurtararak geliştirdi. Ama akıl ve bilim henüz üste çıkabilecek aşamada değildi. Bu yüzden allah geleneği altında bastırılarak gelişmek zorunda kaldı.

Bu kolay değildi, çağının bütün özelliklerini kendi kişiliğinde sentezleyen Muhammed, ekonomik politik ve askercil bir önder olmakla kalma-

dı. Kişisel psikolojiye bile hassasça eğilmek ve bunu geliştirmek zorunda kalıyordu. Bu yüzden Allah'ın güzel sıfatlarını geliştirip hemen her sûreye yayabildi. Bu özellikleri aynı zamanda kendisinde de yansımış buluyor, kendisinde de geliştirmekten bir an geri durmuyordu:

Medine'ye Hicret'in 4. yılında, bezirgân Yahudi kabileleri alttan alta hin oğlu hin muhalefetlerini açığa çıkardılar ve açıkça Mekke bezirgânlarıyla (Ebu Sufyan'la) ittifaka girdiler. Peygamber'e iki kez suikasta bile girişti-ler. Bedir Savaşı'nı iyi değerlendirememişlerdi. Gönülleri zenginlikten yanaydı. Müslümanlar Uhud Savaşı'nda yenilir yenilmez ihanetlerini hızlandırmışlardı. Ama Muhammed'in sosyolojik ve psikolojik olduğu kadar askercil değerlendirmeleri ve taktikleri onları ustaca suçüstünde yakalamasını bildi. Onun iyi dilekli bu hassas yorumlu tutumları, Yahudi kabilelerini kendi aralarında bölmüş, tereddüde düşürmüştü; hatta psikolojik olarak zaafa, telaşa, çöküntüye uğratmıştı. Bir iki kuşatmadan sonra kendiliğinden denecek biçimde bu kabilelerden Nadiroğulları Şam'a, Eriha'ya, Ezret'a, Hire'ye, Hayber'e sürüldüler.

Muhammed alçakgönüllüce bunun hepsini kendinden bilmedi. Olayları uzun boylu yorumlayıp övünmedi bile. Objektif gidişin ona yardım ettiğini, tarihsel devrim içinde bulunduğunu seziyordu. Onun için bu, Allah'ın ona yol göstermesi ve yardım edişiydi. Haşr Sûresi, ayet 2:

> *"Kitap sahiplerinden (Yahudilerden) bizi inkar edenleri, ilk sürgünde yurtlarından Allah çıkardı. Siz onların çıkacaklarını sanmamıştınız. "Siz onların çıkacaklarını sanmamıştınız. Onlar kalelerinin kendilerini Allah'tan koruyacağını sanmışlardı. Allah onlara ummadıkları yerden geldi. (Kadınlar onları Peygambere istihbarat etmişlerdi ve psikolojik çöküntüye girmişlerdi) Allah yüreklerine korku saldı. Öyle ki evlerini kendi elleriyle ve müminlerin elleriyle mahvettiler. Ey akıl sahipleri ibret alın!"*

Bu ayette, ki her şeyi Allah'a bağlamış gözükse bile, dikkatle yorumlanırsa, Peygamber'in askercil, sosyolojik ve psikolojik üstünlüğü ve de alçakgönüllülüğü sezilir: Yahudi oportünizmini, fraksiyonizmini en iyi izleyen ve hesabını tutup gören aslında Muhammed'dir; ne dost ne düşman, Peygamber kadar hassas ve atik olamamıştır.

Ve haklı olarak haykırır:

"Ey akıl sahipleri ibret alın!"

Hep aklını kullanır ve akıl önerir. Ama aklı, yine de aşaması itibarıyla Allah'a bağlar.

O aynı zamanda sosyo-ekonomik bir liderdir. Yeni orijinal medeniyetinin sosyo-ekonomisini düzenler.

"Allah'ın onlardan elçisine verdiği ganimetlere gelince, siz (onu kazanmak için) onun üzerine ne at ne deve sürmediniz. Fakat Allah elçilerini dilediği kimseler üzerine salar (onlara üstün getirir). Allah her şeye kadirdir." [Haşr, ayet 6]

Savaşmadan alınan ganimetlere "fey" denir. Peygamber bu olayda da yeni, orijinal bir sosyo-ekonomi geliştirmek zorunda kalır. Yahudi kabilelerinde bir kısmının görülmesi olayı açıkça peygamberlerin başarısıdır. Ama bu önemli değildir; savaşılmadan kazanılması ve bu ganimetlerin nasıl pay edileceği önemlidir. Peygamber burada kendisini ve Allah'ı öne sürerek yine "komüncü" gelenekleri, doğmakta bulunan yeni medeniyet içinde sentezlemeyi amaçlar. İslam medeniyetinin uzun ömürlü olmasının yolunu prensipleştirmekte bulmuştur. Düşünce ve davranışlarının derinliklerinde bunu hissederek yapar. Medeniyetlerin mal-mülk-sefahat ve fuhuş içinde battıklarını bilir; hemen her ayetinde buna karşı cepheden saldırır. Komüncül geleneklere sarılır. Allah ve Peygamber korkutmasıyla da bunu sağlama bağlar:

"Allah'ın o kent halkından aldıkları, Peygamberine ve Peygamber akrabalarına, yetimlere, yoksullara, yolcuya aittir. Ta ki o mallar, yalnız zenginler arasında dolaşan bir şey olmasın. Peygamber size ne verdiyse onu alın, size neyi yasakladıysa ondan sakının, Allah'tan korkun. Çünkü Allah'ın azabı şiddetlidir." [Haşr, ayet 7]

Burada "fey" 6'ya pay edilse de, hemen bütünü kamu malı gibi tasarruf edilir. Özellikle de kesin ve zılgıtlı şart koşulmuştur. *"Ta ki o mallar yalnız zenginler arasında dolaşan bir şey olmasın."* Bu manevi olarak herkesin gönlünü komüncül bir tutuma sevk ettiği gibi; kayırmayı, zengini zengin etmeyi kesinlikle yasaklar. Kendisiyle birlikte sırf temiz inançla Medine'ye göç edenleri de yine aynı amaçla öne çıkarıp tutar.

"Bir de o mallar şu göçmen fakirlere aittir ki, yurtlarından ve mallarından sürülüp çıkarılmışlardır; Allah'ın lütuf ve rızasını ararlar; Allah'a ve elçisine canlarıyla mallarıyla yardım edenler. İşte dosdoğru olanlar onlardır." [Haşr, ayet 8]

Medine yerlilerinin (Ensar'ın) de bu pay edişten kıskanma, kin gibi psikolojilere sapabileceklerini incelikle hesap ederek, onların gönüllerini kardeşçe, toplumculuk ve hakkaniyetle doldurur.

"Ve onlardan önce o yurda [Medine'ye] *yerleşen, iman eden Ensar, kendilerine göç ile gelenleri severler ve onlara verilen ganimetlerden ötürü gönüllerinde bir ihtiyaç duymazlar. Kendilerinin ihtiyaçları olsa dahi, yoksul göçmen kardeşlerini öz canlarından daha çok severler. Kim nefsinin cimriliğinden korunursa, işte onlar başarıya erenlerdir."* [Haşr, ayet 9]

Ya günümüz? Peygambercil mücadele, enayilikten başka bir şey değildir. Modern peygamberlerin başarısı, toplumun külliyen eleştirisi olduğu için en iyisi o tür enayiler yaşamamalıdırlar; yaşarlarsa bile mağaralarında sürünmelidirler ki foyalar ortaya çıkmasın...

Modern toplum eskiyi mumla aratırken, aslında, ölemeyen ve doğuramayan ama sürünen kendi sonunu böyle hazırlar. Kendi kurtuluşunu aydınlatanlara el birlik göz açtırmayarak...

> *"Kim nefsinin cimriliğinden korunursa,*
> *işte onlar başarıya erenlerdir."* [Haşr]

Burada "nefis cimriliği": maddi ve manevi bütün derin anlamlarıyla, psikolojik ihtiyaçlar mülk-fuhuş-sefahat-başarı vb. hırslar...

O hırslar ki insanı göklere çıkardığı gibi yere de çalar; onları dizginleyip toplum adına kullananlar, Muhammed zamanında başarıya ulaşırlar. Çünkü tarih terazisinin kefesi tarihsel devrimden yanadır. Başarı çabuk gelir. Ama bu tümcede tarihin bütün konaklarında geçerli olabilecek bir sır veya gerçeklik de saklı değil midir?

Toplumu (ve kişiyi) maddi üretici güçler belirler. Ama o maddi temelleri de insan gerçekleştirir. İnsanlar nefislerini, kendini bilmezse maddiyatın oyuncağı olurlar.

Peygamber gönlü, sadece kendi yurduna hapis olacak kadar dar milliyetçi değildir. Bilebildiği, algılayabildiği tüm insanlık ve yeryüzü için çırpınır. Çaresinin giderek evrenselleşmesi bu yüzdendir. Onun için nefis üzerine sezilerinin değeri, kendi çağını aşarak günümüze dek uzanır.

Demek insanı mütebahirlikten (deryalar dolusu kitap okumaktan) çok, tarihsel olaylar yetiştirir ise, o olaylardan, kişisel çıkarlar (nefis) uğruna kaçmak, trajik sonuçları biriktirir, peygambercil liderlerin erişilemezliği ve trajedileri bir yana, büyük emeklerle kurulmuş medeniyetlerin çürüyüşe ve yeni bir tarihsel devrimle yok edilişlere sürüklenişi çabuklaştırır; sosyal devrimleri geciktirir. Elbette bu kişi mülkiyeti illüzyonunun tarihteki potansiyel kontenjanıyla; kaçınılmaz bir gidişle işler. Toplum ve kişiler kişi mülkiyetine doymadıkça, bu gidiş, bilinçli kolektif sistemlerin içinde bile akacak kan olarak tarihin toplumsal damarlarını zorlar durur...

Bu durumda peygamber bilgeliği ne yapsın.

Sosyal sınıflar ve kişiler, kendilerini tarihin akıntısına karşı bilinçli pozisyon alabilecek seviyeye yükseltmek iradelerini kullanmadıkça, peygamber veya liderlerle aralarındaki uçurum her iki taraftan da doldurulamadıkça bu trajedi sürecektir.

5- DETERMİNİZM ve "ESMAÜ'L HÜSNA"

Muhammed ve Allah'ı, sanıldığı kadar mistik ve insanüstü değildir. Olayların içinde akıl ile psikolojiyle birlikte (determinizm gibi) dolaşır. Bunu yine (münafık-ikiyüzlüleri): Evs ve Hazrec kabilelerine mensup zenginleri değerlendiren ve suçüstü yakalayan ayetlerinde apaçık görürüz.

Haşr Sûresi 14. ayet:

"*Onlar toplu olarak sizinle savaşamazlar, ancak korunmalı şehirlerde, surların arkasından savaşmak isterler. Kendi aralarındaki çekişmeleri şiddetlidir. Sen onları toplu sanırsın ama onların kalpleri dağınıktır. Böyledir, çünkü onlar düşünmez bir topluluktur.*"

Hatırlayalım, ayet Allah buyruğudur. Ama peygamberlerin sosyolojik, psikolojik vb. aklının Allah geleneğiyle (bilinç kabuğuyla) sunulmasıdır. Aynı zamanda Allah, ilham-rüya vb. biçimlerde peygamberin beyninde sentezler yaratarak ayetlerini bildirir. Yani Allah da peygamberi de *Kur'an* veya İslam ile hemen her olayda kendilerini determinizm gibi gösterirler. Allah, her olayda işleyen determinist kanunlar gibidir. Peygamberler ise, aklıyla determinizmi yorumlayan bir elçidir; tarihsel determinizmin yoğun bir yansımasıdır. Zaten bu yüzden olayların gidiş kanunlarını çok iyi sezer ve yakalar. Bunu başardığı için de kendini kutsallaştırma geleneğiyle peygamber hisseder. Çünkü bu sezi de sentezleri kendisine Allah'ın verdiğini yoğunlaşmış bir gelenekle düşünür. Böylece Allah geleneği, determinizm ile üst üste oturur; inanç, kandan üstünleşir:

"*Sen onları toplu sanırsın ama onların kalpleri dağınıktır.*"

Muhammed, mücadelesi yükseldikçe, zaman zaman, gerçek kan kardeş birliğinden de üstün olan inanç birliğinin, büyümek ve doğmak isteyen koskocaman bir cenin kadar yoğun bir güç olduğunu sezer, görür. Düşmanın ve münafıkların, topluca birlik dursalar kendi aralarında şiddetli ayrılıkların ve kişi kendi gönüllerindeki, ruhlarındaki dağınıklığın, onları kasıp kavurduğunu sezer-görür. Ve bu ayetle senteze ulaştırır. Ama bunu ona yaptıran başka bir gücün olduğunu da sezip teslim edecek kadar da akıllı, dürüst bir insandır. Bu güç, Muhammed için Allah'tır.

Bu yüzden Muhammed'in Allah kavrayışını yüzeysel, modern insanın din alerjili şartıyla ele almak, onu olduğu gibi ele almak olamaz.

Fetih Sûresi 29. ayetten:

> "*(...) Bir ekin gibidirler ki, (Allah Müslümanların) filizini çıkardı, onları güçlendirdi, kalınlaştırdı. Gövdesinin üzerine dikildi. Bu ekincilerin (Müslümanların) hoşlarına gider. Onlara karşı keyifleri de öfkelendirir bir duruma geldi. (...)*"

Hicret'in 9. yılı: "Elçiler Yılı"dır. Müslümanlar artık ordulaşmışlardır. Mekkelileri Hudeybiye barışına getirecek kadar güçlenmişler, biraz da zafer sarhoşu olmuşlardır. Onlara Hucurat Süresi ile terbiye kurallarını öğretir.

"1- Ey inananlar, Allah'ın ve elçisinin önüne geçmeyin..."
"2- ...Seslerinizi Peygamberlerin sesinin üzerine çıkarmayın..."
"4- Odaların arkasından (uluorta) sana bağırıp-seslenenlerin çoğu düşüncesiz kimselerdi."
"17- İslam olmalarını senin başına kakıyorlar.
"De ki:
"Müslüman olmamızı benim başıma kakmayın. Tersine sizi imana ilettiği için Allah'a minnettar olunuz."
"12- ...zan'dan çok sakının. Zira zan'nın bir kısmı günahtır..."

Muhammed'in Allah'ı bu denli gerçekler içindedir; yeni İslam olmuş göçebelere terbiyeyi bile öğretir. Onları azarlar, sever, hoş görür, cezalandırır. Bu sanıldığının tersine Allah'ı determinizme daha da yaklaştırır; mistiklikten kurtarır. Yüzeysel bir görüş ile sanılabilir ki, Allah'ın 99 ismi veya sıfatı basitçe insanın özelliklerinden türetilmiştir. Ve Sümer'de bulunan yüzlerce Allah'ın özellikleri, geleneklerle İslam'ın tektanrısının özellikleri (99 isim) haline gelmiştir.

Hayır ve evet. Hayır, çünkü bu özellikler, bizzat Muhammed'in "arif: bilge"cil sentezleri halinde, ayetler içine yerli yerinde kullanılarak yedirilmiştir; ekletize edilmemiştir; sırıtmaz. Evet. Sümer'den beri gelen kültür, bilhassa *Tevrat* ve *İncil*'de yazıya geçmiştir ama Muhammed ezberi değil, kendi aklını ve dürüstlüğünü bilir ve sever; doğrudan Hz. İbrahim geleneğini içinde duyduğu için *Tevrat* ve *İncil*'i değil, İbrahim geleneğini tutar. Kendi göçebe ve yerleşik karakter sentezine *Tevrat-İncil* değil, İbrahim geleneği denk düşer. Belki Muhammed'in kervancılık sıralarında papaz-haham-derviş görüşlerinde Sümer kültüründen yansıma Allah'ın sayısız özellikleri kulağına çalınmıştır. Ancak Muhammed, Allah geleneğini sürekli olaylara vurduğu, her adım başında deneyip sınadığı ve geliştirdiği için çoktan bu nakilleri aşmış; allah geleneğini geliştirmiş; olayların iç yorumunu determinizme yaklaştırmıştır. Geceli gündüzlü, rüyada bile yeni fikirler üretme yeteneğindeki beyni, her olaydan ders alma tiryakisi olmuştur.

Bu yüzden, öyle yüzeysel yakıştırmalara sığmadığı gibi insani sosyal özelliklere de pek sığmaz. Ancak insan toplumu determinizmin en yüksek yansıması ve aşaması olduğu için, elbette determinizmi gibi Muhammed'in Allah'ı da insancıl toplumculuk özellikleri yansıtmaktan geri durmaz; yine de o kalıbı hep kırıp aşmayı zorlar. İnsan ve doğaüstüne fırlar:

1) **İsm-i Azam** yani Allah'ın birinci ismi, bütün isimlerin özelliklerini kendisinde toplayarak, insani toplumsal özelliklerin üzerine çıkmayı zorlar: "Hüvallahüllezi la ilahe illa hü" O, öyle bir Allah'tır ki, ondan başka tapılacak-inanılacak bir ilah yoktur.

Gelmiş geçmiş ilahlar bir yana, insan, nefsinin akıp tapma konusu yapabileceği her şeyi men eder. Yani toplum ve madde dışına çıkar; insanüstüleştirir. Ama yine de her olay güdüsüyle insan ve madde içindedir. Bu determinizmden başka bir şey olamaz. Ama Peygamber bunu ancak derinlerde bir ışık olarak sezip Allah geleneğiyle özdeşleştirir. Bu yüzden Sümer ve Mısır tanrılarının yağmur yağdırmak, ekinlere sebzelere boy arttırmak gibi somut dar görevlerinin tanımlamalarına sığmaz; Sümer insanının soyut düşüncesi, henüz Hz. Muhammed kadar gelişmemiştir. Bütün teknik gelişimi yaymalarına karşın soyut düşünce henüz böyle oluşamamıştır. Veya tarihin bu kontenjanı, antik ticaret yollarında, Filistin dört yol ağzında üretim, temelsiz soyut bezirgânlık yapan Hz. İbrahim soyundan gelmiş Yahudi Araplarına ve Arabistan Araplarına tanınmıştır. *Kur'an*'da geçen peygamberlerin büyük çoğunluğu Yahudi Araplarından gelmiştir. Sadece birisi Arabistan Araplarına aittir. Ama hepsi Arap'tır. Adem, Şit, İdris, Nuh, Hud, Salih; bu eski ulu efsanevi peygamberler de Arap ataları olan Semitlere bağlanır. Belki "Veli"lerle birlikte 124 bin tane olduğu söylenegelen peygamberlerin büyük çoğunluğu da Semitlere aittir.

Çünkü Semitler, ilk Irak medeniyeti Sümerlere karşı arkası kesilmeyen tarihsel devrimlere kalkışmış; irili-ufaklı kentlerden, irili ufaklı liderciklerle tarihsel devrim yapmasa da bu hayalleri kurmuş ve geliştirmiş bir toplumdular.

Bilhassa İbrahim'den sonraki peygamberler, Semitlerin artık tarihsel devrim güçlerinin kalmadığı, sığınıp peygamberler çıkarmak zorunda kaldıkları yani soyut düşünceler geliştirdikleri bir döneme denk düşerler. Tıpkı üretim temelsiz soyut bezirgânlıkları gibi soyut düşünceleri de bu İbrahim soylu Yahudi topluluklarında bol işler: İbrahim'den sonraki Lut, İsmail, İshak, Yakup, Yusuf, Eyyup, Şuayyip, Musa, Harun, Yuşa, İlyas, Elyesa, Davut, Süleyman, Zülküf, Uzeyir, Danyal, Lokman, Zekeriya, Yahya, İsa Peygamberlerin, İsmail dışındakiler hepsi Yahudi'dirler. İbrahim oğlu İsmail, Hacer'den olmadır ve Kâbe'nin kurucusu-koruyucusu arasındadır. Bu yüzden Arabistan Araplarından sayılır. Bu soyut düşünce gelişimi içinde Sümerlerin tanrı özellikleri, İbrahim'den beri tektanrılaşarak başkalaşıp gelişmiştir.

Muhammed Yahudi Araplarından değildir. Ama en az 2500 yıllık bu kültürel birikimi, geleneksel (nakli) olarak Arabistan Araplarına da yan-

sımıştır. Çünkü ticaret yolu üzerinde kurulmuştur. Hicaz kentleri, Orta Ticaret Yolu üzerindeki Şam'a uğrak yeridir...

Sümer'den arta kalan, bu tanrı kültürlerinin sentetik birikimleridir. Aynısı değildir. Zaten ilk Irak medeniyeti hemen bütün medeniyetlerin tohumlarını vermiş ana medeniyettir. Bunu bilmeyen, duymayan sağır sultan kalmamış gibidir. Bunu bildirmek, malumu ilan etmekten öte bir kazanç getirmiş olmaz. Kültür yansımaları, her çağda, her toplumda ayrı sentezlere uğrayabilirler; eğer hele ayrı bir tarihsel devrim koşulları içindeyseler, Muhammed ve Hicaz Arapları öyle az gelen bir orijinalite içindeydiler. Bunun değeri çözülmedikçe, ne Muhammed, ne *Kur'an*, ne de İslam medeniyeti kavranamaz...

2) **Er Rahman-Er Rahim**: Koruyuculuğu yardımı, acıması, yönetimi her varlığın içinde ve üzerindedir. İnsancıl, sosyal bir yakıştırmayı anlatsa bile, insanüstü bir soyutluk apaçık ortadır. Ve sanki tarihsel determinizmi anlatır.

3) **El Kuddüs**: Noksansızdır. Noksansız olan kimdir? Nedir? Noksansız olan sadece varlıkların olayların gidiş kanunlarıdır. Çünkü bir temelden kalkıp gelişirler.

4) **El Melik**: Mülkü-tasarrufu bir an yok olmuyor. Ölümsüz olan ve her şeyde, her yerde işleyen bir insan olabilir mi?

5) **El Bari**: Yoktan var edendir. İnsanoğlu ancak günümüzde determinizmin kanunlarını yakaladıkça yoğu var edebiliyor. Ama evrimi yeniden yaratabilir mi?

6) **El Aziz**: Mutlak galiptir; insanoğlu boyuna yenilir ve alçalıp durur. Ama yine de bu tanım insan toplumunun gidişinden yararlanılarak yapılmıştır. İnsan, determinizmin en üstün yansımasıdır...

7) **El Halik**: Yarattığı her şeye kendisine özgü gücünü, özelliğini verendir. Bunu hangi kişi insan ve toplum insan, nereye kadar başarabilir?

8) **El Gaffar**: Affı-bağışlaması en büyüktür. En insancıl özellik affetmektir. Ancak Peygamber insanın bile affetmesi, bütün insancıl nefis patlamalarını kucaklayabilecek enginlikte olamamıştır. Olamazdı da. Çünkü Peygamber de bir insandı ve hem de erkek düzeninin babahan geleneğini kıramamış bir erkek insandı. Kaçınılmaz olarak, kadın haklarımızı erkek egemenliğinin hoş görebildiği sevgiye kadar savunulabildi. Kadınların şuuraltı patlamalarının sosyal dinamizmi ileriye götüren ipuçları olabileceğini algılamaktan uzak kalacaktı şüphesiz.

Ama Allah (determinizm) nice peygamberleri ve insan kişileri ve toplumları ve sayısız varlıkları bağışlayıp geliştirendir... İnsan özelliklerinden geliştirildiği apaçık olan bu tanımlamada bile insanüstü so-

yutlaştırma da besbellidir. Ama bu soyutlaştırma, yine bizim din alerjili "metafizik" yakıştırmalarımıza uymaz. Daha çok determinizmin insancıl tanımına uyar.

9) **El-Adil**: Çok adaletlidir.

10) **El-Habir**: Her şeyden haberdardır.

12) **Es Semi**: En iyi işitendir.

13) **El-Basıt**: Açar ve genişletir.

14) **El Kabif**: Sıkar ve daraltır.

15) **El Hafîd**: Yukardan aşağıya indirendir.

16) **Er-Rauf**: Esirgemesi-acıması boldur.

17) El-Nafi: Yararlı işleri yapar.

18) **Ed-Darr**: Istırap ve zarar verir

19) **El-Aziym**: Pek azimlidir.

20) **El-Hafız**: Akıllı tutucudur.

Bu ve benzeri tanımlamalar, hep insani sosyal olaylardan yola çıkarak Allah'ı tanımlamaya, anlamaya çalışırken bile; onu insan-toplum sınırlarından ötede, doğayı da yaratıp güden olarak, bir varlık olarak algılar. Cömertlik-bolluk-yönetim-yarar-zarar-ceza-ödül ve benzeri sınırsızlıkları hep bu yüzdendir. Bu her özelliğinde yansıtılmaya çalışılsa da tarif ve tanımlamalarda her zaman zorluklar aşılmış sayılmaz. Biz bile bu yüce gidişi, tarihsel determinizm, evrim gibi sözcüklerden başka neyle isimlendirebiliyoruz? Hatta diyebiliriz ki, Allah'ın 99 ismi öyle zengin kavrayışlar sunar ki, tarihsel yol açmış olur. Evrim'in kavranışında da kolaylıklara yol açmış olur. En çok şu isim veya sıfatlarda özdeşir:

1) **El Hayy**: Ezeli ve ebedi hayat ile diridir. Tarihsel determinizm dediğimiz Allah, var ettiği hayat ile ezelden ebediyete gelişimiyle canlı bir akıştır.

2) **El Kayyum**: Her şey evrimin kanunlarıyla kaimdir, var olup gelişir veya ölür.

3 **El Ehad**: Her işte ortaksız ve tektir. Biricik yaratıcı, öldürücü, yeniden yaratıcı ve geliştirici evrimin kurumlarıdır.

4) **El-Kadir**: Evrimin kanunları her şeyi yapmaya kadirdir; gücü yetendir.

5) **Es Samed**: Bütün doğa ve insan toplumunun sorunlarının çözümlenmesinde başvurulacak biricik merci evrimin kanunlarıdır. Onların bilince çıkarılıp onlara uyum gösterilmesi başarıldıkça problemlerimiz, ıstıraplarımız sona erer.

6) El Vali: Bu muazzam doğa ve insan gidişini yöneten odur. Determinizmin kanunlarıdır.

7) **Ez Zahir**: O ki (evrimin kanunları) varlığı ve birliği sayısız delil ve belgelerle apaçık ortadadır.

8) **El Batun**: Duygu ve akıllarımızın tam tamına idrakinden gizlidir, buna rağmen yine de bütünüyle kavramaz.

9) **El Evvel ve El Ahir** kanunları ilktir, her şeyden evvel ve her şey yok olduktan sonra geriye kalandır.

Allah'ın İsimleri, *Kur'an*'da ardı ardına sıralanmaz. Hemen her ayete yayılıp nüfuz etmiştir. Bazı ayetlerde özellikle anıldığı olur.

Haşr Süresi 24. ayet:

"*O yaratan, var eden, şekil veren Allah'tır. En güzel isimler onundur. Göklerde ve yerlerde bulunanların hepsi onun şanının yüceliğine anarlar. O, aziz ve hakimdir.*"

22-23. ayet:

"*O öyle Allah'tır ki, ondan başka tanrı yoktur. Padişahtır, mukaddestir, selam, mümin, müheymin, aziz, cebbar, mütekebbirdir. Allah ortak koştukları şeylerden uzak ve temizdir.*"

Hemen her ayette, genellikle ayetlerin sonlarında Allah'ın özelliklerinin belirtilmesi, tarihsel maddecilerin daima her şeyi tarihsel determinizme veya evrimin kanunlarına bağlayışına pek benzer. Çünkü her gidiş biricik yaratıcısı olan Allah'a bağlanır. Ve bu bağlantı olayların gelişimiyle sentezlenerek yapılmak alt şuuru ile gerçekleştiği için devamlı gelişir. Skolastik allah geleneği bu alt şuur eğitimiyle karanlıktan aydınlığa doğru ilerler ve yerleşir, olayların iç işleyişindeki determinizme yaklaşır.

6- İKİZ DÜŞMAN KARDEŞLER: İSRAİLOĞULLARI ve HİCAZ ARAPLARI: MUHAMMED'İN BİRİKİMİ

Nahl Süresi 103. ayet "*Biz onların 'Ona bir insan öğretiyor' dediklerini biliyoruz. Hak'tan saparak kendisine yöneldikleri adamın dili Acemcedir. Bu ise apaçık Arapçadır.*"

Cebra veyahut Yeis adındaki bir Hıristiyan (Rum) kölenin *Kur'an*'daki ayetleri Muhammed'e öğrettiği gibi söylentilerin Kureyş zenginleri tarafından yayılması üzerine inmişti bu ayet.

Kur'an topyekün, önü ardı tutar büyük bir sentezdir; tarih kontenjanında geri tutula tutula dinamizm kazanmış ulu tarihsel devrimin yazıya geçmiş kutsal teorisi ve pratiğidir.

Falanca bir insan veya hoca ile okutulup dinletilip öğretilecek bir şey değildir. Ama kim inkâr edebilir ki, Mısır ile Irak medeniyetleri arasında soyut ticarete sıkışmış dört yol ağzı Filistin'de, her krizde bir peygamber çıkarmış İsrailoğullarının, soyut fikir birikimlerinden, her uyanık Hicaz Arabı gibi Muhammed de feylozofçul nasibini neden almasın? İsrailoğulları Güney Ticaret Yolu üzerinde karargâhlaşmış Hacer İsmail soylu Arabistan Araplarını nasıl düşman ikiz kardeş gibi gözlüyorsa; Hacer İsmailoğulları torunları olan Arabistan Arapları da İsrailoğullarını öyle gözlüyorlar, haberleşip birbirlerinden yüzyıllardır ders alıyorlardı. Çünkü her şeyden önce babaları bir (İbrahim) anaları ayrı (Sare-Hacer) iki kola, İshak ve İsmail soyuna dayanıyorlardı. Ve bezirgân rekabetiyle durmadan didişiyorlardı; Sam Oğulları bir daha geri dönmemecesine ikiye parçalanmışlardı...

Bu gidiş içinde Filistin, Mısır ve Irak ana medeniyetlerinin aklına estikçe kılıçla ve ticaretle çiğneyebildiği bir dört yol ağzıdır. Fırat-Dicle ve Nil'in suladığı alüvyonlu topraklarda kurulmuştur. Bitkicil ana medeniyetlerin ancak ticaret dört yol ağzı olabilir Filistin. Ve oraya yerleşmiş Yahudiler, ister istemez iki ana medeniyetin her yandan ve her türlü tutsağı olurlar. Barışçıl zamanlarda aracı bezirgânlıkları bile bir tutsaklıktır. Aslında; medeniyetler krize girdikçe onlar da etkilenirler. Ekonomik sosyal krizler, tarihsel devrimleri söküp getirdiğinde, savaşçıl barbar akımları altında, dehşetli kılıçlı ezilişlere, davranışlara uğrarlar. Bir yüzyıl içinde bir var olurlar bir yok olurlar. Bu varoluş ve yok oluşlar sırasında kim olsa feylosof olurdu. Yahudiler de soyut bezirgânlıkları gibi veya varoluş ve yok oluşları gibi, soyut düşüncede idmanlaştılar. En küçük bir düşünce, ideoloji taslağını evirip çevirip mikroskop altına alır

gibi büyülttüler, küçücük bir damlayı büyütüp hayalhanelerinde derya, deniz ve bulut ve yağmur yapmayı öğrendiler. Bezirgânlıkları da öyleydi, sosyal hayatları da öyleydi. Feylosofları da başka türlü olamadı. Irak, Mısır ana medeniyetleri, hatta korsancıl Fenike medeniyetleri gibi olamayacak kadar bu medeniyetlerin kavşak ağzındaydılar. Çekilip-itilen bezirgân tefeci oldular. Ve bu medeniyetlerin yıkılışlarını mistik edebiyatlar, mitolojiler haline soktular. Sosyal ve savaşçıl her krizde peygamber çıkardılar. Ama bu peygambercikler, ne kadar barbar gelenekli olsalar, ne kadar tarih öncesi gelenekli kutsal şef özellikli olsalar ve Yahudi'nin kaskatı olmuş bezirgân gelenekleri dışına fırlamış da olsalar; "ümmet"leri çoktan medeniyetin sınıflı toplum iğdişlikleri ve didişmeleriyle yozlaşmış delikli fıçıya dönmüştü; İsrailoğulları tarihsel devrim başarabilecek kalitede değillerdi. Üstelik karşılarındakiler, iki ana medeniyet disiplinli, köklü ve barbar paralı askerlerden derlenmiş yırtıcı ordulara sahiptirler. Bu durumda İsrail peygamberciklerine, sazlı sözlü telkinlerini, vaizlerini, dualarını, beddualarını tektanrı ideolojilerini geliştirmekten başka bir yol kalmıyordu. Filistin bu ideoloji gelişimi için iyi bir rasathaneydi, deney merkeziydi. Her türlü medeniyetle ilişkili olduğu bir tefeci-bezirgân üssüydü. Tarihsel devrime özeniyor ama bir türlü fırsatını bulup başaracak güce erişemiyordu. Ne köklü bir tarihsel devrim, ne köklü bir medeniyet kuramıyor ama içinde-rüyasında, hayalinde yaşatabiliyordu. Filistin, malların ünlü kervanlarda transit geçtiği odaklaştığı bir yer olmakla kalmıyor, fikirlerin, ideolojilerin de uğrak ve odak yeri olmasıyla adeta yarışıyordu.

Arz ve talep kanunları en çok bu kavşakta çarpışıyor, çarpıştırılıyor ve "tektanrı" gibi fiyatlaşıyordu. Fiyat, en çok bu bezirgânlıkta soyutlaşmış insanları biricik tanrı gibi etkileyebiliyordu. Çoluk çocuğundan yaşlısına kadar iliklere işlemiş biricik konu bezirgânlıktı. Yani arz-talep ve fiyat kanunlarıydı. Elbette bunu Marx gibi bilince çıkaramıyorlardı. Ama alt bilinçle sezerek piyasadaki malların akışına, sunuluşuna ve talep görüşüne göre fiyatların kimseye sormadan iniş çıkışlarını, her yerde ve her şeyde hazır ve nazır oluşunu tektanrılaştırılabiliyor veya o tektanrı fikrini zenginleştirebiliyorlardı.

Zaten tektanrı fikri Semitlerin içinde Adem Aleyselam'dan beri parlayıp sönen bir yıldız fikirdi. Semit torunlarının torunları olan İsrailoğulları birlerce yıldır yanıp-sönen bu yıldız fikri Hz. İbrahim atalarından almışlardı. Filistin, üç antika medeniyetin (Irak, Finike, Mısır'ın) buluşma noktasıydı. Bu yıldız fikir, bu üç medeniyetin çoktan komikleşmiş çok allahları karşısında kutup yıldızlaşmakta gecikmeyecekti. Her kriz-

de bir peygamber yaratmakta gelenekselleşmiş İsrailoğulları, her peygamber ile çoktanrı geleneklerinden tektanrı geleneklerine doğru, başka medeniyet ve kavimlere bakılınca adeta koşar adım gelişiyordu. Musevi ve İsevi dinleri böyle yaratıldılar. Ulu bir tarihsel devrimi işlemedikleri ölçüde yereldiler ve İsrailoğulları kadar küçüktüler. Ama İsrailoğulları bir kez Filistin'de tutunup bezirgânlıkta soyutlaşınca, habbeyken kubbe yapıldılar. Gerçek bir tarihsel devrimden daha çok ses çıkarır hale getirildiler. Kervanlarla Filistin'den Fenike'ye, Mısır'a, Irak'a, Suriye'ye, Hicaz'a, Yemen'e her gidişte ve buralardan Filistin'i uğrak yapan kıtalararası olmuş her kervan gelişinde, bu fikirler bezirgânlığın psikolojik gelişim yayı yapılarak göklere çıkarılıyordu. Ama bin yıllar içinde o fikirler başka şeyi söyler, İsrailoğulları başka şeyi yapar ve işler oldular. Medeniyet iğneli fıçısı Filistin'de ve her gittikleri yerlerde yozlaşıp kokuştular. Yeni bir tarihsel devrimin rüyasını dahi göremez, peygamber dahi çıkaramaz oldular. Kendilerinden umutlarını bile kestiler. Varlığı bile işkilli-şüpheli olan İsa Peygamber ve öğütleri, İsrailoğullarının barbar geleneklerini peygamber çıkaramayacak kertede yitirdiğinin kanıtı oldu. Ama Yahudi bu, umudunu keser mi? Beynini işletmeyi öğrenmiş; akıl, sentez yollarını açıp idmanlaşmış bir kez; durmaz gelişir. Fikirleri de umutları da canlandıracak bir yol bulur ama ne kadar. Bezirgânlığın elverdiği kadar.

Bu azim ve umutla ve bezirgân yoklayışla ikiz kardeşi Hicaz Araplarının içine girmiş onlarla kendi içinden çıkamayacağını İsa ile birlikte anladıktan sonra yüzlerce yıl geçmişti. Kendisinden umudunu kesse de Güney Ticaret Yolu üzerindeki Hicaz'dan umutlandı...

Yeni umutlar canlandırdı. Yeni peygamberin Hicaz Arapları içinden çıkacağı müjdesini vermişti bile: Bu hemen her din adamının ağzında tutamadığı bakla olmuştu:

61. Saff Sûresi. 6. ayeti:

"Meryemoğlu İsa da: "Ey İsrailoğulları, ben size Allah'ın elçisiyim, benden önce gelen Tevrat'ı doğrulayıcı ve benden sonra gelecek, Ahmed adında bir elçiyi müjdeleyici olarak geldim demişti. Ama o müjdelenen elçi apaçık deliller getirince, bu apaçık büyüdür dediler."

Bu söylenti Hz. Muhammed'e kadar yankılandığına göre, varın Yahudiliğin halini siz düşünün. Yeni çıkacak peygamberin ismine varıncaya kadar müjdeliyor, açıkça Hicaz Araplarının içinde peygamberliği kışkırtıyor, onu arıyordu. Çünkü Hicaz, Güney Ticaret Yolu üzerindeydi. Ve o yol henüz işlek değildi. Hicaz Arapları bu yolu açsalar, İsrailoğullarının kârı ne olabilirdi? İsrailoğulları bezirgânlıkta ve soyut düşüncede evrensel fikir-

lere ulaşmışlardı; kendilerini Hicaz Peygamberliğini yönetebilecek güçte buluyorlardı. Yönetemeseler de dümen suyunda gidip bezirgân kârlarını artırabilirlerdi. Bu kapitalizmin ilk yıllarda koca geri Asyalı ve Afrikalı devrimci liderliklerin ardına sığınıp o ülkelerde sömürü işine bakışına pek benziyordu.

Ama Hicaz Araplığı, İsrailoğullarının umduğu ve sandığı gibi kendilerine benzer açgözlülükte çıkmadı. İsrailoğullarının manevi edebiyat ve masallarına daha fazla değer verdi. Gerçek mutluluğun malda mülkte değil, kardeşçe kurulmuş kolektivizmde olduğunu sezen yeni peygamber (Hz. Muhammed) ve savunucu çekirdeği sahabeleri ve yardımcıları: Ensar; açıkça dünya malına-mülküne düşman ilkel komünist maneviyatçılarıydılar. Rızkınızı ticarette arayın ama azıtmayın, Fakiri fukarayı kollayıp, kardeşçe birlikte, zenginliği değil İslam'ı yüceltip bütün insanlıkta yükselttin, diyorlardı da başka şey demiyorlardı. Bu yüceliş, açıkça Muhammed ve arkadaşlarına zenginlikten daha tatlı mutluluklar veriyor ve getiriyordu.

Yahudi kabileleri (İsrailoğulları bölükleri) bunu anlamakta gecikmediler. Bedir Savaşı'ndaki Enfal Sûresinin birinci ayeti, açıkça savaş komünizmi keskinliğinde, iki yanı keser kılıç gibi, Müslümanlar arasına sızmış Yahudi kabilelerin (Evs, Hazreç) o mal, mülk umutlarının ortasına inivermişti. Ama önce yutkundular, nefeslerini tuttular, belli etmediler, çünkü zafer Muhammed'den yana gelişiyordu; ne olur ne olmazdı. Sonra Uhud Savaşı'nda yenilgi Muhammed tarafına gelince azıttılar ve el altından yürüttükleri fitneliği açıkça Mekkelilerle birleştirdiler: Muhammed'e karşı Ebu Sufyan'ın tarafına geçtiler. Ama başaramayınca sürülenler onlar oldular.

Sonunda ne oldu? Tefeci-bezirgânlık azgınlaşması yarım yüzyıl içinde üste geldi. Ama antik tarih böyle ilerliyordu: Tarihsel devrimler, ölen medeniyet cenazesini kaldırıp yerine yenisini kuruyor veya canlandırıyorlardı. Ve her yeni kuruluş, tarihi bir adım daha ileriye sürüklüyordu. İslâm medeniyeti de çöktü. Onu Anadolu Selçukluları ve Osmanlılar yeniden canlandırıp 20. yüzyıla kadar taşıdılar. Böylece İslamlık, Güney Ticaret Yolu'ndan haşmetle ilerleyerek tefeci-bezirgânlığın evrensel çağını açıp geliştirmiş oldu.

Ama Muhammed'in o ilkel komünist prensipleri Allah'ın değiştirilemez kutsal buyruğu yapma gücü olmasaydı, İslam'ı tekrar tekrar canlandırıp yaşatacak temiz ülkücü insanlar pek bulunamazdı. Veya o ülkücü gaziler İslam'ı canlandıracaklarına, kendilerine uygun düşen başka fikirleri bulup geliştirirlerdi. Tıpkı Muhammed'in yaptığı gibi...

İşte böyle; Avrupa 19. yüzyılda onca "dahi" yetiştiren kültür ve devrim atılımlarına sahne olmuş ama devrime varamayınca ikinci enternasyonal kocakarıları türemişti. Kautsky kocakarıları bilerek-bilmeyerek Rusya'da devrimi öngörüp, Lenin'i kendi elleriyle işaret edip yetişmesine olanak vermişlerdi. Ama Lenin kendi bildiği yoldan devrimi başarınca hepsi sosyal emperyalist kesilivermişlerdi. Lenin'in doğrudan Marx-Engels'i kendi orijinalitesine göre kavrayıp uygulayışı gibi, Muhammed de İbrahim geleneğini, İsrailoğullarının biriktirişlerinden de yararlanarak doğrudan kendi Hicaz orijinalliği içinde kavrayıp uygulamıştı.

Ama o, bin yıllar, yüzyıllar boyu peygamberler, masallar, esatirler dolusu yeniden yeniden birikişler olmasaydı, Hz. Muhammed de *Kur'an* da bu denli "mucizevi" sentezlerine ulaşamazdı.

Elbette tarihi yürüten fikirler değildir; asıl maddi temel: Açılmayı ve geliştirilmeyi bekleyen Güney Ticaret Yolu üzerinden gelişecek Hicaz Araplarının sınıflı topluma geçişi tarihsel devrim görevleriydi. Sosyal görevler, tarihin, toplumların başkalaşım ihtiyaçlarından doğarlar ve yeni toplumsal başkalaşımları getirirler.

Fakat bu başkalaşımlar, canlıların görev değişimleriyle gelen organ başkalaşımlarından apayrı sosyalite başkalaşımlarıdır. İnsan beyni sonsuz gelişimli düşünce-davranış üretecidir. Hangi sosyal görevler ortamı içinde bulunuyorsa ona uygun düşünceler bulur ve üretir. Düşünceler olmadan ve dillenip teşkilatlanmadan sosyal görevler başarılamaz. Bu yüzden fikirlerle görevler iç içe işlemekle birlikte, çoğu devrim sıçramalarında kendini belgelere kavuşturduğu gibi, fikirler daha önce özgür beyinlerde kanatlanıp tarihsel görevlere ışık tutarlar. Kitlelerle liderler ve fikirler arasında böylesine hiyerarşik bir bağ bulunur. Devrim cenini önce teorik olarak Marx-Engels'ini veya Lenin'ini bulup tohumlanır ana rahminde. Sonra o doğru düşünceler etrafında çekirdekleşip, cepheleşir. İslam tarihsel devrimi de öyle olmuştur. Önce fikirler, tıpkı Almanya'da, İngiltere'de, Fransa'da birikmesi gibi Filistin'de İsrailoğulları peygambercilikleriyle birikir; hatta adeta sentetik haplar haline gelirler. Yeter ki onu yutacak barbar okuma yazma bilmese bile, dürüst, uyanık, yiğit ve hak yemez toplumcu olsun. O fikirler adamını bulur bulmaz, yeni bir tarihsel görev orijiniyle yanıp duran Hicaz kan kardeş Araplarını Hz. Muhammed'in peşi sıra tutuşturup alevleştiriverir.

Hz. Muhammed önce teorisini yapıp devrime sonra atılmamıştır. Kendisini teoriyle birlikte devrim içinde buluvermiştir. Teorisi: ayetleri devrim pratiği içinde savaşırken gelişmiştir. Bu yüzden Hz. İbrahim'in Allah geleneği ve İsrailoğullarında oluşan sentetik fikirler, ezberlenmiş son sko-

lastik kutsal paragraflar olmaktan çıkmış, Hicaz bedevilerinin bile kavrayabileceği somut medeniyete orijinal geçiş düsturları haline gelmiştir.

Muhammed, İsa kadar hassas; Musa kadar keskin; Yusuf kadar cinsel yasaklı; İbrahim kadar şefkatli ve sabırlı; Davut kadar savaşçı; Yunus kadar maceracı; Süleyman kadar kuşdilinden anlar ve kadın sever, insan sever; Hacer ile İsmail kadar maceracı; Süleyman kadar teşkilatçı ve öksüz; Nuh kadar babacan ve Atahan; Lut kadar çaresiz ve yalnız; Şuayib kadar adalete yatkındır. Yaşadıkça bu özelliklerini geliştirir... 50 yaşlarına geldiğinde artık Miraç manevi merdiveniyle göklere yükselip Allah'ın Levh-i Mahfuz'unu (ana kitabını) görecek, peygamberlerle tanışıp sentez olacak kadar; Allah'ın kelamını kendisinden işitmek üzere Sidretûl-Münteha'yı (bilgilerin sonunu) aşacak ve cennet ile cehennemi gezecek kadar "arif": bilge kişiliği sentezleştirmiştir.

Uzun sözün kısası: İsrailoğulları yüzyıllardır ununu eleyip çoktan eleklerini duvara asmışlardır. Tarihsel devrimi bırakalım, ayakta durabilecek insancıl komün özlerini bile yitirmişlerdir. Din ideolojilerinin içi boşalmış kuru yalan dolan halini almıştır. Ama Hicaz Arapları belki cahiller ama barbardırlar; yani insancıl kolektif aksiyon; komün özlerini taptaze taşımaktadırlar ve Güney Ticaret Yolu'nu açarak evrenselleşebileceklerini sezecek kadar uyanık, maceracı ve ülkücüdürler. Bunun için İsrailoğullarını aratmayan zengin Kureyş ulusları yerine, daha maneviyatçı ve insancıl (komüncül) kalan züğürt bezirgânları, fakir fukaraları ve göçebe çöl bedevilerini derleyecek bir lider peygamber gerekir o kadar. Muhammed buna en uygun kişi olur. 40 yaşına dek herkesin ciğerini okumuş, kendine güvenli, fakirliliği de zenginliği de cesareti de korkaklığı da görüp denemiştir. İsrailoğulları peygamberliklerinin sentezini (bilgisini) de İbrahim atasının geleneklerini de içinde duyabilecek olgunluğa erişince, Kureyş ulularına meydan okumak üzere Safa dağına çağırır onları...

7- İNSAN BEYNİ ve HZ. MUHAMMED REJİMİ

İnsanoğlu (beyni) nedense daima güce tapmıştır. Buna küçük burjuvalık deyip geçebiliriz. Ama geçmemeliyiz. İnsan neden bilmeyenlerin üzerinde ululaşmak ister? Bilmeyenler neden bilenleri peygamberleştirip ululaştırırlar? Sadece aralarındaki uçurumcul eşitsiz gelişimden ötürü mü? Uçurumcul eşitsiz gelişim nedendir? Hepsi turhallı bir hallı insan değil mi? Bu ve benzeri soruların yanıtlarını burada aramayacağız. Ancak konumuzun insan beynini işkillendirişinden veya insan beynine atıf yapan sorularından da daha fazla kaçamayacağız.

İnsanoğlu için veya insan beyni için de diyebiliriz, "yenilmiş yenilmiştir". İnsan beyni yenilenlerle pek ilgilenmez. Yenilen yenilmiştir; galiplere bakar ve peşine düşer. Bizim gibi pek azı da yenilmişlerin, yenilgilerin peşine düşer; hastası olur desek de pek yanlış olmaz. Nedenleri üzerine burada gitmeyeceğiz. İslam medeniyeti veya Hz. Muhammed rejimi de kendisinden önce gelip geçmiş medeniyet ve rejimler gibi çökmüş, güneşi solup gitmiştir. Peygamber (ve *Kur'an*'ın) biricik dileği ve çevresi bunun üzerindedir ama her şeye rağmen o güneş batmıştır. Çünkü tarihin deli seli tefeci-bezirgânlığı evrenselleştirmek üzere akmaktadır. Bu İslamiyet'in evrenselliği gibi dursa da, o bayrak altında tefeci bezirgânlığın azgınlaşması saklıdır. Bu kimsenin suçu ve işi değildir. O işleri determinizm insanlara işletir. Ve İslam kolektivizmi, maneviyatı o maddi temeller henüz yükselirken parlayabilmiştir; temellerin o bayrağa ihtiyacı kalmayınca, tefeci bezirgân yapı, evrensel ihtişamın şaşaasını, sultasını gösterir. Ama o kolektivizm söndükçe, o ihtişam da, sulta da müthiş katastroflara, yıkılışlara uğrar.

Bu Muhammed'in, *Kur'an*'ın veya İslam'ın suçu değildir. Antik tarihte tarihsel devrim sırası bu kez göçebe rönesanslarına gelmiştir o kadar. Doğuda, göçebe Moğollar ve Türkler, İslam medeniyetini hem öldürürler hem rönesansa uğratırlar. Batıda, Afrika kuzeyinde Berberiler aynı şeyi yaparlar. İbni Haldun, o İslam ölüş ve dirilişleri içinde ve birikişlerinde "tarih bilimi"ni yapar. Kendisi iliklerine dek Müslüman olduğu için İslam medeniyetini kayırmaz, yıkılış ve diriliş kanunlarını olduğu gibi arar, bulur ve koyar.

Biz ondan yüzlerce yıl sonra bile onun kadar tarafsız, laik olabiliyor muyuz? Ne gezer! Sağlar, koyu bir İslam tapıncı ve nihilizmiyle ve bir o kadar da bezirgân ikiyüzlülüğüyle kudurup kudurtulurken; sollar da ateist afur tafurları ve tafralarıyla konunun üzerinden atlayıp geçiyorlar veya geçtiklerini sanıyorlar.

Oysa İslam Türkiye'dir, Türkiye İslam'dır. Ve Cumhuriyet Türkiye'sinin toprak ekonomisi olsun, köylülüğü olsun oradan çıkagelir ve başkalaşır durur.

Bu yüzden yenilmiş olmasıyla biraz daha fazla ilgilenebiliriz. Belki gelecekteki zaferlerin kalitesi bu ilgilenişlere daha fazlaca bağlıdır.

Sosyal sınıfların ülkemizde modern başkalaşımları geciktikçe, proletaryayı savunma ve özleme duygularını hep birlikte parlatıp şişirmiş olabiliriz. Oysa proletaryanın da, sosyal sınıfların da altında yatan hep bir halli insandır. İnsan ise beyin ile güdüm bulur ve var olur. Demek biraz da bu açıdan gerilere dönersek, sosyal sınıf büyüleniş ve illüzyonlarımıza (büyületişlerimize) terapi yapmış olabiliriz. Unutuyoruz zaman zaman; ne de olsa sosyal sınıflarla birlikte proletarya da kendi eliyle kendini kaldırmayacak mı? O zaman geride ne kalacak? Sadece insan! İnsan ne ile kendini yönetecek? Beyniyle! Bunu anlamayacak bir şey yok. Ama sanki sosyal sınıf ve proletarya kavramları beyninin önüne geçmiş gibi olmuyor mu? Bazen beynimizi bir illüzyon ele geçirebilir. Bu determinizmin bir oyunudur elbette. Peki, o zaman ne yapmalı? Hep daima toplumun gidiş kanunlarını en derinlerdeki temellere kadar inip aramayı sürdürmeliyiz. Şüphe, bilimcil kuşku, aklımızın bekçisidir. Şüphe bekçimiz ise beynimiz determinizmin bin bir çeşnisi ve rengiyle zenginleşmesiyle ayakta durup uyanıklaşabilir.

İnsan beyni gelişimi itibarıyla, sonradan öğrenmeye muhtaç doğar. Organik olarak ne denli öğrenmeye yatkın hatta hiçbir canlıda görülemeyen, neredeyse doğar doğmaz düşünmeye ve konuşmaya yetenekli olsa da, sonradan öğrenmek zorunluluğu ile maluldür. İşin garip veya şaşırtıcı yanı, yaşadığı toplum biçimlerinden daha yavaş ve sonradan gelişir. Üretici güçlerden bilhassa teknik, toplumları alıp Üsküdar'ı aşırır, insan beyni neredeyse çoğu zaman apışıp kalır. Ama yine de insan beyninin kanatlanışı olmaksızın hiçbir gelişim damgalanmamış olamaz. Bu şaşırtıcı ve ilginç olduğu kadar ibretlerle dolu maceranın, biz konumuz bakımından, yavaş öğrenmelerle dolu yanını, Muhammed'in gelişimi ve tektanrı fikri açısından ele alalım.

İnsan, beyninin gelişimi açısından öncelikle pratik (öğrenmeye mecbur) bir varlıktır. Ama bunun hemen yanı başında da şaşılacak kertede yani öğrendikçe, teori yapmaya da yatkın bir varlık olduğu ortaya çıkar. Biraz uyanık ve yetenekli beyin, duru olduğu ölçüde, medeniyetin kakafonileriyle iğdiş edilmemişse, tüylerini diken diken edecek yeni fikirlere ulaşmadan yapamaz.

Şöyle de diyebiliriz: Medeniyet, yaşanan güncel determinizmdir. Ama güncel olan, eski tarih öncesi kan kardeş komüncül toplum biçimlerini ve

geleneklerini dümen suyuna soksa da, onların insan beynindeki etkilerini kolay kolay yok edemez. İşte bu çelişkinin, ilkel sınıfsız komüncül gidiş ile sınıflı medeniyet gidişinin yaman diyalektik güreşinin beyinlerdeki yansımaları insanın kendisini bile şaşkına çeviren ileri keşifleri, buluşları getirmiştir ve getirecektir.

Beynin eski ile yeni determinizmin bu yaman çarpışmalarıyla ulaştığı sentezler (keşifler), gerçekte sadece topyekün tarihsel gidiş kanunlarının kendisini ifade edişi olur. O, insanı veya insanları, kendisinin elçisi (Resul'ü) veya peygamberi (Enbiya'sı) veya iyi kutsal kulu (Nebi'si) veya peygamber yarısı olan velisi haline getirir.

Yani asıl egemen olan şey tarihsel determinizmin doğacıl ve toplumcul topyekün akışından (kanunlarından) başka bir şey değildir.

Beyin bunu her çağda farklı derecelerde farklı literatürlerle kavrar. Bir başka deyişle, şuur ve alt şuur çarpışma ve yansımaları, giderek bilinç dediğimiz şuursal aydınlanmayı, alt şuur karanlıklarına karşı üste getirir. Ancak şuuraltı veya bilinçaltı dediğimiz karanlıklar, öylesine eski determinizmlerle yazılı, uyuyan veya pusuya yatmış katmanlardır ki, ölü fosiller ile karıştırmamak gerekir. Alt bilinçlerimiz doğa ve insanlık tarihi kadar eski belirlendirişlerle (determinizmlerle) yüklüdürler. Umulmadık zaman ve yerde umulmadık ifadelerle ortaya çıkarlar. Bilinç diye ortaya çıktıklarında bile, o ifadelerde bile, bilinçaltı henüz tam anlamıyla aydınlatamadığı ölçülerde alt şuur etkileri sürer gider. Alt bilinç veya bilinçaltı sözü bile, gerçeklerinin sezilişini ifade eder belli ölçülerde.

Beynin dinleri yaratışlarında da böyle olur: Aslında beyin meraklıdır. Öğrenir, öğrendiklerini sürekli zıtlaştırarak çarpıştırır ve yeni sentezlere (keşiflere) ulaşır. En çok da yaşadığı evrenin doğasını ve toplumunu anlamak yorumlamak ister. Çünkü günlük yaşantısını huzur içinde yoluna sokmak, üretmek ve üremek zorundadır. Yanlış veya doğru mutlaka bir yoruma ulaşacak, sonra giderek yeni yorumlarla değiştirecek ve bunu inanılmaz bir uykuda gezerlikle farkında bile olmadan yapacaktır. Çünkü günlük üretim ve üreyim ihtiyaçları müthiştir; Onu peşi sıra sürükler durur. Böylece beyinde (bilinç ve alt bilinçte) boyuna müthiş bir karmaşayla ama gerçekte determinist bir hiyerarşiyle birikişler sürer gider. İşte o birikişleri şu veya bu şekilde, herhangi bir çağda yaşadığımız dünyayı, doğası ve toplumuyla yorumlama ihtiyacı beyindeki yerlerinden oynatıp su yüzüne çıkarır. Çoktanrı fikirlerinden tektanrı fikirlerine geçişte de aslında etkili olan yaşanan toplumsal geçişlerdir. Yaşananlar beyinlerde, bilinç ve alt bilinçte yansırlar. Ama henüz vakit dolmamışsa ki dini fikirlerde bu böyle olmuştur; o gün için dini fikirler bilinç gibi ortaya

çıkmıştır. Çünkü eski fikirler olan çoktanrı yaşantısı ve fikirleri artık yeni toplum biçimleri akışıyla gerilerde bırakılmış, yanlışlıkları komik düzeylerde ifadesini bulmuştur. Tektanrı fikri mucizevi bir görüş, yönetim ve bilinç gibi durur. Ama gerçek determinizm, henüz kanunlarıyla olsun tamamen aydınlanmadıkça bu da alt bilinç etkilerini içinde bolca taşıyan, o aşamanın bilinç kabuğu olur. Çünkü toplum ve doğanın evrimsel ilerleyişi eski çok allahlı determinizmi ve fikirleri bir adım da olsa geride bırakmış, yenmiş ve kendi ifadeleriyle (tektanrı simgeleriyle) de olsa bilince çıkarmıştır. Bu elbette gerçek bilinç değildir. Gerçek bilinç gidiş kanunlarının aydınlatılmasıysa, o aydınlatmaya ulaşıncaya kadar tarihsel determinizm kendisini bu şekilde aşama aşama ifade etmek üzere etkilerini sürdürecektir. Burada hep bastırılmış olan bilgileri (asıl etki eden gerçek determinizmi) bilinçlere çıkarmak gelecek kuşakların işi olarak kalır.

Aslında insan toplumunu determine eden doğacıl ve toplumcul gidiş kanunları veya topyekûn doğa ve insan olaylarının akışını ifade eden tarihsel determinizm, hem bilinç hem de alt bilinç akışımızı belirler. Bu yüzden gerçek anlamda bilince çıkaramadıklarımız, bilinçaltımıza bastırdığımız determinizmlerimiz olur. Yani her insan, bilincinde olduğu gibi, bilinçaltında da tarihsel determinizmlerimizi saklar ve işler.

Bu yüzden büyü, fal, kehanet, burç, din ve benzeri bilinç simgeleri gibi duran ifadelerimiz, tarihsel determinizmin belirli toplumsal gelişim aşamalarını yansıttığı gibi, aynı zamanda, bilinçaltımız da bu simgeleri, yorumları söyleten determinizmlerin etkilerini barındırır.

Bu etkiler, yaşanan toplum biçimlerine göre durmaksızın bilinç yüzeyine çıkmak ve kendilerini ifade etmek için fırsat kollarlar. Bu, insan toplumunun kendisini yeniden üretmesi için elzem olan üretimi ve üreyimi için kaçınılmaz bir zorunluluktan kaynak alıp gelişir.

Toplum kendisini üretirken ister istemez hayatın yorumlanışını da yeniden ve yeniden üretmek zorunda kalır. Ama bu üretiş gerçek bir bilinç olamadıkça, daima bilinçlere çıkarılması gereken determinizmin bilinçaltı etkileri sürer.

Burada önemle üzerinde durmamız gereken şey, bu bilinçaltı etkilerinin bilinç sembolleri gibi duran ama kendi içinde bilinçaltı etkilerini de barındıran bilinç kabuğu yerine geçen din gibi benzeri ifade ve yorumların determinizm açısından ne anlama geldikleridir.

Bu rüyaların yorumundan çok daha köklü, derin, yaygın, gelecek ile bağlantılı olsa da, sistematik olarak rüya yorumlarına pek benzer. Rüyalarda da bilinç bilinçaltı çarpışır durur ama rüyalardaki bilinç gerçek bilinçle

pek ilgili değildir. Veya o bilinçler de tüm bilinçaltının işi olurlar. Ve rüya bu haliyle tümden determinizmin bilince çıkarılmasını gerektirir. Bunun gibi dini ifadeler de tam bilinç olamadıkları, determinizmin bilinçaltı etkileri oldukları için determinist kanunların bilince çıkarılmasıyla aydınlanabilirler; dinlerin peygamberlerin şuuraltı budur...

Bu durumda bilinç hayatın oldukça gerisinden gelir. Hayat dediğimiz evrimcil determinizm, insan toplumunu doğanın doğal bir eki olarak yaratıp, hayvanlar aleminden çıkardığı gibi, sosyal hayvanlıktan da çıkarmak üzere olgunlaştırmadıkça beyinlerimizin hayatın gerisinden gelişi sürüp gideceğe benzer.

Bilinç sandıklarımızın gerçek bilinç olmadığını, sadece determinizmin rüyasal sembollerine benzer, toplum biçimlerinin aşamalarına uygun ifade simgeleri olduğunu ne zaman ve nasıl çözümleyebiliriz? Ve o zamana kadar beynimiz hep geriden gelirse iş işten geçmeden bunu nasıl başarabiliriz? Bunlar şimdilik konumuz dışı.

Elbette determinizmin işleyiş kanunları tümden bilinçlere çıkıp insan toplumu buna uygun teşkilatlanabildikçe bu sorunlar aşılabilir. Ve kayıplar şimdiden göründüğü kadarıyla kesinlikle az olmayacağa benzer. Determinizm, insanları nasihatlerle olamazsa musibetlerle kendi yoluna sokar..

İnsan beyninin evrimcil determinizme göre gecikerek bilinçlenişi, insan toplumunun her kişisinde yansıyan "ömür"lerde de kendisini gösterir.

İnsan beyni yaşadığı toplum biçimini öğrenip ona az çok bilinçlebilinçaltıyla uyum yapıncaya kadar, insan ömrünün yarısından fazlası geçer. Bu gecikiş "dahi"ler için de, "yetenek"liler için de geçerlidir. Onların farkı kaliteli yaratışlarındadır sadece. Yaratış süreleri pek değişmez.

Muhammed, çocukluğundan beri duyduğu Hz. İbrahim, İsmail, Sare, Hacer (tektanrı geleneklerini) masallarını, Kureyş'in çoktanrılı yaşamıyla tekrar tekrar beyninde çarpıştırmıştır. Tektanrı sentezini her yanıyla iliğinde kemiğinde hissettiği zaman 40 yaşındadır. Bunun için en az on beş yıllık kervan kaldırıcılığında ustalaşması, bezirgânlaşması gerekmiştir. Beş yıl da aralıksız tefekkür aşaması yaşar.

Ama kendisinden önce tektanrı fikirlerinin birikimi için Adem, Şit, Enoş saymazsak, kitap sahibi olan "Ulul'azm"ların başı Nuh'tan beri sayarsak en az 3000 yıl gerekmiştir. Ulul'azm'ların ikincisi olan Hz. İbrahim'den beriyse en az 2500 yıl geçmiştir. İsrailoğulları'nın Filistin dört yol ağzında soyut bezirgânlıkta, peygamber yaratış serüvenlerini sıklaştırmalarıysa Yakup, Yusuf Peygamberler zamanından (Hiksoslardan) beriyse en az 2000 yıl geçmiştir. Musa Peygamber ile tektanrının zirveleşmesinden sonra ise yine en az 1700 yıl geçmiştir. Musa'dan sonra İsrailoğullarının boyuna peygam-

berlerle, tektanrı idealleriyle ifade ettikleri tarihsel devrim hayallerinin İsa ile birlikte sönüşünden sonra ise yine en az 500 yıl geçmiştir.

Bu süre içinde Muhammed'in ve *Kur'an*'ın yaratılması için gereken medeniyet ve tarihsel devrim birikişleri yeterlilik kazanır kazanmaz, Hicaz Araplarının medeniyete geçiş ihtiyaçlarıyla bütünleşme olur. Ve İslamiyet doğar.

Doğar doğmasına ama bilinç veya din gibi duran bilinci, gerçek bilinç olmaktan uzaktır. Bu bilincin (din) İslam seviyesi bir yana; Peygamber ve bir avuç çekirdekçil sahabe dışında bu bilinç seviyesinin yaygınlaşamaması da bilincin ne kadar yavaş gelişebildiğine dramatik bir örnektir. Bu yüzden İslam medeniyetinin cennetle muştulanmış halifeler çağı da çok genç öldürülebilecektir: 29 yıl.

Bilinç veya beynin üretici güçlerden teknik ile olan bu trajik çelişkisi, toplum biçimlerinin tekniğin duraksız sıçramaları hızı ve gücüyle insan beyninden daha süratle başkalaşıp gelişme diyalektiği; son duruşmada insan beyni ve toplumu lehine işlemek üzere ağlarını örse de, antik çağda da, modern çağda da toplumsal rejimlerin trajik yıkılışlarında veya çöküşlerinde veya çürüyüşlerinde büyük payı olmuştur.

Bırakalım Hz. Muhammed rejimini ki o rejim, antik çağın kent komünasından sınıflı topluma geçiş zincirinin son halkası olmaklığı hesabıyla müthiş birikim ve sentezlere sahiptir, yine de yıkılmıştır, doğaldır. Antik tarihte medeniyetler, sosyal sınıfların devrimci başkalaşımlarını henüz yaratamadıkları için, dışarıdan yıkılıyor veya yeniden diriltiliyorlardı. Fakat modern tarihte de sosyal devrim ile gelen toplumlar, bütün modernliklerine rağmen, sosyal devrimci sınıflarına rağmen, insan beyninin bu gecikmeli kavrayışı ve davranışından olumsuz anlamda nasiplerini almaktan kurtulamadılar. Avrupa ve ABD finans kapitalizmleri üretici güçlerden tekniği şahbazlaştırmakla sadece iç gelişimlerini sağlayacak sosyal devrim çocuğunu ana rahminde taşlaştırıp boğazlamadılar, aynı zamanda insan beynini de sentez yapamaz kireçlendirmelere uğrattılar; paranoid-şizoid karakterini yaygınlaştırdılar ve derinleştirdiler; çelişkilerden keşifcil sentezlere atlama gücünü baltalayıp, uzmancıl papağanlığa yarayan bellek kırkambarı yapma özelliğini pohpohladılar. Ne yazık ki Lenin'den sonraki Sovyetler de aynı yola girmek zorunda kaldı. Hızlı boy atmak zorunluluğu, teknik gelişimi emperyalizmden aşağıya düşürmemek uğruna hızlandırırken insan beyninin gelişimini unuttular. Sosyalizmi insansız işleyen mekanik bir kolektivizm gibi algılayışları yaygınlaştırıp derinleştirdi. Daha kötüsü bu algılayışların altında kapitalizme benzemek eğilimlerini şuuraltıyla beslemeyi sürekli artırdı. 150 milyonluk modern proletarya ve

köylülerin, gençlerin gözüne bakarak ezbere yapılan bu ilerleme, aslında bir geriye dönüştü.

Demek tarihsel determinizmin gelişimini sadece sosyal sınıflar açısından ele almanın da eksik ve yanıltıcı yanları olabilir. Sosyal sınıfların ve savaşının ortaya çıkıp insan toplumunu bin bir serüveniyle göklere çıkarıp yerlere savuruşu; kâh öldürüp kâh diriltişi, şunun şurasında 7000 yıllıktır. Ondan öncesi ilkel de olsa sınıfsız kan kardeş insan toplumları mozaiğidir. Ve on binlerce yılı kapsar. Orada sosyal sınıfsız sadece insan vardır. Ve insan beyni hep o ilkel sınıfsız toplum yaşamıyla düşüp kalkmıştır. Demek ki insana sadece sosyal sınıflar açısından değil, insan beyninin gelişimi veya insan toplumunun gelişiminin kanunları açısından bakmalıyız. Çünkü sosyal sınıflar gelişimi de o topyekünluk içinde doğup gelişmiştir. Ve ebedi değildir. Sosyal sınıflar da ölümlüdür. Ama insan toplumu gezegen sistemimizin ömrü oldukça yaşayabilecek sonsuz gelişimli kanunlara sahiptir...

Özetle: Bu açıdan da Hz. Muhammed rejimi küçümsenip kınanamaz. Rejiminin geriye dönüşü onun suçu, eksiği, yanlışı değildir. O elinden geleni yapmıştır; tarihsel akışı belirleyen determinizm Allah'ı henüz insan kullarının beyinlerini o geri dönüşlere karşı sigortalayamamıştır. Veya o sigorta kontenjanını belki tarihin gelecekteki aşamalarına saklamaktadır ki, mutlak insansız (beyinsiz) hiçbir rejim ne denli ulu kolektivist de olsa yaşayamayacağına göre, insan beynine önem ve değer verene dek, rejimler modern çalım ve gelişimlerine rağmen yıkılınasalar da sürünebilirler. Sürünmektense ölmek iyidir diyen beyinleri determinizm ne zaman işleyip çoğaltırsa, o zaman geri dönüş yolları biraz daha tıkanmış, sigortalanışımız pekiştirilmiş olacaktır.

İkinci Bölüm

KUTSALLAŞTIRMA PROSESİNİN ÇIKIŞ KÖKLERİ

1- ALLAH - FİYAT ve TARİHSEL DEVRİMLER

Determinizmin gidiş kanunları, bir tek arz-talep ve fiyat kanununa indirgenebilir mi?

Arz-talep ve fiyat kanunu dediğimiz bile, ekonomik determinizmin sadece pazar kanunudur. İlk Sümer bezirgânları tamkaraların gelişimiyle birlikte; kentlerin surlarını yıkıp pazarlara açılıp şehirleştirilmeyle birlikte başlayan arz-talep ve fiyat kanunu, 7000 yıldır piyasaları hop oturtup hop kaldırırken, insan toplumunu da etkiler. Ama bu determinizmin bir sonuç etkisidir. Bütünüyle kendisi değildir. Zaman zaman antik ve modern tarihte, gelen kıtlık-bolluk krizlerinde belki bezirgân ve kapitalistlerle determinizmin veya Allah'ın kendisi veya bütünü gibi görülebilir; öylece algılanabilir. Ama bugün pekala biliyoruz veya seyredebiliyoruz ki, arz-talep-fiyat meselesi, hayatın (determinist gidişin) ta kendisi olmaktan çok uzaktır. Pazar yoksa arz-talep-fiyat da yoktur. Bu yüzden pazarın oluşumu da gelişimi de ölüşü de bir süreç gerektirir. Ve pazar bu yüzden, hayat denen doğa ve insan toplumu yaşamında zaman zaman hep gibi gözükse de zaman zaman hiçtir ve hiçliğe gitmek zorunludur. En hep olduğu zamanlarda dahi, *Kur'an*'dan öğrendiğimiz yeter de artar bile. Arz-talep-fiyat kanununu elinde tutanlar önce taşlasalar da sonra taşlanmaktan beter olmuşlardır. Hayatın fiyatlardan daha önemli ve değerli olduğu, Allah kelamıyla her sûrede ve neredeyse her ayette iyilikle, hoşlukla, olmadı şiddetli azarla nasihat edilmiş durulmuştur. *Tevrat* ve *İncil*'de de benzer, bilhassa "Süleyman'ın Meselleri"nde, nasihatler ışıldar. *Kur'an* gibi bir tarihsel devrimle pekişip pazar gücüyle ayaklar altına alınabilmiş olsalar da azgınlaşmış tefeci bezirgân toplumu olan İsrailoğullarında bile pazar ve pazar kanunları, daima hep olamamıştır, olamazdı da. Yahudi pazarları tarihsel devrim ve medeniyet dalgalarıyla bir var olup bir yok olurdu ama Yahudiler bir türlü kendi tarihsel devrimleriyle pazarlara egemen olamıyorlardı. Bu gidiş pazarları ve kanunlarını tek allahla özdeştirmeyi getirse de tek

allah sezileri veya ideolojileri, pazar kanunlarından çok daha derin temelli içerikleri saklar; sadece fiyat determinizmiyle açıklanamazlar.

Pazar (sınıflı toplum ticareti: malların arzı-talebi ve fiyatlanışı) henüz ortalarda görünmezken, hem de binlerce yıldan beri, hatta insanlığın hayvanlar aleminden insan toplumuna sıçradığı andan beri allahları bulunuyordu. Diyebiliriz ki insan toplumu komün olduğundan beri, belki de yüz binlerce yıldan beri allahlarıyla birlikte yaşardı. Demek allahları sınıflı toplumun pazar kanunları yaratmadı.

Görünen odur ki, arz-talep-fiyat kanunlarının cirit attığı modern emperyalist ve sosyalist toplumlarda da tam tersine en köklü tek allahlar bile geri gelmemecesine köklerinden yolunuyor veya kendiliğinden solup yok oluyorlar; allahsızlık yaygınlaşıyor. Ve yine görünen odur ki, bu süreçten gelişecek olan modern sınıfsız toplumlarda da allahların yeri olmayacak.

Demek ticaretin en modern biçimlerinin egemen olduğu modern sınıflı toplumlarda da ticaretin ortadan kalktığı modern sınıfsız toplumlarda da allahlar köklerinden sonsuza dek kazınmak üzere yok oluyorlar. Ama ticaret ve pazarın hesabının okunmadığı ilkel sınıfsız toplumlarda ise allahlardan geçilmiyor.

Buradan alınacak dersler çok elbette ama konumuz açışından şu genel yargıyı ortaya çıkarmış bulunuyoruz: İnsan toplumunun allah edinmesi de allahların tek allaha indirgenmesi de ve allahların tümden kaldırılışı da doğrudan doğruya arz-talep-fiyat kanunlarına bağlanamaz.

O halde Marx-Engels bu konuda yanıldılar mı? Hayır, onlar sadece üretici güçler gelişiminin bir sonucu olan arz-talep-fiyat (pazar) kanunlarının, neredeyse anadan doğma tefeci bezirgân toplumu olan İsrailoğullarında, çok allahları tek allaha indirgemede dolaysız etkide bulunduğuna işaret ederler. Arz-talep-fiyat pazar üçüzüyle Hıristiyanlığın Baba-Oğul-Kutsal Ruh üçüzünü paralelleştirirler. Yani determinizm ile insan toplumu ve beyinlerin halhamur olduğu yer ve zamanda çok allahları tek allaha indirgemenin doğduğu veya geliştiğini görüp sadece işaret ederler.

Bu başka bir şeydir, tek allahçılığı veya Allah'ın yaratıcısını arz- talep-fiyat (pazar) kanununa bağlamak başka bir şeydir.

Biz kanunun derinlemesine kavranışını hazırlamak üzere bu sonuçtan yola çıkarak da işlemek istedik. Devam edelim.

Arz-talep-fiyat neyin eseridir? Dört başlı üretici güçlerin: İnsan, Tarih, Teknik, Coğrafya. Determinizmin motoru budur. İnsanlık tarihi bu motorla işler.

Marx'ın ölümsüz buluşu o çekirdek sözcükte özetlenir: "Üretici Güçler".

Peki ya üretici güçleri yaratıp geliştiren nedir? Yine kendisi midir?

Hayır! Öyle bir yanıt, pek yuvarlak bir çıkmaz olurdu. Üretici güçler, ilk insan toplumu olan komünün içinde tomurcuk bir çekirdek gibi dertop olmuş halde bulunuyordu. Komün de, bütün gizleme ve yasaklama çabalarına karşın Marx-Engels'in afişeleriyle bilindiği Amerikalı Morgan'ın buluşudur. Üretici güçleri geliştiren komündür. Bu karşılıklı olur. Çünkü üretici güçlerin çekirdek hali komüncül yapıdır.

Komün, insan toplumunun en ilkel, doğal ama sürekli üretici güçler motoruyla gelişen çekirdek halidir. Komün üretici güçler ile gelişirken, üretici güçler de komün ile birlikte gelişir. En sonunda üretici güçler geliştikçe komüne sığmaz olur; Komünü parçalayıp sınıflı topluma: medeniyete açar. Bundan sonra pazar kanunları olan arz-talep-fiyat gelişir.

İsrailoğulları, bilindiği gibi antik ticaret yollarının kesiştiği Filistin dört yol ağzında fiyat ile en çok haşır neşir tefeci bezirgân topluluklarıdırlar. Fiyatın daha doğrusu medeniyetin ve onu geliştiren üretici güçlerin kıtalar arasılaştığı (Irak, Fenike, Mısır, Grek, Hint, Çin) yer ve zamanda, İsrailoğullarının tarihsel devrim özlemiyle boyuna yaratmaktan yılınadığı sürüsüne bereket peygamber öncülerine, çok allahlar artık komik gelmeye başlamıştır. Onları tek allaha indirgemek kolay bir zorunluluk halini almıştır. Ama düşüncede yaratılan bu sentezi kendi toplumunda ve çevre toplumlarında üste getirmek düşünce sentezleri kadar kolay olmuyordu. Tek allah, çok allahlara daima kılıç zoruyla üste getiriliyordu. Bu Hicaz'da orijinal bir tarihsel devrimle evrenselleşirken, Filistin'de kendi içine kapalı kalmak zorunda kaldı: Vakit dolmamıştı ve Irak, Fenike, Mısır medeniyetleri Filistin kavşağını kolay çiğneyip kendi kabuğuna koyup bölüyorlardı...

Antik tarihin düşünce sistemi allahlar kabuğu içinde gelişiyordu. Bu konumu geleneklerinden ve düşünce yapısından geliyordu. Komün totem ile birlikte doğup, birlikte gelişmiştir. Komün totem, totem komün demektir. Düşünce ve dil, yercil olsa da, kendi gibi olsa da, ilk tanrı din çekirdeğinden bağımsızlaşamadı; onunla birlikte simgeleşerek büyüyüp gelişirken bütün düşünceleri o kabuğun içine alarak harmanladı, dillendirdi. Medeniyete parçalanınca da durum değişmedi. Çünkü medeniyet, boyuna komünlerin devrimleriyle bir yok olup bir çıkıyordu. Yani komün geleneklerine boğulup yeniden ortaya çıkarken ister istemez o tanrılar kabuğuyla düşüp kalkıyor ve düşünüyordu. Beyinlerde tanrısaldinsel görüş-düşünüş-kavrayış iliklere kemiklere işledi; ister istemez yeni fikirler de o zemin üzere gelişip durdu. İsrailoğulları arpacık kumruları gibi düşünme üssü kurmuştu adeta. Yüzlerce peygamber ve yine

yüzlerce çoktanrı çarpışmaları içinde, İsrailoğulları diğer topluluklardan daha fazla din geleneklerine ve tanrısal düşünüş işlekliğine sahip oldular. Hatta olabilir ki beyinleri dinsel şartlanma ve kastlaşmaya uğramıştı. Bu durumda onlardan fiyat, üretici güçler, toplum determinizmine inmeleri beklenemezdi elbette. Ama o determinizmi sezerek, kendi toplumlarında ve çevre medeniyetlerde evrenselce hissederek tektanrı monizmine indirgemeleri en olabilecek bir işti. Ve öyle oldu. Gerçek, tarihsel determinizm, İsrailoğlu peygamberlerinin alt şuurlarından dürterek iteleyerek kendisini hissettirdi. Ve İsrailoğulları peygamberliklerinin beyin kabuklarında yerleşip adeta kastlaşmış allah, din sembolleri ve sistemi biçimlerinde ifadelerini buldu; dinsel-tanrısal dillenişe geçti. Tarihsel determinizmin o yıllardaki en belirgin yansımalarından biri olan fiyat, en temel ekonomik determinizmin toplum içindeki en belirgin temsilcisiydi. Çünkü ticaret üretime göre çok daha revaçta ve kazanç getiriciydi. Üretim, doğa ve toplumun bakirliği ölçüsünde bolluklar sunuyordu ama pazarlanışı daha büyük emek, yetenek ve zaman alıyordu. Ticaret kıtalara taştıkça üretim iyice gölgede kalıyor ve toplumun asıl motoru yerine geçiyordu. Ticaret saltanatı arz-talep-fiyat kanunuyla yürüdüğü için de ekonomik determinizm daha da üçüzleşip veya tekleşip İsrailoğullarının toplum biçimi değişkenliğine göre, ya İbrahim'in Allah'ı, ya Musa'nın Allah'ı ya da İseviliğin, "Baba, Oğul, Kutsal Ruh" biçiminde tekleşen, üçüzleşen dinsel simgelerde ifadesini buluyor; dilleşip yerine göre kitaplaşıyordu...

Yeniden geriye, başa dönelim: Tek başına pazar kanunu: fiyat, tarihsel determinizmi yansıtamaz. Dolayısıyla, İsrailoğullarının tek allahı veya tek allahlı bilinç kabuklarının altında fiyat determinizminden çok daha fazla derin (zengin) şeyler, determinizmler yatar.

Bunlar neler olabilir diye araştırdığımızda karşımıza öncelikle üretici güçler formülünün açılımları çıkar. Geriye doğru gittiğimizde en başta üretici güçlerin doğumuna (ana rahmi komüne) kadar uzanırız. Yani ikinci formül: komün karşımıza çıkar. Üretici güçler komünün içinde canlı bir dinamizm olarak komün ile birlikte çekirdekleşmiştir. Bu çok genel olmakla birlikte bize tarihsel determinizmin, ki bu insan toplumunun akışıyla birlikte doğanın, insanın egemenliğinde başkalaşarak gelişini de içinde barındırır. Bu yüzden topyekün determinizmin temellerini ve çalışına dinamizmini verir. Ancak araya bir formül daha yerleşir ki o, bu ilk temellerin komününün veya komüncül toplumların parçalanıp medeniyete geçişlerini anlatmakla kalmaz; medeniyetlerin 6500 yıl boyunca batıp çıkışlarını (tarihsel devrimleri) aydınlatırken kültür yapılarının oluşumlarını da

açıklar, perdelerini kaldırır. Kitaplar ve dinler bu 6500 yıllık antik tarihte fışkırmışlar, batıp çıkmışlardır. Dinler ister istemez bu antik tarihin gidiş kanunlarıyla damgalanmadan yapamamışlardır. Bu tarihsel devrimler kanunudur. Bu aynı zamanda komünlerin medeniyete geçiş kanunlarıdır ki, yine komün ve üretici güçler yasalarıyla işler.

Komün medeniyete geçmeye hazır olunca, kendisini tarihsel görevine hazırlarken, onun rüyaları, idealleriyle dolup taşar; yiğit, bilge, önder kahramanlarını çıkarır. Otantik ticaret yolları üzerine yürür ve saldırıp yok edeceği veya canlandıracağı çürümüş medeniyeti yoklamalarıyla bulup seçer. İşte bu aşamada komüncül topluluğun önder kahramanı, içinde bulunduğu üretici güçler aşamasına göre allahlaşır veya peygamberleşir.

O allahlaşmayı veya peygamberleşmeyi yaratan determinizm, elbette topyekûn komünün ve birlikte dinamizm bulduğu üretici güçler akışının medeniyet üretici güçleriyle güreşebilme diyalektiğiyle keskinleşip, oluşmuştur. Bu iki gücün, barbarlık ve medeniyetin güreşme diyalektiği, insanlık tarihi içerisinde kavranmadıkça antik tarihte olagelmiş tanrısal doğuş batış ve çıkışlar anlaşılamaz.

Ancak hiçbir zaman unutulmamalıdır ki, üretici güçler içerisinde en aktif, en canlı ve en temel olanı insandır. Üretici güçlerden tekniğin, kâr amacıyla, gözü dönmüş kişi mülkü hırsıyla, hiçbir determinist kanun dinlemeksizin diğer üretici güçlere baskın getirilişine aldanmamak gerekir. Son duruşmada tekniği de insan hayata geçirir. Bu yüzden üretici güçlerin doğum yeri olan komüne yeri ve zamanı geldikçe tekrar tekrar geri dönmeli ve üzerinde durmalıyız. Şimdilik şu kadarını belirtebiliriz ki, teknik determinizm yuvarlaklığı hiçbir tarihsel probleme çözüm getirmez. Medeniyet teknik üretici gücü bakımından ileri, insan üretici gücü bakımından (kolektifçe) daha baskın olan barbarlarca boyuna yok edilir dururlar. Tarih sandığımızdan zengindir ve insan temeline bağlı kalmadan yapamaz.

Tarih öncesine geri gidildikçe, Marx-Engels'in *Manifesto*'sunun ilk sözünde işaret ettikleri kuraldan dışarıya çıkıveriyoruz kendiliğinden. O ilk söz şuydu: "Tarih sınıfların güreşidir". Modern sosyal sınıf güreşlerinin determinizmiyle koşullanınışız bir kez. Ama olayların diliyle düşünüp konuşmayı da metodumuz yapmışız; beynimiz başka türlüsüne elvermiyor. Antik tarih ve tarihöncesi çelişkimiz yakamızı bırakmıyor. Çünkü sosyal sınıflar güreşi, sınıflı toplumla, medeniyetle birlikte başlasa da, modern çağdaki keskin sosyal devrim olgunluğuna birdenbire ulaşamadı. Sosyal sınıf güreşleri sosyal devrimleri getiremedi. O zaman işin içine tarihöncesi ilkel sınıfsız insanın kolektif aksiyonu karışı. Ve olaylar sınıflarla değil,

"insan" ile açıklanmak zorunda kaldı. Modern sınıflı toplum kapanıp, modern sınıfsız toplum doğarken de, sosyal sınıfların önemi azalarak, yine "insan"ı incelemek, "insan" ile konuşmak öne çıkabileceği gibi. Çünkü "Giriş"te andığımız gibi, insanlık tarihi komün çekirdeğinin kendisini yeniden üretişinden ibarettir. Devrimcilik, üretici güçler kadar komünün de eseridir.

Bu yüzden modern tarih sosyal sınıfların güreşiyse, antik tarih, barbarlığın medeniyetle güreşi olur diyebiliriz. Kent barbarları orijinal medeniyet kuracak kadar geliştikleri için içine girdikleri medeniyeti ortadan kaldırırlar. Göçebe orta barbarlar, yendikleri medeniyeti rönesansa uğratabilirler. Tanrıları, peygamberleri ve dinleri de ona göre olur.

Kenti kuracak komünün bir öncü kahramanı vardır. O öncünün peşine takılıp yollara düşer. Kentini kuruncaya dek çektikleri yenilgi ve zaferleri onun destanı olur. Atalarının inançlarını geliştirmiş piyeti (takva) [Allah korkusuyla dinin yasak ettiği şeylerden kaçınma] sahibi bir ermiş yarı peygamber kişidir.

Mala mülke değil, halkı önünde saygıyla yücelmeye pek düşkündür, kendisini anıtlaştırmak, ululaştırmak hatta mümkünse bu işin sonuna kadar giderek ataları gibi allahlaşmak eğilimine zaferleri ölçüsünde giriverir. Zaten ilkel toplum totem, ana, baba, doğa tanrılarıyla dolup taşarken bu geleneği her üyesinin iliklerine dek işlenmiştir. Komünün içinde biraz sivrilip öncülüğe geçenler süratle takvalarını geliştirecek konsantrasyona, hülyalara ve eylemlere giriverirler. Tarihsel görevlerinde sezilerde, kehanetlerde buluşmak böylece kolaylaşır.

Kent bir komün veya köy değildir. Ama kurulmadan önce daima komünal bir çekirdekle hareket eder ve ana Irak kent evinin kehanetleriyle (orakl) veya o geleneklerde bezirgân ticaret yolları üzerine çevre barbarları içine yerleştirilip kentleştirilir. Kent doğar doğmaz çevre barbarları da etkiler, aynı gelenekle o da onları güdüp kentleştirmeye çalışır. Zaman olur, gücüne göre işler tersine döner: İlk ana Irak medeniyetinden çevre barbarlar, ticaret yolları üzerine gelip kentleşenler (barışçıl kolonileşme yapanlar) bu kez savaşçıl bir derlenme ile yine ticaret yolları üzerinden çöken ana medeniyet üzerine çullanırlar. Bu gücüne göre bir tarihsel devrim olur. Tufan budur. Ve tarihsel devrimin öncüsü artık ümmeti olan kitapsız veya kitaplı bir peygamberdir. Allah'ı da ister istemez medeniyet birikimlerine göre Sümer, ana Irak medeniyetinin allahları olur. Bu allahlar; çevre barbarlarının totemleri, ana tanrıları, baba tanrıları, doğa tanrılarıyla karışmış ve fetihler ve tarihsel devrimler ölçüsünde çoğalıp üremişlerdir.

Ama giderek insan aklı da gelişir: Körü körüne ezbere tanrısallık, tarihsel devrimlerde işe yaramaz; her tarihsel devrim kendi gücüne göre düşünce gelişimi ister; adım adım biriken insan beyninin soyutlama yeteneği, tarihsel devrimlerde, peygamberler veya allahlaşmış öncülerde adeta kanatlanır; yine allah ve peygamber destanlarıyla birlikte tanrısal düşüncelerde gelişme olur. Şüphesiz ki bu gelişme, toplum biçimlerinin gelişimi ile paralel işler; tasavvur veya insan şuuru ile değil, tarihin kendi kanunlarıyla sakarca ileri-geri sendeleyerek gelişir.

Hayvan evcilleştirmesi (sürücü, çoban sistemi) geliştikçe kılına dokunulmaz hayvan totemleri artık kesilebilir, yenebilir; eski totem tanrı sonradan ev eşyalarında süs, uğur taşı olarak görev yapar; yabancı barbarlara karşı tapınak ortak malını korumak üzere birleşmiş kanların totemlerini yansıtan küp kulplarının hayvan başlı oluşu, yine bu kolektif savunmayı yansıtırken zamanla süs veya uğur haline gelişini de açıklar. Daha sonra o barbar totemleri "Cin Taifesi" biçiminde yorumlanıp gelenekleşir ve dinlerin sistemine girerler.

Ana tanrılar, üretim ve sosyal hayatta önderleştikçe totemlerin önlerine geçerler ama totemlerden kolay kopuşulamaz; ana tanrıların ilkin ilk Irak kentçiklerinde tavşan gözlü oluşu, Irak'tan Mısır'a atlayışı bu yüzdendir.

Çobancılık (babahanlık) geliştikçe, baba tanrılar ana tanrılarla çelişirler; bereket ve üretim tanrıçası İnnin ile Ateş-Güneş Tanrısı Dumuzi zıtlaşır; efsaneleri gelenekleşir.

Medeniyet (Sümer) çevre barbarlar içinde ticaret, hammadde aşkıyla yayıldıkça; Fırat-Dicle, Finike, Mısır, Umman-Hint boyunca kolonileştikçe bu gelenekler barbarlar içinde de kentleşerek yayılır. Ama barbarların totemlerini de içine alarak zenginleşir, karmaşıklaşır. Sonra o barbarlar çevreden merkeze tarihsel devrimlerle çullandıkça kendi tanrılarını ve geleneklerini üste getirmek üzere eski tanrılara ve geleneklere katarak tanrıları sayısallaştırırlar. Herodot'un korku, çekinme ile de olsa anlatmaktan cayamadığı hep bu tanrılar üzerinedir. Çünkü Muhammed'den bin yıl önce yaşayan Herodot zamanı bile her yanı çok allahlar tutmuş, ruhları her yanda insanüstüleşmiştir.

Ama çoktanrılar bu denli her yana yayılıp kıtalar arasılaştıkça tıpkı totem ve kadın ve baba tanrılarının ilk illüzyonlarını yitirişlerine de uğrarlar. O ilk çıkış çağlarındaki, deniz seviyesini 1-2-5-8 metreye kadar inanılmaz kolektif emekle yüzyıllarca süren periyotlarla yeniden ve yeniden bıkıp usanmak bilmeden doldururlarken, toplumun komüncül kolektif gücü tanrısal kutsallığı yeniden üretmiştir. Ve tarihsel devrimlerle boyuna canlandırılıp yaşatılmıştır. Ama ilk Sümer kentlerini kuzeye açan medeni-

yet, bir daha o muazzam kolektif emeğe ihtiyaç duymamıştır. Hele Akat medeniyeti Sümer'e üstün gelince demir keşfedilmiş (MÖ 3000-2700) ve kolektif emek ihtiyacı giderek azalmıştır. Kutsallıklarda buna paralel olarak gücünü eski totemcil, kadın, ana, baba tanrılarından daha soyut yergök-deniz tanrılarına kaydırmıştır. Erkek-dişi tanrılar da o soyutluk içinde yer alsalar da artık bu tıpkı gücü azalan totemlerin kadın-erkek tanrıların içinde yer alışları gibidir. Giderek sönerler.

Ve medeniyet ilk lokal kolektif emekle kurulmuş ağır gelişimli bitkicil veya ırmakcıl medeniyet aşamasını kapatıp, kıtalararası, hayvancıl, daha hareketli medeniyet kurma aşamasına ulaşınca imparatorlaşır ve işe yarayan allahları kendi üstünlüğünde sadeleştirip olabildiğince azaltır: tanrılar tanrısına bağlar.

Bu, demiri keşfeden büyük tufan yaratıcı Semit barbarlarının işi olur; giderek geliştirilir. Tektanrı yaratıcı ve geliştirici toplulukların da Semit torunları oluşu tesadüf olmaması gerekir.

Arkeoloji ve klasik bilgin aklı, hemen bütün buluşları Sümer medeniyetine bağladığı gibi, dinsel kültür gelişimini de Sümer buluşlarına bağlamakta kolaylık görür; tarih onlar için belli başlı determinist kanunlara uymayan, düzce bir çizgidir ve Sümer'e bağlanması, görünen köy için kılavuz istemeyen bir iştir.

Oysa Sümer'den önce birikmiş 18 tabaka dikkatle izlendiğinde orada hemen bütün keşiflerin, uzun yüzyıllar süren komüncül kolektif emeğin, ön tarihsel devrimlerle boyuna tazelenen "kutsal" gücüyle yapılmış olduğu; medeniyetin ancak onları sayıyla çoğalttığı anlaşılır. Unutmamalıdır ki, Irak kentleri üzerine tarihsel devrimle gelen Sümerler de barbar (komüncül) kolektif ruhlu insanlardır. Ve daima yeni bir barbar akınla tazelenirler. 6500 yıllık antik tarih de o kolektif aksiyonun vurucu gücüyle adım adım saat düzeniyle helezonik ilerleme gösterir. Antik tarihte medeniyetler ancak o ilerlemeleri gerilettikleri ölçüde tutulmuşlardır. Tıkanıklıkları açanlar da daima kolektif aksiyon gelenekli topluluklar olmuşlardır. Şu barbar diye kötülediğimiz komüncül atalarımız... Toplumun kültür çatısındaki tanrısal gelişmeler de aynı kanuna uyarak yürümeden edemezdi.

Sümer'de bulunan tanrısallığın gelişim zaferleri, yine tek başına Sümer'e (bir tek ırka, ulusa, medeniyete) ait değildirler. Sümer, barbarlıkla medeniyetin koeksiztansı bile değildir; barbar insanların yüzlerce yıl süren kolektif emek gücünün (insanın) sentezleridir. O kolektif güçler tanrısal kutsallığı yaratmıştır. Tanrısallık (kutsallık) da Sümer medeniyetine bağlanamaz.

İlk ana Irak kentleri ve oradan (kent federasyonlarından) çıkma ilk ana medeniyet, bir daha yeryüzünde eşi benzeri görülemeyecek bir komüncül emekle (yüzlerce yıllık birikimlerden sonra) kurulabildiği için, tanrıları da tapınakları da orijinal ve sarsılmaz kutsallıklar taşır. Ve yüzlerce yılda geliştiği için belirli soyutlaştırma sentezlerini yakalayabilmiştirler. Bir tek tarihsel devrimle gelen Sümerlere ve ilk medeniyete bağlanamazlar. Sümer medeniyeti, tanrıları da ak kalkerli kızıl tapınakları da hazırca bulup sayıca geliştirmiştir.

Bu eşsiz benzersiz kuruluş, ilk medeniyeti ister istemez "ana" yapınca; Irak benzeri ırmakcıl Mısır, Hint, Çin medeniyetleri de; benzemez hayvancıl diyebileceğimiz daha hareketli korsancıl ticaretle ilerleyen Grek-Roma medeniyetleri de, o ilk ana "Sümer" medeniyetinin alt ve üst yapı geleneklerine (bütün orijinalliklerine rağmen) uymadan edemediler. Ama her seferinde periyodik gelişimi bir adım daha ilerledi. Barbarın tertemiz beyni, kılıcı gibiydi.

İşte o ilk ana Sümer medeniyeti de, oradan dallanıp budaklanmış diğer ana yavru medeniyetler de, benzeşip benzeşmeyen gelişimleri de tarihsel devrimler kanunu, tarih içinde anahtarın kilide uyması gibi izlenip uygulanmadıkça kavranamazlar. O temeller anlaşılmadıkça en çok vurgun (spekülasyon) yapılan din, kültür alanı ise hemen hiç anlaşılmaz kalır. Sümer'de tektanrı yoktur. Nasıl ve nereden hangi gelişim yayıyla ortaya çıkıp kökleşmiştir?

Her şeyi Sümer tabletlerinde arayıp bulan batılı laik bilginler *Tevrat* uzmanı kesildiler ama *Kur'an*'a neredeyse el sürmüyorlar. Tektanrıyı yaratıp evrenselleştirmek, Sümer dururken kala kala Filistin çölüne sıkışmış Yahudilere; hele adı sanı işitilmedik Arabistan çölündeki bedevi güruhuna mı kalmış? Neden? Akıl sır ermiyor. Yazılı tek allahçı belgeler de *Tevrat* ve *Kur'an*, gerisi mitoloji, tevatür... Öyleyse tarihe akıl vermek yerine tarihin aklını (kanunlarını) çözmek en doğrusu olmaz mı?

2- TANRISALLAŞMA GİDİŞİNDE TOTEMİZMİN ROLÜ

Totemizmin insan toplumunda ve beyninde yarattığı etkiler derinlemesine kavranmadıkça, sonra gelen din etkileri veya insan toplumunun din yaratışları: kutsallaşma veya tanrısallaşma prosesi yeterince önemsenip kavranamaz.

Tanrısallaşma gelişiminin başlangıcı totemizm olduğuna göre, ilkin derinlemesine totemizmi ele almalıyız. Ancak bu başlı başına bir araştırınayı içerecektir. Burada allah-peygamber-kitap yaratılışı açısından totemizm temellerine çok kısa değinmek, işaret etmek zorundayız.

Prensip olarak hatırlamamız ve unutmamamız gereken temel kural, insan toplumunun cinsel yasaklarla ve cinsel yasakların sembolü olan totemle birlikte doğup geliştiğidir.

Yani kutsallık veya tanrısallık, başlangıç olarak da olsa, insan toplumunda ve insan beyninde neredeyse doğuşundan (ezelden) beri vardır.

Ama insan toplumu gibi insan tanrısallığı da canlı bir prose (gidiş)tir. İnsan toplumunun kutsallığını da, kendisini de yaratan şey, onun kolektif emeği olmuştur diyebiliriz.

Komün henüz cinsel yasaksız, totemsiz iken, komünü yaratan neyse, tanrısallığı yaratan da odur şüphesiz. O da bütün çıplaklığı ve yakıcılığıyla şudur: Komünün kendisini yeniden ve yeniden üretmek zorunluluğudur. Bu üretmek işinde, her zaman unuttuğumuz ve her zaman sandığımızdan daha fazla insan toplumunun sırlarını saklayan insan üreyimi meseleleri de derleşik halde bulunur. Çünkü komün, insan toplumunun her şeyi içinde bulunan ilk çekirdeğidir.

O çekirdek, maddi üretici güçler (teknik-coğrafya) henüz doğum halinde bulunduğu ölçüde daha çok manevi üretici güç olan insandan derleşiktir. Ama insan kendisini yeniden üretmek zorunda olduğu için, tekniğini de, coğrafyasını da sürekli geliştirecektir. Bu gidiş ister istemez komünü yeniden yaratırken komünün kutsallığını da yaratıp geliştirir.

Kutsallık, ne ölçüde ve ne adla anlatılırsa anlatılsın, adı üzerinde kutsallıktır, tanrısallıktır. Ve dinlerin en eski kökleridir.

Bize, bugünkü medeni, allahçı, ateist, bilgin kafalarımıza ters gelebilir belki. Ama ilk insan kutsallığı, insan toplumu özünde hafifçe yücelmiş, senli benli pratik seçilemez bir kutsallıktı. İnsan kutsallığı insan tanrıyla birlikte yatıp kalkar, onunla dillenip onunla söyleşir, onunla düşünür, onunla avlanıp yer içerdi. Konuyla en çok ilgilenen J. Frazer bile konuyu yakalamışken kaçırır. Çünkü insan toplumunun gidiş kanunları, kut-

sallıklar; totemizmden sonra gelen allahlar (kültür çatısı) içinde aranıp bulunamaz. Kutsallıkları yaratan şey, toplumsal gidiş kanunlarıdır.

Bugünkü dinlere bakınca, totemizm, bilginlere din gibi gözükmez. Günümüz dinleri gökselleşip kitaplaşınca insan üstünlükleri, insanı gölgede bırakmış; yaratıcılarını, yaratılan olduğu halde kendisine bağlayarak zincire vurmuştur. Bu açıdan insanın atası gibi duran totemizm, modern insana din gibi gözükmez.

Din nedir? İnsan düşünce ve davranışlarının üzerine fırlayıp, insanın kendi düşünce ve davranışlarından çıkıp geldiği halde insanüstü güç haline gelerek doğayı ve insan toplumunu yaratıp güden teorik ve pratik bir sistemdir. Medeniyet dinlerinin de ilk kökleri totemizme uzanır.

Dini nasıl tarif ederseniz edin, totemizmi din dışına atamazsınız. Çünkü totemizm, kutsallıkta gökleri tutmuş son medeni evrensel dinlerin ilk yercil kökleriydi. O gökselliklerin adım adım totemizmden hangi mekanizmayla geliştiği (toplumun gidiş kanunları) bilinemezse, bir yerde söylenen başka bir yerde unutulur; hatta o mekanizmanın esiri olmaya devam edilir.

Biz burada, göksel dinlerin çıkış mekanizmalarından ilki olan totemizmin, ilkel insan toplumunun dolayısıyla beyninin totemle birlikte gelişerek kutsallaşmaya nasıl eğğinleşip yatkınlaştığı üzerine parmak basıp, antik kutsallık prosesine geçeceğiz.

İnsan toplumu doğarken önce kendisiyle birlikte çevresini doğayı ve doğanın gücünü toplumlaştırdı. Ki bu aşamada cinsel yasaksız çıplacık komün idi. Hayvanlar aleminden kopuşmuş haliydi. Hemen bununla birlikte yüz binlerce yılda gelişen ikinci aşama, insanın cinsel yasakları totemizm sentezi oldu. Totemizm, insanın kendisini ruhuyla toteme bağlayarak toplumcullaştırması ve kutsallaştırmasıydı.

Totemden önce insanın ruhu yok muydu? Hayvanların doğa alemiyle çelişkisi neydi? Cinsel yasaklar ve insanın ruhu ve totem nasıl doğdu gibi sorular konunun ne derece köklü ve derinlerde olduğunu gösterir ama konumuzu; kutsallaşmanın antik prosesini kaçırmamalıyız.

Yakın akraba: kan kardeş toplum: komün içerisinde gelişen cinsel yasaklar, insanda şuur ve alt şuur geliştirirken, toplum ve kişi içinde aileyi, kan teşkilatlarını ve her kan teşkilatının sembolü olan totemi yarattı.

Totem: O 'kan'ın ve 'komün'ün ata sembolü olduğu için toplum ve bilhassa kişi üzerinde bir bağlılık ve az da olsa bir üstünlük getirdi.

Demek insanın ilk vahşet çağında bile; on binlerce, belki de yüz binlerce yıl süren bir insanüstülük (kutsallaşma) prosesi başlamıştır diyebiliriz.

İnsan ruhu üzerinde egemenlik: totemizm doğal alarak insan beyni-

ne silinmez derin anlamlarla işleyip gelişti. Ve kutsallıksız yaşayamayan, daha doğrusu totemizm kutsallığıyla düşüp kalkarak gelişen insan toplumu, kendisiyle birlikte kutsallığını (totemizmini) da geliştirip onu toplumunun ve kişi beyinlerinin amacı haline getirdi. Nasıl? Bilmeden.

Her şeyi yaratmış olan insan toplumu, bilmeden kendiliğinden doğal bir gelişimle keşfettiği cinsel yasakların (bilmeden yarattığı için) esiri oldu. Totemizm; ruhu bağlayan sembol, o esaretin şekilleşmiş-cisimleşmiş haliydi. Ve hayvanlardan çıkageldiğini de (doğayı da) kapsayarak geliştiği bir amacı olmakta kolaylık buldu.

İnsan toplumu adım adım gelişirken bir türlü ulaşamadığı amacı gibi kutsallığını da kendisinden bir adım önde geliştirip durdu. Kutsallığını geliştirdikçe ona ulaşacağına, tersine kutsallığı kendisinden bir adım öne çıkıyor ve ulaşılmaz bir amaç olarak insanlık kutsallığı (önüne havuç uzatılmış Merkep Efendi gibi) boyuna koşturuyordu. Aslında amacı insanın kendisiydi; ama bir kez totem ile kendi ruhunu baskı altına alınca, insanın amacının aslında kendisi olduğunu da alt şuuruna püskürtmüştü. Bilinç kabuğunda totem, kutsallaşma amaç olarak belirlenmişti. Çünkü üretmek ve üremek için ortamını yorumlamak ihtiyacındaydı. Bunu bilmeden düşünmeden doğal olarak cinsel yasak sembolü totemlerle yapıyordu.

İşte en yüce göksel dinlerin temeli, insanın bu kutsallaşma mekanizmasıyla işleyip gelişti. Bu temel anlaşılmadıkça ve derinleştirilmedikçe, göksel dinlerin sırları da eksik ve havada kalacaktır. Daha kötüsü mekanizma bilinçlere çıkmadıkça yer biçim değiştirerek işleyip insanı oyalayacaktır.

Şimdi konuyu biraz olsun soyutluktan kurtarmak ve kafalarda kalması için somutlaştırmalıyız. Hem de kendi Türk totem köklerimizle. Ama kısaca.

Gökalp'in araştırması, idealizmi, meseleyi tepetaklak yorumlayışı bir kenara bırakılırsa, bize belge, olay derleyişiyle kaynak olabilir.

1) Türklerin her 'boy'unun koruyucusu özel bir tanrısı vardır: "Cıvı" denen bu tanrılar 'kan'ların totemleriydiler.

2) İki boy savaşacakları zaman, savaş gününden önceki gece o kabilenin Cıvı'ları savaşırlarmış; bunlardan hangisi üstün çıkarsa, ertesi günkü savaşta o Cıvı'nın boyu üstün gelirmiş. Yani burada insan toplumunun amacının kendisi olduğu halde, bunu alt şuuruna bastırdığı için, bilinç kabuğunda veya şuurundaki amacı totemi olmuştur. Kan teşkilatı eğer zaferi kazanırsa totemi istediği ve güçlü olduğu için zaferi kazanmış olacaktır. Bu yüzden totemine iyi bakmak zorundadır. Amacı totem olmuştur ve olmaya devam eder. En basit geçim işlerinden savaşa kadar bütün aksiyonlarda bu kural işler.

3) Bir kabileden bir tek kişiye saldırmak, onun taptığına yani totemine saldırmak idi. Bu yüzden o tek kişinin öcünü almak toteminin öcünü almak demek olurdu. Yine amaç totemdir. Totem dolayısıyla amaç insanın kendisidir.

Çünkü komünde tek kişi yoktur; komün vardır. Komünün veya kanın tek kişisine saldırmak komüne saldırmak olacağı için komün canlı bir organizma gibi düşünüp davranır. Ama bunu bilinçle yapmaz; alt şuuruyla yapar. Şuuru ise taptığı veya saygıyla öne çıkarttığı totemidir. Totemi ile düşünüşü ve dillenişi geliştiği için, gerçek amaç kendisi olduğu halde tersine dönüp amacı totemmiş gibi davranır. Ve hep onu güçlendirir. Kendisini bilinçaltına bastırarak gelişir. Kutsallık her şeyin üzerine çıkar.

4) "Aile dayanışmasını var eden ve boyuna kuvvetlendiren 'Cıvı'larla 'Yersu'lardır."

Yani kabileyi var eden ve güçlendiren şeyler totemlerdir: Kabile ve kanlar böyle düşünüp böyle davranırlar. Oysa gerçek bunun tersidir: Komünün kanlarını oluşturan şey cinsel yasakların, komünün yavrularıdırlar ve doğal kan kardeş dayanışmasıyla, topyekün kolektif emekle davranırlar. Ama cinsel yasak sembolü totem kanların üzerinde hafifçe yücelip egemenleştiği için totemler dayanışıp komünü var etmiş ve güçlendirmiş gibi dururlar. Aslında bu animizm prosesinden çıkıp geldiği için totemin amaç haline gelişi de doğal olur ve komünün üretim ve üreyim amacı haline gelir.

5) Komün; dili, konuşmayı, dansı, şiiri, sanatı, rakamı, ölü gömmeyi de daha vahşet çağında keşfetmiş bulunuyordu. Komün toplumlardan medeniyete aktarılmış rakamların kutsallığı medeniyetten değil, barbarlıktan gelir.

Bu kutsal rakamlar, komünün teşkilat yapısı içine giren yavru kanların sayılarından gelir.

Türklerde boy denen kanların ikiye bölünerek çoğalmasıyla 2-4-8-24 sayıları kutsallaşmıştır. Kimi savaşlarda bir boy veya kan tümden yok edilmişse; komün, 2'ye bölünme yerine; bir eksiğiyle: 7-9-17 gibi tek rakamla gelişir. Ve bu rakamlar tanrısallaşır. Onun için, ne kadar Türk toplumu varsa, o kadar çeşitli rakam ve sayı gösteren boy bölünmeleri, tanrı rakamları ve sayıları bulunur.

Tsin kabile dininde Doğu'nun 4 Yersu'su vardır ki, 4 boya bölünmüştür. Oğuzlarda, iki kabilenin ayrılmasıyla 4 tanrı totem, 4 Yersu totem olmak üzere 8 totem tanrı ortaya çıkar. Altay ve Yakutlarda da benzer bölümlemeler boylara ve totemlere karşılık düşer...

Rakamların kutsallığı bile, totemin kutsallaşmanın amacı edinilmesinden kaynaklanır. *Kur'an*'daki rakamların kutsallıkları da bu gelenekle aktarılmış yansımalardır.

6) Boy veya kanların: komünün dili de totemin kutsallığıyla veya amaç olarak öne çıkışıyla gelişip totemlerden kaynaklanarak sembolleşmiştir.

Her boyun bir hayvan veya ağaç totemi vardır. Ve o kutsal olduğu için adı da rengi de kutsallaşır. Buna benzer biçimde dilde totem sembolleri çoğalarak gelişir; konuşma şiirleşip yücelir. Komün komüne, kan kana, kişi kişiye konuşurken saygılı olması ve giderek bazı kanların ve kan liderlerinin sivrilerek hafifçe de olsa kutsallaşması yine aynı mekanizmanın yansımalarıdır.

7) Komünün cinsel yasakları: totem sembolü, Morgan'ın tasnifine göre aşağı barbarlık konağında anahanlık sentezine ulaşır. Toplum biçimi geliştikçe kutsallaşma da totemden ana tanrıya kayar.

Türklerde totemler anacıl hukuka dayanıldığı için dişi hayvanlardır. Her kanın ve kişinin bir dişi koruyucu totemi vardır...

8) Erkeğin Türklerde de allahlar arasında hiçbir yeri yoktur önce. Sonradan komün sürü aşamasına ulaşınca erkekler de allahlar arasına sokulur. Önce Şaman kadını taklit ederek kutsallık içinde kendisine yer açar. Daha sonra da bu yerini dokunulmaz kılmak üzere yerden göğe çıkarmıştır: "Kadın dini, sonradan erkek dini sistemiyle birleşerek İL dinini vücuda getirmiştir."

İl dini anasoyu ile baba soyunun barışçıl aşamasıdır. İlhanlık diniyle baba soyu egemen kılınır:

"İlhanlık dini bir il'in öteki il'leri ve Budun'dan (yani federasyon ve kabileleri) cebren kendisine bağlı kılmasıyla başlar.

"Hakim olan il Aktır. Kişileri de Ak Kemikliler zümresini teşkil eder. Mahkûm olan Budunlar kara'dır."

Anahanlıkta, Türk şamanizminde, özce her yer, **acun**: orta dünya idi. Ve her şey **mana**: kutsal idi. Babahanlıkta, yani **ilhanlık** dininde, kadın tanrıların bulunduğu bir Aşağı **Gök**: kara kişilerin oturduğu yer ilân edildi. Ve Kara Gök'e aşağılamalar silsilesi başlatıldı.

9) Medeniyet kutsallaşma gidişini en az on misli hızlandırmıştır. Barbarlığın keşifler temellerini yükseltip yaygınlaştırma olanaklarını geliştirmiş ve yeryüzünde kendine benzer ırmaksal medeniyet tohumları yayarak, Mısır, Hint, Çin, Grek, Roma medeniyetlerinin gelişimlerini ve aralarında köprüler, ticaret yolları, tarihsel devrimler gelişimlerini kışkırtıp örgütlemiştir.

Medeniyetin sosyal ve tanrısallaşma ilişkileri Uzakdoğu Türk illerinde de yankısını bulmuş olmalıdır. Bu yankı, şüphesiz öncelikle ırmakcıl Çin medeniyetiyle olmuştur. Türklerde babahan tanrıların çarçabuk gökselleşmesinde medeniyet etkileri anlaşılabilir.

Bunun gibi Türkler, Müslümanlıkla ittifak ettiklerinde de aynı şey olmuş ve tektanrıcılık Türkler içinde yerleşip kökleşmek için uzun bin yıllar beklemek gerekmemiştir. Ancak Türk kutsallık gelenekleri de ister istemez Müslümanlık içinde yerlerini almadan bu gelişim olamazdı. Çünkü kutsallık amaçlanarak geleneklere geçmişti; pratik toplum amaçlarını gerçekleştirmek için tektanrı, kabile konfederasyonuna uygun düşebilirdi; ama eski tanrı gelenekleri demek, kabile ve kan örgütleri demekti, onlar bir çırpıda kesilip atılamazdı, atılsa federasyonlar ne işe yarardı?

Özet ile, totem: ata diniydi. Ata: insanın doğadan geldiğini alt şuur ile bildiriyordu. Totem: bilinç kabuğuydu. Doğa ve toplum kanunları yani determinizm, alt şuurdan dürterek işliyordu. Ata dini kolayca ana ata, baba ata, allah atalara gelişip kutsallaşma gökleri sardı. [Ziya Gökalp, *Türk Töresi*, 1339, İstanbul. - Mehmet Neşri, *Kitabı Cihannuma*, Cilt I. - A. V. Anahin, 1940, *Ülkü*, 8 Mart - *İran Mogolları*]

3- MEDENİLEŞME ve TANRISALLAŞMA GİDİŞİNDE KOMÜNÜN ROLÜ

Tarihte kimlerin yazıları bulunur? Medenilerin, yani sınıflı topluma geçip, devletleşen, bezirgânlaşan, ticaretleşip, paralaşanların yazıya ihtiyacı olur ve yazılaşır. Mallarının hesabını tutmak, miraslarını ayarlamak, paradan faiz, üretim ve ticaretten kâr ve irad kazanıp hesabını yapmak, suçluları cezalandırmak, egemen hizmetlilerini ödüllendirmek için hep yazı gerekir. Sanat ve kültürlerini; dinlerini, ulularını (din ve devlet liderlerini) destanlaştırıp kitabeleştirmek için yazı gerekir.

Tarih öncesi insanı barbarın (komüncül kan kardeş, taze ilk insan toplumlarının) yazıya ihtiyacı olmaz. Daha doğrusu barbarın üretimi de, insan üreyimi de olağanüstü alçakgönüllüdür; alçakgönüllü olmak için, bilerek değil bilmeyerek, kendiliğinden öyledir. O yüzden doğanın doğal bir eki gibi yaşar; ne devlete, ne paraya ihtiyaç duyar. Medeniyet ile haşır-neşir olduktan binlerce yıl sonra bile, medeniyetin ticaretine vurucu güç olarak bulaştıktan sonra bile, ne parayla ne devletle ne de yazıyla başı hoş olamaz.

Bu yüzden tarihöncesi barbar toplumların tarihlerini, kendilerini anlatacak kitabeleri, yazıya geçmiş destanları, kutsal kitapları, hukuk açıklamaları olamamıştır: Medeni kutsallıkların küçümseyip alçaltıcılaştırılmış deyimleriyle: "kitapsız" olurlar.

Ama onların da kendilerini anlatımları, dillenişleri olmak zorundadır. Onların da allahları ve parmak ısırtacak zafer ve maceraları, kuşaklar boyunca taşacak ve bizlere ulaşacak kadar çoktur.

Barbarlar, medeniler onları yazıları olmadıkları için adam yerine koymayıp tarih kitaplarına bile sokmasalar da; onlar kendi değerlerini biliyor ve başlarından geçenleri ağızdan ağza şifahen, atalardan torunlara naklen anlatarak yaşatıyorlardı. Onları şiirleştirip tahrifini önlüyorlardı.

İşte o masalların derlenişi: masalbilim veya mitoloji adını aldı. Bêrose, tarihi Sümer medeniyeti geleneklerinden arta kalanları derledi. Homer, Grek geleneklerini derledi. Heredot kıtalararası gelenekleri derlemeye çalıştı. Thuçydit [Tucidides], Tacitus, Sezar, Babür ve benzerleri...

Medeniyet, medeniyetsizlikten (barbarlıktan) çıkagelir. Ama bu "inkâr", tarihin kanunuyla yürüdüğü için, insan şuuruyla, tasavvur ile gerçekleşmediği için, şuuraltı bir inkâr edişle buluşur ve günümüze dek sürer. Barbar, medeniyetin beşiği olduğu halde, tekmelenip, küçümsenen, en kötüsü unutulan ve yitirilen özümüz olur. Ve medeniyet kendi gelişimini, yıkılışını, dirilişini izah etmekten uzak düşer, kuruntucu kalır. Din trajedisi de bunu takip eder.

Tıpkı bunun gibi, tektanrıcılık, çoktanrıcılıktan çıkageldiği halde; çoktanrılar sahipleri barbarlar gibi kılıçtan geçirilmişlerdir. Ve tektanrıcılığın nereden-nasıl çıkageldiği unutulmuştur.

Keldan rahibi Berose'nin anlattıkları, Heredot'un arada andıkları, karga başlı, köpek bedenli, balık başlı veya ayaklı acayip yaratıklar, hep medeniyet (tarih) öncesi komüncül teşkilatların totemleriydi. Bunlar tarih öncesi kan kardeş toplumların çok allahları sayılırdı. Hepsi medeniyet tanrıları tarafından yok edildi. Irak'taki yok ediş, Mısır'da daha uzlaşmalı gelişti... Tek sözle bütün medeniyetler kendilerinden önceki, içlerinden çıkageldikleri toplum yaşamlarını ağza alınmaz yasak bilmekle kalmadılar, nerede gördülerse toplumlarıyla birlikte totem tanrılarını da yok ettiler.

Islamlıkta "müşriklik": çoktanrılı Bedevilik, Peygamber'i inkâr etmek denen "kâfirlik"ten beter korkunç bir suçtu. Hıristiyanlıkta "payenlik" [paganlık] de tarih öncesi toplumların çoktanrıcıl inanışıydı. Mutlak bir yok edilişle taşlandı.

Böylesine "tanrıcıl" bir hırsla tefeci-bezirgân azgınlığıyla yok etmecesine yasak, sansür edilen tarih öncesi insan yaşamı ve inanışları bilinemedikçe, medeniyet de dinler de nereden gelip nereye gittiğini bilemedi.

Bu dehşetli inkar sansürü, sosyal rejimlerde olduğu gibi dinlerin anlaşılamayışında da başrolü oynadı. Batıp çıkan medeniyet çoktanrıları da o çoktanrılardan çıka gelmiş İbrahim'in, Musa'nın ve Muhammed'in tektanrısı da anlaşılmazlaştı; mistifikasyondan kurtulunamadı.

Tabiatüstü, surnaturel ve madde ötesi: metafizik düşünceler, en ateist geçinenlerde bile çeşitli biçimlerde hortlayarak yaşayışını sürdürdü. Egemen kültürlerin, beyin kireçlendirici afsunlarını artırdı...

Burada kısaca da olsa Sümer medeniyeti ve tanrısallığının doğuş mekanizmasını yıldırım hızıyla hatırlatmazsak güdücü çiziyi yitirmiş oluruz. O ilk geçiş orijinalitesi, bütün orijinal medeniyetlerin de ana orijinalliğine temel olur. Çünkü hepsi ondan müştak (dal) alıp gelişirler. Tufanlarına ve tanrılarına dek benzeşirler. Ama hepsi kendi çağının akışına uyarak tarihsel devrim-medeniyet cycle (devirdaim)lerini gerçekleştirirler.

İlk ana Irak medeniyet doğuşunun dayandığı orijinalliğe, sonunda modern bilginlerin ciltler tutan kitapları yetmemiştir. Ama Morgan'ın komün üzerine aydınlatmalarından sonra; bütün 6500 yıllık antik tarihin gidişinde bulduğumuz komünün medeniyete geçişi: tarihsel devrimler kanunuyla artık, binlerce yıl sonra da olsa, konu birkaç formül çerçevesinde özetlenebilir. Birikim bilimlerinin yaradığı iş budur: Sentezler bilimine geçip işimize, kaderimizi şuurumuzla elimize almaya bakmamıza basamak oluşturmak.

Konumuz kutsallık: tanrısallık-din ise, akılda tutacağımız ilk şey, inanılması biz medenilere güç gibi duran muazzam kolektif emeği (toplumsallığı) yaratan şeyin, kutsallık-tanrısallık değil; tersine kutsallığı-tanrısallığı yaratan şeyin, o inanılmaz hayretler uyandıran komüncül kolektif emek olduğudur.

O tanrısallaşmış komüncül kolektif emeğe inanamayışımız, sadece ondan ne kadar uzaklaştığımızı ibretleştirir; gerçeği tepetaklak edişimiz, o binlerce yıllık sınıflı toplum trajedimiz, sansürümüzden gelir.

Tevrat'a, *Kur'an*'a, benzeri geleneklere, mitolojilere işimize geldiği gibi inanıp inanamayışımız da aynı trajedik sansürümüze bağlı kalır. İçinden çıkageldiğimiz komüncül toplumsallık (inanılmaz kolektivizm) gibi komüncül realizm: yalanbilmezlik, yalan, dolan, menfaat ile yürüyen sınıflı toplum insanına akıl almaz gelir.

Tarihi, tanrısallıkları, en gerçekçi Sümer tabletlerinde arayanlar bile, gerçeğin özünü (gidiş kanunlarını) kitabi ayrıntılarında boğulup yitirirler; bulmuşken kaybederler. Kendilerinden çok kitaplara inanmak da medeniyetin özü komünden çok medeniyetin şatafatına saplanmış olmalarından gelir.

Demek yazılı tarih gibi din dediğimiz zaman da aklımıza ilk getireceğimiz ve asla unutmayacağımız şey; binlerce yıldır sansür ettiğimiz özümüz, ilkel doğal komün yaşamımız olmalıdır.

O komün yaşantısı ki, Irak balçıklarına düştüğünde muazzam tek vücut olmuş kolektif emeğiyle harikalar yaratır. Çünkü medeniyet deniz seviyesinin bir metre altından başlayarak demir tekniği olmaksızın taşla, sopayla, sazlıkla, ziftle, kerpiçle, yani topyekûn kolektif el emeğiyle doğar. Bu, medeniyetin değil, medeniyetin içinden çıkageldiği komün yaşantısının (parmak ısırtan kolektivizmin) eseridir. Demir en az 3000 yıl sonra Akad kentlerinin keşfi olur.

Irak (Sümer) kazılarında bulunan Muallafat ve Jarno kültürü, MÖ 6000 yılının sonu ile 5000 yılının başlarına konur. Samara semti kültürü ise MÖ. 5000 yılına konur. Bu kültürler medeniyet değil, tersine barbarlığın (komünün) en alt aşamasının belgelerini verir.

MÖ 5000 ile 4000 yılları arasında yaşayan Halaf kültürü de aynı belgeleri aşamaz: Fransız okulu: Andre Parrot; Kuzey Irak.

En az 2000 yıl süren bu devirde sadece komün totemleri olan hayvan resimleri, heykelleri ve kadın tanrı görülür.

Kutsallık-tanrısallık bu aşamada insanın (komünün) yanı başında, iç içedir; bütünüyle yercildir. Sadece kadın, ana-tanrı hafifçe kutsallaşarak totemden öne geçmiştir.

Sümer medeniyetinden henüz tek bir iz yoktur.

Irak'ta Sümer kazılarının verdiği ikinci aşama "El-Obeyd ve Ur"dur. Orta barbarlık belgelerini ortaya koyar. Ancak komüncül yaşamın bu çoban-sürü aşaması da Irak'ta orijinaldir; ziraat bir hayli gelişmiştir; saz, kerpiç, zift kulübeler yaygınlaşır.

Kadın tanrı heykelcikleri artık manken vücutludur. Ve kedi gözlü, tavşan bakışlıdır. Henüz cinsel yasak temsilcisi totem tanımlarından kopulmamış ama kadın ana tanrılar totem (kan) teşkilatıyla sentezleşmiştir. Estetik gelişim, totem ve kadın tanrılara karşı toplumda uçurumun dolduğunu göstermektedir. Toplum ile tanrılar arası uçurum doldukça yeni bir aşamaya hazırlık baş gösterir. Bu erkeğin de sahneye çıkışıdır.

Bu aşamada deniz seviyesinden bir metre aşağıdan başlayarak, zift, saz, balçık, tomruk harçlaştırılıp doldurulmuş ve onun üzerine toprak taşınmış ve sulama kanallarıyla ziraat, hayvancılık yapılmıştır. Irak'ta orta barbar komün yaşamı bile toprağını-ekmeğini suyun içinden çıkarıp kazanmıştır: "Her şey sudan canlandı" sözünün aslı budur.

Irak arkeoloji kazılarının on sekizinci tabakası deniz seviyesinden bir metre aşağıdadır.

Bu muazzam komüncül emekte kadın; ateş, kulübe, saz, kerpiç, zifti harçlaştırma, hayvan, çocuk, ev, ziraat işlerinde besbelli ki hâlâ öncüdür. Erkek de suyolları-kereste-savaş-gemicilik-çobancılık işlerinde sivrilmeye başlamıştır.

Aşağı barbarlıkta vazoların ağızları kadın başlı iken bu aşamada kaplarda her türlü insan temsiline son verilir. Ama rölyeflerde hayali ve korkunç şahsiyetler konu edilir. Bu, erkeğin savaşta öncüleşmesiyle yavaşça kendisini sapa yollardan sivriltme girişimi olabilir. Yukarı aşamada erkek de tanrılaşacaktır.

Bu aşamada toplumsallık (komün) da kutsallık veya tanrısallık da yeni bir aşamaya girmek üzeredir.

Henüz tanrı evi kişi adına değildir. Toplumundur. Ve insan ile tanrı henüz samimi ve teklifsizdir. İsteyen istediği gibi girip tanrısına sunusunu yapabilecek gibi her yanı giriş çıkışlara açıktır. Çamur, saz, kerpiç, ziftten yapılmıştır. Biraz daha kompleksleşmiş; basit salon odacıklara bölünmüştür.

Arkeolojinin on sekizinci tabakasından en alttan deniz seviyesi ve üzerine doğru gelişen on beşinci tabakada ilk savaş kağnısı gözükür. Bu ilk kıyamet ön tarihsel devrim alametidir. Ve altıncı tabakada El Obeid-Ur üzerine yabancı barbar akını gelir. Bu ilk tufan veya ön tufandır.

Fransız okulu bunu "Sümerlerin gelişi" sayar. Oysa bu belgesizdir. Elamlar veya Semitler de olabilir. Önemli olan bir üst aşamaya geçişin,

tarihöncesi aşamada bile ön tarihsel devrim diyebileceğimiz alt üstlüklerin olabilmesidir.

İlk beş tabakalık birikimlerdeki kesintilerde bile barışçıl reformlar, geçişler düşünülür; çömlekçilik sürekli başkalaşıma uğramıştır. Kutsallık, eski aşama pasifleşirken yenisi canlanışa uğrar.

Bu gidiş, kutsallığı da derinden etkileyecektir; çünkü kutsallık daima güçlü bir kolektif emeğin (komünün) ürünü olur.

Altıncı tabakada görülen tarihsel devrim başkalaşım belgelerini arkeolojinin "Tufan Kuyusu" kazıları verir: Toplumsal birikiş deniz seviyesinden bir metre alttan başlayıp 8 metre 60 santim kadar birikmiştir. Beş tabaka barışçıl birikiş, bir tabaka savaşçıl sıçrayış ile... El Obeid gelişimi bir toplumun değil, birçok toplumun eseri olmuştur.

Ve henüz medeniyet ortada yoktur.

Bu ilk tufandan önce yerleşim kültürü, Fırat ırmağının Dicle ırmağı ile birleşmek üzere olduğu yere yakın, güneybatısında Eridu-Ur-El Obeyıd köycüklerine yığılmıştı. Tufandan sonra Fırat'ın kuzeydoğusuna Uruk ve Cemdet-Nasr semtlerine çıkar.

İlk tufan (devrim) eski tabakaların bir rönesansını oluşturduktan sonra Uruk kültürü aşaması orijinal sıçramalar gösterir. Çömlekçilik torna ve fırın keşifleriyle sıçrama yapar. Bakır nesne göze çarpar. Sekizinci ve dokuzuncu tabakalar, on ikinci tabakada Ak Tapınak, on üçüncü tabakada Kalker Tapınak, on dördüncü tabakada Kızıl Tapınak bulunur. On beşinci ve on altıncı tabakaları dolduran Cemdet Nasr çağında, El Obeid-Ur-Uruk-Elam-Mısır ve Hint ile sanayi ve ticaret ilişkileri gelişir. Bu aşamada ilk kent, surları ve sarayı ile doğmuş bulunur.

Bu aşamada tapınakların restore ve başkalaşmalarından anlaşıldığı kadarıyla, birkaç ön tarihsel devrim sıçrayışı görülür ki, Irak'ta orta barbarlıktan yukarı barbarlığa (kent aşamasına) bile ön tarihsel devrimlerle geçilir.

Çünkü Irak coğrafyasına düşen komün, orijinal bir gidiş tutturarak komşu barbarlardan ileri bir aşama tutturmak olanaklarına kavuşur: Toprak, çapayla yapılabilir su kanalları ve doldurmayla, ürün verim artırılabilir. Bunun için kolektif (komün) emeğe sahip olmak yeterlidir. Aşağı barbar aşamada bile bahçe tarımından ziraat aşamasına geçiş olanaklıdır. Orta barbarlıktaki hayvancılık, ekim ile daha çabuk birleşir ve ziraatın keşfini besler.

Bütün bunlar çevre barbarları Irak köycüklerinin üzerine çektiği gibi, Irak köycüklerinin barbarlarını yener ve yeni bir aşama (canlı başkalaşım) oluşturur. Kutsallık da bu devrimlere uyarak daima göğe doğru sıçramalı olarak güçlenir.

Uruk veya Ereş'in on ikinci tabakası sırasında tapınak, on iki metreyi bulan balçıktan yapma bir yükselti, tepe üzerine oturuyordu.

Ak Tapınak, 17x22 metre çapında dörtgen balçık tuğladan yapılmış, beyaz kireç badanalı, uzun bir avlusu, birbirine geçmeli odaları olan bina, kutsallaşma yercil toplumdan kopuşmuş olsa da yalın bir binaydı. Tanrı artık merdiven ile halk arasına (istedikçe) inip çıkıyordu.

On üçüncü tabakadaki Kalkerli Tapınak daha büyümüş ve yükselmiştir. Balçık ve zift beğenilmemiş, dağlardan büyük kalkerli kayalar getirilerek temellendirilmiştir.

On dördüncü tabakadaki Kızıl Tapınak, kalabalık bir müminler kongresini barındırabilir çaptadır: 30x80 metre ve 30x62 metre.

Ve artık erkek de tanrılaşmış ve kadın tanrıyla zıtlaşır olmuştur. Kan teşkilatlarının hayvan totemleri artık gerilemiş, küplerin boyunlarına süs veya korku salan kutsallaştırılmış tapınak mallarını koruyan figürler haline getirilmiştir.

Komün, deyim yerindeyse çocuk beyni gibi berrak dupduru beyinli, canlı tek vücut olmuş bir organizmadır. Yaşamını kovalarken düştüğü Irak coğrafya koşullarıyla boğuştukça, o doğanın vahşi verimliliğini kendi üretici gücü haline sokarken, kendi kolektif gücünün yarattığı zaferlerde yücelir. Bu zaferlerini bir tek kişi veya kişiler değil topluca komün kazanmıştır.

Bu yüzden her türlü üretim, üreyim, savaş, barış zaferleriyle kendiliğinden yücelmesi komüne aittir. Ama komün hiçbir zaman başsız olamaz, o beyinsizlik gibidir. Daima demokratik bir önderi bulunur. Eğer komün totemizmin ilkelliğindeyse, "totem" komüncül yücelmenin tanrı sembolü olur. Eğer işbölümünde kadın öne geçmişse veya aşağı barbarlığın son konağındaysa, kolektif komüncül yücelmenin sembolü "Kadın Tanrı" olur; kutsallaşmanın hafifçe insana doğru kayması demek, toplumun teknikçe-sosyalce dolayısıyla beyince bir adım ilerlemesi demektir. Irak'ta da ilkin böyle olur. Uzun bin yıllar totem ve kadın önde güreşirken yücelir. Fakat Irak balçıkları ve suları üzerinde yükseltilen köycükler, tarihsel devrimlere sahne olmaya başladıkça, çobanlık aşamasına da girilmiş olduğu ölçüde, erkek, savaşta ve her yönde gelişen muazzam kolektif emek gücü ihtiyacıyla sivrilmeye başlar. Ve komüncül yüceleşmenin sembolü olan kadının yanı başına yerleşir.

Kolektif emek yoğunluğu ne derecede olursa olsun, toplumun veya komünün biçimi; içinde bulunduğu konak başkalaşmadıkça komünün yücelişi ve sembolleri de başkalaşmaz, tersine kastlaşır ve yozlaşır. İster komünün kendi iç dinamizmiyle olsun, ister dışarıdan gelen ön tarihsel devrim dinamikleriyle olsun, komün yeni konaklara başkalaşmak zorun-

dadır. Fakat komün bilinçle ilerleyen bir toplum olmaktan çok uzak; tarihin kanunlarıyla ilerleyen ilkel bir toplumdur. Ne eski aşamasını, ne de gireceği yeni aşamasını bilebilir. Ne eskiyi kolay bırakabilir, ne de yeniye kolay geçebilir. Daima yeniliğe aç olması, onun bir işin sonunu getirebilme bilincini göstermez. Tersine bu yüzden geleneklerine sımsıkı yapışabilir. Ve kastlaşıp yozlaşabilir. En bilinçli sosyal devrimleri yaratmış toplumlar bile, emperyalist olsun, sosyalist olsun, son yüzyıl gidişleriyle bunu fazlasıyla ispatlamış bulunuyorlar. İlkel toplumlarda bilinç aramak, okul öncesi bebek ve çocuklardan akıllı davranış beklemek gibi bir şey olur. O hemen bütünüyle alt şuuruyla ve bilinç yerine geçmiş totemcil-anacıl veya babacıl tanrı gelenekleriyle düşünür ve davranır. Dolayısıyla da tek vücut olmuş kolektif emek de olsa; Irak gibi verimli, toplum geliştirici bir coğrafyaya düşmüş de olsa; son duruşmada daima kendi iç dinamizmiyle kendisini yeni çağlara taşıyabileceği çok kuşkuludur. Bu durumda, zaten Irak'ın ilk köycükleri, çevre barbarların meraklı çocuk gözleriyle mercek altına alınmışken, dağlardan inerek o köylere çullanan başka komünler gelişimi devralıyorlardı. Çünkü Irak balçıkları ve çölü ortasında ne kereste, ne büyük taş, ne de maden bulunuyordu. Bunlar yakın Zagros, Elburuz, Kafkas, Toros dağlarından komşu barbar (komün) yurtlarından getiriliyordu. Ve kaçınılmaz bir gidişle ön tarihsel devrim hazırlanmış oluyordu. Yeni gelenler daha geri de olsa, taptaze insan, tarih ve coğrafya üretici güçleri taşıdıkları ölçüde eskilerden devraldıkları eseri daha ileri zaferlere ve yücelimlere taşımak potansiyeliyle dopdoluydu. Barbar demek, tarihçe manevi insan (ruh ve coğrafya potansiyeli) demektir. İleri bir ortama düştü mü, onu kavrayıp geliştirmek için ölümüne dirimine savaşır; başardığı yerde yücelir, yücelimini tanrılaştırırdı. Çünkü doğuştan tanrı: totem ile doğmuş ve büyümüştür; öyle düşünür ve öyle davranır. İçine girdiği toplum aşaması ilerledikçe başarılarını kutsallaştırmak onun düşünme ve davranma tarzıdır. Başaramazsa bu yüzden bocalamaya ve tanrısını değiştirip başka tanrıyı sembolleştirmeye çok yatkındır.

İşte diyalektiğin bu momentinde (anında) kutsallaştırma, tanrılaşma prosesinin ikinci yüzü işler: Yenilen eski Irak köycükleri ahalisi, yeni gelen dağlı komünün tanrısını, tapınağını yüceltip eseri göğe doğru yükseltmeye devam ederler.

Gelenler üstün olmaya, yücelmeye pek yatkınken, yenilenler de yenenleri üstün insan görmeye, yüceltmeye pek yatkındırlar. Diyalektiğin inanılmaz güçte bir kolektif emek potansiyeliyle iki yanlı yaşamak ihtiyacıyla doğal olarak işleyişi, Irak'ta tanrıları ve tapınakları göğe doğru yükselterek çoğaltır.

Yeryüzüne medeniyet tohumu olarak saçılacak ilk kentin ve Sümer medeniyetini yaratan bütün temel keşiflerin sahibi de bu el ele vermiş yenen ve yenilen komün kolektif emeğidir. Yaşamak için üretmek ve üremek zorunluluğu kadar yalın bir şeydir aslında. Ama komünün bizzat kendisinin ve beyninin doğuş mekanizması ve tarihe yeni adım atmış kolektif çocuk potansiyeli, giderek ürettiklerinden daha çok tanrısallaşmaya, kutsallaşmaya, mabetleşmeye önem verir. Adeta tanrısallaşmak, kutsallaşmak üretir ve ürer. Bunu şüphesiz ki alt şuuru ile beyninin doğuş mekanizmasıyla yapar. Bu komünün felsefeye dalışının, doğa ve insanın gidişini çözmek isteyişinin yolu, yordamı ve ifadesi olur.

Medeniyet, doğduktan sonra her tarihsel devrimle canlanarak yenilenip ilerleyen bu devirdaim içinde, 6500 yıl saat düzeni gibi sürer; modern insana miras olur. Modern insan ve bilimadamı dahi, bunu bütün kökleriyle bilincine çıkaramazsa, bilenlerin bilmeyenler üzerindeki ululaşması, karizyerizmi, maddi ve manevi sömürü olarak sürer gider.

Babil Kulesi, peygamberlerin Allah ile görüşmek üzere göğe yükselmelerine ilham olmuş merdivenli (Miraç) ziggurat, "Tanrı Evi", komüncül emeğin ve yücelmenin olduğu kadar, komüncül feylozofluğun da ölümsüz anıtıdır. Çünkü ilk ziggurat örneğini hatırlattığımız gibi ilk Irak köycükleri-kentçikleri yani barbarları yaratmışlardır. Ve Babil Kulesi de medeniyetin eseri değildir, medeniyetin içine düştüğü çıkmazı tarihsel devrimler açtıkça, Babil Kulesi'ni göğe doğru yükseltir. Bu komünün tanrısallaşarak yücelirken feylozofluğunu da geliştirmesi olur. Antik tarihte her türlü düşünce bu tanrısallık kabuğu içinde gelişebiliyordu. Düşüncenin beşiği totemden beri gelişen kutsallaşma aydınlandıkça, insanlık tarihinin gidiş kanunları (ve tanrısallığı) aydınlanabilecek. Elbette bu, perendeyle ateist oluvermiş ama maddeci geçinen uzmanlıkların pek hoşlandıkları kalemşorluklarının çizdiği yoldan değil; yığınların ve onlarda bütünleşen devrimci teoripratiğin (yine, bilinçli kolektif emeğin) başarısı olabilecektir.

Bu yakıcı olduğu kadar yapıcı ve yaratıcı manevi güç, gökleri fethetmeye hazır bir tanrısallaşma potansiyeliyle dopdoludur. Her şeye karşı açtır, beyni merak ve kutsallaşmayla yüklüdür. Giderek bütün yercil işlerini, başarılarını, tanrı emri düşüncesiyle birleştirmiş ve geliştirmiştir.

En ilkel totemizm aşamasında, komün düşüncesini ve dilini bile totem sembolleriyle gerçekleştirip yaratmıştır. Komün teşkilatı totem, komünün veya her kanın ruhunu elinde tutacak kertede hafifçe saygılanmış, kutsallaşma prosesini başlatmıştır. Komün her işini totemlerin arzularına bağlayarak yapar. İşine gelmezse totemini keser ama yine başka bir totem edinerek işini sürdürür. Beyni o mekanizmayla işler.

Totem aşaması geçip ana-baba tanrılar aşamasına gelindiğinde, tanrılar başkalaşıp gelişmiş ama mekanizma işleyiş olarak aynı kalmış, sadece yeni olaylar zenginleşip yeni tanrıların (kutsallığı arttığı oranda) gölgesine girmiştir. Seçilmezleşir.

Babil Kulesi öylesine yükseliyor ki, Allah bu kulenin kendi katına yükseleceğinden korkarak yere iniyor ve insanları dağıtıp dillerini karıştırıyor. Tektanrıya ulaşmış Yahudiler, *Tevrat* ile böyle (tanrısallıkla) düşünüp efsaneleşirken; Babil Kulesi'ni yıkan Hitit Kralı I. Murşili'nin düşünce ve davranışını dillendiriyorlardı.

Babil Kulesi'ni bin yıl sonra yeniden yapmak isteyen Babil Kralı Nabglzar [Nabukadnezar], tektanrı aşamasına gelindiğini anlatan Marduk, tanrısının kendisine şöyle emir verdiğini ve ona uyacağını anlatır:

"*Marduk bana, benden önce yıkılmış zigguratın ayaklarını yere sağlamca yerleştirmemi ve başını da göğe yükseltmemi buyurdu.*"

Aslında kral kendi iktidarından söz etmektedir. İktidarını öylesine güçlendirmelidir ki, kendisi de o derece uzun ömürlü olup yücelsin. Ama tanrısal bilinç kabuğuyla düşünceleşip dillenen beyin, bu yercil gerçek determinizmi alt şuura bastırır veya yercil gerçekleri bastırırken tanrısal sembollerle (bilinç kabuğuyla) ifade eder.

Sonra gelen Nabukadnezar da aynı mekanizmayla, "*tapınağın başını gökle yarışsın diye yerine koymak için ele aldım*" şeklinde düşünüp davranır.

Aslında asıl yarıştırmak istediği kendi medeniyet iktidarıdır. Ama her şey tanrısallaşma mekanizmasıyla tanrısal ifadelere büründüğü için, görünüşü tanrının buyrukları ve egemenliği biçimine girer. Veya o temellere uzaktan, mitolojik masal-efsane gözüyle bakan, işiten barbar, o tanrı evini kafasında inanılmaz ölçülerde yüceltir: Binlerce metreye çıkartır: 81.000 ayak, 20.000 metreyi aşar.

Neden? Çünkü barbarın kolektif emeği, yüceltir. Tanrısallığı, varabileceği en son noktaya kadar gitmek üzere muazzam bir potansiyelle kurgulanmıştır. O, tarihe adımını yeni atmış taze bir çocuktur hep. Tarihi kendisiyle başlatıp daha yeni girdiği medeniyete, binlerce yıldan (ezelden) beri ulaşmış gibi gösterişi, mitolojik tarihleri de bunu gösterir. Devir aldığı medeniyet eserini çocuk ağzıyla yeni baştan kurar veya canlandırırken hep tanrısallık feylozofluğu içinde şan olsun, nam olsun diye tanrısallığını göklere çıkarır.

Bu mekanizmanın kusva haddinde [nihayetinde] ister istemez Allah ve cennet ve din gökselleşir.

Komün, topyekûn hemen bütünüyle tarihi yapacak potansiyel bir güçtür. İçinde coğrafya ve teknik gibi maddi üretici güçleri taşısa da henüz

beyniyle, bedeniyle, tüm ruhuyla manevidir. Henüz coğrafyası ve tekniği ile kendisi gibi ilkeldir, bebektir.

Komünün manevi oluşu, kolektif düşünüp davranan beyinli insan oluştan gelir. Bugünkü modern insan üretici gücü de manevidir ama parçalanmış sosyal sınıflar, zümrelerle lime lime edilmiştir. Teknik ve coğrafya üretici güçlerini elinde tutan egemenlerin modern kölesi yapılmış, manevi ruhu, beyni, mal, mülk, şan, ticaret, çalım ile doldurulmuştur. Proletarya ve köylü yığınları kolektif emekte buluşunca manevi insan üretici gücünü kotarabilirler.

Komün sadece kolektif emeğiyle, değil bilinçsiz, alt bilinçle, bilinç yerine geçen tanrısal yasaklarıyla yakıcı potansiyeliyle bütün varlığıyla düşünüp davranmak zorunda olduğu için ve maddi üretici güçleri henüz onu parçalayabilecek seviyede gelişmemiş bulunduğu için, tarihi bizzat yapan bir manevi üretici güçtür.

Tarihsel devrimi yapan barbar akınları saat düzenliliğiyle sürekli dağlardan gelir. Ve dağ ister istemez tanrısallaşma prosesine (bilinç kabuğuna) de girmeden edemez. Barbar, Irak düzlüğünde yeni yaratıcılıklarla kutsallaşmaya çalışırken, dağ, şuuraltından fışkırıp kutsallaşmanın ve Irak balçıklarını kurutup yükseltmenin biçimi haline gelir.

Medenileşmek ve tanrısallaşmak prosesinde "dağ" gerçeği, sürekli ve sürekli olduğu kadar da yaman bir olmazsa olmaz koşuldur.

Tanrıça Nammu'nun Irak balçık ve sularından çıkardığı o koca dağı, oğlu Hava Tanrısı Enlil, ikiye ayırıyor: Üstü gök kubbe oluyor, altı da yer oluyor. Gökleri Gök Tanrısı (An veya Akadlarda Anu) yani baş tanrı erkek oluyor. Yer de Yer Tanrıçasının ve Hava Tanrısının oluyor. Ve medeniyet geliştiği için tanrılar da gelişerek yerde bitkiler, ağaçlar, bahçeler, ırmaklar, mevsimler, insanlar, yönetim sistemleri yaratıyorlar.

Ve medeniyet binlerce yılda tarihsel devrimler ile bata çıka yürürken, her yeni gelen eski tanrıları da bir çırpıda kesip atamadığı için, kendi tanrılarını da eskilere eklediği için, totemle bile karışan kadın erkek tanrılar her yanı kaplar: Tanrılardan geçilmez olur. Irak tanrı çokluğunun kökü budur. (Knquirer's Text Book, London 1846, Robert Cooper- V. G. Childe, *L'Orient Pre Historique*, 1935, Paris)

Bu kadar sürüsüne bereket tanrı, medeniyet (insan toplumu sosyal sınıflanış) karmaşıklaştıkça hemen hiçbir probleme çözüm getiremez olduğu anlaşılmaya başlanır. Çünkü giderek kolektif emek gücü, barbar, tarihte azalmaya başlar. Medenileşmedik barbar yeryüzünde kalmaz olur. Tarihsel devrimler çözüm getiremez olur. Çünkü bitkisel medeniyet Irak'ta hep aynı lokal bölgesinde yerinde saymakta, kendi sosyal sınıfları ve tanrılarıy-

la yozlaşmaktadır. Diğer yandan Irak medeniyet tohumları, Mısır, Hint ve Çin lokal bitkisel medeniyetlerini yaratmış, onlar da aynı akıbetle incelenmiştir. Irak, Finike ve Mısır'dan Girit, Grek ve Roma medeniyetleri daha hareketli hayvansal medeniyet gidişi tutturabilseler de, başta Irak, bitkisel medeniyetin kaderini değiştirmek şöyle dursun, kıtalararası medeniyetler sentezine köprü bile olamazlar.

Artık medeniyet değirmeninin taşları, öğütecek barbar buğdayını bulamayınca, kendisini öğütmeye başlar ve bu aşamada çoktanrılar işe yaramaz olur; yozlaşma yanında tektanrılaşmaya doğru adımlar atılır. İmparatorluklarla birlikte tanrılar, tek imparatorda sembolleşerek sadeleştirilip tasfiye edilir. Çünkü kitleler ile krallar ve imparatorla beylikler arasındaki uçurum giderek dolmaktadır. Barbarlık yenilmekle şehirleştirilip köyleştirilmiştir. Bu yüzden en çok ayakta kalan tanrı, tanrılar başı: Gök Tanrı olur ve diğerlerinin görevleri pasifleştirilir.

Artık bundan sonrası tefeci-bezirgân medeniyetlerin evrensel çağı olması gerekir. İskender ve Atila bunu denerler ama başaramazlar. Tarih, Hz. Muhammed'i ve Hicaz Araplarını, bu göreve atamıştır. Onlar zamanlarını beklerken, tarih bu görevin ağlarını Hz. İbrahim ve Filistin Yahudiliğiyle yavaş yavaş en az 2500 yılda örer. Çünkü antik tarih çok yavaş ilerler, yumurtlayarak çoğalan ilkel hayvanlar gibidir.

Zaten antik tarih ilk hızını almış, evrensel aşaması için yeni bir kuluçka dönemine girmiştir. Bu yavaş gelişecektir: Bu, tefekkür, derin ilhamlara düşüncelere dalına, tektanrıyı bulup hazmetme dönemi olur. Çünkü artık yeni bir medeniyet kuracak (Hicaz'dan başka) ne kent barbar, ne de yeni bir coğrafya kalmıştır.

Medenileşme ve tanrısallaşma prosesinin evrenselleşme ve tektanrılaşma eşiğine gelmiş olması, tektanrı fikrini ve medeniyetin evrenselleşmesini medeni kişilerin bulmasına yetmez. Tarihin ibretli dersi ve gidiş kanunlarını nerede aramamızı sezdiren yaratıcı gücü buradadır.

Babil'de sürüsüne bereket tanrıları bir tek Marduk denen tanrıda birleştiren de barbar fatihlerdi. Hz. İbrahim ve kendi kabilesi de göçebe barbardır. Filistin Yahudileri de henüz barbar geleneklerle yaşayan kabilelerdir. Hz. Muhammed ve Hicaz Arapları da henüz medeniyete yeni çözülmeye başlayan kent barbarları veya gelenekleriyle dopdoludur.

Kutsallaşmaya can atan o komün ruhu, tarihsel görevini sezerek yalın kılıç çoktanrıcılık (çökmüş medeniyetler ye fikirleri) üzerine atılmakta bir an bile tereddüt etmez. Tektanrıcılık da masa başında değil kılıçların gölgesinde yaratılmış ve geliştirilmiştir.

4- TANRISALLAŞMA GİDİŞİNDE MEDENİYETİN ROLÜ

Her türlü yaratıcılığın ilk temelleri şüphesiz ki komünün kolektif emeği içinde atılmıştır. Bu temeller vahşet çağına dek uzanır.

Konumuz medeniyet ve barbarlık güreşi içerisinde tanrısallaşma prosesidir. Burada da medeniyetin binlerce yıllık sansürüyle komün yaratıcılıkları maskelenmiştir. Bunu kısaca hatırlatıp işledik.

Peki, medeniyetin tanrısallaşmada hiç mi rolü olmamıştır?

Komün veya barbarlık insan toplumunun bütün üretici güçlerini kendi içinde derlemiş, tarihi yapan canlı bir organizma (kolektif aksiyon) oluşuyla, insanlığın bütün yaratıcılıklarının temellerini kendi içinde atmış olur. Hemen bütün olumluluğu bu yaratıcılık özünde toplanır. Ama adı üzerinde ilkeldir. Bilinci yok denecek kadar azdır. Bütünüyle tarihin kanunlarıyla yürür. Bu potansiyel bir alt şuurdur ve kolektiftir. Bu yüzden yakıcı-yıkıcı bir güçtür de; kendisine ters gelen anlamayan her şeyi yakıp yıkar.

İçerisinde derlemiş olduğu bilhassa teknik ve coğrafya üretici gücü geliştikçe medeniyete parçalanmak, sosyal sınıflara bölünmek zorundadır. O zaman komünün işi biter, yani yaratıcılıklarını ve yarattıklarını geliştirmeye yaygınlaştırmaya vakit bulamaz. Onun kaderi, tarihteki rolü, komün rezervi bitinceye kadardır. Medeniyet içerisinde rolünü gelenekleriyle sürdürür; tarihsel devrimci rolü kolay kolay bitmez.

Medeniyet, barbarın yaratıcılıklarını sayıca çoğaltır ve yaygınlaştırır.

Övgüsü göklere çıkartılan medeniyet, bütün yaratıcılıkları ve temellerini komünden almış, kendisine mal etmiştir. Ders kitaplarına geçmiş hemen bütün keşif ve yaratıcılıklar: şekilli yazı, alışveriş, tapınak, maden işleri, kağnı, tekerlek, balta, seramik işleri, gemiler, torna, fırın; El Obeyit-Cemdet Nasır ve Uruk devrinde, orta ve yukarı barbarlık merkezlerinde keşfedilmiştir.

Gördüğümüz gibi tanrısallığın ve zigguratın bütün temelleri, daha medeniyet doğmadan her türlü keşfi geride bırakarak gelişmiş bulunmaktadır. Çünkü ne kadar belirtsek azdır. Komünün doğumu tanrısallık (totemizm) ile damgalıdır. Bu yüzden tanrısallık komünün bütün zaferlerine damgasını vurarak yaratıcılıkların ve gelişimin önünde yerini aldı.

Medeniyetin henüz izi bile yoktu.

Ama medeniyet bir kez doğunca komün parçalanmış olur ki, bütün yaratıcılıklar gibi tanrısallaşma prosesi de medeniyetin eline miras kalır.

Bütün arkeoloji ve insan bilimcileri; Kiş, Şuruppak (Farah), Uruk (Ereş) mevkilerinde, Cemdet Nasr devri kalıntılarının hemen üzerinde

oluşan belgelerin, doğudan gelen Sümer akıncılarının belgeleri olduğunda birleşirler. Yani Irak'ta medeniyete geçiş de bir tarihsel devrim tufanıyla oluşmuştur ki buna "sülâleler devri başlangıcı" veya "Arkaik Sümer Medeniyeti" devri derler.

Medeniyetin doğar doğmaz başardığı iş, barbarlığın yaratıcılıklarını yeni baştan elden geçirip daha zengin maddelerle daha fazla sayıda ve daha yaygın bir şekilde üretip tüketmesi olur.

G. Childe, medeniyet keşif ve icatlarının en parlağını alfabe ve demirin eritimi olarak görür ve ondan sonra gelecek 2000 yıl boyunca medeniyeti teknik geriliğe düşmüş sayar. H. Limet (le travail du metal au Pays de Sümer au Temps de la traiseme Dy nastle d'ur, Paris 1960) ise, bu geriliği 19. yüzyıla dek sürmüş kabul eder; teknik ilerleyiş o kadar yavaş olur ki, o da proletaryanın kolektif devrim mücadelesiyle (zorla) iteleyişleriyle olur. 20. yüzyılda farklı mı olur? Sosyalist blok kuruldukça emperyalizm üretim yarışını sürdürmek zorunda kalır; yoksa onun işi çoktan, para oyunlarıyla eyyam efendiliğine girmiş bulunmaktadır.

Onun için medeniyetlerin yaratıcılık efsanesini ballandırıp göklere çıkarırken ve her şeyi Sümer medeniyetine bağlarken, tarihin en büyük ibretini atladığımızı bile fark etmeyiz.

Ancak komün de tarih boyunca tek başına kaldığı zaman, medeniyete sıçrayamadığı zaman yozlaşır. Bunu Avustralya, Afrika kabilelerinde görebiliriz.

Yani barbarlık da medeniyete geçerken ve medeniyet ile güreşinden şaheserler (sentezler) yaratmıştır. Barbarlık medeniyet ile birlikte yaratıcılığını sürdürmüştür.

Komün yaratıcı, medeniyet yaratıcılığını sayıca çoğaltıp yaygınlaştırıcı, yetenekleştirici olmuştur.

Çünkü sosyal sınıfların ticareti, yazısı, devleti, parası ister istemez sayıca artmak ve yaygınlaşmak ihtiyacıyla damgalı olur. Tefeci bezirgân ticaretini her yana yaymak için ticaret yollarını, yazısını, devletini, parasını, sınıfını geliştirmek, okullaşmak, kitabeleşmek, despotlaşmak ve sonunda da tanrısallığını sağlama bağlamak zorundadır.

En başta zenginliğini sağlama almak için, tanrılara daha çok sarılır. Kişi mülkiyetini dokunulmaz kılmak için tanrıların kutsallığını arttırarak onların gölgesine sığınır. Zenginliği Allah verir sözü medeniyet kadar eski olmalıdır.

Tefeci bezirgân daha kentin görevli memur-müteahhiti iken tapınak ululuyla içli dışlı olmayı başarmış, kamu malını consancre ederek dokunulmaz yaparken yalnız kendisine aşırmanın yollarını bulmuştur.

Önce mal mülk de tapınağın orta malı ortak kasasıydı. Tefeci-bezirgân ve para ve devlet geliştikçe ortak malların kişilere aşırılma yolları kaçınılmaz olarak kendiliğinden doğar ve yürütülür. Bu yüzden zenginliği tapınak (Allah) vermiş gibi olur. Ve kişi mülkü de dokunulmazlaşır.

Kendiliğinden olmuş sanılan bu gelişim bezirgân ve tapınak ulularınca boyuna tanrısallaşmaya sarılmak suretiyle güçlendirilir. Tanrısallık güçlendikçe zenginlikler artar. Üretim, ticaret, tüketim her şey tanrılar-tapınak adına yapılır. "Devletimiz güçlensin" sözünün altında kamu emeğinin sömürüsünün yatışına biraz dikkatle bakılırsa; ilk medeniyetin "tanrılarımız-tapınağımız güçlensin" kışkırtmasının nedeni anlaşılabilir. Kolektif emek artık tapınak kanalından bezirgânlara ve devlet ulularına, sülalelerine akar. Ama kişi mülkçülüğü dipsiz kuyudur, bir türlü dolmaz. Tefeci-bezirgânlık derebeyleşmeye ve zevki sefaya varıp yozlaşır. Köle-efendi didişmeleri sosyal devrim getiremez. Medeniyet çürümeye başlar. O zaman, dış, dağlı barbarlara kendiliğinden sarılır. Paralı asker, maden, kereste, ticaret, hep barbarlarla ittifak ile yürür. Barbar, medeniyetin içini dışını iyice öğrendikçe kendisini bir de medeniyeti meraklı çocuk beyniyle tartar ve onu gözüne kestirir. Medeniyet artık onun için dalında olmuş koparılmayı bekleyen bir düzlük meyvesidir. Güçlü bir barbar akınıyla onu koparır. Bu tarihsel devrim tufanı biçiminde gelişir. Barbar medeniyet meyvesini yer yemez komünün parçalanma, medeniyete çözülme süreci başlar. Fakat komünün kolektif emeği hemen tükenmez, çöken medeniyetin yerine daha genç medeniyet kurar ve ilerletir. Çöken medeniyet elemanları gibi çöken tanrısallık da kömüncül aksiyon ile yeniden hayat bularak yükselir ve barbarlık-medeniyet güreşinin devirdaimi yeryüzünde barbar kalmayana dek sürer gider.

Ve tanrısallık (ziggurat) da boyuna göklere yükselir. Sonunda tanrı da devlet de gökselleşir. "Krallık gökten iner." Tanrılar giderek göğe çıktıkça krallar tanrıların yeryüzündeki gölgesi, peygamber gibi temsilcisi olur.

Barbarlığın kolektif emek gücüyle yaratılıp büyütülen tanrısallığı, medeniyetler tarihi boyunca da medeniyet ve barbarlık el ele vererek göklere çıkarılır.

Medeniyet giderek üstün geldikçe, önce kan teşkilatlarının (komünün) totemleri yok edilirler, süs eşyası, uğur taşı, mühür vb. durumuna getirilirler. Bunlar zamanla cin olarak da anılır olur.

Sonra ana tanrılar yok edilmese de pasifleştirilip yerde (aşağıda) bırakılırlar; erkek tanrılar gökselleşir. Medeniyet imparatorlaştıkça, barbarlık eritilir ve çoktanrılar tektanrıya doğru azaltılırlar ve Gök-Güneş Tanrısı biricikleşir veya gözdeleşir. Krallar bütün göksel emirleri tanrıcıl gökten alırlar. Krallıklar gökten inerler.

Yine de medeniyet içinde tektanrı düşünce ve davranışına ulaşılamaz.

Medeniyet yeryüzüne yayıldıkça, barbarlık azalır. Tarihsel devrimler zorlaşır. Medeniyet kendi içinde kaldıkça kendi geleneklerinde kastlaşır. Kutsallaştırdığı çoktanrılarının kabuğunu yeni bilinç biçimlerine (tektanrı düşüncesine) doğru çatlatıp geliştiremez.

Asur medeniyeti, Hz. İbrahim'den 1500 yıl sonra bile Filistin Yahudiliğinin tektanrıcılığından ibret alamaz. Ama İbrahim köküne sıkıca bağlanan Yahudi ulemaları barbar köklerini, geleneklerini taşıdıkları ölçüde Asur medeniyetinin çoktanrı geleneklerine esir olmazlar; tersine esir alınıp Babil'e götürüldükleri halde İbrahim gelenekleriyle sentezleşirler. *Tevrat*'ı nakli mitolojiden yazılı kitap haline getirirler.

Medeniyet bu tür işlere yaramış olur.

Komünü, sosyal sınıflara, tabaka ve zümrelere hatta potansiyel bir güç olarak kişi mülkiyeti ölçüsünde "her keçinin kendi bacağından asılacağı" sözüne öncü teşkil edecek potansiyel kişi kontenjanlarına parçalayan medeniyet, kent tohumlarıyla bu eğilimlerini tüm yeryüzüne yayar, gelenekleri yazılaştırıp, söylevleştirip barbarların medenileşme ve tanrısallaşma prosesini hızlandırır, kışkırtır, hatta örgütleyip bilmeden tarihsel devrimlere dolayısıyla tektanrı düşüncesine hazırlar.

5- TANRISALLIK GİDİŞİNDE 'DAĞ'IN ROLÜ

1) **Dağ**: Irak düzlüğünde balçık ve sular aynı zamanda çöller içinde doğup gelişmiş medeniyet için yerle göğü birleştirir.

Kutsallık-tanrısallık (totemizm) anıları, önderlikleri, hatta her şeyiyle dolup taşmış ve muazzam kolektif emeğiyle medeniyete ulaşmış Irak insanı da bir zamanlar dağdan gelmiştir. Ve dağı alt şuurunda taşımaktadır.

Ama bir kez Irak düzlüğüne düşmüştür. Kutsallaşma-tanrısallaşma prosesinde komün için her şey önce kutsallıkla başlayıp geliştiği için, tanrısını kendisinden daha yukarıda bir tepeye, sonra ziggurata oturtacaktır. Bu giderek barbarın şuuraltıyla da birleşerek tanrısallık (bilinç gelenek) kabuğuna yerleşir. Dağ kutsallaşmaya (kült) başlar.

2) Gelişen medeniyetin ölüm-kalım hammaddesi: çakmaktaşı-kalkerli taş, kereste, maden 'dağ'dan gelir. Kereste ve taş maden olmadı mı, medeniyet ne ticaretini ne de savunmasını yürütemez olur. Bu yüzden medeniyet, dağ ile ilişkisini kesemez. Kesemedikçe dağlı barbarlar içine kollarını uzatır. Dağ, dağın ormanı ve ormanının çocukları barbarlarla olan öyküleri efsaneleşip medeniyet içine yayılır. Medeniyet barbarları yetiştirir...

3) Medeniyet sosyal sınıf tezatlarıyla çürümeye başlar. Çünkü henüz devrime sıçrayabilecek devrimci sosyal sınıf örgütlenişi gerçekleşemez. Yine medeniyeti içine düştüğü çıkmazdan kurtaracak tarihsel devrim, dağdan gelir.

4) Tanrılar insanlardan daha üstün (insanüstü) olduklarını sürekli hatırlamalı ve hatırlatmalıydılar. Bu yenenin de yenilenin de geleneği ve alt şuuruydu. Ve zigguratlar giderek dağlaştırıldı. Dağlar zigguratlaştırıldı. Dağ tepeleri hep tanrısal olimpler haline getirildi.

Dağ, medenileşen barbarın önce yurduyken sonra şuuraltı oldu. Ve yerle göğü birleştiren kutsallık potansiyeli olarak idealleşti. Sonra giderek açıkça kutsallaştı. Dağ kültü doğdu.

Tanrılar önce dağ tepelerinde toplaştılar. Sonra yine dağlarda gökyüzüne çıktılar.

5) Tektanrı peygamberleri de aynı geleneğe uydular: Allah ile dağ tepelerinde konuştular; vahiylenip, ahitleştiler.

Geleneklere göre bütün buyrultu ve kutsal kitaplar gökten indi.

Kutsallaşma prosesinde en yüce ulaşılmaz mertebe, antik tarih insanı için şüphesiz ki gökyüzüydü. Gökyüzüne ulaşmak için zigguratlar yetme-

yip komik kalınca; ulu dağ başları medenileşmiş dağlı barbarın şuuraltından fışkırarak tanrıların göğe çıkmaları için kutsal bir durak oluverdi.

Doğa olarak yeryüzündeki ve tanrılar buyruğundaki cennet de kendiliğinden göğe çıkmamazlık edemezdi.

Gerçek cennet, yayla meyveliği, dağ havası olan Fırat-Dicle'nin suladığı Van Gölü çevresiydi. Ve Semit atalarının (komüncül) yurduydu. Yitirildikçe, tanrı katındaki göklere yaklaşır oldu.

Üçüncü Bölüm

TARİHÖNCESİ (MORGAN) BİLİMİ -İBRAHİM TOPLUMU- YAZISIZLIK ve KUTSALLIKLARIN GELENEKLEŞMESİ

1- TEKTANRICILIĞIN YAZISIZLIĞI ve KUTSALLAŞTIRMANIN *TEVRAT-KUR'AN* ve GELENEKLERE YANSIMASI

Hz. İbrahim, Irak ile Mısır medeniyetleri arasında mekik dokurca gidip gelen Semit torunu göçebe kabile lideriydi.

Irak ve Mısır medeniyetleri dururken nasıl oldu da bir göçebe; hatta anahanlık geleneklerini, yakarak çocuk kurban eden aşağı barbarlık geleneklerini bile henüz bırakamamış bir göçebe; onca medeniyet çoktanrıcılığına ve etkilerine karşın en saf tertemiz tektanrılı din elemanı: Müslüman olabildi?

Çoktanrılı dinlerin doğuşu ve çoktanrılı dinler Sümer gelenekleri veya sonra gelen medeniyet gelenekleri olarak kitabelere, kil tabletlere geçtiler de; tektanrılı din, o medeniyet dinlerinden binlerce yıl sonra ve daha üstün bir din olarak doğduğu halde, doğuşuna ait bir tek yazılı belge bile neden bulunamadı?

Tevrat bile Musa'dan en az 500 yıl sonra kaleme alınıp tamamlanabildi.

Tektanrılı İbrahim dini, hep ağızdan ağza dolaşan nakil: aktarımlı gelenek ile yeni kuşaklara ulaştırıldı. *Tevrat* kaleme alınıncaya dek, Musa'nın yazdığı öne sürülen ilk beş bölüm bile *Tevrat*'ın İsa'dan önce 900-700 ve 600 yıllarında kaleme alınışıyla yazıya geçebildi.

Demek tektanrı dini kendini yazıya geçirebilecek bir medeniyete bin yıl boyunca sahip olamamıştır.

Veya tektanrı dini İbrahim ve Süleyman zamanına dek medeniyete (yazıya) geçecek ölçüde kalıcı bir tarihsel devrim gerçekleştirememiştir.

Musevi ve İsevi dinlerini yaratan İsrailoğulları bile en az bin yıl boyunca

(İbrahim'den beri) geleneklerini *Tevrat*'ı bile yazıya geçirebilecek kalıcı bir tarihsel devrim: medeniyete geçiş başaramadılar.

Ancak İsa'dan 600 yıl sonra, İbrahim'den 2500 yıl sonra gelen Muhammed, Hicaz barbarlığını: kent ve göçebelerini peşine takarak medeniyetlerin evrencil köprüsünü oluşturdu. Ve tektanrı dini İslamiyet (*Kur'an*) yazıya geçmekle kalmadı; ekonomik-politik, hukuksal bir rejimler silsilesi olarak tam anlamıyla teorik-pratik bir dünya sistemi oldu. İnsanlık ölçüsünde her topluma uyarlanabilen sistemlerle dallanıp budaklandı. Tarikatlaşmaktan daha zengin bir gelişimdi bu. Antik tarihten modern tarihe taştı.

Bu prose ilginç ve düşündürücüdür:

1) Tektanrılı din yazısız doğuyor.

2) Tektanrı dini yazısız tarih öncesi toplum içinde Semit torunları göçebelerinde doğuyor.

3) Oysa çoktanrılı medeniyet dinlerinden çok daha üstün bir anlayışı olan tektanrıcı İbrahim dini, medeniyetin keşfi olması gerekmez mi? Veya hiç olmazsa medeniyet içinde gelişmiş olmasın? Veya bu ileri kesit daha çok medenilere yakışmaz mı?

4) Öyleyse neden tektanrı dini yazısız?

5) Tektanrı, tarihöncesini yaşayan yazısız toplum içinde doğduğuna göre; her kabilenin bir totemi her kanın bir totemi bulunan bir toplum nasıl olur da bu totemlerini aşıp tektanrı dinini yaratabiliyor? İbrahim kendi totemini tektanrıya mı dönüştürüyor? Bu olabilir mi?

6) Tarihte buna örnek toplumlar var mı?

7) Tektanrı dini: İbrahim dininin tek yazılı kaynağı *Tevrat*'ın Tekvin bölümüdür. Ama o da İbrahim'den 1000 yıl kadar sonra kaleme alınmıştır. Yüzlerce yıl çok uzun kuşaklar silsilesidir. Bir yüzyıla 4 kuşak sığdığına göre 40 kuşak boyunca olay değiştirilmeden nasıl yazıya ulaşmıştır? *Tevrat*'a ne kadar inanabiliriz?

8) *Kur'an* ve İslam mitolojileri de *Tevrat* kadar önemli bir kaynaktır. Ama onlar da *Tevrat* yazılımından en az 1600 yıl sonra kaleme alınmaya başlanmıştır. *Tevrat* yazılımı İsa'dan önce 400 yıllarında sona erer. *Kur'an* 1000 yıl sonra kitaplaşır. Mitolojiler ise, daha sonra İslam medeniyeti geliştikçe kitaplaşabilir. Bu kaynaklara ne derece güvenilebilir? Aradaki farklılıklar nasıl yorumlanabilir gibi birçok genel ve ayrıntılara inen sorular akla gelir.

Tarihin gidiş kanunları elde bulunmadıkça bu ayrıntılarda şaşalayıp yanlış yorumlara düşmemek elde değil. Sayısız *Tevrat* araştırmacısı bu yol-

da sapıtıp dehşetengiz fikirler ürettiklerini sanıp yitmişlerdir. [1]

Barbar yalan söylemeyi bilmez. Hele orta barbarlık aşamasından önceki aşağı barbarlık aşaması geleneklerini aşamayan göçebe barbar hiç bilemez. Yukarı kent barbarı bile "kanun iffeti"ni her şeyin üzerinde tutar. Bugünkü anlamıyla kent barbarları içinde yazılı kanun yoktur. Denenmiş, bütün hücreleriyle benimsenmiş gelenekcil anayasa vardır. Kuşaklar boyu bilinen bu gelenekler unutulmamak için, daha önemlisi en küçük bozulmaya uğratılmamak için vezinli, kafiyeli şiirler halinde kolayca ezberleniverirdi. Totemcil geleneklerle kutsallaşmıştı. Şiirin ritmi bile bozulmadan gelişi bu yüzdendi. Eski sapiens insanın mağaralara çizdikleri totem resimleri hatırlansın: Bugünkü ressamları şaşırtan realizmleri; onlar için özel ressamlar yetişmesi hep totemin giderek kutsallaşması mekanizması yüzündendir. Yukarı barbar için de durum değişmemiş, tersine kutsallık daha da insanüstüleşmiştir.

Kur'an'ın tecvitle okunmasında en ufak eksiğin bugün bile suç oluşu bu tarihsel gidiş kanunu yüzündendir. *Kur'an* metinleri bu yüzden modern serbest nazım şiirlerini gölgede bırakan bir şarkı şiirselliğinde oluşmuştur. *Kur'an* bu yüzden hâlâ eski totem ressamlarının yetiştirilmesi gibi özel -sesi- ruhu güzel hafızlara okutulur. İstanbul'un eski cami hafızları hele kâfirlere nispet Sultanahmet Camii hafızları bu yüzden en kâfir, en ateist insanın bile içine işleyebilecek güzellikte, aslına uygun okuyan seçilmiş hafızlardan süzülüp seçilegelir.

"Kanun" sözcüğünün Latince aslında "Carmina": Mısra Grekçe'de "nomoys": şarkı kelimelerinden gelişi bu yüzdendir.

İşlerini yalan dolanla yürüten modern insanın bilimadamı da olsa, bu gidişe aklının ermeyişi sadece tarihin gidiş kanunlarını bilmemesinden de-

---

1) **La Sainte Bible**: *Kitab-ı Mukaddes*, M. Öncesi 4. yüzyılda yazılımı bitmiş, M. Sonrası 1. yüzyılda tek metin haline getirilmiştir. Fakat *Ancien Testament*'teki (*Eski Ahit*) ilk metinler veya Allah'ı "Yehova: Ezeli Tanrı" diye andığı için, Yahvist Metin olarak bilinen "Pentateuch: İlk beş bölüm, MÖ 10. veya 9. yüzyılda yazılı hale getirilmiştir. Sonradan Allah'a Elohim dendiği için "Elohist Metin" olarak adlandırılan bölüm de buna eklendi.
Tesniye: MÖ 9. veya 8. yüzyılda;
Din adamları Metni: MÖ 6. yüzyıl arasında: Babil sürgünü günlerinde ve sonrasında yazılmıştır.
MÖ 283-246 yıllarında, Ptolemee ikinci Philadophe, *Eski Ahit*: 72 İbrani bilgininin eliyle Grek'çeye çevirtti: Din adamlarının Metni: Versions des Septante ilk tercümesi budur. Avrupa'ya buradan yayılmıştır. En aslına uygun metin olarak görülür.
Bundan sonra o eski gelenek saygısı derebeyleşme Avrupa'da azıttıkça MS 383 yıllarında bile Hıristiyan kilisesinde eski titizliğini yitirir: MS 383'te Saint Jerome, düzeltmeden geçirir, *Tevrat*: Vulgate [günlük konuşma] biçiminc sokulur. Ama bu aslına uygun bulunmaz bir çeviridir. "Apokrif" [Eski Ahit'in doğruluğu kabul etmeyen kısımları]: Örtülü, damgası yer.

ğil, barbar iffetinden geri dönülmez bir uçurumla uzaklaşmış bulunuşundan ileri gelir. Boyuna agnostik (bilmemci) kuşkularla konuşması da bu yüzdendir. Burjuva bilgini ne kadar satılıksa ve korkaksa o kadar inançsız ve uyduruk bir kişilik olur. Komün insanını (barbarı) anlaması ondan beklenemez.

Bu yüzden *Tevrat*'ı da *Kur'an*'ı da kendisi gibi "uydurma" sayar.

Bu kutsallaşma prosesinin tersten alerjik bir yansımasıdır aslında. Kutsallaşma, modern burjuva aydınında başka maddi çıkarlara kaydığı için, eski kutsal geleneklerin sırrını içinde duymayışıdır dile gelen.

Bazılarımız da tam tersine kutsallaştırmayı fazlaca abartır. Mistik dünyada uçar gider. Çünkü maddi ve manevi çıkarlarını orada bulur. Kutsallaşma prosesi bu tür kişilerde yaşadığı olaylar çerçevesinde böyle işlemiştir.

Kimilerimizin Marksizmi kutsallaştırması, dokunulmaz kılışı da bu prosenin yön değiştirmesiyle olur. Sözüm ona tektanrı kutsallığını aşmış ama yüceltimini ideolojiyi tapınçlaştırmaya kaydırmıştır...

Demek barbarın yalan bilmezliği de kolektif emeğiyle beyninde örülürken kutsallaştırma gidişiyle yalan bilmezliği garanti altına alınmıştır. Toplum geleneğine en küçük ihanetin barbarı ölümcül derecede rahatsız edişi bundandır. Vicdan dediğimiz de bu kolektif emeğe alt şuur ile bağlılıktan gelir. En vicdansız toplum kuralı tanımazlarımızın bile bir gün yenildikleri şeyin vicdanları oluşu, prosenin çok derinden işleyişiyle olur.

Bu yüzden *Tevrat*'a *Kur'an*'a ve mitolojilere kendimizden daha fazla inanabiliriz. Ancak kimi yakaladığımız çelişkileri toplum biçimlerinin başkalaşımlarıyla açıklamaya çalışmalıyız... Açıklayamadığımız yerde uydurmadır deyip bir kenara atışımız, kendi zaaflarımızdan başka bir şey değildir. Bundan emin olabiliriz.

Tevrat ve *Kur'an* ve mitolojiler, elimizdeki biricik yazılı kaynaklardır. Ama bir de koskoca insanlık tarihi incelemesinden çıkardığımız gidiş kanunları var. *Tevrat*, *Kur'an* ve mitoloji olaylarını, tarihi olaylara vurarak da hipotezlerimizi sağlamlaştırabiliriz.

Örneğin *Tevrat*, İbrahim'in tektanrıcı geleneklerinden 1500 yıl sonra kaleme alınırken elbette aradan çok sular geçmiş, toplum biçimleri yine *Tevrat*'tan anladığımız kadarıyla sürekli başkalaşımlar geçirmiştir. Elbette *Kur'an* kadar aslına sadık kaleme alınmamış olabilir. 1500 yıl: 60 kuşak sonra o eski destansı anlatımlar, çeviriler ve benzeri toplumsal baskılarla kısmen erozyona uğramış olabilir. Ama bu *Tevrat*'ı önemli bir kaynak olmaktan çıkarmaz, sadece daha dikkatli, kutsallaşma prosesinin terstenyüzden gazabına uğramadan ele almamızı gerektirir.

Mitolojiler de öyle: Kimi toplumlarda farklılaşmıştır. Tufan olayını İslami Araplar başka, Yahudiler başka, Türkler başka, Grekler başka anlatırlar. Her toplum tufanı kendi sosyal akışına uydurmak zaruretiyle karşı karşıya bulunduğu benzer olaylar yaşamıştır veya yaşayacaktır.

Demek asıl mesele bir iki kaynağın müracaat edilebilir oluşu değildir; tümüyle insanlık tarihidir. Her kaynak o gidiş içinde mutlaka değerini bulur. O gidiş kanunları elimizde yoksa, en aslına sadık kaynak *Kur'an* bile değerlendirilemez kalır.

Bir hipotez: Tufan efsanesi Sümer'den kaynaklanır ama her toplum bunu kendine göre alıp (rezonansa gelip) toplumuna uygulamıştır. Ve bu uygulayışlar çoğu kez barbar: yazısız aşamada olmuştur. "Demek barbarlar da yalan dolan biliyorlar" Örnek: Türkler tufan yaşamadıkları halde tufanı yaşamış gibi geleneklerine geçirmişlerdir.

> "*Yayık* (tufan) *olacağını ilkin Temrü müüstü kök teker:* (demir boynuzlu gök teke) *bildi 7 gün dünyayı dolaştı. Bağırdı. 7 gün deprem oldu... 7 aziz kardeş, cins hayvandan birer cins aldılar. Tufan bitti Ülgen, altın fincan içine kök çiçek koydu.* (İnsan yaratmaya girişti) *Kardeşi Erlik, bu çiçeğin bir parçasını çalıp gene bir insan yarattı.*"

Evet, Altay Türklerinin, Sümer'e özgü tufanı yaşaması olanaksızdır. Ama bu onların yalan söylediğini göstermez. Komün toplumu, medeniyetler tarihi içinde (Türkler Semitler gibi göçebe değiştokuşuyla) yaşarsa, çocuk beyni gibi her gördüğü, duyduğunu sünger gibi emer. Ve kendi toplumuna uyarlar. Bu onun dünya tarihini hafızasına kaydedişi ve yorumlayışıdır. Sonra bunları bir bir kullanacak, medeniyete geçişinde ona hız kazandıracaktır. 7-8 yaşındaki çocuk her gördüğü olayı hafızasına kaydederken kendisine mal ederek kaydeder. Çünkü çocuğun yaşamaya karşı duyduğu açlık veya potansiyel geleceği, onu yeni duyduğu ilginç olaylara karşı manyetikleştirir. İnanılmaz bir patlama yaşayarak, kendi hayallerine uygun gelen, duyduğu, gördüğü, etkilendiği olayları kendi başından geçmişçesine benimser ve anlatır. Bunu anlayamayan aileler, şaşkına dönerler: Çocuğumuz bir yalancı mı acaba diye kaygılanırlar. Ama çocuklarının yalancı olamayacağını da sezerler. Fakat konuyu aydınlatamazlar. Tıpkı bunun gibi komün toplumu da medeniyetlerden etkilendiği olayları, potansiyel geleceği veya kutsallaştırma mekanizmasıyla sünger gibi emerek, benimseyerek kendi malı haline getirir. Elbette yine bu bulunduğu aşamaya göre olur. Türklerin tufan benimseyişleri de onların benzer bir tarihsel devrim; medeniyete geçiş aşamasına hazırlandıkları anlamında yorumlanmalıdır. Bu bir çeşit rüya gibidir; olmasını arzu ettiğimiz olaylar rüyamıza girerler, kendi başımızdan geçmiş gibi. Barbarlar da medeniyete

geçiş aşamasına yaklaştıkça, tufan ve benzeri olayları toplumlarına mal etmeye, onların rüyalarını görmeye ve hayal etmeye başlarlar. Hemen her barbar şefin, Osman Gazi'nin göğsünde ulu bir ağaç fışkırarak yeryüzüne yayıldığını rüyasında görmesi bundandır.

Tevrat, *İncil*, *Kur'an* prosesi Sümer medeniyet geleneklerinden etkilenişlerle doludur. Bunları ayırt etmek için, insanlık tarihi tümüyle göz önünde bulundurulmalı ve tarihin gidiş kanunlarıyla tasnif edilmiş: tarihe uygulanmış bulunmalıdır.

2- MORGAN'IN TARİHÖNCESİ (KOMÜN) BİLİMİ ve HZ. İBRAHİM GÖÇEBELERİ

Eğer tektanrı dini medeniyet içinde doğmuş bulunsaydı, tıpkı İslam medeniyetinde olduğu gibi (akrabalık-komün ilişkilerine en büyük önemi verirse versin, onların toplumcu, eşitcil geleneklerini *Kur'an*'a dek sokmuş bulunursa bulunsun) en başta o kan bağlarını kılıçla kesip bir kenara atmak zorunda kalırdı. Medeniyete geçiş komünal bağların parçalanarak sınıflı topluma çözülüşü prosesidir. Tektanrılı din de bunun ideolojisi olur. Ve antik tarih lafla değil kılıçla ilerler.

Bu yüzden tektanrılı, öncelikle medeniyet diniyse, barbar geleneklerinden, sosyal yapısından üstün bir ekonomik-sosyal ve kültürel sistem özelliği gösterir. Ve barbar aşamalarla rezonans göstermesi çok karmaşık ve kendini ele veren bir gidiş ile olur.

Türklerin İslamiyet'e girişi, bu açıdan, İbrahim'i ve tektanrıcılığı anlamamız için iyi bir örnektir.

Türkler din konusunda Semitlere pek benzediler. Semitlerden İbrahim adına bağlı göçebeler, Yakındoğu'da iki büyük Irak, Mısır medeniyetleri arasında, İpek yolu üzerinde mekik dokudular; değiş-tokuş ve ilişkiler yaşadılar. Türkler de göçebeydiler. Ve bu orijinal medeniyetlerden etkilendiler. Bu etkileniş Sümerlere ve Çin'in Tsin dinine dek uzanır. Oralara girmeden, Türklerin tektanrılı Müslüman oluşları sırasında kan bağları çözülüşüne dikkat çekeceğiz ve bu etkilenişlerde toplum biçimi aşaması bakımından rezonansların zorluğunu belirteceğiz.

İslam medeniyeti doğarken, Arabistan'da birkaç Yahudi dışında herkes kan kardeşiydi. Laf para etmeyince, Bedir Gazvesinde oğullarla atalar kılıç kılıca geldiler. Genç Müslümanlar yaşlı ataları dize getirdiler. İslamcılık bir yanda kendi gelişimi için kan bağlarına sarılırken diğer yandan kan bağlarını kılıçla kesip atarak gelişmek zorunda kalıyordu. Bu aslında komünün parçalanarak medeniyete: sınıflı topluma çözülüşüydü. *Kur'an*, o çözülüşün kutsallaşmış hükümleri ve öyküsüdür. Tarihsel devrim böyle işler.

Tektanrılı İslam'ın Türk komün toplumuna etkisi de başka türlü işlemedi.

Tektanrı dini İslamlık, Türklerde kan teşkilatlarını erite erite, askercil demokrasiyle seçilmiş liderler yerine, babadan oğla geçen irsi hükümdarlığı, sultanlığı geçirdi.

Müslüman olan ilk Türkler henüz kan kardeşidir. "Çanak han" ilk

Müslümandır. Ama ismini bile müslüman yapmamıştır: "Kara Han" diye anılır. Sonrakiler babadan oğla iktidarı almazlar, kan demokrasisine göre seçilirler. İsimleri Müslüman adıdır ama babadan oğla mirasla değil kılıcı hakkına seçim yoluyla kabile başına gelir.

Bu hanedansızlık Selçuklulara dek sürer. Selçuk Müslüman olunca "kâfir Türklerin ülkelerine gazalar yaptı", yani kan kardeşler savaştı.

Buna karşın Selçukoğullarında bile: "bîyat": benzeri "itiba" yani seçim yolu kolay kolay aşılamadı. Selçuklular 1085 yılından sonra Bağdat'taki İslam medeniyeti sembolü halifeden menşur alarak sultan kesildiler.

Tarihöncesi biliminin (Morgan'ın) ortaya koyduğu realite böyle işler: Tektanrı dini medeniyet diniyse yani komüne dışarıdan etki yaparsa komünü parçalamak zorundadır. Ama bu kolay kolay gelişmez. Ve mutlaka kendince yazıya, kitabeye geçer. Çünkü medeniyet etkileri eğer güçlüyse, Selçuklularda olduğu gibi bir tarihsel devrimle sonuçlanır ki bu yeni bir medeniyettir, destansız, yazısız kalmaz. Eğer yazısızsa tarihsel devrimsizdir. Medeniyet etkileri henüz kan bağlarını (komünü) çözememiş demektir.

Medeniyet ile komünün rezonansı zor işler: Burada yine tarihöncesi (komün) biliminin başka bir realitesi ile karşılaşırız:

Komün hangi aşamadaysa medeniyet etkilerini o aşamaya göre alır. Veya rezonans: toplumcul uyuşma karşılıklıdır. Komün kan bağları gibi, geleneklerini de kolay terk edemez. Çünkü onları totemizm ile kutsallaştırmıştır. Yeni bir kutsallığa geçerkenki yani eski totemini kesip yeni bir totem edinirkenki (en ilkel zamanlarındaki) kolaylık görülmez, çünkü kutsallık prosesinde epey yol alınmıştır. Göçebe de olsalar, medeniyet ve kutsallaşma binlerce yıllık ilerleme kat ederken onların düşünce ve yaşamlarını etkiler.

Türkler anahanlık sistemini şamanizm biçiminde kutsallaştırmışken, Çin medeniyetinin "Tsin" dininden etkilenmediler. Çünkü iki aşama arasındaki fark uçurumcul idi. Türkler çoban: sürü ekonomisinde, babahanlıkta: orta barbarlıkta iyice güçlendikçe "Tsin" dininden etkilendiler. Anahanlık: şamanizm: aşağı barbarlık: kadıncıl ilkel sosyalist bir düzendi, babahanlık ve sınıflı topluma karmış Tsin diniyle hiçbir rezonans olamadı. Ama Türklerin göçebe babahan dini İlhanlık ile Tsin dini Türkler kentleşmeye-medeniyete yöneldikçe rezonansa gelebildiler. Ve aralarındaki farklar silinmeye başladı. Ve ak-kara: erkek-kadın çelişkileriyle kutsallaşma gökselleşti.

Türk-İslam ilişkilerinde de yine aynı realitenin başka yansımalarını buluruz. Türkler göçebelikten medeniyete yönelmişlerdi. Araplar İslamlıkla kentten medeniyete orijinal geçiş yapıyorlardı. Pratikte Fars ve Bizans medeniyetini ortadan kaldırma: ticaret ve ganimet ile medeniyete geçme

sezileri iki toplumu rezonansa getirdi. Ve Türkler tektanrıcı olmayı kendi aşamalarına uygun buldular. Çünkü İslamlık da en saf, temiz bir göçebe Semit geleneğinin medenileştirilmiş biçimiydi aslında. Nasıl göçebe İbrahim'in tektanrıcı tutumu, Arabistan kent ve göçebe toplumunun yapısına uygun bir tektanrı dini olmuşsa; tıpkı onun gibi Arabistan'ın taze medenileştirilmiş İslamlığı da göçebelikten medeniyete geçişe: Rönesansa hazırlanan Türklerin toplum yapısına uygun düşmüştür.

Morgan'ın komün veya tarihöncesi bilimi iyice kavranıp tarihe uygulanamadıkça İbrahim adına bağlı Semit göçebelerinin tektanrıcı dinlerinin gelişimi: *Tevrat* da, *İncil* de, *Kur'an* da, gelenekleri de anlaşılamaz kalır.

Şimdi İbrahim'in yaşadığı toplum biçimine, yaşadığı tarihi prose içinde bakalım.

İbrahim önce Abram'dır. Irak medeniyeti ile Hitit, Finike ve Mısır medeniyetleri arasında göçebelik ve ticaret yapar. *Tevrat* bunun kuşaklar boyunca geliştiğini kuşkuya yer bırakmayacak açıklıkta defalarca anlatır:

> *"Ve Terah oğlu Abram 7 ve Haran'ın oğlu, torunu Lut'u ve gelini... Saray'ı (Abram'ın karısını) beraber aldı; ve Kenan diyarına gitmek üzere Keldanilerin Ur şehrinden onlarla çıktı; ve Haran'a geldiler ve orada oturdular.*
> *"Ve Terah'ın günleri 235 yıl oldu; ve Terah Haran'da öldü.*
> *"Ve Abram karısı Saray'ı ve kardeşinin (Haran'in) oğlu Lut'u ve Haran'da kazanmış oldukları bütün mallarını ve edinmiş oldukları bütün canları aldı ve Kenan diyarına gitmek üzere çıktılar; ve Kenan diyarına geldiler.*
> *"Ve Abram gitgide Cenup'a [Batıya] doğru göç ediyordu.*
> *"Ve memlekette kıtlık oldu; ve Abram orada misafir olmak üzere Mısıra gitti.*
> *"Ve Abram, Lut da beraberinde olduğu halde, kendisi ve karısı ve kendisine ait olan her şey, Mısır'dan Cenub'a (tekrar geldikleri yere doğru) yola çıktılar; ve..."*

Nuh'un oğlu Sam'ın soyundan geldiklerine inanılıyor. Samoğulları, Nuh'u uzak ata bellemişler veya o efsane köküne bağlanmak kendilerine uygun düşmüş.

Bu Samoğullarının orta barbar: göçebe aşamaları neçedir? Hangi proseyi işler?

> *"Ve Abram sürülerde, gümüşte ve altında çok zengindi. Ve konaktan konağa göçerek Cenub'tan Beyt-el'e Bey-el ile Ay arasında başlangıçta çadırının olduğu yere kadar, evvelce orada yapmış olduğu sunağın yerine kadar gitti.*
> *"Abram'la beraber giden Lut'un da koyunları ve sığırları ve çadırları vardı. Ve birlikte oturmak için yer onları taşıyamıyordu; çünkü onların malları çoktu ve birlikte oturamıyorlardı.*

"Ve Abram Lut'a dedi: Rica ederim, benimle senin aranda ve çobanlarımız arasında çekişme olmasın,
"Ve Lut bütün Erden Havzasını kendisine seçti. Ve Şark'a doğru göç etti ve birbirinden ayrıldılar." (Tekvin, Bap 13) [*Kitabı Mukaddes*, 1958, Yunan-İbrani-Keldani dillerinden tercüme - Louis Segond: La Sainte Bible, 1962, Paris]

Gayet açık ve ayrıntılarıyla verilmiş. Çadırda yaşıyorlar ve sürekli göçüyorlar. Her birinin de koyun sığır, eşek sürüleri, çobanları, yanaşmaları ve savaşçı etrafları var ve fakir değiller. Ticaret yapıyorlar ve ticaretleri basit değiş-tokuş ilkelliğini çoktan aşmış. Bu göçlerini ticaret ve sürü uğruna yapıyorlar. Bilerek karar veriyorlar Kenan'a gelmeye. Çünkü Orta Ticaret Yolu'nun en işlek dört yol ağzıdır ulaştıkları yer. Medeniyetler arası ticaret ve sürü (çobancılık) köprüsünü oluşturmuşlar.

Kendilerine özgü bir gidişleri olsa da Orta Asya göçebe Türklerine çok benzerler.

Türkler anahanlık (aşağı barbarlık) geleneklerini taşıyan ama medeniyete yönelmiş göçebelerdir. İbrahim (Abram) adına bağlı göçebeler de aynısı: Anahan geleneklerini (yakarak çocuk kurban etme) henüz aşamamışlar. İbrahim'in "mucize"si: toplumuna aşağı barbar gelenekleri bıraktırabilmesi ve medeniyete yönelebilmesi oluyor.

Sırayla kısa işleyelim:

1) Öncelikle hepsi kan kardeş akrabadırlar.

"Ve Terah 70 yıl yaşadı ve Abram'ın Nahor'un ve Haran'ın babası oldu.
"Ve Haran Lut'un babası oldu.
"Abram'ın karısının adı Saray ve Nahor'un karısının adı Milka idi; o, Milka'nın babası ve İska'nın babası olan Haran'ın kızı idi.
"Abram Nahor ve Harran kardeş karıları ise Haran'ın kızları yani kardeş çocuklarıyla evleniyorlar."

2) Aile biçimleri de zamanla gelişiyor. Önceleri aşağı barbarlıkta görülebilecek cinsel yasaksız toplum özellikleri bile gösteriyorlar: Lut kızlarıyla yatabiliyor:

"Ve o gece babalarına şarap içirdiler ve büyük kız (zürriyeti yaşatmak için) girip babası ile yattı.
"Lut'un iki kızı da böylece babalarından gebe kaldılar, doğurdu. Bunlar, Moaablıların ve Ammonoğullarının ataları oldular." Ki anahan geleneğini sürdürdüler. (Bab 19. Tekvin).

Tevrat bu olaydan bin yıl sonra yazıldığı için tek eşli babahanlık iyice yerleşince cinsel yasaklarla gelişen aile biçimleri bilinmediği için babahan gelenekli *Tevrat* yazıcıları, olayı Lut'a şarap içirmek, sarhoşluk bahanesine

bağlamak zorunda kalıyorlar.

İbrahim'in karısını Firavun'a "kız kardeşimdir" diye vermesine de pek akıl erdiremedikleri için *Tevrat* yazıcıları; içinde bulundukları, cinsel yasak aşamalarından yani daha gelişkin tek karılı aileye doğru yöneldiklerinden ötürü İbrahim'in karısını "kardeşim" diye krallara verişini "öldürülme" korkusuna bağlıyorlar. Oysa İbrahim'in Gerar Kralı'na verdiği yanıt onların aşağı barbar geleneklerini yaşadıklarını, henüz ilkel ortak aile biçimini aşamadıklarını anlatır:

> *"Ve (Gerar Kralı) Abimelek İbrahim'e dedi: Ne gördün de bu işi yaptın? "Ve İbrahim dedi: Çünkü gerçekten burada Allah korkusu yoktur; ve karım yüzünden beni öldürecekler, dedim. Ve gerçekten de kızkardeşimdir; kendisi babamın kızıdır. Fakat annemin kızı değildir; ve benim karım oldu."* (Tekvin, Bap 20)

Demek aynı ana rahminden uzaklaşma olsa da aile biçimi aşılmak üzeredir.

İbrahim'in oğlu İshak zamanında da İbrahim'in öğüdüyle anadan uzaklaşma geleneği sürer:

> *"İçinde oturmakta olduğun Kenanlıların kızlarından oğluma kadın almayacaksın. Fakat benim memleketime ve akrabama gideceksin ve oğlum İshak için bir kadını alacaksın."* Ve yanaşmasına yemin ettirir. Yanaşma *"kalkıp Mezopotamya'ya Nahor'un şehrine gitti. Ve İbrahim'in kardeşi Nahor'un oğlu Beutel'in kızı Rebakaa'yı İshak'a karısı olarak aldı."* (Tekvin, Bap 24)

Hatırlayalım Sara, İbrahim'in kardeşi Harran'ın kızı. Yine kardeşi Nahor oğlunun kızını kendi oğluna gelin yapıyor. Kenanlılar, anasoylu olduğu için geri buluyor. Baba soyuna yöneliyor. Bu yüzden, hem akrabalık hem de cinsel yasak bakımından ana rahminden uzaklaşma sürer. Besbellidir ki hep ilkin aynı ana rahminden gelenlerin birbiriyle yatışı yasaklanmıştır. Bu bize ilk cinsel yasağın anayla yatmamak biçiminde geliştiğini de çağrıştırır. Lut kızlarıyla yatar ama anaların erkek çocuklarıyla yattığı hiçbir kutsal kitap ve belgede yer almaz. Morgan ve sonrası antropolojik incelemelerde de anayla yatma ağza bile alınmazken, baba ile yatma seyrek de olsa uzun yıllar devam etmiştir. Demek İbrahim göçebeleri henüz bu denli aşağı barbar gelenekli ve aile biçimlidirler. Çünkü henüz İsa'dan önce 2000'leri yaşarlar. Lut'un kızlarından olan Moab ve Amınon oğullarıyla olan çelişkiler hep aşağı ve orta barbar çelişkileridir.

Bu gelenek Samoğullarında uzun yıllar sürer. İsrail (Yakup) oğullarında bile batıp çıkarak görünür. Amınonoğulları anahan yanlıdır, İsrailoğulları babahan yanlıdır.

3) Aşağı barbar geleneği (tanrılara yakarak çocuk kurban etme geleneği) İbrahim zamanında kaldırılmaya başlasa da yeniden etkinlik yollarını bulur:

> "*Allah İbrahim'i deneyip ona dedi: Ey İbrahim; şimdi oğlun İshak'ı al ve Moriya diyarına git ve orada sana söyleyeceğim dağların biri üzerinde yakılan kurban olarak takdim et.*"

İbrahim oğlunu kurban etme yerine, göçebeliğe geçtiklerinin sembolü olan koçu kurban eder. Ancak Kenanlılar neredeyse anahan geleneklerinde kaynaşmışlardır. Bu İsrailoğullarından ve daha sonra bile etkilerini göstererek, aynı ilk çocuğu kurban etme geleneklerini yeniden canlandırır.

Amınonoğulları ve Moablılar Lut'un kızlarından olan erkek çocukların soyundandırlar ve anahan etkisiyle aşağı barbar geleneklidirler. İbrahim bu çelişkiyle aşağı barbarlığın geleneklerini aşar; orta barbar sürü ekonomisine uygun sosyal düzen arayışına girer. Ama toplumu henüz o aşamayı hazmedemez. İbrahim ölünce geriye dönüşler olur: *Tevrat*, Hakimler Bap 30'da, İsrailoğlu Yetfah, Amınonoğullarını yenerse, kendisinin, evinde ilk karşılamaya geleni yakarak kurban edeceğine söz verir. Yeni kuşaklar iyice yoldan çıkarlar:

Yine *Tevrat*, Yeramnya Bap 7'de:

> "*Oğullarını ve kızlarını ateşte yakmak için Hınnamoğlu deresindeki Tafet'te yüksek yerlerini yaptılar; bunu ben emretmedim, aklımdan da geçmedi. Bundan dolayı, işte rab diyor: Günler geliyor ki artık oraya Tafet ve Hinnan oğlu deresi değil, ancak boğazlanma deresi denilecek*", deniyor ve Allah'ın gazabı dile getiriliyor. Yola gelmediklerini gören Allah bile öğüt vermekten vazgeçip belanızı bulun diyor:
> "*Rab ben olduğumu bilsinler diye her ilk doğanı ateşten geçirerek sunduklarıyla onları murdar ettim* (lanetledim)" (Hezekiel, Bap 20)

Barbarlık ne denli ticaret ve sürüyle uğraşırsa uğraşsın kendi içine fazlaca kapalı kaldı mı, geleneklerinde böyle kastlaşabilir. Çünkü anahanlıktaki kutsallaştırmalar oldukça uzun sürerek derin izler yaratmıştır. Kolayca aşılamaz. İbrahim göçebeleri daha hareketli ve medeniyete yönelikti. Tarihsel görevleri aşağı barbarlık geleneklerini aşıp göçebelikten medeniyete yönelişti. Bu zorlu aşama İbrahim'i kendi toplumu içinde kutsallaştıracak düşünce ve davranış sentezlerine ulaştırdı. Sonra gelenler, Mısır medeniyetine Hiksoslar adıyla anılan tarihsel devrime karıştılar; medeniyet gördüler. Sonra yeniden Kenan ülkesine geri gelip orada fetihlerle güçlenip kendi içlerine kapandılar. İbrahim'in sentezlerini geliştiremeyince geriye dönüş yaptılar. Bunda Kenanlıların-Moablıların ve Amınonoğullarının etkisi oldu.

4) İbrahim göçebelerinde medeniyete geçiş, kan bağlarının çözülüşü yok.

İbrahim zamandaki Samoğullarında kan bağlarını çözen bir medeniyete geçişin izine dahi rastlayamıyoruz. Tersine, İbrahim daima derleyici; sadece kan kardeşleri baba soyuna, göçebeliğe daha sonra da medeniyete doğru sürükleyerek aşağı barbar geleneklerinden kurtarmak istiyor. Çünkü Mısır ve Irak medeniyetleriyle yaptığı ticarette, geri ilişkiler medeniyetleri ürkütüyor. Aşağı barbarlık, medeniyet ile rezonans bulamıyor ve ticaret aksıyor. Göçebelik, medeniyetin ticaret yollarındaki vurucu güçlüğüne uygun düşüyor.

İşte bu üçlü koeksiztans [bir arada oluş] ve medeniyete yöneliş saf barbar zekâsında en ülkücü yeni fikirleri kutsallaştırıyor.

Üç konağı bir arada yaşayan İbrahim'in tek dileği toplumunu aşağı barbarlıktan kurtararak göçebe toplumu olarak Samoğullarının birliğini sağlayıp, ticaret yollarında çoğalıp yoğunlaşmak ve medeniyete geçmek. Bu üçlü tarihsel görevin dinamizmi, İbrahim'in sentezlerinin kutsallık mekanizması oluyor.

Ama İbrahim zamanı, medeniyete yönelmiş göçebeleri, ancak zor kötek aşağı barbar aşamadan kurtarıp, Güney Ticaret Yolu üzerinde Hicaz'da ve Filistin dört yol ağzında ilerideki kentlere tohum olabilecek ölçüde karargâhlaştırabiliyor: Kan bağlarını çözmüyor.

İbrahim dört büyük olayda da derleyici davranıyor:

1) Lut ile kavga etmiyor: Sürülere yer yetmeyince kendini güneye, Lut'u doğuya yöneltiyor. Lut, kentçikler arası savaşta esir düşünce onu askercil savaşla kurtarıyor. Sadom ve Gomora kentlerindeki Lut'un sorunlarıyla ilgileniyor. (Tekvin, Bap 13-19)

2) Cariye Hacer'den olma İsmail'i ve annesi Hacer'i Güney Ticaret Yolu üzerindeki Hicaz'da Mekke'nin olduğu yerde arada bir yoklayıp Kâbe'nin kuruluşuna ön ayak oluyor. Orada karargahlaşıp zürriyetinin gelişmesini hedefliyor. (İslam'a göre Hacer'den olma İsmail'i) aşağı barbar geleneklerine göre kurban etmekten vazgeçme sentezini gösteriyor. Geleneklerin zincirlerini kırıyor ve elindeki sürüden bir koçu kurban edecek kadar hangi aşamada bulunduğunu anlıyor ve toplumuna benimsetiyor. (Bap 22)

3) İshak oğlunun aşağı barbar anahan (astarte) geleneklerine saplanıp kalmış Batı Samilerinden Kenanlılardan kız almasını engelliyor; anasoylu Lut'un kızlarından alanlara yönelmiyor; babasoylu erkek kardeşi Nahor'un oğlunun kızına: Rabeka'ya yönelip onu gelin yapıyor.

Bu üç olay ve benzeri olaylar da gösteriyor ki İbrahim göçebelerinin medeniyete çözülmeye değil, aşağı barbar aşamadan göçebeliğe geçmek

için ve göçebelikten medeniyete yönelmek için birleşme ve çoğalmaya ihtiyaçları var:

1) Çünkü medeniyet ile rezonansa göçebelik uygun düşer. Hem ürkütücü, avcı, ticaretten anlamaz aşağı barbar geridir, hem de orta barbar kadar uyanık, medeniyete rakip değildir. Medeniyet için en uygunu göçebedir:

> *"Ve olur ki Firavun sizi çağırır ve işiniz nedir der:*
> *"Siz de çocukluktan şimdiye kadar hem biz hem babalarımız kulların, davar adamlarıdır, deyin ki, Gkoşen vilayetinde oturasınız; çünkü Mısırlılar için her çoban Mekruhtur."* (Tekvin, Bap 46)

(Hiksoslar adıyla anılan tarihsel devrime katıldıkları anlaşılan Yakup (İsrail) ve oğullarının kendi aralarındaki söyleşmesi bu: Yusuf babasını ve kardeşlerini öğütler.)

2) İbrahim'in ve sonra gelen oğul ve torunlarının dilekleri hep aynıdır: Birleşmek, çoğalmak, aşağı barbar aşamayı geride bırakıp göçebeleşmek ve medeniyete yönelmek. Bu medeniyet etkisinde tarihsel devrim rüyasına yatmaktan başka bir şey değildir. Bunun için çoğalmak ve derlenmek gerekir:

> a) *"Ve RAB Abram'a dedi:*
> *"Ve seni büyük millet edeceğim ve senin adını büyük edeceğim ve yeryüzünün bütün kabileleri sende mübarek olacaktır." (Tekvin, Bap 12)*
> *b) "Rab İbrahim'in oğlu İshak'a dedi:*
> *"Ve seni mübarek kılacağım ve kulum İbrahim yüzünden senin zürriyetini çoğaltacağım." (Tekvin, Bap 26)*
> *c) "İbrahim'in torunları da aynı amaçla davrandılar:*
> *"Allah'ın sizi sevmesi ve sizi seçmesi, bütün kavimlerden daha çok olduğunuz için değildir; çünkü bütün kavimlerden az idiniz. Fakat rab sizi sevdiği atalarınıza ettiği andı tutmak istediği için Rab sizi kudretli ele çıkardı."* (Tesniye, Bap 7)

3) İbrahim'in yakın torunları Yakup (İsrail) oğullarında ve uzak torunları Musa zamanında bile durum fazla değişmemiştir.

Ancak İbrahim'den bin yıl kadar sonra MÖ 900 ve 800 yıllarında İbrani yazısı gelişebiliyor. *Tevrat* da bundan sonra kaleme alınabiliyor. Bu tarihlerde İsrailoğullarında babadan oğla geçen ilk krallık-sultanlık görülüyor:

MÖ 1002-962: Kral Davut. Sonra Davut'un oğlu Süleyman, kral oluyor: MÖ 962-922.

İsrailoğulları bu dönemde saraylaşır-tapınaklaşır ve kentleşirler. Bundan önce İsrailoğullarında krallık yoktur. Her şey Allah'ındır.

Peygamberler de gönül rızasıyla seçilmişler veya kabul edilmişler, kabilelerini yönetebilmişlerdir.

Tevrat şöyle bir gözden geçirilirse dahi, İbrahim zamanı göçebeleriyle, Davut Süleyman Krallığı zamanındaki olayların çobanlıktan kentleşmeye: fetihlerle, rönesanslarla kentleşmeye gidiş oluğu anlaşılır.

İbrahim zamanında oturukluk, tarım ekonomisi yoktur. Bu yüzden kan bağlarının çözülüşü değil, anahanlık geleneklerinin eriyişi ve çobanlıkla çelişkiler vardır.

Buraya kadar bu geriye çeken çelişkilere değindik. Diyalektiğin sadece bu yüzüyle ilgilenirsek, İbrahim göçebelerinin dolayısıyla kutsallaştırma: tanrısallık gidişlerini anlayamayız.

İbrahim'in ve adına bağlı göçebelerin, aşağı barbar: anacıl hukuku gelenekleri kesip atma dinamizmleri, sürü ekonomisi ve medeniyetlerle olan ticaretlerinden kaynaklanır. Bu ileri ekonomi ve yaşam biçimi, İbrahim göçebelerinin yüzünü medeniyete döndüklerinin en büyük delilidir:

> 1) *"Ve onun koyunları, sığırları, eşekleri ve köleleri, cariyeleri ve dişi eşekleri ve develeri oldu.*
> *"Ve Abram sürülerde, gümüşte ve altında zengindi. Ve konaktan konağa göçerek Cenuptan Beyt- el'e (...)"* (Tekvin, Bap 12-13)

Sürü verimliliği ve zenginliği dururken, aşağı barbarlığın çömlekçiliğine ve avcılığına neden geri dönülsün? Tarih daima ileriye akacaktır. Ama Lut'un kızları ve onların zürriyetinden olan Moablılar, Amınonoğulları ve Rebeka'dan olma İshak'ın büyük oğlu Esav avcılığa dönmüştür. Bu anaların baskın çıkışıyla ana hukuku ve ekonomisinin üste gelişi veya hiç değilse geleneklerinin üste gelişi olmalıdır. Fakat İbrahim göçebe ticaretinde ve medeniyete yönelişte kesin kararlıdır.

2) Diyalektiğin sadece bu yüzüyle konuşursak İbrahim göçerlerini ve din anlayışlarını yine anlayamamış ve anlatamamış oluruz.

İbrahim'in ticareti tefeci-bezirgân vurgunculuğu değildir:

> a) *"Ve Sodom kralı Abram'a dedi: Canları bana ver ve malı kendine al. Ve Abram Sodom kralına dedi: Göklerin ve yerin sahibi Yüce Allah'a, Rabbe, ne bir iplik ve bir çarık bağı, ne de sana ait olan bir şeyi almamaya yemin ettim, ta ki: Abram'ı zengin ettim, demeyesin. Ancak gençlerin yediklerinden ve benimle giden adamların, Aner, Eşkal ve Mamre'nin payından başkası bana olmasın; bunlar paylarını alsınlar."* (Tekvin Bap 14)

b) Sözünün eri, kan kardeş düşkünü ve savaşçıdır. Yanında yanaşmaları, askerleri, silahları, oymakları vardır. Ancak henüz fetih: tarihsel devrim, ganimet yapacak stratejiyi güdecek, medeniyete, devlete geçecek aşamada bulunmazlar; savunmada ve genellikle medeniyetlere karşı ricat içindedirler. Sodom kralına, Mısır firavununa satılmazlar ve başları sıkışmadıkça saldırmazlar; Sodom ile uzlaşmalarının ana karakteri bunu gösterir. Ama

saldırılıp ısırıldıkları zaman da köleleşeceklerine ölümleri göze alıp ileri atılırlar:

"Ve Abram kardeşi oğlu Lut'un esir alınmış olduğunu işitince, evinde doğup talim edilmiş olan 318 uşağını çıkardı, Budan'a kadar kovaladı."
"Ve bütün malı, hem de Lut'u ve onun malını hem de kadınları ve halkı geri getirdi." (Tekvin, Bap 145)

İbrahim'in vurdukları az değildi: Filistin'in doğusunda yerleşik kentçiklerin krallarıydılar ve Sodom ve Gomora'ya tarihsel devrim denemeleri yapıyorlardı:

"Ve Abram'ı Kendorlomen omer ve beraberinde olan kralları vurup döndükten sonra..." (Tekvin, Bap 14) [*Kitabı Mukaddes*, 1958 İstanbul İbrani-Yunani-Keldani'den tercüme]

3) İbrahim sabırla ilerlediği yolunda, göçebelikte pekişir:
a) Abram'ın ve karısı Sara'nın adları bile değişecek kadar çoğalıp güçlenirler:

"Ve birçok milletin babası olacaksın Ve adın artık Abram: Yüce baba diye çağrılmayacak. Fakat adın İbrahim: Cumhur'un babası olacak; çünkü seni birçok kavimlerin babası ettim."
"Ve Allah İbrahim'e dedi: Senin karın Saray'a gelince, onun adını Saray diye çağırmayacaksın, fakat onun adı; Sara: (Prenses: Cumhur'un anası) olacaktır."
"Ve O'nu mübarek kılacağım ve kavimlerin anası olacaktır; kavimlerin kralları ondan olacaklardır." (Tekvin, Bap 17)

b) İbrahim ve adına bağlı göçebeler Allah'ın ahdi üzerine sünnet olurlar. İbrahim 99 yaşında, İsmail 13'ündedir. Sünnet artık Allah hükmü olur. İbrahim artık Allah hükümlerini açık açık yaymaya ve uygulatmaya başlar:

"Ve Allah İbrahim'e dedi: Ve sen ve senden sonra zürriyetin nesillerince (sünnet) ahdimi tutacaksınız.
"Aranızda her erkek sünnet olunacaktır."
"Ve sizinle benim aramadaki ahdin alameti (nişanesi) olacaktır."
"Ahdim ebedi bir ahit olarak sizin etinizde olacaktır." Ve İbrahim kendisini ve yandaşlarının hepsini *"O günde gulfeleri* [sünnet derisi] *etinde sünnet etti."* (Bap 17, Tekvin)

4) İbrahim medenileşmek üzere yönünü Sodom ve Gomora kent medeniyetlerine döner. Doğu'da ölüdeniz: Lut gölü olarak bilinen yere yakın olan bu kentler, çökkün ve yozlaşmıştır. Ve Lut onlarla tuz ve göçebe ticareti yapmaktadır. İç tezatları iyice bilinmektedir. İbrahim'den önce daha doğudaki kentler ve barbarlar bu şehirlere sürekli akın etmekte-

dirler (Tekvin, Bap 14). İbrahim *Tevrat* Tekvin Bap 19'dan anlaşıldığına göre bu kentleri gözüne kestirmiştir ama o kentleri almaya değer bulmaz; çünkü aşırı yozlaşmışlardır ve İbrahim göçebelerinin ufkunu daraltıcıdır.

İbrahim ile Allah arasında geçen tartışma aslında kendisi ve Lut arasındaki tartışmadır. Bu kentleri ele geçirmek için önce 50 adam, sonra 40-30-20 ve 10 adam ararlar fakat bulamazlar; medeniyet insanı bu derecede yozlaştırıp çürütmüştür. En sonunda Lut'un yakınlarıyla birlikte bu kentleri terk etmesi en uygun çare olarak bulunur.

Ve Allah bu kentleri yok eder: Şüphesiz ki çevre kent ve barbarlarınca bu kentler yok edilir. Başka çare de yoktur. Lanetlenmiş kentlerdir.

5) İbrahim'in ufku geniştir: Irak, Fenike, Mısır medeniyetlerin ve Filistin'deki kentçiklerin tarihsel devrim yapacak güçte olmadığını çok iyi kavrar. Filistin'de ticaret, dört yol ağzında karargahlaşmış ve güçlenmiştir. Toplumun şefi olarak öne çıkıp, prensiplerini güçlendirmiş, tartışmasız lider olmuştur.

Sıra kesin prensiplerle göçebeliği pekiştirmeye gelmiştir. İbrahim ve Sara adı ve sünnet olayı bunun en kesin delillerde ilerleyişi olur. Sodom ve Gomora kentlerinden geri durması da bu stratejik gidişine uygun başarıyla geçtiği bir sınav olmuştur. Sabırlı, alçakgönüllü ve uzun vadelidir.

Besbellidir ki İbrahim; zamanının olaylarını en iyi değerlendiren ve kendi toplumunu o dar boğazlardan geçirebilen ender bir liderdir. Anahanlığı da göçebeliği de medeniyeti de anlar. Toplumdan ileriye fırlayışı ve Yahudilere de Araplara da ata oluşu boşuna değildir.

Göçebelikten geri dönüşü tıkayan başka bir keskin prensibi de kurban olur. Artık tanrıya insan değil hayvan kurban edilecektir: Tekvin, Bap 22.

Bundan sonra sıra medenileşmeye, tarihsel devrime gelmiştir ama İbrahim için de vakit dolmuştur. En uygunu Filistin'de karargâhlaşıp yarı kentleşip yarı göçebe ticaretiyle güçlenmektir. Ama İbrahim Mezopotamya'dan beri izlediği ve uğraştığı ticaret yollarından derslerini almıştır. Tıpkı dört yol ağzı Filistin gibi önemli bir ticaret yolu daha vardır: Hicaz'dan Umman'a açılan Güney Ticaret Yolu. Sapadır ama tam da göçebelere uygundur. Cariyesi Hacer'i ve oğlu İsmail'i buraya yerleştirir. Kâbe burada kurulur. Kentleşme bu tohumdan fışkırır. İbrahim'in stratejisi tutar. Ama kendisi bunu göremez.

3- İBRAHİM'İN DETERMİNİZMİ: "MUCİZELERİ"

İbrahim, kendi toplumu içinde hayvanlıktan çıkarak insan toplumu olmanın sancılarını etinde kemiğinde duymakla kalmamış; medeniyetin insan toplumunu çürüterek hayvanlaştırdığını da acıyla görüp yaşamıştır. Aşağı barbar ve orta barbar aşamada, bilinçsiz barbar da sık sık hayvanlaşır. Onları gütmek, belirli hedeflere yöneltmenin tasavvur edilemeyecek kadar zorluklar getirmiş olabileceği komün bilimi için akıldan çıkarılmaması gereken bir realitedir. Yine bunun gibi barbar yıkıcı, yağmacı, hayvancıl (alt şuurlu) olduğu kadar, medeniyetin, insanı çürüterek, korkaklaştırarak aşağılatışına da acıyarak, tiksinerek bakacak kadar insancıl moral değer taşır.

İşte bu çelişkiler yoğunluğu, aşağı barbar-orta barbar toplum biçimleriyle medeniyet ilişkilerini yaşayarak; erken medeniyete geçiş zorlamalarına karşı sabırla mücadele ettiği kadar, geç medenileşmeye de karşı mücadele vererek, toplumuna uygun başkalaşımları adım adım keşfederek, işlemek ustalığını getirmiştir. İbrahim'in determinizmi budur. İbrahim tarihsel görevini yani bu determinizmi yakalamış ve ona ayak uydurabilmiştir.

Demek İbrahim gerçek bir önderdir. Antik tarihte bu tür önderlikler peygamberlikle taçlanırlardı. İbrahim de öyle olmuştur. Bunda şaşılacak hiçbir yan yoktur.

Her peygamberin mitolojik mucizeleri, toplum biçimleri gelişimi içinde kendisine bir yer açabiliyor veya o realitelere karşılık düşebiliyorsa, o peygamber gerçekten de peygamberdir.

Modern çağda da "deha"ların gerçeklikleri, gösterdikleri keşifler ölçüsünde olmaz mı? Her dahinin mucizevi bir keşfi ve o yolda geliştirdiği teori-pratiği olur. Marx-Engels-Lenin'ler öylesine mucizevidirler. Stalin gibiler onların eserlerini sürdüremeyip berbat ettikleri ölçüde yalancı peygamber kesilmişlerdir...

Peygamberlere Allah tarafından melekler veya doğrudan ilhamla, sesle, rüyayla vahiyler: Yaşadıkları toplumsal sorunların yorum ve çözümleri iner. İşin kutsallaştırılmış mistik gelenek yanına büyülenmezsek, çıplacık gerçek şu olur: Tarihsel determinizm, kişiyi belirli yaşlarında da sorunları yorumlama ve çözümlere uğratma sentezlerini yakalatır. Kişinin bunu içinde duyup dillendirmesi ve pratiğe geçirmesi, o kişinin mucizesi veya "yeteneği" veya dehası olur. Eğer o kişi kutsallaştırma prosesi (antik tarih veya o aşamaya denk düşen geri toplumlar) içindeyse kendisini peygamberlik içinde bulur. Bunu hem kendisi hem de toplumu doğal olarak el ele

büyütürler. Tıpkı modern çağdaki liderleri büyüttüğümüz ve çoğu zaman ululaştırdığımız gibi. Onlara peygamber sıfatını yakıştırmayışımız, Allah'ı bir kenara bırakışımız (laikliğimiz) önemli değildir. Toplumsal ve kişisel düşünce mekanizmamız aynı prosenin devamıdır...

İbrahim'in sentezleri veya tarihsel görevleri azımsanacak buluşlar mıdır?

1) Aşağı barbarlık geleneklerini kesip atmak.

2) Orta barbar: göçebe ekonomisine geçmek.

3) Medeniyete yönelmek. Medeniyet ile ticaret ilişkilerini ve tarihsel devrim potansiyelini dengede tutup yerli yerinde götürmek. Geleceği tektanrı dini biçiminde (tarihsel devrim ideali olarak miras) bırakmak.

4) Her yanda sunaklar; karargâhlar kurarak Filistin'de kentleşmeye yönelmek: Dört yol ağzını tutmak.

5) Güney Ticaret Yolu üzerinde Hicaz'da karargâh, kent tohumunu, Kâbe temellerini atmak. Tarihsel devrim tohumlarını, ideallerini ekmek.

Bu tarihsel görevleri Abram'ı İbrahim yapmıştır. Kabilenin "Yüce Baba"lığından, Kavimler Babası: Ümmet Atalığına yükseltmiştir.

Yukarıdaki görevlerinde hiçbir uydurma ve yakıştırma yan bulamazsınız. Tarihsel gelişim içinde Finike, Filistin, Sodom, Gomora ve benzer kentlerin; Arabistan'ın, Yemen'in, Habeş'in ve bunları kuşatan Irak ve Mısır medeniyetlerinin aşamaları bellidir. Ve tüm tarihsel gelişmeye uygun düşmektedir.

Ancak *Tevrat*'ta olmayan, fakat *Kur'an*'da ve İslâm mitolojisinde olan bazı olaylar gibi, İbrahim'in Hacer ve İsmail ile birlikte Hicaz'da Kâbe'yi kurduğu olayı yer almıyor. *Tevrat* şu kadarını iliştiriyor:

> *"Ve o, insanlar arasında yabani adam olacaktır; onun eli herkese karşı ve herkesin eli ona karşı olacak ve bütün kardeşlerinin şarkında sakin olacaktır."* (Tekvin, Bap 16)
>
> *"Kavimlerine göre 12 bey idiler. (İsmailoğulları)"*
>
> *"Ve İsmail'in ömrünün yılları 137 yıldır.*
>
> *"Ve Havila'dan Şur'a kadar (ki bu Asur'a* giderken Mısır'ın önündedir*) oturdular.*
>
> *"O bütün kardeşlerinin karşısında yerleşti."* (Tekvin, Bap 25)

Tevrat, Hacer ve İsmail hakkında kesin bilgiler vermiyor, veremiyor. Oysa olaydan bin yıl sonra yazılmasına karşın vermesi, bilgilenmiş olması akla yatkın geliyor. Ama daha başından beri İsrailoğullarında Sara'dan ve İbrahim'den gelme baskılarla bu konuda sansür mekanizması, Sara dolayısıyla kötüleme yoluyla işlemiş bulunuyor.

Tevrat'taki şu sözcükler bu sansür'ün karşılığı oluyor: "yabani" "herkese karşı", "kardeşlerine karşı"... Neden? Kabahat Sara ve İbrahim'de değil, İsmail'de. Oysa mağdur olan İsmail'i hak dinine sahip olarak arayıp

sormaları gerekmez mi? Hayır! Kabile geleneği, kendisine karşı olanlara karşıdır. Oysa Bap 17'de İsmail de "mübarek" kılınmıştı.

Bu yüzden İbrahim bile, anahan Sara'nın düşmanlığına karşı duramıyor; belki yerini bile tam söylemediği Hicaz dağları arasında yerleştiriyor; Sara'nın gözü önünde, Beer-Şeba'da veya "Paran"da bırakmıyor Hacer ve İsmail'i.

İbrahim, Irak ve Mısır medeniyetleri arasındaki ticaret yollarını karış karış dolaşıp incelemiş bir strateji ustası. Keskin sezileri ve merak, onu Adem'den beri bilinen geleneksel Güney Ticaret Yolu üzerindeki Hicaz'a kadar, eğer İsmail olayına dek götürmemişse; İsmail olayı buna vesile olmuştur. O zamanlar medeniyet en az 2-3 bin yıldır tarihsel devrimler kontenjanlarını kullana kullana azalttığı ve Basra Körfezi'nden Umman Denizi'ne bağlı Orta Ticaret Yolu üzerinde neredeyse kastlaşıp taşlaştığı ve kent kargaşalarıyla bu yolu tıkadığı için, İbrahim Güney Ticaret Yolu'nu yoklamadan duramazdı.

Bu yüzden bu gerçeği *Kur'an* ve İslam mitolojisi: Kutsal Tarih (İbni Abbas ve İbni Kelbi) dile getirdi:

> *"Bir zamanlar İbrahim'e beyt'in* (Kâbe'nin) *yerini açıklamış ve emretmiştik: 'Bana hiçbir şeyi ortak koşma ve tavaf edenler, ayakta duranlar, rükû ve secde edenler için evimi temiz tut'*
> *"İnsanlar içinde haccı, ilân et; gerek yaya gerek uzak yollardan gelen yorgun develer üzerinde sana gelsinler."* (*Kur'an*, Hac Sûresi 26-27-28)
> *"Rabbimiz, ben çocuklarımdan bazısını, senin Beyt-i Haram* (Kâbe'nin) *yanında ekinsiz bir vadiye yerleştirdim. Rabbimiz namazı kılsınlar diye. Artık sen de bir takım insan gönülleri onları sever yap. Ve onları çeşitli yemişlerle besle ki şükretsinler"* (İbrahim Sûresi, 37 Ayet)

Tevrat'ta kurban edilen çocuk İshak'tır. İslam mitolojisindeyse İsmail'dir. Bunun anlamı: her iki toplumun da aşağı barbarlığı bırakıp sürü ekonomisine geçtiğinin belgesi, kutsal öyküsüdür.

Hacer ile İsmail, tüm Arabistan insanlarına kutsal başlangıç sayılmış anahan, babahandır. Bu atalar çevresinde Arabistan toplumu, Araplaştıran Arap: "Arab-ı Âribe" ve Araplaşmak isteyen Arap: "Arab-ı müstârâbe" olarak harmanlaştı.

Ve İsrail ile Arap zıtlaştı kinleşti. *Tevrat-Kur'an* ve mitolojiler bu zıtlıkların başlangıçları etkisinde gelişti.

Görülüyor: tarihi olaylar genel, ana gidişlerinde kutsal kitaplara ve masallara uyuyor; veya tersi... Bu kadarı insanlığın gidiş kanunları açısından bize yetip artıyor. Ayrıntılar, uzmanlıkların boğuldukları alan olmadıkça, genel gidiş kanunlarını daha da aydınlatacak ve güçlendirecek materyaller olabilirler. Realiteyi temelde değiştirimlere zorlamadıkça ayrıntılara daha fazla girmemize gerek yok. (Genesse, A. R. Genel Tarih, Cilt. 5)

4- İBRAHİM DİNİNDE "KUŞKULAR"

Buraya kadar hiçbir tereddüde yer bırakmayacak ölçüde şu iki gerçeği izledik:

1) İbrahim (tektanrı) dini; medeniyete, sınıflı topluma geçiş, komüncül bağları çözüş dini olmamıştır. Tersine komüncül bağları aşağı konaktan orta konağa taşıyan ve medeniyete yönelten bir kabile dini: komüncül din olmak zorunda kalmıştır.

Komün dini, totem geleneklerini henüz atamayan; atsa bile, hiç olmazsa ana tanrı, baba tanrı ve yer-gök tanrılar basamaklarını yaşamaktan vazgeçemeyen; onları aşamamış bir din olması gerekmez mi? O halde İbrahim dini tektanrı dini değil mi?

Tarihöncesi bilimi bu aşamada antik tarihin gidiş kanunlarıyla bütünleştirilmedikçe, prose, insanlık tarihi bütünüyle göz önünde tutulamadıkça yetersiz kalır. Bocalanan nokta burasıdır.

2) İbrahim'in mucizeleri, yine hiçbir tereddüde yer bırakmaksızın izledik ki, ileri görüşlü bir kabile reisinin en yerel sentezlerinin kutsallaştırılmış yansımalarıdır. Yani İbrahim'in peygamberliği su götürmez ölçüde dosdoğrudur.

Oysa yine komün dini daha çok ata dinidir; atayı peygamber değil tanrı yapar. Ana tanrı-baba tanrı gibi. Sümerlerde ve Türklerde gördük. Peygamberlik medeniyete geçişten sonra; kutsallaşma gökselleştikçe ortaya çıkar. Tanrılarla, yercil yöneticiler arasında görüş alışverişi yapmak için. O halde İbrahim bir tanrı mıdır? O halde komün bilimi medeniyete çözülüş aşamasında yetersiz kalır. Olayı canlı bir gidiş olarak tüm tarih ölçüsünde ele alabilirsek çözebiliriz.

Özetle bu iki kesinleşmiş tespit:

1) İbrahim dini komüncül bir dindir.

2) İbrahim komün tanrısı benzeri bir liderdir. Medeniyet diniyle derin bir çelişki içindedir.

O halde kutsal kitaplar ve kutsal tarihler, mitoloji yalan mı söylüyorlar?

İşin kolayına kaçanlar, *Tevrat*, *Kur'an* ve mitolojik çelişkilerle oynamayı pek severler. Uzmanlık, ayrıntılarda bulmaca çözme vakit geçirmesidir; nakitleri nasıl olsa gelir. Vakitleri ve nakitleri olmayanlara işin özü yeterlidir. Tarihi yapacak olanlara, İbrahim timsali duru sentezler yetip artar.

Tevrat-Kur'an ve kutsal masallar, gerçekte, özünde bir tek proseyi işler: Tarihöncesi Semit toplumlarının barbarlık konaklarını bin bir çileyle,

sabırla uzun yüzyıllar içinde aşarak medenileşmelerinin kutsallaştırılmış: tektanrı ideolojisine ulaşmış öyküsünü anlatırlar.

Ancak o prose tek başına; insanlık tarihinden soyutlanmış bir gidiş değildir. Tarihöncesinin Semit toplumları, ırmakcıl Irak ve Mısır medeniyetlerinden etkilenerek, binlerce yıllık tefekkür: düşünce çabasıyla sıçramalı sentezlerle gelişirler.

Barbarın tertemiz zekâsı, pratiğine, gündelik ve uzun vadeli yaşamına neyi yararlı görüyorsa onu sünger gibi emer, pratiğinde deneyerek yaşamıyla sentezleştirir, süratle kendi malı haline getirir, bir daha da onu ölümüne savunur, geleneği yapar. Genellikle de yeniliklere açtır, geliştirici olan hemen her sentezi ve düşünceyi benimseyerek savunur, geleneklerine sokar.

Tarihsel devrimlerin tarihi, cycle: devirdaim biçimlerde de olsa (helozonik) ilerleyişi veya barbarın tarihi değeri toplumsal açıdan kolektif aksiyonundaysa, beyinsel açıdan da bu temiz, parlak zekâsında medeniyetin kastlaştırılmış derebey fikirlerine saplanıp kalmayışında yatar.

Komün, toplumsal bakımlardan tamı tamına kolektif yakıcı-yıkıcı, aynı zamanda kendine göre yine de yapıcı ilkel sosyalist bir güç oluşu yanında; kişi de ayrı ayrı parlak zekâlara, yeteneklere, potansiyel dahilere gebe özgür, eşitlikçi ve geliştirici beyin üretici bir potadır.

40 yıl sabırla-azimle tarihsel devrimlere hazırlanan Atilla'ları, Cengiz'leri, Timur'ları, Babür'leri, Tara Bulba'ları veya vakit doldu mu anında çiçeği burunda İskender'leri, Fatih'leri çıkarıveren güç, ya doğrudan komün toplumlarıdır ya da komün gelenekleridir,

Komün potasında gelişen kişi beyni, kanatlanmaya hazır, yeni ufukları gözleyen bir kuş gibidir. Asla geriye bakmaz, çünkü geçmişinde sadece ileri bakan önder ataları vardır. Zaten komünü eğer medeniyete değmemiş, hele girmemişse, bir geçmişe de sahip değil gibidir. Komün, tarihin adeta başlangıcıdır. Bu yüzden her medeniyete girişinde tarihi kendisiyle başlatır, kendisinden önce gelmiş medeniyetlerin kellesini uçurup yenisini kurduğu zaman, eski medeniyet tarihlerini olmamış sayışı, kendisinin tarihe sahip olmayışındandır; gelecekle dopdoludur.

İşte bu, yeni ufukları gözleyen özgür komün beyni; uygun tarihi koşullara, kavşaklara düştüğü zaman dahiyane yaratışlara girer. Bu uğurda ölümleri göze alır ama tarihsel görevini büyük bir hassasiyetle sezer, bulur ve başarır. Yücelmeye-kutsallaşmaya dayanamaz; tarihsel devrimleri başarması ve kutsallaşması, hep rüyada gezer gibi daha çok bilinçaltıyla olur. Bu yüzden başladığı işin: tarihsel devrimlerin sonunu getiremez. Medeniyeti fetheder ama sonradan medeniyete fetih olur; derebeyleşip

başka bir komünün veya komün geleneğinin kılıcına başını uzatır. Yine de antik tarih, bu komün gücüyle ve zekâsıyla yürümek zorunda kalmıştır; sosyal devrim getiremeyen sosyal sınıflar savaşının vekili komün akınları olmuştur.

Muhammed'in tektanrı geliştirimi, tamı tamına bu proseyle doğup geliştiği gibi, İbrahim'in tektanrı sentezi de antik tarihin bu gidiş kanununa uyar.

Muhammed, kent düzeyine erişmiş bir yukarı barbar gelenekli aşiret çocuğudur.

İbrahim, Muhammed'den 2500 yıl önce gelmiş bir orta barbar, göçebe aşiret lideridir.

Yani kesinlikle medeniyet insanı değildirler. Beyinleri medeniyetin sosyal sınıf ufunetleriyle turşuya çevrilmemiştir; mala-mülke-şöhrete-korkuya, tapınaklara, sürüsüne bereket çoktanrı sembolü putlara, derebeyliklere saraylara, apoletlere büyülenmemişlerdir.

Tersine, o çürüyen medeniyet yozlaşmalarından tiksinerek, tarihsel görevlerini sezmek ve başarmak üzere kendilerini kuşatan medeniyet gidişlerini ibretle izlemişler ve şu dupduru sentezlere ulaşmasını bilmişlerdir.

1) Medeniyet, dalında çoktan olmuş, kolayca kopartılabilecek bir meyvedir. Veya iç çelişkileriyle çürüyen ama doğuramayan ve bu yüzden de asla ileri gidemeyen, "ayakları kilden bir dev"dir.

2) Medeniyetlerin beğenmedikleri kendileri (yani dış kabileler) ise, geri olsalar da insan özünü yitirmemiş, parçalanmamış, cesur, savaşçı, paylaşımcı, eşit, yalan-dolan bilmez kan kardeş toplumlar olarak yepyeni insan ve coğrafya olanaklarına ve potansiyellerine sahip, bendini aşmaya hazır, tıkanıkları açıcı güçlerdir.

3) Medeniyetin içi, düzeni, insanları, her şeyi gibi tapınçları da karmakarışıktır, hatta hiçbir problemi aydınlatmayan ve çözemeyen komik putlardan ibarettir. Dolayısıyla medeniyetin beyni de (inancı da) kendisi gibi acınacak haldedir.

4) Öyleyse yepyeni, daha sağlam, yıkılmaz düzenli ve inançlı bir medeniyet gerekir.

İlk medeniyetin Irak balçıkları içinde doğduğu günden beri, ilkel içinde gelişen düşünce ve davranış sentezleri, ilkel biçimlerinden başlamak üzere bu yönde olmuştur. Ve en olgun yazıya geçmiş biçimini de *Kur'an* ile bulmuştur.

Tektanrı ideolojisi, bu tarihsel devrim görevlerinden ayrı bir oluş değil, tersine o görevlerin kutsallaştırılmış en doğal yansımasıdır. Çünkü antik tarihte düşünce henüz kutsallık kabuğu, beşiği içinde gelişir.

Bu yüzden Muhammed'in tektanrı ideolojisinin veya kutsallaştırma prosesinin en olgun örneği oluşu; Arabistan çöllerinden adı sanı işitilmedik bir kabile toplumundan çıktı diye yadsınamazsa, tıpkı öyle tektanrı sentezini ilk yakalayıp savunan İbrahim de yazısız, göçebedir diye yadsınamaz. Muhammed bile İbrahim'den 2500 yıl sonra gelmesine karşın okuma yazmasızdır. O dönemde Mekke'de, Medine'de okuma yazma bilenler parmakla gösterilecek kadar azdır. Çünkü yaşanan toplum henüz medeniyete yeni yeni çözülmeye başlamış yukarı barbar: yazısız tarih öncesi toplumun geleneklerini sürükler. Muhammed'in İbrahim'den farkı, barbarlığın göçebelik aşamasını geçmiş, kent aşamasında yaşamış oluşundandır. Ama İbrahim de ilk ana Irak ve Mısır medeniyetleriyle ve çevre barbarlarla içli dışlı yaşamış; göçebeliği de aşmaya hazır, görevlerinde pişmiş bir lider oluşu, onu bu farkı kapatmaya eğginleştirmiştir [meyilli]. Sadece yaşadığı toplumu içinde yalnızdır; yani toplumu ile arasındaki uçurum, Muhammed'inkinden farklıdır. Muhammed, kentdaşlarıyla beraber, göçebeleri de peşine takarak bir tarihsel devrimi başarabilir. İbrahim bunu başaramaz. Toplumu henüz geridir ve Irak, Mısır medeniyetleriyse henüz güçlüdürler. Bu yüzden İbrahim'e Irak, Mısır, Finike, Arabistan ticaret yollarında tarihsel devrime hazırlık düşüncesini geliştirmek kalır. Bu ise tektanrı ideolojisi biçiminde yansır.

Tektanrı ideolojisini, barbarın medeniyetlerle güreşi: tarihsel devrim gidişinden kopardınız mı, konuyu tarihi olaylardan soyut, parçalı, metafizikleştirilmiş uzmanlık alanına sokarsınız ki, bu ölü düşünce otopsisinden, canlı yeni sentez fikirler doğamaz.

Barbar, yapacağı işi önce sözle sazla, şiirle kutsallaştırır. Bu, rüyalarla, sunaklarla, adaklarla gelişir, sonra başardıkça destanlaşır, yazıya geçebilirse *Kur'an* gibi anında yazılaşır. Yazıya geçemeyecek ilkellikte bulunuyorsa, ağızdan ağza naklen korunan şiirler, destanlar olarak, İbrahim'in öyküsü gibi 1500 yıl sonra da olsa *Tevrat*'a geçer; kutsal masallar halinde 2500 yıl sonra İslam mitolojisinde (kutsal tarihte) yerini alır.

Yani ne kutsal kitaplar, ne mitolojiler yalan söylemişlerdir. Muhammed gibi İbrahim de bir kabile toplumu insanıdır. Muhammed'in *Kur'an* yaratışında şaşılacak bir yan bulamıyorsak, İbrahim'in *Tevrat*'a geçmiş tektanrı fikirlerini olamayacak bir yaratış kuşkusuyla ele almamalıyız. Şaşkınlığımız ve kuşkularımız bizim medeni-barbar güneşini bilmeyişimizden ya da barbara medeni önyargısıyla bakışımızdan ileri gelir.

Kutsal kitaplar ve kutsal tarih: mitoloji eğer yalan söylüyorlarsa (uyduruyorsa) bunu iki yönde yapmak zorundadırlar. Bu durum o devir insanını, yine medeni, hem de düzenbaz Bizantizmde gelişmiş medeni insanla karıştırmak olur:

1) Eğer İbrahim dini tektanrıcı değilse,

2) "Çoktanrıcı": totemist: ata dini: kabile dinidir ki, o zaman bu iki yönlü tahrifatı ve uydurmayı (yalanı) gerektirir.

Bu da yetmez; çoktanrıcılık sadece kabile dinine ait değildir. Medeniyetle birlikte çoktanrıcılık gelişir; gördüğümüz gibi gökselleşir. O çağın insanları bugünkü bilinçte olamayacakları için, İbrahim dinini gizlemek ve tektanrıcı hale sokmak için:

1) Eski çoktanrı izlerini silmek üzere bir hayli uğraşmak zorundadırlar; çünkü o temel olaylar, kutsal kitapların ve masalların hemen her alanında kendisini hissettirmeden yapamayacak kadar dallı budaklı ve köklü gövdelidir.

2) Ayrıca o devirlerde bunları, gelişmiş medeniyetlerde olduğu gibi bir tek "kişi" kendi karihasından, istediği gibi kolayca, kontrolsüzce uyduramazdı. Toplum, *Tevrat* yazılırken de, *Kur'an* yazılırken de, kutsal masallar yazılırken de, kontrolün tamamen kalkacağı kertede paramparça sosyal sınıf ve zümrelere bölünüp zıtlaşmamıştı. Bu alanda bir yalan, bin yankı uyandırabilirdi. Ve yalana el birlik ortak olunmak zorunda kalınırdı ki, bu olanaksız kalır ve kokusu çıkardı... Dolayısıyla ilkin *Tevrat*'ta yapılabilecek bu tür tahrifat ve uydurmalar, *İncil*'de olmasa da *Kur'an*'da yankısını bulur; apaçık çelişkilerin akla yatkın yorumları geliştirilebilirdi.

Ne *Tevrat*'ta, ne de *Kur'an*'da bu tür çelişkilere rastlanıyor. Masallardaki çelişkiler, o günkü aşiret yapılarının tarih öncesi geleneklerine göre benimseyişleriyle (rezonanslarıyla) açıklanabilir. Bu çelişkiler, temeldeki İbrahim'in tektanrıcılığını sallantıya, tereddüde yer bırakmayacak eğilime sokuş biçimindedir; İbrahim dinini tarih öncesi inanışlara götüren hiçbir çelişki yer almaz..

Tevrat biraz dikkatle izlenirse, İbrahim tektanrıcılığının, İbrahim toplumunda yeni filizlenmeye başlamış bir prose: gidiş olduğu anlaşılabilir.

İbrahim'in oğlu İshak da, baba geleneğiyle oğlu Yakub'u çoktanrıcı Kenanlılar ile evlendirmez; baba memleketi Paddanaram'a: Mezopotamya'ya kayınbiraderi Laban'ın yanına gönderir.

Yakup, dayısı Laban'a 20 yıl çalışarak, Laban'ın kızlarını: Lea ve Rahel'i kendisine eş edinir. Ayrılmaları çekişmelidir. Yakup habersizce çoluk çocuğu ve sürüleriyle ayrılırken, karısı Rahel babasının putunu devenin semerine koymuştur.

Laban "Terafim"i her yerde arar; hatta çalınan bir tek put da değildir. Çünkü Laban Yakub'a çekişirken şöyle der:

"Niçin gizlice kaçtın?.."
"Niçin ilahlarımı çaldın?" (Tekvin, Bap 31)

Tevrat'ı yazanlar da "Terafim"den tekil olarak söz ederlerken bile çoğulmuş gibi de anlatırlar:

"Ve Rahel Terafim'i almış, (burada bir tek putmuş gibi söz edilirken hemen ardından gelen cümle:) "Ve onları devenin semeri içine koymuştu ve üzerlerine oturmuştu" derken sanki "Terafim" çoğul putları anlatıyormuş gibi ele alınır.

Ama şurası kesindir: İbrahim'in kardeş torunu Laban, Mezopotamya'da Harran dolayında eyleşir ve tektanrıya değil birçok ilaha inanç besler: "İlahlarım" deyişi bunu açıklar.

Ancak olayları bütünlük içinde izlemek; işimize geldiği gibi alıntı kemirişine uğratmamak gerekir. O zaman o "ilahlar": tarih öncesinin veya medeniyetlerden esinlenerek karışmış, çoktanrı inanışları ikincil kalmışlığı görülür:

Laban, Yakup ile yeminleştiği zaman, kendi "ilahları"nı değil, İbrahim'in aynı zamanda kendi babası olan Nahor'un inandığı tektanrı: Allah'ı şahit ve gözcü tutar:

"Birbirimizi gözden kaybettiğimiz zaman seninle benim aramızda Allah şahittir."
"İbrahim'in Allah'ı ve Nahor'un Allah'ı, babalarının Allah'ı aramızda hükmetsin" der. (Tekvin, Bap 31)

Burada ilahlar; tarih öncesi geleneksel çoktanrılar henüz terk edilmemiştir. Fakat başrolü oynamazlar. İbrahim tektanrıcılığı, İbrahim'in toplumunu büyük bir tarihsel devrim görevi büyülemediği ölçüde sarıp sarmalayamaz. İbrahim'in tektanrı sentezi kendi içinde büyür. İbrahim tektanrı sentezini dayatmak yerine kendi toplumunu kendi seviyesine çıkarmak üzere eğitme: aşağı barbar geleneklerini kesip atmak, göçebelik, ticaret, sunaklar, kurban, temizlik, sünnet, derleniş işleriyle uğraşır. Bunları başardıkça, tektanrı sentezini toplumunda sabırla mayalandırır. İbrahim'in tarihi prosesi, aşamaları, görevleri kavranmadıkça, onun tektanrıcı tutumu da toplumundaki gelişimi de anlaşılamaz.

İbrahim'in kendi çağında elbette başarıları geliştikçe tektanrıcılığı da yaşlılık çağında kendi toplumunda yaygınlaşıp derinleşir. Ama ölümünden sonra tarih öncesi gelenekler yeniden canlanır. Bu her tarihsel kavşakta görülebilen doğal bir akıştır.

Yine Yakup ile Kenanlıların arası kızı Dina yüzünden açılınca, Beyt-El'e göç etmek üzere yola çıkarken eski çoktanrı putlarını Yakup gömer:

"Ve Yakup evine ve kendi ile beraber olanların hepsine dedi: Aramızda olan yabancı ilahları atın ve kendinizi gizleyip giysilerinizi değiştirin. Ve kalkalım Beytel'e çıkalım."
"Ve ellerinde olan bütün yabancı ilahları ve kulaklarındaki küpeleri Yakub'a verdiler. Ve Yakub onları Şekem'in yanındaki meşe ağacı altına gömdü. Ve göç ettiler." (Tekvin, Bap 35)

Eski totem-ata gelenekleri İbrahimoğularında yeniden canlanışa geçmiş olsa da toleransla karşılanır. Çünkü henüz güçsüz ve parçalanmış durumdadırlar. Tektanrı sentezi tarihi zaruretler içinde öne çıkartılır. O zaman da tektanrı sentezine sarılış artar. İbrahimoğulları bunu sabırla deneyerek geliştirmek zorunda kalırlar. Herkes tektanrıyı da, çoktanrıları da olayların gidişi içerisinde sınavdan geçirir. Giderek tektanrıcılık ağır basacaktır.

Laban bile sıkıntılı günlere düştüğünde kendi ilahlarını değil, İbrahim'in tektanrısını rüyalarına sokar:

"Ve Allah gece rüyasında Arami Laban'a gelip ona dedi: Kendini sakınıp, Yakub'a ne iyi ne kötü bir şey söylemeyesin." (Tekvin. Bap 31)

Ama "yabancı ilahlar" neyin nesidir? Küçük kabile savaşlarında ele geçirilmiş veya etkisinde kalınmış çoktanrı putlarıdır. Hâlâ onlardan korkulmakta veya etkilerine inanılmaktadır. Gömmelerinin sebebi de, hem tanınmaları hem de bulunup karşı tarafa hizmet etmemeleri içindir. Henüz tarih öncesi toplum aşılamadığı için çoktanrıcılık da İbrahim'in eğitimine karşın aşılamaz. İbrahim ile toplumu veya torunları ve yüzyıl sonra gelen toplumu arasında bile uçurum kolay dolamayacaktır. Nitekim 2500 yıl sonra bile ancak bir tek Muhammed çıkıp tektanrıcılığı geliştirebilecektir. Antik tarih böylesine yavaş ilerler.

Yakub'un karısı Rahel'in, babası Laban'ın putu Terafim'i çalıp saklaması yine baba evinin inancından korktuğunu gösterir. Laban sıkışınca belki Terafim'e yalvaracak ve onlara zarar verebilecekti!

Hiç değilse Laban'ın şerrinden korktukları için Terafim'i çalar ve saklar ama üzerine oturması da artık putların etkisinin azaldığını gösterir.

Zaten Rahel de Yakub'un etkisiyle ve İbrahim ve Nahor geleneği ile tektanrı dinini bilmekte ve benimsemektedir. Ama günümüzde bile cinlere inanılması sürüp gider. Cinler, bu tarih öncesi putların etkilerinin giderek psikolojilere girişidir.

Acaba İbrahim dini tektanrı dini midir? *Tevrat*'ta bu açık mıdır?

İbrahim zamanı, Tekvin bölümünde bap 10'dan bap 26'ya dek anlatılır.

İbrahim, Tekvin'den anlaşıldığına göre daha çok babası Terah'ın ölümünden sonra peygamberleşir. Çünkü tarihsel görevi o zaman kendi omuzlarına yüklenmeye başlar.

Tevrat'ta İbrahim'in peygamberliği veya tektanrı fikrine girişi yoktur. Babasının ölümünden sonra İbrahim'in Allah ile iletişimi başlamış gibi verilir. Ancak İbrahim o sıra 75 yaşındadır. Irak (Mezopotamya) medeniyetlerinin ünlü kenti Ur'dan çıkalı ve Harran'da eyleşeli *Tevrat* tarihlemelerine göre en az 50 yıl olmuştur. Bu süre içinde İbrahim tarihsel görevlerini iyice sezmiş ve düşünmüştür, zaten babasının da çocuklarına öğrettikleri İbrahim'in yapacaklarıdır:

> *"Ve Terah oğlu Abram'ı ve Haran'ın oğlu torunu Lut'u ve oğlu Abram'ın karısını, gelinini Saray'ı beraber aldı; ve Kenan diyarına gitmek üzere Kildanilerin Ur şehrinden onlarla çıktı; ve Haran'a geldiler ve orada oturdular."*
> *"Ve Terah'ın günleri 205 yıl oldu ve Terah Haran'da öldü."* (Tekvin, Bap 11)

Buradan anlaşılabilir ki, İbrahim'in stratejisi, babası Terah'ın öğrettiklerinden ve amaçlarından temellenmiştir. Harran durağı güçlenmek içindir; asıl hedef "Kenan diyarı" yani Mısır, Fenike, Irak medeniyetleri arasında göçebelik ve ticarettir. Ama barbarın ticareti tarihsel devrimsiz olmaz; ticaret, barbarı medeniyeti keşfetmeye ve uygun koşullarda fethetmeye götüren yoldur. Yeri gelince göreceğiz. Tektanrı ideali hep tarihsel devrim amacıyla, pratiğiyle can cana yatıp sarmaşır.

İbrahim Harran'dan "Kenan diyarına" göçmeye karar verdiği gün tarihsel görevinde yoğunlaşmıştır ve Allah ile "ahit"leşmiştir:

> *"Ve Rabb Abram'a dedi: Memleketinden ve akrabanın yanından ve babanın evinden sana göstereceğim memlekete git; ve seni büyük millet edeceğim ve seni mübarek kılacağım ve senin adını büyük edeceğim ve bereket ol ve seni mübarek kılanları mübarek kılacağım ve sana lanet edene lanet edeceğim; ve yeryüzünün bütün kabileleri sende mübarek olacaktır."* (Bap 12)

Burada "Rabb"bin bildiğimiz tektanrı olduğunu Bap 14'de daha açık bir şekilde anlıyoruz: İbrahim Sodom Kralı'yla görüşürken "Rabb"i tanımlayarak,

"*Göklerin ve yerin sahibi Yüce Allah'a Rabb'e*" diye yemin eder. İlkin "Ezeli Tanrı: Yehova" olarak anılması, olayı değiştirmez.

Bap 16'da "Allah" melekleriyle kendisini gösterir: "*Ve Rabb'in meleği Şur yolunda olan pınarın başında onu buldu. Ve dedi: Ey Saray'ın cariyesi*

Hacar nereden geldin, nereye gidiyorsun?" Ve Allah melekleriyle İbrahim'in İsmail'i doğuracak karısı Hacar'a yardım eder...

Bap 17'de "sünnet", tektanrı: Allah'ın nişanesi olur. Abram 99 yaşında kendisiyle birlikte yanındakileri sünnet eder. Allah artık onlar için ebedidir, kesindir:

> *"Ve ahdim ebedi bir ahit olarak sizin etinizde olacaktır. Ve gulfe etinde (penisinde) sünnet olunmamış sünnetsiz erkek varsa, o can kendi kavminden kesilecektir; o benim ahdimi bozmuştur."*

Bap 18'de Allah İbrahim'e, kısır ve yaşlı Sara'nın İshak'ı doğurabileceği ahdini yaparken:

"*Rabb için imkânsız bir şey var mıdır?*" der. Bu *Kur'an*'ın "Allah her şeye kadirdir" tanımının karşılığıdır: ilk proseleridir.

Yine Bap 18'de İbrahim, Sodom ve Gomora'nın kurtarılması: tarihsel devrim için Allah ile pazarlık ederken şöyle der:

> *"Bütün dünyanın hakimi adalet yapmaz mı?"*

Bu da Allah'ın sıfatları olan "Rahman ve Rahim"in karşılığı olan ilk gelişimidir.

Bab 19'da Allah'ın melekleri Sodom'da görünürler:

> *"O iki melek de akşamleyin Sodom'a vardılar ve Lut, Sodom'un kapısında oturuyordu; ve Lut görüp onları karşılamak için kalktı ve yere kapandı."*

Yine Bap 19'da Allah Sodom ve Gomora'yı yerle bir eder:

> *"Rabb Sodom ve Gomora üzerine göklerden kükürt ve ateş yağdırdı ve şehirleri ve bütün havzayı ve şehirlerde oturanların hepsini ve toprağın bitkisini altüst etti."*

Lut'un karısını da tuz direğine çevirir:

> *"Fakat karısı onun arkasından geriye baktı ve bir tuz direği oldu."*

Bap 20'de İbrahim'in karısını alan Gerar Kralı Abimelek Allah tarafından uyarılırken şöyle denir:

> *"Ve şimdi adamın (İbrahim'in) karısını geriye ver çünkü o Peygamberdir. Ve senin için dua eder yaşarsın fakat eğer geri vermezsen bil ki sen ve sana ait olanların hepsi mutlaka öleceksiniz."*

Bap 22'de kurban olayında İbrahim Allah'a namaz benzeri ibadetten de söz eder; tıpkı Bap 19'da Lut'un, Bap 17'de İbrahim'in secdeye gelişi gibidir ama burada daha açık dile gelir. Sanki ibadet gelişmiştir:

> *"Ve İbrahim uşaklarına dedi: Siz burada eşekle beraber kalın ve ben çocukla beraber oraya gideceğim ve secde edip yanınıza döneriz."*

Yine aynı Bap 22'de kurban olayında Allah'ın meleği İbrahim'e göklerden seslenir:

"Ve Rabb'ın meleği ikinci defa göklerden İbrahim'e çağırdı ve dedi.."

Bap 24'te İbrahim'in yardımcısı kâhyasını da secde ederken buluyoruz:

"Eve eğilip Rabb'e secde eder:
"İsteği olunca tekrar secde eder:
"Yere kapanıp Rabb'e secde kıldı"

Bütün bunlar kuşkuya yer bırakınamacasına İbrahim dininin tektanrı dini olduğunu ve bilhassa İbrahim'in zamanında giderek tutkun bir benimseyişle derinleştiğini, yaygınlaştığını aydınlatabilmektedir. Hiç değilse kimse kalkıp buna çoktanrı dini diyemez.

Diyemez sanırız ama uzmanlık bambaşka bir keramet vehmetme işidir. Şöyle kuşkular uydurulur, İbrahim'in tanrısı aslında kabile tanrısıdır. Totem: ata dinidir. İbrahim bu ata tanrısını kendi adına bağlı toplumuna ve çevre kentlere tektanrı biçimine dönüştürerek asker, para, mal gücüyle dayatmış veya yutturmuştur.

Bu oldukça mekanik ve uydurma bir görüştür. İlkin hiçbir barbar ata, dininden tektanrı dinine perendeyle geçemeyecek kadar inançlarına bağlı, ayakları yerdedir. Öldürseniz o dönekliği bir çırpıda başaramaz. Bu yüzden ne İbrahim ne de toplumu, inanmadığı bir dini kabul edecek kadar medeni dönekliğindedir.

Tersine, İbrahim dini dayatmaz; akılla, başarılarla, ikna yoluyla benimsetir. Çünkü barbarlar ancak ikna yolundan; görerek, deneyerek, inanarak din değiştirebilirler. Ve bu bir ömürlük zamanı alır.

Tektanrı sentezi, öyle kolayca ata dini toteminden devşirmeyle ulaşılacak bir yakıştırma-yapıştırma olsaydı, tarihin binlerce yıllık kutsallaştırma prosesine ihtiyaç kalmazdı; insanlık tarihsel ve sosyal devrimlerle değil, uzman tapıncı, düşüncelerle ilerlerdi. Uzmanlık tapınağının olaylara değil düşünce kurbanlarına ihtiyaç duyması ile tarihin gidiş kanunları bambaşka şeylerdir. Bu yüzden o tür düşünce eksersizlerinin tek cellâdı yine tarihin olaylarıdır.

Tevrat'ta tektanrı: Allah, *Kur'an*'daki gibi herkesin Allah'ı olarak değil, sık sık "İbrahim'in Allah'ı" olarak anılır.

Bunu "kabile tanrısı" gibi ele almak aşırı bir yakıştırma ve *Tevrat*'ı tahrif etmek olur. Kimi uzmanlıklar bu tür kuşkuları, daha birçok tahrifatlarla derinleştirerek işlemeye çalışırlar. Oysa *Tevrat*'ın bu anışı, tektanrı sentezinin İbrahim'e ait oluşunu veya tektanrı sentezini o dönemde İbrahim'in savunduğunu ve toplumca henüz benimsenmeye başlandığını gösterir.

Dikkatle izlenirse *Tevrat* yazıcıları ellerindeki sözlü şiirsel, destansı nakillere kalem uydurmuşlardır. Kendileri değil, *Tevrat*'ın içindeki olaylar konuşur. Bu yüzden, daha çok İbrahim'in sahneden çekilişinden sonra, tektanrıyı benimseyenlerin anısı "İbrahim'in" "babamın tanrısı" biçiminde olur:

1) İlk olarak İbrahim'in başyardımcısı Elizer'de görülür bu tür bir anış. O sıralar İbrahim kocamış ve yaşı ilerlemişti; ve Rabb İbrahim'i her şeyde mübarek kılmıştı. (Bap 24) Yani İbrahim, toplumu ve çevre kentlerde tanınmış, kabul edilmişti. Tektanrı fikirleri de bu yüceliş ölçüsünde saygı kabul buluyordu. Elizer adlı başyardımcısı veya kâhyası, yanaşması, İbrahim'in yeminli görevlisi olarak Mezopotamya'ya gittiğinde, İshak'a akraba kızı Rebeka'yı alırken ve alıp getirirken sık sık bu anışı yapar:

> *"Ya Rabb, efendim. İbrahim'in Allah'ı niyaz ederim, bu gün işi rast getir ve efendim İbrahim'e lütfeyle."* (Bap 24)

Bu Elizer'in de tektanrıyı benimseyişini ancak bu inanışını İbrahim'den aldığını gösterir. İbrahim'in putu, totemi olduğunu göstermez.

2) İbrahim'in oğlu İshak da tıpkı babası ve yanaşması Elizer gibi tarihsel bir görevle öne çıkmak zorunda kaldığı zaman Allah ile iletişime girer. Ve benzer biçimde anışları olur (Bab 26):

> *"Ve oradan Beer-Şeba'ya çıktı. Ve o gecede Rabb ona görünüp dedi: Ben baban İbrahim'in Allahıyım; korkma çünkü ben seninle beraberim ve seni Mübarek kılacağım ve kulum İbrahim'in yüzünden senin zürriyetini çoğaltacağım. Ve orada bir sunak yaptı."*

Burada tektanrı inanışının İbrahim'den geldiği daha açıkça belirtilmiştir. İbrahim, ailesine sürekli çocuklarının da Allah tarafından "mübarek" kılınacağını bildirerek onları Allah'a bağlamıştır. İshak 40 yaşını aşınca görevlerini sezmeye başlar ve görevlerinde yürür. O zaman Allah'a yakınlaşır ve ondan ahit alır. Bu ahitlenişi kendisiyle başlatmaz, çünkü bu atasının yadigarı, geleneğidir. Bu gelenek hatırıyla ilerleyeceğini bilir; başka türlüsünü düşünemez bile. Allah'ın

"*Kulum İbrahim yüzünden senin zürriyetini çoğaltacağım*" ahdi bu yüzdendir.

3) İshak'ın oğlu Yakup için de aynı olay geçerlidir. Tarihsel görevler Yakub'u sıkıştırdıkça aynı gelenek tekrarlanır:

> *"Ve rüya gördü ve işte yer üzerine bir merdiven dikilmiş ve başı göklere ermişti; ve onda Allah'ın melekleri çıkmakta ve inmekte idiler. Ve işte Rabb onun üzerinde durup dedi: Baban İbrahim'in Allah'ı ve İshak'ın*

Allah'ı benim; üzerinde yatmakta olduğun diyarı sana ve zürriyetine vereceğim. Ve senin zürriyetin, yerin tozu gibi olacak ve garba ve şarka ve şimale ve cenuba yayılacaksın; ve yerin bütün kabileleri sende ve zürriyetinde mübarek kılınacaktır." (Bap 28)

Burada açıkça Allah ve meleklerinin gökle merdivenle bağlantısı oluşu, Sümer kutsallaşma presesinde gördüğümüz gökselleşme aşamasıdır ki, İbrahim ve oğulları totemizm geleneğini çoktan aşmışlar; medeniyetin tanrısallaştırmalarını tektanrı sentezine ulaştırmışlardır.

Fakat bunun bütün topluma yayılıp derinleşmesi zaman alacaktır; geri dönüşlerin olması kaçınılmazdır. O geri dönüşler ile ilk Tekvin bölümümüzde anılan İbrahim ve oğulları zamanına denk düşen ilk temiz tektanrı sentezleri gidişini karıştırmamak gerekir.

Bundan sonrasını hepimiz kolayca ayırt ederek izleyebiliriz. İbrahim dini kolayca totemizmden devşirilivermiş bir tektanrıcılık olamazdı; tarih bu aşama için binlerce yıl birikmek zorunda kalmıştı.

Dördüncü Bölüm

TARİHSEL DEVRİM ÖZLEMİ TEMELİNDE ALLAH -İBRAHİM- ve KUTSALLAŞTIRMA

TARİHSEL DEVRİM ÖZLEMİ TEMELİNDE TEKTANRICILIĞIN (İBRAHİM DİNİNİN) TEORİLEŞMESİ: KUTSALLAŞMA

Kur'an, Hicaz kent barbarlığının medeniyete kabuk değiştirişinin teoriye geçmiş açıklanışıdır. Başka deyişle, komünün yukarı kent aşamasındayken tarihsel devrim sezileriyle kent kozasını delip, medeniyet kelebeği haline gelişinin, kutsallaşarak taşlara kazınmış, yazıya geçmiş anayasa, şeriat kurallarıdır.

Tektanrı dinini bu aşamada Hicaz Arapları içinde bir tek Muhammed yakalamıştı ama Hicaz Arapları o ruhu anlamakta ve Muhammed'in peşinde ordulaşmakta gecikmemişlerdi.

Neden? Puta taparlıktan sıkılmış olduklarından değildi. Tektanrı dinini temiz İbrahim dini (ilk ata dini) olarak muştulayan Muhammed'in sezdiğini kentdaşları da sezmiş ve o amaçlarda derlenivermişlerdi.

O sezi, amaç şuydu: Irak, Mısır, Grek, Roma medeniyetleri çoktan imparatorlaşarak "evrensellik" ülküsünü tüm dünya barbarlarına bilmeden aşılamışlar. Bağımsız medeniyetleri bir tek medeniyet dünyasında derlemek ülküsü, İskender'e, Atilla'ya dek uzanır. Onların başaramadığını Bizans ve Acemler de başaramayıp tersine bütün ticaret yollarını çökkünleşerek tıkamışlardır.

Tarihin kontenjanı, Hicaz Araplığını bu evrensellik ülküsüne Hz. İbrahim'den beri hazırlamakla geçti denebilir. Ancak gün, bütün denemelerin başarısızlıkla sonuçlanıp, ticaret yollarının çökkün derebeyleşmiş medeniyetlerle tıkanışından sonra gelip çattı.

Hicaz Araplığı, Güney Ticaret Yolu: Kızıldeniz Umman-Hindistan seferleri üzerinde kentleşmişti. Ve medeniyetler dünyasında olup bitenleri Hz. İbrahim atalarından beri izleyip alt şuurlarında, belleklerinde işliyorlardı.

Çünkü Filistin dört yol ağzında İbrahim'den beri yerleşen kardeşleri bilmeden, 2500 yıldır o evrenselleşme (Yakındoğu medeniyetleri arasında

tarihsel devrimle köprü olma) ülküsünü kendi aşamaları kadarıyla besliyorlardı. O alt bilinçle boyuna peygamber çıkarıp tektanrı dinini yüceltip teorileştirmeleri bu yüzdendi.

Bin yıldan beri de bu öyküler, medeniyet çoktanrıların batış-çıkışlarıyla karışarak *Tevrat* ile yazıya geçmiş, her yana yayılıyordu. İskender'ler, Atila'lar, Persler, Romalılar, Bizanslar, Farslar gelip geçmişti Yakındoğu medeniyetleri üzerinden; ama bir türlü evrencil bezirgânlık çağı ol görüp açılamamıştı.

Bütün bu tarihi gidiş içinde, Hicaz Araplığı, barbar çocuk zekâsıyla bunları masallar içinde, rüya alemindeymişçesine kavradı ve tarihsel görevini Muhammed öncülüğünde sezdi.

Muhammed'in tektanrıcılığı, temelde bu maddi tarihsel görevin sezişiyle yücelme buldu. Tektanrıcılık yeni bir şey değildi. İbrahim'den beri kupkuru tektanrılıcık, hiçbir zaman var olmamıştı. Öylesi kimsenin karnını doyuramayacağı (insan toplumunun en temel üretim ve üreyimine yaramayacağı) için bütün dinler için geçerli olan bazı maddi temel kural, tektanrıcılık için de geçerliydi. Eğer tektanrı fikri, sadece kuru fikir olarak tutup yücelseydi, 2500 yıl önce Filistin göçebe Semitleri içinde tutup evrene yayılırdı. İbrahim'in mucizevi tarihsel görevlerini başarmasına rağmen, tektanrıcılık tarihsel devrim ile sarmaşmadıkça Filistin yöreciğinde yozlaşıp kaldı. Muhammed'in temellendirdiği İslâm tarihsel devrimiyle birlikte İbrahim tektanrıcılığı en yüksek mertebesine ulaşabildi.

Kur'an dolaysızca Hicaz kentlerinin orijinal tarihsel devrimini işliyorsa; *Tevrat* da önce İbrahim göçebelerinin, sonra kentlerinin tarihsel devrim potansiyelleri veya özlemlerini işler.

Her iki işleyişin, tektanrı ruhuyla kutsallaştırılıp fazlasıyla sarmaşması, tarihin bu som gidişini ister istemez saklar. Çünkü henüz teori, sırf din ruhu içinde yapılmaktadır.

Yeri geldiğinde *Kur'an*'ın bu tarihsel devrim işleyişini göreceğiz. Şimdi *Tevrat*'ta İbrahim'in ve göçebelerinin tarihsel devrim özlemlerinin (potansiyelinin) nasıl tektanrıcılığı yücelttiğini izleyelim. Tarihsel devrim, İbrahim göçebelerinde hayal, ideal olarak kaldıkça, tektanrı teorisi daha fazla derinleşip kuşaktan kuşağa aktarılan miras olur. Tarihsel devrim imkânsızlaştıkça, tektanrıcılık biricik orijinalite olarak öne çıkar. Zaman zaman geri dönüşler olsa da, tarihsel görevler sıkıştırdıkça, tektanrı teorisi, Musevilik ve İsevilikte olduğu gibi çoktanrı geri dönüşlerini siler süpürür. Oysa yaşanan tarihsel devrim bile değildir; o özlem ile derlenip, yanıp tutuşulur.

Tevrat'ta ilkin tarihsel devrim özlemini Semit göçebelerinde, İbrahim ile birlikte buluruz:

İbrahim 75 yaşındadır, Ur'dan sonra Harran'dan çıkıp Kenan (Filistin) diyarına gelmiştir. Allah ilk kez o zaman İbrahim'e görünür ve tarihsel devrim özlemini, idealini beyninde alevlendirir:

> *"Ve Rabb, Abram'a görünüp dedi: Bu memleketi senin zürriyetine vereceğim; Ve kendisine görünmüş olan Rabb'e orada bir sunak yaptı."* (Tekvin, Bap 12)

İbrahim, henüz o günlerde Abram'dır. Kabileler atası: cumhurun babası anlamında İbrahim adını almamıştır. Kenan diyarını görünce burada kendisine (toplumuna) yer açabileceğini sezer. Allah'ın ahdi aslında İbrahim'in dileğidir. Gerçek anlamı: "Bu memleketi avucuma düşürebilirim"dir. İbrahim bu dileğinin peşini bırakmaz: Boyuna sunak yapışı Allah'ın ahitini canlı tutmak isteyişi gibi sunulsa da, gerçekte İbrahim kendi idealini canlı tutar. Ve tektanrı teorisi bu tema üzerine adım adım gelişip yücelir:

> *"Ve oradan Beyt-elinin şarkında olan dağa hareket etti. Garbında Beyt-el ve Şarkında Ay (Mevkii) olarak çadırını kurdu; ve orada Rabbe bir sunak yaptı ve Rabb'in adını çağırdı. Ve Abram gitgide Negeb'e, Cenuba doğru göç ediyordu."* (Bap 12)

Sunaklar, genellikle İbrahim'in ve toplumumun benimseyip karargâh kurabileceği tarihsel devrim sıçrayışlarına uygun yerlerdir. Bu doğadaki hayvanların idrarlarıyla geçtiği yollara işaret bırakışından bambaşka bir şeydir. Sunak en başta bir ideali kutsallaştırırken, o ideale ulaşmak için bir karargâh yeri de olur. Bu yüzden bir tarihsel görev sıkıştırdıkça Allah ile iletişime girildiği zaman ve yerde yapılır ve hatırlanır:

İbrahim ile kardeşinin oğlu Lut arasında bölgede yerleşme konusunda stratejik bir tartışma olur. Lut, Sodom ve Gomora'nın bulunduğu Filistin'in doğusuna yerleşir. İbrahim batıda ve güneyde eyleşir; Mısır'a gidip gelir. Bu da İbrahim toplumunda önemli bir gelişmedir. İbrahim bu aşamada yine Allah ile görüşür ve idealini hatırlayarak güçlendirir; Allah'ın ahidiyle pekiştirir ve sunaklaştırır:

> *"Ve Lut kendi yanından ayrıldıktan sonra Rab, Abram'a dedi: Şimdi gözlerini kaldır ve bulunduğun yerden Şimale-Cenuba-Şarka-Garbe bak; çünkü görmekte olduğun bütün memleketi sana ve senin zürriyetine ebediyen vereceğim. Ve senin zürriyetini yerin tozu gibi edeceğim; şöyle ki bir adam yerin tozunu sayabilirse senin zürriyetini de sayılabilir."*

Burada bir adım daha ileriye gidilmiştir; deniz kıyısından Suriye'ye ve Mısır'a ve Harran'a kadar olan bölge kabaca da olsa alınacak memleket olarak sınırları çizilir. Ve geçici olarak değil "ebediyen", kalıcı olarak istenir.

Bunun için derlenmek ve çoğalmak gerekir: "Yerin tozu kadar: sayılamayacak çoklukta" olmak gerekir. Bunun için daha da çalışmak gerekir:

> *"Kalk, memleketi enine boyuna gez; çünkü onu sana ve vereceğim. Ve Abram çadırını kaldırdı ve gelip Hebran'da olan Mamre meşeliğinde oturdu. Ve orada Rabb'e bir sunak yaptı."* (Bap 13)

"Sunak"ların gelişimine bakıldığı zaman; eski ahit zamanı Filistin haritasında sunak: karargah yerlerinin, Filistin (Kenan) kentlerini kuşatma eğilimi güttüğünü görürüz; İbrahim'den sonra da bu gelenek sürer: Samoğulları bu stratejik eğilimle çoğalıp yaygınlaşırlar. İbrahim önce bunu yoklayarak sezerek yapar elbette. Ama Filistin diyarını Mezopotamya'dan Mısır'a dek eliyle tuttukça bu gidiş idealleşir; ideal adım adım pratik ilerlemelerle yer kazandıkça kutsallaşıp, tektanrı ahitleriyle perçinlenir.

Ama tarihsel devrim ol görüp gerçekleşmedikçe, tektanrı teorisi elde kalan ve sarılınıp yüceltilip miras bırakılacak biricik manevi, ruhsal miras olur.

Tarihsel devrim kime karşı yapılacaktır? Filistin diyarında Finike kentleri dışında kalmış kent medeniyetleri de bağımsız değildirler; Irak ve Mısır'ın etkisindedirler. Irak medeniyetleriyle yardımlaşırlar, vergi verirler. Onlara saldırmak Irak ve Mısır ile yapılan ticareti tehlikeye atmaktan öte, Filistin'de yaşamayı olanaksız hale getirebilir. Bu yüzden dengeler iyi hesaplanıp derleniş sabırla, sebatla, akılla örülmelidir.

İbrahim hepsiyle antlaşmalarla, görüşmelerle toplumunu ayakta tutar. Ama saldırıldığı zaman da toplumunu savunmaktan çekinmez, çünkü anlaşmanın ve yaşamanın birinci koşulu akılcıl savaş, güçtür. Yine de hep çetecil vur-kaç muharebesidir yaptığı:

> *"Ve Abram Kedorlaomer ve beraberinde olan kralları vurup döner."* (Bap 14)

Ama satılmaz da: Sodom Kralı'na şöyle çıkışır:

> *"Göklerin ve yerin sahibi Yüce Allah'a Rabb'e, ne bir iplik ne bir çarık bağı ne de sana ait olan bir şeyi almamaya elimi kaldırdım, ta ki Abram'ı zengin ettim demeyesin."* (Bap 14)

Ve İbrahim yine bu tür başarılardan sonra hep olduğu gibi, Allah ile görüşür:

> *"Bu şeylerden sonra, rüyada Abram'a Rabb'in şu sözü geldi: Ey Abram korkma; ben sana kalkanım, senin çok büyük ödülünüm."* (Bap 15)

İbrahim'in benimseyip ulaştığı tektanrı sentezinin, pek işe yaramayan kuru bir inanç olduğunu sanmayalım. O sadece tarihsel devrim özlem veya ideallerinin kutsallaşması değil, aynı zamanda bir düşünce devrimidir de.

Tektanrıcılığın 4000 yıl önce düşünce ve ruhlarda ne yaman, ne verimli yaratışlar yaptığını biraz olsun anlayabilmek için, araştırmamızın özellikle başına aldığımız Muhammed'in geliştirmiş bulunduğu Allah'ın sıfatlarını: Esmaii Husna'yı tekrar tekrar hatırlamak gerekir. Tektanrı sentezi: Doğayı ve toplumu yorumlamakta determinizme koskocaman bir adımla yaklaşmak; ruhları ve düşünceleri çoktanrıcı ilkel karmaşasından, prangalarından kurtarmak; özgürleştirip yaratıcılığa açmaktır. Bu yüzden paralel anlamda İbrahim; çoktanrıcı kastlaşmış Mısır, Irak, Finike medeniyetleri ortasında, toplumundan ve tektanrıcı düşünce devriminden başka hiç kimseye ve hiçbir şeye inanmayan; moral değeri gökleri sarmış İbrahim; 1848-1870 idealist, popülist, ütopist, liberal, burjuva ve küçük burjuva Avrupa'sındaki bir avuç mücahidiyle birlikte yalnız kalmış düşünce devi Marx-Engels'e benzer. 2500 yıl sonra İbrahim'in, 100 yıl sonra Marx-Engels'in adı, evrensel yankılarını bulacaktır. Bütün tektanrı dinleri, ilk yaratıcısı İbrahim'i anmakla işe başlar; bütün tarihsel maddeciler, ilk yaratıcısı ve kurucusu Marx-Engels'i anmadan ondan yararlanmadan yapamazlar. Her ikisinin de takipçileri, İbrahim'in sade ama o kadar da derin söyleyişiyle "yerin tozu kadar, göğün yıldızları kadar" sayısızdır; ve insanlık determinizmi kavradıkça, insanlık kadar da çok ve "sonsuz" olacaktır.

Bu yüzden İbrahim, tektanrı sentezinin kendinde yarattığı düşünce kanatlanışını, moral değerini sezer ve o senteze sık sık şükreder; kendisine Filistin yalnızlığında kalp kuvveti verir:

"Ey Abram! Ben senin çok büyük ödülünüm!"
"Ey Abram! Korkma! Ben sana kalkanım!"

Muhammed'in de sıkıştıkça aynı düşünce sentezine, teorisine: tektanrıya yaslanışı, derinleşmesi bundandır:

"Allah bana yeter!"

Marx-Engels de yaşamları boyunca böyle davranmışlardır: Determinizmin teorik-pratik dövüşünde, rahat nefes alıp mutlu olabilmişlerdir; gerisi onlar için boğucu-tiksindiricidir; yolları sıkıntılı, azaplı, işkenceli olsa da, onlar için yaşatıcı, yaratıcı moral fışkırtıcıdır...

İbrahim'in tektanrı sentezi, şüphesiz ki Muhammed kadar derin determinizme yaklaşmış değildir. Görünüşte sadece "Yerin-Göğün sahibi Yüce Allah" olarak anılır. Melekleriyle işlerini görür. Her yerde hazır ve nazırdır. Rüyalara girer. Sesini duyurur. İnsan kılığına girer. Temizliği, doğruluğu, adaleti sever. Mal, mülk, fuhuş yozlaşmasını lanetler. Övünme ve insanlar üzerinde kibirlenmeyi hoş görmez. Paylaşmayı, bağışlanmayı, akrabaları, toplumculuğu, yaratanı hatırlatmayı sever. Bütün bunlar İbrahim'in bey-

ninde kesin sentezlerdir ama Muhammed'e temel olabilecek bütün özellikler olmasına karşın; *Kur'an*'daki gibi hemen her ayete serpiştirilecek, ayetin sonlarında veya başlarında; yerli yerinde nüktelenebilecek düzeyde yazıya veya söze dökülememiştir.

Ama İbrahim o tektanrı senteziyle, çoktanrı karmaşasından, zincirlerinden kurtulmuş; yaşadığı olayları daha gerçekçi, determinist yorumlayarak yaratıcılığını pekiştirmiştir. Kurban olayına kadar Kenan diyarında tutunuşu, medeniyet ve onların uşağı kentler arasında yaşayabilmesi büyük bir başarıdır. Tarihsel devrim için toplumunun hazır olmadığını sezmesi, toplumunu koruması ve göçebelik-ticaret ekonomisinde ustalaştırışı ve uzun vadeli stratejiye oturtuşu geliştirmesi o Filistin hengâmesinde büyük bir strateji ustalığı gerektirir.

Bu yüzden İbrahim'in sunakları sadece göçerliğinden gelmez; toplumunu eğitirken tektanrı sentezine sığınır; sentezine sığınırken kendisinden daha ilkel kalmış toplumunu eğitir.

Tektanrı sentezi, 2500 yıl öncesinin tanrılar mahşerinde büyük bir sadeleştirme, insan beynini özgürleştirmedir. Tarihin gidiş kanunlarını elinde pusula gibi tutup kullanmayan birinin, elini kolunu sallayarak tarihe girmesi, kafasını yitirmesiyle aynı anlama geliyorsa; tıpkı bunun gibi, İbrahim eğer tektanrı sentezine ulaşmış bulunmasaydı, adı sanı işitilmedik diğer Sami kabile liderlerinden biri olarak kalır, toplumunu da tektanrısını da tarihe miras olarak bırakamazdı.

Bunun değeri anlaşılamadıkça, İbrahim de kutsallaştırma prosesindeki tektanrıcılık, *Tevrat* ve *Kur'an* da pek anlaşılmış sayılamaz...

İbrahim; bugünkü Lübnan, Filistin, İsrail, Ürdün ve Suriye'nin bir kısmını içine alan, o gün için, "Kenan Diyarı" olarak bilinen topraklarda Irak, Mısır arasında mekik dokur gibi göç ettikçe, ticaret sınavıyla bu toprakların insanlarını öğrendikçe, tarihsel devrim görevinin uzun vade gerektiğini, bunun için uzun hazırlık, eğitim, derleniş, güçlenme ve medeniyet "fesadının" zayıflaması gerektiğini daha iyi anlamaya başlar.

Çelişkilerini "Allah" ile paylaşır. Derdi hep aynıdır: Tarihsel devrim hülyası ama mirasçısı olabilecek bir çocuğu bile yoktur ve yaşı ilerlemiştir:

> *"Abram dedi: İşte, bana zürriyet vermedin", "ben çocuksuz gidiyorum."*
> *"Ve işte evimde doğan" "bu Şamlı Elizer" "benim mirasçım olacaktır."*
> *"Ve işte, kendisine Rabbin şu sözü geldi: Bu senin mirasçın olacaktır. Ve onu dışarıya çıkarıp dedi: Şimdi göklere bak ve eğer yıldızları sayabilirsen onları say; ve ona dedi, zürriyetin böyle olacaktır."*

İbrahim kendini ikna eder; yeniden büyük sentezine sarılır; şükreder:

"Ve Rabbe iman etti ve onu kendine Salâh (biricik doğru-temiz-aydınlık yol) saydı." (Bap 15)

Ama hülyası yolunda azimlidir; tektanrı sentezinin güçlenişi daima bu pratik başarılarına bağlıdır. Başarıları sentezini, sentezi başarılarını getirir; tektanrı kutsallaşması, eski kutsallaşma prosesinin devamı olarak böyle gelişir. Bu yüzden tektanrı sentezi, pratiğine ışık tuttuğu ölçüde ufuk açısı yeni tertemiz daha objektif bir yoldur. Objektif yol oluşu pratikte ispat buldukça tektanrıcılık İbrahim'in beyninde kutsallaşır. Dolayısıyla İbrahim kendi yaratıcılıklarını, sentezlerini, fikir üretişlerini doğal kutsallaşma yolundan Allah'a bağlar:

"Ve ona dedi: Bu diyarı miras almak üzere, O'nu sana vermek için seni Keldaniler'in Ur Şehrinden çıkaran Rab benim."

İbrahim'in moral değeri bu kadar büyüktür. Osmanlı gibi 300-400 yiğitle savunulan göçebe toplumudur. Ama Osmanlı'nın Bizans'ı gözüne kestirdiği gibi, İbrahim de ticaret yollarının kesiştiği koca Kenan diyarını gözüne kestirmiştir. Ama bu hayalini, özlemini hiçbir zaman gerçeklerden kopuk düşlemez:

"Ya Rabb Yehova! Onu miras alacağını ne ile bileceğim?"

Ve İbrahim, Sümer'den beri bilinen büyücü kehanet (orakl) geleneğiyle ilhama, tefekküre, düşünce egzersizlerine yatar:

"Ve ona dedi: Bana üç yıllık bir inek ve üç yıllık bir keçi ve üç yıllık bir koç ve kumru ve bir güvercin yavrusu al. Ve bütün bunları ona aldı ve onları ortalarından yardı ve her yarımını ötekinin karşısına koydu, fakat kuşları yarmadı ve yırtıcı kuşlar cesetlerin üzerine indiler ve Abram onları kovdu." (Bap 15)

Nihayet İbrahim, bundan sonra bir düşünce sentezine ulaşır.

"Ve vaki oldu ki, güneş batarken Abram'ın üzerine ağır bir uyku düştü; ve işte onun üzerine bir dehşet, koyu karanlık, düştü. Ve Abram'a dedi: İyi bil ki, senin zürriyetin kendilerinin olmayan bir memlekette garip olacak ve onlara kulluk edecekler ve kendilerine 400 yıl cefa edecekler. Ve kulluk edecekleri millete ben hükmedeceğim; ve ondan sonra büyük malla çıkacaklardır. Fakat sen atalarına selametle gideceksin; ve güzel ihtiyarlıkta gömüleceksin. Ve dördüncü nesilde buraya döneceklerdir; çünkü Amorilerin fesadı tamam olmamıştır." (Bap 15)

Buradaki "Amoriler" tarihteki Amoritlerdir. Amoriler, göçebe Semitlerin en akıncı, aşağı barbar gelenekli güçlü oymaklar topluluğudur. Ve İbrahim göçebelerinden çok daha güçlüdürler. Büyük Irak medeniyetleri

üzerine akınları, İbrahim'den önce ve İbrahim zamanında batıdan doğuya ve Mısır'a doğru olur.

İbrahim bu akınlardan ölümünü görmüşçe korkar; kendisi de bir Semit göçebe koludur, kendisinden bilir... Ölümünü ve ideolojik-pratik mirasını bırakacağı bir çocuğu bile olmadığını düşünür.

Stratejik hata: ölümcüldür.

Stratejik görüşler: ölüm-kalım kertesinde diyalektik öngörü: plan, program ister.

Strateji genellikle, hele yavaş gelişen antik tarih seyri içinde, bir ömrü kapsayan uzun vadeli bir yaşama planı, programıdır; bütün dengeler hassasça ölçüp biçilmeli, hata ve eksiklikler derhal düzeltilip o programın içine yerleştirilmelidir.

İbrahim, yaman bir coğrafyada, yaman bir ticaret dört yol ağzında, yaman bir kavimler med-cezirleri, medeniyetler-barbarlar güreşi: alçalıp, yükselmeleri ortasında sadece akılcıl sentezleriyle toplumunu yaşatabilmek, geleceğe miras edebilmekle karşı karşıyadır.

Bu noktada stratejisini bu tefekküre dalışlarla uzun vadeye kaydırmak zorunda kalır; giderek olgunlaşıp, ustalaşmaktadır. Toplumunun Mısır'da tutsak kalabileceğini bile öngörmesi, buna benzer düşünceleri aklından geçirmesi ne denli uzak görüşlerle uzun vadeli hesaplar yaptığını gösterir.

Bu hesaplardan sonra İbrahim umudunu yitirmez; tersine uzun vadeli bir tarihsel devrim idealiyle yeniden inanç tazeler:

> *"O günde Rabb, Abram ile ahdedip dedi: Mısır Irmağından büyük ırmağa, Fırat ırmağına kadar bu diyarı, Kemleri ve Keminizleri ve Kadmumleri ve Hititleri ve Perizzileri ve Refaları ve Amorileri ve Kenanlıları ve Giryasileri ve Yebusileri senin zürriyetine verdim."* (Bap 15)

İbrahim toplumu Amorilerden bile güçsüz iken, nasıl olur da Amoriler ve Nil'den Fırat'a kadar olan bütün medeniyet ve kabile toplumlarının kendi zürriyetine girebileceğini düşünür?

Bu tamamen tektanrı sentezinin İbrahim'in beyninde yarattığı özgür düşüncelerin verdiği bir değerlendirmedir; öngörüdür. İbrahim tektanrı görüşüne bu derece güvenmekte ve bütün bu toplumları önünde sonunda etkileyeceğini düşünmektedir; kendisine yarattığı etkiyi bu toplumlarda yaratabileceğini hisseder. Ve bu güçlü seziş ile tektanrı fikri pratikte, pratik de tektanrı ideolojisinde kutsallaşarak yükselir. İbrahim'in pratik yaratışları, mucizeleri, teorisini: kutsallık sezilerini, teorisi pratiğini yaratıcılaştırır. Ve İbrahim tarihsel görevlerinde adım adım ilerler...

Mısır'dan aldığı cariyesi Hacar'dan İsmail adını koyduğu ilk oğlu olur.

"*İsmail: Allah işitir*" (Bap 16) anlamındadır. Burada hem İbrahim'in adım adım sabırla ilerleyişini, hem de teorisinin pratiğine, pratiğinin teorisine yansıdığını, kutsallaşma prosesini en basit, yalın anlamıyla buluruz: Tektanrı görüşü gelişmekte ve geliştirmektedir. Allah, oğul isteyişini, yakarışını işitmiş ve dilek-ahdi gerçekleştirmiştir. Her pratik ilerleyiş, tektanrı kutsallaşmasında bir adım sıçrayış, beden ve ruhları kendi hükmüne alış olur..

Prose ister istemez Hacar'ı da içine alır. İbrahim'in zorba anahan gelenekli ilk karısı Sara tarafından dışlanınca, Hacar, İbrahim'in telkinleriyle Allah'ın merhametine mazhar olur:

> "*Ve Rab'bin meleği ona dedi: senin zürriyetini çoğalttıkça çoğaltacağım...*"
> "*Rabb sana olan cefayı işitti.*" (Bap 16)

Ve "İsmail" olayı, kutsallaşma prosesinin Arabistan toplumundaki başlangıcı olur.

Hacar ve İsmail, Sara'nın zılgıtıyla yeni bir tarihsel göreve atılmış olduğu için bu koldaki kutsallaşmalar da başlamış olur.

Hacar, Allah'ın melekleriyle konuştuğu pınarın adını kutsallaştırır:

> "*Ve Hacar kendisine söyleyen Rab'bin ismini, sen ya Allah, beni görüyorsun diye çağırdı; çünkü dedi: Burada mı beni göreni gördüm? Bunun için kuyuya beer-lahay-roi denildi; işte kardeş ile bered arasında (Kuzeyde)*" (Bap 16)

"Beer-lahay-roi: Beni gören hay(canlı) olanın kuyusu" adıyla Allah'ın özelliklerinin isimleşip somutlaşması bir adım daha ilerlemiş olur. Allah işitir ve görür. Ancak bu çoktanrıların işitiş ve görüşünden çok farklı, insanüstüleşme, mistisizm yolundan da olsa determinizme yaklaşan her şeyi işitme ve her şeyi görmedir; Muhammed bunu derinleştirir.

İbrahim giderek toplumuyla arasındaki farkın ne uçurumcul olduğunu anlar: Allah fikri sadece onun derinlemesine sezdiği ve ulaştığı bir sentezdir; toplumu İbrahim'e bağlıdır, Allah'a bağlı değil. Ve İbrahim buna göre ilerleyişini daha da olgunlaştırır ve toplumuna indirger:

> 1) "*Ve Abram 99 yaşında iken Rab Abram'a göründü; ve ona dedi: Ben Kadir Allahım:*"

Burada Allah'ın bir sıfatının daha gelişmiş geliştirilmiş olduğunu buluruz: Ben Kadir Allah'ım: Her şeye gücüm yeter anlamındadır, bu çoktanrıların bölük pürçük güçlerinden farklı bir tek determinizm gibi "her şeye kadir."

2) "*Benim önümde yürü ve kâmil ol.*"

İbrahim artık olgunlaşmıştır. Bunu toplumuna da bildirip uygular: "Olgun ol ve Allah'ın buyruklarıyla yürü". Ama yine burada İbrahim'in toplumunu eğitmeye, onlara kendinden ayrı bir varlık olarak davranmayı geliştirmek zorunda kalışını buluruz. Çünkü kendisi de aralarındaki farkı iyice yakalamıştır, bunu Allah'ın buyruklarına da geçirir:

3) "*Ve ahdimi seninle benim aramda edeceğim ve seni ziyadesiyle çoğaltacağım.*"

99 yaşındaki İbrahim, olgunluğunun zirvesinde olarak kendini ve toplumunu ayrı ayrı dengeler halinde kavramıştır, bu yeni bir aşamadır.

4) "*Ve Abram yüz üstü düştü.*"

Bu Allah'a secde anlamındadır. İbadetin de geliştiği, özelleştiği anlamındadır.

5) "*Ve Allah onunla söyleşip dedi: Ahdim seninledir ve birçok milletlerin babası olacaksın. Ve adın artık Abram olarak çağrılmayacak, fakat adın İbrahim olacak; çünkü seni birçok milletlerin babası ettim.*" (Bap 17)
"*Senden krallar çıkacaklar.*"

Senden krallar çıkacak, ne demek? İbrahim sadece kendisi zamanında değil, kendisinden sonra da tektanrı fikrinin egemen olacağını sezmiştir. Çünkü Kenan diyarında, Mısır'da, Irak'ta gördüğü duyduğu çoktanrılar döneminin kapanacağını kuvvetle sezmiştir. Bu yeni bir evrencilik çağının ilk fikir tohumlarının açılışıdır; medeniyetler, kıtalararası ırmaksal aşamasını kapatıp, Grekler ile hayvansal, daha oynak medeniyetlerin evrensellik: imparatorluk pratiklerini gerçek evrensellik boyutlarına çıkarma girişimlerinin de ilk müjdesi, haberi sayılabilir. Grekler, Romalılar, Hunlar bin yıl boyunca hep buna hazırlanıp bunu denerler. Ama nasip İbrahim zürriyetine girmiş Arabistan Araplarını peşine takmış Muhammed'in olur.

İbrahim bunu sezer ve toplumuna açıkça bildirir; çünkü Greklerin Mısır ve Fenike'den, kendisinin de Sümer'den kaynaklandığı gibi kaynaklandığını görüp, yaşar ve işitir. Kendisinin de (tektanrı sentezinin de) benzer biçimde yayılıp savunulabileceğini sezer ve ister: "Ebedi Ahit"ten kastı budur:

6) "*Ve sana ve senden sonra zürriyetine Allah olmak için, seninle ve senden sonra zürriyetinle benim aramda ahdimi nesillerince ebedi ahit olarak sabit kılacağım,*
"*Ebedi ahit olarak sabit kılmak*" *sözü, İbrahim'in tektanrı sentezine olan inancının kesinliğini ve derinliğini kanıtlar.*"

Tarihöncesi bilimi ve gidiş kanunlarını elde pusula gibi kullandıkça, *Tevrat* ve benzerlerini yorumlamak böylesine şaşmaz kesinlikler ve zengin yorumlar verir. *Tevrat* uzmanlarının eldeki onca arkeoloji ve antropoloji belgelerine rağmen düz yolda şaşırıp kendilerini *Tevrat* ve *Kur'an* sürelerinden-ayetlerinden dışarıya atmaları, bindikleri dalı kesmeleri bundandır.

İbrahim'in bundan sonra toplumunu tektanrı sentezine pratik ibadet uygulamalarıyla sokuşunun izleri: sünnet-kurban, bunun ölmez kanıtlarıdır. İbrahim toplumunu eğitip mirasçısı yapmaya daha çok önem verir. Kılıçla gelenin kılıçla gittiğini gören, teorisini yapan İbni Haldun'un, Timur'lara bile metelik vermeyişine benzer bir moral değerle "tektanrı" fikrini ebedileştirip, "sabit" (kalıcı) yapmaya değer verir. Sodom ve Gomora önünde, onları belki Amorit akınlarına karşı savunmak ve o kent medeniyetlerine sahip olmak tartışmaları içine girse bile; buna değmez bulduğunu izleriz.

7) İbrahim artık bilgeleşmiştir. ilk kez Bap 20'de ondan "peygamber" olarak söz edildiğini görürüz:

> *"Ve şimdi adamın karısını geri ver; çünkü o Peygamberdir ve senin için dua eder ve yaşarsın; fakat eğer geri vermez sen bil ki sen ve sana ait olanların hepsi mutlaka öleceksiniz."*

Bu Allah'ın sözleridir. İbrahim, sentezinin ve stratejisinin ne olup olmadığını çözme ve bunda derinleşmenin ustalığına rahatlığına ulaşmıştır artık.

Tarihsel devrim hülyaları-özlemleri bu gidiş içinde giderek gelecek kuşaklara miras haline gelir. Ama artık bu, daha çok tektanrı sentezi ve eğitiminin toplumunda derinleştirilerek başarılmasına bağlanmıştır; tarihin ve toplumlarının Kenan diyarındaki akışına ayak uydurulmuş, tarihsel devrim teorisi biçiminde yeni bir senteze ulaşılmıştır.

Bu teorinin pratikten kopuk bir kutsallaşma (gökselleşme) olmadığını olaylar içinde gördük. Ama bu pratik artık tarihsel devrime uzun bir hazırlığa dönüşmüştür.

İbrahim bir yandan Kenan diyarında Kuzey'den Güney'e ve Batı'ya, Doğu'ya kadar karargâhlaşırken, Mezopotamya'daki akrabalarına da İshak'ı evlendirmek vesileleriyle el atar. Diğer yandan Hacar ve İsmail vesilesiyle Hicaz kuzeylerinden güneylerine uzanır. Sabırla-sebatla-akılla-hoşgörüyle tektanrı sentezini toplumunda işler, miraslaştırır.

Ondan sonra gelen oğlu İshak ve torunları Yakup ve oğulları, İbrahim'in buraya kadar andığımız kritik görev ve özlemlerini tekerrür ettirerek

ilerlemişlerdir. Kimi zaman tarihsel devrimlere katılmışlar, zaferleşip iktidar olmuşlar, kimi zaman yenilip çoktanrıcılığa geri dönmüşler; düşe kalka tektanrı sentezinde Museviliği ve İseviliği yüceltmişler ama Hz. Muhammed'e kadar kalıcı yaygın bir tarihsel devrim başaramayarak, İbrahim dinini ayakta tutup kesinleştirmeye ve yaygınlaştırmaya sarılmak zorunda kalmışlardır.

Bundan sonrası satır satır izlenerek yorumlanabilecek *Tevrat* metinleri apayrı bir inceleme ve konular silsilesi içerir.

Beşinci Bölüm

HZ. İBRAHİM YARATICILIĞININ SEMİT KÖKLERİ ve EVRENSELLİK EŞİĞİ

1- İKİ BÜYÜK SANSÜR - YARATICI BEYİN ve İBRAHİM YARATICILIĞININ ATA (SEMİT) TEMELLERİ

Marx-Engels gibi modern yaratıcılar olsanız, ancak olaylar içinde sabırlı-sebatlı-kahırlı-akıllı düşünce-davranış emekçiliğini ömür boyu (sonuna dek) sürdürebilirseniz, çağları aşan ve başkalaştıran sentezlere ulaşabilirsiniz

Marx-Engels bile, bu yüzden; Alman felsefesinin-İngiliz-Fransız ütopiklerinin ve ekonomicilerinin eleştirisinden ve bir ölçüye dek çıraklığından yola çıkarak, tarihsel maddeci sentezlere ve kuruculuğuna ulaştılar. Morgan, 30 yıl komündaşlıktan sonra komünü anlatabildi.

Hz. İbrahim için durum bundan farklı olmazdı. Her yeni çığır açıcı düşünce ve davranış, gökten zembille veya meleklerle inmemiştir. En semedani dinlerin bile, tersine en yercil gerçeklerden kaynaklanmış olduğunu hatırlatmıştık.

Her sahici-yaratıcı, çığır açıcı düşünce, kendisinden önceki fikirleri, öyle gelişigüzel boş zaman doldurmak kabilinden değil; tersine bir tarihsel görev determinizmiyle bir ömür boyu çıraklık ve kahırlı emek ile eleştirel bir elebrasyondan geçirebilirse; her yanından önü sonu tutar denklemleri olaylar içinde somutça işleyebilirse; yeni bir sentez olarak eski toplumun düşünce-pratik rahminden veya öz ve biçimlerinden çıkagelir. Başka türlüsü yapma ve yalancı peygamberlik olur. Ve yıldız kayması çabukluğunda ve eğlenceliğinde sönüp gider.

Gördük: Hz. İbrahim öylelerinden değildir. Bütün eksiği gibi duran yanı: tarihsel devrim başaramamış oluşu; aslında, onun Marx-Engels gibi düşüncede çığırlar açma görevini kavramış oluşu; erdemliliği, yaratıcılığıdır. İbrahim'in bu gelişimini *Tevrat*'ın satırlarında izleyerek özetledik.

Bu yeterli değildir elbette. Ama bu gelişimi bile hiç saptırmadan tereddütsüz bir gerçeklik olarak tespit edemezsek, tektanrı sentezinin doğu-

munu ve gelişimini agnostisizme (bilmemciliğe) ve düşünce hava oyunlarına (spekülasyonal) veya kuşkucul laf ebeliğine kurban edebilirdik. Nitekim bu konu havada kalmıştır. Havada kalmaya da mahkûm gibi görünmektedir. Çünkü sadece Irak-Mısır medeniyet tabletlerine takılı kalmak, dağlar kadar yazılı-çizili belgelere gömülmek, uzman parçalanışlarından ve öförizminden başka sonuç veremiyor. O belgeler, ancak tarihin gidiş kanunları açısından ayıklanıp tasnif edilebilirse, her türlü ekonomik-politik-kültürel aydınlatmalar yanında, dinsel proselere de ışık tutabilirler. Bu ise tarih öncesi komün bilimi (Morgan) ve tarihsel maddecilik olmadan başarılamaz. Oysa bunlar, ilk orijinal çabaları ve keşifleri, övgüler ve yergiler içinde sürekli fosil tabakalar haline getirilmekte ve seçilmezleştirilmektedirler. Onların bütün insanlık tarihi ölçüsünde bütün sorunlara uygulanarak ve uyarlanarak yeni baştan canlandırılışına ve tartışılmasına ihtiyaç var elbette; ancak bu, her zaman onların üzerinde durmaktan kendilerini alamadıkları ve öğütledikleri tarihin gidiş kanunları yönünde ve kapsamında olabilirse tasnif edici verimlilikte olur. Ve dağlar kadar yığılmış belgeler, emekler, sadece birikim olmaktan çıkarlar; sentetik denklemlere: gidiş kanunlarına varılarak, o mahşeri belge cöngüllerinin aydın kafa koparışı son bulur; insanlık hizmetine açılır.

Yazılı tarihin her konuyu yazılı belgelerle aydınlatabilmesi halinde bile, tarihin gidiş kanunlarına ulaşılabilmesi için on yılları alacak büyük tasnif çabaları gerekirdi. Ancak yazılı tarihin hemen her konuyu bıraktık, en yaman ses getirici konularda bile suskun kalışı, ibretlerle dolu bir tarih öncesi: yazısız tarih ile yazılı tarih toplumlarının (barbarlarla medeniyetlerin) alt üstlükleri: tarihsel devrim problemidir.

Medeniyet gibi yazılı tarihin de göklere çıkarılan kutsal-dokunulmaz övgüleri; tarih öncesi komün biliminin (Morgan-Engels) ortaya çıkışıyla alaşağı edilmeye başlandı.

Çünkü yazılı tarih de, onu yaratmış görünen medeniyetler gibi, her türlü yaratıcılığın veya belgelerin kaynağı sanılıyordu.

Oysa medeniyetin ve yazılı tarihin en çok övündüğü yazının ilk temelleri bile tarih öncesi komün toplumun işiydi. Ve medeniyeti yine medeniyet değil, ön tarihsel devrimlerle adım adım üretici güçleri geliştirerek gelen komün toplumları yaratmıştı. Yazılı tarih de başka türlü gelişmedi. Komün ile medeniyetin güreşleriyle: tarihsel devrimlerle yürüdü.

Bu yürüyüşlerde her tarihsel devrim cycle'ında yazılı tarihi belgeler kesintiye uğradı. Çünkü tarihöncesi komün toplumlarının yazıyla başı hoş değildi. Bu yüzden yazılı tarih, masa başı uzman araştırmacıları için her

şeyi söyleyemedi. Bunun için komün bilimi gerekti. Ve komünün parçalanışı devirdaimlerini sürükleyen antik tarihe uygulanışı gerekti.

Bu ise Morgan-Marx-Engels gibi ömrünü tarihsel maddeciliğe vakfedenlerin işi oldu. Tarihöncesi ilkel komünist toplumları, modern komünist, tarihsel maddeciler ele alabildiler. Bu çıkar işi değildi, çıkarcıların işi olamadı; kolektivizmin en ilkel, en özgür insan toplum biçimleri en modern özgür komün idealleriyle el ele tutuştu.

Bunda şaşılacak bir yan yoktu. Ama satılık-kölecil ruhlarca taşlanıp lanetlendiler. Bu da doğaldı.

Ama yazılı tarih bu kez de yeni bir medeni-modern sansürle, kendi elleriyle kendi başını kesmekle kalmıyor, insanlığın yaratıcı düşünce rahimlerini kesip atıyor veya zincire vuruyordu. Nasıl antik medeniyetler, tarihöncesi insanı ve yaptıklarını sansür ederek, insanlık gidişini medeniyete bağlarken çıkmazlaştırmışlarsa, tıpkı öyle; modern medeniyetler de, gerçek bilimi sansür ederek, insanlık gidişinde başrolü oynayacak olan insan beynini, modern uzmanın kitap fareliği olan birikim bilimine bağlayarak çıkmazlaştırdılar. İnsanlık birinci büyük sansürden çok çekti, hâlâ çekiyor; birinci sansür ikinci büyük sansürle karşı cephede kendiliğinden el ele tutuştu; tıpkı sansür edilen ilkel ve modern komünistlerin kendiliğinden el ele tutuşları gibi; insanlık, bu katmerlenmiş ikinci büyük sansürden, birincisinden daha fazla çekeceğe benziyor. Çünkü son duruşmada son sözü daima insan beyni söyler. Eğer söyleyebilecek bir mekanizma-dinamizm bırakılmışsa... Beyni olan herkesin bilhassa bu sansürcü medenilerin çok şey söyleyebileceği sanılır; güçsüzlerce böyle umulur, böyle öğretilmiştir, öğretilir. Ama her şeyin yazı olmadığı gibi her şey görünürdeki bir insan beyni değildir. İnsan beyni, toplum aynasından yansımalardan sentezlenip kanatlanır veya dumurlaşır. Beyinlerin yaratıcı kanatlanışları için, her türlü satılıklı çıkara ve köleleştirmeye karşı durabilecek mekanizmalarının sağlam olmaları gerekir. İnsan beynini söyleten şeyin sadece bilgi olduğunu sanmak yine medeninin önyargısıdır. Bilgiyi edindiren ve hangi yönde kullanılması gerektiğini söyleten gücün ne olduğu, üzerinde durulası bir konudur doğrusu... O güç, tutkun bir toplumculukla örülmüş; her türlü hayvancıllığa-bencilliğe karşı yaman bir anti-tezle kurulmuş patlangıçlı "insancıl" bir dinamizmdir. Eskimiş, çökertilmiş, kuşaklarda köreltilmiş, koflaştırılmış olsa da yeni kuşaklarda boyuna kurulup gelişen bir güçtür bu. Bilgi, o güç ile birlikte yeni sentezlere sıçrayabilmiştir. Belki bilgiden kırılıp geçebiliriz ama o insancıl dinamizmimiz tutsak ise, yeni sentezler gelmez...

İnsanlık hep bu dinamizmi öldürmekten çekti ve daha da çekeceğe benzer. Ruhsuz bedenlerin (akıl hastalarının) pek yaşamadığı gibi, ruhsuz bil-

giler de ölüleşirler. Birikim bilimleri de bu tasnif edici, gidiş kanunlarını arayıp bulan ve uyum yapanlar olmaksızın, uyumsuz dev dinozorlar gibi fosilleşip kalırlar.

Ancak 7000 yıl sonra ve 100 yılda bir çıkabilmiş bir avuç yaratıcı insan beyninin, neden bu denli azlık oluşu ve belki bir daha da gelmeyecek derecede özel oluşlarından alınacak biricik ders budur: En küçük satılıklığa-nankörlüğe-köleliğe düşmeyecek derecede toplum mirasından geldiklerini ve yine geldikleri kaynağa vakfedilmekten gayrısının yalan olduğunu sezenbilen, dahası ellerinden başkası gelemeyen beyin gücü taşımalarıdır. O gücü biraz olsun kendi içimizde bulup koruyabilirsek ve geliştirebilirsek, belki son duruşmada son sözü söyleyecek "insan" kafilelerine katılabiliriz.

İşte yazısız doğmuş tektanrı sentezini ve yazısız İbrahimleri, bu ruh, bu güç varsa, yazılı medeniyet bilgileri ve inşalarıyla sentezleyerek anlayabilir ve çözümleyebiliriz. Çözümleyebildikçe beyinlerimizdeki o insancıl gücü biraz daha gelenek zincirlerinden kurtarıp özgürleştirebilir, yaratıcılaştırabiliriz.

Nasıl oldu da onca medeni-yazılı-kültürlü insan dururken yazısız-kültürsüz bir tarih öncesi göçebe toplum insanı tektanrı sentezine ulaştı? Medeni önyargılı beyinlerimizin alacağı gibi değil.

Öncelikle, sadece kuru bilginin kültür olmadığını hatırlayalım. Kültür, bilerek veya bilmeyerek gelenekle veya bilinçle ulaşılmış doğa ve toplum kanunlarının şu veya bu kadarını sezmek-bilmek ve onlara uyma disiplininin bütünüdür. Bütün bilgiler unutulsa da geriye kalan budur. Doğa ve insan toplumuna uyum sentezleri, düşünce ve davranışları. Gerçek kültür budur ve gelecekte de gerçek bilim ile ulaşılmış gidiş kanunları ve bunların pratiğe uyum mekanizmaları olacaktır. Modern sırça saraylarda doğa ve insanı madden-manen katleden burjuvalar ve irili ufaklı uşakları olmak, demek ki aldatıcı bir kültür anlayışı olarak mahkûm olacaktır. Her yanımızdan "kültür" şakıyıp "kültür" döktürsek, bu gerçek önünde ayakları kilden devler gibi bozulup yok olacağız.

Bu durumda İbrahim, medeni değildi ama asla kültürsüz sayılmazdı. Tersine gerçek kültürü, insancıl berracık beyninde buldu ve yükseltti. Neden ve nasıl? Bir kez medeniyet doğar doğmaz, ne barbar medenisiz oldu, ne de medeniyet barbarsız kaldı. Antik tarih unutmayalım barbarların medeniyetlerle güreşiyle, tarihsel devrimlerle yürüdü.

Nasıl medeniyet ve insanlığın ilerleyişi bu diyalektiğin dinamizminden kaynaklandıysa, kişi beyinlerinin gücü de bu diyalektiğe uymak zorunda kaldı ve ona göre gelişti. Her kişi o diyalektikten aldığı nasibe göre bir beyin gücüne ulaşıyordu.

İbrahim zaten bir göçebe barbardı. Medeniyet ile ilişkileri olmuş ama tarihsel devrim güreşi olamamıştı.

Tutkulu toplumcul beyin dinamizmini komüncül toplum yapısından alıyordu. Fakat bu güç, bilgi-kültür birikimleri (medeniyetlerle barbarların güreşlerinin birikimi) olmaksızın potansiyel bir güç olmaktan, hatta başkaları gibi hiçe inmekten öteye geçemezdi.

İbrahim, binlerce yıllık Semit barbar-medeni dövüşlerinin geleneğinden geliyordu. Kendisi bir Semit göçebe kolu olsa da, binlerce yıllık eski kültür geleneklerinin mirasını, tertemiz-çıkarsız komüncül beyninde en duru sentezlere ulaştırabilir veya miras kalmış sentezleri pratiğinde deneyerek ölümüne benimseyip savunabilirdi.

Bu yüzden İbrahim'de sentez (yaratıcılık gücü) yine aynı diyalektiğin kişide tecelli edişiyle hayat buldu.

Kenanlılar da, Amoritler de, Sorgonlar da ve Hammurabiler de Semit kökenliydiler ama henüz vakit dolmadığı için onların tarihsel devrim görevleri veya sosyallikleri bambaşka çoktanrıcı medeniyet ilişkilerinde işledi, İbrahim antik tarihin evrensellik dönüşümünün ilk fikir çiçeği sayılabilirdi. Ve antik tarihin yürüyüşü kanununa uyarak filizlenip açtı.

Burada "Semit olmak"; "peygamberler sülalesinden gelmek" ulusçuluğuna veya gelenekçiliğine takılıp kalmamak gerekir. O tek yanlı metafizik illüzyonlarıyla tarihin ve akılların işlemediğini hep hatırlatıyoruz. Semit geleneğinden oluş, İbrahim'de bazı zihinsel işleyiş temellerini hazırlayıp geliştirdi. Bu temeller de yine üretici güçlerin barbar-medeni çekişmesinde aldığı gidişlere uyuyordu. Bundan sonrası o temellerin İbrahim'in yaşadığı çağın özellikleriyle çatışarak gelişti ve Abram'ı İbrahim yaptı

Semit geleneklerini de yabana atmamak gerekir. Burada ulusçuluktan değil, bir toplum biçiminin üretici güçler gelişimi içinde yapmış olduğu başkalaşımların, o toplumun kişi kişi her küçük parçasına olan yaman etkilerinin (işleyiş diyalektiğinin) kabaca da olsa genel panaromasına işaret edeceğiz. Ki Marx gibi bir dehanın en uzak çıkış köklerini de açıklayan bu gidişin; Adem, Şit, Ehoş, Kenan, Yüre, Hanok, Metuşlahe, Lamek, Nuh, Sam, Yafed ve Şamoğulları, Hamoğulları, Yafedoğulları gibi sayısız masallar karanlığında kalmış liderleri çıkardıktan sonra; İbrahim ile birlikte tarihin daha açık aydınlatmaya başladığı Yakup-Yusuf-Musa-İsa-Muhammed gibi liderleri çıkarışı ve Marx'ın atalarına ve Marx'a dek uzanışı tesadüf değildir.

Kişiyi yaratan objektif koşullar dendiğinde, sadece kişinin zamanı akla gelmemelidir; kişiyi saran geçmiş olaylar da o denli önemlidir; tıpkı modern Türkiye'nin ne olup olmadığı sadece Cumhuriyet olaylarıyla değil, Osmanlı ve daha uzak kökleriyle anlaşılmak istendiği gibi.

Bu yüzden Semitlere İbrahim'in zihin temelleri olarak kuşbakışı yapılmadan, İbrahim'in tektanrı sentezi ve "mucizevi" veya "efsanevi" kişiliği anlaşılamaz.

1) Muhammed'e dek en aktif, oynak, hareketli, tarih yapan, tarihsel devrimci barbar toplumlar denebilir ki Semitler idi. Hareketli ve sürekliydiler. Mirasları kalıcı oldu.

Sebep?

a) Bir kez medeniyet Irak balçıklarında doğar doğmaz, Semitler medeniyetin iğfal edici çekiminden tıpkı yerküre sistemi gibi kurtulamayacak derecede ona yakın düşmüş bulundular. Bu onları sürekli barbarlıktan medeniyete geçişe ve medeniyet içi alt üstlüklere sürükledi. Barbarlık medeniyete girince ne denli pişman olsa da, yeni kuşaklar daima o medeniyet iğfaline koştular. Çünkü tarihin (üretici güçlerin) dinamizmi, komünün parçalanmasından yana işliyordu. Ve medeniyet, Semit barbarlarını büyüleyecek kadar, kutsallaşma prosesinin içine şiddetle çekecek kadar 2000 yıldır gelişmiş bulunuyordu. Fırat ve Dicle'nin aşağı parantezini (Sınear'ı) doldurmuş, Semitleri çağırır hale gelmişti. Şarap-kadın-saray-ihtişam-tapınak ve tanrısallaşma ile bu çağrıda el birlik rol oynuyorlardı. Ve dalında olgunlaşmış, çürümeye yüz tutmuş bu meyveye kapılmak kolaydı. Kutsallaşma ve ganimet için seller gibi aralıksız kentleşip Sümer üzerine atıldılar.

b) İlk ana Irak medeniyeti Sümer, demirsiz doğmuştu. Kolektif emek ile 2000 yılda hazırlandıktan sonra yüzlerce yılda gelişebilmişti. Demir, Sümer medeniyeti yıkıldıktan sonra Akad devrinde belirir. Yani demir, Orta Fırat boylarında kentleşen yukarı barbar Semitlerinin keşfidir.

Demir bir kez keşfedilince, ister istemez teknik üretici gücün yarattığı dinamizmden ötürü, toplumsal başkalaşım antik çağ içinde de olsa hatırı sayılır bir hız kazanır.

Demirin ilk görüldüğü tarih, Naram Sin zamanı: MÖ 2768-2712'dir. Bundan 300 yıl sonra demir artık Akadların yükselişinde, üretimde ve savaşta öne çıkmıştır. Ki bu gelişim Semit toplumlarını barbar olsun, medeni olsun, eski Sümer zamanına göre çok daha aktif hale getirir. Kolektif emeğe bağımlılık azalır.

c) Medeniyet gelişimi en az 2000 yıl olduğu için, Fırat-Dicle deltasında ilk balçıktan yaratılma medeniyetin gelişiminde ihtiyaç duyulan kolektif emek zorunluluğu azalır. Sadece geleneği sürer. Bu gelişim de Semit toplumlarını hem medeniyet, hem tarihsel devrimci barbarlık yönünde aktifleştirir. Medenileşme ve tarihsel devrimler devirdaimi hızlanır. [C.W Ceram, L'Avanture del' Archelogie, 1957, Londra]

Bu yönden sürekli medeniyete parçalanan Semit komün biçimleri, bu

parçalanışların hemen hep aynı tekerrürler-benzerlikler içinde başlayıp gelişmesi ve sonuçlanmasıyla, ortak mitolojik, masalsı yorumlara ulaştılar. Ve bunları kuşaktan kuşağa ölmez gelenekler olarak aktardılar.

Bu devirdaim İbrahim'e dek en az 1000 yıl sürdüğüne göre, bu geleneklerin en az 40 kuşak boyunca belleklere kazınışı, yeni kuşaklarda, yeni olaylarda, yeni olaylarla çarpışması karşısında yeni düşünce filizlerini yaratma yeteneğini yaratmasına şaşırmamak gerekir. Çünkü medeniyet-barbarlık çelişkisi antik çağın biricik geliştirim mekanizmasıdır. Bu mekanizma düşünce gelişiminde de geçerli olmuştur. Semit hareketliliği düşünceye yansır. Ve parlak-yaratıcı zekâların beşiği olur.

İbrahim o geleneklerin çocuğudur. Daha Ur'dayken, Filistin'e gidiş hesabı yapılırken tarihsel devrim geleneğiyle davranılır. Ve İbrahim ölünceye dek bu idealini bırakmaz; yeni kuşaklara miras olarak bırakır. O miras kendisinin yaratışından çok atalarından devir aldığı bir mirastır: Semit tarihsel devrim geleneği.

Ancak İbrahim, tarihsel devrimi başaramadıkça yarattığı veya yükselttiği tektanrı ideolojisini kendi orijinal yaratısı olarak miras bırakabilir. Tektanrı teorisi, tarihsel devrim idealiyle bütünleşip yükselmiştir. İbrahim'in katkısı bu olur. Ve Muhammed ile amacına ulaşır.

2) British Museum'da saklanan ünlü "İğfal Silindiri" Adem ile Havva'nın yılan-şeytan tarafından kandırılışını işler-mühürleştirir.

"İğfal" silindiri, İsa'dan önce 3000 yılına denk düşer. Irak medeniyeti belgesidir ama Sümerlere (Iraklıya) ait değildir. Çünkü Irak cennet bahçeliği değil, tümden cehennemi çöl ortamıdır. Irak'ta ne dağ, ne maden, ne ağaç, ne kereste bulunur. Ve Sümerler çoktan totemli barbar toplumları bilerek yok ederek medeniyetlerini yukarı Fırat'a doğru yaymışlardı. Yani Irak'ta: Sümerlerde totem de yoktur.

İğfal Silindiri bu yüzden Sümer yaratılışı anlatışı olamaz. İmrenç Silindiri'nin anlatış tarzı mitolojiktir; barbarın yaşamından ve düşüncesinden 3000 yıllarına tarihlenişi tesadüf değildir. Bu Semitlerin medeniyete geçişinin silinmez sembolüdür.

Sümer medeniyetini cennetin dört ırmağı (Fırat-Dicle-Aras-Phisan) gibi kuşatan toplumlar, besbelli Asya'dan gelip Hazar kuzeyinden Kafkaslardan inmeye başlamış Semit aşağı ve orta barbarlarıdır. Ve medeniyetin doğuşundan beri, Irak'ta olan biteni, onlara kereste-maden-taş-asker-ucuz emek sağladıkları için, çıplacık izlemekte ve temiz zekâlarıyla apaçık yorumlamaktadırlar, yüzlerce belki de binlerce yıldır.

Semitlerin ülkesi besbellidir ki, bu dört ırmağın kuşattığı ve cennetleştirdiği Kafkasların güneyi, Van yaylalarıdır.

Semitler, medeniyet olgunlaştıkça; bir meyve gibi ellerine düşecek gibi oldukça; cennet yaylalarından Fırat-Dicle boylarına inmişler, göçerleşip kentleşmişler ve medeniyeti kuşatmışlar, sonra da onu defalarca fethedip medeniyete fetholmuşlardır.

Semitlerin ilk mitolojik ataları: Adem ile Havva, besbelli ki babahanan-anahan liderleridir. Medeniyetin Irak çölünde tek dayanağı: sulama kanalları ve humuslu toprakla bire 300 veren tarım bereketine kanmışlardır. Tarım bereketinin sembolü barbarlarda "yılan"dır. Semitleri (Adem ile Havva'ya) kandıran yılan-şeytan aslında medeniyetin tarım bereketidir.

Tarım ekonomisine doğru gelişen göçebe Semitler için, tarım bereketli-tapınaklı Sümer medeniyeti, ilkin cazip gelmiştir. Ve cennet yaylalarını bırakıp Irak çölüne inmişlerdir bir kez. Ne için?

Tanrı'nın "Hayır ve şer bilgisi ağacından yemeyeceksin" buyruğuna rağmen o ağacın temsil ettiği olgunlaşmış medeniyet meyvesini yemek için.

Sonradan trajik-delirtici-hatta öldürücü sıla hasretine düşmüşlerdir: Van yaylaları (ilk yurtları) gönüllerinde tutmuştur.

Bu çelişki Semitlere "iğfal": kandırılıp parçalanış: bozuluş veya "imrenç": özenme silindirini kazıtıp ölümsüzleştirmiştir.

İbrahim'in zihin temelleri, bu yaratışlarla yetenekleşmiştir. *Tevrat*'ın (sonradan *Kur'an*'ın) anlattığı gelenekler uydurma değildir. Semitlerin masal karanlığında kalmış yazısız tarihleridir (ön tarihleri). Ve onlar İbrahim'in yaratıcı zekâsının temelleri-mirası olmuşlardır.

3) Nuh Tufanı da Semit geleneğidir.

Tufan: Çevre barbarların sular-balçıklar ziftler içinde doğmuş ve gelişmiş bulunan medeniyeti yine kendi sularına-balçıklarına-ziftlerinde boğarak ele geçirişi veya medeniyete geçişinin sembolüdür: tarihsel devrimdir.

Ve Semitlerin de Nuh adına bağlanmış bir ulu tufanı olmuştur: Sargon öncesi yıllar aşağı yukarı MÖ 3000'lere denk gelir. Ki imrenç silindiri tarihleridir.

Sonraki Sargon adına bağlı tarihsel devrimde Semitlerle el birlik yapılmıştır: "Akad Sümer İmparatorluğu"

Sargon ve sonrası zaten yazılı tarihe girmiştir. Ve Semit tarihsel devrimleri son bulmaz, Hammurabiler-Amoritler-Mariler hep Semit kuşaklarıdırlar.

Bunların tümü İbrahim'in zihin temellerinde az ama öz dersler-sentezler (geleneksel anlatılarla bezenmiş ve yaşadıklarıyla pekişmiş) olarak yer alamadan edemez.

4) Ve İbrahim zamanında medeniyet gelişimi giderek evrensel yaşamaya geçiş eşiğine dayanmıştı.

Irak medeniyeti Fırat-Dicle ırmaklarının güney parantezinde doğup, kuzeye doğru kolay-doğal hammadde, ticaret yollarıyla gelişirken; kuzeydeki parantezin alt ucunda da Akad kentleri ve medeniyeti: Semitlerin medenileşmesi gelişti. Ve Sargon bu iki medeniyeti bir fetihle birleştirip Akdeniz'e-Umman'a kadar yaydı. Zaten Finike, Mısır, Çin, Hint medeniyetleri, Irak ana medeniyetinden tohumlanıp gelişmişlerdi.

Ve her medeniyete-her tarihsel devrime girişmiş barbar toplum, alt şuurlarıyla daima ticaret yollarını ve medeniyetleri bir tek kendi dünya kahramanlıklarında-tapınaklarında derleyip, cihangir olmayı amaçlayıp, ideal etmeyi iyice su yüzüne, seziyle karışık bilince çıkarmaya başlamışlardı.

Birinci aşama: Medeniyetler ve tarihsel Devrimler lokal kalır. Seyrek-gelgeç-küçük ve sakar gidişli hammadde-kolonileşme araştırması veya yoklaması biçiminde bir gelişimdir. Subtropikal ırmak boylarını (Fırat-Dicle, Nil, Sind Ganj, Sarı-Mavi ırmakları) aşamaz. Semitlerin ve Sümerlerin masalları-gelenekleri bu aşamayı belgeler.

İkinci aşama: Birinci aşama olgunlaşırken ana Irak medeniyeti Mısır, Finike yollarından tohumlarını Girit-Miken-Grek kentlerine saçmıştır. Medeniyetler bu tohumlarla bitkisel veya ırmaksal lokal aşamadan ikinci aşamaya geçişi hazırlamış olurlar.

İkinci aşama daha hareketli hayvansal medeniyetler aşamasıdır ki, bu aşama kıtalararası evrensel medeniyet arayışları aşaması olur.

İbrahim Aleyhisselam bu aşamanın Filistin ve Güney Yolu başlangıcını oluşturur. Aynı tarihlerde ve birkaç yüzyıl sonrasında, Grek medeniyeti ilk hayvansal, korsancıl, hareketli medeniyet ve tarihsel devrimleri sahneye girer.

Ardından MÖ 300 yıllarında Makedon Büyük İskender, orta yolu deneyerek medeniyetleri ve ticaret yollarını batıdan doğuya birleştirmeye girişir. Fakat vakti henüz dolmamıştır. Grek medeniyetini orta ticaret yolu üzerinden süpürmekle yetinir.

Bundan 600 yıl sonra MS 300 yıllarında Atila aynı şeyi Kuzey Ticaret Yolu üzerinden orta barbarlarla dener: Roma medeniyetinin orta çağını açınakla yetinir. Evrensel çağı açamaz.

Üçüncü aşama: Muhammed'in İslam medeniyetiyle başlar ve bezirgânlığın evrensel çağı açılır: Ticaret yollarının istikrarlı rejimi evren ölçüsünde kurulur. Ardından kapitalizm bu temellerden filizlenecektir.

İbrahim ile başlayan tektanrıcılık, bu yüzden tesadüf değil, tefeci bezirgân medeniyetlerin evrensellik yoklayışlarının ilk bilinçaltı ifadesidir.

İbrahim ile başlayan bu sezi ve istekler, Musevilik ve İsevilik ile Yakındoğu'da iyice yankılandıktan sonra, Muhammed ile hedefine ulaşır.

5) Bütün bu sosyal gelişmeler paralelinde, kutsallaşma prosesi de başkalaşıp gelişmek zorundaydı. Kutsallaşma prosesi daha Sümer medeniyeti gelişimi sırasında gökselleşmişti. Artık krallık göklerden iniyordu. Çoktanrılar yüzlerle sayılıyorlardı.

Sonunda Sargon, Akad ve Sümer İmparatorluğunu kurunca bu çoktanrıların ne işe yarayıp yaramadıkları daha iyi anlaşıldı.

Akad medeniyeti, var olan kutsallaşma prosesini, gökselleşmeyi iyice hazmettirmeye yaradı. Ama tektanrıya geçemedi.

İbrahim, Akad medeniyeti yıkılışından sonra ortaya çıktı. Fikir zemini gelişiyordu.

Akadlardan sonra gelen Babil medeniyeti bu sürüsüne bereket çoktanrıları işe yaramaz bulup kendi "Marduk" adlı tanrısında birleştirmişti bile.

Yani çoktanrıcılık, gelişen komplike problemlere: evrensellik aşamasının kapıdan-bacadan girişine çare olamıyordu. Evrensellik aşamasının başlangıcı da olsa, kutsallaşma düşüncesinde de bir tarihcil devrim kendisini dayatmıştı.

Bunu medeniyetleri fetheden ama medeniyetlere fetholan imparatorluklar kurmuş tarihsel devrimler başaramadılar. Çünkü ilk ana Irak medeniyetinin etkilerine çarçabuk giriyor; teoriden çok pratiğin adamı oluyorlardı. Zaten antik çağda din teoriden çok dar pratik amaçlıydı. Pratiğe yol gösteriyorsa, tarihsel devrim veya medeniyet ilerleyişine yarıyorsa din vardı. Yoksa çarçabuk başka tanrılara bel bağlanıveriyordu.

Ama dinde de veya bu denli pratik birikimlerden sonra kutsallaşma prosesinde de bir sıçrayış gerekiyordu. Bunun için Filistin kavşağında göçebelik yapan Semit torunları en uygun pota oldu.

Ne tarihsel devrim yapıp medeniyete geçebildiler, ne de yabancı medeni, barbar çoktanrılarına boyun eğecek kadar köle ve cahil idiler. Gelenekleri zengindi. Tek çareleri kalıyordu. Kutsallaşma prosesini yepyeni bir aşamaya sıçratmak.

Tektanrıcılık bu yüzden, aşamaların birikişi ve bulundukları saçmalığa varmış çoktanrıcı medeniyet-barbar ilişkiler ortamı yüzünden İbrahim'e ve göçebelerine nasip oldu.

MÖ 1300'lerde Mısır'da da tektanrı fikirleri gelişti. Bu belki Yakup-Yusuf zamanı Hiksos akınlarıyla Mısır'a inmiş hatta hükümette görev almış Yusuf'un etkileriyle filizlenmiş olabilecek bir tektanrıcılıktır: Hermes'in İdris olduğu da söylenir. Ancak Mısır'ın orijinal gelişimiyle sentez olduğu açıktır: Hermes 42 kitap yazmış; Mısır'ın ana medeniyet Irak'ta gelmiş

medenileştirici tanrısı Oziris ile harmanlayıp tektanrı sentezine ulaşmış: Madde-Kuvvet-Zekâ üçüzü: Baba-Oğul-Kutsal Ruh İsevilik ile çıkmazdan 1300 yıl önce Arz-Talep-Fiyat'ın Mısır düşüncesinde yansıması olsa gerekti. Ama medeniyet şartlanmalarında hem İbrahim tektanrıcılığı kadar temiz değildi, hem de o iç tezatlar cehenneminde tutunamayacaktı.

Hermes'ten 600-700 yıl sonra İran'da Zerdüşt, Hint'te Buda, tektanrıcı senteze ulaştılar. Yani artık vakit dolmaya başlamıştı. Ama Hz. Muhammed kadar güçlü bir tarihsel devrim göreviyle karşı karşıya bulunmuyorlardı..

İbrahim kadar da Irak-Mısır-Finike medeniyetleriyle yakın ilişki içinde ve işlek orta ticaret yol kavşağında bulunmuyorlardı. Bulundukları pota kadarıyla yaratıp gelişebildiler. İbrahim'in üstünlüğü bu prosenin başlangıcında yer alabilmesindeydi.

2- İBRAHİM: YENİ ÇAĞIN ALAMETİ ve DÜŞÜNCEDEKİ YENİ SOYUTLAMA SIÇRAMASI

Dikkat edilirse, *Tevrat*'ta ve kutsal tarihte anlatılanlar, İbrahim ile birlikte masal-mitoloji-efsane karanlıklarından sıyrılır; tarihi kişiliklere ve olaylara bürünür. Bunun tarihi-zihinsel anlamları üzerinde durmalıyız:

1) İbrahim toplumu da, yazısız tarih öncesi toplumudur. Yaşadıklarını yazıya geçiremez, ağızdan ağza nakil ile yeni kuşaklara aktarır. Ama kişilikler ve olaylar artık masalsı sembollerden sıyrılmıştır.

Tevrat, İbrahim'den en az 1000 yıl sonra kaleme alınmıştır. Ancak ağızdan ağza gelen destanların tahrif edilemeyeceğini biliyoruz.

Demek İbrahim ile birlikte yeni bir çağın içine girilmiş bulunuluyor. Bu sadece İbrahim toplumunu, Semitleri içine alan bir başkalaşım değil, bütün medeniyet ve barbarlar dünyasını etkileyen bir gidişin başlangıcıdır. Ve ilk fikir belirtileri-alametleridir.

2) Artık ırmaksal medeniyetlerinin ülkeleri ve o medeniyetlerin arasında alış-veriş ganimet hammadde-paralı asker-ucuz iş eli olarak gidip gelen barbarlar dünyası, birbirleri için masal ülke-masal insan durumundan çıkmıştır. Birbirlerini görüp duyar-yoklar savaşır-iş görür duruma gelmişlerdir.

Çünkü "lokal" aşamadan çıkılmıştır; medeniyet ve barbarlar ve ticaret yolları kıtalararası bağlantılara ve evrensel arayışlara girmişlerdir.

Medeniyetler arası boşluklar doldurulmaktadır. Ticaret yolları artık bütün barbarlarca, yeni fetihler ve tarihsel devrimlere yol açabilecek görevler için doldurulmakta itiş kakışlar-çekimler artmaktadır.

Semitlerin yakın doğu medeniyetleri: Irak-Finike-Mısır arasında yaptıklarını, Asya'da Çin-Hint ve Irak arasında Moğol ve Türkler yapmaktadırlar. Bunlar yeni çağın tarihsel devrimleri için bilmeden hazırlıktır.

3) İbrahim'den birkaç yüz yıl önce, ilk hareketli hayvansal medeniyetin tohumları atılmış bulunuyordu. Irmaksal veya bitkicil (hareketi çok kısıtlı) ilk ana medeniyetler en az 3000 yıl biriktikten sonra yeni bir aşama için ele vermişler ve Finike ile Mısır'dan Girit'e, Miken'e ve Greklere uzanmışlar, kent tohumlarını yerleştirmişlerdi:

Plasgüslerden Egiale, MÖ 2164 yılında Sicyone kentini kurdu. Mısır'dan kovulan İnachus MÖ 1986'da Mısır'a yakın Argos kentini kurdu. Ve bundan sonra Yunanistan'da kentleşmeler hızlandı. 36 yıl sonra İnachus'un kız kardeşi, Korint'i kurdu: MÖ 1950. Her ikisi de çok iyi savunmalı kor-

sancıl bezirgân sığınaklarıydı. Ama Korint tam bir deniz ticareti kentiydi. Zenginleşip güçlenecekti. Korint'ten 440 yıl sonra barbar Doryenlerin saldırısına karşı Proronees oğlu Spardan Sparta'yı kurdu: MÖ 1910. Ondan sonra MÖ 796'da, Oggyes Attik'te Eleusis'i kurdu. Atina, Grek medeniyetinin en azgın en ideal korsan ticaret kentiydi. Ama en geç kurulan da Atina kenti oldu. Çünkü kent tohumları dışarıdan yoklayışlarla geliyordu: Yine bir Mısırlı olan Cekrops tarafından 418 yıl sonra MÖ 1578'de kuruldu. Atina'nın kuruluşundan 228 yıl sonra MÖ 1550'de bir Finikeli olan Cadmee Thbes kentini kurdu.

Ve bundan 28 yıl sonra Greklerin ünlü Dükolyon adına bağlı tufanı patlak verdi. Plasgüsler göçü bu kentlere tarihsel devrim yaratıyorlardı. Bundan sonra Grek medeniyeti, önlerindeki Troya'yı kaldırıp daha hareketli bir medeniyet geliştirdiler. Ve antik tarihte yeni bir çığır açtılar. Artık medeniyetler, kıtalararası evrensel birlik arayışlarına daha açık-sürekli-belirgin hedef girişlere kalkışırlarken tarihsel devrimler de aynı yolu izleyeceklerdi.

İbrahim, bu gidişin, düşünceye yansıyan (Filistin: dört yolağzı rasathanesinde hazırlanıp gelişen) başlangıcı oldu.

İbrahim zamanı, kesin bir tarih bildirmese de, aynı zamana rastlayan olaylarla akla en yakın bir tarih: MÖ 1900-1800'ler verilebiliyor. Bu hesapla İbrahim, tarih olarak da medeniyet-barbar güreşlerinin kıtalararası aşamaya girişinin başlangıcı oluyor. Bu evrensellik fikirlerinin ve girişimlerinin de başıdır. Bunu fikirsel alâmet olarak görmek daha doğru olur. O fikirleri batıda Roma'nın, doğuda Arap ve Türklerin benimseyip yaygınlaştırması büyük evrencil tarihcil devrimlerle çok sonra olur. Ama yine de o evrencil atılış yaygınlaştırmaların ilk belirtileri İbrahim ile olmuştur.

4) Bu yüzden İbrahim toplumu yazısız toplum olsa da, düşünce ve davranışları yorumlayışları, kendilerinden öncekiler gibi masalsı sembolik biçimden kurtulmaya başlamıştır. Hatta büyük çoğunlukla kurtulmuştur.

Bu, düşünce sisteminde ilerlemeye de işaret eder. Daha gerçekçi-determinist yaklaşan görüşler hiç olmazsa çoktanrıcılıktan tektanrıcılığa doğru gelişirken, evreni, doğayı ve toplumu yorumlayış gücü determinizm gibi bir tekliğe monizme ulaşır veya yaklaşır.

a) Beyin, somut-ayrıntılı bilgileri çoğalttıkça veya ayrıntılarla beslenmiş tarihin ana olayları içinde geliştikçe, daha gerçekçi, somut olaylarla bağlantılı düşünce sentezlerine, kanunlara, soyut formüllere ulaşması daha çok olasılaşır. Fakat bu yetmez.

b) Ayrıntılar içinde bozulmamak için temiz sentezlere gelişmiş veya antrenmanlaşmış olması gerekir.

c) Bütün bunlar için tutkun-yılmayan şaşırtıcı hatta ürkütücü bir azim gerekir. Çünkü en hazır soyut bir formüle ulaşıp geliştirmek için modern çağda bile bir ömür yetememektedir. Antik çağda tektanrı sentezi için de bu realite fazlasıyla geçerli olur. Bu yüzden denebilir ki, "azim"li kişilik motoru olmadıkça, düşünce helikopteri deneycil konuş ve havalanışlarını sentezleştirip yükseklere çıkaramaz.

d) Hemen bunun yanı başında satılık olmayan bir kişiliğin, tutkun, sürekli biraz işleyebileceği anlaşılabilir bir özelliktir. Ulaşılmış bulunan sentez sürekli işlenebildikçe, keşfedilmiş bulunan sentez gümbürtüye gidebilir. Satılık kişilik kolayca kaderine ve keşiflerine ihanet edebilir.

e) Ve bütün bunları, yeni bir çağın şiddetli yeni, alışılmadık ve sürekli, hem de artan dozlardaki yeni uyarıları kuşatmış bulunmalıdır. Ki eski fikirlerden yeni fikirlere doğru ana formüller kendilerini ortaya koyabilsinler.

İbrahim'in kendisi ve zamanı bütün bu verilere sahip bulunuyordu:

a) İbrahim için artık çoktanrılar devri giderek geride kalan eski fikirler haline geçiyordu. Çünkü Akad medeniyeti bu devri fazlasıyla işlemişti. Ve Finike-Mısır-Irak medeniyetleri ve çevre barbarlar bu alışılmış, hatta kanıksanmış sürüsüne bereket çoktanrı saçmalıklarıyla dolup taşıyordu ama hiçbir probleme de çözüm getiremiyorlardı. İbrahim'in bu ayrıntılardan yeni bir formüle açılması veya geçmişte uyulmuş bir tektanrı fikrine sarılması kaçınılmaz oldu.

b) İbrahim, bu çoktanrıcı ayrıntılara kuşbakışı bakabilecek ve tekrar tekrar gözden geçirip onları eski fikirler olarak geride bırakabilecek temiz bir barbar toplumunda ve medeniyete kıyasla temiz Filistin dört yolağızı rasathanesinde kendi elleriyle kurduğu sunaklar ortamında yaşıyordu. Zekâsı da alçakgönüllü tüketim alışkanlıkları içinde sade ve tertemiz işliyordu. Medeni beyni gibi iğdiş edilip kastlaştırılmamıştı. Ve beyni de medeniyet görmemiş, işitmemiş yaşamamış bir barbar kadar cahil durumda değildi. Tersine binlerce yıllık mitolojik Semit sentezleriyle, Sümer gelenekleriyle doğru derslerle doluydu. Yani antik tarihin işleyiş kanunu İbrahim'in beyin hücrelerinde geliştirici dinamizmini kurmuş bulunuyordu.

c) Barbar demek, külliyen azim demektir de. Çünkü tarih onun için yeni başlar; her şeye meraklı ve sonsuz denecek kertede açlık içindedir. Hele bu barbar, İbrahim gibi sonuna dek barbar kalmak zorundaysa, merakları, hırsı son nefesine dek sürecek demektir. Bu yüzden İbrahim'in

azmi sonsuz denebilecek süreklilikte ve güçtedir. Sarıldığı, inandığı fikri sonuna dek götürebilir. Medeniyet içinde çıkmış veya çıkabilecek yeni fikirler bu yüzden de uzun ömürlü olamamışlardır.

d) Bir barbar, satılacağına ve hele zenginlerin parayla satın alınmış, istediği zaman istediği yana döndürebileceği kuklası olmaktansa ölmeyi tercih eder. İbrahim'in Sodom Kralı'na verdiği yanıt hatırlansın: "İbrahim'i Sodom Kralı zengin etmiş dedirtmemek" için ondan bir "çarık bağı bile" almaz. Ama inancı için ölür de, köle de olur.

Bu yüzden İbrahim inancının peşinde sonuna dek koşar. Onu besler büyütür.

e) Ve İbrahim'i kuşatan çoktanrıcı medeniyet saçmalıkları ve çürümüşlükleri, onu sürekli olarak yeni fikirlere itip geliştirecek biçimde kuşatıp iteliyordu. Hatta kaçacak hiçbir delik bırakmamışçasına onu tektanrı düşüncesine doğru sıkıştıracak biçimde boşlukları dolduruyordu. Ne medeniyetlere kapılabiliyor, ne de onlara karşı tarihsel devrim yapabilecek güce ulaşabiliyordu. Ancak kendi tektanrı dinini ve toplumunu bu yolda eğitimle geliştirebilirdi.

Bu yüzden İbrahim ile birlikte Semit ve Sümer gerçeklerinin masal-mitoloji karanlığından kurtulup tarihi kişilik-olay haline gelişi anlamlıdır. Ve bu anlam yeni bir çağın ilk fikirsel işaretlerini-alametlerini-müjdesini verir. Tektanrı fikri, insanlığı İbrahim'den 2000 yıl sonra olsun arkası kesilmeksizin saran ve sarsan bezirgânlığın evren çağının başlangıcı: ilk fikir alametleri olduğunu, kendisinden binlerce yıl sonrasını da sezerek bildirmesiyle ve bu sezilerin gerçek oluşuyla da ispat etmiş oldu:

> "*O günde Rabbi Abram ile ahdedip dedi: Mısır Irmağından (Nil'den) Ulu Irmağa (Fırat'a) kadar bu diyarı, Kenileri ve Kenizzleri ve Kadmomleri ve Hititleri ve Perizzileri ve Refaları ve Amorleri ve Kenanlıları ve Girgaşileri ve Yebusileri senin zürriyetine verdim.*" (Bap 15, Tekvin)

İbrahim için evrensellik bundan daha açık dile getirilmezdi. Kendisi 300 aslanlık bir orduya sahipti ama bütün yakın doğu medeniyetlerini ve ticaret yollarını gözüne kestirmişti. Moral değeri böylesine üstündü. Mısır-Finike-Irak-Anadolu medeniyetlerini ve buralardaki en büyük toplumları kendi tektanrı bayrağı altında toplamayı idealleştirebiliyordu. Bunu başarması İbrahim için evrensellik anlamına geliyordu. Çünkü medeniyetler-barbarlık insanlık ana damarları buralarda atıyordu. Uzakdoğu medeniyetlerinin işine de sonra bakılabilirdi.

Bu açılardan da, "İbrahim dini", totem dini veya "kan" dini uydurmalarına sokulamazdı. O aşamada hiçbir yakın doğu komünü, saf totemizmi

taşıyacak kertede Sümer-Mısır-Finike medeniyetlerinden ve dinlerinden etkilenmemiş olarak bulunamazdı. Sümer'den ve dinlerinden etkilenmiş "kan" teşkilatları da kendi totem dinlerini Sümer dinine, çoktanrılarına bağladıkları için bağımsız bir ata dinine sahip değillerdi. Bu da *Tevrat*'a yansımamazlık edemezdi. İbrahim'in evrenselliği bunları çoktan aştığını gösteriyordu.

Sonra gelen evrensel tarihsel devrimler liderlerinin de süratle tektanrı dinlerine sokulabilmeleri veya girebilmeleri de çoktanrı dinlerinin artık işlerinin bittiğini gösteriyordu. Romalılar ve Türkler, sonra Moğollar-Cermenler ve benzerleri hep bunu örnekleyip işlerler. Fakat o zaman bile, o komün veya gelenekli toplumlar tektanrıcılık için kendi komüncül ata dinlerinin totemci-anacı-babacı geleneklerini taşımadan edememişlerdir. İbrahim dini, saf, tertemiz tektanrıcıdır. Demek devşirme veya sokuşturma bir eklektizmden çok süzülüp gelen bir yaratıştır söz konusu olan...

Altıncı Bölüm

İSLAMİYET'İN İBRAHİM'DEN GELİŞİ, İBRAHİM'İN (TEK ALLAH'IN) SEMİT'TEN GELİŞİ ve EVRİMCİL DEĞERİ

1- İSLAMİYET'İN İBRAHİM'DEN GELİŞİ

Temiz tektanrıcılık, aslında İbrahim'in medeniyet önyargılarıyla iğdiş edilmemiş temiz-berrak kömüncül beyninden süzülüp geliyordu. Çoktanrıcı işe yaramaz karmaşıklığı kesip atıverecek derecede doğayı ve toplumları gözlemleyebilmişti. Irak'tan Mısır'a dek tüm medeniyet ve barbarlar karmaşasını mekik dokurca dolaşıp; sunaklarında dağ içinde baka düşüp yeri-göğü-toplumları birbirine katıp her şeyi bir tektanrıda yorumlamak ve benimsemek, sonra tekrar tekrar bu yorumlayışını denemek ve aynı sonuçlara varıp geliştirmek İbrahim için zor olmadı; beyninde sentezlere ulaştırıcı mekanizma kurulmuş, işler durumdaydı.

İbrahim'in tektanrıcılığı sadece ana fikir olarak ortaya atıp bırakmadığı, zenginleştirip geliştirdiği de işlediğimiz gibi *Tevrat*'tan ve *Kur'an*'dan anlaşılabiliyor:

Kur'an bütün ana prensiplerini doğrudan doğruya İbrahim dininden aldığını saklamıyor; tersine bilhassa açıklıyor. Çünkü İbrahim dini eskiden beri biliniyor. *Genel Tarih* açıklıyor: Cilt 5, s.149

> "*Birçok rivayete göre Mekke ve Medine ahalisinden birçokları Hz. İbrahim dinini yenilemeye kavuşturacak bir yenilikçinin (Müceddit) ortaya çıkmasına yaklaşıldığını söyleyerek Hz. İbrahim dinini arıyorlardı.*" [Genesse A.R., *Genel Tarih*, La Sainte Bibi L.S. 1962, Paris]

Yahudilik ve Hıristiyanlık, çokça alışveriş yaptığı çökkün medeniyetlerin (Mısır-Irak-Grek-Roma) yozlaşmalarına bulaşmıştı. Arap çöl bedevisi bu yozlaşmalar içinden tektanrıyı kendine yakışırca arayıp bulamazdı.

Muhammed'in çıkmak üzere olduğu yıllarda, Musa ve İsa dinlerinin çoktan içine düştükleri yozlaşmaya da karşı çıkan yenilikçi bir görüş aranıyordu.

Çünkü asıl temelde işleyen maddi sebep her aklı başında Arap'ı dürtüyordu. En işlek dünya ticaret yolu, orta yol tıkanmıştı. Ve Hicaz'dan geçen Güney Ticaret Yolu önem kazanmıştı. Mekke ve Medine kentleri zamanın

en büyük kervan konakları durumuna yükseliyordu.

"*Li iylafi Kureyş'in iylafihim rıhlte'se sitai ves suyf*" yani "*Kureyş binleri, yaz-kış kervan göçüren binler*" olarak anılıyordu.

Bu yüzden Arapların içinde Hicaz'da Muhammed'den önce İbrahim dini arayan ve yenilemek isteyen aklı başında, puta taparlıktan-eğrilmekten dönmüş "Hanef" adını alan kişiler çıkmış; adım başına İbrahim'in tektanrıcı yolunu açmaya çalışıyordu. İbrahim'in öngörüsü nihayet gerçekleşiyordu: Tarihsel devrim artık evrensellik aşamasına girildiği için yeni fikirler çevresinde çekirdekleşip etlenmeliydi ki cihanı tutabilsin; istikrarlı evren bezirgânlığının rejimini sağlayabilsindi. Tektanrıcılık, yeni tarihsel devrimlere yeni kutsallaşma amacıyla yeni tutkun ve sürekli bir ruh verebilirdi. Barbarlar veya komün gelenekli insanlar artık daha güçlü bir kutsallaşma prosesi içine girdiklerinden ruhsuz bir tarihsel devrime kalkışamıyorlardı. Ve İbrahim dini, göçebe ve kentleşmiş barbarlara en yakın, duruca kavrayabilecekleri kendi içlerinden doğmuşça tertemiz geliyordu. Çünkü İbrahim de onlar gibi komün insanıydı. Onlardan binlerce yıl önce aynı duygu ve düşünceleri Filistin kervan yollarında yaşanmıştı.

Kur'an Allah kelamı olarak bütün tarihi anlatamazdı ama o gerçekler içinde yürüdüğünü dosdoğruca bildirmekte yarar gördü:

> "*Onlar: 'Yahudi ve Nasrani: Musa ve İsa dininden olun hidayet bulursun' dediler. Sen onlara de ki: 'Hayır biz temiz tektanrıcı olan İbrahim dinine uymuşuzdur. İbrahim çoktanrıcılıktan değildir'*" (Bakara Sûresi, Ayet 136)

Tartışmalara son verici kesin buyruk verdi:

> "*Ey kitablılar! İbrahim hakkında niye çene çalıp duruyorsunuz? Tevrat da, İncil de ancak İbrahim'den sonra inmiştir. Akıl erdiremiyorsunuz?*" (Al-i İmran, Ayet 65)

Kur'an İbrahim'den sonraki katmaları, yazma ve bozmaları hep paylayarak karşılar:

> "*Kitabı elleriyle yazıp da karşılığında onu az kazançla satmak için; bu Allah tarafındandır diyenlerin vay haline*" (Bakara, Ayet 78)

Kur'an, İbrahim'e bağlılıkta sakınca görmez; tersine o ilk kurucuya uymakta şeref, tanrıya yakınlık bulur; buna başta Peygamber dahildir:

> "*Doğrusu, insanların İbrahim'e en yakın olanı, ona uyanlar, bu Peygamber ve mü'minlerdir. Allah da mü'minlerin dostudur.*" (Al-i İmran, Ayet 68)
>
> "*De ki: "Allah doğru söyledi, öyleyse dosdoğru, Allah'ı birleşin: tektanrıcı İbrahim dine uyun. O puta tapanlardan de ğildi" (Al-i-İmran, Ayet 95)*

"Sonra sana: 'Allah'ı birleyerek İbrahim'in yoluna uy; o ortak koşanlardan değildir' diye vahyetti." (Nahl Sûresi, Ayet 123)
"İbrahim Allah'ı birleyerek ona itaat eden bir Ümmet (her iyiliği kendisinde toplayan bir önder) idi. Ortak koşanlardan değildi." (Nahl Sûresi, Ayet 120)

İslam sözcüğü bile, bilhassa ilk Mekke-Medine devrinde İbrahim'e ve dinine tabi olmak; bağlanmak anlamına geldi: *Kur'an*'ın:

"*İbrahim'ü kane haniyfe, müslüman İbrahim idi*" deyişi ve benzeri ayetleri Müslümanlığın İbrahim'den geldiğini sadık bir mümin gibi belirtişi hep bunu işler.

Namaz, Oruç, Zekât, Hac gibi İslam'ın ana prensipleri de İbrahim dininden alınmıştı. *Kur'an* bunları da açıkça belirtti:

"Allah uğrunda, ona yaraşır şekilde cihad edin. O, sizi seçti ve dinde size bir güçlük yüklemedi. İbrahim dini gibi geniş kapsamlı yaptı. Allah, Kur'an'dan önceki kitaplarda da Kur'an'da da size 'Müslümanlar' adını verdi ki, Peygamber size örnek olsun siz de insanlara örnek olun. Öyleyse haydi namazı kılın, zekâtı verin ve Allah'a sarılın; sahibiniz Odur. Ne güzel sahip ne güzel yardımcı." (Hac, 78)
"Bir zamanlar İbrahim'e Beytulah'ın (Kâbe'nin) yerini hazırlamış ve ona şöyle demiştik.
"Bana hiçbir şeyi ortak koşma: ve tavaf edenler, ayakta ibadet edenler, rükü ve secde edenler için evimi temiz tut." (Hac, 26 ve Bakara, 125)
"Onları buyruğumuzla yola getirici kıldık; onlara iyilik işlerinde bulunmayı, Namazı dosdoğru kılmayı zekât vermeyi vahyettik."

Demek İbrahim dini Muhammed'in bu denli yakınında ve hep hazır bulunuyordu. Çünkü tektanrıcılığın İbrahim ile aydınlanmaya başlayan 2500 yıllık bir geçmişi, bir tarihi vardı. Ve 1000 yıla yakın bir zamandır da kitaplaşmış, yazıya geçmiş bulunuyordu. Musa dini de, İsa dini de İbrahim dininden çıka geliyorlardı. Ve onlar daha günceldi. Ama göçebeler ve kent barbarları kendileri gibi göçebe ve kervan kaldırıcı İbrahim'in dinini kendilerine daha yakın ve sade bulup, ona sarılıp, onu yeniden canlandırıyorlardı.

2- *TEVRAT* TARİHLEMELERİYLE TEKTANRICILIĞIN İBRAHİM'E İNTİKALİ

Muhammed gibi İbrahim de acaba tektanrı dinini hazırca bulmuş olmasın?

Tektanrıcılığın aydınlanmaya başlayan tarihi İbrahim ile başladığına; İbrahim'den öncelere uzanan bir tektanrı tarihi (mitolojik-masalı karanlıklar dışında) bulunmadığına göre bu olanaksız görünüyor.

Bir kez tektanrı keşfedilmiş bulununca, ister istemez tektanrının ezelden beri var olduğu fikri gelişecekti. Bu yüzden kutsal kitaplar: *Tevrat* ve *Kur'an*'ın anlattığı tektanrı tarihi mitolojik karanlıklardan kurtulamaz.

Yine de o belgeler içinde yorum geliştirmekten yılmamalıyız.

Elimizdeki bu konudaki tek belge *Tevrat*'tır. Ve bununla ilgili Sümer belgeleri-antik tarih belgeleriyle karşılaştırılmasıdır. Mitolojiler de bunları destekler.

Tevrat, Semit geleneklerini Sümer veya ana Irak medeniyeti gelenekleriyle harmanlayarak, kendi geleneklerine geçirerek işler ama tanrıyı yeryüzünü ve insanı yaratan ezelden beri varolan tektanrı olarak kabul ettiği için tektanrıya inancın ne zaman başladığı karanlıktan kurtulamaz.

Adem ile Havva, Sümer'deki yaratılış efsanesinden veya masalından (mitolojik) alınarak Semit geleneğine geçmiş olduğu için onlara ilk Semit aşağı ve orta barbar ataları olarak bakabiliriz ki İğfal Silindirinden de anlaşıldığı kadarıyla bu ilk Semit ataları henüz tektanrıcı değil, tersine totemci geleneklere sahiptirler. İğfal silindirindeki Adem boğa başlıdır ve arkasında bereket sembolü veya totem yılan onları kandırmak üzere dikilmiştir. Biliniyor, Semitlerin bir kolu sayılan Kenanlılarda da tanrılar binlerce yıl sonra bile boğa ile içli dışlıdırlar; tanrıçalarının boyunlarında da tarım bereketini sembolleştiren totem yılan vardır. Erkek ve kadın, totemizmi aşarak tanrılığa ulaşmış olsalar da, yine totemizmden ata geleneklerinden kopuşamayarak eski totemleri boğa veya yılan ile sentezleşirler. Bu yüzden Adem ile Havva ilk Semit atalar olarak tektanrıcı olamazlardı. Ama *Tevrat* ve gelenekler Adem ile Hava'yı tektanrıyla konuşur, hatta tanrının peygamberi olarak gösterirler. Bu, bir kez tektanrıya inandıktan sonra geleneklerin tektanrıya göre anlatılışından ileri gelir.

Ama yine de gelenekler ve *Tevrat* yalan söylemez, dikkatle veya konunun yönüyle uyarılmış olarak bakılır ve yorumlar tarihin gidiş konumuna göre ayıklanabilirse, tektanrı uyanışı üzerine bir fikir edinilebilir.

Çünkü tektanrı ana fikri ne geleneklerde ne kutsal kitaplarda ve de tarihi gidiş içinde birdenbire olmuş gösterilemiyor. Sadece İbrahim ile birlikte

tarihsel aydınlık kazanıyor; veya mitolojik sembollerden, masal karanlığından kurtuluyor. İbrahim bile kısmen Kurban-Hacer-İsmail-Kâbe olaylarında mitolojik kalıyor.

Adem ile Havva Semit atalarının tarihe girişleri ne zamana rastlayabilir? İğfal Silindiri MÖ 3000 yılına tarihlendiğine göre, demek bundan en fazla birkaç yüzyıl önceleri Semitler Irak medeniyet (bereket sembolü yılan) kandırmasıyla medenileştiklerini silindire kazıyıp ölümsüzleştirebilsinler.

O tarihlerde kuzeyde Akadlar: Semitler, güneydeki Sümer medeniyetinden tohum alarak kentleşmeye başlamışlardır. Henüz aşağı barbar gelenekli göçebelerdir. Çok az da kentleşmiştir...

Zaten bunu hemen *Tevrat*'ta, Adem-Hava çocuklarında da görürüz: (la Saint Bible L.S, 1962, Paris)

Tekvin Bap 4:

> *"Ve Habil koyun çobanı oldu, fakat Kain* [Kabil] *çiftçi oldu."*

Çiftçilik: ziraat kentin: yukarı barbarın; çobanlık: orta barbarın işidir, Semitler Habil gibi göçebedirler çoğunlukla; kentler (Kaingiller) azlıktır henüz. Bu yüzden tanrı göçerlerin takdimesini kabul eder, Kabil'in takdimesine bakmaz bile:

> *"Ve Rabbi Habil'e ve onun takdimesine baktı; fakat Kabil'e ve onun takdimesine bakmadı."*

Ve Kain (kentler) medeniyete geçer, göçebeliği kullanır ama onlar sırtını döner: Kain Habil'i öldürür. Göçebe barbar Semitlerin yazısı yoktur, tarihi de olmaz. Kain'in tarihi olur. Çünkü o medeniyete geçmiştir. Ve Semitler Kain'den çoğalmış bilinir. Yeniden göçebe ve kent aşamaları canlanır...

Burada yine tarihi belgelerle çakışan ilginç bir aşamaya daha geliriz.

Hanok, Kain'in birinci oğludur. Hem kenttir, hem de o kentin kral tanrısıdır. Hanok'un oğlu İrad ve Mehuyael olur... Ve böylece gelişen kuşaklardan sonra Semitlerin demiri işlediğini hatta demir ustası olduklarını buluruz. Tekvin bölümü Bap 4'te. Demir ustası olmak için demiri keşfetmek temeline sahip bulunmak akla yakındır. Ve tarihi belgeler demirin Semitlerce keşfedildiğini gösterir. Demek *Tevrat* yalan söylemez:

> *"Ve Tesilla, kendisi de Tubal-Kuin'i doğurdu; tunç ve demir, bütün keskin aletleri döven bu idi..."*

Demirin keşfi MÖ 2800-2700'lerdir. "Akad Sümer imparatorluğu" kurulacaktır. *Tevrat* bunu da kendi mitolojik diliyle bildirir:

> *"Ve Lamek (demircinin babası) karılarına dedi: Ey Ada ve Tesilla, sesimi dinleyin: Çünkü beni yaraladığı için bir adamı ve beni berelediği için bir*

genci öldürdüm; Eğer Kain'in yedi kere öcü alınacaksa, Lamek'in de yetmiş yedi kere öcü alınacaktır."

Lamek'i ve karılarını Semit kabilelerinin ata tanrıları olarak, konfederasyon başkanı olarak düşününüz; ve demirden savaş silahlarında üstün komün gücünü, Sümer medeniyetince Kain'den beri mezar kazıcı olarak yetiştirildiğini ve en ufak bir kopuşmada Sümerlere çullanmak üzere ata geleneği olan Kain atalarının 7 kez öcü alınması öğüdünün nasıl 77 kez artışını anlayabilirsiniz? Semitler Adem'den beri Sümer ile içli dışlıdırlar; paralı askerlik-ticaret-maden-kereste alışverişi ve tarihsel devrimler...

Demek Akad-Sümer İmparatorluğu'na kadar Semitlerde tektanrıcılığı aramak ve bulmak olası değildir. Ki bu MÖ 2400'lere kadar götürülebilir.

Zaten bu tarihlere kadar medeniyet lokal aşamadadır. Evrenselliğin kıtalararası başlangıcı 5000 yıl sonralara denk düşer. Sümer'de çoktanrılar henüz gökselleşmişlerdir. Yani çoktanrıcılık henüz tazedir ve yeni bir gökselleşme aşamasıyla zirveleşmiştir. Ancak Akad devriyle bu aşama kanıksanacaktır.

Görülüyor, *Tevrat*'ın tarihlemeleri bile bu hesapla o kadar abartılı değildir; sadece gerçeklere indirmesini bilelim. Devam edelim: *"Adem'in yaşadığı bütün günler 930 yıl oldu; ve öldü"*

Adem'den Lammak'e kadar geçen süre ise sadece 130 yıldır:

"Ve Adem 130 yaşında, Şit'in babası oldu."

Demek Adem'i Semitlerin Sümerler ile ilişki başlangıcı sayarsak; Semit kentleşmeleri ve demirin girişimleri bu süre içinde oluşmuştur. Ki İğfal Silindiri tarihlemesine demirin keşfi tarihsel paralelleşir. Klasik tarihleme MÖ 3000 ile MÖ 2768'dir. Ama demirin tarihe geçişi ile keşfedilişi arasında da en az 200 yıllık zaman farkı olabilir. Çünkü demir, Sümer yıkılınca tarihe geçer. Ama ondan önce demirin yazısız tarihi vardır. Yani Lamek'in 77 kez öç alma çığlıkları zamanı, MÖ 3200'lere denk düşer. Ki bu da *Tevrat* tarihiyle paralellik gösterir. Adem, Havva'nın medeniyete karışışı da bu tarihlerde olmuştur. Sonra Sümer İğfal Silindiri kazınmış olabilir. Bunun anlaşılabilmesi için 1000 yıl boyunca Slav-Bulgar barbarlaşmalarını kullanarak yaşamayı başarmış bulunan Bizans, Doğu Roma İmparatorluğu akla getirilsin yeter. Sümer medeniyeti de en az 2000 yıl aynı adla nasıl yaşayabilir? Tufan adını almış tarihsel devrimlerin çok öncelerden başladığı unutulmasın.

Özetle bu tarihe kadar, ne mitolojik, ne de gerçeklerin az çok ispat bularak aydınlığa çıktığı klasik tarihlere göre tektanrı inanışına rastlamıyoruz. Zaten kutsallaşma prosesi açısından da böyle bir aşamanın evrensellik aşamasından önce de görülmesi olanaksızdır.

Ama bundan sonrası yine ilginçtir: *Tevrat*'ın doğruluğu bir kez daha kendisini gösterir; *Tevrat* tektanrıcılık işaretlerini daha erken başlatır..

> *"Ve Adem karısını tekrar bildi; ve bir oğul doğurdu; ve Onun ismini Şit koydu: Çünkü Allah Habil yerine bana başka bir zürriyet verdi; zira Onu Kain öldürdü, dedi."*

Burada Adem'in Semitlerin medeniyetle alışverişe girmiş Semit kabile konfederasyonlarının tanrısal şefi olduğu akla getirilsin. Konfederasyon, Semitler kadar hareketli ve çoğalmak zorunda kalmış bir toplumu barındırmak üzere boyuna 2'ye 4'e parçalanan kan teşkilatlarını bulduğu -fal ile büyü ile öngürdüğü- her yana gönderir ve bunlar kendi üretici güçlerine göre tarihsel görevlere girişirler. Şit de başka bir Fıratri veya kan teşkilatının şefidir. Adem'in yaşının bu kadar 1000 yıla yakın oluşu, Semitlerin sürekliliğinden ve ilk ata tanrısı Adem'i unutmayıp geleneklere geçirişlerindendir.

İlginçlik burada değildir. *Tevrat* tarihleriyle tektanrıcılığın doğuşunun olası tarihinin genel tarihin gidişine (gerçeklere) uymasında ve bize güvenilir bir belge oluşunu göstermesindedir.

Görelim:

> *"Ve Şit'in, bir oğlu doğdu; ve onun adını Enoş koydu. Rab'bin ismini o zaman çağırmaya başladılar."* (Tekvin, Bap 4)

Bu "Rabb" bildiğimiz tektanrı Allah'tan başkası olamaz. Çünkü Sümerler MÖ 3000'lerde çoktan totem tanrıları kazımışlar, medenileştirmişler ve tanrısallığı göklere çıkarıp çoktanrılaştırmışlar ve Semitler gibi çevre kabilelere bunları aşılamışlardır. Semitler bu tarihlerde Sümer ile iktidara dek ilişkiler içinde bulunuyorlardı. Çoktanrıcılığı elleriyle tutup tanımış ama gökselleşen çoktanrıları daha temiz barbar kalan Semitler kendi sürekli-leşmiş konfederasyonlarıyla ve konfederasyon liderleriyle paralelleştirip göksel bir tektanrıya indirgemiş olmalıydılar. Bu yine yapabilecekleri bir tarihsel devrim pratiğine uygun düşerdi.

Ama o tarihlerde tektanrı fikri Semitlerde İbrahim gibi (ki onda bile yavaşça temizlenmiştir) duru, temiz, eski geleneklerden arınmış olarak bulunamazdı; yine çoktanrıcılığın aşağı barbarlıktan kalma insan kurbanları devam ediyordu. Bu yüzden fazla tutunmadan ve iz yapmadan, henüz vakit de dolmadığı için yaygınlaşmadan Semitler içinde kalmış, belki de sönüp gitmiş olmalıdır. Çünkü *Tevrat*'ın Nuh'un babası Lamek'e iliştirdiği bu kadarcıktır:

> *"Rabb'in ismini o zaman çağırmaya başladılar."*

Tevrat'ın "o zaman" dediği üzerinde birazcık duralım:

"Şit 105 yaşında Enoş'un babası oldu."
"Ve Enoş 90 yaşında, Kenan'ın babası oldu."

Bu hesapla Enoş'un en genç zamanı, yine MÖ 3000 yılları dolaylarına düşer. Ama Enoş'un gerçek yaşı, yani kabile geleneği yaşı çok daha fazladır:

"Kenan'ın babası olduktan sonra, Enoş 815 yıl yaşadı ve oğullar ve kızlar babası oldu; ve Enoş'un bütün günleri 905 yıl oldu ve öldü."

Acaba Semitler "Rabb'in ismini" Enoş'un hangi çağında "çağırmaya başladılar"? Genç zamanında mı? Olgunluk veya yaşlılık çağında mı?

Bunu kabaca şöyle kestirebiliriz. *Tevrat*, Enoş zamanı içine giren Hanok için de şöyle der:

"Hanok 300 yıl Allah ile yürüdü ve gözden koyboldu; çünkü onu Allah aldı."

Hanok'a kadar geçen 512 yıl *Tevrat*'ta birkaç satırla geçiyor ve tektanrıcılıktan söz edilmiyor; Hanok ile birlikte tektanrıcılık önem kazanıyor. Demek "Enoş zamanı"nın olgunluk devrini ve Hanok'u ölçü almak en doğrusu olur.

Buna göre tektanrı fikrinin belirişi az çok güçlü bir tarihsel devrimle olabileceğine göre, tarihleme MÖ 2700'lere dek geriletilebilir. Bu, Semitlerin Sümerleri yıktığı tarihlerdir. Hanok'u, bir kan teşkilatını veya kabileyi lideriyle birlikte "Allah'ın alması" da, savaşlarda onun tümden yitirilmesidir. Ve bu da o dönemde ve Hanok zamanı Semitlerin Sümerlere karşı tarihsel devrimci akınları boğazlaşmalarını sıkıştırdıklarını gösterir. Hanok da "300 yıl Allah ile birlikte yürüdü"güne göre tarihleme tamı tamına Sargon'un Akad imparatorluğunu kuruşuna denk düşer. Sargon, Semit şefidir.

Tevrat, tektanrı fikrindeki ilerlemelerin Nuh Tufanı ve Nuh zamanı olduğunu yine mitolojik sembolleriyle dile getirir: Allah Nuh ile konuşup ahitleşir.

Medeniyet artık Fırat-Dicle'nin güney parantezini doldurmakla kalmamış, Kuzey'de Semit kentlerini ve medeniyete geçişlerini hızlandırıp artırmıştır. Bu büyük bir tarihsel devrimin habercisidir. *Tevrat* yani Semit gelenekleri bunu yazısız zamandan kalma mitolojik anlatışıyla şöyle belirtir:

"Ve Allah yeryüzünü gördü ve işte bozulmuştu; çünkü yeryüzünde bütün insanlık bozulmuştu,"
"İşte ben onları yeryüzü ile beraber onları yok edeceğim."

Nuh tufanı veya evrensel tufan, İsa'dan önce 2328 adına bağlanmış. Akını MÖ 2750'ye kimileri 2400'e tarihliyor.

Tufan olup bittikten sonra Nuh (Utnapiştim), tufanı Gılgamış'a anlatır. Bu en eski Babil yazması, Hammurabi zamanında MÖ 1800'lerde Gılgamış Destanı'nda belirtilir.

Gerçi tufan, Sümerlerin ilk zamanlarında belki Sümerlerin gelişinde ilk büyük tarihsel devrim ile efsaneleşerek Sümer geleneklerine geçmiş bir olayıdır. Nuh, tufanın Semitçesidir. Veya aynı geleneği Semitler Nuh adına benimsemişlerdir. Ama bu kuru anlamsız bir tufan masalı veya doğal afeti değildir. Sargon önderliğindeki büyük tarihsel devrimdir.

Buna göre Nuh zamanı MÖ 2500 ile 1800'lere denk düşer. Ki bu Akad devri zamanıdır. Akadların Hammurabi ile çökertilişinden sonra İbrahim zamanına geçilir.

Bu evrensellik çağının başlangıcı ve tektanrı fikirlerinin, Semitlerin İbrahim göçebelerinde tutunmaya başlaması yıllarıdır.

Görülüyor ki, *Tevrat* anlatısı ile tarihi olaylar ve tektanrının ortaya çıkışı baştan sona birbirleriyle uyum içindedirler. *Tevrat* büyük tarihi olayları kendi mitolojik sembolleriyle anlatmıştır o kadar.

İlginçtir: Nuh, tufandan sonra tektanrı için İbrahim'in boyuna yaptığı sunak yerlerini ilk kez kendisi yapar ve o sunak yerinde Allah'a insan değil, yakılarak sunulan hayvanları takdim eder:

> *"Ve Nuh Rab'be bir Mezbah (sunak yeri) yaptı ve her temiz hayvandan ve her temiz kuştan aldı ve mezbah üzerinde yakılan takdimeler arzetti."* (Tekvin, Bap 8)

Demek tektanrı gibi kurban geleneği de Semit geleneğinde bulunmaktadır.

İlginçlik sürüyor: Allah artık bir daha tufan yapmayacağına söz verir:

> *"Ve Rab (takdimelerden gelen) hoş kokuyu kokladı"*
> *"Adamın (insanın) yüzünden artık toprağı tekrar lanetlemeyeceğim..."* *(Bap 8, Tekvin)*
> *"Ve ahdimi sizinle sabit kılacağım; ve bütün beşer (insanlık) artık tufanın suları ile kesilmeyecektir; ve yeryüzünü helak etmek için artık tufan olmayacaktır."* (Bap 9, Tekvin)

Çünkü artık Semitlerin büyük çoğunluğu medenileşmişler ve medeniyetler ağı barbarları, Semitleri kuşatacak kertede evrensel aşamaya geçişe doğru taşmıştır. Geri kalan Semit göçebeleriyse artık tarihsel devrim başaracak güçte değillerdir. Semitler gerçekliği sezmişler ve geleneklerine bu anlatıyla geçirmişlerdir.

Bu olaylara göre İbrahim Hammurabi zamanına denk düşer ki bu da klasik tarihin tarihlemelerine uygundur.

İslamiyet'in kutsal tarihi de bu gidişe uyar; tektanrıcılık gökten birdenbire düşme bir yaratı değildir. Ve olamazdı da. *Tevrat* ve Sümer uzmanları tarih öncesi (komün) bilimini ve tarihin gidiş kanunlarını olmamış saydıkça, içine düştükleri bu köksüzlükten ve şaşkınlıktan kurtulamayacaklardır.

Tarihe (medeniyete) değmeye başlayan her Semit barbar teşkilatı, İbrahim gibi, önce kendi komün geleneksel tanrılarıyla yola çıktığı, onları kesip atamadığı için medeniyetin çoktanrılarıyla da karşılaşınca bocalar. Çoğu medenileştikçe çoktanrıcılık içinde eriyip gider. Arada bir tarihsel görevle tektanrıcılık canlansa da, Hanok ve Nuh ve İbrahim gibi tarihsel görevlerle öne çıkış dayatmadıkça, tektanrı fikirleri kuru fikir olarak iş göremez, geleneklere yenilir.

İbrahim'in bunlardan farkı: İçine girdiği evrensel çağın başlangıcında olmasına karşın bunu büyük bir tarihsel devrim geleneği sezisiyle hissetmiş ve inanılmaz bir azim kararlılık ve sabırla bunu sonuna dek savunup geliştirmiş bulunmasıdır.

Muhammed gibi tektanrı fikrini hazırca çevresinde gelişmiş olarak bulmaz. Ama bu fikir ki geleneklerinde bir yıldız gibi parlayıp sönmektedir. Yapması gereken onu yeni bir tarihsel görev dayatması ve ihtiyacıyla alıp çağına göre yeniden parlatması ve toplumuna uygulamasıdır. Bu azımsanacak bir şey değildir. İbrahim'in büyüklüğünden bir şey almaz.

Burada biz herhangi bir fikirde olduğundan daha fazla bir şekilde tektanrı fikrinin birdenbire oluşamayacağı ve oluşmadığı; bir proseyle, tarihin temel olaylarıyla paralellik içinde bulunduğunu belirtmek istedik. Yoksa idealizme: fikir için fikir batağına batmış uzman üstatçılıklardan bir farkımız kalmazdı.

Şunu da belirtmeden geçemeyeceğiz: Tarihsel maddecilik kurucuları Marx-Engels ortaya çıkarken benzer şekilde aynı tarihlerde tarihsel maddeciliği birbirinden habersiz keşfetmiş bulunan başka insanların da bulunabileceğine hatta bulunduğuna değinirler. K. Marx sonradan fark etmiştir. Kendileriyle hemen hemen aynı günlerde İngiliz iktisatçısı Jones (1790-1855) Marx gibi konuşuyor ve yazıyordu: 1852'de yayınlanan "Tex Book"ta şöyle diyordu:

> *"Bir topluluk kendi üretici güçlerini değiştirdiği ölçüde, örf ve adetlerini de ister istemez değiştirir. Bir topluluğun çeşitli sınıfları; gelişimleri sırasında, öteki sınıflarla yeni bir takım münasebetlere girişmiş olduklarını, yeni durumlara girdiklerini, yerli sosyal ve moral riskleri de yeni sosyal ve moral refah şartlarıyla çevrelerindekileri fark ederler."*

Bu, 100 yıl önce söylenebilmiş, gerçekten dahiyane bir görüştür. Ama Marx-Engels'in büyüklüklerinden hiçbir şey kaybettirmez. Çünkü bir şeyi hangi tarihsel görevle keşfetmiş ve ona göre işlemiş bulunmak önemlidir.

Marx-Engels'in tarihsel görevleri ve işleyişleri, sınıfsız toplumu öngören yüzyılları kapsayacak çaptadır.

Yine aynı tarihlerde Marx-Engels ve Jones'tan da habersiz Morgan, tarihsel maddecilik prensiplerini komün toplumlarında keşfetmişti. Marx-Engels hemen ona kendi açılarından sahip çıktılar. Morgan tarihsel maddeciliğin vazgeçilmez ve içinde eritilmiş tarih öncesi bilimi haline geldi...

İbrahim için de aynı şey geçerlidir. Tektanrı fikri onun zamanında kalıcı bir ideoloji haline gelmek için Semitler geleneği içinde doğmuş ama henüz yanıp sönen bir yıldızcık durumundadır. Belki onu, Semit kollarından olan Kenanlılar içindeki krallar bile kendilerince çoktanrı gelenekleriyle harmanlayıp yaşatmaya veya geliştirmeye çalışıyorlardı. *Tevrat*'ta bunu çağrıştıran satırlara rastlanması bu yüzden şaşırtıcı gelmemelidir:

İbrahim, Irak medeniyeti ordularına karşı Kenan bölgesindeki kent kralları yararına vuruşlar yapıp geri dönünce bu krallar İbrahim'i karşılarlar. İbrahim Sodom Kralı'nın parasını almazken, Salem Kralı'nınkini alır. Çünkü o tektanrıcılıktan yana gibidir.

> *"Ve Salem kralı Melkisede ekmek ve şarap çıkardı ve Yüce Allah'ın kahini idi. Ve onu mübarek kılıp dedi: Göklerin ve yerin sahibi Yüce Allah tarafından Abram Mübarek olsun; ve senin düşmanlarını eline teslim eden Yüce Allah mübarek olsun. Ve her şeyden kendine (İbrahim'e) ondalık verdi."* (Bap 14, Tekvin)

Yine Güney Filistin'de deniz kıyısında bir kent (Gerar) Kralı olan Abimelek de tektanrıcılığa yatkındır veya bu fikre yabancı değildir:

> *"Fakat Allah Abimelek'e gece rüyasında gelip ona dedi: Aldığın kadın (İbrahim'in karısı Saray) yüzünden işte sen bir ölüsün..."*
> *"Ve şimdi adamın karısını geri ver; çünkü o bir Peygamberdir."* (Bap 20, Tekvin)

Semitler ve dört yol ağzı, tekin bir toplum ve ortam değildir. Yeni evrensellik çağı, kendisini bu bezirgânlıkta uzmanlaşmış ve binlerce yıllık gelenekleri feylozofça elden geçirip tefekkürle yoğurup yeni sentezlere uğratmaya vakti ve nakti olan Semit torunlarında ve buna en çok elverişli olan Filistin rasathanesinde alamet olarak gösterir; işaretlerini verir.

Ancak İbrahim hepsinden daha fazla ve büyük bir seziyle tarihsel görevlerinde tektanrıcılık hisseder ve işler. Çünkü o daha komüncüldür; tarihe yeni yeni girerken daha berrak ve daha hayalci, büyük düşünür. Bu yüzden tektanrıcılığı keşfi veya benimseyişi daha istikrarlı ve uzun vadeli, savunuşu daha önemli ve toplumuna uygulayışı daha kalıcı kesinlikte ve anlayışta olur. Ama bunu başarması, hayalden gerçeklikler içine oturtması, ömrünün sonuna doğru; Abram iken İbrahim oluşundan sonra olabilir.

3- "ALLAH" KEŞFİNİN EVRİMCİL DEĞERİ

Doğa ve toplum evrimsel bir bütünlük içerisindedir. Kutsallaştırma prosesi de toplumsal evrimin bütünlüğü içerisinde, insan beyninin, toplumdan yansıyarak yarattığı ve kendisinin yarattığı bir şey olduğu halde onun esaretine girdiği, bilinçlere çıkarılması ve yeni uyumlarla başkalaşması yoluyla giderilebilecek bir gidiştir.

Ama giderilmesi kolay olmayacaktır. Kökleri çok derinlerde bir gidiştir. Bu yüzden toplumsal evrimin toplum biçimlerinin gelişimi içine sinmiş, beynimizin düşünce mekanizmasına, adeta onu ele geçirirce nüfuz etmiş kültürel bir gelişim kanunudur.

Demek kültür olaylarını da hafife alamayız. Temelde üretici güçler gelişimine bağlı olduğu halde, üretici güçler kolayca başkalaşmadıkça kültürel başkalaşımlar da oluşamayacağı için, o kültürler iliğimize kemiğimize yapışır, kastlaşır kalırlar adeta. Yerine başka üretici güç gelişimleri, üretim biçimleri gelse de biçim değiştirerek sürer giderler. Bilinçlere çıkarılıp köklü yeni başkalaşımlar, eskilerin yerlerini almadıkça kültürel temellerden de kurtulamayız.

Bu sosyal devrimlerle birlikte kendiliğinden gelişen kültürel-eğitimsel devrimlerle de olur. Ama bizim burjuva devrimimiz ve benzerleri göz önüne getirilsin. Tefeci-bezirgân temellerin kapitalizm biçiminde modernleşmeleri hangi kültür çatımızı kolay değiştirebilmiştir?..

Kutsallaştırma prosesi basit-yüzeysel bir kültür olayı değildir. Doğrudan insan toplumunun köklü maddi temellerinden fışkırır ve toplumun her şeyine girer.

1) Komüncül yaşam ve düşünce biçimidir. Ve her kişinin beyninde, hayatında yer alır: totemizm.

2) Dolayısıyla komün içerisinde derlenmiş işleyen üretici güçlerin gelişimiyle: İnsan-tarih-teknik-coğrafya ile doğrudan bağlantılı gelişir. Ve toplumsal gelişime girer, etki eder.

İnsan toplumumuz temelinde ve çatısında her elemanına, hücresine sinmiş olarak yaşar.

Bu yüzden on binlerce yıllık tarih öncesinde, 6500 yıllık antik medeniyetler tarihinde, toplum biçimlerinin adım başı her gelişiminde beyinlerde düşünce sistemi olarak yer almakla kalmaz; modern tarihte de yaşam biçimi ve düşünce sistemi olarak (biçim değiştirmiş haliyle) yaşamaya devam eder.

Yani insan toplumunun doğumundan hemen sonra başlayarak günü-

müze dek gelir. Yani toplumsal evrimin tümünde dolaysız olarak yer alır; elbette giderek biçim değiştirdikçe ve iktidarını yitirdikçe bir kültür elemanına dönüşür ve yok olmaya doğru zayıflar. Ama hemen bütün toplumsal evrim boyunca, on binlerce ve binlerce, yüzlerce yıl kesintisiz, sürekli olarak yer alır. Çünkü temelde komünlerin yaşamında ve beyinlerinde yer almış bulunan cinsel yasaklardan dinamizm bulan toplumsal yaratışlara ve yücelimlere tutunarak gelişmiştir..

Bütün bu bakımlardan, kutsallaşma prosesinin bilinçlere çıkarılması toplumsal evrimin gelişiminde, insan beynini, düşünce sistemlerini özgürleştirici kolaylıklar getirecektir.

"Allah"ın keşfi de kutsallaştırma prosesinin zirveye çıkışı ve sonu olur. İster istemez, tektanrıda yoğunlaşılması (kutsallaştırmada tekelleşme) kutsallaştırmayı bilince çıkarmaya dönüşünü beslemiştir, besleyecektir de.

Ancak unutulmamalıdır ki, antik tarih çok yavaş gelişir. Allah'ın keşfi, kesin hatlarıyla savunuluşu İbrahim ile birlikte olur. Bu keşfin yeryüzüne yayılıp tutunması için uzun bir hazırlık devrinin (2500 yıl) geçmesi gerekmiştir. İslamiyet ile birlikte keşif evrensel yayılışına ulaşmıştır. Dönüşüm ise İslam medeniyetinin çöküşüyle; Osmanlı'da ve Avrupa'da köylü isyanlarının patlak vermesiyle; Şeyh Bedrettin ile başlar diyebiliriz. Demek yayılması, zirveleşmesi için gereken süre 2500 yıl ise, dönüşümün başlayıp gelişmesi için gereken süre: 1400-1500 yıllarından: kapitalizmin başlangıcından, günümüze dek 500 yıl kadar sürmüştür. Oysa kutsallaştırma prosesi 150-200 bin yıl önceden ilk totemizm köklerinden beri gelişip gelir. Demek tanrıların "Allah" ile tekleşmesinden sonra, eski köklere göre çok kısa bir zamanda, kutsallaşma prosesi idealizme dönmüş. Biraz daha açarak konumuz açısından işleyelim.

İbrahim'in düşünce sistemini, yani kendi barbar (komüncül) beynindeki yakıcı, yüceltip kutsallaştırıcı gücü ve geldiği toplumun geleneklerinin o beyne verdiği zengin-sıçramalı çağdaş bir kutsallaştırma yeteneği, kutsallaştırmada en üstün ve en gerçekçi olanı yakalama, sentez yapma, soyutlama gücünü ve yaşadığı toplumun üzerine çıkarak onları kavramakla değerlendirmekle kalmayıp onlara yön verip değiştirme azmini kavradık az çok.

Burada İbrahim'in beyni ile geçmiş toplum biçimlerinin geleneksel olarak onun beyin aynasında yansıyanları: yetenekleri; son olarak da kendi çağının komüncül toplumundan ve kendi toplumu dışındaki medeniyet: sınıflı toplum çelişkilerinden yansıyanları kutsallaştırma sistemi ve yakıcı gücü ile senteze uğratmasını bütünleştirebilirsek İbrahim'i anlamış oluruz,.

1) Temelde: İbrahim'in beynindeki kutsallaştırma sistemi ve gücü: komüncül yakıcı bir kutsallaştırma azmi.

2) Komün ve medeniyet güreşlerinden gelen Semitlerin: İbrahim atalarının geleneksel kutsallaştırmada üstün sentezlere varma yeteneğinin İbrahim'e intikali.

3) Yaşadığı toplumun komüncül bir toplumsal güçte ve azimde oluşuyla;

4) Yaşadığı çağın kendi toplumunun tersine evrenselleşme eşiğine gelmiş bir medeniyetler, sınıflı toplumlar ağı içinde oluşunun üstün sentezlere yol açabilecek yaman bir çelişki yaratıcı bir güreş oluşu.

İşte bu 4 gücün İbrahim'in beyninde bütünleşerek rahatlatıcı, huzur verici bir senteze veya dengeye ulaşmak zorunluluğunda oluşu: determinizmin bu dört koldan işleyerek kendisini ifade edecek bir elçi seçmesinin vaktini doldurması; "Allah" sözcüğünün altındaki gerçeklerin işlevini anlatan temellerdir. "Söyletene bak" denildiğinde, "Allah" bilincinin veya bilinç kabuğunun altında yatan ve derinlerden alt şuurdan işleyen determinizm temelleri bunlardır.

Burada belki tekrar sayılabilse de insan beyninin kutsallaştırma gidişinin özel bir önem kazandığını hatırlamalıyız. İnsan psikolojisi elbette, toplum biçimleri gelişimlerinin kişi beyninin aynasında yansımalarından gelişim bulur. Ama her beyin doğaldır ki bir makastan çıkmış gibi aynı olamaz. Her kişinin beyin aynası ayrı bağlantılarda ve ayrı olayların etkileşimleriyle geliştiği ölçüde aynı genel determinizmden ayrı ayrı etkilenir ve ayrı sonuçlar çıkarır. Toplumlar da öyledir. Toplum biçimleri gelişimleri, aynı temel kanunlara uysa da; aynı zamanda, aynı yani bir makastan çıkma üretici güçlerden yola çıkmadıkları; tersine ayrı ayrı coğrafyalardan teknik ve insan-tarih üretici güçlerinden yola çıkmak zorunda oldukları için ayrı toplum biçimleri gelişimlerine ulaşırlar. Toplum içindeki kişiler veya psikolojiler de öyledir: Gelişme zamanları, coğrafyaları teknikleri aileleri farklı olduğu ölçüde psikolojileri, algılayış ve sentez güçleri, uygulamadaki azimleri ayrı ayrı olur.

Dolayısıyla kutsallaştırma prosesi, bütün toplum biçimlerinde ve kişi psikolojilerinde işleyen bir kanun veya ana kanunlara bağlı gelişmiş bulunan yan ürün gibi ikincil üçüncül bir kanun olsa da; bu kutsallaştırma kanununun her kişi psikolojisine yansıyışı farklı olacaktır.

Bu yüzden toplumlarda, sıradan insanlardan ayrılan üstün yetenekte kişilerin kendiliğinden peydahlanıverdiğini veya zuhur ettiğini görürüz. Bu, komüncül toplumlarda olanaksız kalır. Temelde kişinin psikolojisi komün toplumunda da ayrı ayrı gelişse de, komünün kan kardeş-eşitcil

sistemi kişinin sivrilmesine izin vermez. Kişinin ayrıcalıklı adları bile bu tür ilkel toplumlarda zamanla gelişmiştir. Kişi komüncül toplumlarda adeta silinmiştir veya var olmamış gibidir. Oysa iki ayrı anne babadan olması bile kişinin ayrıcalığını maddi temellere bağlamış olur. Sınıflı toplum, medeniyet geliştikçe o temeller alevlenir veya yağmur yemiş çorak toprak gibi kabarıp hiç görülmedik, şaşırtıcı filizlerini veriverir. Tefeci-bezirgânlık, öylesine derin temellere tutunarak ve bin yıllar boyunca içlere işlemiş kolektif emek geleneklerini adım başına imha ederek filizlenip kökleşmek zorunda kalmıştır.

Tabii sınıflı toplum geliştikçe bu özel mülk gidişinin antitezi de sosyal sınıflar içinde gelişmeden edemez. Ve toplumcul gelişimi, kişi mülkü gidişine karşı savunacak yetenekler veya dehalar da gelişmek zorunda kalır. Ve aynı gizli kalmış temellerden beklenmedik biçimde tek tük de olsa fışkırırlar.

İşte antik peygamberler bunlardır. Marx-Engels gibileri de bu gidişin yani toplumcul savunuşun modern yansımalarıdır. Antik tarihte çıkmış olsalardı şüphesiz ki kutsallaşma prosesine girerlerdi ki modern çağa rağmen onlara karşı da gizli-açık tapınçlaştırmalardan geri durulmamıştır. Onların kitaplarından bir adım geri yeni bir şey söyleyene karşı, kutsal kitapların dayatılması gibi "Kapital"in dayatılması; veya içtihat: yorum ve yeni gidişe yeni uyum yolları kapatmış ama içten içe boyuna eski şeriat kurallarını arkadan hançerleyen bir gidişi tutturmuş din bezirgânları gibi "her şey kitapta yazılı; yeni yorum arayan kâfirdir" tabusunun boğucu bir saldırı haline getirilmesi ve onun alkışlanması kutsallaştırmanın ne denli iliklere işlemiş derin kökleri olduğunu anlatır.

Sadece bunu anlatmakla kalmaz. Gerçek peygamberlerin, İbrahim ve Muhammed'lerin ne kadar uzun zaman sonra ve ne kadar az çıkabildiğini ve çıkabileceğini de anlatır. Ve giderek bu tür önderlerin çoğalması beklenirken, azalan, hatta yok olan bir diyalektik çizgi izlemesi de ayrıca üzerinde durulması gereken bir uyarıdır.

Bu yüzden determinizm, çıkardığı bu ender beyinleri, ellerinden gelenigelmeyeni yaptıracak bir güç ve azimle donatır. Ki yerlerinin doldurulabilmesi için gerekli olacak bilinç sentezleri ve biçimleri bir an önce kendi zamanlarında bu önderler tarafından hazırlanabilsin.

Doğada ve toplumda evrimin kendi determinist akışında yeni bir aşamaya geçiş için gerekli keşifler için geçen zaman ve emekler, insan hafsalasının, zekâ ve aklının hayal edebileceği ve alabileceği bir sıçrama değildir. Bunun kanunlarını kavrasak bile, anlatılması gerçekliğin yanında çok yavan kalır. Evrim, insan toplumunda bu tür önderler çıkarmaya başladığın-

dan beri artık kendi gelişimini ve keşiflerini bu tür elçilerine yaptırmaya, kendisini ifade etmeye başlamıştır. Bu yüzden bu tür önderlerin yaptığı "keşifler" için gereken zaman, hazırlılık, emeklerin biraz olsun anlaşılmasıyla evrimin kendi iç sıçramaları için yaptığı doğal "keşiflerin" kıymeti biraz olsun anlaşılmaya, bilince çıkmaya başladı.

"Keşif", evrim içinde doğal yoldan olsun, evrimin dillendiği temsilcileri olan önderlerin "keşifleri" olsun bir kez ortaya çıktı mı, gerisi kolay gelir. Elbette o denli kolay değil, ancak keşif bir sıçrama tahtasından öte, yeni bir çağı anlayıp gelişimine ayak uydurabilecek hemen bütün temel araçgereçleri yaratan bir üreteçtir. Veya determinizmin kanunlarından birisidir ki, onu ele geçirdiğimizde, evrimin belirli halkaları, çağları bilince çıkmış, uyum yapma kolaylıkları kazanılmış olur. "Doğum sancılarının ılımlandırılışı" dediğimiz şey ancak bu temeller ele geçtikçe mümkün olabilir.

İşte "Allah"ın keşfinin, evrimin gelişimi icabı ve determinizmin sezi-alt şuur derinliklerinden birikerek gelen şiddetli ve çok yönlü dürtüleri sonucu olarak geliştiğini her yönüyle kavradığımız ölçüde, Allah'ı, peygamberleri ve kitaplarını kavrayabilir; evrimin bütünlüğünü bir adım daha bilince çıkararak kurmuş oluruz.

Mesele Allah-Peygamber-Kitap üzerine "Ateizme" veya "laisizme" hizmet eden rasyonalizmden çıkamamış bir şeyler çiziktirmek değildir elbette. Bunu çoğu uzman sezer ve konunun illüzyonundan yakasını kurtaramaz ama menfaatleri yüzünden rasyonalizmi de aşamaz.

Meselenin asıl stratejisi; veya her keşfin kendiliğinden gelen asıl stratejisi, evrimin bütünlüğünü kuran basamakların hangilerine karşılık geldiğini (tekabül ettiğini) buldurup koydurmaktır.

Öyleyse bu tür emekler, doğanın ve toplumun gidiş kanunları önünde, içerisinde kavranıp yerli yerine yerleştirilemedikçe zayi olmaktan kurtulamazlar.

Özetle koyduk: Kutsallaştırma prosesi hemen bütünüyle toplumsal evrimi kapsayarak gelişir. "Allah" keşfi ise, bu gidişin sadece zirveleşeceğinin ve daha hızlı bir gidiş ile sönümlenip yok olacağının habercisi olur. Çünkü tanrılar çağı, tek Allah ile kapanmıştır. Bundan sonrası, evrensel ölçülerde tek Allah'ın, her allahın gününde denenerek-sınanarak hazmedilip yeni bir kutsallaştırma halkasına geçilmesidir. Ama artık kutsallaştırılacak son şey Allah ise, prosenin sonuna gelindiği için o da aşılacak ve prose başka toplumsal bir ihtiyaca kayacak fakat son duruşmada bilince çıkarılmaktan başka kaderi kalmayacaktır. Bu satırlar ve benzerleri prosenin sonuna geldiğimizin bir işareti veya ifadesi sayılabilir.

4- TANRISALLIĞIN TRAJEDİSİ ve İBRAHİM

Tanrısallık hiçbir zaman sonuna dek evrimin karşıtlığını tutamazdı. Tersine her tanrısallık, evrimin belirli aşamalarında evrimin sembolü -temsilcisi- bir çeşit tercümesi veya yansıması olarak ortaya çıkmış, görevi bitince de yeni bir tanrısal halka tarafından olmamışa döndürülmüştür. Baki olan elbette evrimin kanunlarıdır. Kutsallaştırmalar ve tanrılar geçicidirler. Bu yüzden de tanrısallıkların trajedik resmi geçidi yaşanır gibi durur.

Oysa trajedi, insan toplumunun evrimine aittir, tanrısallıkları yaratan da, yok eden de, determinizmin ta kendisidir. Evrimin akışındaki trajik dönüşümler; zıddına atlayarak gelişen kavşaklar toplum biçimleri gibi tanrısallıkları da yerle bir eder. Evrimin konten janındaki trajediler, bir bir toplumlara ve tanrılara yansırlar.

Bugün tapılan bir tanrı ağaç veya hayvan yarın yeni bir çağ (göçebelik) ile birlikte kesilip gider kurban yemeği veya süsü, eşyası olur: Seleksiyon...

Tanrı krallar ve tanrı evleri yeni bir tarihsel devrim ile gelen yeni bir tanrısallık halkasıyla yok edilip yerine yenileri alkışlanır ve tapınç görürler:

"Kral öldü! Yaşasın kral!"...

Aslında bu insanlığın kendini sürekli inkar eden bilinçlenme basamaklarıdır. Kendini inkar etmiş gibi dururken kendisini bulmak için yeni basamaklara tırmanışı ve eskisini inkar edişidir. Son duruşmada karşısında kendisinden ve kendisinin çıkageldiği doğadan, evrimin bütünlüğünden başka bir şey bulamadığı zaman, tanrısallığının trajedisinin kendi trajedisinden başka bir şey olmadığını anlayacaktır. Ki bu evrimin gidişinden veya insan halkasına yansıyışından, seleksiyon: ayıklanmadan ibarettir.

İnsan toplumu elene elene biçimlerini değiştirmiş veya başkalaşarak kendisini ve doğasını bilince çıkarmış; kendisini güden kanunları ele alarak "uyum"unu bilinçlendirmiş olacaktır.

İbrahim, bunun en tipik örneğidir. Kendisi göçebe barbar olduğu halde; yani hemen insan toplumunun ilk halkalarında bulunduğu halde, kutsallaştırma prosesinin son halkasına geçiş yapar. Çünkü bilinçlenme, soyutlama yeteneği, çağlarla gelişmiş; duru beyinlere bu olanağı vermiştir. Kutsallaştırmanın sonu da yeni çağ ve kuşaklarla böyle gelecektir. Toplum biçimleri başkalaştıkça, bilinç yeni aşamalara kavuşacak, evrimin kanunlarına ulaşılacaktır.

Konumuzu kutsallaştırma prosesi içinde, onunla nasıl-neden bağlantılıysa öylece ele almaya çalıştık.

Kutsallaştırma prosesinin ortaya çıkışı, üzerinde ayrıca durulması ve prosenin ilk gelişimleri ayrıca işlenmesi gereken derinlikler ve boyutlar taşır. O köklere girmemeye veya konumuzla ilgisi kadar, bağlantılarını yeri geldikçe tekrarlayarak ortaya koymaya çalışırken konumuzdan uzaklaşmadan o köklerin önemini işaret etmeye özen gösterdik..

Yine de burada kısaca, ilkel komün insanının kutsallaştırma gidişiyle, İbrahim'in kutsallaştırma gidişi arasındaki bağlara özel örneklerle değinerek, "Allah" keşfinin doğal bir prose sonucu olduğunu gözlere bir daha batırırken; o köklere ne denli yakın bulunduğumuzu ve ayrıca bilinçlere çıkarılmasının önemini de vurgulamış olacağız.

Tarih öncesi (Morgan'ın komün) bilimi olmaksızın, yani Vahşet ve Barbarlık Çağlarının tasnifi yapılmadan "Dinin ve Folklor'un Kökleri" aydınlanamaz.

James. G. Frazer, öyle bir tasnife girmeksizin veya o tasnifin değerini anlamaksızın "Dinin ve Folklorun Kökleri"ni aydınlatmaya girişir.

Derlediği gelenekler, kayda değer bir birikim hizmeti olur. Yorumlarındaki konfüzyonizm, kafa karışıklığı bir kenara bırakılırsa, derlediği belgelerle; Morgan (komün) bilimiyle tasnif edilerek kutsallaştırma prosesine ve kanunlarına ışık tutulabilir.

Başından beri ele aldığımız ve göstermeye çalıştığımız gibi, dinin ve folklorun kökleri, yüzeysel bir kültür olayı olmadığı araştırmalara çeker. Ancak olayı sadece din-folklor gibi kültürel çapta tepe taklak ele almaktan kurtulamadıkları; temeldeki üretici güçler gelişimi sürecinden koparddıkları toplum biçimleri gelişimlerini, kaba ve önemsemeden seziyle teğet geçtikleri için, sosyal-kişisel sebep köklerine ve kanunlarına ulaşamazlar. Zaten öyle bilinçli çabalarından da söz edilemez. Ancak temelli kanunların din-folklor gidişini güttüğünü sezmeden yapamazlar; konunun büyüsünden kurtulamayışları bu yüzdendir.

Oysa din, folklor denilen oluşumlar, modern çağın son aşamalarındaki aldatıcı zayıflamış görüntülerinden yola çıkılarak "kültürel" uçuculuk içinde yorumlamaya gelemeyecek kadar, insan toplumunun en eski, en uzak maddi temellerinden kaynak almış ve nüfuz etmiş gelişimlerdir.

Komündeki bütün 'kan'ların totemleri vardır. Totem: ata tanrıdır. Ve bütün kanlar kardeştirler. Totemler: ata tanrılar da kardeştiler. Komün kan kardeş toplumdur. Atatanrıcılık, komünün kan kardeşliği temellerinden, cinsel yasaklardan çıkagelirler. Totem, cinsel yasakların yarattığı bir sentez olduğu halde, sanki totem, atatanrı komünü yaratmış gibi algılanır. Çünkü komün kanları, her kişisinin ve topyekûn komünün üzerine totem

inancını geçirmiş; ruhunu-beynini totem inancına bağlamıştır. Totem; çoğunlukla hayvan, bazen kayın-meşe gibi ağaçlar-bitkilerdir...

Totem kutsallaştıkça, her kan bir toteme bağlı olduğu için, totemi temsil eden bitkiler-hayvanlar, giderek topyekün doğa, renkleriyle, sesleriyle her şeyiyle kutsallaşır.

Bu kutsallaşma komünden ayrı bir şey olarak algılanmaz; totemin çocukları kan teşkilatları olduğu için, kanlar topyekün komün ve komüncül yaşam: dil-düşünce-üretici güçlerin tamamı, kutsallık yansımasından payını alırlar. Bir komün içindeki yavru kanın (toteminin) çocukları, başka bir kanın ve totemin kan kardeşi, aynı zamanda ağabeyi-kızkardeşi-amcası-dayısı-halası-teyzesi-annesi-babası ve benzeridir. Bu yüzden, totem her kanda kutsal bir parça olur. Ve bu inanç yaşanır. Böylece tanrılar ile çocukları birlikte kan kardeşi olarak yaşar giderler.

Fakat komün doğal canlı bir organizmadır. Bütün üretici güçler dinamizmi, komüncül çekirdek içerisinde derlenmiş de olsa, komünü; atomun belirli koşullar altında parçalanışı gibi parçalamak üzere kurulmuş işlemektedir. Üretici güçler geliştikçe, komün, vahşet çağının ilkel avcılığından aşağı barbarlığa; sonra orta barbarlığın sürü ekonomisine ve yukarı barbarlığın kentçil tarımına ve nihayet medeniyet denen sınıflı topluma sıçrayacaktır.

Bu gidiş içerisinde, kutsallaştırma da, ata tanrılardan, yavaşça liderleşen kadın: ana tanrıya, sonra baba tanrılara geçiş olur. Ama totemden kolayca kopulamadığı için ana tanrılar, totem: ata tanrı olan bitki ve hayvan tanrıların ruhlarını, güçlerini almak üzere onların postlarını-tüylerini-yapraklarını takınırlar; kanlarını içerler; renklerini sürünürler. Baba tanrılar da aynı yoldan geçerler. Hem totemin hem ana tanrıların güçlerini, ruhlarını kazanmak için hayvan-bitki-kadın kılıklarına girerler...

Üretici güçler geliştikçe, kutsallaştırma, toplumsal gelişime paralel olarak gökleri fethetmek üzere gökselleşir. Çoktanrılar ile totemizmin aşılmasında olduğu gibi, yeni koşullarda çaresizleştikçe, hiçbir derde deva olamadıkları anlaşıldıkça tektanrıcılık, evrenselleşmeye paralel olarak gelişir.

Kutsallaştırma gidişi son halkası olan tektanrı: Allah sistemiyle, ilk halkası olan totemizm: atatanrıcılık arasında elbette büyük anlayış farkları bulunur. İnsan beyni, düşüncede soyutlama: sentetik bellek edinerek yaratıcı düşüncelere ulaşmayı geliştirmiştir. Oradan idealizme ve tarihsel maddeciliğe geçiş zor olmayacaktır..

Ancak, insan toplumunun kendi yaşadığı momenti, her şeyiyle yüceltip-abarttığı bir gerçekliktir. Çıkar ve amaçlarını, yakıcı cazibesi ve ruhun bütün hücreleriyle bunlara kayışı başka bir sonuç veremiyor ilkin. Yaşanıp

hazmettikçe, olaylar, yaşanan moment; an ve çağ gerçeklik boyutlarıyla kavranabiliyor. Bu yüzden tektanrı aşaması, ihtiyaçlar, tarihsel devrimler ve tefeci-bezirgânlığın evrensel gelişimi için veya bilmeden alt şuur ile sezilerek içine girilen çağın cazibesi o denli güçlü olmuştur. Ki o aşamanın ideolojisi olan "Allah" sistemi de buna paralel olarak, eski tanrılara kıyasla, onları gölgede bırakmak ne kelime, onları yok etmek, olmamış saymak üzere her şeyin, toplumun ve doğanın (gerçeklerin) çok üzerinde "yüce"leştirilmiştir. Bu İbrahim ve Muhammed zamanındakinden çok farklı bir "yüce"liktir. Ki o yüceltim kaçınılmaz olarak doğa ve toplum gerçeklerinden koptukça kendi sonunu da hazırlamıştır. Tefeci-bezirgân medeniyetlerin evrensel çağının Allah'ı bu yüzden İbrahim Musa-İsa ve Muhammed çağının Allah'ından çok ayrılır. Kapitalizm, laisizm ile evrensel bezirgânlığın Allah'ını dünyevi iktidarından alaşağı etse de, göksel iktidarına pek dokunmadığı için, o gerçeklerden koparak sonuna dek doğa ve insanüstüleşmiş bezirgânlığın Allah yüceltimi, büyük sansürü katmerlendirip kutsallaştırma prosesinin kavranışını büyük ölçülerde engellemiştir. Modern çağın en verimli 19. yüzyıl sonlarında ve 20. yüzyıl tümlüğünde bile, o skolastik ve metafizik "yüce"leştirmenin sinsi işleyişi, düşünen beyinleri zincirlemiş, kutsallaştırma gidişinin aydınlatılması ertelenmiştir. Ama gereken birikim veya sentez için yeterli hazırlık en az bir asır boyunca bilerek-bilmeyerek tamamlanmış bulunmaktadır. Sıra tasnif, sentez için gereken sabır ve kalırı göze alacak başların çıkıp pratik yolu örgütlemesine gelmiştir.

Bu tasnifte göze çarpan ilk olgu sansürün derinliği ve çapıysa, hemen onun içinde ona nüfuz eden ikinci olgu, büyük sansürün yarattığı, kutsallaşma prosesinin ilk halkası: "totemizm" ile son halkası olan "Allah" gelişiminin arasının doldurulamaz veya bağlantılarının kurulamayacak derecede birbirlerinden koparılıp farklılaştırılmış oluşudur.

Oysa ilk halka, son halkanın temelidir. Veya aynı temellerden yola çıkarlar. Bu açılardan birbirlerinden binlerce, hatta on binlerce yıl uzak ve kalitece farklı olsalar da o denli birbirlerine yakın ve aynı konulara bağlıdırlar.

Bu ayrıca, başlı başına ele alınması gerekli temelli konulardan birisidir. Burada konumuzla ilgisi kadarıyla kutsallaştırma prosesinin halkalarının nasıl birbirlerine yakın ve bağlı olduğu gözlere batırılacaktır. Ki İbrahim'in "Allah" keşfinin veya benimseyişinin doğallığı bu açılardan kavranabilsin.

Tanrısallığın çoktan gökselleşmiş bulunduğu Mısır medeniyetinde Firavun'a şu sıfatlarla dua edilirdi. Çünkü o tanrısallığın bedenleşmiş sembolüydü:

"Göklerin Sahibi, yeryüzünün, güneşin ve tüm evrendeki yaşamın sahibi, zamanın sahibi, güneşin hareketinden karar sahibi"; "Hasadın yaratıcısı, refahın tanrısı, ölümlülerin yaratıcısı ve yapıcısı, insanlara ruh veren, tanrılara yaşam veren" "Göklerin tutucusu, yeryüzünün eşiği" "Her iki dünyanın (yerin ve göğün) dengecisi" "Zengin armağanların sahibi, ürünleri büyüten.."..

Bu sıfatlar, ilkel komün insanında ve totemizmde bulunmazdı, çünkü ilkel insan henüz bu kadar soyut bir fikir geliştirme yeteneğine ulaşamamıştı. Ve bulunduğu toplum biçimi henüz, somut-gördüğü-işlediği, deyim yerindeyse gündelik bellek ile düşünüp o derecede soyutlamaya elveriyordu.

İbrahim ve toplumu da Muhammed ve toplumu da, ilkel komün toplum biçimlerinden henüz çıkmamışlardı. Ama Mısır'da görülen bu soyutlamanın da üzerinde bir senteze ulaşmışlardı. Neden?

Çünkü yaşanan çağ evrencilliğin kapısını çalmıştı; medeniyetler artık, somut ilişkilerle birbirlerini masal alemlerinde ve karanlıklarında değil, ticaret ilişkileriyle tanıyorlardı. Bu en ücra köşedeki barbarı bile akıllandırıyordu. Oysa İbrahim, medeniyetler kavşağı Filistin'de, Muhammed, giderek yıldızı parlayan Güney Ticaret Yolu: Şam-Yemen-Umman çizisi üzerindeydi...

Demek düşüncede yöre kadar evren iletişimleri de önemliydi. Buna kısaca: "çağ" demek yerinde olur. Çağı neyse insan düşüncesi de o icaplarında olurdu.

Ama bütün çağlar bir tek toplumsal evrimin kanunlarına uyarlardı. Çağları ne denli birbirilerinden ayırsak veya öyle gibi dursalar da hepsi birbirlerinden çıkmadırlar.

Şimdi yukarıdaki Mısır saltanatının anılışı sıfatlarının tektanrının İbrahimce Muhammedçe geliştirilmiş sıfatlarına şaşırtıcı bir benzerlikle uyduğu üzerinde kutsallaştırma mekanizması bakımından duralım biraz.

1) "*Her ki dünyanın (yerin ve göğün) dengecisi*". *Kur'an*'daki konuyla ilgili ayetler hatırlansın; konu sadece gelişen bilgiler ve akıl (evrencilik eşiğindeki çağın) ışığı altında biraz daha, pratik çıkarlarına yükselmesine paralel olarak felsefileşmiştir.

2) "*Zengin armağanlarının sahibi, ürünleri büyüten, hasadın yaratıcısı, refahın tanrısı, insanlara ruh veren, tanrılara yaşam veren, zamanın sahibi, güneşin sahibi, tüm evrendeki yaşamın sahibi...*" Buradaki aşamada, henüz pratik çıkarlar, lokal-yöresel medeniyetler aşamasından çıkmadığı ölçüde; kutsallaştırma, İslam çağındaki kadar sınırsızlığa, gökselliğe veya enginliğe ulaşamamıştır; Mısır medeniyetinin yaşantısını hatırlatır: "refahın tanrısı", "hasadın yaratıcısı, ürünleri büyüten", "zengin armağanların sahibi"; daha dar pratiklidir.

Ama yine de soyutlamada enginleşme basamağı konulmuştur: "tüm evrendeki yaşamın sahibi"...

Kutsallaştırma prosesine boylu boyunca girmeden, pratik amaca ve amaç ve düşünce yakınlığına değinmek için bir de ilkel toplum, komün insanının tanrısal düşüncesini kısaca hatırlatalım:

Doğu Afrika'da Wanikalar'da ağaçlar, özellikle de her hindistancevizi ağacı kutsallaştırıldığı ölçüde, korumaya-saygı görmeye hatta belli ölçülerde tapınmaya hak kazanmıştı. Bir hindistancevizi ağacının yok edilmesine "ana katilliği" gözüyle bakılırdı. Çünkü kadın ana olarak kutsallaştırılmış veya analık gelenekleri aşılmamış olduğundan, ağaç verimliliği ananın verimliliği ile özdeşleştiriliyordu.

Burada ağaç tanrı veya kendi komün geleneği ölçülerinde kutsallaştırılmış ağaç, her türlü korumaya alınarak; onun meyvelerinden, doğadaki dengesinden, yarattığı evrimsel verimliliklerden; toprak-ot-böcek-kuş ve gölgesine dek her türlü verimliliğinden yararlanır hale getirilmiştir.

Nitekim "Altın Sahili zencileri" bazı yüksek ağaçları kutsallaştırmıştı: "Bu ağaçlardan herhangi biri kesilirse yeryüzündeki bütün ürünlerin yok olacağına inanırlardı."

Avrupa'da barbarlık çağlarında ağaca tapınç alabildiğince yaygın idi. Çünkü Avrupa son buzul çağından sonra tümden her çeşitten ormanlarla kaplanmaya başlamıştı. Ve hâlâ Avrupa köylüleri içinde, bizim Türk köylerinde de görülen türden, ağaç dalının ürün verimini artıracağına inanılması bu ağaç-tanrı geleneğinden gelir.

Romalılar imparatorluk günlerine dek incir ağacına taparlardı. "Onun gövdesinin kuruması bütün kente dehşet salmaya yeterdi."

Demek ilkel insan da, medeni insan da pratik yaşam olanakları-çıkarları için; tarihsel görevleri veya çağlarının dayattığı gelişimler icabı kutsallaştırmalarını geliştirip zenginleştiriyorlardı.

Bu açıdan bir kez insan beyni kutsallaştırma prosesine girince, toplum biçimleri geliştikçe, ister istemez tarihsel görevlerinin gelişimine göre, çağının icaplarınca, kutsallaştırışını, o görevlerden aldığı determinist uyarılarla yeni bir halkaya ulaştırıyordu. Daha doğrusu, çağının gidişini, görevlerini kutsallık içinde yorumlamak geleneğiyle dopdolu olduğu için, yeni görev yeni bir kutsallaştırma halkasını geliştiriyordu.

Frazer'in de dikkatini çektiği gibi, ki dikkat çekmemesi olanaksızdır, din "pratik ihtiyaçlarla" sımsıkıca bağlıdır. Sadece kutsallaştırmanın ilk halkalarıyla bu gerçeklik ne kadar göze batıyorsa; son halkada incelip gökselleştiği için o denli seçilemez olmuştur. Oysa dövüşler hep "cennet uğruna" verilir.

En akıllıca, hiçbir çıkar gözetmeden insanlık-doğa hayrına manasında "Allah rızası için" yapılan dövüşlerde ve yaşamda bile pratik çıkarlar göze batınadan edilemez.

Fakat doğa ve toplumun gidiş kanunlarına, onları bilince çıkarıp uyum yaparak yaşamak dengesine veya determinizme doğru yaklaşıldığı; bilimsel bir proseye doğru dönüşüme evrilmenin eşiğine gelindiği besbellidir. Bu yüzden pratik çıkarlar, ilk halkalardaki kadar göze batmaz.

Oysa evrimin kanunlarına uyulduğu zaman bile bu, insanlığın en geniş, en doğru pratik çıkarları için yapılır ve yapılacaktır. Bundan daha doğal bir şey olamaz. Çünkü ister din olsun, ister gerçek bilim olsun, her gerçek teori, pratik içindir. Ve pratikten çıkagelir, pratiğe dönmek mecburiyetindedir. Başka türlü yaşayamaz...

O halde, toplum biçimleri gelişiminden kopuk, soyutlaştırılmış bir din ve folklor kökleri aramak beyhude ve kafa karıştırıcıdır. Aslolan toplum biçimleri gelişim kanunlarıdır. O kanunların gidişiyle başkalaşan din ve folklorlar, yine o kanunların ışığında aydınlanabilirler.

Pratik çıkarlar ile tanrı çeliştiği zaman inançsızlık veya başka tanrı aramak; eski tanrıyı kesip atmak, yenisine geçmek olağan bir gidiştir. Ve ilk halkalardan sonuna dek böyle, pratik çıkarların başkalaşımıyla geçilir.

Kutsallaştırılmış krallar veya tanrı-kralların işi bu yüzden kolay değildir. En küçük hareketleri doğa ve toplum dengesini bozacağı inancıyla zapturapt altına alınır. Halkının pratik çıkarlarına ters düştüğünde yandığı gün olur: Mısır-Japon kralları örnektir. Tırnakları-saçları kesilmez, yıkanması, uyuması-yemesi içmesi bile kontrol altındadır...

Tabii bu genellikle komün geleneklerinin üstün olduğu medeniyetin ilk aşamalarında geçerlidir. Kral topluma uymak zorundadır; toplumun çıkarları için vardır. Bu yüzden bu tür önderler tanrı-peygamber olsalar da sadece toplum tümlüğünün sembolüdürler. Bu temelli gerçek her zaman pratikle, çıkarlarla güdülmek zorunda kalır.

Kutsal kral, medeniyetlerin çürüyüş, çöküş aşamalarında halkının üstünde bir despot kesilir. O zaman egemen sınıfa; tefeci-bezirgân ve derebey sultasının çıkarlarına uyan kutsal kral toplumuna despot kesilmiştir. Fakat saltanatı bu kez iç savaş ve tarihsel devrimlerle tarihin mezarlığına kaldırılır. Genellikle kutsallaştırma halkalarının gelişimi veya başkalaşımı; yeni bir halkaya geçiş, bu alt üstlükler içinde olur. Çünkü tarihsel devrimin şefi yeni bir pratik ihtiyaçtan, üretici güçler gelişiminin dayatışından doğan bir teorik yaratış içinde olur. O teorik yaratış, antik tarihte daima ya kutsallaştırma halkalarından birisine karşılık düşer ya da benimsenen

bir kutsallığın yeniden canlandırılıp pekiştirilmesinin sembolü olur. Bu yüzden antik tarihin her yanına mistisizm sinmiştir.

Demek kısaca kutsallaştırma halkalarının birbirlerinden çıkagelişi de pratik ihtiyaçların başkalaşmasıyla ve bu da genellikle tarihsel devrimle olur.

Çoktanrıcılıktan tektanrıya geçiş de bu yüzden, pratik ihtiyaçlara karşılık veremeyen çoktanrıların, aslında tefeci bezirgân medeniyet çürümüşlüklerinin; çağın pratik ihtiyaçlarını karşılayan tektanrıcı: evrenselci bir tarihsel devrim teorisi (İbrahim) ve İslam tarihsel devrimi pratiğiyle ortadan kaldırılışıyla olur.

Ancak bu gidiş içinde, düşünen başları sarsan bir trajedi göze çarpar.

Bu tanrıların trajedisi veya peygamberlerin, giderek önderlerin trajedisi gibi durur. Ama hepsi determinizm icabı ve hatta determinizmin kendisidir.

Determinizmin veya evrimin trajedisi olur mu?

Evrim son duruşmada "mutlu son" ile mi bitecektir? Bunu hiç kimse ve hiçbir gerçek garanti edemez. Güneş sistemimizle birlikte gezegenimizin bir gün kararıp yok olacağını biliyoruz...

Hoş, "mutlu son" ile bitse bile, evrimin akış diyalektiği hep alabildiğine zıddına atlamalarla geliştiği için, insanoğlu evrimin diyalektiğini tercüme ettikçe, bir trajediyle karşılamışçasına şaşırmadan, sevinmeden ve üzülmeden, gözyaşı dökmeden edemez...

Şüphesiz ki evrim içinde, sınıflı toplum berzahı önemli bir bilince çıkarma musibeti olarak çok kısa bir süreç olarak yer alacaktır. Ancak evrimin bu kısa berzahı, her zaman insanlık tarihinde bir trajedi olarak anılmaktan geri duramaz.

Bu açıdan tanrılar-peygamberler-önderler trajedisini, determinizmin trajedilerinden bir yansıma olarak ele almak, skolastik ve metafizik beyinleri biraz olsun ayıltıcı-uyarıcı terapi yerine geçebilir. Hiçbir tanrı sonuna dek evrimin kanunlarının yerini tutamaz; tutamadığı için de silinip gitmişlerdir ve evrimin yüce kanunları ve işleyişi karşısında tutunamayıp silinip gideceklerdir.

Tanrılar, peygamberler ve nice önderler, ancak evrimin determinizmine uydukları, onun temsilcisi, sembolü olabildikleri ölçüde toplumlarda tutunabilmişlerdir. Yaşanan çağ, yeni bir çağ ile kapandıkça, yeni bir kutsallaştırma halkası eski tanrısallığı silip götürmüş, olmamışa çevirmiştir.

Yani evrim, tanrısal prose ile çelişir durur. Veya tanrısallık, evrim ile çelişkisini derinleştirdiği zaman, tanrıların boyunlarının vuruluş çanları çalmaya başlar; artık tanrılar-peygamberler-kitaplar veya önderler evrimin gidişine ayak uydurmuyorsa, determinizmce elenecek demektir.

Mısır-Japon-Afrika ve benzeri tanrısallıklarda bu trajedi, çok hassaslaştırılmış, adeta kastlaştırılmış olduğu için evrim ile olan çelişkiyi rahatça açık eder:

> "*(Kralın) kişiliği, deyim yerindeyse, doğanın hareket merkezi olarak düşünülür, güç çizileri bu merkezden göklerin dört bir yanına yayılır; öyle ki, onun şu veya bu hareketi, başını çevirmesi, elini kaldırması, doğanın herhangi bir parçasını anında etkiler ve ciddi biçimde huzursuz eder. O dünyanın dengesinin bağlı olduğu destek noktasıdır; onun tarafındaki en küçük düzensizlik hassas dengeyi bozar. Bu yüzden, hem kendisinin çok dikkatli olması, hem de ona çok dikkat edilmesi gerekir.*"

Japonların kutsal Mikado'su veya Dairi'si buna tipik örnektir:

> "*..Bedeninin her parçası öyle kutsal sayılır ki, saçını sakalını ya da tırnaklarını kesemez.*" "*Uyurken temizleyebilirler.*"...

Mısır kralları için de aynı şey geçerliydi:

> "*(Sadece kamu hizmeti saatleri değil) yürüyeceği, yıkanacağı, karısıyla yatacağı, kısaca hayatında yapacağı her hareketin saatleri önceden saptanmıştı.*" "*Yiyebileceği tek et dana ve kaz etiydi, içeceği şarabın ölçüsü bile düzenlenmişti.*" (*The Golden Bough*, J. G. Frazer)

Bu hassas duruma sokulmuş tanrının vay haline; ister istemez günah tekesinden beter duruma düşecektir. Tarihi oluşun determinizmin seyri değişir değişmez tanrı-kral suçlanacak, eleştirilecek ve değiştirilecektir.

Komün geleneklerinin üstün olduğu durumlarda bu tanrı-krallar, tümden toplumun çıkarlarına tabi oldukları için "*eğer kuraklık, kıtlık, salgın hastalık ya da fırtına gibi afetler ortaya çıkarsa, halk bu felaketi krallarının savsaklamasına ya da günahına bağlar, onu kırbaçla. ya da hapisle cezalandırır; hâlâ yola gelmezse tahttan indirir ya da öldürür.*" (Frazer) Medeniyet gelenekleri üstünse tefeci-bezirgânlığın insafına, çıkarlarına göre oynatılır veya alaşağı edilir...

Tanrısallık halkaları birbirlerinden ne kadar uzak olurlarsa olsunlar, determinizmin eleşimi icabı gelişen insan toplumunda dolayısıyla insan beyninde: bilinç ve alt bilincinde olup bittiği için o denli de yakındırlar.

İbrahim ve toplumu göçebe orta barbar aşamada olduğu halde, çağları ve tüm kutsallaştırma halkalarını aşarak son halkaya: tektanrı sistemine asılabilme yeteneğini gösterir. Eski kutsallık aşamaları böylece beyinde de geriler ve silinir.

Çünkü aslolan determinizmin eleyerek gidişidir. Toplumsal evrim tanrısal halkaları elekten geçirerek kendi yeni koşullarını: çağını dayattığında, eski tanrısallıklar, İbrahim-Muhammed gibi beyinlerde, kendileri ilkel

toplum aşamasında olsalar bile, hükümlerini yitirmiş bulunurlar; determinizm yeni bir çağa paralel yeni bir kutsallaştırma halkasını dayatmıştır. Ve determinizmin dediği olur.

Yukarda andığımız örnekte de açıkça yakalayabiliriz: Tanrısallık halkası yaşanırken; toplum o tanrısallık bilinç kabuğuyla davranırken, determinizmin yarattığı koşullara ayak uyduramayan tanrısallık iktidarının sallantıya girmesi; bütünüyle determinizmin insan toplumunu etkileyip kutsallaştırmayla işleyen bilinçaltından etkileyip kutsallaştırmayla işleyen bilinç kabuğunu yeni bir kutsallaştırmaya iteleyerek gelişir.

Her şey insan toplumunda dolayısıyla insan beyninde olup bittiği için, kutsallığın evrimi, toplumsallığın evrimiyle paralel olarak gelişir; yeni halkalar eski halkaları bastırarak, silerek kendisine dönüştürür.

Ama bunu yaparken çok aşırı farklılıkları değil, hep arkasını yaslayabileceği, pratik çıkarlarına uygun bir tanrıyı başkalaştırır.

Aslında tanrı adı altında topladığı ve başkalaştırdığı şey, doğa ve toplum gidişinin yorumlanışıdır. İnsan toplumu yaşadığı çevreyi kendince yorumlayabildikçe derleyebilmiştir. Tanrısallıklar çağında hayatın yorumu ister istemez tanrı şemsiyesi altında yapılabiliyor.

Çünkü totemden beri her şeyde kutsallaştırma geleneği tutunmuş ve gelişmeye başlamıştır.

Sadece totem değil, komünü saran doğa ve komünü oluşturan her insan, her şeyiyle kutsallaşıyordu.

Totem, bitki veya hayvan ataydı. Kutsal atanın yaşadıkları; doğal ortam ve çocukları; komün de o kutsallığın yansımaları olarak kutsaldılar...

Peru İnkaları, Moğollar gibi güneşi tanrılaştırmışlardı. "*Ve güneşin çocukları olarak tanrısal saygınlık görürlerdi*" (Frazer)

Hastalandıklarında bunu ölüm habercisi sayarlardı. Ama bunu, ata güneşin çoğuna gönderdiği bir haber olarak yorumlarlardı: "*Babam beni dinlenmem için, çağırdı*" derdi ve sıkıştığı zaman kendisinde tanrısal güçler vehmederdi:

> "*Tiele'nin gözlemine göre, 'her iyi insan ölünce Osiris (ilk medenileştirici tanrı) olduğu, tehlikede ya da gereksinim halinde herkes büyülü tümceler kullanarak, bir tanrı biçimine' girerdi.*" (Frazer)

Her yanından kutsallık akan komün temellerinden, ana tanrıların, baba tanrıların, kral tanrıların, yer, gök, meslek tanrılarının fışkırmasına şaşmamak gerekir.

Frazer, kendince önüne çıkan tanrısallıkları oldukları gibi, derin sebeplere inmeksizin derleyip toplar ve geçer. Kutsallıkların göze çarpan kendi yorumu zaten birbirlerinden çıkageldikleridir. Bunların hangilerinin daha

ilkel aşamayı sergilediklerini de yine toplumların ve kutsallıkların kendi kendileri söyler. Frazer belgelerin söylediğinden daha ileri köklü sebepleri eşelemiş sayılmaz.

Bu yüzden en temelli bir gidişi bile doğallılıkla geçiştirir:

> *"Herkes, tehlikede ya da ihtiyaç halinde (sıkışınca) büyülü şiirler mısralar söyleyerek bir tanrı biçimine girdiği için, kralın nasıl olup da yalnızca ölümden sonra değil de daha yaşarken tanrılarla aynı düzeye konulduğu oldukça anlaşılır bir şeydir."*

Bu belge ve yorum Frazer'in değildir, C. P. Tiele'nin *Mısır Din Tarihi* (*History the Egypaan Religion*) derlemesinden alınmıştır, Frazer bunu olduğu gibi benimsemekle kalır.

Oysa şu bir kaç satırlık gerçekler, bütün bir tanrısallaşma veya kutsallaştırma prosesini içinde saklar:

1) İnsan toplumu ilkin, doğanın doğal bir eki olarak, komün biçiminde gelişirken, çıkageldiği doğasını kutsallaştırdı.

2) Hemen bununla birlikte toplumunu her şeyiyle kutsallaştırdı.

3) Dolayısıyla insan beyni, daha hayvanlar aleminden (doğadan değil) ayrılırken içinden gelişe geldiği alemi, doğasıyla birlikte parça parça totemleştirip kutsallaştırarak işaret etmiş, yorumlamış oldu. Ancak bu yorumlayış o kadar uzun, on bin yıllar boyunca sürmek zorunda kaldı ki, kuşaklar boyu insan beyni o kutsallaştırmaları geleneklerde belleğine kazıdı; kutsallaştırma, insanın düşünce sistemi ve geleneği haline geldi.

4) Üretici güçlerin kolay gelişecek ortamları bulamayışı, insan toplumunu, dolayısıyla beynini aynı toplum biçimlerinde barbarlık aşamasında alıkoydu. Kutsallaştırma böylece insan toplumunda ve beyninde adeta kastlaştı.

5) Bilhassa teknik üretici güç, medeniyet ile birlikte, tarihsel devrimlerle gelişim buldukça; insan toplumu ve beyni on misli denebilecek ölçülerde gelişime uğradı. Dolayısıyla kutsallaştırma prosesi de hız kazandı; dağlara göklere vurdu, son halkasına ulaştı...

6) Teknik başını alıp gittikçe, toplum biçimleri başkalaşınca hızlarını artırdılar. Bu kez kutsallaştırmalarının sonuna gelindiği görüldü. İnsan toplumu ve beyni kendisini yaratan kanunlara dönmek ve onları bilince çıkarmak durumunda kaldı. Ama kutsallaştırma geleneği o kadar köklü ve sürekliydi ki, biliminsanlarının bile düşünce sistemlerine nüfuz etme yollarını bulmuştu. Metafizik sosyolojinin düşünme sistemleri, ayrıntılı örneklerle işlendiğinde o nüfuz ediş ibretlerini görüp algılayabiliriz...

Peki insan toplumunu totem tapıncına, kutsallaştırma prosesine iten sebepler nelerdir? Kutsallaştırmaya girmek zorunda mıydı?

İnsan, bunu bilerek değil bilmeyerek yaptığına göre, bilinçaltı söz konusudur.

O halde konu büsbütün değişmektedir. Bilinç ve alt bilinç nasıl oluşmuştur? Hayvanlar aleminden gelen insan, nasıl oldu da bilinç ve alt bilinç mekanizmasına sahip oldu? Kutsallaştırma gelişimiyle, insan ruhunun ve düşünce mekanizmalarının bağlantıları nelerdir? Hayvanlar aleminde kutsallaştırma: totem görülmediğine göre, insanoğlu totemi nasıl yarattı? Kutsallaştırmanın: totemin altındaki düşünce eğilimi neydi ve nasıl oluştu? Totemizm ile ilk düşünce zemininin benzerlikleri veya eğilimleri, dalga boylarının uyuşumu nelerdir?

Bunların hepsini birden, bir tek yuvarlak "insan, çocukluk aşamasında tanrıya; büyük bir güce yaslanma ihtiyacıyla kutsallaştırmayı yaratmıştır" yanıtıyla geçiştirebilir miyiz?

Belki araştırmalarımız bu sonucu ispatlayabilir. Bundan çok, sebepler, gidiş kanunları önem taşırlar. Bu yüzden sezi sonuçlar yerine, elden geldiğince derinlerdeki ana sebeplere belgeler ışığında girilmelidir ki, o zaman hiç beklemedik yararlar, verimlilikler elde edilebilir. Veya evrimi bilince çıkarıp uyum yapmak ancak bu emeklerle olasılaşabilir. Yoksa yüzeysel bir yuvarlak sezi atmasyonla, söyleyen bile söylediğini unutup geleneklerin pençesinde zincire vurulup tarih olabilir.

Konumuzun büsbütün değişen bu kökleri, başka kitaplarımızın konusudur.

Yedinci Bölüm

KUTSALLAŞTIRMANIN SON HALKASI: *KURAN* ve HZ. MUHAMMED

1- "BİSMİLLAHİRRAHMÂNİRRAHİM" (Rahman ve Rahîm Allah'ın adıyla)

Rahman: Ancak, doğanın ve insan toplumunun en temelli diyalektik gidiş kanunlarının yaratabileceği yücelikte bir iyilik-yaratıcılık-sevgi-merhamet (acıma) olumluluğudur. Bu topyekûn madde ve mananın akışından çıkmış zenginliklerdir. Tek başına insanlar-sosyal sınıflar-zümreler-uluslar; hatta insanlık bu olumluluğu, zengin yaratıcılığı kapsayamazlar. Bu yüzden "rahman" sıfatı sadece Allah'a yakıştırılabilir.

Topyekûn doğanın ve insan toplumunun temellerinde bulunan kanunlarının akışındaki, binlerce yıl geçmesine karşın kavranamaz, ele geçirilip yön verilemez zenginlik ve yücelik; sadece Allah'a yani bu tarihsel akışa denk düşer.

Ve onu kavrayamayan, hele yönlendirilemeyen insanlığa da bu yüce merhametliliği (herşeyi kuşatan iyiliği) sadece Allah'a yakıştırmak düşer.

Peygamberler, antik tarihte kent kurucu; cahiliyetteki barbarlığı medeniyete geçirmeye çalışan önderlerdir. Ve dolayısıyla bu yüce tarihsel determinizmin, az rastlanır (yüzlerce yılda bir çıkabilen) birer yansımasıdırlar. Başka bir anlatımla her peygamber, kendi çağının ve toplumunun lideri olsa bile, bu yüce tarihsel akışın özelliklerinin kendisinde yansımış bulduğu için, bu yüce diyalektiğin sözcüsü, yansıtıcısıdırlar. Bu yüzden Allah'ın resulü mertebesini hak ederler.

Ama buna rağmen peygamberler bile "rahman" sıfatını kendilerine yakıştıramazlar; "rahman"lık ancak doğa ve toplumu (tüm alemleri) kapsayan bu diyalektik oluşundur; yani Allah'a aittir.

Ancak "rahim" sıfatı peygamberlerin olabilir: "Çok merhametli" anlamında kullanılsa da, bu başka insanlardan ayrıcalıklı önderlere yakıştırılır. Ki Allah'ın rahmanlığından yansımadır. Yani tarihsel determinizmin önderlerde yansıyıp kendi tercümesi olduğu ölçüde o önderler veya peygamberler "rahim" (çok merhametli: fedakâr) olabilirler. Ve diyalektik gidişin daha az yansıdığı diyalektiğin sözcülüğünün daha az yansıdığı insanlara öncülük ederler.

"Modern peygamberler" diyebileceğimiz burjuva ve proletarya devrimlerinin teorisyen burjuva ve proletarya devrimcileri de bu ölçüler içinde "rahim"dirler. Yani "sonsuz hoş gürü" sahibi olmaya eğilimlidirler, yatkındırlar.

Gerçi Marx-Engels-Lenin gibileri dışındakiler daha çok "rahman"lığa, hatta Allah'lığa özenirler: Toplumun ve sınıfların üzerinde "Allah"lığa özenip, kendilerini tapınç konusu yaptırmak istemişlerdir. Stalin bunun en dramatik örneği olmaktan kurtulamayanların başında gelir ama hepsinin kendi zayıf paranoyaklıklarını gizlemek için bunu şuur altlarıyla yaptıkları artık herkesçe sezilmekte ve bilinmektedir. Veya anlaşılmaktadır, anlaşılacaktır...

Marx'ın mezarında şöyle yazar:

"*İnsancıl olan hiçbir şey bana yabancı kalamaz.*"

Ve Marx da, örnek yarısı Engels de, yaşamları boyunca bu sözün en derin anlamlarını içlerinde duyarak yaşayıp çiçeklendirmekten geri duramayacak teorik-pratik mücadeleler sunmuşlardır.

Bu örnek yaşamlarının en derin anlamı: "rahim" olmalarında toplanır.

Çünkü onlar gerçekten doğanın ve toplumun en temel kanunlarının en yetkin modern "resul"eri (elçileri) olmak durumundadırlar. Yüce tarihsel determinizmin yaşayan modern yansıması, temsilcisi-sözcüsüdürler.

Onlarla birlikte bu "rahim"lik (hoşgörünün sonsuzluğa uzanışı) "rahman"lığa dek uzanır-yaklaşır gibi olursa da; tersine diyalektik yüceliğin zenginliği daha çok kavranır ve "rahman"lığın yani yüce yaratıcılığın sadece evrimin kanunlarına (Allah'a) ait olabileceği anlaşılır.

Evrimin (tarihsel determinizmin) yani doğa ve insan tarihinin temel kanunlarından kalkarak topyekûn akışı karşısında; Marx-Engels gibi evrimin en yüksek yansımaları bile sadece basit bir "kul" olmaktan öteye gidemezler. Bunu onlar kadar iyi sezen kimse çıkmamıştır.

Unutulmamalıdır ve daima hatırlanmalıdır ki, tarihsel maddeciliğin kurucuları bu iki insandır.

Bu şu anlama gelir: "Allah"ı en iyi onlar anlamışlar ve onun kurallarına uyarak tarihsel akışı kendi dengesine oturtmak için en yetkin mücadeleyi vermişler ama bunun ancak "doğum sancılarını, ılımlandırmak"tan öte bir şey olamayacağını çok derin anlamlarıyla alçakgönüllüce anlatmışlardır. Yani Allah'a (tarihsel determinizme) en yakın oldukları halde, onun sadece basit birer uygulayıcı-sözcü-elçi durumundaki "kul"ları olduklarını bilmişlerdir.

Bu gelişim, tarihsel akış yeni mecralara girdikçe açılıp daha derin resul örneklerini vermekten geri duramaz.

Yani Marx-Engels'den de daha gelişkin kavrayışlar -Allah'a yakınlaşma-

lar- ve o ölçüde de diyalektik akış karşısında en bilinçli resuller olunsa bile; o derece basit-sade bir "kul" olunmaktan da kurtuluş olamayacağını anlayanlar çıkacaktır.

Çünkü "kişi" ne derecede tarihsel determinizmi: doğa ve insanın topyekûn akışını kavrasa da tek başına o akış karşısında bir "hiç"tir.

Ancak koyduğu teori toplumda kavranıp maddeleşirse "hep" olabilir.

O halde ancak Allah'ın en büyük yansıması, evrimin en son halkası insan toplumudur ve ancak o evrimi (Allah'ı) anlayıp kendi kanunlarının emrettiği temel dengesine oturtabilir.

Fakat toplum da "kişi"lerden derlenmiştir. Ve her kişinin bu kavrayışı geliştiği ölçüde toplum bu görevini başarabilir.

O halde tarih her kişiyi kendisini anlayıp kendi yoluna sokacak açılımlara girmek zorunda kalacaktır.

Ve her kişi deyim yerindeyse peygamberleri anlayabilecek "rahim"liğe ulaşmak eğilimine girmek zorunda kalacaktır.

Ve peygamberlikler hatta önderlikler bütünüyle bitmek zorunda kalacaktır.

Hz. Muhammed ile antik peygamberlikler bitmiştir. Ama modern sosyal devrimlerle birlikte, peygamber adlarını almasalar da, bir çeşit modern peygamberlikler dönemi açılmıştır.

Nasıl kentçil tarihsel devrimlerin bitişiyle antik peygamberlikler de sona ermişse, modern sosyal devrimlerin maksadına erişiyle modern peygamberlikler de son bulacaktır.

Ve kişilerin "kendi bacağı"ndan asılacağı, kendisinin ve toplumunun bilmecesini çözeceği veya çözemediğinin anlaşılacağı; toplumca el birlik yeni baştan çözümler arayacağı açılımlar gelişecektir.

O zaman her kişinin mezarı başında değil ama beyninde ve kalbinde (her hücresinde) iliğine kemiğine işlenmiş olarak şu cümle yazacaktır:

"*İnsancıl olan hiçbir şey bana* ***yabancı kalamadı.***"

Çünkü her kişi, hayvanlıktan çıkalı beri bastırdığı hayvanlıklarını sonuna dek yaşarken kanayacak; kendinden nefret ederce kanayacak -acılarla- yaralarla yüklenecek ve yenibaştan insanlaşacak; sosyal hayvanlıktan böylece çıkarak her türlü yabancılaşmasını aşacaktır; "bilinçli" birer "insan" olacaktır.

Ne yazık ki bu, tıpkı vahşet çağına paralel biçimde değil ama kültürel atılımlarla kuşaktan kuşağa adım adım gelişebilecek acılarla dolu bir gelişim olacaktır.

Ta ki bütün antik ve modern peygamberleri derinden kavrayan "insancıl olan hiçbir şey bana yabancı kalamadı" sözcüğünü hak edene dek...

O zaman peygamberleri de aşacak bir olgunluğa erişecektir. Çünkü

peygamberlerin en modernlerinin bile çektikleri acılar, sınıflı toplumun son demlerindeki insanlığın (her kişisinin) çektiği acılar yanında çok az kalacaktır.

Çünkü bu acılar, maddiyatın, maneviyatı her saniye yaptığı işkencelerle yiyip bitiren gidişinin ve maneviyat tükenince yeniden kazanılmasının onlarca yıl alacağı uzun yalnızlıklarla dolu yıllar olacaktır...

Ve bu acılar genellikle erkekli kadınlı manevi yaralanmaları kapsasa da, kadınların anlaşılınasını ve erkeklerin insanlaşmasını sağlayacak kadınların zaferiyle sonuçlanacak daha çok erkeklerin şimdiye dek tatmadıkları acılarla yüklü olacaktır.

Çünkü egemen babahanlık, egemen erkek rejimleri, başka türlü asla yola gelemeyecek derecede (binlerce yıldır) kadınlara karşı, efendilikte taşlaşmışlardır. Yeni kuşaklar, ne yazık ki başlarına gelen bu dramları anlayamayacak sığlık içinde gelişiyorlar. Bu yüzden her erkek, kadın üzerindeki ve toplum içindeki erkeksi yüceliğini (dolayısıyla maddi-manevi sömürüsünü) ancak kadınların kapitalist veya sosyalist yoldan olsun, erkeklere karşı yaptıkları kurtuluş savaşlarıyla alaşağı edip bilinçlere çıkarabilecekler ve kadınlara hak ettikleri saygıyı-sevgiyi-değeri yeni baştan göstereceklerdir.

Belki o zaman gerçek "aşklar" bu kez bilinçli olarak yeni kuşaklarda yeniden filizlenebilecektir.

O gün geldiğinde, herkes "rahim" (sonsuz toleranslı) olma özelliğini kazanmış olacak ve Allah'ın "rahman"lığını (diyalektiğin yüce yaratıcılığını) o güne dek görülmemiş ölçülerde anlamış ve onun doğacıl ve insancıl dengelerine "uyum" yapmayı kanına karıştırmış olacaktır. İşte "Bismillâhirahmânirrahim"in çağımızdaki derin anlamları, bu temeller içinde kavranabilirse, o sözcüğün söyleyene ve topluma bir yararı olabilir...

2- YENİ KUTSALLAŞTIRMA HALKASI ve İLK SÛRELER

Kutsallaştırma prosesi o denli yaman ve köklü bir gelişimdir ki, insan beyni onu, tüm kökleri ve gelişimiyle bilinçlere çıkaramadıkça en modern çağlara; günümüze dek düşünce sistemi olmaktan çıkaramaz; değme anlı şanlı Stalin olsanız, Lenin'i hayalinde göklere çıkaran bir tapınçlaştırmaya uğratır, sonra onun ufak tefek yecüc-mecüclerden bir Moğol olduğuna şaşarsınız; bununla da kalmayarak iktidara onun yerine kendinizi layık buluverirsiniz; ve öyle kolay Lenin olunamayacağını, bütün arkadaşlarınızı, ilk Bolşevik çekirdeğini bire dek kellelerini kopartarak kazıdıktan sonra

ölünceye dek paranoyak krizlerinin esiri olduktan sonra bile anlayamazsınız...

Kutsallaştırma prosesi, kesin çizgileriyle diyebiliriz ki, sapiens insanın Fransa-İspanya ve Afrika-Avustralya'da bulunmuş en az 40-50 bin yıl öncelere dek çıkarılabilecek mağara resimlerinden beri, belki daha da gerilere giderek 100 bin yıldan beri beynimizin düşünce sistemi haline gelmiş ibretli bir gelişimdir.

Bu gidiş, derin-psikolojik-sosyolojik kökleriyle kavranmadıkça "Allah-Peygamber ve Kitap" gelişimleri de yeterince kavranamaz...

Hâlâ "cennet" idealinin, "Allah" ülküsüyle; inanılmaz bir imanla hayata muhalefete sarılan köylü uluslar-halklar ve yığınlar tarafından savunuluşu, resmi sosyalizmlerce, değme marksistlerce ve laiklerce anlaşılmaz kalır...

Tevrat-Kur'an uzmanları boyuna çuvallar durur; ya tapıncın ya da iletişimsizliklerinin çengelinde saçmalamaktan kurtulamazlar...

Kutsallaştırma prosesiyle yaratılmış bulunan din sistemleri, aslında insan kişinin ve insan toplumunun düşünce sistemlerine doğrudan bağlıdır. Şüphesiz ki bunların hepsinin temelinde doğanın ve insanın gidiş kanunları bulunur. Bütün bu temellikler bilinemedikçe kutsallaştırma prosesi anlaşılamaz; kutsallaştırma anlaşılamadıkça peygamberlerin de içinde yer aldıkları insan beyninin düşünce sistemleri anlaşılamaz.

Ve Muhammed'in görünmeyen bir Allah ve melekleriyle konuşması -vahiy alması-, göğe çıkıp bütün Allah sistemini görmesi, peygamberleri tanıması biraz laikleşmiş veya maddeciliğe ulaşmış beyinlere "saçmalık" olarak görünür. İnancı kavi derin olanlaraysa sebebinin düşünülmesi, tartışılması bile "kâfir işi" gibi gelir.

Oysa kutsallaştırma gidişi akıldan çıkarılmaz ve peygamberlerin ve Hz. Muhammed "Hatemel Enbiya"nın beynine uygulanırsa durumun doğallığı, olduğu gibi, neyse-nasılsa öylece, önyargısızca gerçekliği ortaya çıkar.

Kutsallaştırma gidişi, insan beyninin yattığı ve tutsak olarak içinde yetiştiği bir potadır. Kesintisiz denebilecek ölçülerde, beyin, kutsallaştırma ortamında yeni kuşaklarla tazelenerek süreklilik (gelenekler) içerisinde gelişir. Ve her yeni kutsallaşma halkasında veya binlerce yıllık devir daiminde -anlatılamaz bir heyecanla- güç ile yeni kutsallaştırma halkasına sarılır; eski kutsallaştırılmış halkayı o ölçüde terk eder. Daha önce tekrar tekrar gördüğümüz gibi, hemen her kutsallaştırma halkası, irili-ufaklı bir tarihsel devrim göreviyle iç içe gelişir. Devrimin, ya evrim, ya devrim ya da her ikisinin birden geliştiği dönemlerinde filizlenip ağaçlaşır. Bu İbrahim'de ve arkadan gelen kuşaklarında olduğu gibi bir "hazırlık" aşamasının ifadesi de olabilir...

Muhammed, o bin yıllar boyu süren hazırlıktan sonra, evrencil boyutlara uzanabilecek bir tarihsel devrimi temellendirmek üzere geldiği için, Muhammed'in beyninde gelişen, yeni kutsallaşan gerçekliklerle bütünleştikçe, determinizmin bilinç altından dürtüşleri de daha derin-şiddetli ve geniş perspektifli, uzak öngörülü olur. Öngörü sezileri derin-uzak görüşlü ve gerçeğe yakın geliştikçe, kutsallaştırma: tektanrıcı teorik geliştirimleri o denli güç ve derinlik kazanır. "Allah sistemi" veya kitabı olur.

Bütün bu bakımlardan Muhammed'in Allah kavrayışı en üstünüdür. Samimiyeti de gerçekliğe en çok yaklaşan incelikte ve dürüstlükte olur.

"Allah" Hicaz toplumunda, İbrahim-Hacer-İsmail'den beri; en son "Hanif"lerden beri bilinen bir gelişimdir. Ancak toplum tarihöncesini yaşadığı için kadın erkek tanrı ve totemizm gelenekleri üste gelmiş; İbrahim'in Allah anlayışı gölgelenmiştir. Aslında bu din görüntüleri altındaki gerçek tarihsel gidişi, çağı yorumlama farklarıdır. Mesele din sembolleri altında anlatılmaktadır. "Allah" ile konuşan Muhammed, doğa ve toplumun gidişini daha gerçekçi; yeni bir kutsallaştırma prosesine girerek anlattığı için kesin bir İslam cephesi çizmiştir. Bu tarihsel devrimci cephedir. Diğerlerini, esnekliğini de koruyarak karşısına almıştır.

Bu yüzden yeni kutsallaştırma halkası, Muhammed'i iliklerine dek sarmadan gelişemez.

Kur'an'ın içlere işleyen şiirli ve müzikli dili, bu kutsallaştırma gidişinde zirveye çıkılışından, kutsallar kutsalı oluşundan ileri gelir. Bu yüzden kılına dokunulamaz. Bu prose, sapiens insanın, İspanya, Fransa (Portel-Lascaux-Altemira) mağaralarına totemlerini kutsallaştırarak parmak ısırtacak bir realizm: gerçekçilik içinde çizdiği yıllardan dolayarak yeniden üretilerek gelişen gidişin zirveleşen en son halkasıdır.

Bundan sonra kutsallaştırmanın bu zirvelerinden hızla aşağılara kayılacak veya laik idealizme dönüşecektir. Skolastisizm ve metafizik, burjuva düşüncesi içinde yansırken kutsallaştırma ideolojilerini hedef seçecektir. Kutsallaştırılan tanrılar değil, ideolojiler olmaya başlayacaktır. Düşünce gelişimi dışındaysa, şüphesiz ki herkes kendi pratik işi, idealleri ölçüsünde hem bu ideolojilerin hem de kapitalizmin gelişiminin etkisinde kalarak beynindeki kutsallaştırma geleneğini sistemini bu işlerine yansıtacaktır...

Muhammed ve *Kur'an*'ı bu yakıcı kutsallaştırma gidişi içerisinde gereği gibi kavrayabiliriz.

Kur'an süreleri ve ayetleri, mücadelenin kızıştığı, Muhammed'in inancının ve fikir sentezlerinin, demirci alevleri ve kıvılcımları arasında demirin dövülüp şekil alışı gibi parıldayıp oluştuğu anlarda, tarifi zor bir içe işleyiş ile şiirleşip müzikleşir.

"Kul iuzu bi-rabb'in-nâs:
Meliki'n-nasi
İlâhi'n nâsi
Men şerri'u-vesvasi'i-hannas ellezi
yuvesvisi fi sudûn'n-nâs Mine'l-cinneti ve'n nâs"

"Nas" Sûresi, "Felâk" sûresinden sonra ama aynı zamanda Medine'ye göç sırasında veya o demlerde nazil olduğu [indirildiği] için, mısra ve kelimeler (ayetler) şiirselleşip müzikselleşmekte daha yüksek bir uyum bulur. Fısıltıyı; insanın alt şuurundan, güzel-süslü-yavaş kışkırtmalarla çıkan davranışları düzenleyen olayların sembolü olarak fısıltıyı anlatan "Nas" Sûresi oluşurken adeta fısıltı sesi çıkar. Ayet o denli müzikli şiirdir.

Muhammed bu sûreyle, alt şuurdan gelen ikircikliklere karşı durmayı geliştirir. Türkçesi:

"O sinsi vesvesecinin şerrinden,
O ki insanların kalplerine fısıldar,
Gerek cinlerden, gerek insanlardan,
İnsanların padişahına,
İnsanların Rabb'ine sığınırım."

"Mesed" [Tebbet] Sûresi de Muhammed'in iç alemindeki önemli bir dönüşüm halinde nazil olduğu için bir başka edebi nakışla işlenmiştir.

Muhammed Kureyş Ulularını Safa dağına çağırıp, onları Tevhid'e, Allah'ın birliğine davet ettiği zaman Amcası Ebu Leheb, Alev Babası'nın hışmına uğrar. Bunun üzerine inen Mesed [Tebbet] sûresi, sanki odunların toplanıp demetlenişini ve yanışını müzikleştirerek anlatır:

Ebu Leheb'in karısı Ümmi Cemil, Muhammed'in geçeceği yollara, çıplacık ayaklarına batsın diye dikenli çalılar toplar atardı.

Bu yüzden bu kadına sûrede "odun hamalı" denir ve her ikisi de cehennemlik olarak ibretleştirilir:

"Alevli bir ateşe girecektir
Karısı da odun hamalı olarak
Boynunda hurma lifinden bir ip" (Tebbet)

Peygamber yine ilk sûrelerde ve ayetlerinde sık sık yemin içen Allah kelamıyla karşı karşıyadır. Bu uzmanlarca anlaşılamaz, kimi laikler, bunu çok aleyhte veya gerçeğe uymayan biçimlerde yorumlarlar; kimi Peygamber-Allah yücelticileri de lehte ve gerçeğe aykırı yorumlarlar. Gerçek, içine girilmiş bulunulan kutsallaştırma gidişiyle ilgisindendir:

"Asr'a: Çağ'a andolsun ki
İnsan ziyan içindedir.
Ancak inananlar-iyiler-sabredenler... başka" (Asr sûresi)

Allah ve peygamberi neden "Çağ'a" yemin etsin? Bu çağ öyle bir çağdır ki, tefeci bezirgânlığın evrensel çağı bütün emarelerini, müjdelerini vermektedir. Şimdiye dek gelmiş geçmiş rejimlerin, fikirlerin, liderliklerin üzerinde bir gelişimi müjdelemektedir.

Çağın yorumlanışı, sezişi, peygambere büyük bir ilham, güç, inanç ve dolayısıyla kutsallaştırmada zirveleşme azmi vermektedir. Allah, peygamberine bunu kuvvetle sezdirdiğini yeminle dile getirir. Ve bu çağda insanın eğer bunu bilemez ve peygamber yanında saf tutamazsa ziyan olacağını bildirip onun görevine sarılmasını pekiştirir...

Yine "Asr" Sûresinden sonra inen "Adiyat" sûresinde:

"Andolsun nefesleriyle ses çıkararak koşan atlar,
ateş çıkaranlara, Sabahleyin akın edenler,
toz koparanlar, bir topluluğun ortasına dolanlar;
Ki insan. Rabb'ine karşı çok nankördür.
Ve kendisi (Rabb) de buna şahiddir.
Doğrusu insan malı çok sever..."

Hemen her dikkat çekici, insanın nefesini kesecek biçimde akan; doğa ve insan toplumunun kanunlarını sezdiren olay ve canlılar kutsallaştırılır...

Doğaldır ki bu, peygambere, determinizmin (Allah'ın) uyarılarıyla, ayetlerle bildirilir. Allah, kendisinin yarattığı bu bilim-edebiyat-sanat dolu hikmetlere yemin ederek, onların ne derece ibret verici (Allah'ı yansıtan-temsil eden) varlıklar ve olaylar olduğunu; dolayısıyla onları yaratana inanç ve şükür beslenmesi gerektiğini vurgular. Bir çeşit Allah'ın kendisini insan peygamber gözüyle görünüşü ve kendisinin gücünü dile getirişidir.

Yine ilk Mekki sûrelerden "A'la"dan sonra inen "Leyl" Süresinde: Geceye-gündüze-erkek ve dişiyi yani üremeyi yaratana yemin içilir. Gecenin-gündüzün ve cinselliğin; üremenin kıymetini bilmek ve yaratanın değerini bilmek anlamında hemen her şey kutsallaştırılır...

Bu, şüphesiz ki komün insanından beri gelen bir kutsallaştırma yaklaşımıdır. Muhammed de komün gelenekli olduğu ölçüde herşeyi kutsallaştırma gücünü ve eğilimini taşır. Ama beş-altı bin yıllık medenileşme süreciyle bu kutsallaşma kalitesi ve seviyesi yükselmiş, tektanrıcılıkta en üstün aşamaya yükselmiştir. Allah (determinizm) bu aşamadaki temsilcisinin kalitesini ve kutsallaştırma seviyesini derinleştirip-inceltmiş kendisine daha çok yaklaştırmıştır.

"Duha" Sûresine de benzer kutsallaştırmayla başlanır:

"Kuşluk vaktine andolsun, durgunlaşan geceye andolsun ki, Rabb'in seni bırakmadı ve sana darılmadı..."

Ve buna benzer "nimetlerin" kıymetinin bilinerek öğretilmesinin öğütlenişi ile biter:

"Rabbi'nin nimetini anlat"

Ki, bu ve benzer sûreler aynı zamanlarda inmiştir... Peygamber ile Allah arasında gelişen kutsallaştırma prosesinin peygambere öğretilişi ve insanlığa da bunun öğütlenişi, "ilk sûreler" aşamasıdır.

Duha'dan bir önceki sûre "Fecr" Sûresidir ki, bu sûrede de "yeminler" sürmekle kalmaz; yeminlerin bilerek; sevgiden-saygıdan; doğa ve insanın gidiş kanunlarını sezmekten ve onlara karşı derin bir şevk ve saygıdan doğan kutsallaştırmalar olduğu göze batırarak yemin edildiğini açıklama vardır. Allah, bin yıllar boyunca örgütlediği koşullar içinden çıkardığı kendi temsilcisini, yine kendi kutsallaştırma gidişi ve mantığı içerisinde, kendisini ve yarattıklarını kutsallaştırarak, eski kutsallaştırma halkasının üzerine yükseltir:

"Andolsun Fecre: tanyeri ağarışına, on geceye: Ramazanın son on gecesine, çifte ve teke, gitmekle olan geceye andolsun"
"Bunda akıl sahibi için bir yemin var değil mi?" (Ayet 5)

Beşinci ayet açıkça yeminlerin, Allah'ın her minnetinin büyük değerleri olduğunu; doğa ve insan işleyişinin çok ince elekten geçirilerek oluşturulmuş ve geliştirilmiş temeller ve paralelliklere benzerliklere sahip olduğunu düşünmemizi ister. Tabii ki o aşamada bunu kutsallaştırma mantığına, geleneğine gidişine uygunca yapar. Determinizm içinde bulunduğu aşamaya uygunca akılları geliştirip resullerini yetiştirir ve işler. Arkadan gelen aşamalarda kutsallaştırma, "İbni Haldun" ile gücünü yitirip laik bir bilimselliğe dönüşecektir. Veya beyin, İbni Haldun ile gerçekliğe, doğa ve insanın gidiş kanunlarına çok yaklaşır; gelecek yüzyılların Avrupa rönesansını hatta Hegel-Marx-Engels-Darwin'leri müjdeler. Beynin (ve toplumun) kutsallaştırma gidişi, hiç olmazsa bu tür öncülerde bilince çıkarılamasa da toplumun ve doğanın gidiş kanunlarını arayıp bulmaya dönüşür...

Bu yeminler, elbette Allah'ın kutsallaştırmanın yeni halkasına giriş ile eski çoktanrıların üzerine çıkarken her şeyi yaratanın Allah oluşu önem kazanır ve yarattığı her şeyde Allah ve gücü yansır. Bu yüzden yarattıkları da kutsallaşır.

Önceden, totemizmle birlikte zaten doğa ve komün toplum parça parça ve bütün olarak kutsallaştırılmıştı. Sonra toplum biçimleri geliştikçe kutsallaştırma prosesi de kalitece sıçramalar yaptı. Tanrılar gökselleştik-

çe doğa ve toplum yerine onların temsilcileri parça parça kutsallaştılar. Ve giderek bu tek Allah'ta temerküz etti. Kutsallaşan krallar, tanrıların temsilcisi durumuna girerlerken, doğada da doğa tanrılarının temsilcisi oluyorlardı. Tektanrı sistemi, bütün bu gökselleşmiş çoktanrıların doğa ve toplum olaylarının gidişinde pek işe yaramadığı sezildiği zaman ve yerde: medeniyetlerin kıtalararası; evrenselleşmelerinin de başlangıç girişimlerinin görüldüğü Irak'ın Anadolu ve Fenike ve Mısır'a ve Hint'e ve Çin'e uzanıp taştığı, birbirlerini daha yakından tanıyıp Grek'e, Roma'ya tohum attıkları bir çağda tektanrı sentezleri belirdi. Ve doğa ve toplumun kutsallaşmasının temsil edilmesi tek Allah ile geliştirilmeye başlandı. Bu determinizmin parçalı-dar kavranıp yorumlanışından daha bütünlüklü-geniş yorumlanışına (kutsallaştırma içinde) geçişti. Nasıl günümüzde hemen her insan, doğa ve insan gidişleri, başkalaşımları karşısında hayret-ibret-hayranlık veya ilgilerini sağlayamazsa tıpkı öyle ama daha yüksek bir filozofça tefekkür için de peygamberin Allah'ı ve yarattıklarını kavrayışı ve kutsallaştırması gidişidir bu.

Allah'ın kendi yarattıklarına yemin edişi ise, resulüne, daha önce parça parça kutsallaştırılmış olan her şeyin aslında sadece bir tek Allah'ın eseri olduğunu öğretmesi ve öğütlemesidir.

Yemin içilmesine de gerek yoktur. Yemin edilmeden de Allah'ın ve nimetlerinin değeri-kutsallaşması olabilir. Bu da giderek arkadan gelen sûrelerde gelişecektir.

"A'lâ" Sûresi, bunun ilk işaretlerini verir,

> *"Rabb'in yüce adını tesbih et, o ki yarattı, düzene koydu, her şeyi belirleyip hedefini gösterdi. Otlağı çıkardı, sonra da onu kupkuru kara bir çöpe çevirdi."*

Ama önemli olaylarda kutsallaştırma yeminlerle sürer. Olaylar, varlıklar çözümlendikçe veya tarihsel devrim ile olgunlaşıldıkça bu yeminlerden veya nimetlerin ayetlerde kutsallaştırmasına dikkat çekilmesinden vazgeçilir; pratik devrim gidişi problemi öne çıkar. Devrim günleri kutsallaştırılır. Kadınlar-miras-ganimet-fey-zekât-hac-oruç-faizin haram kılınması gibi...

Son olarak yanlış yorumlanabilen "Tarık" Sûresi üzerinde: Allah'ın göğe ve yıldıza yemin etmesi üzerinde duralım biraz:

> *"Göğe ve Tarık'a andolsun"*
> *"Tarık'ın ne olduğunu sen nereden bileceksin?"*
> *"O karanlıkları delen yıldızdır."*
> *"Hiçbir can yoktur ki başında bir koruyucu olmasın"*

Kutsallaştırma gidişi kavranmadıkça ve *Kur'an* bir bütün olarak tarihin gidiş kanunları ışığında çözümlenmedikçe; sadece bu Tarık Sûresi ele alınarak gerçeğe uymayan yorumlar yapılabilir:

Allah'ın göğe ve kutup yıldızlarına yemin etmesi, peygamberin hâlâ çoktanrıcılık etkisini göstermez. Bu sûre bir tek değildir. Gördüğümüz gibi birçokları vardır. Ve özel bir yeri de yoktur. Yine aynı sûrenin 11. ayetinde diğer sûrelerde olduğu gibi, Allah'ın güdümündeki gök, henüz bilinemez-sırlarına erilemez olduğu ölçüde Allah'ı yücelten bir mistisizm içinde kutsallaştırılır: yemin ile dikkat çekilir. Allah'ın gücünü yansıtan bir yaratık olarak:

11- "*Dönüşlü göğe andolsun*"

Allah'ın varlığı Mekke ve Medine'de bilinmeyen ve kabul edilmeyen bir olay değildir. Sadece çoktanrılarla birlikte anılmaktadır. Ticari ve siyasi iktidarların işine öyle gelmektedir. Kureyş ulularının tek yanıp yakıldıkları olay şudur: Bu tektanrı işini neden biz keşfedemedik; veya şu *Kur'an* denen zikir kitabı, Mekke'nin ulu zengin önderleri dururken bir öksüze ve okuma yazma bilmeyen bir plebe mi inermiş...

Zuhruf Sûresi: 31. ayet:

"*Ve dediler ki:*
"*Bu Kur'an iki kentten büyük bir adama indirilmeli değil miydi?*"

Velid ibn Muğre, Mekke ulularından ve zenginlerinden idi. Yakınışı ve yaydığı hep şuydu:

"*Kureyş'in büyüğü ve efendisi olan ben, yahut Sakil'in ulu kişisi Ebu Amr Ibni Ümeyr es-Sekafi dururken Kur'an Muhammed'e mi inecek?*"

Peygamber'in yanıtı kesin ve can alıcı yere olur: "*...Rabb'in rahmeti, onların toplayıp yığdıklarından* (maddi zenginliklerden ve şöhretten) *daha hayırlıdır.*"

Determinizm, kendisini en iyi temsil edecek insanları, zenginlerden-soylulardan-ulu kişilerden değil; bilhassa en "aşağıdan gelme" ve çok yönlü donatılarak determinizmce yetiştirilmiş insanlar içinden seçer, ki "aşağının" susadığı adalet gerçekleşsin...

Bu yüzden Allah'ın "Tarık" yıldızı veya gök üzerine, ay ve güneş üzerine yemin etmesini, Peygamber'in eski tanrı etkilerinden kurtulamayışı veya bu tür etkilere karşı taktik yapışı gibi yorumlamak gerçekçi olmaz. Çoktanrıcı tefeci-bezirgânlar bile, tektanrıya dönmeye hazırdırlar; yeter ki çıkarlarına dokunulmasın; iktidar onlarda kalsın. Mekke ve Medine'nin bilgi-kültür birikimi yeni-orijinal bir medeniyet yaratmaya yeterlidir.

Çoktanrıcı etkiler güçlerini yitirmek üzeredirler. Ve Muhammed kesin biçimde çoktan tektanrı cephesine geçmiş durumdadır. Aslında biliyoruz ki bu tarihsel devrim akışının sembolü olduğu için, kopuşma ve cepheleşme, dini fikirlerden önce, derinden etkilerle, üretici güçlerin gelişimiyle belirmeye başlamış bulunan sosyal sınıf ve zümrelerin çıkar çatışmalarıyla toplum temelinde çoktan oluşmuştur. Bu temeldeki çelişki, sonradan yavaş yavaş fikirlere işler ve dini sembollerini bulur...

Yine "Tarık Sûresi"nin 12. ayetinde benzer yeminler, akıllıların Allah'ın hikmetini anlamaları için doğa ve insan olaylarının hareket süreçlerindeki inceliğe dikkat çekerek sürer:

12- "*yarılan (ürün veren) toprağa andolsun*
13- *ki, Kur'an elbette ayırdedici bir kelâmdır*"

Yine ilk Mekke sûrelerinden "İnşikak" 16., 17. ve 48. ayetlerde:

"*Yoo, ant içerim akşamın alaca karanlığına*"
"*Geceye ve topladığı şeylere*"
"*Değirmileşen Ay'a*"
"*Burüc Sûresi*":
"*Burçlara sahip göğe andolsun*"
"*Vaadedilen yöne andolsun*"
"*Şahid'e ve şahitlik edilene andolsun*"

"Naziat Sûresi"

"*Andolsun söküp çıkaranlara, hemen çekip alanlara, Yüzüp gidenlere, yarışıp geçenlere, derken işi düzenleyenlere.*"

"Mürselât Sûresi"

"*Andolsun birbiri ardınca gönderilenlere, rüzgar gibi esip savuranlara, yaydıkça yayanlara, ayırdıkça ayıranlara, öğüt bırakanlara*"

"Kıyamet Sûresi"

"*Yoo, kıyamet gününe and içerim, yoo daima kendini kınayan nefse and içerim.*"

Nefis savaşını en ulu savaş kabul eden Peygamber'e, Allah'ın öğüdü: Nefsini daima eleştiri hatta "kınama" yani olumsuz yönlerini düzeltim altında tutmak gerektiğidir. Bunu yapabilenler, doğanın ve toplumun üzerinde bir arı kadar yüksüz, faydalı işler yaparlar. Tüketimi yok denecek kadar alçakgönüllü, üretimiyse tüketimini kat kat aşacak derecede katmerlidir, Yapamayanlar çekecekler ve çektireceklerdir. Bu yüzden bunu başarabilenlerin kıymetinin bilinmesi için nefsini kınayabilen kişilik gelişimlerine ant içilir.

Peygamber bu savaşı her an verir. Açıkça da bu ayetlerde dile gelir. Bu

sûrede nefis kınamasından söz edilmesi tesadüf değildir. Hemen arkadan gelen ayetlerde Peygamber'in ayetleri derleyişi eleştirilir:

14- "*Doğrusu insan kendi nefsini görür.*"

Kendini dinleyebilen ve biraz toplumcu-fedakar güç taşıyan her kişi kendisini bilir. Ama işine geldiği gibi davranmak; bencillik eğer toplumda geçer akçeyse, o zaman bencillik alışkanlık olur ve toplum-doğa zararına, kişi çıkarına çalışılır. Doğaldır ki burada nefis eleştirisi ortadan kalkar. Bunu kendinden bile gizlemek için boyuna mazeretler, gerekçeler öne sürer ama gerçekte nefsimizi görmek, eleştirmek mümkündür. Üzerine gitmek gerekir:

15- "*Bir takım özürler ortaya atsa da*" ayeti bunu anlatır.

16. ayet hemen peygamberin eleştirisine girer. Muhammed henüz ayetleri yeni yeni aldığı için, ilham geldiğinde ayetleri anında tekrarlayıp unutmamayı denerdi. Fakat bu telaş yüzeysel ve gereksizdi. Sentez ayetler, konu itibarıyla tamamlanmadıkça bu arkadan gelecek sentezleri de gölgeliyor olmalıydı:

16- "*Vahyedileni tekrarlamak için hemen dilini depretme*"
17- "*Onu toplamak ve okutmak bize düşer*"
18- "*O halde sana Kur'an'ı okuduğumuz zaman onun okunuşunu takip et*"
19- "*Sonra onu açıklamak bize düşer.*"

Medine'ye göç ile birlikte ayetlerdeki yeminler sona erer. Allah'ın sıfatları geliştirilir:

"Tegabün Sûresi":

1- "*Göklerde ve yerde bulunanların hepsi Allah'ın şanının yüceliğini anlamaktadır. Mülk onundur. Hamd O'nundur*
O her şeye kadirdir."
4- "*Göklerde ve yerde olanları bilir, gizlediğiniz ve açığa vurduğumuz şeyleri de bilir. Allah kalplerin özünü bilendir*"

"Münafikun Sûresi":

11- "... *Allah, yaptıklarınızı haber alandır.*"

"Cuma Sûresi":

"*Göklerde ve yerde olanların hepsi padişah, kutsal, aziz, hakim olan Allah'ı tesbih etmektedir.*"
4- "*Allah büyük lütuf sahibidir.*"

"Bakara Sûresi"

240- "... *O üstündür, hüküm ve hikmet sahibidir.*"

"Mümtehine Sûresi"

3- "...*Allah yaptıklarımızı görmektedir.*"
5- "...*Rabb'imiz, biricik gaalip ve hikmet sahibi..*"

"Haşr Sûresi"

22- "...*O çok esirgeyen, çok acıyandır*"

Hemen her sûrede yerli yerinde geliştirilen ve öğütlenen Allah'ın sıfatları, Medine devrinde nazil olmuştur. Peygamber ve Allah bu süreci saklamaz, tersine bizzat aydınlatır; kutsallaştırma yavaşça kalite atlar.

3- "A'LÂ SÛRESİ"

Kutsallaştırma prosesi, beynimizin o kadar derin; totemizmden beri gelen, o kadar eski-köklü ve dallı budaklı bir işleyiş biçimidir ki; beynimiz de kendisinden önceki kutsallaştırma cyclelarına girer. Hem de eski cyclei unutmak zorunda; yenisini eskiler olmamışça yerleştirmek zorunda olduğu için yeniye olanca gücüyle sarılarak eskiyi silmeye çalışır. Ama bu çok zor olur. Çünkü eski cyclei da aynı özenle-güçle-hevesle-inançla-saygıyla-korkuyla-sevgiyle özümsemiş, belleğine kazımıştır. O halde tek yol kalır! Beyin, kutsallaştırmaları yıkmak için bütün gücünü kullanmak zorundadır.

Bu geleneklere-topluma-kendine karşı çıkma gücü ister. İşte bu güç, temel dinamizmini, komünün toplumcul ve özgür iradesinden alır. Muhammed'lerin çıkışı bu yüzden kuşaklar boyu süren uzun zamanları almıştır. Bu yetmez; peygamberler, sürekli olarak eski düşünüş biçimlerini (kutsallaştırma gelişimini) eleştirmek ve yenisini yerleştirip sağlamlaştırma gidişini yükseltmek durumundadırlar. Modern tarihsel maddecilik de gelişirken; yeni keşiflerde köklenip gövdeleşirken, meyvelerini verirken, başka türlü bir yol izlemez. Sınıflı toplumun skolastik ve metafizik metotlarına karşı her an eski düşünüş ve yaşayış sistemleri eleştirel kılıcından geçirmek zorundadır. Bu beynin işleyiş sisteminden ileri gelir. Beynin cinsel yasaklardan hız alan toplumcullaştırma gidişi, bir kez kutsallaştırma gidişi içerisinde kendi rolünün üzerine çıkardığı için, beynimizin olabildiğince hafıza derinliklerine kazıdığı için, beynimizin alabildiğince hafıza derinine kuvvetle işler. Temelde bu yönde uyarılarak yetenekleştirilmiş beyin hücreleri, kutsallaştırma cyclelarına girdikçe, büyük bir motivasyon (ilgi-merak-uyarılma) ile yeni kutsallaştırılmış gidişe sarılır ve onu hafızasına hemen her yönde işler. Kutsallaştırma gidişi, modern üretici güçler gelişiminin tekniğe doğru kayışıyla giderek zayıflar; o zaman kutsallaş-

tırma ortada görülmese bile, başka şeyleri, olduklarından fazlaca abartma biçimlerinde kutsallaştırılan eski şeylerin yerine koyma sistem halinde sürer.

Hz. Muhammed de bu prose içine girer girmez aynı sisteme uyar. Ve gerçekten doğru, içten: "Emin" güvenilir kişiliğiyle her şeyi olduğu gibi, vahiylerle herkese anlatır:

1- *"Rabb'inin yüce adını tesbih et..."*
6- *"Sana okutacağız ve sen unutmayacaksın"*
7- *"Yalnız Allah'ın dilediği (unutturduğu) başka. O açığı da bilir, gizliyi de."*
8- *"Seni en kolay yolu tutmakta başarılı kılacağız."*
9- *"O halde eğer hatırlatmak yarar sağlarsa hatırlat"*
10- *"Saygılı olan (kutsallaştırma prosesine giren) hatırlar."*
11- *"Bahtsız olan da (eskide ambale olup bocalayan da) ondan kaçınır."*

Yeni proseyi her an "tesbih et"mek, "hatırla"mak, "okumak", ezberde tutmak anlamında "unutmamak", eskiye karşı savaş vermek olur. *Kur'an* sürekli bu metodu kullanır. Bu Muhammed'in vahiy ile hükme bağlanmış ve herkese uyarlanmış sistemidir. Ezberleri, taşa, kemiklere, hurma kabuklarına, derilere kazınarak yazılır ve saklanır. Yukarı vahşet çağından (sapiens'ten) kalma mağara resimlerinde görülen ilk aşamalardan kutsallar kutsalı aşamasına ulaşmıştır. Çünkü görevler, kutsallaştırmayı evrencil boyutlara sıçratmak aşamasına yükselmiştir.

Muhammed dürüst olduğu kadar akıllıdır da; zaten akıllı olan genellikle dürüst ve açık; dürüst ve açık olan akıllı olur. Peygamber geldiği temellere bağlanmayı, toplumu ve dini için doğru ve yararlı yol, metot olarak kullanır:

18- *"Bu, elbette ilk sahifelerinde"*
19- *"İbrahim'in ve Musa'nın sahifelerinde"* yazılıdır.

Bu metod ile uydurma olmayan, köklü geleneklerin sentezi olma yolu tutulduğu belirtilir. Hem de başarının, eğer kendisi başaramazsa bile sadece bu yolla geleceği duyurulur.

4- "KALEM", "MESED [TEBBET]", "MAUN", "KAFİRUN", "FİL", "KUREYŞ", "TİN", "BELED" SÛRELERİ ve TARİHSEL DEVRİM

İbrahim zamanında, kıyasıya bir din savaşı görülmez. İbrahim tektanrıcı olduğu halde, çoktanrıcı Mısır-Irak-Finike medeniyetleri ve Sodom-Gomora-Salem-Gerar gibi kent medeniyetleriyle din savaşlarından çok ekonomik ve sosyal savaşlar-çatışmalar sahnededir.

Çünkü İbrahim toplumu henüz tarihsel devrim yapabilecek güç ve stratejisi içinde değildir. Tarihsel devrim özlemi, hayali içinde tektanrıcı teorisini yükselterek toplumunu medeniyet devrimi yönünde eğiterek miraslandırır.

Muhammed ve Hicaz toplumunun durumu bunun tam tersi veya teorinin pratiğe uygulanışıdır. Hem de 2500 yıllık bir birikim ile olgunlaşmış olarak. Bu yüzden din savaşı kızışır. Tarihsel devrim sanki ortalarda görünmez, din savaşı gökleri tutar. Bu kutsallaştırma prosesinin getirdiği bir tersliktir.

Antik tarihte nerede alevlenmiş gökleri tutan bir din savaşı varsa, orada en yercil tarihcil devrim elemanları da din sembolleriyle kutsallaştırılır-eritilir. Modern mantıkla bakılınca veya modernleştirilmiş (kutsallaştırılma prosesinin devamı olan) idealizmle bakılınca ortada dinden başka bir şey göremeyiz. Bu noktada tarihsel maddeciliğin: tarihin gidiş kanunlarının anlamı ve değeri başlar.

Kureyş ululariyla Muhammed'in alıp veremediği bir tek "Allah" meselesi midir? Öyle görünür. Gerçekte, Kureyş-Mekke ululari; tefeci-bezirgânlıkta azgınlaşmış, daha çok zenginlik isteyen gözleri dönmüş babahanların bozuldukları şey "Allah" meselesi değil, Muhammed'in fakir fukarayı tutuşu ve kolektivizm isteyişidir.

Çünkü "Allah" Mekke-Medine'de-Hicaz toplumunda ilk kez duyulmuş bir şey değildir. İbrahim'den beri ulaşan geleneklerle, "Hanifler" tektanrıcılığı yaymışlardır. Yahudilerden de Allah fikri ulaşmıştır. Mekke ve Kureyşliler de "Allah"ın adını çağırmaktadırlar. Ama Muhammed'in "kesin" devrimci koyuşu, toplumu kıyasıya bir savaşa-alt üstlüğe sürüklemeyi veya o sürüklenişi öngörmektedir. Temeldeki bu savaş din çıkarlarına yansır ve din buyrukları, temeldeki bu uzlaşmaz-şiddetli devrimsel gidişle ordulaşıp cepheleşirler. Bu şiddetli ayrılış-ordulaşma-cepheleşme ve çatışmaların başlangıçlarını ilk Mekki sürelerde görebiliriz:

Kalem Süresi:

9- *"Onlar istediler ki sen yumuşak davranasın da onlar da sana yumuşak davransınlar."*
10- *"Şunların hiçbirine itaat etme! Yemin edip duran aşağılık!"*
11- *"Kınayan-dedikoduyla fitne yapan"*
12- *"İyiliğe engel olan, saldırgan, günahkâr"*
13- *"Kaba, sonra da kötülükle damgalı"*

Kureyş ululari, Ebu Sufyan ve Muhammed'in amcası Ebu Leheb gibileri böyledirler. Muhammed'i görünce ve duyunca çıldırıyorlardı:

51- "*O inkâr edenler, zikri, Kur'an'ın ilk öğütlerini işittikleri zaman, neredeyse seni gözleriyle devireceklerdi. 'O delidir' diyorlardı.*"

Tek yaptıkları aşağılamak-alaya almak-küçümsemekti önce.

15- "*Kendisine ayetlerinin okunduğu zaman: 'Eskilerin masalları' dedi.*"
"*Cinlenmiş*" *dediler, "alaya aldılar"...*

Peygamber işe önce akrabalarını uyarmakla başladı. Kureyş ulularından gizlice hiçbir şey uzun ömürlü olamazdı. Peygamber onların da yüzlerini gözlerini yakından görüp, gözlerine baka baka onları da Allah'ın birliğine davet etti. Belki biraz umudu da vardı.

Safa dağında Kureyş ulularıyla görüşmeye bile zaman bulamadığını ibretle yaşadı. Başta amcası Ebu Leheb kudurmuştu: lanetler-beddualar-küfürler savurarak toplantıyı dağıttı.

Peygamber bundan sonra daha kesin cihad ayetleri aldı: Göze göz dişe diş; kıran kırana bir devrim içine giriliyordu:

Mesed [Tebbet] Sûresi:

1- "*Ebu Leheb'in iki eli kurusun; zaten yok oldu ya.*"
3- "*Alevli bir ateşe girecektir*"
4- "*Karısı da odun hamalı olarak*"
5- "*Boynunda hurma lifinden bir ip.*"

Devrim ne amca, ne yenge, ne de yeğen tanıyordu; hepsi birbirleri için ölümden başka bir şey dileyemezdi. Var olma savaşıydı: Yoksul tefeci-bezirgânlar (plepler), zengin tefeci bezirgân asiller: (patrici) Kureyşlilere karşı yoksul köylü ve esnafı peşlerine takıp uzun ömürlü bir medeniyete geçecekler ya da doğmadan öleceklerdi. Kureyş asilleriyse öyle uzun boylu "Tevhid" mücadelesine gelemiyorlardı, zaten zengin olmuşlar, ezici zenginlikleriyle iktidarı elde tutup kısa ömürlü de olsa böyle medeniyete geçişi öngörüyorlardı. Oysa bu tip kent medeniyetleri çarçabuk yıldız gibi kayıp gidiyor, tarihten siliniyordu. Muhammed önderliğindeki plepler bunu sezmişler ve tarihin sunduğu bu fırsatı ölümüne değerlendirmek için kendiliğindenmişçesine ordulaşıyorlardı. Pleplere düşen, fakir-fukara halkı yanına çekmekti:

Ma'un Sûresi:

1- "*Dini yalanlayanı gördün mü?*"
2- "*İşte o öksüzü iter, kakar*"
3- "*Yoksulu doyurmaya önayak olmaz*"

Bunun en iyi yolu yeni bir din bayrağı açmaktı. Çünkü kutsallaştırma gidişi, o çağda biricik geçer ilgi alanıydı. Fakir-fukara edebiyatı ancak din bayrağının içinde değer kazanabilirdi:

Kâfirûn Sûresi:

1- "*De ki: Ey nankörler!*"
2- "*Ben sizin yaptığınız ibadeti yapmam*"
6- "*Sizin dininiz size, benim dinim banadır*"

İçine girilen tarihsel devrimin yöresel ayrımları, sınıfı boyutları bu yüzeysellikteydi. Ancak ufki-perspektifi boyutları, yöreden-bölgesele ve evrensele çıktıkça derin menfaatlerle örgülenip kuşatılmıştı.

Hicaz bezirgânlığı yazın Şam'a, kışın Yemen'e ticaret için kervan kaldırıp indirirlerdi; Güney Ticaret Yolu'nu geliştiriyorlardı. Orta Yol tıkandıkça, Güney Yolu önem kazanıyordu. Ve Bizans ile Fars medeniyetleri Hicaz'a dokunmadıkça, Habeş ve Yemen'i kendilerine çevirmek taktiğine sarılıyorlardı. Bizans, Habeşistan'ı çoktan kendisine çevirmiş, Hıristiyanlaştırmıştı. Sana'da, bir kilise yapıp Hıristiyan Hicazlıları kullanarak güçlenmek istiyordu.

Araplar, daha o zamandan, Güney Yolu'nun önemini sezmişlerdi. Kilise'yi sabote ettiler. Habeş ile aralarında "Fil" savaşı patlak verdi. Habeş ordusu, Kâbe'yi yıkmak üzere, filleri de kullanarak Kâbe yakınlarına kadar sokuldular. Muhammed'in doğumundan yaklaşık 150 yıl kadar önceye rastlayan olay Araplar arasında efsaneleştirilmişti: "Ebabil Kuşları" belki totemcil barbar atalardı, belki develere binmiş kuş gibi uçarak "siccil" taşlarını roket gibi kullanıyorlardı... Kutsallaştırılmış Kâbe böyle kurtarılmıştı.

Fil Sûresi bu efsanevi savaşı anlatıyordu:

1- "*Görmedin mi Rabbin fil sahiplerine ne yaptı?*"
2- "*Üzerlerine sürü sürü Ebabil kuşlarını gönderdi*"
3- "*Onlara atarlardı kızgın taşlar.*"
4- "*Onları başakları yenmiş sapa döndürdü*"

Bu savaş, Güney Ticaret Yolu'nun ve Hicaz'ın önemini (evrenselliğini) anlatan sembol olmuştu. Bu yüzden tarihsel devrimin boyutları ve derinliği de yöreselden evrensele doğru uzanıyordu. Hicaz toplumu bunun bilincinde olmasalar da, tarihe en geç giren (kentten medeniyete geçen) toplum olarak bunu kuvvetle seziyorlar ve tarihteki kontenjanlarını doldurmak istiyorlardı. Fil Sûresinin Allah tarafından vahyi boşuna değildi...

Yine Güney Ticaret Yolu geleneğinin vahiyle anılması ve ilk Mekki sûreler içinde Fil Sûresi ve benzerleriyle birlikte yer alması tesadüf değildi:

Kureyş Sûresi:

1- "*Kureyş (kabilesini) alıştırdığı için*"
2- "*Onları kış (Yemen) yaz (Şam) (ticaret yolculuğuna) alıştırdığı için*"
3- "*Kâbe'nin Rabb'ine kulluk etsinler*"
4- "*O, (Allah) ki onları, korkudan, açlıktan kurtardı, güvene kavuşturdu.*"

Yine Mekke şehri üzerine Allah ve Peygamber'in yemin edişi; Müslümanların bu olayları yeni kutsallaştırma prosesi içine alışları hep tarihsel devrimin müslümanca sembollerle belirtilişiydi:

Beled Süresi:

1- "*Yoo and içerim bu şehre (Mekke'ye)*"
2- "*Ki sen bu şehre girmektesin*"

Tin Süresi:

3- "*Ve bu güvenli şehre: el Beledu'l Emin'e (Mekke'ye) andolsun*"

Mekke-Kâbe- (Şam-Hicaz-Yemen-Umman-Basra-Hint arasında uzanan) Güney Ticaret Yolu-zekât-fakir-fukara-akraba-yoksul-yolcu; kısaca Hicaz halkı, hepsi *Kur'an*: Allah kelamıyla kutsallaşıp tarihsel devrimin değiştirilemez temel elemanları ve cephesi içine giriyorlardı. Antik tarihte tarihsel devrim böyle gerçekleşiyordu.

Kur'an, antik tarihte kutsal: kılına bile dokunamadan günümüze dek gelmiş (yazıya geçmiş) bir tarihsel devriminin teorisi ve pratiğidir. Onu yerli yerinde yorumlamak, antik tarihin gidiş kanunlarına yeterince aydınlık kazandıran bir örneği işlemek anlamına da gelir.

5- "ALÂK"- "DUHÂ" ve "İNŞİRAH" SÛRELERİ (MEKKE'DEKİ İLK SÛRELER)

Peygamberlik, başından beri izlediğimiz gibi, sanat-edebiyat veya şiir yaratışlarından çok farklı, bütünlüklü-topyekün-çok yönlü determinizmin temsilciliği işidir. Bu yüzden, sosyopatik-psikopatik-kompleksif "kişi" atılımlarından ayrılır; gerçekliğe-bilimsele-sezilere yaklaşır; bilimden ayrılan yanı, erken kutsallaştırma prosesi içinde gelmiş oluşudur. Meseleleri tepetaklak skolastik bir idealizm içinde koyuşu ondandır: kutsallaştırmamistisizm önde, gerçeklik sezileri alttadır.

Sanat atılımları veya nevrotik patlamalar kolay ve sorumsuz; hastalıklı gelişirler.

Allah, Muhammed'e bunu, "Duhâ" Süresinde birkaç cümlelik ayet ile özetletmiştir.

"*Seni şaşırmış bulup yola iletmedi mi?*" (7. Ayet)

Hicaz toplumu, İbrahim'den nakille gelen geleneklerle, "Hanif" denen öncülerin aktarımlarıyla, barbarlığın çoktanrıcı aşamalarıyla çalkalanmaktadır. Muhammed bu durum karşısında "şaşırmış", doğru yolu bulmakta zorluk çekmektedir. Tarihsel devrim görevinin, çok derinden dürtüşleriyle ileriye atılma vakti doldukça, Muhammed olgunlaşır. 35 yaşlarında

artık Mekke'nin "Nur" dağındaki "Hira" mağarasını, düşünce kanatlanışının vazgeçilmez ilk sessizlik ve yaratış ortamı yapar. Gündelik Mekke-Hicaz-Şam ve Yemen ticaret-sosyal ortamını yeri-göğü birbirine katarak yorumlayan, kuşbakışı peygamberdir ve tanrıcı "dağ" ortamına geçer. Kutsallaştırma-kutsallaşma prosesi içinde, elemanlarıyla birlikte yükselmeye başlar. Beyin, gündelik karmaşa ve hafızasından, düşünce yaratışı için bütünleştirme ve sonuçları kanunlaştırarak çarpıştırma hafızasına geçer; artık dünyevi mal-para-ün-poz-sömürü sisteminin üzerine çıkmıştır; kutsallık gidişinde derinleşir. Rüyaları, giderek berraklaşır: "bilinçaltı"nın gerçek yansıması halini alır. Unutulan-sisli rüyalar, bilinçaltının yüzeysel-sıkıştırılmamış hafızalarından; aydınlık-yaşam gibi etkili-berrak hatırlanan rüyalar derin-sıkıştırılmış kalıcı hafızalardan kaynak alır. Ve bunlar giderek, sentezleştirme yeteneği arttıkça sentetik hafızayı; zekâ ve aklı üste getirir. Bilinç-bilinçaltı burada karışsa da, kutsallaştırma gidişi, o gün için "yüzeysel bilinç" yerine geçer, bilinçaltı derinliklerinden gelen tarihsel görevin geniş-engin determinizmi, o yüzeysel bilinç ile temsil edilir. Bu yüz den dahiyane seziş ve sunuşlar, ancak tarihin gidiş kanunları aydınlandıkça açıklanabilir. Burada söz konusu olan; karşılaştığımız problem: sosyal derinlikli psikanalizdir. Kişilerin özel psikolojileri veya zihinsel dinamizmleri-gidişleri de bu sosyal derinlikler ele geçirilebildikçe aydınlanabilir. Bunu peygamberlere uyguladığımızda dinin şuuraltı ortaya çıkarılmış olur. Çünkü kutsallaştırma prosesi, sadece sosyal gidişle değil, onun içerisinde peygambercil kişi etkilenişleri ve etkileyişleri ile gelişir. Bu yaman bir diyalektik çarpışmadır. Tanrıların, peygamberlerin ve kitapların veya mitolojilerin (geleneklerin) yaratılış dinamizmi bu diyalektiğin, tarihin gidişi içindeki işleyişleriyle olur. Tarihin gidişiyle kişinin gidişi birbirlerinde yansıyarak, tarihi hızlandırırlar.

Duhâ Sûresi:

6- "*O seni yetim bulup barındırmadı mı?*"
8- "*Seni fakir bulup zengin etmedi mi?*"
7- "*Seni şaşırmış bulup yola iletmedi mi?*"

İnşirah Sûresi:

1- "*Biz senin (şaşırmış-bunalmış olan) göğsünü açmadık mı?*"
2- "*Ve atmadık mı senin üzerinden yükü*"
3- "*Ve o (yük) sırtını çatırdatmıştı.*"
4- "*Senin şanını yükseltmedik mi?*"
5- "*Muhakkak her güçlükle birlikte bir kolaylık vardır*"
6- "*Evet her güçlükle beraber bir kolaylık bulunur*"

Duhâ Sûresi:

9- "*Öyleyse sakın öksüzü üzme.*"
10- "Dilenciyi azarlama"
11- *"Ve Rabb'inin nimetini anlat."*

İnşirah Sûresi:

7- "*O halde boşaldığın zaman dur*"
8- "*Ve Rabb'ine.*" (ibadet et-kıymet bil...)

Duhâ Sûresi:

3- "*Rabb'in seni bırakmadı ve darılmadı.*"
4- "*Elbette senin sonun ilkinden (Peygamberlikten önceki zengin hayatından) iyidir.*"
5- "*Peygamberliğinde de geçmişini Rabb'in sana verecek ve sen razı olacaksın.*"

Alâk Sûresi:

1- "*Yaratan Rabb'inin adıyla oku*"
2- "*O insanı Alâk'tan (kan pıhtısından) yarattı.*"
3- "*Oku, Rabb'in büyük kalem sahibidir.*"
4- "*O, kalemle öğretti.*"
5- "*İnsana bilmediğini öğretti.*"...
19- *"Hayır ona (tefeci-bezirgân sistemine) boyun eğme, secde et ve yaklaş!"*

6- "FATİHA SÛRESİ" "KİTABIN ANASI"

(*Kur'an*'ın başlangıcıdır ve Mekke'de ilk inen sûrelerdendir. 7 ayettir. "Fatiha'yı okumayanın namazı olmaz" sözü, Hz. Muhammed'in buyruğudur.)

Kur'an bütünüyle ve yoğunlukla Allah'a (doğanın ve toplumun gidiş kanunlarına) methiyelerle ve uyum yapma prensipleriyle dopdoludur. "Fatiha" da özetinin özeti biçiminde bu doluluğu yansıtır.

1- "*Âlemlerin Rabbi Allah'a hamdolsun*"

Hz. Muhammed'e kadar hiçbir peygamberde ve hiçbir kutsal kitapta Allah'ın derin kavranışı, methiyesi ve ona uyum prensipleri bu denli görülmez.

Bu, doğanın ve toplumun gidiş kanunlarını daha etraflıca-derin biçimde ve topyekûn olarak sezmekten-sezerek kavramaktan ileri gelir. Ancak o çağda bu seziler "Allah" adına bağlanabiliyordu. Allah'ın 99 sıfatını irde-

lerken gördük; o sıfatlar hep doğa ve insan toplumunun gidiş kanunlarına daha doğrusu o seziyle kavranan tarihsel determinizme atıftır.

Burada, Fatiha Sûresinin ilk ayetinde de tarihsel determinizm doğa ve toplum gidişi olarak tümlük içinde sezilir:

"Alemlerin Rabbi" bütün insanların ve doğanın, hatta evrenin yaratıcısı-kanunlarını koyup yöneticisi, terbiye edip yetiştiricisi olarak anılır. Ve O'na şükredilir:

"*Allah'a hamdolsun!*"

Marx ve Engels bile, Allah'ı ve tektanrılı dinleri, doğal olarak o günkü bilgileri ışığında "arz-talep-fiyat" kanunlarının yansıması olarak yorumlamışlardır. Çünkü henüz toplumsal gidişin en çok görünen üretici güçler kanununu keşfedebilmişler, onu da ancak kapitalizme uygulayabilmişlerdir.

Allah'ın anlamı, bütünüyle irdelediğimizde daha iyi anlaşılacaktır ki, tamamıyla tarihsel determinizmin veya doğa ve insanın temel kanunlarının tümlüklü akışında kendini gösterir ve bulur. Evrimin bütünlüğü ortaya çıktıkça Allah daha iyi anlaşılır.

Dolayısıyla *Kur'an*'ın ve Hz. Muhammed'in Allah'ı kavrayışı kendi çağı itibarıyla bilimcil değil sezi düzeyinde, doğa ve insanı tümlükle kapladığı için, alt şuurca Marx-Engels'inkinden daha derinliklidir, diyebiliriz.

2- "*(O), Rahmân'dır, Rahîmdir*"

Yaratıcıların yaratıcısı sonsuz hoşgörülüdür. Alemlerin yaratıcısı ve yönlendiricisi olarak, iyilik ve kötülükleri sunan ve insan toplumunun bu yüzden düştüğü-düşeceği iyilik ve kötülüklere yine iyilik ve kötülüklerle yanıt verip onları kendi dengelerine oturtan-oturtacak olan yine Allah'ın (tarihsel determinizmin) kendisidir. Bu yüzden sonsuz hoşgörülüdür.

3- "*Din gününün (ödül ve ceza gününün) sahibidir*"

Antik tarihte barbarlar (Araplar onlara yani komün insanlarına "cahiliyeti yaşayanlar" derlerdi. İşte o kolektif komün insanları) medeniyetlere tarihsel devrim yaparak medeniyete (sınıflı topluma) geçerler, sonra da her antik medeniyet gibi iç savaşlarla çökkünleşirler ve başka barbar tarihsel devrimleri beklerlerdi.

Antik tarihte bu "ödül ve ceza günü" olurdu. Bu dinlerin bilinçaltıyla sezerek öngördüğü bir "din günü" haline gelmiştir. *Kur'an*, yeri gelince göreceğiz, hep bu tarihsel devrimleri örnek gösterir ve eski medeniyetler gibi çöküp yıkılmayacak bir medeniyete geçişi prensipleştirir. Yani komün gelenek göreneklerini medeniyet içinde sentezleştirmeyi geliştirir.

Ama yine de o "korku"yu içinden atamayarak insanları "din günü" ile uyarır:

İşte bu binlerce yıllık gelenek-görenekten sezilerle ders alarak "din günü"nü kendi toplumu için olabilecek bir "mükafat ve ceza"dan çıkaracak; insanlığın en son yaşayacağı evrensel sosyal devrimi ve ondan sonra gelecek olan dengenin egemen olacağı gerçek insancıl toplumu sezerce, insanlığın sınıflı toplumunun sınıfsız topluma dönüşeceği o yılları öngörürce; "din günü"nü bu gelecek günlere yakıştırır; Allah sistemi'ni bu yönde geliştirir.

> "Allah" (tarihsel determinizm) şüphesiz ki bu "din gününün" de biricik "sahibidir." [İnfitar]

4- "*Ancak sana kulluk eder, ancak senden yardım isteriz*"

Bu yüzden sadece Allah'tan (tarihsel determinizmden) korkulmalı, ona kul olmalı ve ondan yardım istenmelidir.

Bu aynı zamanda, "insan" karakterinin sezisi-isteği-uygulaması ve besleyicisidir de. Köle ruhlu insanlar, ne bu seziyi, ne isteği, ne uygulamayı, ne de ondan beslenmeyi başaramazlar. Bilinçaltları köreltilmiştir çünkü.

Peygamberler bu yüzden özlerinde hep komün gelenek görenekli olmuşlardır. Ve bunu geliştirmek istemişlerdir.

Toplumun temeli de, doğanın temeli gibi doğallıktan kalkar ve daima kendi kanunlarını yeniden gelişmiş biçimde üretmek üzere yol alır.

5- "*Bizi doğru yola ilet*"

İnsanları daima, peygamberlerinin sezdiği-kavradığı ölçülerde, tarihsel determinizmi anlama ve ona uyma yoluna girmesini ister. Bu yüzden *Kur'an* hep eski skolastik düşünce ve davranışlara karşı savaş verir. Kendi kavrayışı da skolastiktir şüphesiz ama antika insanlığın içine girdiği tarihsel devrimleri sezer, görür ve o gidişe ayak uydurur. Bu yüzden tarihsel devrime karşı duran tefeci-bezirgân ve derebeylere karşı daha "deterministi" bir skolastik olur.

6- "*Nimet verdiğin kimselerin yoluna*"

7- "*Kendilerine gazap edilmiş olanların ve sapmışların yoluna değil.*"

Çoktanrıcılığı ve her şeyi tefeciliğe ve bezirgânlığa çevirmiş olan Mekkelilerin ve benzerlerinin yoluna değil; peygamberlerin, özgür insanların, "tektanrı" (Allah) biçiminde ortaya çıkan daha gerçekçi deterministlerin

dolayısıyla hak-adalet sahibi olanların yoluna ilet.

Çünkü bu gidişi kavramak büyük bir "nimet"tir. Bizi doğru yola, bu nimeti verdiğin kimselerin yoluna ilet!

7- "ŞUARÂ SÛRESİ"

Peygamberlik her şeyden önce, bir "şair'lik, edebiyatçılık, uzmanlık, filozofluk işi değil, doğa ve toplumun gidiş kanunlarını aramak, bulmak ve onlara uyum yapmak için ters giden bütün uyumsuzlukları değiştirmek: devrimcilik işidir. Ve satıcılığa-memurluğa-laf ebeliğine-parlak sözlere hiç gelemez.

Muhammed bunu kendince çok iyi kavrar ve anlatır:

227- "*...Zulmedenler, yakında nasıl bir devrime uğrayacaklarını ve devrileceklerini bileceklerdir.*"

Daha Mekke devrinde, peygamberliğin ilk yıllarında Muhammed nasıl bir devrimci görevle karşı karşıya bulunduğunu kavrar ve devrimi dosta düşmana haber verir:

208- "*Bizim helak ettiğimiz her ülkenin mutlaka uyarıcıları vardı.*"
209- "*Onlara ihtar ederler sonlarını bildirirlerdi. Biz zulmetmiş değiliz.*"

Determinizm her çağda mutlaka kendi sözcülerini-elçilerini bulmuş, insanlığı uyarmıştır. Ama zamanımızda bile günün kurtarılması insanları daha fazla cezbettikçe, uzun vadeli programlar daima ertelenmiş, hasır altı edilmiş ve sorunlar birikmiştir. Bu daha şiddetli ve yaygın, her kişi ölçüsünde ve evrensel uyarılar gerektiğinin işaretleridir.

Muhammed kendi çağı içinde bunu etinde kemiğinde duyar ve bildirir:

210- "*Kur'an'ı şeytanlar indirmedi*"
211- "*Bu onlara yaraşmaz zaten yapamazlar da*"
212- "*Çünkü onlar, (Allah'ın uyarılarını) işitmekten uzaklaştırılmışlardır.*"

Şeytan, tefeci/bezirgânlık veya insana doğayı ve toplumu çapul etme öğretisini kışkırtıp yerleştiren sermayedarlıktır. Onlar determinizme uyum yapılması uğruna doğru şeyleri hissetmekten uzaktırlar. Sağduyuları bile körelmiştir. Bu yüzden *Kur'an* onların işi değildir, Onların işi kendilerine benzeyenleri ayartmaktır; onlarla düşüp kalkarlar:

221- "*Şeytanların kime ineceğini size haber vereyim mi?*"
222- "*Onlar her günahkar yalancıya inerler.*"

Peygamberleri satılık filozoflarla, oportünistlerle karıştırmamak gerektiği gibi, "şair" divanelerle de karıştırmamak gerekir:

224- "*Şairlere gelince onlara da azgınlar uyar.*"
225- "*Görmüyor musun onları, her vadide şaşkın şaşkın dolaşırlar.*"
226- "*Ve onlar yapamayacakları şeyleri söylerler*"

Demek peygamberlik her şeyden önce gerçekçilik ister. Bu ise bilim ile olur. Bilim o çağda, din geleneklerinin takibi ve yeni koşullara göre yeniden üretilmesiyle elde edilebilir. Muhammed bunu kendince her sürede tekrarlar:

227- "*Ancak inananlar, iyi işler yapanlar, Allah'ı çok ananlar ve kendilerine zulmettikten sonra bile (zulmedenlere) üstün gelmeye çalışanlar böyle değildir. Zulmedenler, yakında nasıl bir devrime uğrayarak devrileceklerini bileceklerdir.*"

"Allah'ı çok anmak" demek, determinizm: gerçekler üzerine yani doğa ve toplumun gidişi üzerine kafa patlatmak ve o uğurda savaşmak demektir. Bu şekilde "geçici dünya menfaatlerinin büyüsünden" kurtulunabilir. Ama bunun için de daha işin başından buna yatkın olmak ve öyle bir çevrede yetişmiş olmak gerekir. Ki zulümlere ve zalimlere rağmen sonuna dek davasını güdebilsin; yılınadan azimle savaşabilsin...

O zaman Allah'ı ve meleklerini (Cibril'i) yani gerçeklerin; doğanın ve toplumun temel kanunlarının uyarıcılarını-sesini içinde hissedebilir:

192- "*Muhakkak ki Kur'an alemlerin Rabbinin indirmesidir.*"
193- "*Onu', Ruhu'l Emin (güvenilir ruh olan Cibril) indirdi.*"
194- "*Senin kalbine; uyarıcılardan olman için*"
195- "*Apaçık Arapça bir dille.*"
196- "*O'nun söyledikleri ve evvelkilerin kitaplarında da vardır.*"
197- "*İsrailoğulları bilginlerinin onu bilmesi de onlar için bir delil-belge değil mi?*"

8- "FURKAN SÛRESİ"

"Furkan", hakkı batıldan ayırma yeteneğidir. Mekke devrinin ortalarında indirilmiştir.

Muhammed'in Allah kavrayışı, İbrahim'den 2500 yıl sonra geliştiği için, "furkanı" da o derece yüksek yetenekli bulunur. Peygamber bu determinizme şükretmekten kendini alamaz:

1- "*Alemlere uyarıcı olması için kuluna furkanı: Doğruyu-yanlıştan ayırma yetisini indiren Allah pek kutludur.*"

Ve İbrahim'i ve İbrahim'den önce tektanrı fikrine doğru gelişmiş olan Hanok-Nuh gibi Semit şeflerini de benimser...

3- "*O'ndan (Allah'tan) ayrı olarak, hiçbir şey yaratmayan, kendileri yaratılan ve kendilerine dahi ne zarar ne de yarar veremeyen; öldüremeyen, yaşatamayan, diriltemeyen birtakım tanrılar edindiler.*"

Oysa Muhammed'in tektanrı anlayışı determinizme uymuştur:

2- "*...Her şeyi yaratmış, ona ölçü, biçim ve düzen vermiştir.*"

Her şeyi yaratan, her geçen gün daha iyi anlaşılıyor ki, doğanın ve toplumun gidiş kanunlarıdır. Bu buluşla Muhammed'in Allah'ı kavrayışı determinizme uyar. Yeri-göğü-doğayı-toplumla harmanlayarak düşündüğünde ve her adımda bunlarla ilgili bilgilerini-sentezlerini geliştirdiğinde tekrar tekrar Allah kavrayışını, determinizme daha gerçekçi uyumluluk içine sokmuş olur. Veya onun determinizm gerçekçilik anlayışı Allah kavrayışı veya isimleri içinde erir:

"*Görmedin mi Allah bulutları sürer, sonra onları birbirine geçirir, birbirleri üzerine yığar-sıkıştırır. Aralarından yağmurun çıktığını görürsün. Gökteki bulut dağlarından bir dolu indirir ki, onunla dilediğini vurur, dilediğini de ondan öteye çevirir. Şimşeğinin parıltısı gözlerini alır.*"
"*Görmedin mi göklerle ve yerde olan kimseler, kanatlarını çırparak uçan kuşlar Allah'ı tespih ederler. Her biri kendi duasını ve tesbihini bilmiştir. Allah da onların ne yaptıklarını bilmektedir.*"
"*Göklerin ve yerin mülkü Allah'ındır. Dönüş de Allah'adır.*"
(Nur Süresi: 43-41-42. Ayetler)

Kur'an'ın bir başka adı da "Furkan"dır. Sümer ve Semit geleneklerine ve *Tevrat* ile *İncil*'e olduğu gibi ezberci bir şekile dayanmaz; onları kendi çağının tarihsel devrim görevlerinin süzgecinden geçirerek yeniden üretirken, yepyeni Allah ve toplum sentezlerine ulaşır; doğruyu yanlıştan ayırt eden yeni daha yüksek akıl yürütme ve bilgiler manzumesi sentezlerine ulaşılmıştır.

Bu yüzden *Kur'an*'a modern uzman yaklaştırmalarına benzer yüzeysel yakıştırmalar, uydurma-sosyopatik ve psikopatik: objektif ve sübjektif hastalıklı kalır:

5- "*Dediler: Eskilerin masallarıdır, onları yazdırmış, sabah akşam onlar kendisine okunuyor.*"

Eğer sadece eski geleneklerin tekrarı olsaydı, düz mantıkla *Kur'an* parça parça değil birden topyekûn inerdi. Düz mantıkla inkar edenler de böyle düşünürler ve bu yolla inkârlarını dayatırlar:

32- "*İnkâr edenler: Kur'an ona bir defada indirmeli değil miydi? dediler...*"

Oysa gerçek bir teori daima, içinde bulunulan veya içine girilen üretici güçler gelişiminin uyarıları-dayatmaları altında ve gerekli bir süreç içinde

gelişir; insanın düşünce gelişimi de bu gidişe uyar. Yeni kuşakların eskilerden ayrılışı ve çatışması da bu gidişe karşı "uyum" geliştirme sorunu olur. Bütün gerçek peygamberler ve vahiyleri determinizmin bu esasına uyarlar. Hz. Muhammed ve *Kur'an* bu gidişin en son en belirgin ölümsüz örneğidir. Bu yüzden ayetler ve peygamberler bu konuda kendinden emin ve kesindir:

> 32- "..*Biz onunla* (parça parça inen *Kur'an* ile) *senin* (insanların) *kalbini sağlamlaştırmak* (kolayca ezberlenmesini sağlamak ve yeni-çeşitli olaylara karşı yeni ayetlerle ufkunu açıp takviye etmek) *için onu böyle parça parça ve ağır ağır okuduk*."

Muhammed düz mantıkla eleştirip sırtı yere getirilecek gibi değildir; ondan rütbe-şan-şöhret-makam-zenginlik beklerler; güçlerine güç katacak hazır bir güç varsa tapmaya hazırdılar:

> 7- "*Dediler: Bu Peygamberlere ne oluyor ki yemek yiyor, çarşılarda geziyor? Ona uyarıcı olacak bir melek indirmeli değil mi?*"
> 8- "*Yahut kendisine gökten bir hazine atılmalı, yahut kendisinin ürününden yiyeceği bir bahçesi olmalı değil mi?*
> *Ve zalimler, 'siz sadece büyülenmiş bir adama uyuyorsunuz' dediler.*"
> 41- "*Seni gördükleri zaman mutlaka eğlence konusu yapıyorlar: Allah bunu mu Peygamber olarak göndermiş.*"

Demek bugün modern çağda karşılaştıklarınız, en eski tefeci-bezirgân ve küçük burjuvanın güce tapan marazi-hastalıklı ruhunun yeniden üretilmiş biçimidir. Güç varsa peşinden gelirler, yoksa küçümseyip alay konusu yapmaya kalkarlar; ama akılla-bilimle insan gibi savaşmazlar; daha da zora gelirlerse, sözle-alayla öldüremediklerini kalleşçe susarak olmazsa arkadan hançerleyerek öldürürler...

Sadece bilim olarak, doğru olduğu için veya doğru yolu bulma uğruna, peygamberlere her şeyini vererek ve her şeyi göze alarak kaç kişi savaşabilir?

Doğrusu modem çağda da bütün sosyal devrim gelişimlerine karşın durum pek fazla değişmiş değildir. Hep bir vaadin peşine, maddi-manevi bir gücün peşine, pratik çıkara takılıp gelinir. Zafere ulaşırsa ne ola; zafer yağmalanmadıkça, herkes payına düşeni almadıkça, yine peygamberlik para etmez. O Allah'ın da, peygamberinin de, kitabının da içine ederler.

Kimse kalkıp bilim-doğru-hak uğruna; sadece bunlar için, hiçbir şey beklemeksizin; tersine, bir canlının doğaya ve topluma yük olmadan; bir arı-karınca misali konduğu çiçeği incitmeden dengeyi koruyup geliştirmeye vakfedişi gibi, kendisini vakfederek üzerine düşeni yapmaz; illâ çapulunu, hem de paranoyakça aza kanaat edemeyen çapulunu sürdürecek; heybesini doldurmadan rahat edemeyecek ve rahat vermeyecek...

Bu açıdan sosyal devrimler bile sadece kendi çağını kurtarabiliyorlar; belki kurtaramıyorlar. Çünkü kendi mantıklarının öngördüklerine bile, ne kapitalizmin, ne de sosyalizmin adına gelişmiş bulunan sosyal devrimler ulaşabilmiş değildirler. Bu yüzden son duruşmada olayların inatçılığı sürmeden yapamayacak ve bilimin veya gerçeklerin: doğa ve toplumun gidiş kanunlarına uyumun herkesçe kavranışı-uygulanışının zorunluluğu acı-keskin olaylarla karşımıza dikilecek.

Belki tarih bu yoldan bize, yeterince anlayamadığımız ve ayak uydurmaktan geri durduğumuz antik ve modern peygamberlerin yolunu açarak; onların yolunu yürümek zorunda bırakarak, onları anlamamızı ve determinizme uymamızı sağlayacak.

Çünkü antik tarihten beri süregelen devrimler kendi programlarının hedeflerine, sırf insanın çapul etme düşünce ve davranışını determinizmin emrettiği gibi yok edemedikleri için ulaşamamışlar ve bu, binlerce yıldır, yeniden üretilerek dev problemler halinde insanlığın önünde katlanarak yığılmaktadır.

İster istemez artık determinizme (kanunlara) uyum gelişmek zorunda kalacaktır. Bu ise bilinçle gelişmekten-her kişinin görevini kavramasından: "insanlaşmaktan" başka bir yol tanımayacak bir gidişi öngörür.

9- "KASAS SÛRESİ"

Kapitalizmin geçer akçe sözü şudur: "Parası olan ayakta kalır; parası olmayan yerin dibini boylar."

Her şeyin "kâr" ile ölçüldüğü kapitalizmin azgınlaşarak irad yiyici yaşlılık çağına girdiği ve tüketim kanserini demir perde gerilerine bile sıçratıp boyuna ürettiği zamanımızda bu söz basbayağı tutuyor doğrusu. Ama kâr illüzyonuna tutulmayanlar biliyorlar ve seziyorlar ki, son duruşmada daima dibi boylayanlar, *Kur'an*'ın güzel deyişiyle "işlerini süsleyip-dünya malına taparak şımaranlar" olmuşlardır. Bu gerçek en temelli gerçektir, değişmesi şöyle dursun, gerçekleşmesi evrensel boyutlara ulaşmadan rahat durmayacak derin kanunların işleyişidir:

"Parası olan ayakta kalır; olmayan yok olur" sözü ne kadar yaygınlaşırsa, bilelim ki Hz. Muhammed'in Allah buyruğu olan şu deyişleri o kadar çok söylenecek ve o kadar çok evrenselleşecektir:

> 60- "*Size verilen her şey dünya hayatının geçimi ve süsüdür.*"
> "*Allah'ın (doğa ve toplumun gidiş kanunlarına uyum gösterme çabalarının) yanında olan ise daha hayırlı ve daha kalıcıdır.*"
> "*Aklınızı kullanmıyor musunuz?*"

Ve o zaman için bütün antik medeniyetler gidişi buna örnek oldular: Zenginlikte ve dünya hayatının süsünde ileri gidip şınardıkça çürümüşler

ve barbar alçakgönüllü kolektif de aynı mekanizma üzerine gelişip onu yeniden üretmekten başka bir şey yapmamışlardır. Bu yüzden gidicilikleri kesindir. Çünkü doğa ve insanın gidiş kanunlarına ezeli-ebedi uyumsuzluk içindedirler. Doğuştan günahları budur ve kurtuluşları "uyum"dadır. Yoksa cezaları kendi elleriyle hazırlanan ve insanlığı da, doğayı da ziyana sokan ölümden başka bir şey değildir. Ancak bu kez yok oluşları barbarlarla değil, bilimle, uyarılarla, olmadı proletaryayla-işsizlik-pahalılık-durgunluk krizlerinin evrencil yaygınlaşması ve kendilerinin bile kendilerinden yüz çevirip rejimlerini güdememeleriyle tersine muhaliflerine teslim oluşlarıyla gelişecektir. Çünkü eğer bu uyumsuzluk faciası "sözle şımarma", "dünya malına tapma" herkesçe denenip sınandıkça panzehiri de herkesçe kolay anlaşılır ve uygulanır hale gelecektir.

80- "*..Buna ancak sabredenler kavuşturulur*"

Kaarun, Musa toplumundan idi ve pek debdebeli zenginlerden idi:

79- "*Kaarun süsü içinde kavminin karşısına çıktı. Dünya hayatını isteyenler: Keşke Kaarun'a verilenlerin bir benzeri de bize verilseydi, dediler, gerçekten onun büyük şansı var*"

Modern çağda da kapitalizm ve emperyalizm, dünya insanlığının karşısına bilhassa ABD süsü ve debdebesi içinde çıkıyor ve her türden insanı sosyalist olsun, derebey olsun imrendiriyor. Nice toplumcul gelenekli-sosyalizme girmiş toplumu bile şeytan iğfali gibi kandırabiliyor.

80- "*Kendilerine bilgi verilmiş olanlar ise: Yazık size, dediler, inanan ve iyi iş yapan kimse için Allah'ın* (doğa ve insanın gidiş kanunlarının) *sevabı daha hayırlıdır.*"

Ama ne çare ki "dünya süsü" gündelik yaşamın vazgeçilmez cazibesidir. Günlük yaşamaya düşünmeye ve davranmaya alışmış insan beyninin, uzun vadeli gidiş kanunlarını bilmeye ve uymaya sabrı yoktur. İnsan cehenneme böyle kısa vadeli hesaplarla çarçabuk gider ve çevresini götürür. Cennet uzun vadelidir. O ise sabır işidir; cennet, doğa ve toplumun günümüze kıyasla çok büyük alçakgönüllü tüketim koşullarını gerektiren işleyiş kanunlarına uyumdur. Ama bilim ister:

80- "*Buna ancak sabredenler kavuşturulur.*"

Çünkü bütün insanların yeryüzü ölçüsündeki deney-bilim-bilinç çabalarıyla oluşturulmuş geniş-esnek-hoşgörülü-bütün zincirlerden kurtulmuş; özgür ve gönüllü kolektivizmi gerekir!

"*..Dönüşünüz banadır. O zaman size yaptıklarınızı haber veririm.*" (Ankebut Sûresi, 8. Ayet)

10- "RUM SÛRESİ"

Güney Ticaret Yolu'nda, Yemen'i Acem: Fars medeniyeti; Habeş'i Bizans: Doğu Roma medeniyeti kendisine çevirmiş çekişiyorlardı. İran medeniyeti, Şam, Kudüs ve Mısır'ı almış; Anadolu'da İstanbul'a dek yayılmıştı. Ama Fars; İran medeniyetinin vakti çoktan dolmuş çürümekteydi. Peygamber bunu seziyor ve biliyordu. Bizans tektanrıcıydı. Ve Bizans, Habeş kanalıyla Peygamber'in muhalefetini destekliyordu. Müslümanlar da bir avuç olsalar bile tarafsız kalmamışlar Bizans'ı tutmuşlardı. Rum Sûresi bu olayların üzerine yorumlar ile başladığı için bu adı almıştı.

Allah ve peygamberi, Fars'ın yenilmesini Rumların kazanmasını istiyordu:

2- "*Rum yenildi.*"
3- "*En yakın yerde onlar bu yenilgilerinden sonra yeneceklerdir.*"
4- "*Birkaç yıl içinde, bu yenilgilerinden önce de sonra da emir Allah'ndır. O gün müminler sevinirler.*"
5- "*Allah'ın yardımıyla dilediğine yardım eder. O galiptir, esirgeyendir.*"

624 yılı Bizans, İran'a karşı askeri başarılar kazandı. Muhammed de Bedir'de küçük ama önemli bir zafer kazandı. Bundan sonra Bizans'ın da İslam'ın hedefleri arasına girdiğini buluruz. Çünkü hedef evrenselliktir. İbrahim ile başlayan ve alt şuurda parlayan bu hedef, artık gerçeklik içine girecekti.

Ama cihadın temeli; sosyal adalet ve eşitliğe dayanıyordu:

28- "*..Sizin ellerinizin altında bulunan (köleler hizmetçiler) sizinle eşit değiller mi?*"
38- "*Akrabaya, yoksula, yolcuya zekât ve sadakadan hakkını ver...*"
39- "*İnsanların malları içinde, verdiğimiz faiz Allah katında artırmaz. Ama zekâtlar sevaplar artırır.*"
41- "*İnsanların elleriyle kazandıkları yüzünden karada ve denizde fesat çıktı. Belki dönerler diye, Allah onlara yaptıklarının bir kısmını tattırıyor.*"

11- "LOKMAN SÛRESİ"

Daha Mekke devrinde ilk filozofçul düşünce ideoloji ısınmaları ve bildirimleri kanıksanır kanıksanmaz, pratik tarihsel devrim hedefi her iki taraftan da, Kureyş zenginlerince de, Müslüman çekirdeği tarafından da anılmaya başlanır. Çünkü kuru lafa herkesin, hele barbarın karnı herkesten çok toktur; yapılacak iş varsa yapılır. Kureyş zalimleri de onu sorup kışkırtır:

28- "*Doğru iseniz bu fetih ne zaman diyorlar*"

Henüz çekirdek zayıftır, vakit gerekir. Peygamber bunu elleriyle tutar. Çünkü "yetişmek" "yetiştirmek" veya "yaratmak" denen olayın zahmetini ve koşulların bir araya gelişinin zorunluluğunu sezer:

> 24- *"Sabrettikleri ve ayetlerimize kesinlikle inandıkları zaman, onların içinden buyruğumuzla doğru yola ileten önderler yetiştirmiştik."*

İsrailoğulları için geçerli olan bu gerçek Hicaz toplumu için de geçerliydi. Vakit dolmalıydı:

Devrim bir sıçramadır. İnsan beyni o sıçramaya hazırlanmamış, ne olduğunu bu sıçrama içinde birdenbire anlayamaz. Ve her kişi bulunduğu cephenin içinde neyse odur.

Fetih günü devrimden yana geçişler olsa da, işin aslı önceden inanmaya ve hazırlanmaya bağlı kalır. Hazırlık hep o kısa süren devrim zamanı içindir, daha fazla "mühlet verilmez".

Hicret'ten 6 yıl sonra Muhammed açık açık fetihten söz edecektir: Fetih Süresi şu ilk ayetle başlar:

> *"Biz sana apaçık bir fetih verdik."*

Çünkü devrim içine girilmiştir.

Muhammed insan için en zaruri ihtiyaçlar dışında hiçbir mala mülke-süse-geçime gerek olmadığını anlamış bilge ve alçakgönüllülerdendi. Ama eşleri, kadınlar, daha o zamandan içine düşürüldükleri erkek malı olma yolunda süs-ev ve debdebe düşkünlüğünü geliştirmekten başkaca bir yol güdemiyorlardı.

Zafer ve ganimet paylaşımında peygamber eşleri de bu düşkünlüklerini apaçık belli edince, şu ayetler *Kur'an*'ın en temel gerçeğini bir kez daha hatırlatmaktan geri durmadı. *Kur'an* başta Peygamber'i ve yakınlarını uyardı.

> 29- *"De ki: Fetih günü geldiğinde, inkâr edenlere inanmaları için mühlet de verilmez."*
> 28- *"Ey Peygamber! Eşlerine söyle: Eğer siz dünya hayatını ve onun süsünü istiyorsanız gelin size mût'a (boşanma bedeli) vereyim ve sizi güzellikle salayım!"*
> 30- *"Ey Peygamber'in kadınları! Sizden kim açık bir edepsizlik yaparsa onun için azab iki kat yapılır. Bu Allah'a göre kolaydır."*
> 33- *"..Ey Ehl-i Beyt Allah sizden, kiri gidermek ve sizi tertemiz yapmak istiyor."*

Demek toplum yolunda, doğa ve toplum kanunlarına uyma çabası: devrimci yol, insanı bütün kötülüklerden alt bilinç (nefis) kötülüklerinden arındıran bir yoldur. Nefsi terbiye eden bir yoldur. Ki bu yolu Peygamber kendisinden bilir ve kendisine en yakın olmuş insanları da bu yolda te-

mizlenmiş görmek ister. Ne var ki herkes Peygamber olamaz... Kendisini Peygamber sülalesine veya Ehli Beyt'e, onun ev halkına ve soylarına sokmak isteyenler de sırf soy itibarıyla tertemiz peygamberci olmak isterler; bu modern çağa dek sürüp gelmiştir. Oysa Muhammed gibileri ve onun tarihsel görevleri binlerce yılda bir gelmektedir. Soy-sop ile veya yakınlık ile olabilecek bir şey değildir. O temel bir olanak sağlayabilir. Ama o temeli kullanmak kişinin koşullarına-görevlerine-kavrayışlarına bağlı olarak gelişir... Peygamber'e düşen elbette bu olanağı belirtmek ve uyarmaktır...

Ve doğaldır ki her önüne gelen Hz. Muhammed olamaz ve *Kur'an*'ı vahiy alamaz.

> *"Elçileri (Peygamberleri) onlara dediler ki:*
> *"Biz de sizin gibi insandan başka bir şey değiliz. Fakat Allah, kullarından dilediğine nimetini (ayetlerini) lütfeder. Allah'ın izni olmadan biz size delil getiremeyiz. İnananlar Allah'a dayansınlar."*

Ama pekala Peygamber'i ve *Kur'an*'ı anlayıp ona uyabilecek insanlar çoğalabilir. Çünkü tarihsel determinizm bir kez yeni çağını açmış ona göre önderlerini ve kitlesini çıkarıp yola koyacaktır. Akıllılar öğüt alıp teşkilatlanırlar. Hatta tarihsel devrim keskin savaşlarla ilerledikçe, tefeci-bezirgân şeytanı Ebu Süfyan dölleri bile yola gelirler:

> *52- "Kur'an insanlara bir tebliğdir. İnsanlar bununla uyarılsınlar, akıllı olanlar öğüt alsınlar."*
> *22- "İş olup bitecek, şeytan dahi diyecek: Allah size hak olarak doğru vaddetti, ben size vadettim ama bu yalandı. (...)"*

Kitaplı olsun kitapsız olsun her peygamber irili ufaklı tarihsel devrim dalgalarının yarattığı gerçek bir liderdir. Bu yüzden sözleri-davranışları, varsa kitapları, bu sağlam tarihsel devrim olayından; kendi yaşadığı çağın belirleyici komplike olaylar bütünlüğünün bilinç ve bilinç altında yarattığı etkilerden kaynaklanır. O ölçülerde de sağlam temellere oturmuş gerçekliğin yansımasıdırlar:

> *24- "Görmedin mi? Allah nasıl bir benzetme yaptı; güzel söz-doğru söz, kökü yerde, sağlam dalları gökte olan güzel bir ağaç gibidir ki o ağaç yine Allah'ın izniyle daima yemişini verir."*
> *26- "Kötü sözün durumu da gövdesi yerin üstünde, kolay koparılan, kökü olmayan kötü bir ağaca benzer."*
> *27- "Allah inananları, dünya hayatında da, ahirette de sağlam sözle sağlamlaştırır (kararlı-istikrarlı kılar)."*

Allah zalimleri sapıtır ve dilediğini işleyip yapar.

"Kötü söz" denen şey, doğa ve insan toplumunun gidiş kanunlarına temelden karşı çıkan, uyum yapamayan kişi-zümre veya sınıfların sözleridir.

Son duruşmada bu yüzden uyum yapanlarca yok edilirler veya eritilirler.

"İyi söz" doğa ve toplumun gidiş kanunlarına sezerek veya bilimsel olarak uyum yapmaya çalışanların yorumlarıdır. Son duruşmada (nice eziyetlerden sonra da olsa) zafer "iyi söz"ün doğa ve insan toplumunun gidiş kanunlarını ortaya koyan gerçek teorinin ve pratiğin olacaktır. İnsanlık bu yolu tutmak mecburiyetindedir.

Ancak "her nefis" yani her kişi, bilinci ve alt bilinciyle, gücü oranında bu yolda yürüyebilir. "Kişi" veya "nefis", bu yolda yürürken kendisi için "kazandığı" her zerre doğa ve toplum dengesine o derecede uyumsuzluk olarak topluma ve kendisine geri tepecek ve onunla cezalandırılmış olacaktır. Doğa ve toplum dengeleri bu derece hassastır. Bu hassas ritmi sezen her sağ duyulu insan "Allah'tan: gidiş kanunlarından" korkar ve korkmalıdır veya o derece hassas, dikkatli olmalıdır.

12- "HİCR SÛRESİ"

27- "*Cann* [iblis, şeytan]*'a gelince onu da insandan daha önce, nüfuz eden kavurucu ateşten yarattık.*"

Şeytan da insandan önce ve ateşten yaratılmıştı. Gelenekler, kendince, yazısız tarihte (tarih öncesinde) geçen komünal tarihi, kutsallaştırma prosesi uyarınca sembollerle yorumlamışlardır. Prose (gidiş) değiştikçe, kutsallaştırma aşamasına göre yorumlar anlayışa göre değişir, başkalaşır.

Şüphesiz ki şeytan da, cin de medenileşmenin getirdiği bakış açılarıyla yorumlanmıştır. Ancak beyinler, kutsallaşma prosesi ile kurulduğu için, totem-inanışları gerilerde kaldığı ölçüde onlara şeytan-cin yakıştırmaları yapılmıştır. Çünkü medeninin, gökselleşmeye başlayan insan ve tabiat tanımlarının temsil ettiği toplumun çıkarlarına ters düşen barbar toplumların totem sembolleri, onlara şeytan-cin gibi gözükmüştür.

İlk Irak medeniyetine geçmiş Semit göçebe ve kent barbarlarının, tarım verimliliğinin sembolü yılanı şeytan: kandırıcı gibi algılayışları; kendi 4 büyük ırmağın suladığı Kafkasya eteklerinin - Van yaylalarının; onu yitirdikten sonra öldürücü bir sıla hasretiyle cennet ülküsü haline getirmişler; insanın (medeniyetin) balçıktan tekniksiz doğal olanaklarla yaratılışının Adem-Havva yaratılışı halinde algılanışı; göçebe ve kent kabilelerinin semitlerde Habil-Kain veya Kabil, öyküleriyle yorumlanışı; Süleyman'ın cinlerle-kuşlarla konuşup anlaşması ve benzeri hep kutsallaşma prosesine göre düşünmeye ve davranmaya alışmış beyinlerin totemden kopuşamayan sembolleştirici düşünce sisteminden kaynaklanmış en bilinen örnekleridirler.

Gerçekte hepsi en temelde üretici güçler gelişimine dayanırlar; o gidiş, derin-köklü ayrıntılı kavranıp, toplum gidişi içinde titizce izlenmedikçe, olmadık saçma-havada kalmış kafa karışıklıklarına ve spekülasyonlara düşmekten kurtulamayız.

Geleneklerin şeytanın ve cinlerin ateşten yaratılmış olmaları üzerinde duruşlarına ve insandan daha önce yaratıldıklarına dair bir prose çizdiklerine bakılırsa, bu uydurma-gelişigüzel bir yorum katkısı sayılmamalıdır.

Ateş, orta vahşet çağının yaratığıdır. Ama en çok ve medeniyete en yakın geçmişte onu aşağı barbarlıkta, çömlekçilik ve ev işlerinde, totem sembollü kadın tanrılı kabileler kullandılar.

Kadın tanrıların sembolü ateştir. Tapınaklarda ateş hiç söndürülmeden yakılırdı.

Demek şeytan ve cin algılarını en azından aşağı barbarlığa dek indirebiliriz. Aslında prose, vahşet çağında ilk cinsel yasaklar ve ateşe dek gider; bilinç-bilinçaltı "ruh" gelişimi içinde totemizm ile birlikte oluşur. Çözümü de öyle olacaktır...

Burada konumuzla ilgili olduğu kadarına değinirsek, ateş sembollü kadın tanrıların veya önderlerin, kabilelerini yönetme ve düşünce geliştirme işinde kullandıkları büyü-fal seremonilerinde ateş de, kadın da ve onun gelecekten haber verme, toplumu yönetme (büyü-fal) işleri de, bilerek dokunulmazlaşan saygı ve korku uyandırıcı elemanlar haline gelmişler ve yabancı kabilelerce de kendi gidişleri de buna uyduğu için, buna uyulmuş ve yaygınlaşmıştır.

Medeniyete geçilince sadece kutsallaşma gidişi yeni bir aşamaya girmiştir. Kutsallaştırma sürdüğü için kadın tanrılı-ateş-büyü sembollü totemli kabileler, medeniyet insanlarına şeytan-cin gibi görünmüş ve algılanmıştır.

Hicaz kent toplumu bu gidişten en az beş-altı bin yıl sonra gelmesine karşın kendisi de yazısız tarih öncesi toplumudur. Bu, iki zıt gidişi kendisinde sentezlemek zorunluluğunu getirmiştir:

1) Kutsallaştırma gidişinin dinamik bir elemanıdır. Kutsallığı göklere sıçratmaya hatta kutsallar kutsalı olmaya hazır bir toplumdur: Tarihe yeni yeni girmektedir.

2) Fakat kentten medeniyete geçecek en son toplumdur, yani kutsallar kutsalı olmak için tüm eski geleneklere (birikimlerine) sahiptir.

Bu hem barbar olup, hem de medeniyeti anlamak gibi bir üstünlüğü, geç geliş meziyetini kazanmak fırsatını vermiştir onlara. Muhammed'in savaşıyla bu meziyet kazanılacaktır. Temel, İbrahim'den intikal ile gelir...

Şairler, cinleri olan, cinlerin yol gösterdiği, cinlerden haber alan-veren insanlardır. Bir çeşit eski büyü-fal işlerinin babahanlıkla birlikte yaygınlaş-

ması ve tanrısallıkların gelişimiyle halk arasında deyim yerindeyse "ayağa düşmesi"dir. Bu işi de sazla-sözle şairler yapmaktadırlar.

1500-2000 yıl öncelerindeyse bunu İsrailoğullarında peygamberler yapmaktaydı. Peygamberlik geleneği İsrailoğullarından Asurlulara geçtikten sonra bu gelenek her yana yayılmış olmalıdır. Ve biraz gelenek, destan ezberleyip düşünce kırıntısı yumurtlayanlar şair olup gelecekten haber veren falcı-büyücü işlerine de girerek diyar diyar dolaşırlar; ilhamlarını Allah'tan değil de cinlerden aldıklarına inanırlar. Cinlerinin şahıs adı gibi adları olur; onları çağırıp görüşürler...

Hicaz toplumunda şairlerin durumu budur, halk arasında tutulup beslenirler. Gelecekten haber almak, bilinmeyene, cinlere karşı olan korku-heyecan etkileriyle şairler bir renktirler ama kabile-kandaş aile köklülüğü yanında aşağıdırlar.

Kureyş uluları bu yüzden, Muhammed'i, deli bir şair yerine koyup aşağılamak, etkisini gidermek isterler. Mekke devrinde yaptıkları hep budur:

> 6- "*Dediler ki: Ey kendisine zikir öğüt indirilmiş olan, sen mutlaka cinlenmişsin*"

Muhammed gocunmaz, daha önceki sûrelerde belirttiğimiz gibi silahı tersine çevirmesini bilir; ulusların psikolojisini derinden yakalamıştır; Lut kavmini ve Sodom'u örnek verirken ve her zaman şu gerçeği alınlarına yafta olarak çiviler:

> 84- "*Kazandıkları (bencil zenginlikleri) kendilerinden hiçbir şeyi (kötülüklerin azabları) savamadı.*"

Hicaz toplumu, İbrahim'den beri intikal ile gelen 5-6 bin yıllık geleneklerle, barbarlıktan henüz çıkmakta olsalar bile akıllarını geliştirmiş bir toplumdur. Şeytan konusu da artık giderek cinler gibi ruhsal olaylar içinde incelmiş biçimlerde yorumlanmaya başlamıştır:

> "*Senden önce hiçbir resul ve nebi göndermemiştik ki, Onun istekleri içine kesinlikle şeytan karışmış olmasın. Fakat Allah şeytanın (ayetlere dek) karışmasını derhal (başka bir ayetle) iptal eder. Sonra kendi ayetlerini sağlamlaştırır. Allah bilendir, hüküm ve hikmet sahibidir.*" (Hac Sûresi. 52. Ayet)

Üretici güçlerle birlikte toplum biçimleri ve onunla birlikte doğanın başkalaşımı sürekli değişir ve gelişir. İnsanlar da sürekli deneme-yanılmalar içinde, peygamber de olsa hataların basamaklarına basarak ilerler; öldürücü stratejik hatalar bir yana, beyin: zekâ ve akıl, sürekli küçük küçük hata basamaklarına basarak onları aşarak gelişir ve girdiği yeni toplum ve doğa başkalaşımlarına böyle ayak uydurabilir; öldürücü hatalar, uyum-

suzluk olur ve kişiyi toplumu kendiliğindenmişçesine elekten geçirerek tarih yapar.

Peygamber gibi önderler, stratejik (öldürücü) hata yapmayacak kadar "ezeli: tanrısal güzellik geçmiş" (Enbiya Sûresi. 101. ayet) yani insan toplumunun ve doğanın keskin özünden oldukları için peygamberlik mertebesine doğru "yetiştirilmişlerdir." Ve insan toplumunu daima stratejik hatalardan ölümlerden döndürmek için görevlidirler...

Ama onların en sonuncusu Muhammed dahi olsa, insan aklı irili ufaklı hata basamaklarını çıkararak yürümek zorundadır. Çünkü hayat, tez-antitez-sentez ile zikzaklı yürür. Muhammed bunu sezmiştir. Ama o daha çok toplumunun şeytanı olan Kureyş ulularının kendi üzerindeki etkilerini bilir ve kendi içinde o şeytana karşı savaş verir. Bu benzeri ayetler: Fakirlerle birlikte olmamak veya Kureyş tanrılarıyla birlikte, tektanrı Allah'ın adının anılması gibi uzlaşmaların hata, şeytan etkilemesi olduğunu açıklayan ayetler bu peygamber beynindeki iç savaşı açık eder. O bu denli doğrucu başı ve inançlıdır.

Peygamberiyle toplumu arasında, İbrahim'inki kadar olmasa da, belirli uçurumlar olsa da, Hicaz toplumu böylesine gelişkindir. Şeytan-cin olgularını hurafe geriliğinden, olur olmaz her olayda uygulayan akıl törpüsünden çıkarmak üzeredir!.. Ve kömüncül zekâsını bilinçle bilgiyle kaynaştırmaya açılmıştır:

> *"Andolsun Tevrat'tan sonra Zebur'da da 'yeryüzüne kesinlikle iyi kullarım varis olacak' diye yazmıştık."*

İyi insanlara; kolektivizme; kendilerine inanırlar...

13- "YUSUF SÛRESİ"

Tevrat'tan farklıca dersleştirilerek ele alınır.

"Nefis ile savaş, savaşların en ulusudur (yücesi)" bu sözü ancak, Freud'tan beri modern finans kapitalizm çağıyla birlikte yeterince anlayıp değerini yerli yerinde yorumlayabiliyoruz. Nefsin bu derin sezilerle kavranışının tefeci bezirgân evrenselliğinin eşiğinde oluşması tesadüf değildir: Bu kişinin tarih sahnesinde olgunlaştığının göstergesidir aynı zamanda...

Hz. Muhammed ve *Kur'an* bunu, kendi çağının zorunlulukları ölçülerinde de olsa, yüzlerce yıl önceden görmüş ve bildirmiştir. "Yusuf Sûresi" bunu dersleştirir.

Bu sosyal sınıf yorumlarını da aşan, beyin-kişi psikoloji inceliklerine de girebilen bir bütünlüğü ve çağına göre üstünlüğünü gösterir ki, bu,

medeniyetlerin içine girdiği evrensellik aşamasının gereğidir, sosyal sınıf parçalanışları yaygınlaşmıştır.

"Yusuf Süresi" nefsin temelleriyle ilgili çeşitli gidişlerini örnekleyerek, bunların toplum zararına olanlarını yasak-haram-zararlı iş olarak ayıklar-örnekler; İslam aleminin beyinlerine (yüreklerine) girerek nüfuz etmeyi, dolayısıyla kutsallaşmayı bilir.

İslam'da "şeytan" meselesi bile nefisle özdeşleştirilerek, kişi ve beyin üzerine gidilmek inceliği hassasiyeti ve ustalığı gösterilmiştir. Dahası düşlerin yorumuna bile girilmiştir. Yani bilim ve bilgi Allah'ın baskısı altında olsa bile sonsuz gelişim yapabilme özgürlüğüne sahiptir. Ne kadar bilgi ve bilim olursa, o denli Allah'ın ispatına kullanılmak istenir.

Çünkü Allah "en bilgin" olandır. Bilgi ve bilim Allah'ın bir yansımasıdır. Bu yüzden bilimden korkulmaz, tersine bilime özgürlük verilerek savaşılır.

Ancak diyalektiğin bu cilvesi, son duruşmada, bilimin sonsuz gelişimi içinde, Allah gelenek-göreneğini (bilinçaltımızı) bilince çıkararak egemenliğine alacak bir gidişi kurguluyordu. Önce din, bilimi egemenliğine alıp gelişmesine (kendi çıkarları doğrultusunda) özgürlük tanıdı; belirli birikimlerden sonra asıl gerçeklik her tapılanı olduğu gibi tektanrıcı Allah'ı da bilinçaltından söküp atmaya yönelmek zorunda kaldı ve bilim üstünlüğünü kurdu...

Yusuf Süresi'nde diğer sürelere göre daha göze batan bir derli topluluk vardır. Araya başka konulara ilişkin ayetler pek girmez. Yalın, basit-tanıdık ve çok işlenen öykülerden biridir. Ama Hz. Muhammed için kendi çağında önemlidir bu. İlkel sosyalist toplumu sınıflı topluma çözülürken, "nefis" bireycileşir. Hatta hayvanlaşır. Bundan en çok tiksinen ve üzüntü duyan peygamberin kendisi olur. Yusuf Peygamber örneğiyle, nefisin beyindeki cinsel ve sosyal yasaklarla dinamizm bulmuş zaaflarına ve çelikten iradeye işaret eder. Yusuf Süresini adeta nefis ile özdeşleştirerek anlatır. Hem kendisini hem çevresini bu konuda uyarır. Oysa *Tevrat*'ta Yusuf öyküsü, Mısır'a yapılan Hiksos tarihsel devrimiyle karışmış bir öyküdür. *Kur'an* bunu "nefis" dersiyle ele almayı kendi toplumu için daha uygun bulur. Peygamberimizin bu süreyi sevdiği hemen başlangıç ayetlerinden bellidir.

> 3- "*Biz, sana vahiy etmekle iş bu Kur'an'ı kıssaların (örneklerin) en güzelini sana anlatıyoruz...*" *Kur'an* da öyküye başlarken bu hatırlatmaları genellikle yapar:
> 2- "*Biz O'nu Arapça bir Kur'an olarak indirdik ki anlayasınız.*"

Ama burada bu hatırlatmalarda bir bütünlük ve sürenin bütününe bir yöneliş vardır. Yusuf Süresi, baştan başa tek konuyu anlatan tek süredir.

"Kıssaların en güzelini sana anlatıyoruz" hatırlatması burada özellikle Yusuf Peygamber'in öyküsünden kaynaklanmış gibidir. Çünkü:

Yusuf Peygamber'in bizzat kendisi nefsin en belirgin yansıması-yorumu ve tedavisi gibidir. Yusuf Peygamber dünya güzeli bir erkektir. Kadınların nefsini ayartır. Ama o çelikten iradesiyle cinsel ve sosyal yasaklara uyar. Çünkü o psikolojik bir ruh hekimi gibidir. Düşünceleri okur, insanlara anlayış gösterir. Ve sözlerin düşlerin yorumunu yapar. Nefis yoluyla, medeniyete geçiş yapan insana, Peygamber'e bile nüfuz eder.

Besbellidir ki Hz. Muhammed bu öyküyü defalarca, çok iyi dinlemiş ve bellemiştir. Şüphesiz ki nefis üzerine sevdiği beğendiği içine işlediği dersleri de almış, çevresinin de bunlardan yararlanmasını sonuna dek arzu etmiştir.

Hz. Muhammed de bilime, hümanizme ve önderliğe yatkın her insan gibi, karanlığı aydınlığa çıkarmak, somutlaştırmak merakına sahiptir. İnsan nefsi en görünmez en bilinmez tuzaklarla ve itilimlerle işleyen beyin mekanizmasına (bilinç-bilinçaltı çarpışmalarına) dayanır. Bu mekanizma da cinsel ve sosyal yasaklılarla dinamizm kazanarak çeşnileşip-aşırılaşır. Peygamber kendi hayatından da bunu, bu derin itilimleri sezer. Ama bunu yorumlayamaz. Yorumlayamadıkça bu konuya büyülenir; ayetler konuyu kutsallaştırarak dersleştirir.

Yusuf Peygamber'in öyküsü, Hz. Muhammed'in bu konudaki hassas merakına dokunduğu ölçüde süreler ve ayetler içinde özelleşir.

En ele geçirilmez ve yönetilemez (bilinip görülemedikçe tam tersine insanı bilinçaltı etkileriyle yöneten hatta alçaltıp yerlere seren yanımız) nefsimizdir. Gerçekten de insanoğlu onu bilince çıkarıp yönetemedikçe sosyal hayvanlığından kurtulamayıp doğa ve insan toplumunu düzene sokamayacağı anlaşılmıştır. Doğa ve insan bilimlerinin bilerek bilmeyerek geldikleri son cephe bu "nefis" konusu olmuştur. Nefis insan beyninde yoğunlaşıp özetlenmektedir.

Bu yüzden bütün bilimler, bu son cephe hesaplaşmasıyla sentez olma savaşı verirlerken, İslam'ın

"*Nefis ile mücadele savaşların en yücesidir*" sözüne uyarlar ve doğrularlar.

Hz. Muhammed (ve *Kur'an*'ın) kendi çağındaki bu potansiyel sezisi, başlı başına, ne denli insanlık kolektivist-bilimsel hassasiyette olduğunu anlatmaya yetecek güçtedir.

Şüphesiz ki Muhammed'in içinde yaşadığı çağın determinizmidir asıl güçlü olan. Medeniyetlerin (dünyanın) tıkandığı bir ortamda tarihsel determinizm işte böyle hiç umulmadık Arabistan'da adamını bulup teşkilatlayıverir...

Bu yüzden Muhammed-*Kur'an* ve İslam deyip geçilmemeli, bilinçlere çıkarılmalıdır. Yüzlerce yıldır Hz. Muhammed'in ve *Kur'an*'ın insanlarda yaşaması hafife alınamaz. Tarihsel maddeciliğe, tarih bilimine karşı belki de en son savaşçı bu cephede kalacaktır: "Bilimin her türlü buluşuna ve ilerleyişine evet ama Allah'ın bilince çıkarılışına (evrimin kanunlarına) hayır" diyeceklerdir. O zaman sosyal hayvanlığımızın (kişi-sınıf-zümre didişmelerimizin) bir türlü sonu gelmeyecek, verim müzminleşecektir. Çünkü kabataslak evrimcilik veya tarihsel maddecilik kendini bile ikna etmekten uzak düşerek, hastalığın-sansürcülüğün ve en kötüsü incelmiş manevi şiddetin pençesine en az karşı taraf kadar düşmüş olacaktır.

Şimdiden bilince çıkarıp çarpışmak gerekir.

Yakup ve Yusuf zamanı: MÖ 1750 dolaylarında Mısır medeniyeti Hiksoslar adına bağlı bir tarihsel devrimle sarsılmaktadır. İsrailoğullarının bu tarihsel devrimden uzak düşmedikleri anlaşılıyor.

Bu tarihsel devrimde İsrailoğulları denen Yakupoğullarının, kabileler birliği veya konfederasyonunda, Yusuf'a bağlı kan teşkilatlarının liderliği, Yakup'un da desteğiyle öne çıkmaktayken; diğer kardeş kan teşkilatlarının muhalefetiyle kıskançlığıyla karşılanmıştır. Yusuf'un öyküsü, bu olayı masallaştırmış olmalıdır. Aslı *Tevrat*'ta Tekvin 37 ile 50. Bap'lar arasında uzun uzun anlatılmıştır. *Kur'an* kendi toplumunun tarihsel görevlerine göre olayı, "nefis" terbiyesi açısından dersleştirir.

Çünkü tarihsel devrim ile barbarlıktan medeniyete, sınıflı topluma geçilmektedir. Bu, bireyselliğin-kişi mülkiyetinin, eski sınıfsız toplumu ahlakıyla birlikte parçalaması ve bozmasından öte, kontrolüne alıp dejenere etmesinin de devrime karşı gelişerek aktığı bir gidiştir. Allah ve peygamberi bu gidişi, devrim çekirdeği ve cephesi içinde kontrole almak ve yeni doğmakta olan medeniyeti öncekilerden daha uzun ömürlü kılmak zorundadır. Bu yüzden Yusuf'un öyküsü; nefislerin terbiyesi açısından, komün: ilkel sınıfsız toplum ahlakının, medeniyet: sınıflı toplum içerisinde de korunmasını amaçlar. Bu yönüyle öne çıkarılır.

Tevrat'ta yer alan Yusuf'un öyküsü de aynı kaygıları güder şüphesiz. Ancak *Kur'an* gibi doğrudan "nefis"lerin terbiyesinde yoğunlaşan bir tarzı geliştirmemiştir. Dağınık ve karışıktır.

Ancak daha o zamandan, ilkel toplumların medeniyete çözülüşlerinde nefislerin medeniyet karşısında nasıl kabarıp patladığı ve bunun dikkat çektiği ibretli bir gelişimdir. Barbar, medeniyetle ilişkilerinde cinsellik kadar megalomanik sivrilişlerin ve kıskançlıkların kabarışlarını yok saymayacak kadar dikkatli ve sentezcidir. Yeni bir olayı görmezden gelmez, önemser ve geleneğine geçirir.

2000 yıldan aşırı bir zaman sonra gelen Muhammed de aynı olayı önemsemeden yapamaz.

Modern insan için ise Yusuf'un öyküsü pek bildiktir ve tersine kanıksanmıştır. Bayağı gelebilir. Hayır, Muhammed zamanının etkilenişlerinin en derin kökleri yakalanırsa bize de dersler çıkabilir.

> 4- "*Hani Yusuf babasına demişti ki: Baba düşümde on bir yıldızla, güneşi ve ayı gördüm ki bana secde ederlerdi.*"

Yusuf o kadar güzeldir-yakışıklıdır ki tüm evren ona secde eder. Bunun anlamı: İnsan, evrimin en üstün aşaması en değerli varlığıdır. Evrimin gücü, insan toplumunda ve o toplumun içerisindeki yetenekli-teşkilatçı-bilimsel önder insanlarda yansır. Bu, şüphesiz ki doğadan ve toplumdan gelir, kişide çeşnileşerek-kişileşerek yansır. Bu yüzden kişi doğadan ve toplumdan aldıklarını sonuna dek bilinçlice olsun, bilinçaltıyla olsun geriye vermesini bilmelidir. Tersine kişi her şeyini kendi bedeni ve aklıyla yaptığına hükmeder ve mal-mülk ederse (her şeyi kişi mülküne döndürürse) kendini yaratan doğa ve insana: evrime ters düşerek önünde sonunda kendini ve toplumunu zarara sokar.

Gerçek peygamberler ve önderler, evrimin (doğa ve toplumun) bu yaratıcı özelliklerini en yoğun biçimlerde taşıdıkları ölçüde, kendi çağlarında evrimin en üstün yansıtıcısı-elçisi olurlar. Her insan evrimin bir yansıması ve elçisidir şüphesiz. Ancak evrim birikerek ve atlayarak ilerlediği için, peygamber veya önderlerin çıktığı çağlarda, evrim o gidişi çok yoğun mesajlarla bu tür kişiliklerde sentez ederek (yetenekli kılarak) duyurur-belirtir. Peygamberlerin veya önderlerin sıradan diğer insanlardan farkı budur. Zaten giderek hemen her insanın da aynı görüşlerde birleşip bu görüşleri toplumlaştırması da bu gidişi (evrimin biricikliğini) anlatır. Aynı toplumda zıt cephelerin oluşması da evrimin o biricikliği içindeki diyalektik şahlanışın yansımasından başka bir şey değildir.

Yusuf'un rüyası tam anlamıyla megalomanik bir yansımadır şüphesiz. Bütün bir evrenin Yusuf'a secde edişinin yorumunu bugünkü ruh hekimlerine bile sorsanız bu yanıtı alırsınız. Bu yüzden Yusuf'un babası (ki bunu, Yakup'u konfederasyon, Yusuf'u kan teşkilatı başkanı alarak ele almalıyız) Yusuf'a bunu ulu-orta kan kardeşlerine, diğer kan teşkilatlarına açmamasını öğütledi, çünkü komün geleneğini yaşıyorlardı, her konu hemen bütün kabileye yayılırdı.

> 5- "*Babası Yusuf'a oğlum, bu rüyanı kardeşlerine açma, dedi. İftira ederler, tuzak kurarlar sana; şeytan açık bir [düşmandır insana.]*"

Önderlik yarışında kan teşkilatlarının rekabeti ölüm olur.

Yusuf henüz bunu bilemez. Ama babasıyla paylaşır. Liderlik konusunda rezonansa gelirler...

Burada Yusuf ve babasının rüyayı, liderliği diğer kardeşlerden (kan teşkilatlarından) farklı yorumladıkları anlaşılıyor.

Açıkça bu rüyanın hegemonya; mevki hırsı (kendine aşık bencilliği) biçiminde yorumlanmasından korkmaktadırlar. Yaşanan toplum biçimi, komünün parçalanışı olsa da, henüz komüncül gelenekler ağır basmakta ve bireycilik hele bencillik yasak kertesinde ayıp karşılanmaktadır. Bu yüzden böyle bir rüya iftira ye tuzaklara-kötülenmelere yol açıcı; parçalayıcılıktadır.

Yusuf ve babası bunu bilirler veya sezerler. Onlar rüyayı, Allah'ın (evrimin) bir işareti, Yusuf'a peygamberlik rütbesinin verilmesi olarak yorumlarlar. Ama bunu kendi aralarında gizli tutarlar:

> 6- "*İşte böyle seni Rabb'in seçti. Sana rüyalardaki olayların yorumunu* (veya Allah'ın kitabının ve peygamberlerin sünnetlerinin inceliklerini) *öğretecek. Ataların İbrahim ile İshak'a nimetini nasıl tamamlamışsa, Yakup soyuna ve sana da nimetini tamamlayacaktır. Senin Rabb'in bilici ve hikmet[lidir].*"

Bu gelişim içinde bütün peygamberler psikolojik travmalar zorlanmalar-dramatik çelişkiler yaşarlar. Dolayısıyla yazıp söylediklerinden çok daha fazlasını beyinlerinde taşırlar ve şuur altlarına bastırırlar. İçlerinde en rahat söyleyeni ve yazdıranı Hz. Muhammed'dir. Deve üzerinde ve her yerde parça parça ayet yazdıracak psikolojik güce ve dahiyane sezilere ve kendine güven duygusuna, gerçek yücelimlere erişmiştir. Ama yine de burada yapmaya çalıştığımız gibi *Kur'an*'ın ve kendisinin şuuraltı araştırılmaya muhtaç kalmıştır.

Modern önderlerin de kendilerinde peygamberce bir güç hissetmeleri ve bunu yazılarında davranışlarında sözlerinde dikkatle yansıtmaları, sanıldığından çok daha üstün bir olgunluk-gerçek yücelimler-tecrübeler ve bilim otoritesi gerektirir. Ama en çok (veya bunlardan daha çok) bir yerde hepsinin temeli olan hak yemez-satılık olmayan-temiz cesur kolektif aksiyon özellikleri gerektirir. Yine de bu gelişim kıldan ince kılıçtan keskin bir gidiş izler. Bu yüzden benim diyen liderler, trajikomik megalomaniler ve paranoyalar içinde kanayarak dökülüp giderler. Ayakta kalanların iç psikolojilerini ise ancak kendileri bilirler: Adam gibi tartışılamamak trajedilerini aşabilmek için yaptıkları tüm girişimler-huruçlar; yalnızlıklarını da aşmak bilinçaltlarıyla bütünleşerek psikolojik iç kanamaları ve yaraları depreştirir durur.

Kendi yaralarını yine kendilerinin sararak ilerlemelerinin bile para etmediği yer ve zamanlar çoktur. Toplumsal krizler yardım etmedikçe, bu

tür direnişler kendi içine kapalı mağara ermişliklerine yahut köşesini düşünen sahtekarlıklara da varabilir. Varmasa bile bütün koşullar hatta en yakın çevresi, onları da turhallı bir hallı çamurlara bulamak-düşürmek için elbirliği ederler.

Özetle, peygamberlikler veya önderlikler, kendi içlerinde önemli trajedileri saklarlarken, bilinç ve bilinçaltı gelgitleri, onları eğer üzerine giderlerse daha ince görüş ve sezilere ulaştırabilecek zenginlikler taşırlar.

İşte Yusuf ve babası Yakub bu tür zengin psikolojik med-cezirler içinde bulunuyorlardı.

Onlardan yüzlerce yıl sonra gelen Hz. Muhammed, benzer-paralel koşullar içinde bulunduğu ölçüde onları en az onlar kadar anlayarak aldığı dersleri yansıtmaya çalışıyordu.

"Yusuf'un rüyası" olayında nefis ile şeytanı özdeşleştirmesi, Muhammed'in Yusuf ile babasının içinde bulundukları sosyolojik ve psikolojik kaosu çok derinden anladığını gösterir:

"Açık bir düşmandır şeytan insana"

"Eğer övünmek, kardeşlerine üstün gelmek için bu rüyanı kardeşlerine açarsan şeytana uymuş, nefsine yani içindeki iktidar açlığına yenilmiş olursun" denmek istenir.

Gerçi bu sözü Yusuf'a Yakub (babası) söyler ama ayet Hz. Muhammed'e nazil olmuştur.

Bütün bu hassasiyete, dikkate ve nefse egemen olmaya, şeytana uymamaya rağmen zıtlıklı gelişim sürer; kardeşleri giderek açıkça, Yusuf'a ve babası Yakub'a karşı cepheleşirler, çünkü zıtlık, ihtilaf da Allah'ın hikmetidir; gelişim bu zıtlıklardan çıkacaktır:

8- *"Kardeşleri, demişlerdi ki: Yusuf ve özkardeşi Bünyamin babamıza bizden daha sevgilidir. Oysa biz cemaatiz, babamız açık bir yanlış içindedir."*
9- *"Yusuf'u öldürün ya da onu bir yere bırakın da babanızın yüzü yalnız size kalsın. Bundan böyle babam yalnız sizi görsün ve sevsin. Ondan sonra da Allah'a tövbe [edip salahlı bir kavim olasınız.]"*

Burada "cemaat" veya "topluluk" sözü parçalanma aşamasına girmiş kabileler anlamında yorumlanırsa masal veya öykü daha gerçeklik zeminine oturur. Hemen bilebildiğimiz bütün peygamberler, Semit atalarından ve torunlarından ama daha çok parçalanmaya henüz geçen komün gelenekli küçük topluluklardan veya sülalelerden çıkagelmiştir. Yusuf ile kardeşleri arasındaki çelişkiler bu parçalanmanın sosyolojik olduğu kadar kişisel: psikolojik boyutlarını da kavramamıza yardım eder...

Kardeşler; Yusuf'u bir kuyuya bırakırlar; babalarına "kurt yedi Yusuf'u" diye bildirirler. İsmailliler kervanı gelir. Yusuf'u kuyuda bulur. "Parayla satmak üzere Mısır'a götürür."

Mısır'da hazine bakanı olan Kıtfir, Yusuf'u satın alıp karısı Zeliha ile birlikte Yusuf'u büyütür ve eğitir.

Yusuf, bu barbar ve medeniyet çelişkileri içinde kişiliğini geliştirir. Rüyaların yorumculuğunda, yani hem kişisel hem de sosyal olayların gidişini kavramada ustalaşır; öne çıkar:

> 21- "*Bir Mısırlı satın aldı. Yusuf'u, karısına dedi ki: Bunu iyi bakasın belki bizlere faydası ola, ya da evlat ediniriz. Böylelikle Yusuf'u Mısır'da iyi bir imkânla yerleştirdik. O'na rüyadaki olayların yorumunu öğrettik. Allah emirlerini-buyruklarını yerine getirir ama insanların pek çoğu bunu bilmezler.*"

Yusuf çok yakışıklı bir genç adamdır artık. Yusuf kişilikleri-rüyaları yorumlama ustasıdır. Ama kendini yorumlayıp nefsine egemen olabilecek midir? Şimdi sıra, kendi nefsinin sınavdan geçmesine gelmiştir. Diyalektik gidiş, namluyu bu kez Yusuf'a çevirip Yusuf'u fuhuş için tahrik eder, Yusuf nefsine zor egemen olur; kadını arzu etse de cinsel ve sosyal yasaklara uyar:

> 24- "*Andolsun kadın onu arzu etmişti. Eğer Rabb'inin belgesini görmemiş olsaydı, o da kadını arzu etmişti. Böylece fuhşu ve kötülüğü ondan döndürmek istedik. Çünkü o tertemiz seçkin kullarımızdandır.*"

Yusuf bu nefis savaşını pek kolay kazanamayacaktır. Sınav sürer. Zeliha ve kocası Kıtfir bu olayın kapanması-duyulmaması için ne kadar Yusuf ile birlikte söz birliği yapsalar da, kentteki kadınlar arasında olay yayılır. Dedikodunun büyümemesi için Zeliha kadınları evine davet eder ve Yusuf'u bir fırsatını bulup onların karşısına çıkarır. Dedikodu yapan kadınlar Yusuf'un yakışıklılığı karşısında şaşırırlar, hatta meyve kestikleri bıçaklarla ellerini yanlışlıkla keserler ve Zeliha'ya hak vermiş olurlar.

Zeliha'nın arzularına diğer kadınlar da katılmış olur.

> 33- "*(Yusuf) Rabb'im dedi, bana göre zindan, bunların beni davet ettiği şeyden iyidir. Eğer onların tuzaklarını benden uzaklaştırmazsan onlara meylederim ve cahillerden olurum.*"

Yusuf bu fuhuş talepleri karşısında zindanlara düşmeyi yeğler.

Hz. Muhammed hadislerinde, nefsine hakim olmayı ve ahreti düşünmeyi yani sorumluluklarını (tarihsel görevini) yerine getirip vicdani huzura kavuşmanın önemini kavramayı akılla özdeşleştirir; ahmaklığı ise sürekli aynı nefis ve sorumsuzluk hataları yaptıkları halde Allah'a yalvarıp yakaranlara yakıştırır.

Günümüzde bu cinsel sakınma pek önemsenmeyebilir. Oysa nefsin en batak iki ucu vardır. Cinsel yasakları çiğnemek ve komüncü yasaklardan olan bencilliğe esir olmak. Her iki uç da gidişe göre insanı ruhsal-toplumsal hastalıklara sürükler. Ama cinsel yasakları çiğnemek veya cinselliği meslek veya eğilim haline getirmek insanı ve toplumu yozlaştırır; üretim ve yaratıcılıktan alıkoyar.

Muhammed (ve ataları İbrahim-İsmail-İshak-Yakup-Yusuf) zamanları, cinsel yasaklar henüz çok tazedir. Ne kadar medeniyete geçiş ve çürüyüş zamanlarında, Sodom-Gomora örneğindeki gibi cinselliğe eğilim yani bastırılmış yasaklanmış olan şeyin patlaması yaşansa da; komün gelenekleri-kolektivizim-toplumculuk baskın bir gidiş aldığı için; yozlaşma, modern çağın çürüyüşünü yaşadığımız günümüzde kıyaslanamayacak ölçülerde yüzeyseldir; toplumda yaygınlaşmamış ve ruhlarda derinleşmemiştir; bazı zengin kişi zümreler içinde deneme düzeyindedir. Sodom ve Gomora aşaması, tarihsel devrimlere uzak kalmış kent medeniyetlerinin çürüyüp kokuşma aşamasıdır. Ve bu yok olan kentler nadirdir, sık sık rastlanmaz. Ama yine de antik çağdaki medeniyetlerin çürüyüş aşamalarını sergileyen büyük ibretlerdir...

Bu yüzden Yusuf'un fuhuş sınavı küçümsenmemeli; çelikten iradeyle fuhşa yönelik bir eğitimden sakınması, toplumculuk-temizlik, vefakarlık-nankör olmama ve görevine ihanet etmeme adına bir zaferdir. İnsanoğlu farkına varamaz, şuuraltı kendi istediğini yapmak için bin bir mazeret uydurur kendine; ama son duruşmada bir bakar ki üretim-toplum-yaratıcılık-yeteneklerin geliştirilmesi yolundan sapıvermiş-hastalıklar-yozlaşmalar yoluna girmiş; geri dönüş için iş işten geçivermiştir...

Hz. Muhammed zamanı, fuhuş davranışları, henüz komünün çözülüşüyle birlikte patlamıştır. 40 yaşına kadar düzenli bir insan yaşamı olan veya hiç olmazsa bir ailesi olan ve daha çok ülkücü bir toplumsallık yaşayan Muhammed için, fuhuş eğilimlerini yakalamak hatta toleranssızca eleştirmek; Yusuf Süresine bu yüzden ayrıcalık veya özen göstermek doğaldır. Hele dört kız babası olarak... Sonradan Muhammed'in sayısız eşlerinin olması da cinselliğin patlaması olmamıştır; hastalıklı yansımaları olmaz. 23 yılı genellikle teşkilatlanma-İslam'ı yayma savaşı içinde, toplumsal sıkı bağlar ve yücelme içinde geçer. Son yılları da; onun bu eğilimi çok iyi anlayarak örgülediği yüreğinin yufkalaştığı olgunluk-hümanizm yılları olarak değerlendirilmelidir. Mısır'dan hediye verilen cariyesinden olan son erkek çocuğuna (ilk İslam-Allah geleneğinin kurucusu ve Kâbe'yi inşa eden Hz. İbrahim'den esinlenerek) "İbrahim" adını koyması ve 18 aylıkken diğer erkek çocukları gibi ölmesi karşısında coşarak ağlamayı ya-

sakladığı halde kendisini tutamayışı, bir başka açıdan onun bu durumunu açıklar. Cinselliğe, fuhşa kaçan eğilimler, insan yaratıcılığına engel olur. İnsan için üretimden başkası yalandır. Cinselliğini sevdiği insanla normal yollardan yaşayarak, üretim-yaratıcılık verimliliğini artırması gerekir. Bu verimliliği artırmak yaratıcılığını kalite sıçmalarına uğratmak da cinselliğimizi insanlaştırmamıza-hayvancıl seviyelerden kurtarmamıza bağlıdır. Muhammed'in ayet ve hadisleri ölünceye kadar sürmekle kalmamış, kalite atlamıştır... Bu açıdan Peygamber, ayetlerdeki öğütleri, bilhassa nefis konusunda öne çıkan ayetlerdeki dersleri kendi yaşamında da sınayarak çıkardığı gibi aynı zamanda kendisine de sık sık hatırlatarak öğütlemiş ve bu öğütlerin dışına çıkmamayı sonuna dek nefsinde zorlamıştır diyebiliriz. Muhammed zamanında Arap toplumu, henüz tek eşli aile biçimine geçmemiş bulunuyordu. Medeniyet ile birlikte tek eşli aile sistemi oturmaya başlar; miras meselesi güncelleştikçe... Peygamber, bu aile biçimi gelişimi içinde çok eşli bir yaşamı, yaşadığı toplum kurallarına uygun olarak ve İslam'ın teşkilatlanmasına yararı olacak biçimde yaşamıştır...

Yusuf Peygamber'in "nefis": cinsellik ve iktidar sınavı ise bambaşkadır. İşin içinde başlı başına tahrik, şuuraltını tuzaklarla fişeklemek vardır. Yusuf adeta cinsel eğilimlerle kuşatılmıştır. Ama o bu yönüyle yükselmek ve meslekleşmek (jigololaşmak) yerine hapse girmeyi tercih eder. İbretin keskinleştiği yer burasıdır: *Kur'an*, toplumunu bu yönde eğitmeyi uygun bulmuştur.

> 33- "*Gönlüm akar onlara, toyluk dahi ederim.*" "*Bence zindan bunların istediği (fuhuş) şeyden daha iyi. Bunların isteklerinden-tuzaklarından kurtar beni.*"
> 34- "*Hemen Rabbi Yusuf'u yanıtladı ve onların tuzaklarını geri çevirdi. O işitir o bilir.*"
> 35- "*Sonra bazı belgeleri-delilleri gördükleri-bildikleri halde* (Kıtfir ve adamlarına) *Yusuf'u zindanlara atmak daha uygun geldi*"...

Yusuf ile birlikte iki yiğit delikanlı da zindana konmuştu, Yusuf, onlara İslam düşüncelerini aşıladı. Rüyalarını yorumladı. Birisi asıldı. Diğeri Hakan'ın yanında hizmetkar oldu. Hakan, yıllar içinde ilginç bir düşünü bu hizmetkara açtı ve yorumunu sordu. Hizmetkar Yusuf'a geldi. Yusuf düşü yorumladı. Kral Yusuf'u yanına getirtti. Düş ve yorumu şuydu:

> 43- "*Kral dedi ki: Ben düşümde yedi semiz inek görüyorum, bunları yedi zayıf inek yiyor. Ve yedi yeşil, yedi de kuru başak görüyorum. Ey efendiler düşümü yorumlayabilirseniz yorun bana.*"

Ünlü rüya yorumcuları toplaşır ama bir türlü düşün gerçek anlamını bulamazlar. Hizmetkar bu arada Yusuf'u hatırlar ve zindana gelip rüyanın yorumunu sorar.

47- "*Yusuf dedi ki: Siz adetiniz üzere yedi yıl ürün ekersiniz biçtiğinizi başağında bırakırsınız, ancak yiyeceğiniz az bir miktarı alıp gerisini depo edersiniz.*"
48- "*Sonra onun ardından yedi kurak yıl gelecek ki tohumluk olarak sakladığınız az miktar dışında o yıllar için önceden biriktirdiklerinizi yeyip bitirecek.*"
49- "*Sonra onun ardından bir yıl gelecek ki, o yılda insanlara bol yağmur verilecek ve insanlar o yıl bol meyve sıkacaklar. Hayvan sağacaklar.*"

Bu yorum hem sosyolojik hem de psikolojik olarak Kral'ın durumuna uyar. Yusuf'u yanına getirtmek için çağırır. Ama Yusuf eski bir hesabı kapatmadıkça tam zafer elde edemeyeceğini bilecek kadar cesur ve uzak görüşlüdür:

50- "*(Elçi bu rüya yorumunu Kral'a getirince) Kral 'O'nu bana getirin' dedi. Elçi yanına gelince, Yusuf ona 'Efendine dön ve ona sor: Ellerini kesen o kadınların amacı neydi? Bunu araştırıp gerçeği ortaya çıkarsın şüphesiz benim Rabb'im onların tuzaklarını bilir' dedi.*"

Kral kadınları buldurup sorar ve gerçek ortaya çıkar. Zeliha da suçunu itiraf eder.

Kral Yusuf'u özel dost edinir, onu bakan yapmak ister. Yusuf ekonomi bakanı olmak ister; o gerçekten toplumsal sorunları psikolojisine dek kavrayan uzman görüşlüdür:

55- "*Beni ülkenin (Mısır'ın) hazineleri üzerine bakan yap çünkü ben onları iyi korur ve yönetmesini iyi bilirim dedi.*"

Yusuf vezir (bakan) olur. Kıtfir, eski vezir ölmüştür. Karısı Zeliha ile Yusuf evlenir. Yusuf tarımsal üretimi artırır ve tasarruf ederek ürünü depolar. Kıtlık yılları gelince bütün çevre kentler buğday almak için Mısır'a gelmek zorunda kalırlar. Kenan kentinde oturan Yusuf'un babası Yakup ve kardeşleri de Mısır'ın yoluna düşerler. Yakup, Bünyamin hariç diğer oğullarını Mısır'a gönderir. Kardeşler Yusuf'u tanımazlar, Yusuf onları tanır. Fakat bildirmez. İhtiyaçlarını karşılar ama aralarındaki eski hesabı da kapamak ister. Birçok dolaylı olaylardan sonra Yusuf kendini tanıtır. Kardeşler hatalarını kabul ederler. Aile, Yakup ve oğulları ve Yusuf birleşir ve her yanda biraz daha yayılır İslam düşünceleri...

Öyküleri Hz. Muhammed'e kadar ulaşmıştır.

Burada çok büyük bir ders daha vardır: "Nefis" gerçeklere ulaşmadıkça çabuk umutlanır ve çarçabuk umut keser. Oysa tarihçi determinizm gidişinde umutsuzluk görecedir; daima bir çözüm vardır. Ona ulaşmak için bilgi, bilim ve mücadele gerekir:

87- "*(...) Allah'ın rahmetinden umut kesmeyin yalnız kâfir kavimler Allah'ın rahmetinden umut keserler.*"

14- "NEML SÛRESİ"

Kutsallaşma prosesinde, geçmişteki tanrılar işleri bitince hemen bir kenara atılıp unutulmazlar; süs eşyası veya sanat aletlerinde kullanılır. Büyütılsım taşı-kemiği olarak kullanılırlar. Tapınakta kutsallaştırılmış toplum malları olarak korundukları küplerin kulp ve ağızlarının, eski totem hayvanlarının: aslan-kartal başlarıyla şekillendirilmiş oluşu sadece süs olsun diye değil, yabancı barbarlardan korunması içindir. Zamanla bu anlayış cin-peri-şeytan anlayışına doğru evrim geçirmiştir. Zamanımızdaysa bu cinlerin insan psikolojisindeki şuuraltı kötü fikirler olarak yorumlandığına veya bu görüşe doğru evrildiğine bakılırsa; nasıl her şeyin aslına döndüğü; yani tapılan her şeyi insanın kendisinden, komün toplumundan ve kişi beyninden başka hiçbir şeyin yaratmadığı gerçeğine ulaşırız. Bu aşama, kutsallık prosesinin başını ve sonunu açıklar.

Tevrat ve *Kur'an* cinleri, eski gelenekle, kutsallık prosesinde, totemlerin aşıldığı ilk medeniyet zamanındaki gibi yorumladı. Sümerlerde kutsallaşma gökselleştiği zaman totemler çok gerilerde kalıyordu ve yabancı totem gelenekli barbarlardan sakınıldığı gibi yabancı totem sembollerinden de öyle sakınılıp, korkuluyordu. Bu zamanla cin veya cin taifesi gibi kötülük getiren bir varlık olarak yorumlandı.

Kur'an'da yeri geldikçe gördüğümüz ve göreceğimiz gibi, cinlere, şeytan kadar olmasa da ona yakın anlamlar yüklenir. Hem ruhi hem de maddi varlıklar olarak görülür.

> 17- "*Süleyman'a cinlerden, insanlardan ve kuşlardan orduları toplandı. Hepsi birarada düzenli olarak sevk ediliyordu.*"

İsrailoğullarından Davud Peygamber'in oğlu Sultan Süleyman da *Kur'an*'da peygamber olarak anılır ve cinlerin kuşların dilinden anlar gösterilir:

Cinler, kuşlar ve insanlar hepsi düzenli ordular halinde... Besbelli ki bunlar totemli barbarlarla karışmış İsrailoğullarının ordusudur. Çünkü Süleyman zamanı İsrailoğulları kentleşmiş ve medeniyete geçip saraylaşmışlardır. Bu çevre barbarlar içinde de fetih ve güç kazandıklarını gösterir.

Ve Süleyman, Güney Ticaret Yolu üzerinde, Umman'da eski Irak medeniyetinden beri koloni tohumu olan "Seba" kentçiği ve "Seba Melikesi Belkıs" ile ilişkiye geçerken, Güney Arabistan'ın "Ebabil Kuşları" biçiminde efsaneleşerek ayetlere geçmiş kuş totemli barbarlarıyla, Filistin'den deneylenerek yaptığı gibi, anlaşır.

> 20- "*(Süleyman) Kuşları teftiş etti. Dedi ki: Neden Hüdhüdü göremiyorum, yoksa kayıplardan mı oldu?*"

22- "Çok geçmeden Hüdhüd geldi: Ben, dedi, senin görmediğin bir şey gördüm ve Seba'dan sana gerçek bir haber getirdim"
23- "Ben onlara hükümdarlık eden bir kadın buldum, kendisine her şey verilmiş ve büyük bir tahtı var."
24- "O'nun ve kavminin, Allah'ı bırakıp güneşe secde ettiklerini gördüm. Şeytan, onlara işlerini süslemiş de onları doğru yoldan çevirmiş bu yüzden yola gelmiyorlar."

Ve Süleyman, Hüdhüd ile Seba Melikesi Belkıs'a bir mektup-haber gönderir.

Seba Melikesi, hediye ile yanıt verir. Karşılıklı güç gösterileri yapılırken, Süleyman hep iyi-kötü cinleri: totem bayraklı barbar kabileleri kullanır... Ve Seba Melikesi İsrailoğulları tarafına döndürülür. Bu, Filistin tefeci bezirgânlığının daha İsa'dan 900 yıl öncelerinde Güney Ticaret Yolu'nu kontrol altına alma girişimlerinin efsaneler karanlığında kendini gösteren ölümsüz belgesidir.

Tevrat, Hacer ve İsmail'i Kadeş ve Beerşeba'dan aşağılara indirmediği gibi Seba Melikesi öyküsünü de İslam mitolojisi gibi böyle apaçık ayrıntıyla anlatmaz. Sebep?

İslam, güney yolunun önemini sezer ve İbrahim-İsmail ve Hacer'i yol üzerine indirir, Kâbe'yi kurdurur ve Hicaz Araplarının ataları yapar. Süleyman'ı da Umman ile alış-verişte gösterir. *Tevrat* bunları kuşkulu bırakır. Güney yolu, Hacer-İsmail-Kâbe sansürlüdür. Çünkü o yol boyuna gelişmektedir. *Tevrat*, Yakup (İsrail) ve oğulları zamanında MÖ 1700'lerde bile İsmaililerin; İsmail'den geldiklerini söyleyenlerin kervanlarından söz eder.

"Ve işte Gilead'dan İsmaililerin bir kervanı geliyordu. Onların develeri baharat-pelesenk ve mür yüklü idi ve Mısır'a indirmek için gidiyorlardı."
"Ve Yusuf'u İsmaililere yirmi gümüşe sattılar. Ve onlar Yusuf'u Mısır'a götürdüler." (Tekvin, 37 Bap)

Hicaz halkı en eski çağlardan beri büyük kervancı İsmailoğullarından olmakla tanınır. Baharat-sakız-taş işleri Umman veya Kızıldeniz yolundan Basra Kızıldenizi ve Hindistan'dan sağlanabilir. Gilead ise Filistin sahillerinden uzakta doğuda Suriye-Şam kervan yolu üzerindedir. Hicaz bezirgânlarının en kolay alışagelinmiş yoludur. Ama *Tevrat* bunu belirtmez. Güney yolu sansürü kendiliğinden işler. Belki orta yol yararına güney yolunu tıkamak eğilimindeki büyük Irak-Mısır medeniyetleri yüzünden bu sansür güçlenmiş aralarındaki rekabet artmış olabilir...

75- "Gökte ve yerde gizli hiçbir şey yoktur ki apaçık bir kitapta olmasın."
74- "Ve Rabbin elbette onların içlerinin gizlediğini açığa vurdukları şeyleri de bilir"

Kutsallaşma prosesi gökleri tutar tutmaz, krallıkların ve yapacağı işlerin göklerden indirilmesi bildirilmesi, daha ilk Sümerlerde bile olağan işlerdendi. Suyolcunun oğlu Sargon'un imparatorluğu zamanında bu göksellik iyice benimsenip hazmedilmişti ve yaygınlaşmıştı. Ondan 200 yıl sonra Lagaş Kralı, tıpkı peygamberler gibi rüya ile tanrı bildirisini alır: Yaptıracağı tapınağın planlarıyla birlikte nasıl yapılacağını bildiren yazılar, gökte tanrıların ellerinde yazılar ve şemalarla taş tabletler halinde belirir.

Demek en az 3000 yıl önceden gökselleşme prosesi her şeyin göklerde, ancak çoktanrılar (her işin bir tanrısı olacak kadar çoktanrılar) elinde yazılı bulunduğuna kanaat getirebilmiştir.

3000 yıl sonraki peygamberlerin bunu tektanrıya indirgeyip determinizme yaklaştırması prosesi bir kez başladıktan sonra zor bir düşünce sentezi değildir. Asıl mesele bunu tarihsel devrim göreviyle meczetmelerdir ki, yaratıcılıkları oradadır. Ve her tarihsel görev ister istemez kutsallaştırma prosesini veya gökselleşmiş tanrıları etkilediği (çoğalttığı azalttığı) gibi kalitelerini de etkiler. Tanrılar tektanrıya doğru azaldıkça, çoktanrıların görevleri tektanrıya yüklenmiş olur. Ama kuşkular geliştikçe tarihsel görevleriyle tektanrı görevlerini algılayışları da değişir. Onlar da görevleri içinde yeniden ve yeniden doğayı ve toplumu birbirlerine katarak her şeyi her adımlarında düşünüp geliştirirler. Ve o çoktanrı görevlerinin tektanrıda tekelleşmesi gerçekte determinizme yaklaşma olduğunu bilmeden bulurlar ve gerçeklere biraz daha yaklaşmış olurlar.

Hz. Muhammed'in 3000 yıl sonraki "Levhi Mahfuz", göklerde gizli açık her şeyin yazılı bulunduğu kitap; Allah'ın gizli bilimi: Gayıp'ları bilme kitabı; elbette bu gidiş içinde, ana Irak medeniyetindeki çoktanrıcı Levhi Mahfuz anlayışından kalitece farklılaşmıştır. Aynı temel gelenek, medeniyet-barbar devirdaimleri (helezonik) gelişimleri içinde adım adım ilerleyerek Muhammed'in tarihsel görevi içinde, boyuna ayetlerle izlediğimiz ölçülerde determinizme yaklaşmış olur.

Çok bilmiş uzmanlar, "insan" gelişimi gibi tarihin gidişini (kanunlara uyuşunu) kavrayamadıkları için, her şeyi bir "Sümer" büyülenişine bağlarlar. Sümer kim? Onu gördük; onun temelinde de "barbar"ların tarihsel devrimleri yani yine insan ve insanın çürümemiş özü yatar. Sümer de önce bir barbar: ilkel bir komündür. Ve diğer insanlarla protosümerlerle harman olmuştur. Önemli olan demek ki gidiş kanunlarıdır; ırk medeniyet-barbar tek başlarına hiçtirler, gidiş kanunları içinde hepleşirler veya Sümer gibi ad alırlar. İşimizi abartırken Sümer veya şu bu isimleri olduklarından farklılaştırarak boyamasına gerek yoktur. Gerçekler daima en kutlu olandır. Beğenmediğimiz peygamberler veya her namuslu düşünür bilerek bilme-

yerek daima onu aramıştır ve arar, arayacaktır...

78- "*Allah'a tevekkül et, çünkü sen apaçık gerçek üzerindesin.*"

Elbette o "gerçekçilik" günümüz bilimlerinin ulaştığı gerçeklerle kıyaslanamaz; ama "sağduyu" diye ünlenmiş gerçekleri araştırma ve sezme yetisi; bin bir olayı dişe vuruştan ve determinist seziyle ulaşma çabasından gelir. Ve bu çıkarsız satılıksız "sağduyu" denen determinizme: gerçeklerin gidiş kanunlarına ulaşma çabaları, modern uzman bilimlerinden çok daha fazla bütünlüklü bir deneme-düşünme çabası olduğu için gidiş kanunlarına onlardan daha fazla yaklaşır. Bu ibret alınması, üzerinde ayrıca durulması bir metafizik düşünce gelişimidir.

88- "*Dağları görürsün de onları donmuş sanırsın oysa onlar bulutun yürümesi gibi yürür. Bu her şeyi iyi yapan Allah'ın yapısıdır.*"

Bu gibi ayetleri sadece kıyamet tasvirlerine bağlarsak yanılırız. Bu anlatışlarda peygamberin doğa ve toplum olaylarını birbirine katarak gerçeklere, yüzeysel-metafizik anlamlarda değil, skolastik de olsa bir tek yorum bütünlüğüne, gidiş kanunlarına ulaşma çabası vardır.

Dağların yürüyüşü apaçık, dünyanın dönüşüyle bağlantılı bir yanılsamadır. Bulutlar rüzgârlarla hareket eder ama dünyamız da döndüğü için dikkatle bakılırsa durgun-rüzgârsız havalarda bile bu hareket belli olur. Peygamber, meraklı, gerçek ve yenilik düşkünü gözleriyle bunu defalarca izleyince anlamış olmalıdır. Aynı taşkürenin de ateş küre [magma] üzerinde hareket halinde olduğu biliniyor. Belki bu bilgilere benzer bilgiler de peygamberce akla yakın gelmiş ve benimsenmiş olabilir... Ama ne olursa olsun gerçeklere ulaşmak, hatta gidiş kanunları yönünde düşünce geliştirme eğilimi, bu tür ayetlerde ve hemen hemen her ayette kendini gösterir. Bu tür çabalar, determinizmin antik çağda Allah kutsallaşma prosesi içinde gelişiminden başka bir şey değildir. Çünkü baştan beri açıkladığımız gibi insanın hemen hemen ilk düşünme mekanizmalarından birisi kutsallaştırma prosesiyle birlikte oluşmuştur. Komün oluşurken cinsel yasaklarla birlikte kutsallaşma prosesi ortaya çıkmış sayılabilir. Şüphesiz ki ondan çok önce beyin vardır. Beyindeki bilinç-alt bilinç: Yasak ve toplumsallık zıtlığı totemizm ile kutsallaşmaya kaymış ve beyine adeta yapışıp kalmıştır. Gerçekleri bulma geliştirme, bilim veya determinizme ulaşma çabaları da ister istemez bu kutsallaşmanın içinde onu bağlı olarak gelişmek zorunda kalmıştır. Peygamberlerin ve Muhammed'in düşünce sistemi bu gidiş içinde kavranabilirse, o, yerli yerinde olduğu gibi değerlendirilebilir.

90- "... *yaptıklarınızdan başka bir şeyle mi cezalandırılıyorsunuz? (veya ödülleniyorsunuz)*"

Her toplum ve kişi içinde bulunduğu üretici güçler gidişine uyar; o koşullara göre iyilik veya kötülük içinde olur; ödülü de cezası da bu gidişle olur. Bunu, determinizm her kanaldan gidiş kanunlarıyla ayarlamıştır. Bu yüzden toplum ve kişi içinde determinizm diyalektik işler. Koşullar determine eder; toplum ve kişi koşullarla boğuşur ama son duruşmada temelde gidiş kanunları her şeyin üstünde olduğu için insan onları kavramak ve ona uymak zorunda kalır. Uyuncaya dek onunla çarpışır, ödüllenir ve cezalanır. Peygamberlerle: determinizm sözcüleriyle uyarılırlar... Ayetler, dikkat edilsin hep bu merkezde döner durur; demek peygamberlerin gerçek aşkı-doğrucubaşılığı yalan bilmezliği-doğru iffetleri kuşku götürmez. Onlar gerçekten çağlarının elçileridirler.

15- "YÛNUS SÛRESİ"

Kur'an, Allah'a övgüyle-selâmla-alkışla saygıyla-korkuyla, kutsallaştırmayla yüklüdür. Hz. Muhammed, son peygamber olabilecek kertede mistik de olsa yine aynı ölçülerde determinizme daha da yaklaşır.

Bilinç bilimsel bilince yükseldikçe, mistisizmin büyük bulutları tamamen dağıldıktan sonra bile; doğa ve toplumun, tarihsel determinizmin belirlendirici bin bir koldan akışı karşısında bilimsel bilinçli insan bile, tarihsel determinizme karşı tıpkı Hz. Muhammed'in ve *Kur'an*'ın Allah'a karşı beslediği saygıyı, sevgiyi, övgüyü, alkışı, hatta korkuyu içinde duyup beslemeden geri duramıyor.

Antik insanların, bilhassa onların en bilinçli gerçek önderleri olan peygamberlerin Allah'a karşı olan bu duyguları, bugünkü tarihsel determinizmi bilince çıkarmış insanların veya önderlerin, tarihsel determinizme karşı olan duygularına paraleldir ve benzerdir.

Bundan yeterince ders alınmış hatta bunun üzerine gidilmiş değildir. *Kur'an*'ın ayet ayet satır satır irdelenişinden ortaya çıkan en büyük derslerden birisi de bu olmuştur: Allah'ın ve tarihsel determinizmin paralelliği ve peygamberlerin şuur altlarındaki gerçek-doğru insan ve doğa (tarihsel determinizm) sevgisi ve saygısı...

Peygamberler, doğayı ve insanı geleneksel "allah" sistemiyle yorumluyorlardı. Sözlerinde ve davranışlarında her an allah sistemi, din vardı; ancak yaşanan doğacıl ve insancıl akışın zenginliğiydi gerçek olan. Allah sistemi de gerçeğin bu zengin-şaşırtıcı büyülü akışının kavranamayışından (bilgilerin-bilimsel bilincin) henüz yeterince gelişmemiş, tersine din sisteminin bilinç yerine geçişinden, gelenekcil, bugün de sürdürülebilmesinden güç alıyordu.

Bu durumda bilinen gelişim, doğacıl ve insancıl gelişimin bilimsel yorumları bilinçaltına bastırılmış ve allah sistemine uydurulmuş oluyordu. Dinsel bilinç kabuğu ile bilimsel gerçekler aynı şeyler değillerdi. Determinizm, alt bilinçten her yandan bilinçlenmeyi geliştirirken din kabuğunda ifadesini buluyordu.

Aslında allah sistemine karşı beslenen saygı ve sevgiler, gerçeklere-doğacıl ve insancıl akışa besleniyordu. Ama yorum iktidarı dinin (allah sisteminin) idi. Determinizm ve bilimsellik, o din iktidarının altında ona uymak zorundaydı ve bilinçaltında bastırılmış olarak gelişmek zorunda kaldı.

İşte hiç olmazsa bugün; bilimsel bilincin en çok geliştiği doğanın ve toplumun temel kanunlarının keşfedildiği çağımızda olsun, artık peygamberlerin, özellikle Hz. Muhammed ve *Kur'an*'ın gelişkin yorumlarından ders alarak onların bilinçaltlarını aydınlatma denemesini yapabilmeliyiz.

Hz. Muhammed (ve *Kur'an*), tıpkı bir tarihsel maddecinin her an skolastik ve metafizik mantığa karşı savaş vererek diyalektik yorumu geliştirmesi ve tarihsel maddeciliği övmesi onu yükseltmesi gibi, her an Allah'ı yüceltip kutsallaştırırken de aklından onu bir saniye olsun çıkarmayarak yeni yorum sistemini (Allah'ı) geliştiriyor, yaygınlaştırıyordu.

Burada "allah" veya "din" sözcüklerine fazla önyargıyla takılınadan *Kur'an*'ın veya Hz. Muhammed'in aslında neyi anlattığına (gerçeğe) önem verirsek, allah ve din kutsallığının nasıl-hangi gerçeklerle doğmuş ve gelişmiş olduğunu daha toleranslı kavrayabiliriz.

Kur'an en özetle şunu kaleme alır: Arabistan barbarlığının Mekke ve Medine kentlerinden medeniyete (sınıflı topluma) orijinal geçişini anlatır.

Ancak bu anlatış, Allah-Peygamber, iyilik-doğruluk-yalan bilmezlik ve hemen her konuya yayılmış öykülerle çokça karıştığı ve dallanıp budaklandığı için asıl öz ana fikir Allah'ın gölgesinde kalmış olur.

Deyim yerindeyse kök, tohum, kendi çiçek ve yapraklarının güzelliğinden seçilmez olur.

Daha doğrusu, asıl özünü, kökünü, vahşi menekşenin güçlü yumru kökü gibi, toprağın derin deliklerinde saklar. Bu Allah saygısı ve sevgisiyle gölgelenip bastırılmış bilinç altında işleyip duran determinizmdir. O ise, Arabistan barbarlığının (ilkel sınıfsız toplumunun) medeniyete (sınıflı topluma) orijinal geçiş diyalektiğidir. O temel kanun, bu birikimlerden sonra İbni Haldun ile ilk bilimsel bilinç ifadelerine dönüşebilecektir.

Hz. Muhammed bu tarihsel görevle davranır. Her an bunu iliklerine dek hisseder.

Tarihsel görevi onu her an iliklerine dek her titretişte o Allah'ı hatırlar ve geliştirir. Olayın kendisi dağınık ve gölgede, bilinçaltında (Allah baskısı altında) kalır.

Biz sûre ve ayetleri yorumlarken hep bu ayırdı yapmaya asıl gerçeği su yüzüne çıkarmaya çalıştık. Ve başka bir gerçekle karşılaşmadık.

Yunus Sûresi de, başka sûreler gibi Allah'a yapılmış övgü saygı sevgilerle yüklüdür. Ama bu kuru bir övgü değildir. Arap bezirgânlığının ve barbarlığının komün geleneklerini hiçe saymadan, onun kolektivizminden ders alarak medeniyete (sınıflı topluma) geçmesini öğütleştirir. Çoktanrıcı-çıkarcı-gündelik eğilimlerini de tanrıcı Allah'ın kolektivizmiyle korkutarak törpülemek ister:

> 7- "*Bize kavuşmayı umut etmeyenler, dünya malıyla hoşnut olanlar, onunla rahat ederler, bizim ayetlerimizden gaflet edenler..*"
> 8- "*İşte kazandıkları işlerden ötürü varacakları yer, ateştir!*"

Her an kişi mülkü-kişi çıkarı düşünen ve yapanlar, Allah'ın kolektivizminden-paylaşmacılığından yani toplumculuktan uzak düşerler ve bu onları son duruşmada vicdani ve maddi azaba sürükler.

Her an Allah'ı yani doğayı ve toplumu, onların gidiş kanunlarına uyumu düşünenler, belki kişi mülkünün revaçta olduğu çağlarda zaman zaman kötü durumlara düşerler ama son duruşmada bunlar vicdanen huzurlu-bedenen sağlıklı ve sevilen insan olarak toplumcu kalacakları için kazançlı onlar olacaklardır.

Kur'an daima bu gerçeği yılınadan usanmadan vurgular. Hz. Muhammed, bunu başta kendisine ve toplumuna neredeyse her ayetle hatırlatmadan yapamaz. İşte Hz. Muhammed'in ve *Kur'an*'ın korkusu ve çabası budur:

> 13- "*Sizden önce nice nice ulusları yok ettik...*"
> 14- "*Sonra onların ardından yeryüzünde sizi onların yerine hakim kıldık ki nasıl davranacağınızı görelim.*"

O çağa dek batıp-çıkan medeniyetler (sınıflı toplumlar) gibi olmamak, onlardan ders alıp kurmaya çalıştıkları medeniyeti daha uzun ömürlü kılmak, nasıl?

Tabii ki Allah'ın doğacıl ve insancıl kolektivizmine (tarihsel akışa) uyum yapmak koşuluyla.

Hz. Muhammed ve *Kur'an* daima bu iki şeyi bir arada koyarak ilerlemiştir: Allah'ın yüceliğini her an hatırlama ve hatırlatma-benimseme ve benimsetme. Ne için? Ona uyum yapmak yeteneğini geliştirip eskilerden daha uzun ömürlü bir medeniyet kurmak ve geliştirmek için.

İşte Hz. Muhammed'in ve *Kur'an*'ın korkusu ve çabası (ana fikri) özetle budur. Ve bu yüzden elinden gelse her ayete bile bu özü sığdırmaya çalışır.

Tabii ki bunu bilinçaltıyla sezer ve o çağın gelenek göreneği olan, bilinç yerine geçmiş allah sistemi içinde yapar.

Ancak ileride göreceğimiz gibi bu bilimsel bilince yakın keskin sezilerle dolu bir bilinçaltıdır. Bu yüzden Hz. Muhammed'in allah kavrayışı çok zengin bilgilerle donatılmış ve saygı sevgisi, inancı da bu ölçüde artmıştır.

Tıpkı bugünkü bütün "evrim" kurallarını kabul edip de, son duruşmada her şeyi Allah'a bağlayan klasik bilimadamları gibi...

O her zaman, skolastik-mistik Allah sistemini (geleneksel skolastik ideolojiyi) gerçeklerle bezeyerek daha çok doğacıl ve insancıl determinizme sokmaya çalıştı. Çünkü içinde bulunduğu çağ, bunu ona sunmaktan geri durmuyordu.

49- "*Onlar derler ki 'gerçekseniz ne zaman bu vakit?' diyesin ki: kendim için, ben Allah'ın dilediği bir şeyden başka ne bir zarara ne de bir kâra sahip olurum. Her ümmetin belli bir zamanı var. Ecelleri geldiğinde, ne bir saat gecikir, ne de öne geçerler.*"

Hz. Muhammed, peygamber olduğu için kendini kayırmayı düşünmedi. Özellikle kendini kayırmamayı, doğanın ve toplumun kanunlarına (Allah'a) uymayı kendisine başlıca prensip edindi. Hep bunu başarmaya, iyi bir "kul" olmaya çalıştı. Her ayette bunu başta kendisine hatırlatmaktan yılmadı.

Ama o da son duruşmada sadece herkes gibi "Turhallı bir hallı" insandı.

Ve herkes gibi sade bir insan olmayı sevdi. Düşündüğü gibi yaşadı...

Tereddüde düştüğünde kendisine ve ümmetine daima hatırlatmaktan usanmadı.

> 94- "*Sana indirdiğimiz şeyden şüphe edersen, sor senden önce gelmiş olan, kitabı okuyanlara, sana hak gelmiştir. Allah katından; sakın şüphe edenlerden olmayasın.*"
> 95- "*Sakın, Allah'ın ayetlerini yalanlayan kimselerden de olma; imdi ziyan görenlerden olursun.*"
> 97- "*Onlara bütün ayetler gelmiş olsa bile, acı azabı görünceye kadar inanmazlar.*"

Peygamberliğini bilse yaşasa, herkesi kendisi gibi bilmekten geri duramadı. Turhallı bir hallı, herkes gibi bir insan olduğunu sezdi ve buna değer vererek ilerledi. Bunun içindir ki, ayetlerini, hadislerini, (gelmiş

geçmiş peygamberler gibi çağının verilerini derleyerek) görülmemiş ölçülerde zenginleştirdi.

"Turhallı bir hallı" herkesi kendisi gibi bilmek, şüphesiz ki kendi içinde azımsanmayacak eksiklikleri ve yanlışları taşır. Sosyal sınıf ayırtlarınızümre ve kişi farklılıklarını seçmek yetmez. Bilim ölçülerinde bu giderek kaba kalır...

Ancak diyalektiğin şaşırtıcı çelişkisi, bıraktık ham kafaları, "benim" diyen beyinleri bile aldatan çelişkisi buradadır:

Şüphesiz ki herkes "turhallı bir hallıdır." Ama yine biliyoruz ki, hiç de "bir hallı" değildir. Her kişi ayrı birer nüansla yüklüdür. Yaşadıkları sosyaliteyle ayrı ayrı özellikte kendi başlarına sosyal kişilerdir. Ama yine de aynı sosyal yapının ayrı ayrı kişilikleridirler. Bu ne demektir?

Burada her türlü "sosyal" yuvarlak laf, konuyu açıklamaktan çok, karıştırır. Çünkü sosyal yapı giderek her bölgede ve her çağda değişir durur. O halde halkın binlerce yıldır deneyerek söylediği "turhallı bir hallı" ve benzeri sözlerin hiçbir kıymeti yok mudur?

Tersine bugün bilim ile bakıldığında bu sözün değeri daha iyi anlaşılmaktadır. Burada sadece ana fikre işaret edip geçeceğiz. İnsan toplumu, komün temellerinden kalkarak o temellerde açılıp kapanarak, kendini yeniden üreterek gelişir; o temellerin dışına çıkamaz. Bu yüzden her kişi aynı temellerin genelliği içinde aynı beyin-aynı beden anatomisiyle dünyaya gelir ve benzer eğitimlere ihtiyaç duyar. Sosyal sınıflar ve zümreler ne denli ayrılıklar gösterseler de, aynı temellerin farklı yansımalarından başka bir şey olamazlar; tıpkı içlerinde taşıdıkları kişiliklerin aynı temellerin farklı insanlardaki yansımalarından ibaret olduğu gibi.

Bu genellemeyi somut olarak doğa ve toplum kanunları olgunluğunda kavradıkça peygamber alçak gönüllüğünü kavrayabilir ve uygulayabiliriz. Bilinçle uygulama deyince akla bu gelir.

Ama bilinç denen şey de gökten inmedi. O temellerin toplumu işlerken yarattığı en yoğun kendi yansımalarıyla, kendisini ifade edebilecek keskin sezili beyinleri işleyerek kendini anlatabilecek elçiler (bilinçler) haline getirdi.

İşte bu gidişi sezenler-olabildiğince çağının aşamasını görebilenler-bilim kanunlarıyla ortaya koyabilenler ve buna uyum yapabilenler, antik ve modern peygamberler veya öncüler-liderler oldular.

Burada sadece-yalın anlamında basit "turhallı bir hallı" insan olmakla peygamber veya lider olmak denli yüceltici kutsal olmak yaman çelişkisi, diyalektiğin her çağda insanlığın gözüne bakarak işlettiği trajik bir oyundur. Bilince çıkarılmayı dürter bekler durur.

Ne yazık ki diyalektiğin her zaman bu oyuncul gidişleri, yerinde ve zamanında hemen hemen hiçbir zaman yeterince kavranamamış ve tarihi gidişin doğum sancıları yeterince ılımlandırılamamıştır.

Kendilerine peygamber öncülükleri yakıştıran nice birileri halklarından (o basit turhallı bir halli insanlıktan) koparak yarı tanrı despotlar haline gelmişlerdir.

Gerçek peygamberler ise Allah'ın gerçek elçileri oldukları halde veya öyle oldukları için, basit turhallı bir halli insan olduklarını hiçbir zaman unutmayarak (halktan-halk gibi hem de en yoksul ve en yozlaşmamışları kadar çileli yaşamaktan şeref duyarak) sonsuz hoşgörülü demokratlar olmuşlardır.

Hz. Muhammed'in bir lokma bir hırka hasır üzerinde, kerpiç mescitte ve birkaç hurmayla yetinmesinden, kendisini, malını, mülkünü davasına adamasından daha fazlası şudur: En olmayacak insanı bile yola getirme çabalarından yılmayışıdır (tükenmez hümanizmidir).

Kur'an'daki (ayetlerdeki) sık sık şu yakınma, bize onun ne denli insancıl duygular içinde bulunduğunu fazlasıyla anlatır:

> 97- "*Onlara bütün ayetler gelmiş olsa bile, acı azabı görünceye kadar inanmazlar*"

Demek ki nice kötü huylulardan, nice yola gelmez dünya malı peşinde koşanlardan bile nice umutlar beslemiş, insanlardan yüz çevirmemiş, onları sonuna dek ikna etmekten yılmamış ki, en sonunda o deneylerden sonra acıyla anlamış ve onları diyalektiğin acı azaplarıyla yola gelmelerine (Allah'a) havale etmiştir.

Neden kendisinden bu denli uzak gibi duran, kişicil çıkarlara gömülmüş insanlardan bile umudunu kesmez?

Umut kesmediği insanlar, elbette Ebu Sufyan bezirgânlığı değildir. Tersine çöl bedevileridir. Bedeviler bedevi (komün insanı) bile olsalar, onlar medeniyete-tefeci bezirgân-kişi mülkü ilişkilerine çözülmektedirler. Bunu kendi tecrübelerinden çok iyi bilir. Kendisi de bedeviler içinde yetişmiş, zenginliği-yoksulluğu da bir arada iliklerine dek yaşamış ve daha uzun ömürlü, daha toplumcul medeniyete geçişi önce kendi içinde-sonra toplumu içinde kurmaya girişmiştir. Kendisi bunu başarabilme yoluna girmişse neden başkaları hele çöl Arapları başarmasın diye düşünür.

Çünkü kendisinin bile yer yer, zaman zaman tereddüde düştüğünü elleriyle tutup yakalar:

> 94- "*Sana indirdiğimiz şeyden şüphe edersen, sana senden önce gelmiş olan kitapları okuyanlara, sor sana hak gelmiştir Allah katından; sakın şüphe edenlerden olmayasın*"

Ve kendisine de açıkça Allah'ın azabını hatırlatmaktan sakınmaz:

> 95- *"Sakın Allah'ın ayetlerini yalanlayan kimselerden de olma; imdi ziyan görenlerden olursun"*

Peygamberlerin kendisi bile dara-zora düştükçe kendi ayetlerinden tereddüde düşebilirse; başkaları haydi haydi sırt çevirebilir, zor ikna edilebilir...

Çünkü "nefis" diyerek sezdiği, insan beynindeki her türlü açlık, bilgisiz ve doymamış bilince çıkarılmamış olarak kaldıkça, belaların, çirkinliklerin en beteriyle uslanmak zorunda kalır.

Peygamber bunu sezdikçe sürekli kendini doyurmaya-ıslah etmeye bilgilendirmeye çalışır. Bu alandaki savaşını her şeyden üstün tutar. Bunu da turhallı bir hallı insanlarla düşüp kalkarak, sadeleşerek başarmaya çalışır: *"Nefisle mücadele bütün savaşlardan üstündür"*. Her savaşı kazanabilirsin ama nefsine yenilebilirsin. İşte o zaman bütün yarattıklarına o derecede gölge düşmüş olur. Peygamber bunu ibretle sezmiş ve bu savaşı da kazanmak istemiştir...

Nefis: Cinsel ve toplumsal açlıklarımızdır. Onları dizginleyemeyen, son duruşmada başkalarını maddeten ve manen ezer, sömürür. Ve sonunda bunun cezasını da çeker...

Peygamber'in ince ince sezdiği ve kendisine ve herkese hatırlatmaktan yılınadığı şey, en derinde budur aslında.

Ama bunu somutça bilemez. O sadece görünen sömürü ve eziye karşı çıkar. Fakat o kaba sosyal sınıf sömürü ve ezinin altında, en derindeki bu hayvanlığa en yakın yanımızı da göz ardı etmez. Yeri geldiğinde göreceğiz, nefis ile ilgili kuşku ve öğütleri o hep ilginç biçimde günümüzü çağrıştıracak ipuçlarını taşır.

Çünkü onun içine girdiği çağ, tıpkı günümüze paralel, tefeci bezirgânlığın evren çağıdır. Güney Ticaret Yolu açıldıkça, evrensel tefeci bezirgânlık çağı da açılmaya başlar. Hz. Muhammed'in zamanı da kişilerin biraz daha toplumdan kopuşup kişi mülküne battığı, bir evren çağının görülmemiş açılımlarına kapı açıldığı bir zamandır...

Antik tarihin orta ve kuzey ticaret yolları tefeci-bezirgân medeniyetlerin leşleriyle tıkanmışken, İslamiyet Güney (Umman-Hindistan) Ticaret Yolu'nda yoğunlaşarak tıkanan pazarları açar ve kişi mülkünün bezirgân aşamasını evrenselleştirir.

İslam medeniyeti antik çağın sonunu müjdeler: Sonun başlangıcı olurken, tefeci bezirgânlık evren ölçüsünde yaygınlaşır ve tarihsel devrimlerin sonu gelir. Kişi mülkü görülmemiş ölçülerde azgınlaşır.

Günümüz finans kapitalizmi de benzer bir çağı işler.

Bu iki çağ birbirine paralel ve benzer olmakla birlikte, antik çağ, modern çağın temelidir. Modern çağ, o antik çağ temellerinden çıkıp gelir yani geçmiş geleceği içinde saklayarak doğumunu yapmıştır. Dahası hepsi toplumun temel kanunlarının açılımlarından gelişim bulur, paralellik ve benzerlik o bir tek temelin kendini yeniden ve yeniden üretişinin kaçınılmaz sonucu olur.

Bu yüzden Hz. Muhammed'in (ve *Kur'an*'ın) kişi ve nefislerden sık sık söz açıp yakınması tesadüf değildir.

> 108- "*Diyesin ki: "Ey insanları Allah katından size hak geldi, doğru yolu tutan kendisi için tutar, sapıtan kimse de kendi zararına sapar; ben de size vekil değilim."*
> 109- "*Sana vahiy olana uy, Allah'ın hükmü gerçekleşene dek sabreyle, odur hayırlısı yargılayanların.*"

16- "HÛD SÛRESİ"

Hz. Musa ve Hz. İsa Peygamberler de, "kişi'lerin "kişi mülkü" eğilimli sızıldanmalarıyla belki daha fazla karşılaşmışlardır. Çünkü onların içinde yaşadıkları toplumları (genel çağları bakımından olmasa da) özel ve yerel olarak, sınıflı toplumun kişi mülkü bataklığına fazlasıyla batmış, bulaşmış bulunuyorlardı.

Hz. Musa, Hz. Muhammed'den iki bin yıl önce, henüz tefeci bezirgân medeniyetlerin lokal aşamada bulunduğu bir çağda yaşar. Fakat lokal olarak Mısır medeniyeti ve Musa'nın topluluğu yakınlardı. Kişi mülküne Arabistan'dan çok daha fazla bulaşmışlardı. Mısır'da köleleşmiş Yahudiler, Yakup (İsrail) oğullarının Hiksos medeniyeti artıkları olmalıdırlar...

Hz. İsa zamanı da, Hz. Muhammed'den 6-700 yıl önce, yine antika medeniyetlerin henüz kıtalar arası çağı açılmamış olmasına karşın; lokal olarak Hz. İsa toplumunun veya Filistin Yahudilerinin binlerce yıldır kişi mülküne bulaşmış, kişisel çıkar ve psikolojilerde gelişmiş olduğunu biliyoruz. Filistin, ticaret yollarının dörtyol ağzıdır.

Oysa Arabistan Arapları, tefeci-bezirgânlıkla binlerce yıldır tanışmalarına karşın, işlek ticaret yolları üzerinde bulunmadıkları, tersine sapa Güney Ticaret Yolu üzerinde bulundukları için, henüz medeniyete kentten geçmek aşamasına girmiş Bedevi çoğunluğudur.

Ama Arabistan dışındaki bütün dünya hemen hemen bezirgân medeniyetlerle dolmuştur. Veya hiç olmazsa Arabistan tefeci-bezirgân medeniyetlerle kuşatılmış durumundadır. Ve İslam medeniyeti bütün ticaret yolları-

nı ve medeniyetleri birbirlerine açarak evrenselleştirecektir.

Yani Hz. Musa ve Hz. İsa toplumları, daha çok yerel olarak, Hicaz toplumu ise daha çok çevre bezirgânlığından etkilenerek gelişmişlerdir. Bu yüzden yer yer ayetler kendini gösterdikçe bu gerçekliğin de üzerinde durmaya çalışacağız:

> *9- "Biz, insana katımızdan rahmet-iyilik tattırır da sonra onu alırsak ondan, hemen umudunu kaybeder ve iyilikleri unutup nankör olur."*
> *10- "Biz insana sıkıntıdan sonra nimetler verirsek: "Artık benden sıkıntı kalktı" der; o şımarıktır, övünücüdür."*

"Hûd" süresinin bu ayetlerine benzer ayetler *Kur'an*'da sayısızdır. Bunlar bildik tanıdık, alışılmış sözler olarak hemen atlanmaya açıktır. Ancak bu doğal, normal karşılanıveren kişi özelliklerinin, günümüzden 1400 yıl kadar önce, önemle, heyecanla, üzerinde durulması, dahası bu özelliklerin toplumcullaştırılmaya çalışılıp tedaviye kalkışılması normal olağan, sıradan sayılmamalıdır.

Bunun üzerine yeterince gidilememiştir. Oysa her sosyal alerjinin kökeninde bir sosyal yasak bulunabilir ve bilince çıkarılmadıkça ve sosyal ortamı ortadan kaldırılmadıkça, insanı da toplumu da hasta edebilir.

Burada sadece konumuz açısından işaret ediyoruz: *Kur'an*'ın dikkat çektiği bu "nankör" ve sürekli isteyen "şımarık" ve" övünücü" özelliği, insan toplumunun temellerinde yer alan üretici güçler kanunundan kaynaklanıyordu. Bu cinsel ve sosyal yasaklarla dinamitleşmiş bulunan üreyimsel ve üretimsel açlıklarımızdı. Teknik üretici gücü bunları süreklileşen dinamizmiyle ateşliyordu.

O bilinçlere çıkmadıkça ve toplumca düzene sokulmadıkça önüne geçilemez bir güç halinde akar giderdi.

Arabistan komün toplumu, medeniyete (kişi mülküne) çözülürken, gözler bu yönde kamaşmış, açlıklar hırslara bürünmüş, akıl bu yönde metafizikleşmişti. Sadece kazandığı ve kazanacağı ile ilgileniyordu; kaybedeceklerini göremiyordu.

Daha toplumcul eğilimli olan Peygamber'in bunu yakalamaması ve kaygılanarak üzülmemesi elde değildi.

Ne çare ki peygambercil hiçbir öğüt ve ayet bunu önleyemezdi. Nitekim o çağda engelleyemediği gibi modern çağda da hiçbir bilim hatta devrim bunu önleyemedi.

Akacak kan damarda durmadı. O ancak kendi kanunları için kendi dengesini ve çözümlerini bulmak, kendisini yeniden üretmek üzere akmak zorundaydı.

Bilim bunu bilinçlere çıkarabilirse, bu kanunlara uyum yaparak insan toplumunu zararlardan kurtarabilecek çözümleri üretebilir ve doğum sancılarını ılımlandırabilirdi. Ve bu da yine o akışa bağlı bir verimlilik olabilirdi.

Hz. Muhammed kendince bunu sezmiş ve hem kişinin hem toplumunun mutluluğunu genel olarak daha toplumcul bir medeniyet sentezinde bulmuştur. Bu yüzden de İslâm medeniyeti birçok medeniyet batış çıkışlarıyla da olsa, en uzun ömürlü medeniyetlerden olabilmiştir ki hâlâ kalıntıları reformcu ve devrimci krizlerle yaşamaya çalışmaktadır.

11- "*Sabrederek, yararlı iş görenler, böyle (şımarık-övünücü) değillerdir, onlar için bağış var, hem de büyük sevap var.*"

Kur'an'ın hemen neredeyse her ayetinde bu sitemler ve toplumculuk öğütleri ve emirleri vardır.

Başta Peygamber olmak üzere bütün çekirdek teşkilatı bu emirlere uygun davranacak komün geleneklerini taşıdıkları içindir ki, kurdukları medeniyet kişi mülkiyetinin yozlaştırıcı ve öldürücü etkilerinden uzunca müddet uzak tutulmuştur. Arabistan İslam medeniyeti yozlaşıp çökse de; İslamiyet'in bu toplumcu özelliklerini taşıyan çevre barbarlarını (Türk-Kürt-Pers-Arap-Berberi-Moğol-Kafkas köylülerini çoban veya askerlerini) buldukça İslam medeniyeti bu yeni barbarlarca yeniden dirilişlere (rönesanslara) uğratıldı ve ömrünü 625'ten 1920'lere Osmanlı İmparatorluğu'nun çöküşüne dek 1500 yıl uzatabildi. Dahası hâlâ insanlığın gönlünde (bezirgânca kullanışlar dışında) hümanist hatta devrimci dalgalanışlarla yaşamaya devam ediyor...

15- "*Dünya malını, dünya süsünü kim isterse, veririz onlara biz işlerini, hiç de eksik verilmez.*"

Doya doya veririz, belalarını tam bulsunlar ki alınacak ders tam olsun, manasındadır bu ayet. Ve başka türlü de olmadı zaten; insanlık iki dünya savaşından ve yeryüzünü yüzyıl boyunca kaplayan sosyal devrimlerden bile yeterince ders alamadı. Bu insan toplumunu kişi mülküne gırtlağına dek batarak ölüm-dirim kumarıyla dersini alması; doğa ve insanın kanunlarına uyum yapmak zorunda kalması anlamına geliyordu.

Peygamber bunu kendi çağında kendi kişiliğinde ve toplumunda yaşayarak sezmiş ve bildirmişti.

16- "*İşte böyle kimselere, ahrette yalnız ateş bulunur, boşunadır yaptıkları, batıldır her işleri.*"

Elbette bu sezişler kendi çağı için, yani antik tarih için idi. Ve Muhammed de (tıpkı modern Marx-Engels-Lenin'ler gibi) "din günü" dediği sınıfsız toplum cennetini yakın görüyordu. Yeri geldiğinde göreceğiz. Ayetler-

de sık sık olmasa da arada bir "hesap günü o kadar uzak değil" manasında konuya dikkat çekmek zorunda kalıyordu. Çevresinin yüzeysel de olsa bunu merak etmesi bir yana, kendisi de bunun yorumuna kafa işletmişti. Çünkü her ayete bu ceza ve ödül metodu sinmiş bulunuyordu. Bu binlerce yıldır, hiç olmazsa Hz. İbrahim'den beri "İslam" biçimine girmiş bir eğitim sistemiydi; dahası yaşam ve düşünüş biçimiydi. İlkel komün gelenekli halk denen çocuk, medeniyete geçişte bu tür din eğitimi ve düşünüş biçimiyle karşılaşıyor ve giderek bu tektanrılaşıyordu. Aslında barbarlıktan beri bu sistem, totem-anahan-babahan sistemleri içinde yaratılmış ve geliştirilmiş bulunuyordu. Hz. Muhammed, bunu "ikna metodu"na doğru bilgilerle geliştirmiş, en son ve en yetenekli peygamberdi.

Kur'an dikkatle incelenirse; bugün bile hâlâ her şeyi *Kur'an*'da arayıp bulmaya çalışan İslam aşığı inanmışlardan da ders alınırsa; *Kur'an*'da ceza ve ödül, geri aile ve toplumların ve kaba din bezirgânlarının yaptıkları cahilane çıplak bir hayvan terbiyeciliği biçiminde yer almaz; tersine olabildiğince çağına göre dahiyane denebilecek ölçülerde insancıllaştırılmıştır. Allah ve peygamberi, insancıl bir tepki karşısında daima kolaylatıcı ve ikna edici bağışlayıcıdır...

Metodu, sosyal-kişisel ve doğal, bilimsel sebeplere dayandığı ölçüde ceza ve ödül sistemini ortadan kaldıracak olgunluğa erişir.

Kur'an'da şüphesiz ki böyle bilimsel sebep aramak saçmalık olur. Ancak şuuraltı olarak bilime yakın seziler yakalamamak, aramamak veya bir kenara bırakmak da; İslam gibi bir dini, bilimselliğimizin baskısı altında şuuraltımıza bastırmak geriliği olur. Çünkü zamanla bu bastırma, bilimsel bilinci, hiç ummadığımız zaman ve yerde engelleyerek ilerlememizi sapa yollara sokacaktır.

Hz. Muhammed'in bilimsel bilince yakın sezileri antik tarih için geçerli olsa da modern tarih, antik tarihten kopuk bir gelişim değildir. Modern tarih sanayileştirmesi 500 yıl olup, 6500 yıllık antik tarih temellerinden çıkagelir; antik tarihle modern tarihi, apayrı-benzeşmez varlıklar haline getiremez ve getirememiştir.

Bu yüzden modern tarih olayları da antik tarihin modernize olmuş biçimleri olarak birbirlerine paralelleşirler. *Kur'an*'a hâlâ haklılık kazandırılışı bu temellere dayanır, Hz. Muhammed'in antik tarih için yaptığı sezileröngörüler modern tarih için de geçerlilik kazanarak, insanları etkilemeye ve İslam yorumcularına demagoji yapma veya iyi dilekli yorumların o cepheden çıkamayışına azımsanmaz tutanaklar verip; haklılıklar kazandırır.

Bunları (şuuraltı ataklarını) bilinçlere çıkarmak bizim için bu yüzden de bir görev sayılmalıdır.

Hz. Muhammed, kendisini "en yüksek" ve "son" peygamber olarak görüyordu. Bu yüzden kıyameti de "yakın" öngörmüş olmalıydı.

Biliyordu: Her peygamber geldiğinde toplumlar bir görevde, hayırlı bir iş ve şerlerle sarsılıyordu.

Ve peygamber gelen her toplum, Allah'ın yoluna girmedikleri için Allah'ın gazabına uğramışlardı. Ancak peygamber ve yakınları kurtuluyorlardı.

Tarihsel devrimler bu çürümüş çökkünleşmiş kentleri-medeniyetleri yok ediyor, yerlerine yenilerini kuruyorlar, sonra onlar da aynı akıbete, sona ulaşıyorlardı.

İşte *Kur'an* ve peygamberi, kendi toplumlarının bu sona değil de Allah yoluna girmiş daha adaletli daha mutlu bir medeniyete ulaşması için didiniyordu.

Ne çare ki mücadele uzadıkça, *Kur'an* ve peygamberine, Allah'ın günahını-cezasını-cehennemini hatırlatmaktan başka çare kalmıyordu ama bu kez bu kıyamet olmalıydı, çünkü Hz. Muhammed, son peygamber, *Kur'an* da son kitap idi. Bu yüzden kıyamet, cennet ve cehennem yakın olmalıydı.

Ve Peygamber (*Kur'an*) yılmadan-bıkmadan eski küçük-lokal kıyametleri (tarihsel devrimleri) hatırlatarak kendi evrensel öngörülerine yol almak gayretini sürdürüyordu:

> 57- "*Eğer siz yüz dönerseniz, gönderildiği şeyi ben size duyurdum. Rabbim sizin yerinize başka bir kavim de getirebilir. Ona hiçbir zarar veremezsiniz. Rabbim her bir şeyi koruyup gözetendir.*"

Ad kavmine gönderilen Peygamber Hud, böyle sesleniyordu toplumuna. Onları tarihsel devrimle korkutuyordu açık açık: "Yerinize başka bir kavim getirebilirler."

Bu aynı zamanda Hz. Muhammed'in de kendi toplumuna seslenişiydi, bu tür örnekleri sık sık hatırlatmaktan geri durmazdı:

> 59- "*İşte böyle, Ad kavmi Rablerinin ayetlerini yalanladılar, Peygamberlerine karşı azdılar. Her inatçı zorbanın emrine girdiler.*"
> 60- "*Hem dünyada, hem ahi ret gününde lanete uğradılar, iyi bilin Ad kavmi küfretmiştir Rablerine, Hud kavmi olan Ad'ın işi bataktır.*"

Salih'in kavmi Semud de bir örnektir:

> 68- "*Sanki, orda değillermiş gibi oldular. İyi bilin, Semud küfretmiştir Rablerine iyi bilin Semud'un işi bataktır.*"

İbrahim-Lut-Nuh-Musa ve benzeri örnekler de sık sık hatırlatılır. Amaç, hep *Kur'an*'ın gönderildiği toplumu yozlaşmaktan-zalimlikten ve yok olmaktan kurtarmak, uzun ömürlü kılmaktadır.

83- "*Rabbim katında işaretlenmiş taşlar bu zalimlerden uzak değildir.*"
95- "*Sanki orada yoklarmış, Semud'un işi gibi Medyen'inki Şuayb'in kavminleri de berbat.*"
100- "*İşte sana anlatmış olduğumuz bir takım kentlerin haberleri, bu kentlerin kimi ayaktadır hâlâ, kimi yıkılmış.*"
101- "*Biz onlara zulmetmedik, onlar kendi kendilerine zulmediyorlardı (...)*"
102- "*İşte Rabb'in zulmeden kentleri yakaladığı zaman böyle yakalar. Doğrusu Onun yakalaması çok acı ve çok çetindir.*"

Kur'an ve peygamberi geçmişten ve yaşadıkları çağdan en keskin dersi alacak kadar cesur ve devrimcidir: Oportünizme yer vermez:

113- "*Sakın zulmedenlere en ufak bir meyil duymayın (yılışmayın) sonra size ateş dokunur. Sizin Allah'tan başka dostunuz yoktur. Yardım da olunmazsınız.*"

Sadece tek istediği, "doğru yol" "Allah'ın yolu" dediği kolektivizm (toplumculuk) yolundan sapılmaması; kişi mülkünün azgınlaşmamasıdır.

116- "*Sizden önceki nesillerden akıllı kimselerin insanları bozgunculuk yapmaktan alıkoymaları gerekmez miydi. Fakat onlar pek azınlıktaydılar ve bunun için onları kurtardık. Zulmedenler ise kendilerine verilen refahın peşine düşüp şımardılar ve suç işleyen insanlar olup çıktılar.*"
117- "*Sahipleri yararlı iş gördükçe, senin Rabb'in, bu kentleri yoketmez.*"
122- "*İnanmayan kimselere diyesin ki: Elinizden geleni yapmış, biz de yaparız.*"
123- "*Siz bekleyin biz de bekleriz.*"

Kişi mülkünün yozlaştırıcı ve öldürücü azgınlığını çok iyi, kesin kararlıca yakalamıştır. Kıran kırana bir savaş göze alınmadıkça toplumculuk, kolektivizm, insancılık üste gelemez ve toplumunu kurtaramaz.

Dinde ve *Kur'an*'da belki de günümüz için alınacak en büyük derslerden birisi budur. Yedi bin yıldır azgınlaşarak, kah batarak-çıkarak ama birikip bütün insanlığa taşarak yükselen kişi mülkünün ruhları kaplayan istilası, doğa ve insanlığı evrensel sosyal devrim kavgasıyla karşı karşıya bırakmıştır.

Gelin görün ki, bir de dünya malına tutsak olmuş din bezirgânlarına bakın: En mal mülkten uzak durmayı ermişçe belleyenleri bile, bunu çevresine yalın-basit devrimci tavırla ortaya koymak cesaretinden ve zekâsından bile yoksundurlar. Hepsi yalancı pehlivan gibi dolanıp yalancı peygamber olmaktan öteye geçemezler.

Kur'an'dan bu dersi alamayan din alimlerinin din adamlarının ve dindaşlarının vay haline; onlar kendilerini ve çevrelerini ne zamana dek kandırabilirler?

17- "ARAF SÛRESİ"

(Mekke devrinin son yılında inmiştir)

"Araf" cennetliklerle cehennemlikler arasında yüksek bir bölgedir. Oradaki erkeklerden söz edilir. 46. Ayet'ten ad alır.

> 46- *"İki taraf arasında bir perde vardır. Araf üzerinde de bir takım erkekler vardır ki, cennetlik ve cehennemlik olanları onların hepsini yüzlerindeki işaretlerden tanırlar. Bunlar (Araftakiler) cennetliklere 'sizlere selam ola' diye seslenirler. Bunlar cennete henüz girmemişlerdir ama cennete girmeyi çok isterler."*
> 47- *"Gözleri ateşlik olanlara çevrildiğinde de 'Rabbimiz sen bizi şu zalim toplulukla beraber bulundurma' dediler."*

Sosyal devrimlerde olduğu gibi tarihsel devrimlerde de "iki arada bir derede" kalan kararsızlar bulunur. Sosyal devrimlerde bunlar genellikle orta tabakalar olur.

Tarihsel devrimlerde de bundan pek farklı değildir. Ancak sosyal sınıflar, kapitalizmde olduğu gibi netleşmemiş (elastiki-oynak: süreç halinde) bulunduğu için biraz daha karmaşık ve üst tabakalara kadar yaygın (her tabaka ve zümreden) oluşur:

Komüncül gelenek görenekli göçebeler (bedeviler) kent komünası içinde yoksul-köylü esnaflar-züğürt bezirgânlar, tarihsel devrimin öncü ve yedek güçleridirler. Hepsi özgür bezirgânları ve daha kolektif eğilimli bezirgânlığı öncü edinmişlerdir.

Bu arada düşman güçler (kâfirler) azgınlaşmış tefeci bezirgânlardır. Barbarların çoktanrıcılığını ticaret metasına çevirmişler ve bir takım komün güçlerini de çevrelerine almışlardır. Köleleştirmek üzere yanaşmaları ve geniş akrabaları bulunur, çünkü onlar da henüz kentin birer parçasıdırlar.

Arada kalan daha çok bu iki taraf arasında çıkarlarını belirleyememiş olanlar ve Yahudi bezirgân çevreleridir. İlk medeniyet Fırat-Dicle'nin Basra körfezine döküldüğü balçıklar bölgesinde (Sinear'da) oluşur. Tarım için tekniğe gerek yoktur. Sopayla-sert taşlar ile üretim sağlanır. Sonra balçıklar üstüne kentler, su yolları yapılır; tarım ve kent hayatı (medeniyet) artık süratle gelişir: Sosyal sınıf zıtlaşmaları azıtır.

Bu yüzden *Kur'an*'daki Adem'in (insan toplumunun) balçıktan yaratılma, şeytanın ise ateşten yaratılıp, medeniyet meyvesi (buğday) veya başka bir ürünü yedirten yılan ve benzeri kılıklara bürünmesi, bu gerçekler içerisinde de değerlendirilmelidir.

Cennet-cehennem, Araf, iyilikler-kötülükler (hayır-şer) gibi simgeler de bu gerçekler içinde yorumlanabilir ki, günümüzde artık ilk medeniyet

Sümer kazıları ve yorumları buna son derece açıklık getiren belgelerle doludur.

Burada bu belgeleri sıralamak bu yazının kapsamına girmez. Biz sadece *Kur'an*'ı, satır satır (ayet ayet) insan ve peygamber şuuraltına inerek, gerçek temellerine indirmeyi deniyoruz.

Bu genel çerçeve içinde, belgeli yorumlar zenginleştirilebilir...

Unutulmamalı-daima hatırlanmalıdır ki, Hz. Muhammed "son peygamber"dir ve bunu dahiyane bir seziyle görmüştür. Artık yeryüzünde kent kuracak barbar kalmamış, orijinal tarihsel devrimlerin (kentten sınıflı topluma, medeniyete geçişlerin) sonu gelmiştir. Bu yüzden Hz. Muhammed son peygamberdir. Bu aynı zamanda peygamberler peygamberi, hepsinin sentezi de demektir. Ve o derece de insancıldır: İnsanı ve kendisini derinden anlamaya-hoşgörülü olmaya çalışır. Allah'tan (doğa ve insanın gidiş kanunlarından) saygı ve sevgiyle korkar çekinir, yalan söylemez, bunlara uymak için çırpınır. Ve bütün insanlık için üzülür. Görevinin kutsallığını ve zorluğunu bilir...

Araf Sûresi:

> 2- "*Bu bir kitaptır ki bununla inanlı olanlara öğüt vermen için sana indirilmiştir. Bundan gönlün daralmasın.*"
> 3- "*Rabbinizden size gelmiş olana (Kur'an'a) uyunuz. Ondan başka dostlara uymayınız Ne denli az öğüt tutmaktasınız.*"

İnsan'ın ne kadar zor değişebildiğini, zaman ve koşulların değişimi (Allah'ın) zorlaması gerektiğini bilir. Allah:

> "*Ne denli az öğüt tutmaktasınız!*" der. Bu sadece bir yakınma değil bir anlayış ve hoşgörüdür de daima hatırlatır.
> 4- "*Biz nice kentleri yok eylemişiz, azabımız gece uyurlarken, ya da gündüzleyin dinlenirlerken gelip çatmıştı.*"

Bu tarihsel devrimlerdir. Yani çevre komünaların medeniyet kentlerinin üzerine akınları; kentleri yerle bir edip yerlerine yeni taze medeniyet kentleri kuruşları, barbarların sınıflı topluma geçiş dalgalarıdır.

Babar (komün) insanı kolektiftir, kan kardeştir. Medeniyet ise sınıflar savaşıyla çökmüş, yozlaşmış-parçalanmış bezirgânlaşmış-derebeyleşmiş durumundadır ve tarihsel devrimler, onları *Kur'an*'ın belirttiği gibi habersiz, sefahat içinde yakalayıp yok eder.

Kur'an ve peygamberi kendi kuracakları medeniyetin aynı sonla bitmemesini uyarırlarken aynı zamanda bu gerçeklikle de korkutup teselli bulurlar; çünkü bu koşullar yaklaştıkça *Kur'an* ve peygamberi kitlelerde tutunur. Zira kendileri de bir tarihsel devrim önderi ve teorisidirler.

5- *"Azabımız onlara gelip çattığında ancak yakarıp-yalvarmaları şu olacaktır: Biz gerçekten zalimlermişiz."*

Hz. Muhammed, bu gidiş karşısında kendisini bile sıradan insanlardan ayrı tutmaz. O her şeyden önce tarihsel akış ve seleksiyonun içinde sadece insan olduğunu kuvvetle sezer; kendisinin de hatalar-unutkanlıklarla bezenmiş insan olduğunu unutmaz. Bunu hatırlamaktan ve hatırlatmaktan çekinmez:

6- *"Herhalde kendilerine peygamberler gönderilen kimselerden biz soracağız. Peygamberleri dahi sorguya çekeceğiz."*
8- *"O gün tartı haktır, tartıları ağır gelmiş olanlar kurtulmuşlardır."*
9- *"Tartıları hafif gelmiş olanlar, ayetlerimize uymadıkları için, kendi özlerine ziyan ettiler."*

Doğanın ve insanın temel kanunlarına ("ayetlere") uymadıkları için yine başka kimselerle birlikte "kendi özlerine" yani çıkageldikleri doğa ve insan toplumuyla birlikte kendilerine ziyan etmişlerdir.

"Tartı" neye göredir? Medeniyet metalarına tapınmaya göredir. Sınıflı toplumun dini imanı çıkardır, kârdır. Daima daha çok, daha daha... Bu ise doğa ve insanın çekebileceği bir yük değildir. Doğa ve insan bir bütündür. O bütünlük planlı-programlı tasarruflu; daha doğrusu kendi gidiş kanunlarına kesin bir uyum ister.

Kur'an ve peygamberi bunu kendi çağına göre medeniyetlere bakarak sezer ve ölçüyü "şükretmek"te, aza kanaat etmekte bulur:

10- *"Yeryüzünde yerleştirdik sizleri, orda size geçim yollarını yarattık. Ama siz ne kadar az şükredersiniz."*

Evrime bilinçle uyumdan bugün bile söz edilemiyorken, *Kur'an* ve peygamberi zamanında, bundan ancak Hz. Muhammed'in skolastik bilgileri ve daha çok evrimin özünü yansıttığı için, keskin sezileri açısından söz edebiliriz. O sadece "medeniyet metalarına satılmayınız; aza kanaat edip şükrediniz" biçimindeki öğüt ve örnek davranışlarıyla bunu uygulayabiliyordu. Bu da onun içinden çıkageldiği komün kolektif aksiyonundan kaynaklanıyordu. Çünkü beyin ve bedeni kolektivist yönde güçlüce kurulmuştu. *Kur'an*'ın buyrukları, hep o ülkücü kolektivist temellerin medeniyete geçiş sentezleriyle karışarak dile gelişi olmuştur. En skolastik-ezberci-Hz. İbrahim geleneğiyle simgeleştirdiği Allah-cennet-cehennem-melekler-şeytan-ahret-kıyamet-yaratılışı ayetlerinde bile bilinçaltıyla en derin sezileriyle o simgeleri birleştirir; Soyut olarak ruhunda derinlemesine bunları hisseder. Bu, determinizmin Peygamber'de kuvvetle yansımasından başka bir şey değildir. O simgelerle, evrimin peygambercil insan özünde yansımasının

rezonans buluşuysa, evrimin o günkü kendini ifade tarzıdır. Evrim, dil-bilgi-teori olarak ancak bu kadarına izin verebilmiştir; Evrimin teorisi-dili, antik tarihte dinler ve peygamberleridir.

> 11- *"Sizleri yaratıp, biçim verdik, sonra meleklere 'Adem'e secde ediniz' dedi. İblis'ten başkaları hemen secdeye vardı. Şeytan secdeye varanlar arasında değildi."*
> 12- *"Allah buyurdu ki: Sana buyurmuşken secde etmedin, seni alıkoyan ne? Şeytan dedi: Bense ondan daha değerliyim, beni ateşten yarattın, onu balçıktan."*

Melekler, üretici güçlerdi: Coğrafya-insan-tarih (gelenek-görenek) ve teknik idi. Bunlar, önce komün içinde dengede, Allah'ın güdümündeydi. Ancak teknik doğa ve insan yaratığı olduğu halde başını alıp gitmeye, yaratanlarını geçip, onları ayakları altına almaya daha çok elverişliydi.

Ateş, medeniyet ile birlikte tekniği geliştiren ve medeniyeti azgınlaştıran bugünün atomu gibi şenlikli bir olanaktı. Bu yüzden üretici güçler içinde medeniyeti-sınıfları-bezirgânlığı-ürün fazlasını-parayı devleti-yazıyı yaratan, büyük ölçüde temelde ateş oldu denebilir. Balçık ateşle pişirilip kentler kuruldu. Demir ateşle dövülüp üretim araçları geliştirildi, vb. Ateş bu haliyle daha bağımsız ve genlikliydi. İnsan ve gelenek görenekleri ve toplumculaştırılmış doğa yani coğrafya üretici güçleri, hepsi tekniğin de temeli olacak denli köklü determinizmlere sahiptiler. Ve şüphesiz ki kalıcıydılar. Bu yüzden Allah'ın kalıcı yansımalarıydılar. Allah ve melekleri bunlar içinde formülleşmişti temel olarak.

Teknik ise bunların hepsini havaya uçurabilecek özelliklere sahipti. Ama ne var ki son duruşmada doğa ve insana o kadar derin köklerle bağlıydı ki, tekniğin dengesizce azgınlaşması, kendisini yok etmeye varırdı.

Çünkü doğa ve insan, yok olmaktansa, tekniği kendi dengelerine sokmak eğilimine girebilirlerdi.

Çünkü insan, her şeyden üstün düşünen bir beyne sahipti. Son duruşmada tekniği insan realize eder, gerçekleştirir idi.

İşte ilk medeniyetin doğuş prosesinde, komün toplumu (eşitçil kan kardeş yaşama) insana cennet gibi geldi.

Ne zaman? Sınıflı toplumun cehennemcil kavgaları içine düştüğü zaman.

Ama ilkin medeniyetin ilk gelişimcil aşamalarında bu anlaşılamazdı. Medeniyet çökmeye, herkes yozlaşmaya başladığı, hiçbir insancıl değerin kalmadığı ölümcül aşamasında.

Bu yüzden bu hesaplaşmanın ilk medeniyet kentlerinin batıp çıktığı ilk bin yıl içinde, Sümer medeniyet gelişimleri sırasında başlayarak gelişebi-

leceği akla yatkındır. Ve bu değerlendirmeyi de daha çok dışarıdan gelen ve boyuna medeniyete geçişlerle kırılarak gerçeği gören, komün gelenekli Semid (Arap ataları) barbarları mitolojileştirmiş olmalıdır. Çünkü gerçekler yaşandıkça uzun zaman içinde ve daha çok saf temiz komün ruhuyla görülebiliyordu o zamanlar. Mitolojiler de zaten yazısız komün insanının işidir.

Mitolojiler yalan söylemezler. Çünkü komün insanı yalan bilmez. Bu yüzden her mitoloji kendi koşullarında yorumlanabilirse derin anlamlar taşırlar...

Bütün bu sebeplerle ilkin ateş, komün gelenekli insanlara şeytancıl gelmiştir. Medeniyetin cehennemcil kavgalarının ateşten çıkageldiği sanılmıştır. Demiri ateşte ilk dövenler de Semitlerdir.

Tıpkı sınıfsız, ilkel komün toplumlarında ateşin, totem geleneğiyle kutsallaştırıldığı gibi, medeniyet zamanı da şeytanlaştırılmıştır ve cinleştirilmiştir.

Tarihsel devrimin ilk yıllarındaysa, şeytan artık tefeci bezirgân sınıfı olmuştur. *Kur'an*'da olduğu gibi... Çünkü komünü parçalayan, artık şeytancıl tefeci bezirgân çıkarlarıdır.

Medeniyetin çöküş aşamalarındaysa işler tam tersi olur: Cennet tefeci bezirgân sistemi, melekler onların hükümeti, cehennem ise halk tabakalarının yaşamı; şeytan ise tefeci bezirgânlığa karşı çıkan devrimcilerdir...

Medeniyet, Irak'ta balçıktan çıkageldiği ve doğa ile insan tam bir kolektivizm (doğulu despotik komün) gelenekler içinde bütünleşmiş olduğu için, insan balçıktan yaratılmış gibi algılandı. Melekler de o aşama için olsa olsa coğrafya-gelenek görenek tarih ve insan üretici güçleri içinde değerlendirilebilirdi. Melekler sonradan medeniyet geliştikçe bilinen adlarını almış olmalıydı...

"Ateş" büyük bir teknik üretici güçtü ve sınıflı toplumun (medeniyetin) açılmasında ve gelişmesinde ve tefeci-bezirgânlığı aynı zamanda her kişinin içindeki kişi mülkiyetini azdırmakta temel bir rol oynuyordu. Bu yüzden teknik-kişi mülkü-tefeci bezirgânlık ve onun modern gelişimi finans-kapitalizm hepsi "şeytan" simgesinin *Kur'an*'daki algılanışının (şuuraltının) somut maddi temelleri oldu. Tarihte şeytan başka hiçbir soyutlukta aranmamalıdır, bulunamaz.

Komünden sınıflı toplum parçalanışı volkanlaştıkça, şeytan: kişi mülkü ve zengin sınıflar dinamizmi azgınlaştı. Bunun da en temel dinamizmi teknik üretici gücün gelişiminden çıktı.

Bakın *Kur'an*'daki şeytan ile ilgili ayetler (mitolojik nakiller) özetçe ortaya koyduğumuz gelişime nasıl uyuyor:

14- *"Şeytan dedi ki: Kıyamete değin, sen beni bırak!"*
15- *"Allah, buyurdu ki: Sen bırakılmışlardansın!"*

16- "Şeytan dedi: Beni azgınlığa düşürdüğün için, senin doğru yolundan insanları saptırmak için yolunun üzerinde duracağım; and içerim ki..."
17- "Ondan sonra önlerinden, artlarından sağlarından sollarından onlara sokulacağım ve onların çoğunu şükredenlerden bulamayacaksın."

Bu haliyle şeytan gibi teknik ve kişi mülkü gelişimi, gerçekten de "kıyamet"e (sınıflı toplumun sonuna) dek özgür bırakılmıştı. Ta ki bu gelişim zıddına atlayarak kendi başını yiyene dek.

İşte cennetlik olanlar da bu diyalektik akış içinde kendiliğinden ortaya çıkıyordu.

Medeniyete, kişi mülküne, kurtulmayacak derecede batmayanlar, hem sınıflı toplum içinde daha mutlu (cennetcil) yaşamlar bulabilirler, hem de sınıflı toplum sonunda (kıyamet gününde) dengeli, modern, gerçek cennete geçiş olanakları bulabilirler.

Arada (Araf'ta) kalanlar ise, tereddütlü-sürünerek geçiş içindedirler; bunlar için yaşam belki de cehennemliklerden daha kötüdür. Her gün ölmektedirler. Başta andığımız Araf Sûresinin 46. ayeti bunun üzerinedir...

Allah sistemi Hz. İbrahim'den beri Arap topluluklarında anlatılır-naklidir. Hz. İbrahim Ur'dan cehennemcil sınıf savaşlarından Urfa'ya Mısır'a-Arabistan'a kadar kaçar. Kaçarken kardeşi oğlu Lut (Peygamber) ile birlikte, çürümüş medenilerin azgınlıklarıyla her an allah sistemini yüzlerce-binlerce kez içlerine kazırlar. Sınıflı-sınıfsız toplum çelişkisi, Sümer'den beri gelen allah sistemini kendi içlerinde dayanılmaz acılarla haklı kılar. Ve mitolojik sistem Arabistan'a Muhammed atalarına dek yayılır...

18- "EN-AM SÛRESİ"

(Mekke devrinin sonlarında inmiştir)

Hz. Muhammed'in ilk Mekke devri, daha çok ilk Allah ve peygamberi yani öğrendiği sezdiği, içinde duyduğu tarihsel determinizmini veya daha doğrusu, doğanın ve toplumun gidiş kanunlarını tektanrıcılık ve elçisi yorumuyla, yakın çevresine soyut idealler-söylevler biçiminde anlatmasıyla geçer.

Medine devriyle, asıl sınıflar savaşı-tarihsel devrim eğilimi gelişir.

Bu açıdan "Mekke devri" ayetleri daha soyut, teorik-felsefidir. Medine ayetleri daha somut, pratik devrim prensipleridir.

İki devrin de ayrı değerli yorumları-iç sezileri bulunur:

1- "Göklerle yeri, karanlıkları-aydınlıkları yaratan odur. Hamdolsun Allah'a. Böyleyken kâfirler onunla putları denk tutuyorlar."

"Put"lar eski kent liderleridir. Barbarlık çağında, komünün kolektivizmi, komünün çıkarı olan ata hayvanlarından (totemlerden) ana tanrıçalara, baba tanrılara ve daha sonra kent liderlerine kaydıkça birçok put oluşur. Kentler arası ticaret ve fetihlerle de bu putlar fatih ve tüccar kentlerin elinde toplanır.

Aslında o putlar çoktanrıcılık denen putperestcil barbar komün ulusların tarihlerinin önemli bir parçasıdır. Geleneklerine dek yerleşmiştir. Kolayca silinemez. Mekke bezirgânlığı çıkarları için bu putperestliğe sıkıca sarılarak halkı böler ve güder. *Kur'an* (ve Muhammed) öncelikle buna karşı şiddetle savaşırken elbette bu durumu kökten bilince çıkarması beklenemez. Fakat sonraki ayetlerde pratik çıkarlara yöneldikçe, putperestliğe şiddetle karşı çıkmaktan ziyade hep Allah'ın özelliklerine ve yarattığı-yaratacağı devrim çıkarlarını-prensiplerini sunmaya yönelik ve daha başarılı olur.

> 2- "*Sizleri balçıktan yaratan odur, sonra da eceli ölçümleyen, O'nun katında kâfirler için de adanmış bir devre var; böyle iken ondan şüphelenirsiniz.*"
> 3- "*Göklerde de, yerde de Allah O'dur. Gizlinizi açığınızı, yaptığınız şeyi de Allah biliyor.*"

İlk ayetler hep Allah'ın yüceliğiyle ilgilidir. Ama daha çok kendi toplumunun içinde bulduğu tarihsel devrim koşullarını göz önünde tutarak onları bu diyalektik akışa ve yüce determinist sezilerine (skolastisizme) çekmeye çabalar:

> 6- "*Onlar görmediler mi, kendilerinden önce, nice nice nesilleri yok etmiştik, sizi yerleştirmemiş olduğumuz bir yerde, onları yerleştirmiştik art ardına yağmur verip, ayakları altından akıttı ırmakları ama günahlarından ötürü yok ettik onları. Sonra onların ardından başka nesil, yarattık.*"

Peygamber, bunları çevresindeki İran, çökkün Bizans, Mısır medeniyetlerinden görmüş duymuş; *Tevrat*'tan öğrenmiştir. Aldığı dersi hep tarihsel devrimlerle yıkılmış medeniyetler üzerinedir. Fırat-Dicle boylarında eski Arap ataları Semitlerin cennet topraklarında kurulmuş kentler yerle bir olmuş ve yerlerine yeni orijinal kent ve medeniyetler (kent federasyonları) kurulmuştur.

Kur'an ve peygamberinin derdi, kuracakları orijinal medeniyetin, eski medeniyetler gibi yok olmaması için uyulması gereken doğa ve insan prensipleridir. İlk ayetler yılmaksızın bunu uyarır.

Bunları açık açık gezip gördüğünü ve görülebileceğini bildirir:

> 11- "*Diyesin ki yeryüzünde gezerek görün, yalanlayanların sonu ne olmuş.*"

Ve tabii ilk ayetler zamanı, daha çok hep Allah ile (yani sezerek pratikleştirdiği veya skolastik bir teoriyle bilmeden inanarak yücelttiği doğa ve insan gidiş özünü Allah simgesiyle) kentdaşlarını doğru yola getirmeye çalışır. Bu kitlelerin pratik çıkarlarından yoksun, ayakları henüz tarihsel devrim strateji-taktiklerine sıkıca basmamış bir aşamadır. O dönemde hep antik feylesoflar havasındaki ayetleriyle söylevler verir:

> 12- *"Diyesin ki: göklerde yerde bulunan şeyler kimindir? Diyesin ki: Allah'ındır. Allah sadece kendisine rahmet yazdı. Kıyamet günü sizi toplayacak. Kendisine ziyan edenler inanmazlar."*
> *13- "Gece ile gündüzde bulunan her şey O'nun, O işitir, O bilir."*
> *15- "Diyesin ki: Ben tanrıma karşı azarsam, büyük günün azabından korkarım."*
> 18- *"O egemendir kullarının üstüne, o bilgedir, o haberlidir."*

Peygamber, doğa ve insan toplumu özünün en yoğun bir yansıması: elçisi-sözcüsü olduğu için, o gün için bu duygularını-sezilerini, çok derinden bilinçaltıyla gelenek görenekleriyle hisettiği için, kendisine en yakın gelen Hz. İbrahim geleneğinde içten bir inançla birleştirir bunları. O dönem için bu büyük bir tarihsel devrimin önderliğidir. Dolayısıyla o gidişe kendisi de sonuna dek uymaya özen gösterir. Her türlü cefayı azabı ve ölümü göze alır ve kendini ve çevresini sık sık teselli ve teşvik eder:

> 33- *"Evet biz biliyoruz, onların sözleri seni üzüyor, şimdi onlar seni yalanlıyorlar."*
> *"Zalim olanlar, Allah'ın ayetlerini yalanlıyorlar."*
> *34- "Senden önce nice nice Peygamberler yalanlandı. Sabırlı oldular. Yardımlarımız gelene kadar yalancıdır denilmesine katlandılar, sıkıntılar çekmeye katlandılar. Allah'ın sözlerini kimse değiştiremez, peygamberlerin haberleri sana bildirilmişti."*

Hz. Muhammed, peygamberliğinden önce de emin, çok "güvenilir" bir insandır. Yani kömüncül temellerin bütün insani kolektif özelliklerini taşıyordu. Bezirgânlığı, kendinden önceki peygamber ve kitapları dikkatle hazmetmekte, doğa ve insanın gidişini kavramakta kullandı. Sonuna dek malını, canını, toplumu uğruna vakfetti. Medeniyetin mal-mülküne ayetlerde belirtildiği biçimde hiçbir zaman değer vermedi. Doğaya-eşlerine kolektivizme ve başlıca işine değer verdi. Sevdiği işi, sevdiği eşleri-sevdiği toplumu ve sevdiği doğa ile sade bir insan gibi yaşamayı prensip edindi ve bunu zorlanmadan isteyerek severek (bunlarda yarar görerek) yaptı.

Kendini hiçbir zaman görevleri dışında büyütmedi. En çok sevdiği kendisinin de herkes gibi bir insan olduğunu belirtmesiydi:

50- *"Deki: Ben size demem ki Allah'ın hazineleri benim yanımdadır. Ben gayıbı da bilemem, ben meleğim dahi diyemem, ancak bana vahiy olanlara uyarım. De ki: düşünmez misiniz körle, gören bir midir?"*

Sadece üstünde durduğu tek şey işte budur. Önder bilgelik. "Körle gören bir midir?" Onların özü de ayetlerinde derlenmiştir. Sonuna dek o ayetlerine (düşündüğü gibi davranmaya ayetlerine uymaya) özen göstermiştir. Herkeslerden farkı sadece budur: Kendini düşüncesine severek-isteyerek vakfetmesi... "hiçbir şey istemez" tersine verir.

90- *"İşte bunlar Allah'ın doğru yola götürdüğü kimseler, onların yoluna sen de uyasın, diyesin ki: Ben sizden bu yolda bir şey (ücret) istemem; bu ancak bütün insanlara-alemlere öğüttür."*

Ve Allah'ı sadece sosyal-ekonomik hayatta değil, doğanın gidiş kanunlarında da bulduğunu, her dikkat çekici olayda dile getirmeyi geliştirir.

95- *"Bitki bitirmek için, Allah yarar çekirdeği, taneyi; ölüden diriyi, diriden de ölüyü çıkarmaktadır, işte Allah budur, niçin yüz dönersiniz?"*
96- *"O'dur tan açıcı, geceyi dindirmek için, güneş ile ayı da hesap üzere yaratan o, emre olan, bilge olan Allah'ın ölçümü bu."*
97- *"Kanalların, denizlerin karanlıklarında, doğru yolu bulmamız için, yıldızları yaratan o, bilen bir ulus için belgeleri belirttik."*
99- *"O'dur gökyüzünden yağmur indiren, biz her türlü bitkiyi onunla bitiririz, onunla her bitkiden yeşillikler çıkarırız, birleşmiş tanelerle, hurma ağacının tomurcuğundan, sık salkımları, üzüm bağları, zeytin ağaçları, nar ağaçları dahi yarattık, bunların benzerleri, benzeşmeyenleri var, yemiş verdiklerinde bakasın yemişine, olgunlaşmasına inanan bir ulus için bunda belgeler vardır."*

Bunun yanı sıra yavaş yavaş Mekke geleneklerine de çatmaya akıl yolunu göstermeye çalışır:

140- *"Bilgisizlik ve beyinsizlik yüzünden çocuklarını öldürenler, Allah'a iftira ile Allah'ın verdiği azıklarını haram kılanlar, ziyan ettiler, şüphesiz sapıttılar; doğru yolu tutmadılar."*
151- *"Diyesin ki: Geliniz, tanrınızın size haram ettiklerini okuyayım: Hiçbir şeyi Allah'a eş koşmayınız anaya, babaya iyilik ediniz, yoksulluk korkusuyla çocukları öldürmeyin, onların da sizin de azığınızı veririz, açık gizli fuhşa yaklaşmayın, Allah'ın öldürmeyin dediklerini öldürmeyin. Allah'ın buyruğu budur."*
145- *"Diyesin ki Bana vahyolunan şeyden yemek isteyenlere ölü hayvanla, akan kandan murdar olduğu, buyruğunun dışı olduğu için, domuz etinden, Allah'tan özge için kesilmiş olan şeyden başka haram nesne görmüyorum, sıkıntıda kalıp da azgınlık, asırlık yapmamış bulunmanı, Tanrım bağışlar, hem de esirger."*

Mekkeliler ve Arap barbarları totem geleneklerinden kalma yeme içme yasaklarına uyarlardı ki bunlar binlerce yıldır babahanlığın güdümünde yozlaşmış durumundaydı. Oğlaklıyacak veya kuzulayacak hayvanları dahi boğazlayıp yerlerdi. Tırnaklı hayvanları da yerlerdi.

Kur'an ve peygamberi İbrahim ve Musa gelenekleriyle onlara aklın yolunu göstermeye çalıştı bu ilk ayetlerle:

> 146- *"Yahudi toplumuna her tırnaklı hayvanı biz haram kılmış idik, buğursakla sırt yağını ya da kemik yağını helal ederek sığırla koyunun iç yağını haram ettik, böylelikle onları azmaları yüzünden cezalandırmıştık, evet biz gerçek söyleriz."*

19- "TEVBE SÛRESİ"

Devrim dişe diş-göze göz savaşçıl bir direniş-saldırı ruhu ister. Hele antik çağda çünkü bu çağ tarihsel devrimler çağıdır: Bilinçten çok bilinçaltıyla komünlerin savaşçıl akınlarıyla olur.

Bu medeniyetlerin yerle bir edilmesiyle ve yerine ya orijinal ya da rönesans (yeniden diriltilmiş) medeniyetlerin doğuşuyla sonuçlanır.

Tarihsel devrimler, yumurtlamayla çoğalışa benzer. Sosyal devrimler ise medeniyeti yıkmadan sosyal sınıflarla daha bilinçle geliştirmeyi getirirler. Memeli hayvanların doğurarak çoğalmalarına benzerler.

İslam devrimi de bir tarihsel devrimdir. Kendinden öncekiler gibi uykuda gezer bilinçaltı atılım ve akınlarından kurtulamamıştır.

Ama yine de kitaplar kitabı *Kur'an*'a sahipti ve peygamberler peygamberi Hz. Muhammed gibi bir lidere...

Çünkü orijinal medeniyetlerin en sonuncusuydu; bilinç gelişmeye başlamıştı.

Tevbe Süresi, göze göz cana can bir savaştaki keskinliği ve buna karşın bağışlama ve esirgemenin, hoşgörünün insancıl-birleştirici (kolektif) özelliğini anlatırken, bu bilincin geliştiğini de gösterir.

> 5- *"Savaşın haram olduğu aylar çıkınca, eş koşanları nerede bulursanız öldüresiniz, yakalayıp kuşatın, her pusuya oturun. Eğer onlar tövbe ederek namaz kılarlarsa, zekât verirlerse yollarını açınız, Allah bağışlayan ve esirgeyendir."*

Bu ayet hem en keskin-sert-ölümcül savaşçıl İslam devrimini, hem de o denli de hoşgörülü-merhametli-barışçıl insancıl İslam hümanizmini özetler. Tek şartla: Tövbe: bir çeşit özeleştiri-doğru yola eğilim gösterme ile...

Bunu destekleyen ayetler, önceden de gördüğümüz gibi az değil:

6- "*Allah'a eş koşanlardan biri, senden aman dilerse, Allah'ın sözünü dinlesin diye, ona hemen aman ver, sonra gönder yerine bu onların, bilgisiz bir topluluktan olduklarından ötürüdür.*"

Bu ayetle Peygamber'in ve İslam devriminin nasıl bir eğitim mecburiyeti ve görev yelpazesi içinde olduğu anlaşılabilir.

"Bilgisiz olanlara hoşgörü ve eğitim ve sabır gerekir" anlamında birçok ayet, ardı arkasına bıkıp usanmadan sıralanır.

Bu İslam devriminde kendinden öncekilere göre bilincin-barışın ve insancılığın geliştiğini gösterir...

Ama tam tersi de geçerlidir, aman dilemeyenlere, taşkınlara, yol-ayet tanımamakta direnenlere ve bunlarla mücadele etmekten kaçan oportünistlere de acımak yoktur. Aksi halde gelişme olamaz; devrim yalancı pehlivanlığa hiç gelemez:

12- "*Ahit yaptıktan sonra, antlarını bozarak, dininizi yererse, kâfirlerin önderlerini öldürün. Onlarla ant olamaz; belki böylece küfürden vazgeçerler.*"

Devrimde düşmana zılgıttan vazgeçilemez. O günün dili büsbütün böyledir. Laf ile öğüt ile uslanmayanın hakkı kötektir.

Ancak o günkü koşullarla bugünkü insanlaşmış, kitleselleşmiş, bilimselleşmiş devrim koşullarını karıştırmamak gerekir. Ayetleri skolastikçe anlayıp her koşulda uygulamak isteyenler başüstü düşmeye mahkumdurlar...

Mücadeleden geri duranlara da öğüt ve zılgıt geçerlidir.

13- "*Antlarını bozmuş olan toplulukla savaş etmez misiniz? Peygamberi (Mekke'den) çıkarmaya kalkışan, ilk önce sizlere düşmanlık eden o kimselerdi. Onlardan korkar mısınız? Korkmak için Allah daha yaraşır.*"

24- "*De ki: Size atalarımız, kardeşleriniz eşleriniz, oymaklarınız, kazanılan mallarınız, kesilmesinden korktuğumuz ticaretimiz, sevdiğiniz evleriniz, Allah ile Peygamberinden, hak yolunda savaşmaktan daha sevgili ise, bekleyin Allah'ın emri gelene değin; buyruk tutmaz bir topluluğa, Allah doğru yolu göstermez.*"

O gün tarihsel akışın Güney Ticaret Yolu'nu açmakla görevlendirmiş olduğu Arabistan Araplarını tarihsel devrime sürüklemişti.

Bunun için savaşmak; komün geleneklerini Mekke'nin tefeci, bezirgânlıkta azıtarak medeniyeti daha doğmadan (tıpkı Sodom ve Gomora kentlerinde olduğu gibi) öldürebilecek olan Ebu Sufyan sülalesine ve zenginlerine karşı üste getirmek gerekiyordu. Böylece yeni kurulacak orijinal medeniyet daha uzun ömürlü ve üretken olabilecekti. Tarihte genellikle hep böyle olmuştu.

Elbette *Kur'an* ve peygamberi bunu bilinçle değil, içinde bulundukları tarihsel itilişlerle sezilerle, bilinçaltlarıyla; pratik dayatışların getirdiği kışkırtmalarla anlıyorlardı.

Çünkü denge, hem Peygamber'in ve çevresinin ruhlarında-bedenlerinde hem de Arabistan Araplarının içinde komün geleneklerinden yanaydı. Bunu başta Peygamber olmak üzere büyük çoğunluk gelişmelere göre sezmeden ve o dengeye uyarak davranmadan yapamıyorlardı.

Ama yine de Peygamber'in (ve *Kur'an*'ın) sürekli uyarı ve zılgıtları bu yolu aydınlatmak zorunda kaldı. Çünkü her kişinin içinde medeniyet ve komün çarpışır haldeydi. Kişi mülkü ruhlarda yer etmiş, sessiz, derinden, duraksız ve amansız ilerleyişini sürdürüyordu. Öyle ki, bu *Kur'an* ve peygamberini (yeni bir medeniyet yolunu) bile zaman zaman hiçe sayabilecek arzulara yol açabiliyordu.

Bir bezirgân olarak ama mala-mülke esir olmamış, İslam devrimi için her şeyini vermiş bir lider olarak bunu sezip anlıyor ve 24. ayetle açıkça belirttiği gibi, sık sık benzer ayetlerle de bu psikolojik ve maddi çelişkiyi devrimden yana çevirme çabasını arttırıyordu.

Asla çevre medenilerin ve medeniyetlerin durumuna düşmek istemiyordu:

> 34- *"Ey inanmış olanlar! Hahamlarla, rahiplerin birçokları batıl olarak herkesin malını yerler, hak yolundan alıkorlar; altın, gümüş toplayıp da Allah yolunda harcamayan kimseleri pek acı bir azapla hemen müjdele."*

Hz. Muhammed, yaptığı işine görevine son derece inanmış, koyduğu kurallara başta kendisi uyan, bundan zevk alan bir insandı. Ayetlerde sık sık uyardığı hep, bu dünya malı için insanlık yolunu karartmanın getireceği felaketlerdi; sadece bunu bilimsel bir bilinçle değil, o günün ideolojisi-bayrağı olan skolastik Allah-Peygamber-Cennet-Cehennem sistemiyle, gelenek, göreneğiyle görüyor-yorumluyor ve savunuyordu. O günün dili-bilgisi bu kadarına elveriyordu:

> 38- *"Ey inanmış olanlar! Ne oldu sizlere, Allah'ın yolunda savaşa çıkın! denildiğinde, yerinizde ağırlaşıp kaldınız, bu dünya yaşamını ahret yaşamından daha hoş mu buldunuz? Bu dünyanın malı-mülkü ahretinkinin yanında pek azdır."*

Cennet, bir zamanlar, Arap atalarının kan kardeş komün hayatı yaşadıkları Fırat-Dicle'nin bakir-ormanlık-ırmaklarla bezenmiş verimli topraklarıydı.

Semitler medenileşip sınıflı toplum cehennemine ardı ardına düşüp çöllere dağıldıkça, cennet komün geleneklerini taşıyan peygamberlerin ve

çevresinin gönlünde-şuuraltında zamanla gökyüzüne taşınarak erişilmezleşti, efsaneleşti.

Önceleri somut vaat edilmiş cennet topraklar, sonra giderek gökyüzünde mistik cennet vaatlerine dönüştü.

Ancak yine de gerçekçi-berrak kafalı komün insanları cenneti yeryüzündeki güzelliklerle özleştirmeden yapamıyorlardı. Soyut cennetten ise somut yeryüzü güzelliklerine mal-mülk ve hoş vakit geçirmesine kapılmadan edemiyorlardı.

Peygamber bu gibileri de daha üstün ülkülere çekmek için, o mistik-soyut skolastik cennet-ahret idealini öne sürmek zorunda kalıyordu. Ki bu azarlamayla karışık ayetler *Kur'an*'da çok sık tekrarlanmak zorunda kalınır...

İnsanı tanımak, anlamak; bugünkü bilincimize rağmen pek çok zorluklar taşıyan bir meseledir. Toplumu genel olarak tanımak anlamak ve yönlendirmek daha az zorluklar taşımaz. Çünkü kişi ve toplum dipsiz kuyu gibi sonsuz görünen derinlikler taşır.

1400 yıl önce Hz. Muhammed, ister istemez insan çelişkileri içinde bunalmadan edemiyor ama yılmaksızın yoluna devam ediyordu. Süre ve ayetler (*Kur'an*) böyle yaratıldı. Bir yönden İslam tarihsel devriminin adım adım tanığı olurken, diğer yandan Hz. Muhammed'in bilinç ve bilinçaltı yansıması, Allah tarafından ayetleştirildi;

> 80- "*Sen onlar için bağışlanmayı ister dile, ister dileme; yetmiş kez onlar için bağışlanmak dilesen de hiç de bağışlamaz Allah onları. Bu onların hem Allah'a hem peygamberine karşı kâfir olduklarındandır. Allah doğru yoldan (buyruklardan) dışarı çıkmışları doğru yola iletmez.*"

Peygamber de hepimiz gibi insandır. Günümüzde onca bilincimize karşın, insanlardan umut kesmek istemediğimiz, onlara ihtiyacımız olduğu için insanlar ve toplum hakkında ne kadar çok yanılgı ve unutkanlıklara; gerçekleri anlamayan değerlendirmelere düşeriz.

Hz. Muhammed de kendi toplumu ve kişileri için umutlar beslemeden iyi dilekler taşımadan yapamamıştır.

> "*Onlar için yetmiş kez bağışlanmak dilesen de hiç de bağışlamaz Allah onları.*"

Ama umutları gerçekleşmeyince gerçeği acıyla kabul edip yolunu yürümek zorunda kalmıştır.

Tabii acı gerçek hep şudur: Ya dünya malı mülkü eğlencesi kişi mülkü ya da kolektivizmin komünanın bütün insancıl değerleri... Peygamber gönlü hep komün geleneklerinden yana medeniyete geçiş sentezidir. Ayetler hep bunun tekrarlar: olaylar farklı ama temel aynıdır:

81- *"Evlerinde kalanlar, Allah'ın peygamberinin ardından sevindiler. Mallarıyla-canlarıyla Allah yolunda savaşmaktan çekindiler: 'Sıcaklarda savaşa çıkmayız' dediler. De ki: Bilmiş olsalardı, cehennem ateşi daha katı sıcaktır."*

86- "Allah'a inanınız, Peygamber'le birlikte savaşa çıkın diye bir süre inince, onların zenginleri senden izin istemekte, 'Bizi bırak oturalım' demektedirler."

87- "Geride kalanlarla-kadınlarla kalmak istemişlerdi. Gönülleri mühürlendi, onlar anlamıyorlar."

88- *"Peygamberse, inanmış olanlarla birlikte, mallarıyla, canlarıyla savaş ettiler. Bütün iyilikler bunlarındır. Bunlardır kurtulanlar."*

Tarihsel görevlerini yapmış veya yapma çabalarını sonuna dek esirgememiş insanlar şüphesiz ki erişilmez bir iç huzur içinde yaşarlar veya bu ruhsal-vicdani dengeye ulaşmış olarak huzur içinde ölürler.

Bu cennetlere bedel bir mutluluk sayılabilir. Vicdanı azap-görevlerinden kaçmak yalan-dolan içinde korkularla yaşamak, cehennemde yanmak kadar azap vericidir.

Bu durum insanların iç psikolojilerinde (ruhlarında) ve toplum içindeki eleştiri baskılarında olan bir olaydır.

Ancak vahşi insandan (ilk cinsel yasak gelişimlerinden) beri, bilinç-bilinçaltı gelişimleri filizlendikçe, insan kişiliğinden ayrı bir "ruh" yakıştırmalar, zamanla cennet-cehennem algılayışlarına da temel oldu.

Bu yüzden insan psikolojisindeki bu iç mutluluklar ve azaplar da Allah: cennet-cehennem-şeytan-melek sistemi içinde algılanma sürecine girdi. Bilhassa bu İslam medeniyetinin yaygınlaşmasıyla en yaygın seviyesine-alışkanlığına (skolastisizmine) ulaştı.

Bu yüzden bu ayetler ve benzerlerindeki psikolojik yaklaşımlar, o gün için ancak allah sistemi (egemen-geleneksel ideoloji) ile algılanıp yorumlanabiliyordu...

128- *"Andolsun içinizden size öyle bir Peygamber (elçi) geldi ki sıkıntıya uğramanız ona ağır gelir, size düşkün, müminlere şefkatli ve merhametlidir."*

Tarihsel gidişi ve görevini görmek, insanı böylesine merhametli-sevecen-şefkatli ve fedakâr yapıyor: insancıl sorumlulukta üstünlük.

Ve tabii ki o denli yalnızlık, çünkü aynı derecede sorumluluk duyanlar çıksaydı, peygamberlere gerek kalmazdı:

129- *"Eğer inanmaktan yüz çevirirlerse de ki: Allah bana yeter! Ondan başka tanrı yoktur. O'na dayandım. O büyük-ulu Arş'ın (bütün doğanın ve insanlığın) sahibidir."*

"Allah bana yeter!"

Doğanın ve insan toplumunun gidiş kanunlarıyla mistik bir gelenek ve seziyle de olsa ilgilenmek (yüce evrimi anlamaya çalışmak) gerçekten bir ömre bedeldir. Ve peygamber yalnızlığına-iyi dilekliğine-merhametliliğine ve sorumluluğuna iyi gelen biricik ilaçtır... Ve her türlü ihanetlerin sosyal hayvanlıkların saldırgan kuşatımlarına iyi gelen yegane ilaçtır... Çünkü doğacıl ve insancıl bütün sebeplerin orkestrası ve senfonisi o temel kanunların akışı içerisindedir; sonsuz hoşgörü veya hümanizm oradan gelip oraya gider. Onu bilince çıkarsak bile ona uymaya çalışmak yaşam kadar sonsuzdur. Bu yüzden "Allah herkese yetip artar!.."

20- "MÛ'MİNUN SÛRESİ"

11- *"Onlar Firdevs'e: en yüksek cennete varis olacaklar, orada ebedi kalacaklardır."*

İbrahim zamanı, 2500 yıl önce medeniyetlerin evrensel aşamasına henüz düşünce alanında girilmişti. Ve İbrahim toplumu, medeniyetlerle sıkı alış-veriş ilişkilerinde bulunsalar da tümden kendi komüncül düzenlerini, göçebe ekonomisini ve sosyalliğini yaşıyorlardı. Cennetin onlar için pratik bir ideal olması gerekmedi. Bu yüzden cennet *Kur'an*'daki kadar değil hemen geleneksel anlamı dışında hiç kullanılmadı. Hele cehennemden söz bile edilmedi.

Muhammed zamanı, medeniyetlerin evrensel çağının, kıtalararası gidiş gelişleri, tarihsel devrim birleştirilme denemeleri aşaması bile geçilmiş; doğrudan İslamiyet ile birlikte evrensel bezirgânlık aşamasına geçiliyordu. Yanı başlarında Bizans: Hıristiyan tektanrıcı ve Fars: çoktanrıcı medeniyet çekişiyorlardı. Burunları dibinde: Habeş'i Bizans, Yemen'i Fars medeniyeti kendisine çevirmiş, Güney Ticaret Yolu'nu kontrol ediyorlardı. Muhammed önce Fars medeniyetini tepelemeyi gözüne kestirecek kadar ve Bizans'ı dış yedek güç gibi kullanacak kadar askercil ve sosyal stratejisini geliştirmiş bulunuyordu ve kendi toplumu da medeniyete çözülmeye sosyal sınıflara ayrılmaya başlamıştı.

Bu yüzden cennet vaadinin hemen her sûrede tekrarlanması bile yetmedi. Cennetin aşağı-yukarı gibi mevkilere: sosyal sınıf ve zümrelere ve inanç hiyerarşilerine ayrılması icabetti.

Bu, düşünce gelişiminin de sıçrama yaptığını gösterir, kişi psikolojisine bile girilmiştir. Her kişinin ayrı bir varlık oluşu sezilmekte ve bu yüzden inancı ve uygulaması yüksek olanlara, Peygamber ve partisinin çekirdeği olan sahabeleri Ensar: yardımcıları gibi olanlara daha yüksek cennetler vaadi müjdelenmesi icap ediyordu.

Mü'minun Sûresi Mekke devrinde yani İslamiyet'in başlangıcında indiği için de, cennet, hem de "Firdevs" mevkii öne çıkarılması, cennet uğruna cihat edilmesinin yararları üzerinde duruluşu, Allah'a da peygamberine de uygun düşüyordu.

Cennet ve cehennem mevkileri, bu sosyal yurtların çağ itibarıyla gelişmesi-süratlenınesi ve incelenmesi, hatta kişi beyinlerindeki psikolojilere yansıyışının hissedilmesi, hatırı sayılır bir gidiş kazanması yüzünden *Kur'an*'da sık sık ödül ve ceza biçiminde yinelenecektir.

> 12- *"Andolsun biz insanı çamurdan bir süzmeden yarattık."*
> 13- *"Sonra onu bir nufte (sperm) olarak sağlam bir karar yerine koyduk."*
> 14- *"Sonra nufteyi alaka (embriyo)ya, alakayı bir çiğnemlik ete (cenine) çevirdik, bir çiğnemlik eti kemiklere çevirdik, kemiklere et giydirdik, sonra onu bambaşka bir yaratık yaptık. Yaratanların en güzeli Allah ne yücedir."*

Artık insan bilgileri de gelişmektedir. Allah ve peygamberi de buna uyar, Adem ile Havva; yaratılış ve cennetten kovuluş; tufan gibi efsaneler sadece çağın ve Mekke-Medine toplumlarının pratik amaçları için hatırlanılıp kullanılır. Hatta yukarıdaki ayetlerde olduğu gibi, o eski mitolojik sembollerle anlatmadan kurtulmaya bilimsel gerçeklere indirgenmeye çalışılır.

Nuh Tufanı ve benzerleri de hep bu pratik amaçlar içinde kullanılır. Çünkü amaç kendi toplumunun yeni bir tarihsel devrimde Allah'ın ve peygamberinin etrafında verim ve yenilikçi bir ideolojiyle derlenmesidir. Muhammed Nuh'u kendi koşulları yüzünden çok iyi anlar; sadece Nuh'u değil bütün peygamberleri kendisiyle özdeşleştirir ve pratik hedef için onların öykülerini anmak uygun düşer. Diğer peygamberlerde olduğu gibi Muhammed'i yalanlayanlar ve ona karşı çıkanlar az değildir. Bu durumda Nuh'un ve diğer peygamberlerin öykülerinden ibret almak en doğrusu olur:

> 25- *"O (Nuh), kendisinde delilik bulunan bir adamdır, başka bir şey değildir. Hele bir süre onu gözetleyin."*

Her peygamberin veya modern gerçek liderin başına gelen buna benzer boğucu kuşatımlardır. Onlardan ders almak ve çağının sorunlarını aşmak, insanlık tarihi ölçüsünde gidişi bilmek ile olur. Muhammed bunu tam bilince çıkaramasa da kuvvetle seziyordu *Tevrat* ve *İncil*'i sürekli okuyamadığı belliydi. Çünkü okuma-yazma bilenler parmakla gösterilebilecek kadar azdı. Hicaz medeniyeti henüz çözülüyordu. Muhammed, keşiş "Rahip Buheyra"lardan daha çocuk yaşta en eski en büyük medeniyetlerin: Babil'in, Mısır'ın, Acem'in, Bizans'ın, Yemen ve Habeş'in bütün sırlarını yükseliş ve çöküşlerle dolu iç yüzlerini öğrenmeye başlamış; belki de onla-

rın destanlarını ezberlemiş, henüz hafızasına kazımıştı; kanına karıştırmıştı. Çünkü tarihe henüz yeni giriş yapıyordu, geçmiş tarihten ibret alarak uzun ömürlü olmanın yollarını bütün hücreleriyle aramak zorundaydı. *Kur'an*'da Semit geleneklerinden, Sümer'den intikal etmiş bütün gelenekler hep önlerinde beliren büyük tarihsel devrim teori-pratiği için ibretle beyinlere kazınıp hazmedilmiştir:

> 30- "*Gerçi biz (onları) imtihan etmiş olduk ama bu olay da* (Nuh Tufanı ve benzerlerinde) *nice ibretler vardır.*"

İslamiyet, bu yüzden, o ibretlere: en eski medeniyet ve tarihsel devrim derslerine; tanrısallaşmış-peygamberleşmiş önderlerin ibretlerine dayandığı, onları kendi kişiliğinde sentezlediği için kutsallar kutsalı oldu. Aynı şey modern tarih ve önderlikler için de geçerlidir; insanlık tarihini en küçük boşluğa meydan vermeksizin bilince çıkarabilen önderlikler ve toplumlar daha az sancılı ve geri dönüşü olmayan kalıcı rejimler kurabilecek ve geliştirebileceklerdir.

Bu yüzden Allah ve peygamberi o güne dek görülmemiş hassasiyet ve dikkatle hemen her sürede ve hatta ayette o dersleri anar ve hatırlatır. Müminun Sûresi de Nuh'u ve diğerlerini bıkmayacak sıkılmayacak taze hassasiyetiyle anar ve dersini alır: efsanelere de uydurma gözüyle değil gerçeklik olarak bakar:

> 44- "*Sonra biz, elçilerimizi ardı ardına gönderdik. Hangi ümmette elçisi geldiyse onlar onu yalandılar, biz de onları birbiri ardınca devirdik ve hepsini birer efsane yaptık inanmayan kavim uzak dursun.*"

Muhammed daha Mekke devrindeyken; peygamberliğinin ilk zamanlarında bile cennet cehennem sistemini, kuracağı medeniyetin uzun ömürlü olması pratik amacına oturtmuştur. Komün geleneklerini, toplumcu-paylaşımcı-eşitlikçi-hoşgörülü-bilimci-üretici-yenilikçi... olanlar güçleri sınıfları ölçüsünde cennetliktiler. Bunlara karşı çıkanlar ve medeniyetlerini bunlar üzerine bina edecek olanlar, tıpkı paraya-pula tapan ve yozlaşan eski medeniyetler gibi Allah'ın gazabına: tarihsel devrim tufanlarına uğrayacak ve yok olacaklardır. Bununla da kalmayıp cehennemin aşamalarında kötülük hiyerarşi ve sınıflarına-zümrelerine göre yanacaklardır.

Ve bu tarihsel görevini: medeniyete geçişin uzun ömürlü olması için gereken yenilikçi toplumculuğu o kadar derinden-sürekli olabilecek hassasiyette kavramıştır ki bir an bile olsun bunu unutmaz; unutmamak ve yaygınlaştırmak-kökleştirmek için başta kendisine ve çevresine bunu çeşitli vesilelerle ve başka başka olaylar içinde anlatır. Allah böyle istemek-

tedir: Ayetler böylelikle determinizme yaklaşır.

Öyle ki sınıflı toplumun: medeniyet şaşaasının insanlık tarihi içinde çok kısa ömürlü olduğunu sezmiş ve o şaşaaya kapılmaya değemeyeceğini bilmiştir. Allah bu yüzden daima yenilikçi toplumculuğu ayetleştirir:

> 112- *"Ve buyurdu: Yeryüzünde yıllar sayısınca ne kadar kaldınız?"*
> *113- "Bir gün, yahut günün bir kısmı kadar kaldık; sayabilenlere sor dediler."*
> *114- "Buyurdu ki: Sadece az bir zaman kaldınız, keşke bilseydiniz."*
> 115- *"Bizim sizi boş yere, bir oyun ve eğlence olarak yarattığımızı ve sizin bize döndürülüp getirilmeyeceğinizi sandınız?"*

İnsanlık, "boş yere" değil, doğa ve toplumun gidiş kanunlarını bilince çıkarıp onlara uyum yaparak doğa ve insan toplumunun ömrünü "uzatmak", daha doğrusu olabileceği kadarına tıpatıp uyarak, olması gerekenden daha az bir zamana doğru kısaltmamak için yaratılmıştır. Muhammed bunu mistik karanlıklar içinden çıkarmaya çalışan bir seziyle kavramış ve bunun için uğraşmıştır.

21- "ANKEBUT SÛRESİ"

Mekke'de inen son sûredir. Örümcek anlamındadır ve tefeci-bezirgân azgınlığının tutumu örümcek ağına benzeterek anlatılır. Ve ince psikolojik diyalektikler de seçilip hiyerarşilendirilir: Besbellidir ki tarihsel devrimin stratejisi hiç olmazsa seziler-bilinç denli keskindir; anında hissedilip düşünce-davranış geliştirilmektedir:

> 41- *"Allah'tan başka velilere bağlananlar örümceğe benzerler. Evlerin en çürüğü örümcek evidir; keşke bilselerdi."*

Bunlar dünya malı ve süsü peşinde koşan Kureyş tefeci bezirgânları ve zalimleridirler. Bunlar çeşitli ayetlerde belirtilir; ifşa ve teşhir edilirler. *Kur'an* bunların kişiliklerine, kişi mülkü azgınlıklarına hitap etmez; biraz toplumculuk geleneği taşıyan halk *Kur'an*'a sarılmakta gecikemez. Çünkü Hicaz toplumu, yüzlerce yıldır Güney Ticaret Yolu'nun önemini ve geleceğini kavramıştır; hep birlikte onu evrensel bezirgânlık için açmalı ve kullanmalıydılar. Yoksa hemen hemen üretimde hiçbir rolü olmayan, Arabistan çöllerinin cehennemcil yaşamı niye çekilsin ki?

Peygamber ve ayetleri bu psikolojiye, alt şuur sezilerine göre gelişiyordu:

> 49- *"Hayır, Kur'an kendilerine bilgi verilenlerin göğüslerinde (içlerinde) bulunan açık açık ayetlerdir."*

Yani tamı tamına Hicaz insanının alt şuur psikolojisini kollayan, rezonansa gelen Peygamber ve *Kur'an* onların toplumcu ruhlarına hitap eder. Ama meseleyi maddi ticaret yolları ve evrensel boyutlarıyla seçip koymak bilinci henüz gelişmemiştir. O maddi koşullar onları derinden etkiler ve alt şuurlarından yönlendirir. Çünkü beyin on binlerce-binlerce-yüzlerce yıldır kutsallaşma projesi içinde tepetaklak, din ile tanrısallık-kutsallık ile düşünmekte alışkanlık, skolastisizim koşullanışı yaratmıştır. Eğer meseleyi gidiş kanunları içinde kavrayamazsak, o çağın skolastisizmini modern bilimler içinde tersten sürdürmüş ve gerçekleri çarpıtan sempati veya antipatiye girmiş oluruz. Demek tarihin gidiş kanunlarını kabaca ezberlemek ve bir iki tarihi olaya uygulamış olmak bile yetmez; düşüncenin gelişimine de uygulamış olmak gerekir. Ancak o zaman din gibi en speküle esnek konular daha gerçekçilikle aydınlığa çıkarılabilir.

Allah ve peygamberi, bu yüzden yürüdükleri yolda olanca gücüyle ki bu güç bilinçten çok daha üstün bir güçtür o çağda, kendilerinden emindirler:

49- "*Bizim ayetlerimizi, zalimlerden başkası inkâr etmez.*"

Yani aklı başında bütün Hicaz toplumu, biraz çıkarlarını kolektivize edip Güney Yolu'nu, orta yolu açmak uğruna ortaklaşa güçlüce kullansalar, yollarının üzerindeki Acem'i Bizans'ı kaldırıp cihangir olabileceklerdir. Bir tek karşı duran Kureyş zenginleri ve zalimleridir. Menfaatlerini terk edemezler. Ama bu maddi temel çoktanrı-tektanrı ideolojisi içinde erimiş olarak konuşulur; sınıflar savaşının din savaşı gibi duruşu bu yüzdendir. Bu aldatıcıdır. Burjuva sosyal devrimleriyle ve ideolojisiyle, din düşüncesinin yerini daha laikleştirilmiş akılcılık ve idealizm alsa da yine maddi temellerle konuşulamaz. Çünkü beyin bir kere tepetaklak düşünürlere alışmıştır. Marx-Engels ile birlikte toplumsal gidiş kanunları ve paralelinde Darwin ile birlikte doğanın gidiş kanunları bulunmaya başlar ve düşünce sistemi determinizmde olduğu gibi ayakları üzerine oturur.

Bu açılardan 1400 yıl öncelerinin, antik çağ düşünce sisteminin en gelişkin son orijinal medeniyet örneğinin düşünce temelleri olsa bile, tepetaklak maddi temeller alt şuurda kalmış veya din bayrağında gizlenmiş olarak düşünür. Bu olağandan tarihsel maddecilik dışındaki maddeci düşünürler bile, hâlâ maddecilik içine skolastisizmi ve metafiziği karıştırırlar veya tarihsel maddeciliğin bile ezber: kara kitap üzerine gelişip duruşu bu temellerle bağlantılıdır. O temeller gidiş kanunlarıyla enine boyuna bilinçlere çıkamadıkça, düşüncenin gelişimi de kolay olmayacaktır...

Bu yüzden Peygamber ve *Kur'an* konuşmaları da yerli yerinde anla-

şılmış sayılamaz. İslam sempatizanları onları tektanrıcı ibadet görevleri içinde kavrayıp sıkılaştıkça uygularlarken, kapitalizme veya emperyalizme bilmeden bilerek hizmet etmiş olabilirler; genellikle de kullanılmaya bu yüzden açık olurlar vb.

Peygamber ve *Kur'an* tarihsel görevleri için tam inançla kenetlenmekten yanadır. Bu yüzden safları sıklaştırmak için ayrıntılı psikolojiye de temas eder. İyi gün dostlarını ayırt eder:

> 10- "*İnananlardan kimisi var ki, 'Allah'a inandık' der fakat kendisine Allah uğrunda eziyet edilince insanların işkencesini, Allah'ın azabı gibi sayar. Ama bir yardım gelse biz de sizinle beraberdik derler...*"

Sadece iyi gün dostu tarihsel görev için yetmez, tarihsel görev için ölümleri göze almak, cihad gerekir, Peygamber kendisinden bilir ve ikiyüzlülükleri (oportünizmi) sık sık paylar ve açık eder:

> 11- "*Allah, elbette yürekten inananları bilir ve elbette ikiyüzlüleri de bilir.*"

Kimileri de ya henüz eski geleneklerini terk edememiş, yeni Allah kavrayışına ulaşamamıştır ve bu yüzden eskisiyle yeni Allah'ı veya allahları birlikte anmaktan vazgeçemez; geriye dönüşler yapar; Peygamber ve *Kur'an* bu ikircilliklerden de kurtulunmasını daha işin başından şart koşar:

"*Allah ile beraber başka bir tanrı çağırma, sonra azabedilenlerden olursun.*" (Şuara, 213. Ayet)

> 61- "*Andolsun, onlara 'gökleri ve yeri kim yarattı, Güneşi ve Ay'ı kim boyun eğdirdi?' dersen 'Allah' derler. O halde nasıl Allah'ın birliğinden döndürülüyorsunuz.*"

Ve 63. Ayet:

> "*...Hamd sadece Allah'a layıktır. Fakat onların çoğu düşünmezler..*" [Ankebut]

Bu ayetler aynı zamanda Arabistan toplumunun daha önceden beri tektanrıcılığı duyduğunu ve düşüncesinin bu yönde evrime girdiğini veya en küçük uyarılarda bile süratle evrim geçirebilme aşamasına geldiğini, tarihsel görevlerini sezebileceğini gösterir. Muhammed ve *Kur'an* bu yüzden yeterli olgunluktadır ve çarçabuk Hicaz toplumundan çevreye yayılır.

22- "MÂİDE SÛRESİ"

Kur'an ve peygamberi, barbar gelenek göreneklerin daima akılla medenileştirilmesinden yanadır ve bunları prensipleştirir. Kan bağlarını çözerken korumaya çalışır:

3- "*Ölmüş (leş) hayvan, kan, domuz eti, Allah'tan başkasının adına boğazlanan, boğulan, sopa ile vurulan, yüksekten düşen boynuzla ölen, yırtıcı hayvanın parçaladığı hayvanların eti size haramdır. Kestiğiniz hayvan başka, dikili taşlarda boğazlanan falaklarıyla üleşilen dahi haramdır(...)*"

4- "*Onlar ne helâldir? diye sorarlar, diyesin ki: Size arı (tertemiz) şeyler helâldir yırtıcı olan, Allah'ın öğrettiği yolla yetiştirilip öğretilen hayvanların avladığı şeyler dahi helaldir, yeyiniz bunların tuttuklarını, o şeyde Allah'ın adını anın, Allah'tan sakınınız, Allah çabuk hesaplıdır.*"

Barbar insan doğal insandır, aklı da berraktır. Ancak gidiş sınıflı topluma parçalanma (medeniyete geçiş) yönündedir. Yerleşik düzen ve ticaret ağır bastıkça, barbar (doğal) yaşam geride bırakılırken adetleri de yasaklanır, barbar ehlileştirilir. *Kur'an* olabildiğince bu gidişin verdiği akılla ve İbrahim geleneğiyle, diğer İsevi ve Musevilerden (kitaplılardan) öğrendikleriyle; ama keskin sezilerle bu yönelişi güder. Elbette bugün getirdiği prensipler, o günkü koşullara göre değerlendirilmezse, skolastikçe o güne saplanıp kalınır. Günümüzde artık her konu bilim ışığında aydınlanmıştır veya bu olanaklara sahibiz. Artık her küçük konuyu bile bilimin merceği altına koyarak çözümleyebiliriz.

Namaz-abdest-hac-zekât bildiren ayetler aynı medenileşme prosesini akılla teşkilatlayıp prensipleştirir.

27- "*Onlara Adem'in iki oğlunun haberini hakkıyla anlatasın, ne zamanki onlar birer kurban kesmiştiler, birinin kurbanı onaylanarak, ötekinin kurbanı onaylanmayınca, dedi ki: 'Ben seni öldüreceğim' öbürü de dedi ki: 'Allah ancak sakınılan şeyleri onaylar.'*"

28- "*Sen beni öldürmek için elini uzatsan da ben seni öldürmek için elimi uzatamam, alemlerin tanrısı Allah'tan korkarım.*"

Kur'an bu öyküyü burada şunun için anar: *Kur'an* ve peygamberi, getirdiği buyruklara uymayanlara karşı son derece hoşgörülü olduğu kadar, son derece de savaşçıldır. Onları kardeş kavgasına karşı şiddetle uyarır. Ama bu, en çok Mekke bezirgânlarına-zenginlerine karşı "Dişe diş göz göz" keskinliğine dönüşür:

45- "*Biz onlara orda (Tevrat'ta) yazdık ki cana candır, göze göz; buruna burundur; kulağa kulak; dişe diştir; yarayan kısas[tır]. Kim kısastan vazgeçerse günahı bağışlanır, Allah'ın indirdiği şeyle hükmetmeyen kimseler, işte bunlar zalimdirler.*"

Hz. Musa Yahudi topluluğunu, Mısır'dan Kızıldeniz med-cezirlerinden ve Sina çöllerinden vaat edilmiş toprak Filistin'e zor bela aşırıp geçirirken; hem firavun derebey despotizmine karşı, hem de kendi içindeki yozlaşmışlara karşı "göze göz, dişe diş" savaşmak zorunda kalmıştı.

İsa (*İncil*) ise, artık Roma İmparatorluğu'nun medeniyetler zılgıtlarının altında iyice köleleşmiş Yahudi topluluklarına "bir yanağına vurulursa öteki yanağını çevir" katlanışını öğütlemekten başka yol bulamıyordu.

Hz. Muhammed'in koşulları çok daha elverişliydi. Güney Ticaret Yolu: Kızıldeniz-Mekke Yemen ve Umman üzerinde bulunuyordu. Ve Orta-Kuzey Ticaret Yolları medeniyet çöküntüleriyle tıkanmış bulunuyordu. Güney Ticaret Yolu açılıp geliştirildikçe, İslam medeniyetinin akınlarıyla bütün ticaret yolları yeniden açılıp bütünleştirilecek ve tefeci-bezirgânlığın evrensel çağı açılacaktı.

Hz. Muhammed bunu keskin sezileriyle yakaladı ve Arabistan'daki kentleri İslam medeniyetinde bütünleştirmeyi başardı.

Bunun için "göze göz, dişe diş" prensibini sonuna dek benimsemek ve uygulamak gerekiyordu. Bu yüzden Musa'nın (*Tevrat*'ta belirtilmiş olan) öğretisini benimsedi: Hem kendi (müminler) içinde, hem bedeviler içinde, hem de azgın Mekke bezirgânlarına karşı. Ancak uygulamada daima azgın bezirgânlığa ve tefecilere karşı sıkı durulmuştur. Buna rağmen gidiş, bezirgân medeniyetleri gelişiminden yana olduğu için, İslamiyet'in bu prensibi sonradan tersine çevrildi: Zenginlerin fakirlere karşı zılgıdı biçiminde uygulandı.

İşte o zaman "din bir afyondur" kalitesine büründü: Allah, padişah ve firavun veya nemrut veya tiran oldu. Cehennemi, hapishaneleri; melekler hükümet erkânı oldu... Yoksa özünde din hiçbir zaman bu denli tek yanlı medeniyet yansımalı olmadı, olamazdı; çünkü dinlerin ortaya çıktığı süreç, daima barbarlar (komünler) ile medeniyetlerin çarpışmasından, daima komünün kan kardeşlik-sevgi-saygı-kolektivizm prensiplerinin korunarak medeniyete aşılanmasından; dolayısıyla doğanın ve toplumun kanunlarına uyum yapma zorunlularından ve sezilerinden doğmuştur-gelişmiştir... Derebeylerin, firavunların, fağfurların eline geçtikten sonra din, medeniyet bataklıklarında insanı ezenlerin zulüm silahı olmuş: evrimi başaramayan köle ve serflerin ise çaresizlik afyonu: cennete sığınış olmuştur.

Kur'an ve peygamberi bunu sezer ve medeniyet girişlerinde bezirgân-tutsağı olmuş eski Musa ve İsa dinlilerinin kötülüğünden korunur:

> 45- "*Biz onlara orda (Tevrat'ta) yazdık ki cana candır, göze göz; buruna burundur; kulağa kulak; dişe diştir; yaralayan kısastır. Kim kısastan vazgeçerse günahı bağışlanır, Allah'ın indirdiği şeyle hükmetmeyen kimseler, işte bunlar zalimdirler.*"

Yanlış anlaşılmasın, *Kur'an* ve peygamberi, *Tevrat*'a *İncil*'e karşı değildir; yanlış uygulanmasını ve yozlaşmayı, bezirgânlaşmış dini uygulamaları işaret eder.

Kur'an, İbrahim geleneğini kaynak edinerek *Tevrat* ve *İncil*'in kendi çağında ve koşullarında en yüksek ve son sentezini yapar:

63- "*Onların (Musevi ve İsevilerin) bilenleri, danışmanları onları günah söz söylemekten, haram yemekten alıkoysaydılar ya, ne kötüdür yaptıkları.*"

Ne ruhbaniler ne hahamlar, onları yeni sentezlere ulaştırabilmişlerdir. Tıpkı Hz. Muhammed'den sonra çıkmış bulunan mezhepler, tarikatlar gibi. Ancak tarihsel devrimler çağı bitip yerine sosyal devrimler çağı açıldıktan sonra, modern peygamberler denebilecek burjuva ve proletarya teorisyenleri ve devrimcileri yeni bir yol açabilmişlerdir.

Öyle ki antik tarihte medeniyette (tefeci-bezirgânlıkta) ilk gelip bataklaşanlar en yozlaşmış-kastlaşmış oldular; tıpkı bugünkü burjuva rejimleri gibi. Bezirgânlığa ve burjuvalığa en az batanlar, tarihte ve toplumlarda bir rol oynayacak durumda kaldılar. Bu ister köle olsun ister modern proletarya olsun hep böyle oldu. Çünkü en temelde görünmeden rol oynayan hep komünün kolektivist insancıl yanıydı. Sosyal sınıflar aysbergin yüzeyde görünen tepeleriydi. Medeniyet parıltılarına fazlaca yakasını kaptıranlar, medeniyet gerizlerinde çürümeye mahkûm olanlardır. İnsanlığa onlardan sadece zarar gelir. Parayla ayakta kalabileceklerini sanırlar. Ve kimseye yardım etmezler. Sadece kendilerini düşünürler. Bu yüzden daha çok para isterler. Ta ki boğuluncaya ve yozlaşıncaya, çürüyünceye dek. Yozlaşmamış ve yoksul olanlar temelleri içlerinde daha çok taşırlar. Ve onların her türlü açlık, yaşanmamışlıkları dinamizm yaratır. O dinamizm ise tek başına açlığını gideremeyeceğini anladıkça kolektivizmde buluşur. Parası olanlar bu tarafa akarlarsa mutlu ve elenmeden yaşayabilirler...

Kur'an ve peygamberi bunu her an sezer ve içinde yaşar. Elbette bugünkü gibi bilimsel anlamda bilinçlere çıkaramaz. Fakat o itilimlerle davranır. Çünkü o, tarihsel determinizmin o çağdaki en içten en bilinçli (sezili) elçisidir; yansımasıdır.

> 82- "*Her halde göreceksin inanmış olanların en koyu düşmanları Yahudilerle Allah'a eş koşanlardır. Yine de göreceksin inanmış olanlara dostlukça daha yakın 'İsa'lıyız' diyenlerdir; çünkü aralarında keşişlerle, rahipler vardır, bunlar büyüklenmezler.*"
> 83- "*Peygambere inen şeyi işittiklerinde hak olduğunu bilmeleri yüzünden, gözlerinden yaşlar aktığını görürsün. Ey Tanrımız biz inandık, bizi tanıklarından kıl.*"

Yahudiler, 2 bin yıldır bezirgân dört yol ağzı Filistin'de tefeci-bezirgânlıkta kaşarlanmış yozlaşmışlardır. *Tevrat*'ı da kendi çıkarlarına uydurup kastlaştırmışlardır. Bu yüzden *Kur'an* ve peygamberinin sözlerini alayla karşılarlar; çıkarlarına ters gelir. Güney Ticaret Yolu'nu bir iki kabi-

lenin elinde çarçur edip tıkamanın dar kafalılığını aşamazlar.

Hıristiyanlık henüz yeni bir din olduğu gibi, Muhammed'e yakınlık duyanlar yine Güney Ticaret Yolu üzerinde ve daha barbar kalmış Habeş Krallığıdır. İslamiyet'i, hem Mekke'nin azgın tefeci bezirgânlığına ve çıkarcı çoktanrıcılığına karşı kendilerine daha yakın bulur. *Kur'an* ve peygamberi bunu sezer ve söyler.

Ama kimse İslamiyet'in evrencil yayılışını, Peygamber ve *Kur'an* kadar önceden göremez ve sezemez. İslamiyet o çelişkilerden, çatlaklardan yararlanarak ayakları üzerine dikilir, belini güçlendirir.

23- "ENFÂL SÛRESİ" (Savaş ganimetleri: İslam sosyalizmi üzerine)

1- "*Sana savaş ganimetlerinden sormaktadırlar. De ki: Ganimetler Allah'ın ve Peygamberinin (elçisinin)dir. Siz gerçekten inanan insanlar iseniz, Allah'tan korkun, aranızı düzeltin, Allah ve elçisine itaat edin.*"

Barbar, kişi mülkü bilmezdi, her şey kolektifti. Bu yüzden antik tarihte barbarlar (komünün kolektif aksiyonlu insanları) medeniyet (kişi mülkiyetli sınıflı toplum) üzerine akın edip kentleri yağmalayıp yıktıklarında, ganimetler komünün ortak malı olurdu. Zaman içinde komün, sınıflı topluma bu akınla yeni kurdukları kentlerle medeniyete çözüldükçe bile, devletçilik devlet (kamu) mülkiyeti on yıllar boyunca egemen biçimde sürüp gittiği gibi, toprak reformu denebilecek bir düzenlemeyle, toprak işleyenin tasarrufuna bırakılırdı. Böylece antik tarih bir adım da olsa ileriye giderdi. Bu bir tarihsel devrimdi. Çünkü antik tarihte henüz köleler sosyal devrim yapabilecek bir devrimci sosyalizasyona ulaşmamışlardı.

İşte Arabistan'da olan da kendine özgü (orijinal) bir tarihsel devrim özelliği taşıyordu. *Kur'an* ve peygamberi bu tarihsel devrimin prensiplerini koyuyordu.

Bu yüzden ilk Bedir Savaşı başarıldıktan (zaferle sonuçlandırılmasından) hemen sonra, ortaya ganimet paylaşma kavgası çıkmıştı. Allah ve elçisi, Enfal Sûresinin ilk ayetiyle duruma el koymak zorunda kaldı:

"*Ganimet Allah'ın ve elçisinindir.*"

Bu söylendiği ve yazıldığı kadar basit öylesine söylenmiş bir kural değildir. Tersine en keskin savaş komünizmi prensibidir. Allah korkusu peygamber saygısı ile korunur:

"*Allah'tan korkunuz*"
"*Eğer inanmışsanız, Allah'a ve elçisine itaat ediniz.*"

Kur'an ve peygamberi İslamiyet'in ilk savaşçıl-devrim yıllarında böyle keskin sosyalizm yanlısıydı. Çünkü kişi mülkiyeti hırsının medeniyetleri batırdığını görüyordu, seziyordu. Ve Peygamber, ilkel komünün saftertemiz kolektivizmini, insan-doğa sevgisini-saygısını (ülküsünü) yaşıyordu. Başka türlüsünü yapamazdı.

Ancak kişi mülkiyetini (medeniyeti) de tatmış, tarihsel gidişin medeniyete doğru geliştiğini de görüyordu. Bu durum, Allah'ı ve peygamberini bir sentez yapmaya götürdü. Bu elbette bugünkü bilincimize benzer bir bilinçle olmuyordu. Pratik dayatmalar sonucunda, yaşanan barbar-medeniyet çelişkilerinin doğal bir senteziyle oluyordu.

İşte bu haleti ruhiye içinde, İslam tarihsel devrimi ilerledikçe, komüncül yapı ve gelenekleri, medeniyete, kişi mülkiyetine çözülüşünü geliştirmek zorunda kaldı: İslami tarihsel devrimi Medine fukaralarına-köylüesnafına ve yoksul tefeci-bezirgânlarına; aynı zamanda komün gelenekli Hz. Ali yiğitlerine dayanıyordu. Zafer bunlardan yana geliştikçe Mekke zenginleriyle-Ebu Sufyan sülalesiyle bile uzlaşılmak; bir tek İslam medeniyetinde kaynaşmak mecburiyeti gelip dayattı.

O zaman Enfal Süresinin ilk ayetindeki, keskin İslam sosyalizmi, uzlaşmaya doğru esnetildi. Allah ve peygamberi, bu gidişe 41. ayette şöyle "uyum" yapmayı geliştirdi:

> 41- "*Eğer sizler Allah'a ve (hak ile batılın) ayrılma gününde o iki topluluğun karşılaştığı (Bedir) gününde kulumuz (Muhammed'e) indirdiğimiz (ayetlere) inanmışsanız, bilin ki aldığınız ganimetlerin beşte biri Allah'a, Elçisine ve Elçisiyle akrabalığı bulunanlara, yetimlere, yoksullara ve yolda kalmışlara aittir. Allah'ın gücü her şeye yetişir.*"

Bedir Savaşı sırasında, İslam medeniyetine geçişi yapacak tarihsel devrimci çekirdeğin, savaş komünizmiyle gücünü pekiştirmesi-özleştirmesi-mayasını sağlamlaştırması gerekiyordu. Buna uyum, "*Ganimet Allah'ın ve elçisinindir*" ayetiyle gerçekleştirilmişti ve İslam ordusu arasındaki malmülk çekişmesi bu şekilde kesin kolektivizm ile çözümlenmişti.

Şimdi, İslâm medeniyetinin içine zengin tefeci, bezirgân sülaleleri de katıldıkça, onların da gönüllerini "hoş"nut ederek İslamiyet'i geniş kitlelere yaymak gereği veya kaçınılmazlığı ortaya çıkmıştı. Bu realiteye de 41. ayetle uyum yapıldı.

İslam sosyalizmi (kamu malı ve kolektivizm) bu ayetle beşte bire indirilmişti.

Ancak yine de tarihsel devrimler o kadar kolayca kolektif ruhunu ve maddesini yitirtmiyordu. İslam medeniyetinde de ilk 4 halife (Hulafayu Raşidiyn) devrinde Enfal Süresinin ilk ayetine sadık kalınma eğilimi güdüldü.

Çünkü *Kur'an*'ın hemen bütün ayetleri kolektivizmi her türlü insan değerlerini korumak öğütleriyle-buyruklarıyla örülmüştür. Ve İslam tarihsel devriminin çekirdeği henüz iktidardadır:

> 53- "*Bu böyledir, çünkü bir millet kendilerinde bulunan iyi meziyeti, kendi özünü, değiştirmedikçe-bozmadıkça, Allah da onlara verdiği nimeti bozmaz-değiştirmez. Allah işitendir-bilendir.*"

Komünün özünü değiştiren dinamizm, komünü komün yapan üretici güçler gelişimidir. Doğanın ve toplumun bütünlüklü işleyişi içinde akıp gelişir. Teknik, üretici güçlerin tümünü sürükleyen motor geliştiricidir.

Ve komün, üretici güçler gelişimi hızlandıkça ister istemez sınıflı topluma (medeniyete) çözülüp eritilir. Ama insan bilinci geliştikçe, kolektivizmin yeniden üretimi de geliştirilecektir. Bu antik tarihte adım adım, halka halka gelişir.

İslam tarihsel devrimi de Arabistan'daki Arap aşiretlerinin sınıflı topluma çözülüşünün sıçrayışıdır. Kaçınılmaz gidiş, kişi mülkiyetinin azgınlaşması ve yeni medeniyetin sosyal devrimci sınıfları yaratamayıp çürümesi ve yıkılmasıdır.

Kur'an'ın ve peygamberin biricik korkusu ve buyrukları, bunun sezgilerinden çıkmıştır. 53. ayet de bu sezgiyi bir başka açıdan yineler.

Ama 41. ayet ile bizzat toplumun fiili değişimini temelden etkileyen ekonomi kuralını, Allah ve peygamberi bizzat onaylar ve destekler. Çünkü fiili gidişi *Kur'an* ve peygamberi güderken, gerçekte bu tarihsel akışın kendisi *Kur'an*'ı ve Peygamber'i belirlemektedir.

Zaten Peygamber'in kendisine ayet indirilişini algılayışı evrimin kişi üzerindeki belirleyici gücüyle oluşur. Evrimin Hz. Muhammed'de kuvvetle yansıyışı; yani barbarlık ile medeniyet zıtlıklarından en devrimci sonuçları çıkarışı mümkün olduğu için, kendisini doğal olarak peygamber hisseder ve ilan eder...

İşte Enfâl Sûresindeki birinci ve 41. ayetlerdeki çelişkinin kökeni budur.

O kökler; insancıl öz, daima, her olayda Peygamber'e Allah'ça hatırlatılır. Yorum, komüncül öz ile sınıflı toplumun ve kişi mülkünün güreşlerinden gelişir. Bu yüzden *Kur'an*'ı ören şey, Peygamber'in ölümünden sonraki halifeler çağında da sürer. Tefeci-bezirgân Emeviye Saltanatı tüm kancıklığı ve zulmüyle üste gelir gelmez, o öz zorla-hileyle eritilir. Çökkün Acem medeniyeti yıkılarak Orta Ticaret Yolu açılır. İslam kutsal Mekke-Medine: İslamlığın beşiği yakılıp-yıkılır; bunalılır. Çünkü Güney Ticaret Yolu önemini kaybetmiştir: Tefeci bezirgânlık evrencil ticaret yollarının köprülerini ana yoldan kurmuş, medeniyete geçmemiş barbar kalmayacak

derecede her yana parçalayıcı kişi mülkiyeti tohumlarını saçıp filizlendirmiştir. İnsancıl öz, giderek evren çapında medeniyet: sınıflı toplum mekanizmalarıyla parçalanıp yeniden üretilmek üzere hazırlığa sokulur.

Arkadan gelen göçebe rönesansçılıkları, bu hazırlık aşamasını yeniden öğütüp herkesçe hazınedilişini sağlar; sosyal devrimler: kapitalizm çağının gebeliğini geliştirir...

> 67- *"Yeryüzünde ağır basıncaya kadar hiçbir peygambere esirler sahibi olmak yakışmaz. Siz geçici dünya malını istiyorsunuz. Allah ise ahreti istiyor."*

Hz. Ömer esirlerin öldürülmesini, Hz. Ebubekir fidye alınıp bırakılmasını teklif etmişti. Peygamber, Ebubekir'inkini doğru buldu. Ama Allah buyruğu daima bütün insanlığın kurtuluşu (evrensellik) için ayetlerini örüyordu. Peygamber de insancıl yüreğiyle hep İslam savaşının gelişmesini kollayarak buna uyuyor, dünyevi hevesleri törpülemeye çalışıyordu. Esirlerin bile gönüllerini alan ayetler nazil oluşu [indirilişi] aynı insancıl ve İslami kaygılardandı:

> 70- *"Ey Peygamber! ellerinde bulunan esirlere söyle: Eğer Allah sizin kalplerinizde bir hayır olduğunu bilirse, size sizden alınan fidyeden daha hayırlısını verir ve sizi bağışlar. Allah esirgeyen ve bağışlayandır."*

Canlarına-mallarına kıyamayıp davaya sonra katılanlar da aynı kaygılarla hoş karşılanır; akrabalık-kan bağlarının bazen davadan da ileri köklü duygular taşıdığını bilir ve hoş görülür. Kan davaları haram kılınsa da İslam davası için muhafaza edilir:

> 75- *"Onlar ki sonradan inanıp hicret ettiler. Sizinle beraber savaştılar. İşte onlar da sizdendir. Rahim sahipleri* [akrabalar] *birbirlerine daha yakındırlar..."*

24- "AHZAB SÛRESİ"

Devrim hazırlık ister; fikri-ruhi-teşkilatcıl hazırlık her eri sardığı ölçüde başarı gelir. Yoksa panik ve korku ve ihanet anlatılabilecek gibi değildir. "Evrim" günlerindekiyle kıyas bile götürmez. Ancak unutulmaz izleri derslerle doludur. Bu "hizip" anlamına gelen sûre, Hendek Savaşı günlerini anlatır.

Medine'ye Hicret'in 5. yılında, Kureyş ve Gatafan kabileleri bütün kollarıyla Medine üzerine yürüdüler. Medine'de Müslümanlarla uzlaşan Benû Kurayza adına bağlı Yahudi kabilesi de bunlarla birleşti, hepsi 12.000 kişilik bir ordu olmuşlardı. Muhammed'e iyi bir savunma taktiği yapmaktan

başka bir şey kalmıyordu. Medine kentinin çevresine bir hendek kazdırıp, çıkan toprağın arkasına okçularını yerleştirdi.

Kureyş ve Gatafan ve Kurayza, saldırıda cesur ve inançlı olamadıkları ölçüde kuşatmayı bir ay kadar sürdürdüler. Hendeği aşamadılar ve giderek savaş sıcaklığını yitirdi. Düşmanın inancı-cesareti iyice sarsılmıştı. Çöl fırtınası, Hendek Savaşı'nı Müslümanlar yararına çevirdi. Fırtınanın geçmesini bile beklemeden düşman Mekke'ye geri döndü.

Sonradan bu olay ayetlerle dersleştirildi.

> 10- *"Hani onlar üstünüzden ve alt tarafınızdan (vadinin üst ve alt yanlarından) gelmişlerdi. Gözler kaymış yürekler hançerlere dayanmıştı. Allah hakkında çeşitli tereddütlere düşmüştünüz."*
> 11- *"İşte orada müminler denenmiş, şiddetli bir sarsıntı ile sarsılmışlardı."*
> 12- *"Münafıklar ve kalplerinde hastalık bulunanlar, Allah ve Resulü bize sadece boş vaatlerde bulundu" diyorlardı."*
> 13- *"Bir grup da" çeşitli mazeretlerle "Sadece kaçmak istiyorlardı."*
> 15- *"Oysa kaçmayacaklarına dair Allah'a söz vermişlerdi."*

Devrim bu tereddütlerle yürümezdi tabi. Çekirdek sağlamdı ve Muhammed hep o çekirdeği çoğaltıp güçlendirdi. Yahudi Kurayza'nın işini bitirmenin tam zamanıydı. Yahudi kalesini kuşatarak 20-25 günde kaleyi düşürdü. Müslüman çekirdeğini ve cephesini güçlendirdi...

17- "Nahl Sûresi"
18- "İsra Sûresi"
19- "Kehf Sûresi"
20- "Meryem Sûresi"
21- "Tâhâ Sûresi"
22- "Enbiya Sûresi"
23- "Hacc Sûresi"
35- "Sebe Sûresi"
36- "Melaike (Fatır)Sûresi"
37- "Yasin Sûresi"
38- "Saffat Sûresi"
39- "Sad Sûresi"
40- "Zümer Sûresi"
41- "Mü'min Sûresi"
42- "Fussilet Sûresi"
43- "Şuara Sûresi"
44- "Zuhruf Sûresi"
45- "Duhan Sûresi"

46- "Casiye Sûresi"
47- "Ahkaf Sûresi"

Bu Mekki sûreleri, ilk bölümlerde yeri geldikçe işlediğimiz için yeniden ele almıyoruz. *Kur'an* ve peygamberinin metodu kavrandıkça okuyucu tekrar tekrar kendi başına konuyu geliştirebilir ve geliştirmelidir.

Kimi Müslüman gençlerimizin modern sınıflı toplumun geberen emperyalizm çağında "kıyamet alametleri" görmesi ve kıyameti gerçekten beklemesi, yani *Kur'an*'ı günümüze ayarlamaya çalışması tesadüf değildir: Kıyamet sınıflı toplum haksızlıklarının sonu olacaktır. Muhammed antik sınıflı toplumlarının 5-6 bin yıllık tepesinden aşağılara-gerilere yıkılmış kentlere-toplumlara; geleneklere bakınca, toplumun maddi temellerden kalkan iç dinamizmiyle değil yine allah sistemiyle bakmak zorunda olduğu için kıyameti Allah'ın nihai adaleti biçiminde görüyordu.

Şu "gerçekten çok nankör olan insanlık" doğadan ve toplumdan geldiği halde; doğaya ve topluma, kendi bencillikleri uğruna, kendini de doğayı da yok ederek uyumsuz hale gelmesi başka nasıl çözümlenebilirdi? Elbette bu nankörlük yine kendi kendini vurarak doğa ve insan toplumunun gidiş kanunlarının bilince çıkarılıp onlara uyulma savaşı verilmesiyle çözümlenebilecektir. Bu ne yaman diyalektik kuraldır ki bilinçten çok ödül ve ceza sistemiyle işler ve sınıflı toplumun topyekûn ödülünü topyekûn bir ceza ile insan bilincine dönüştürür. İnsan beyninin bile doğadan ve toplumdan geldiğini ölümsüz biçimde hatırlatarak insan bilincinden üstün hiçbir şeyin olamayacağını "nankör" gözlere batırır: "Hakikaten insan çok nankördür" "*Allah kıyamet günü, ayrılığa düştüğünüz hususlar da aranızda hükmederek haklıyı-haksızı ayıracak.*" (Hac Sûresi: 66. ve 69. Ayetler)

25- "NUR SÛRESİ"

Muhammed'in ve Hicaz toplumunun önünde yükselen tarihsel devrim görevi öylesine evrencil boyutlarda olduğunu sezdiriyordu ki; o görevi kavradıkça, Muhammed, çevresinde olup biten, insan nefsinden kaynaklanmış olaylara daha objektif ve düzeltilebilir olduğu ölçüde hoşgörüyle bakıyordu. Böylece Allah'ın (determinizmin) yüceliğini-yaratıcılığını ve hoşgörürlüğünü de daha derinden kavramaya yaklaşıyor ve Allah kavrayışını o güne dek görülmemiş zenginliklere ulaştırarak bilmeden determinizme yaklaştırıyordu. Kişisel dipsiz kuyu didişmelerinin üzerindeydi:

Fuhuş; cinsel yasakları hiçe sayan, toplumun geleneklerini havaya uçurup üretimi ve insan üreyimini verimsizleştirip felce uğratan; giderek insancıl olan en yüce duyguları: onur-sevgi-saygı-yaratıcılık yetenek do-

layısıyla üretimle üreyim mekanizmalarını sekteye uğratan hatta yozlaştırıp çürüten bir eylem olduğu ölçüde toplumun var olma koşullarını da dinamitler. Çünkü toplum denen insanlık, cinsel yasaklar ile başlamış ve gelişmiştir. İnsanlığın ilk başladığı yere: cinsel yasaksız en ilkel topluma dönüşü olanaksızdır ama fuhşun yaygınlaşması, hangi toplum biçiminde olursak olalım cinsel yasaksız ilk topluma, hayvanlığa yaklaşmaktır ki bu üretimi ve insan üreyimini o ölçüde felce uğratır. Ve ne denli modern toplum aşamasında bulunursak bulunalım, bu felce uğratış ölçüsünde toplumumuz krizlere-çürüyüşlere ve çöküşlere girmeden yapamaz.

Medeniyete henüz geçmeye çalışan komünal toplum insanı, fuhşa düşerse ne olur? Cinsel yasakları da hiçe sayarak, Sodom ve Gomora kent medeniyeti örneklerinde olduğu gibi, medeniyete, kentler federasyonuna geçemeden, doğmadan ölür. Yani daha toplumcu, üretken ve üreyimli olan komünlerin tarihsel devrimleriyle yok edilir.

Fuhşun esaretine düşen kişiler için de aynı şey geçerlidir: Toplumca aforoz edilmesi bir yana, üretkenliği ve üreyimi felce uğradığı ölçüde "insan" olmaktan çıkmaya başlar...

Muhammed bunu yakalamadan yapamaz: Muhacirler içinde ve yakın çevresinde beliren fuhuş girişimlerini anında "haram" kılan ayetler peşi sıra gelir.

> 3- "*Zina eden erkek, zina eden veya ortak koşan kadından başkasıyla evlenemez; zina eden kadın da, zina eden veya ortak koşan erkekten başkasıyla evlenemez. Müminlere haram kılınmıştır.*"

Burada "zina" fuhuş anlamına doğru gelişmiş bir durumdur. "Haram" ise basit bir "yasak" kelimesiyle açıklanamayacak kadar "insani" özellikler içerir; "yasak", "insan toplumunun, insanın insana koyduğu kanuni bir uygulamadır. Allah'ın koyduğu yasak, haram ile aynı uygulamaları ve sunuşları karşılamaz. Haramı çiğnemek insanlıktan uzaklaşmak anlamlarına yaklaşır. Bu doğa ve toplumun temel kanunlarına uyum ile karşılanabilecek değerde veya anlamdadır. Modern toplumlar bunca bilimlere sahipken bu "uyum" edebine sahip olacaklarına, sanki inadına doğanın ve toplumun gidiş kanunlarına uyumsuzluk edepsizliğini geliştirmişlerdir. Neden? Dinleri imanları "kâr", "irad", "faiz": para olmuştur da ondan. Komün gelenekli toplumlar bunlardan uzak olduğu ölçüde doğa ve insanın gidişini kutsallaştırarak "uyum" terbiyesini edinmişlerdir.

Bu yüzden "haram" modern toplumun yasak kültüründen değerlidir. Ama yetmez. Sosyal adalet ve eşitlikle ve kültür gelişimiyle desteklenmesi ve hoşgörüyle sarınalanarak büyütülmesi-yerleştirilip kökleştirilmesi ge-

rekir. Peygamber bütün bunları determinizm ile içinde, etinde-kemiğinde duyar. Duyduğu için peygamber olmuştur. *Kur'an* bu yüzden hoşgörü-adalet-eşitlik-toplumculuk-paylaşmacılık-sevgi, saygı, özetle: insani duygularla yüklüdür.

"Zina" fuhşa açılan ilk kapıdır. Ama fuhuş değildir henüz. Ve olmayabilir de. "Zina" bir ihanet ve fuhşa doğru gelişebilecek bir prosenin başlangıcı da olabilir. Bunu daha çok toplumun gidişi belirler. Bu yüzden "insancıl" ihtiyaçlar ile alt şuurdan patlak verir. O ölçüde de hoşgörüye mazhar olur. Maddi-manevi-cinsel uyumsuzluklar eşleri "zina"ya sürükleyebilir. Yine de bu, insan olma yolunda "sosyal hayvanlık" depreşmelerinden baka bir şey değildir. Bu yüzden pişmanlık duygularını içerir ve "tövbe" ile yani özeleştiriyle veya bir daha aynı hataya düşmemekle önü kesilebilir.

Erkek düzeninde erkekler, bol bol zinayla aileyi götürüneye alıştıkları ölçüde, toplumu fuhuş pazarına sürüklemişlerdir. Kadınlar genellikle pazar ve erkek sisteminin kurbanları olurlar. Hicaz toplumu bu gidişin başındadır. Muhammed bunu sezer ve fuhşun başı olan zinaya insancıl ihtiyaçlarla geliştiği ölçüde hoşgörülü davranır. Ancak özeleştiriyi ve o günkü geçerli eylemi ve adıyla: "tövbe"yi şart koşar:

> 5- "*Ancak bundan sonra tevbe edip uslananlar hariç. Çünkü Allah çok bağışlayan çok esirgeyendir.*"

Burada "çok" sıfatı, "zina"nın da çok önemli ve büyük bir hata olduğunu anlatır. Zina, sezilmiştir ki toplumun var oluş koşullarını kemirebilecek bir gidişin başıdır. O ölçüde de bağışlanması-hoş görülmesi Peygamber'i de aşan allahcıl sonsuzlukta bir hoşgörü gerektirir. Zinayı fuhşa varmaması için hoşgörüyle ve sosyal eşitlik-adalet ve vb. ile sarmalayan toplum gidişi içinde bulunulabilirse, zinanın azıtınası önlenebilir. Bu kişiyi, peygamber de olsa aşar; toplumsal gidişin işi olur. Bu yüzden determinizmin veya Allah'ın bağışlaması ve esirgemesi peygamberlerinkinden "çok" daha yücedir...

Medeniyete geçiş, büyük bir tarihsel devrim göreviyle karşı karşıya bulunmuyorsa; Sodom ve Gomora'da olduğu gibi tefeci bezirgân azgınlaşmasıyla dolu dizgin zevki sefa ve fuhuş alemlerine süratle batar ve yok olur.

Hicaz toplumu da aynı gidiş içinde olabilirdi. Sodom-Gomora veya Musa toplumunda görüldüğü gibi para-zevk-sefa-fuhuş düşkünlüğü içinde toplum sürünüp kanayabilirdi. Hicaz toplumunu tarihsel görevi kurtarmıştır.

"Zina" Hz. Muhammed'in ailesine dek bulaşmıştır. Gidiş o denli diyalektik dönüşümler içindedir. Eğer tarihsel devrim görevi Hicaz toplumu-

nu saramazsa, tefeci, bezirgânlık azınası ve kültürü fuhuş, toplumu çökertecek filizlenme içindedir.

Hz. Muhammed'in eşlerinden hem de en sevdiği eşlerinden olan Ayşe, onu temizleyen ayetlere rağmen "zina" dedikodularına bulaşmıştır. Muhammed bile dedikodulara inanacak duruma gelmiştir. Ama Ayşe'nin pişmanlığını görünce olaya hoşgörüyle yaklaşmaktan başka çare bulamamıştır:

"*İmdi eğer sen suçsuzsan, Allah muhakkak suçsuzluğunu ortaya çıkarır. Ama bir günaha düştünse Allah'a istiğfar ile tevbe et*" der. Ve Ayşe'nin gerçekten bu olay yüzünden kahır ve pişmanlık içinde olduğunu anlar ve anında Ayşe'yi temize çıkaran ayetler vahyolunur.

Ayşe'nin "zina" yaptığı dedikodusunu yayanların içinde Ebubekir'in akrabası ve yanında fakir olduğu için beslediği yanaşması: Mistah da bulunuyordu. Ebubekir, Ayşe'yi temize çıkaran bu ayetlerden sonra, Mistah'ı kovacağına ve bir daha bakmayacağına yemin etti. Ama Muhammed farklıydı; tarihsel devrim görevi onu çok daha lütufkâr-kucaklayıcı yapmıştı. Aşağıdaki ayet bunu İslam çekirdeğine de öğütledi:

22- "*Sizden fazilet ve servet sahibi kimseler yakınlığı bulunanlara, yoksullara, Allah yolunda göç edenlere, yardım yapmamaya yemin etmesinler, affetsinler geçsinler. Allah'ın sizi bağışlamasını sevmez misiniz? Allah bağışlayan esirgeyendir.*"

Demek insanı insan yapan eğitimden önce, tarihsel görevleridir veya toplumun gidiş biçimleridir. Ama eğitim, hele o gidişe uygun düşerse o derece önem taşır. Muhammed ve *Kur'an*'ın görevi bu yüzden az yüce olmamıştır. Ama onu kendi koşulları ve görevleri içinde anlayamazsak, sadece kuru bir şiir gibi dinler ve okur isek, günümüzde pek yavan gelebilir. Hatta bu satırların onu abarttığı kanaatine bile varılabilir. Gerçek bunun tersidir: Bu satırlar o günleri gerçek değerinde açıklamaya yetemez; Muhammed'i ve *Kur'an*'ı ve kökleri olan İbrahim'i ve geçmiş gelenekleri anlamak için benzer görevler içinde bulunmuş olmak gerekir... ki o zaman bile hissedilebilir ama yeterince anlatılamayabilir.

Fuhuş-zina ve Ayşe olaylarından sonra İslam'da "örtünme" ile ilgili ayetler gelir. Bu sadece kadınları babahanca bir mahremiyete büründürme değildir. Erkeklere de aynı paylama azar-dikkat buyruk olur. Yani bir nefis terbiyesidir. Hatta önce erkekler buyruk altına alınır:

> 26- "*Kötü kadınlar, kötü erkeklere; kötü erkekler kötü kadınlara; iyi kadınlar iyi erkeklere, iyi erkekler de iyi kadınlara mahsustur...*"

Yani küfür ve zina, önce çıktığı yeri kirletir ve bu durum onların zaafları ve iradesizlikleriyle (kişilerle) ilgilidir.

O halde zina dedikodusuna karışan Ayşe, Safvan ve Peygamber de "kötü" müydüler? Peygamber bu olayı ibret alınacak bir olay olarak görür ve ayrı tutar.

> 26- "*Bunlar (Peygamber-Ayşe ve Safvan) onların dedikodularından uzaktırlar. Kendilerine Allah'tan bir mağfiret ve cömertçe bir rızk vardır.*"

Demek insanların alt şuur ile düştükleri bir kötülükten eğer ders alabilirlerse, gelecekteki hayatlarında tahmin edilmeyecek kadar büyük ödüller alabilirler. Ki bu zina bile olsa, eğer bilinçli bir kötülük içinde değiller ise ve yeterince kökleşmiş derslerini alabilmişlerse. Peygamberce ele alış bu olunca, kadınlara getirilen örtünmeyi, günümüz yobazlarının kadını köleleştirici-dumura uğratan tutumlarıyla karıştırmamak gerekir. Bütünüyle cinsel metaya dönüşmüş defile giysilerini de haklı çıkaramaz; insan için üretkenlikten başkası yalandır. Kapitalizmin kadını aşağılayan erkek düzeninin kurbanı yapan en küçük fuhuş pazarları köklerinden yolunması ancak yetenek ve üretkenlik olanaklarının sonsuz geliştirilmesiyle mümkün olabilir. Cins olarak suç paylaştırılırsa, bunun sebebi cins olarak başta erkeklerindir. Çünkü sistem onlara çalışır.

Muhammed, azgınlaşmaya başlayan babahan toplumunda yaşadığını sezer. Zina kışkırtması konusunda ilk paylama bu yüzden erkekleredir. Allah kelamı kesin ve akıl vericidir:

> 30- "*İnanan erkeklere şöyle: Bakışlarından bazılarını yumsunlar, ırzlarını korusunlar. Bu onlar için daha temiz ve yararlıdır. Şüphesiz Allah onların her yaptıklarını haber almaktadır.*"

Bunun ardından gelen ayet, kadınlara uzun uzun örtünme gereğini anlatır. Yani ikna etmeye çalışır. Ve hatırlanmalıdır ki bu ayetler "inananlara"dır. İnanmayanları ikna etmek için daha da sabırla mücadele gerektiğini, Peygamber'in bizzat kendi mücadelesi anlatır.

Ve arkadan gelen ayetler evlenmeyi buyruklaştırır. Evlenmemek için öne sürülecek mazeretleri giderme yolunu tutar; evlenmeyi toplumu için önemli bir eylem olarak öne geçirir. Zina fuhuş prosesinin önüne geçmekte evliliğin de rol oynayabileceğini görür; kurallaştırır. Bununla da kalmaz: "*Evlenme olanağına sahip, olunca kadar namuslarını korusunlar.*" (33. Ayet) buyruğuyla cinsel yasakların önemini sezerek toplumunu üretime yönlendirir.

Fuhuşta suçun açıkça erkeklerde olduğunu bildirir ve kadınları tenzih eder:

> 33- "*...Dünya hayatının geçici menfaatini elde etmek için, namuslu kalmakta ısrarlı cariyelerimizi fuhşa zorlamayın. Kim onları fuhşa zorlarsa, şüphesiz Allah o kadınlara karşı bağışlayıcı, esirgeyicidir.*"

Peygamber ve *Kur'an* bu derece gerçekçi ve akılcıdır. Meselenin "nefsi kışkırtmakta" ve "iradeyi aşan" alt şuur patlaması bastırılmış ihtiyaçlarda olduğunu; ama bunda da erkek düzeninin sorumlu olduğunu sezer fakat ne yazık ki elinden gelen budur. Çünkü tarihi akış erkeklerden ve tefeci-bezirgân sermayeden yanadır. Muhammed'den sonraki yüzlerce yıl bile bu konuya çare bulamamış ve sorunu biriktirdikçe biriktirmiştir. "Nefis", bu yüzden insanlığın en önemli meselesi olmak üzere gelişmek zorunda kalacağa benzer. "Nefis", başlı başına insanlık ve özellikle "kişi" meselesi olarak dikkatleri çeken bir aşamaya ulaştığında toplum yepyeni stratejik aşamaya geçmiş bulunur...

Muhammed zamanı öylesine bir çağın belki ilk başlangıcını evrensel ölçülerden Hicaz toplumunu dürterek verir. Bu yüzden *Kur'an* ve İslam hukukunun "nefis" terbiyesine girişi tesadüf sayılmamalıdır.

Nefis, kapitalizm ve emperyalizm ile batı toplumlarında aralıklı patlamalara girer. Doğu toplumlarını Sovyetler'den başlayarak sardığı "tüketimlerin marazi patlamalarından" ve bu uğurda "duvarların aşılmasından" bellidir.

Muhammed ve *Kur'an*'ı uyaran olayların derinliği ve evrensel boyutları bu derecededir; büyüklükleri buradan gelir.

26- "MUHAMMED SÛRESİ"

Medine'ye hicretten sonra Müslüman çekirdeği geliştikçe iç çelişkiler de gelişti. Peygamber bunları yakalayıp teşhir etmekte yarar gördü:

"Cihad" konusunda iki yüzlü korkaklara:

> 20- *"İnananlar, Cihad hakkında bir süre indirilmeli değil miydi derler. Fakat hükmü açık bir süre indirilip de onda savaştan söz edilince, kalplerinde hastalık bulunanların sana ölümden bayılıp düşen kimsenin bakışı gibi baktıklarını görürsün. Onlara uygun olan:*
> 21- *"İtaat etmek ve güzel söz söylemektir. İş ciddiye bindiği zaman, cihad isteklerinde Allah'a sadık kalsalardı, elbette kendileri için daha iyi olurdu."*

Kan kardeşlik ile Müslüman dava kardeşliğini bütünleştiremeyip kişi mülkünü ve benciliği öne çıkaranlara:

> 22- *"Demek işbaşına gelecek olsanız, yeryüzünde bozgunculuk yapacak, akrabalık bağlarını koparacaksınız."*

Kent, artık komün akrabalık bağlarını geride bırakarak, medeniyete parçalanarak geçmektedir zaten. Müslümanlık bunu kitaba bağlar. Bu geçişin teori ve pratiğini yapar. Fakat medeniyetinin uzun ömürlü olabilmesi için

eski toplumcul gelenekleri, akrabalık gibi, imece gibi-zekât-oruç-faizin haramlığı-hac-namaz gibi toplumcul gelenekleri fakir fukara ve halk yararına kamu malı yararına geliştirmek zorunda kalır. Çünkü henüz komünün toplumcul özünü yitirmemiştir. Daha önemlisi bunu içine girdikleri medeniyetin mayası yapabilirlerse daha uzun ömürlü medeniyet kurabileceklerini bilince yakın sezilerle yakalarlar. Bir yandan akrabalık bağlarını bizzat bu uğurda kendileri çözerken, diğer yandan yine aynı amaç için korunmaları bu sezilerini açıklar.

İnancı zayıf, canı ve malı kıymetlilere:

> 35- *"Siz galip durumda iken gevşeyip barış istemeyin, Allah sizinle beraberdir. O sizin amellerinizi zayi etmeyecektir."*
> 38- *"İşte sizler Allah yolunda harcamaya çağrılıyorsunuz ama içinizden kimisi cimrilik ediyor. Kim cimrilik ederse, kendisine cimrilik eder. Allah zengindir, sizler fakirsiniz. Eğer yüz çevirecek olursanız yerinize başka bir toplum getirir de onlar sizin gibi olmazlar."*

Sanırsınız ki dava için her an can ve mal istenir. Hayır, Allah ve Peygamber insanların taşıyamayacakları yükü omuzlara yüklemez; tersine verdiği pek çok, istediği sadece toplum yararına vicdan-inanç-insaf, biraz da bağıştır:

> 36- *"Dünya hayatı, bir oyun ve eğlenceden ibarettir. Eğer inanır, günah işlemekten korunursanız, size mükâfatlarınızı verir ve sizden bütün mallarınızı istemez.*
> 37- *"Eğer mallarınızı isteseydi de sıkıştırsaydı, cimrilik ederdiniz ve bu kinlerinizi ortaya çıkarırdı."*

Antik sınıflı toplumun (medeniyetin) 5-6 bin yıllık gelişimi, kıtalar arası yayılımı ve bunların geleneklerle Güney Ticaret Yolu üzerindeki Hicaz toplumuna aktarılması, barbar toplum da olsa beyinleri böyle ince psikolojileri çözümlemeye dek itiyor ve geliştiriyordu. "Allah" binlerce yıldır diyalektik ağlarını kimselerin ummadığı ve beklemediği yerde ve zamanda yavaş ama sıkıca örmüş; önce bir tek Muhammed elçisiyle, sonra bütün Hicaz toplumuyla, Garb'ta Berberiler ile, Şark'ta Türk ve Moğollarla hiyerarşik olarak yüzlerce yıl İslam medeniyeti biçiminde temsil ederek kendisini evrensel ölçülerde göstermek üzere hazırlanışını böyle yapıyordu.

Modern çağda da farklı olmadı, olmayacaktır. Aynı temellerden gelen kapitalizm, kendisini ne kadar Kayserilinin eşeğine benzetip süsleyip, allayıp pullasa, insanlığa küheylan gibi satmaya kalksa da eşeğin eşeklikten çıkamayışı gibi, kapitalizm de tefeci-bezirgân temelli olmaktan, çıkamaz; medeniyeti de antik medeniyetler gidişine uymaktan kurtulamaz. Sadece

ölçüler modernleşmiş; başkalaşım hızları, ölüm ve doğum biçimleri gelişmiştir. Temel, aynı üretici güçler dinamizmidir...

27- "RA'D SÛRESİ"

Ra'd; gök gürültüsü demektir. Gök gürültüsü (bu sürenin 13. ayetinde) Allah'ı teşbih ettiği için bu adı almıştır:

> 13- "*Gök gürültüsü, övgüsüyle, melekler de korkusuyla O'nu teşbih ederler. Yıldırımlar gönderir de dilediğini çarpar. Allah'ın cezası pek zorlu olduğu halde, onlar hala O'nun hakkında tartışmaktadırlar.*"

Kur'an'a göre ayetler sözlü ve sözsüz (Allah'ın) güçlü işaretleridir. Sözlü olanlar peygamberlere gelen vahiylerdir. Sözsüz olanlar doğa olaylarıyla Allah'ın kendisini hissettirmesi yorumlayışıdır. Allah: determinizm, bilim yüklüdür.

Yusuf Süresinin 105. ayetinde bu açıkça belirtilir:

> 105- "*Göklerde ve yerde nice ayetler var ki, onların yanından yüzlerini çevirerek geçerler.*"

Peygambere vahyedilen ayetlere inanmıyorsanız doğadaki olaylara-işaretlere bakın da Allah'ın birliğini-yüceliğini anlayın demek istemektedir, doğal olaylar da birer sözsüz ayettirler.

Bu anlayış bile, *Kur'an*'ın (ve Muhammed'in) bilgiye-bilime ne kadar açık olduğunu; dolayısıyla evrimci-tarihsel determinizmi kavramaya ne kadar yatkın olduğunu gösterir. *Kur'an*, evrimciler gibi her şeyi diyalektiğe bağlamak yerine Allah'a bağlar. Bu da o aşamanın kaçınılmaz ifadesidir.

Ra'd Sûresi de Muhammed'in ve *Kur'an*'ın bilimi ve bilgiyi Allah'a yakıştırmasına belirgin örneklerdendir:

> 2- "*Allah o'dur ki gökleri görebileceğiniz bir direk olmadan yükseltti. Arş'a egemen oldu. Güneşi ve Ay'ı kendi iradesine aldı. Bunların hepsi de belli bir süre için akıp giderler. Yaratma işini düzenler, ayetleri açıklar ki, Rabbimize kavuşacağınıza kesin olarak inanasınız.*"
> 3- "*Odur ki arzı uzattı, orada sabit dağlar ve ırmaklar var etti. Bütün meyvelerden iki çift yarattı. Geceyi gündüzün üzerine örtüyor. Şüphesiz bunda düşünen bir toplum için ayetler vardır.*"

Bu ve benzer ayetlerin sınırlarını aşan (şuuraltı-sezi ötesinde bilimin ta kendisiymişçesine) yorumlar, Muhammed-*Kur'an* ve İslam dinini kurtarmak yerine daha da batırıyor. Allah'ı (dini) aşamanın varacağı trajik sonuçları (verimsizleştiren sosyolojik ve psikolojik hastalıkları ve didişmeleri) şimdiden bize uyarıyor.

Bu ve benzer ayetlerde, bilinçli bir fizik kanunu arayıp bulmak, elbette her türlü bilimsel keşfi *Kur'an*'a yakıştırarak, bilimi *Kur'an* ve Allah'ın (ve İslâm'ın) güdümüne almak, dini bilimin altına ve egemenliğine düşürmemek eğilimindendir. Bu davranış ve düşünceler gerçeğe aykırıdır; tarihsel determinizmin kaçınılmaz akışı ve evrimin kendi amacı evrimin kanunlarının bilince çıkarılarak ihsan toplumunun bu kanunlara uyarak, mutluca yaşamasıdır.

Bu ayetlerde "cisimler arasındaki itme ve çekme kanununa işaretler vardır" desek, o zaman aynı ayetlerdeki bilime aykırı görüşlerin sebebini açıklamakta güçlük çeker saçmalarız. Veya dut yemiş bülbül gibi susmakla işin içinden sıyrılabileceğimizi sanırız. Ama ne zamana kadar?

> 3- *"O'dur ki arzı uzattı, orada sabit dağlar ve ırmaklar var etti, orada bütün meyvelerden iki çift yarattı.(...)"*

Yeryüzü, Muhammed zamanında düz bir tepsi gibi biliniyordu. O bilgiler ışığında ayet bu şekli aldı: "Arzı uzattı" demek, kervanlarla her yana giden Arap bezirgânları ve öyküleri içinde "yeryüzü git git bitmiyor" anlamına gelir. Bundan başka bu hangi bilimsel kanuna uydurulabilir. Ayrıca dağlar-ırmaklar yüzeysel bakılınca yani yerçekimi kanunu bilinmedikçe "sabit" sanılır. Oysa yerçekimine karşın magma tabakası üzerinde kendince yüzer durur. Varlıklar meyvelerde iki çift değildir; her varlığın ayrı özelliklerde entite olduğu ortaya çıkmıştır. *Kur'an* bilim karşısında çok gerilerde kalmıştır. Ama kendi çağında bunları söyleyebilmek, şuuraltına bastırılmış bulunan bilimsel sezilerden kaynaklanır ve işler. Determinizm doğa ve insan olaylarını bir tek kanuna (evrime) bağlayarak izah etme eğilimi gösterir; ki bu da tarihsel determinizm icabıdır...

Demek sübjektif kuruntular ile kalınırsa, iyi bir din savunucusu bile olunamaz...

Eğer Muhammed, günümüz din bilginleri veya dindar bilginler-mücahitler gibi kuruntucu olsaydı hiçbir zaman *İncil*'i de, *Tevrat*'ı da aşıp *Kur'an*'ı yazdıramaz; ayetleri "iç görü" ile hissedemezdi.

O ayetlerin kendisine Allah'ın melekleri tarafından iletildiğini söylese; meleklerin adım başında insanları koruduğuna dair ayetlere geçmiş yorumlar yapsa da; daima gerçeklere ulaşmayı seviyor ve o yönde akıl yürütüyordu. Ayetlerin pekala "iç görü"den kaynaklandığını sezip söyleyebilecek kadar dürüst cesur ve akıllıydı; melek mistisizmine sarılıp şarlatanlığı seçmedi:

> *"De ki: Benim yolum budur, ben buna uymuş bulunanları iç görü üzerine çağırırım Allah'a, Allah kutsaldır, ben eş koşan kimselerden değilim."* (Yusuf Süresi 108. Ayet)

O daima bilinmez-mistik-hurafe yandan sıyrılıp, bilinir-somut-akıl ve bilim yoluna ilerliyordu. *Kur'an* ve hadisleri buna en güzel örnektir. Allah'ı bu denli bilime-diyalektiğe-evrime yaklaştıran başka hiçbir peygamber çıkamamıştır:

> 39- "*Allah dilediğini siler, dilediğini bırakıp bütün kitapların anası: Ana kitap yanındadır.*" (Ra'd Sûresi)

Burada "Ana kitap O'nun yanındadır" sözü; Allah'ın bilim-bilgi sahibi oluşunu belirten diğer birçok ayetten daha ileri, daha anlamlı ve tarihsel determinizmi-evrimi daha iyi anlatmaya-açıklamaya çalışan bir gayreti, Peygamber'in ulaştığı bir sentezi belirtir.

Doğanın ve toplumun temelinde yer alan atomcul-hücrecil ve toplumcul kanunlar öyle zengin-üretken bir mekanizmadır ki, daima kendi dengelerini kurmak üzere ölümcül ve diriincil çelişkilere girerek, evrimin en son en verimli halkası olan insanı, evrimin ustası yapmak üzere ilerler. Her ilerleyişte antik ve modern peygamber veya önderlerde kitaplaşır. Yani biraz daha kendini insana teslim eder. İnsanı kendisine yaklaştırır; ne zaman ki insan evrimin bütün kanunlarını kavrayıp onlara uymayı toplumca, bütün insanlıkça başarır; evrim de o zaman "ana kitabının" hemen hemen tümünü demesek de ana kitabının temel mekanizmalarını insana teslim etmiş olacaktır.

"Ana kitap", burada anlaşılacağı gibi doğanın ve toplumun temel kanunlarıdır.

Hz. Muhammed'e yakınları (Abdülazized Debbağ) sormuşlar: "*Ana Kitap kendisinin yanındadır*" demek ne anlama gelir, diye. Peygamber bizzat şu tefsiri yapmıştır: "*O'nun kadim: eskiden beri gelen ilmi asla şaşmaz.*"

Toplumun ve doğanın temelinde "eskiden beri" bulunan ana kanunlardır ve "asla şaşmaz" onlar....

"Ana Kitap" birden insanlara kavratılamaz; çağ-çağ, zaman-zaman, önemli çağ dönüşümlerinde ana kitabın o temel kanunları insanlara yansıtılır, bilinçlere çıkartılır:"

> 38- "*(...) her zamanın bir kitabı vardır.*"

Muhammed "son peygamber", *Kur'an* "son kitap" olduğuna göre, "Ana Kitap" tamamlanmış mıdır?

Kur'an, kutsal kitapların; Muhammed, kutsal peygamberlerin sonuncusudur. Ama ne hadislerde, ne de *Kur'an*'da Allah'ın Ana Kitabı'nın sona erdiğine dair en ufak bir işaret yoktur. Olamazdı da. Çünkü *Kur'an*'a göre ayetler ikidir. Peygamberler, vahyedilen sözlü ayetler ve doğa olaylarından alınacak sözsüz ibretler, toplumsal ve doğal olaylar. Peygamberler olmasa

da kutsal kitapların en sonuncusundan ve son peygamberin hadislerinden-sünnetlerinden alınacak derslerle yeni olaylara yeni yorumlar (içtihadlar) yapılabilecek ve artık kutsal kitapları, bilim kitapları ilerletecek; Allah'ın ana kitabına yani yeni olayların yorumuna yaklaşılacaktır.

Bu noktada "içtihadı, yorum kapısını" kapamak *Kur'an*'a ve Muhammed'e daha doğrusu Allah'a (tarihsel akışa) ters düşmek olurdu. Yorum kapısını açık tutmak, açıkça bizi Allah'ın Ana Kitabı'na yani doğanın ve toplumun temel kanunlarına ulaştırabilecekti.

Nitekim içtihad, yorum kapısını kapatan İslâm yönetimleri Muhammed'den sonra derebeyleşip çökkünleşmişler; yorum kapısını açık bırakan daha demokratik İslam yönetimleri ve mezhepleri altında doğa ve insan bilimleri gelişebilmiştir.

İbni Haldun, bunun en büyük, en seçkin örneğidir: Allah'ı bilimin önüne mistik bir engel olarak koymadan, toplumun gidiş kanunlarına eğilerek yorum kapısını kapayan İslam tarihlerini şiddetle eleştirmiş ve önemli kanunlara ulaşmıştır. 500 yıl önceden Marksizmi ve Darwinizmi müjdeleyen görüşler öne sürdüğü halde, Allah (din) bayrağı altında dövüşmeyi becermiştir. Çok büyük ibrettir... Bir de ateizmi tanrı tanımazlığı maddeci poz diye kullananlara bakıla!..

28- "BAKARA SÛRESİ"

286 ayettir. Burada diğer sürelerde yaptığımız gibi anlaşılması açık seçik olanları atlayarak, anlaşılmasında zorluk olanlarını açıp yorumlamaya çalışacağız.

> 2- "*İşte o kitap, kendisinde hiç şüphe yoktur; müttakiler* [korunulan, sakınılanlar] *için yol göstericidir.*"

Kur'an, onu anlamaya yatkın, kendisini ve çevresini Allah'ın (tarihsel akışın, doğa ve toplum kanunlarının akışının) ona uyamamak korkusuyla, onun gazabından korkanların, akılla şüphe edenlerin ve koruyanların, korunanların yolunu aydınlatır.

Bu tür insanlar, toplumcu karakterli insanlardır ve ezilen-sömürülen insanlardır.

3-4-5. ayetler de bu kimseleri ve onların bu özelliklerini anlatır.

> 6- "*İnkâr edenlere gelince, onları uyarsan da uyarmasan da onlar için birdir; onlar inanmazlar.*"

Ve bu insanlar, "müttakiler"dir. Yani "korunanlardır. Takva sahibidirler. Yani Allah'tan, onun gazabından korkmaya ve korunmaya yatkın,

inançlı olanlardır. Ki onlar zamanla tarihsel determinizm yoluna safane bir şekilde girebilirler. Allah yolunda savaşırlar.

Tarihsel determinizmin, doğa ve insanın bütünlüklü gidişinde bir elenen taraf, bir de dirilen-gelişen taraf bulunur. Bu onun en yalın diyalektiğidir. Bu diyalektik çarpışmadan daima yeni sentezler; yeni çağlar fışkırır.

İşte elenen tarafta bulunan insanlar, bulundukları medeniyet gerizlerinde paraya pula şöhrete-eğlenceye-yozlaşmaya öyle saplanmışlardır ki, dirilen-gelişeni asla dinlemezler-görmezler-anlamazlar. Dirilenin, gelişenin içinde daha çok bulunanlar, buna ihtiyaçları olduğu için tarihsel determinizmi (Allah'ı) en derin ve öngörülü anlamlarıyla öğrenmeye ve ona uymaya çaba gösterirler.

Ama bu kolay olmaz, insanlık genel olarak "yumurta kapıya gelince" kayıplara uğrayarak davranır. Çünkü elenen ile doğan çarpışarak gelişirken, gündelik çıkarlar sıradan insanları daha çok etkileyip kendi cenderesine alır.

Bu yüzden iki yüzlü sahtekarlık (oportünizm) sırat köprüsünün altında boylu boyunca uzanır. Apaçık karşı çıkamayanlar, inanmış ve doğru yola girmiş görünmeyi akıllılık sayarlar.

İşte Bakara Sûresinin 6-7-8-9-10-11-12-13-14-16-17-18-19-20-21-22-23-24-25-26-27-28. ayetleri, elenenlere kapılıp inkâr edenleri, dirilenler içinde bulunup uyum yapmaya çabalayanları... ve iki yüzlü oportünistleri ve durumlarını özetler.

Örnek:

> 17- "*Onların durumu tıpkı şuna benzer ki (aydınlanmak için) bir ateş yakmak istedi. (Ateş) çevresini aydınlatır aydınlatmaz, Allah onların nurunu giderdi ve onları karanlıklar içinde bıraktı, artık görmezler.*"

Burada ateş, insanlığın her medeniyet içinde yaşanan ve ona batarak yaşanan yanıdır. Yani gündelik çıkarlardır. Gündelik çıkarlara batarak yaşayanların ne geçmişi, ne de geleceği görmesi olanaksız kalır.

"*Allah onların nurunu giderdi ve onları karanlıklar içinde bıraktı, artık görmezler.*"

Burada "nûr": her insanda bulunan özgür-paylaşımcı-kolektif-insani karakter anlamına gelir. İnsanın nuru, onun bu insani manevi özellikleridir. Elenen, yana yatan insanlara bu yüzden; yüzlerinde hiç nur kalmamış, deriz. Kolektif insancıl-sevecen insanlara da: "yüzünden nur saçılıyor" deriz. "Peygamber yüzlü" demek "nur saçan" da demektir.

"Nursuzdur" demek, geçmişinden de geleceğinden de ışık alamayan demektir. Ki tam da günümüzdeki elenen yanlarımıza denk düşer...

Kur'an'ın diyalektiği buradadır: Her şeyi zıddıyla koyma eğilimindedir: "Mesâniy" [tekrarlanan]dir.

> 27- *"Onlar ki söz verip ağlandıktan sonra Allah'a birleştirilmesini emrettiği şeyi (iman ve akrabalık bağlarını) keserler ve yeryüzünde bozgunculuk yaparlar; işte ziyana uğrayanlar onlardır."*

Komün: kandaş akrabalık düzeni parçalanarak medeniyete (sınıflı toplu-ma) çözüldükçe, tefeci bezirgânlar bu parçalanışı derinleştirip kesinleştirirler ve bundan kazançlarını azgınlaştırırlar ki, o zaman dinleri imanları "kâr" olur. İnsanlığa maneviyata ve Allah'a uymamak biricik özellikleri olur. En büyük zarar ve günah budur. Onlar "bozguncular"dır ve gerçekte hem insanlığın, hem de kendilerinin zararına sebep olurlar. Çünkü artık komünün "akrabalık bağları-kan kardeşlik-kolektivizmi" yitirilip-parçalanır.

> 28- *"Allah'ı nasıl inkâr edersiniz ki, siz ölüler idiniz, O sizi diriltti; yine öldürecek, yine diriltecek; sonra O'na döndürüleceksiniz."*

Antik tarihte her medeniyet, sosyal devrim yaratamadığı için çürüyüp ölüyordu. Dışarıdan gelen taze barbar akınları, bu ölen medeniyetleri ya kesip atıyor yerine yeni medeniyeti kuruyordu, ya da ölen medeniyeti yeniden dirilişe, rönesansa uğratıyordu. Her iki durumda da ölmek ve yeniden dirilmek vardı. Peygamberler binlerce yıldır tekerrür eden bu gidişi akli ve nakli bilgilerden-gelenek göreneklerden öğrenip kavramışlardı.

Hz. Muhammed'e kadar birikerek ulaşan bu bilgiler, *Kur'an*'da en yüksek Allah (ve cennet-cehennem) sentezine ulaştı.

> *"Siz ölüler idiniz, o sizi diriltti, yine öldürecek, yine diriltecek."*

Bu buyruk, antik tarihteki medeniyetlerin ölüp, dirilişlerinden, dolayısıyla komünaların parçalanarak medeniyete geçişlerinden alınan derslerle sentezlenmiştir. *Kur'an*'ın yazıldığı sıralarda da bu medeniyet batış-çıkışları olduğu gibi, bizzat Arap toplumu da bu ölüş ve diriliş içindedir.

"*Sonra O'na döndürüleceksiniz*" buyruğu ise, tarihsel devrimlerin veya bu ölüş-dirilişlerin de bir sonu olduğunu sezer sezdirir.

Her şey aslına varır: Komünadan kalkan toplumsal gelişim, sınıflı toplum ateşinden geçerek bu kez her şeyi bilince çıkarmış olarak kendisini yeniden üretecektir. O zaman evrimin en yüksek sentezi olan bu aşamada insanlık, hem doğayı, hem kendisini o temellere uygunca yeniden üreterek onaracak ve geliştirecektir.

"*Sonra O'na döndürüleceksiniz*": Tarihsel determinizmin bu akışını, antik tarihin binlerce yıllık birikimle en yüksek tepesinden bakarak sezmekten kaynaklanan bir buyruktur... Çünkü Muhammed, en son peygamberdir. Bunun anlamı şudur: Artık yeryüzünde kent kuracak (kentten) medeniye-

te geçecek barbar insanı kalmayacak kertede barbarlar (komünün kentten geçiş aşaması) tüketilmiş, medeniyete çözülmüştür. Bu 5000 yıldan fazla bir birikimden sonra oluşmuştur. Ve antik tarihin bu açıdan zirvesi sayılır. Hz. Muhammed bunu sezerek "Ben son peygamberim" öngörüsünde bulunmuştur.

Tabi antik tarih bitmez; bundan sonra göçebe barbarların medeniyetlere akınları ve medeniyet dirilişleri sökün eder: Selçuklular, Osmanlılar, Ruslar; Avrupa'da Normanlar... Asya'da Moğollar-Babürler...

Antik tarihin bu dönemi, hep eski kentten geçiş yapan medeniyetlerin yeniden dirilişi (rönesansı) anlamında bir ilerleme olduğu için; kentten son geçiş yapan (Mekke-Medine'den çıkan) Arap-İslam medeniyetinin yarattığı *Kur'an* prensipleri ve Hz. Muhammed de, ancak en çok bilinen Şiilik -Alevilik gibi tarikatlarla 12 İmam-Hacı Bektaş-Şeyh Bedrettin gibi liderlerle rönesansa uğratılabilmiştir. *Kur'an* ve son peygamber baki kalmıştır.

Bu açıdan Hz. Muhammed'in ve *Kur'an*'ın geldiği çağ: antik tarihin tefeci-bezirgân medeniyetlerinin evrensel aşamasına geçiş çağıdır ve orijinal medeniyetlerin en yüksek zirvesidir. O zirvede (Güney Ticaret Yollarında) yükselen Hz. Muhammed ve *Kur'an* bu açıdan daha derinlikli yorumlanmayı hak eder...

> 25- "*Müjdele! İnanarak yararlı iş görenleri, altından ırmaklar akan cennetler onlarındır, oradaki yemişlerden yediklerinde, diyeler ki 'bu önceden yediğimiz gibidir' benzerleri verilir, temiz işler alırlar, orada sonsuz kalırlar.*"

Cennet ve cehennem; kutsal kitaplarda ve peygamberlerde ve gelenek göreneklerde anlatılan; ibret alınan cennet ve cehennem şudur:

Komünal yaşam zamanı herkes kan kardeştir. Kolektif paylaşım, sevgi her şeyi cennet haline getirir. Kan kardeşliğin-paylaşmanın-sevginin yitirilmesi, yalan-dolan-hile düşmanlıkları yaratan kişi mülkiyetinin araya girmesi ve kan kardeşliği tuz-buz etmesi, komün insanına cehennem gibi gelir. Yaşadıkları doğa, güzelliklerle dolu bakir olsa bile, sevgiyi paylaşmayı, kan kardeşliği yitiren insana cennet gibi doğa bile dar gelir; cehennem olur. Ama bir de Arap atalarının ilk cennetleri olan Fırat-Dicle'nin bol sulu-verimli-yemyeşil alanlarından, medeniyetin hayatı cehenneme çeviren iç ve dış sınıf savaşları yüzünden güneyin çöllerine kaçıp göçmeleri buna eklenince, cennet ve cehennem fikri Arap toplumunda giderek mitolojileşerek yerleşir. Bu yüzden cennet, gerçekte komünal yaşam; cehennem, medeniyetin sınıflı toplumu olarak düşünülmelidir. *Kur'an*'da tümlük içinde bakılınca bu yorum yerli yerine oturur...

35- "*Biz de dedik: Ey Adem, cennet içine oturasın eşinle, bol bol yeyin istediğiniz şeylerden, yalnız şu ağaca yaklaşmayınız günaha girersiniz.*"
36- "*Hemen şeytan onların kaydırdı ayaklarını, oldukları halden (cennetten) uzaklaştırdı, biz de dedik onlara 'Aşağıya ininiz, düşmansınız artık birbirinize, bir zamana değin yeryüzünde sizin için, durakla, metah bulunur.*"'

Kur'an, gelenek görenekle bilinen Adem ile Havva öyküsünü kısaca geçer. Dersleri üzerinde durur.

Adem ile Havva (Arap ataları) medeniyet (sınıflı toplum) meyvesini şeytana (tefeci-bezirgâna) uyup yer yemez, kendilerini cennetten (komünal toplumun mutlu yaşamından) sınıflı toplumun cehennemcil yaşamına kovulmuş bulurlar.

Ve bundan sonra, yani Semitlerin medeniyete (sınıflı topluma) geçişlerinden sonra; her barbar kavminin medeniyete geçişinde; her irili-ufaklı tarihsel devrim sırasında, bir peygamber (kent kurucu medeniyete geçişi sağlayan öncü-lider) çıkar. Allah (tarihsel determinizm) tarafından fikirleriyle yaratılır:

38- "*Dedik ki: Sizin hepiniz, buradan inin, benden size, bir kılavuz gelince, doğru yola kim uyarsa, onlara ne korku var ne de kaygılanırlar.*"
81- "Kötülük yapıp kötülüğe bürünenler cehennemliktirler. Orada sonsuz kalırlar."
82- "*Inanmış bulunarak, yararlı iş görenler, onlar cennetliktirler, orada sonsuz kalırlar.*"

Kur'an, kendinden önceki kitaplardan (ve peygamberlerden) farklı olarak; daha derinlikli-kapsamlı-keskin, aynı zamanda hoşgörülü olarak; hep komün gelenek-görenekleri ile medeniyeti (sınıflı toplumu) sentezleştirmek üzerinde durur. Çünkü gidiş: komünün medeniyete (sınıflı topluma) çözülüşü tarihinin, kentlerden geçiş aşamasının en sonuncusudur.

Medeniyete iyice batmış olanlar, insanın o ilk çekirdeğinden; kolektif mutluluktan-kardeşlikten-dürüstlükten-aşktan iyice uzaklaşmalar ve komün ile çözüldüğü sınıflı toplumun sentezini bile yapmaktan uzak düşerler. Giderek sınıflı toplumun batağına iyice batarlar. Bu komünün mutlu kan kardeş insanına cehennem azabıdır. Bu yüzden *Kur'an* hep şunu şiddetle uyarır: Bunlar "orada (cehennemde) sonsuz kalırlar."

Tam tersini (diyalektiği) de yakalar; insanlığı içinde duyan komün gelenek görenekli olanlar ve medeniyetle sentez yapma akıllığını gösterenler "cennetliktirler, orada sonsuz kalırlar".

Antik tarihte ve modern tarihte (kapitalizmde) yani topyekûn sınıflı toplumda; şüphesiz ki ne komünal gelenek göreneklerin cennetcil mutlu-

luğu, ne de sınıflı toplumun cehennemcil mutsuzluğu "sonsuz" değildir. Medeniyetler komünal akınlarla çökerken, medeniyete giren-çözülen komünalar da aynı mutluluğu ve mutsuzluğu yaşarlar.

Fakat bugün bir gerçek ortaya çıkmıştır. Mutlu insan; doğanın ve toplumun gidiş kanunlarını bilince çıkarıp, o kanunların dengesini içinde kurabilen insandır. Ve bu ancak tüm insanlığın topyekûn, o dengeyi her kişide ve toplumda bilinçle kurabilmesine sıkı sıkıya bağlıdır.

Ancak yine de bu gidiş hiyerarşik olarak kişi kişi-parça parça olur ve böyle olacaktır. Çünkü yeryüzü ve insanlık bir makastan çıkmış gibi eşit gelişime sahip değildir. Bu yüzden doğa ve insanın dengesini şu veya bu ölçüde kendi içinde kurabilen kişi ve toplumlar mutluluğu da o ölçüde kendi içlerinde kurabilirler.

Kur'an (ve peygamberi) bunu yaşayarak görmüş ve sezmiştir. Bilinçli ve güçlü olanlar; medeniyetin sunduğu, doğa ve insan dengesini ölüm-dirim kertesinde bozan bireyselleştirilmiş tüketim toplumundan büyük bir azimle kaçabilirler ve kendi iç dengelerini kurarak, bu dengelerini doğa ve topluma yansıtarak, partileşip-cepheleşebilirler.

Bu noktada arada kalınamaz. Cennet ile cehennem veya yaşam ile ölüm gibi bir seçenektir bu.

Hz. Muhammed zamanında kent kuracak barbar (komün) insanı kalmadığı için, kentten çıkma tarihsel devrimlerin ve medeniyetlerin sonu gelmiş, tefeci, bezirgân medeniyetlerin evrensel çağına sıçrama eşiğine gelinmiştir.

Bu yüzden, *Kur'an*'ın ve Hz. Muhammed'in buyrukları ve sezileri günümüze uygun düşer.

Toplumun gidişindeki sıçramalar, açılıp-kapanarak gelişen (kendini yeniden üreten) bir yay gibidir. Başkalaşan hep aynı temellerin yeniden üretimi olduğu için, tarihsel paralellikler ve kişilikler, benzer olaylar içinde benzer sentezleri, ilkelden bilimsele doğru geliştirmek durumuna girerler. Günümüzde her şeyin *Kur'an*'da ve Hz. Muhammed'de bulunduğunu ısrarla söyleyen skolastiklerin bu açıdan haklı ve hoş görülebilecek yanları budur; ancak artık *Kur'an*'ı bıraktık, Marx-Engels'lerin yorumları bile günümüzü açıklamaya yetemiyor. Mesele doğa ve insanın tarihsel bütünlüğünü kurabilmekte, somutça aydınlatabilmektedir...

> 111- *"Dediler ki: 'Ya Hıristiyan, ya da Yahudi olmadan, cennete girilemez!' Bu onların kuruntusu. 'Gerçekseniz getirin belgenizi' diyesin sen onlara."*

Gerçek tarihsel maddecilik, daima, skolastik ve metafizik düşünce-davranışlara karşı her an savaş vermek suretiyle gelişebilmiştir. Başka

türlüsü olamadı-olamıyor. Bu, ölümlerden beter maddi ve manevi acıları göze almakla yürüyebildi. Sınıflı toplum gerizleri her yanı boğdukça başka türlü yol da gözükmüyor.

Kur'an ve Hz. Muhammed de kendince kendinden önceki skolastiklere karşı savaş vererek gelişmek zorunda kalır.

Ne Yahudilik, ne de Hıristiyanlık, gelişen yeni Güney Ticaret Yolu üzerindeki Bedevilerin orijinal medeniyet kurarak evrensel bezirgânlığın temellerini atabileceğini kavrayabilir. Çünkü kendileri çoktan beridir, Filistin'de medeniyet gerizleri içinde çökkünleşmişlerdir; yeni koşullar önünde, daha doğrusu şafağı söken yeni bir çağın koşulları önünde skolastik kalırlar.

Bu yüzden *Kur'an* ve Muhammed onlara karşı dolaylı bir savaş verirken, doğrudan doğruya Hz. İbrahim geleneğine sarılır. Ortada bir yol tutarak Musa ve İsa öğretilerini saf dışı bırakır:

> 135- *"Onlar derler ki: 'Ya Yahudi olunuz, ya da Hıristiyan, doğru yolu bulursunuz' sen de diyesin ki: 'Doğru yol, İslâm olan İbrahim'in yoludur', İbrahim (Allah'a) eş koşanlardan değildir."*

Hz. İbrahim Peygamber, Arap atasıdır, en eskidir. Medeniyet cehenneminden kaçıp kurtularak, Filistin'e ve Mısır'a, Mekke'ye kadar iner. Göçebe geleneklidir. Medeniyete karşı saf komün insan özelliklerini sonuna dek korur: Sınıflı toplumun cehennemcil ateşini gül bahçesine çeviren olumluluğu; mitolojideki cenneti budur. O cehennemin tek çıkışıdır...

Ayını göçebe ve kent komünasının özgür toplumcu insan özelliklerini taşıyan Muhammed'e, yozlaştırılmış Musa-İsa öğretileri yerine saf-temiz İbrahim geleneği daha yakın gelir.

> 136- *"Bizler Allah'a, Allah'ın bizlere gönderdiğine: 'İbrahim'e, İsmail'e İshak'a, Yakup'a, Yakupoğulları'na Musa'ya, İsa'ya gelmiş olana, Tanrıları katından Peygamberlere gelenlere inanmışız, biz bunların içinden hiçbirini ayırt etmeyiz, bunlara inanan İslamız' deyin."*

"İslamız" derken, kesince, her şeye karşın İbrahim geleneğine bağlılığını bildirir... Ve yozlaştıranları asıllarından ayırır:

> 145- *"Kitaplı olanlara (Yahudi ve Hıristiyanlara) açsan bütün belgeleri, yine senin kıblene uymazlar onlar, sen de onlarınkine uyucu değilsindir, onlar da birbirinin uymazlar kıblesine, sana bilgi geldikten sonra onların havasına uyacak olsan, zalimlerden olursun."*

Arapların yeni orijinal bir medeniyet kurmaya aday olduğunu ve yozlaşmış-çökmüş Yahudi ve Hıristiyan medeniyetlerini-artıklarını ezip geçeceğini kuvvetle sezer. Onlara "seçilmiş" olduklarını bildirir ve

İbrahim'in kurduğu Kâbe'yi yön olarak gösterir, kendisinin de bu yükselişin önderi olduğunu yılmadan tekrarlar.

> 143- "*İnsanlara tanık olmak üzere biz sizleri seçme ümmet yarattık, Peygamber de size tanık olur, sana uyanlarla, geri dönenleri bilmemiz için, yöneldiğin kıbleyi, sana kıble kılmışız, bu ancak Allah'ın doğru yolunda olmayanlar için ağır bir iştir. Allah acır insanlara, Allah esirger.*"

O günkü Arap toplumu, Mekke'nin zengin tefeci bezirgânları sayılmazsa, Medine'nin daha fakir bezirgânları, topraklarını-mallarını tefecibezirgânlara kaptırmış komün gelenekli yoksul köylü ve esnaflar ve Bedeviler: göçebe barbarlar toplumudur.

Yani Mekke zenginleri, kan kardeş Arap toplumuyla kuşatılmışlardır. *Kur'an* ve Muhammed bu çelişkiyi çok iyi kavrar ve değerlendirir. Gidişin medeniyete geçiş olduğunu sezer ve daima kuracağı İslam medeniyetinin kendisinden önce kurulmuş ve yozlaşmayla çökmüş medeniyet örnekleri gibi çökmemesi için toplumcul geleneklere sıkıca sarılır ve daima bunu öğütler:

> 174- "*Allah'ın indirdiği kitaptan gizleyenler, en kötü bir çıkara onu değişenler ancak karınlarına ateş dolduruyorlar, kıyamette onlarla Allah konuşmayacak, günahları arınmaz, onlar için acı azap var.*"

Komünün doğruluğunu, kan kardeşliğini-iyilikseverliğini-doğa ve toplum severliğini-kolektivizmini-çocuk ve gelecek severliğini, "en kötü çıkara" yani medeniyetin kişi mülküne değişenlerle "Allah konuşmayacak", onların "günahları arınmaz".

Gerçekten de medeniyete aşırıca batanların sonu "ölüm"dür. Kronik veya akut ölüm! Çünkü artık Batı medeniyeti zehirli tüketim hevesleriyle insanını öldürüyor. Hastalıkların, toplumların parçalanıp ruhsal hastalıkların herkese yaygınlaşması; mutlulukların o kişilerde geri dönmemecesine umutları bile alıp götürmesi bunun en açık belgesidir.

> 179- "*Sizin için ey akılı olanlar! Kısasta dirlik var, umulur ki sakınasınız.*"

İnsanlığın ilkel komün kolektivizmi-sevgisi-saygısı-kan kardeşliğiyle; medeniyetin her türlü yozlaştırıcı ve öldürücü gidişini daima-her saniye karşılaştırıp ders almakta (kısasta) yaşamcıl "dirlik var".

> 264- "*Ey inanmış olanlar! Mallarınızı gösteriş yolunda harcamayınız...*"

Doğa ve toplum kendi kanunlarına uygunca: planla hesapla üretilip tüketilmezse, ölümcül yok oluşlarla dirimcil uyanışlar kaçınılmaz olur.

> 275- "*Faiz yiyen kimseler, ancak şeytan eliyle çarpılmışa dönerler, bu onların: 'Faiz alışveriş gibidir' demiş olmalarından. Allah alışverişi helal kılmıştır, Faizi haram, bir kimse tanrısı katından öğüt gelince, faizi bı-*

rakırsa, geçmiş olan geçmiştir, işini Allah yapar, kim ki yine dönerse işte bunlar cehennemlik, orda sonsuz kalırlar."

Antik tarih toplum biçimlerinin ekonomi temeli toprağa (ziraat ve esnaflığa) dayanır. Ama ticaret, antik medeniyetler Fırat-Dicle boylarından tüm yeryüzüne yayıldıkça, en gözde ekonomi biçimi olarak öne çıkmıştır. İslam medeniyeti zamanı, bu gelişimin 5000 yıldan aşırı birikmiş olduğu ve yeryüzündeki Orta-Kuzey ve Güney Ticaret yollarının bütünleştirilmesi (evrensel) çağının açılma aşamasının kapıyı çalmış bulunduğu için, ticaret ve faizi daha katmerleşip öne çıkmış; temeldeki toprak ekonomisini unutturmuştur; hele Arabistan çöllerinde bu tümden geçerlidir.

Bu yüzden *Kur'an* ve Hz. Muhammed daima alışverişi: ticareti insanlığa yararlı, hak ve adaletli yapılmak şartıyla "helâl" kılar. Ama "faiz" kesinlikle "haram"dır. Son veda nutkunda bile özellikle üzerine basarak "Faiz ayaklarımın altındadır" buyurur. Çünkü faiz ve günümüzdeki biçimleriyle kumar oyunları, hazır yiyicilikle toplumları çürütür, doğaya, insanın gidiş kanunlarına süratle yabancılaştırıp yozlaştırır; üretim ve üreyimi sekteye uğratır.

29- "AL-İ İMRAN SÛRESİ"

Kimi ayetler, determinizmi somutça kavrayamadığı ölçüde soyut kalırlar. Ama genellikle bu ayetler, Allah'ın her şeyde saklı olan bilimi, insanlığa; bütün soyutluklarına, olgunlaştırılmamış halleriyle olsun uyarmak için bildirirler. Kimileriyse kesin: "muhkem"dir.

Kur'an tefsirleri buradan çıkar ve farklılaşır. Antik ve modern münafıklar bu boşluklardan girip parazit yaratırlar; oysa aklın yolu birdir. Medine ayetleri bunları şöyle azarlar:

7- *".... O'nun bazı ayetleri muhkemdir bunlar kitabın anasıdır. Diğerleri de birbirlerine benzer, (anlamları muğlâk fakat zengindir). Kalplerinde eğrilik olanlar, fitne çıkarmak, kendilerine göre yorumlamak için onun benzer ayetlerinin ardına düşerler. Oysa onun anlamını Allah'tan başka kimse bilmez. İlimde ileri gidenler: 'Ona inandık, hepsi Rabbimiz katındandır' derler. Sağduyu sahiplerinden başkası düşünüp öğüt almaz."*

Kur'an ve peygamberi, elinden gelmediğini bile yapmak isterce determinizmi yansıtmaya çalışır. Doğanın ve toplumun bütünlüğünü kendince kurarak, Allah'ın veya gidişin monizmini, biricikliğini ve muhteşemliğini, yüceliğini açıklama-ispat etme yeteneği gösterir.

5- *"Yerde ve gökte hiçbir şey Allah'a gizli değil."*

6- *"Ana rahminde size istediği biçimde, surat veren işte odur, ondan özge Tanrı yok, o azizdir o bilgedir."*

Bu doğadan ve insandan, onların gidişinden ayrı soyutlanmış, günümüz bezirgânlarının allahı gibi bir allah değil, tersine alabildiğine gerçekler içinde, doğa ve insan için çırpınan bir allahtır. Din bezirgânları ceplerini doldurup sırça köşklerinde karunlaşırlar, Allah'ı da olabildiğince tanınmaz hale getirip "komoniz" düşmanı yaparlar. Biricik savaşları: Kâr hırsı ve devrimci düşmanlığıdır. O şarlatanlıklar evrimci hiçbir bilim sahibini dost tutamayacak kertede korkak-ikiyüzlü ve emperyalist uşaklığına gönül vermiş dar görüşlülerdir. Fakir-fukara İslam çocukları, imam hatip mekteplerinde Marksizmi de Darwinizmi de tartışıyorlar, gerçeklerin inatçılığı bir gün o genç maşaları tutan elleri yakmaz mı sanılıyor?

> 13- "*Karşılaşan iki bölük işinde sizin için alınacak ibret var, bir bölüğü Allah için savaşır, bir bölüğü kâfirdir, kâfirler onları gözleriyle iki katlı görürler, Allah yardım eder dilediğine, bunda nice ibret var iç görüşü olanlara.*"

Peygamberce Allah'a inanmak, tarihsel determinizmin yüceliğini sezmekle birdir. Ve onu sezenler aslında evrimin o yüce çelişkiler bütünlüğünü bedeninde ve ruhunda daha çok taşıdıkları için sezerler. Bunlar bütün tarih boyunca hep komün gelenekli canlı insanlar olmuşlardır. Bu aynı zamanda, komüncül güç ile medeniyetler güreşi çelişkilerini içlerinde senteze varmak üzere en çok taşıyan kolektif insan gücü demektir. Bu yüzden, yalan-dolan-kişi mülkiyeti çıkarcılığına; yani tek yanlı medeniyet batağına batmış insanlar kalabalığına kıyasla, sayıları az olsa da kaliteleri üstün olduğu için, karşı tarafın gözünde daha güçlü görünürler. Bu yüzden her sosyal-kişisel mücadelede sayı kalitenin yanında önemsiz kalmıştır. Veya her zaman ikincil üçüncül önem taşır. Yeter ki determinizme inanca su katılmamış olsun; inanç kişi ve toplumdan maddi-manevi çıkarları sonuna dek kovar veya daima kolektifleştirir.

> 14- "*Kadınlar, oğullar, çekilerle toplanmış altın, gümüş, belgeli atlar, davarlar, ekin gibi şeylerin hoş geliyor insanlara sevgisi, dünya dirliğinin malıdır bunlar. En güzel barınak Allah katıdır.*"

> 15- "*Sen onlara diyesin ki: Bunlardan daha hayırlısını size salık vereyim mi? Tanrıları katında altından ırmaklar akan cennetler sakınanlara hazırlanmıştır, orda sonsuz kalırlar, temiz eşler de vardır, Allah'ta hoş mutluluk da var, Allah görür kullarını?*"

Kur'an ve Hz. Muhammed, daima, barbarlarla-medeniyetler güreşinde komüncül gelenekleri koruyarak medeniyete geçişin yollarını prensipleştirmeye çalışırken, temel olarak (en içten duygu düşünce-inanış ve davranışlarını) hep komüncül düzenden (manevi-kolektif değerlerden) yana geliştirmiştir.

Kur'an ve peygamberi bunu sıradan her insan için yaparken, aslında gönlü daha fazla maneviyattan ve kolektivizmden yanadır. Bu yüzden medeniyete (kişi mülküne) geçişi kurallaştırırken bile, kişi mülkünü hep "dünya metaı" "geçici geçim" olarak kötüler. Ve kolektivizm ile doğanın en güzel, en eski bakir halini (yani Arap toplumunun şuuraltındaki Fırat-Dicle cennet boylarını) cennet vaadi ile hatırlatır. Medeniyetin (sınıflı toplumun) de geçici olduğunu en içten ve en yoğun bir şekilde sezer. Çünkü Muhammed, kentten gelme medeniyetlerin en sonuncusu olarak, evrensel bezirgânlığın açılışını ve çöküşünü-çürüyüşünü çevredeki İran-Bizans medeniyetlerinden sezer. Bu durumda içinde yaşattığı temiz komüna ruhunun ve sevdiği temiz-bakir doğa parçalarının biricik sahibi barınak olduğunu içtenlikle yakalar ve onlara sarılır. Çünkü o, tarihsel determinizmin o gün için en yüksek yansıması, elçisidir...

> 103- *"Hepiniz de Allah'ın yoluna (ipine) sarılasınız, bölük bölük olmayın, Allah'ın size olan nimetini anınız, sizler birbirinize düşmandınız, Allah'ın nimetiyle gönüller birleşerek kardeş oldunuz, ateşli bir uçurumun kıyısındaydınız... Umut olunur ki doğru yolu bulursunuz."*

Başka kent medeniyetlerinde görüldüğü gibi, kent içinde zengin-fakir-yanaşma-köylü-esnaf barbar (Bedevi) ayırtları başlamıştır. Hatta tefeci bezirgânlıkta bölünme had safhaya çıkmıştır. Ayrıca çevre kentler ve barbarlar arasında da, içinde de, çelişkiler lokal ölçülerde de olsa fırtınalaşmaktadır.

Kur'an ve peygamberi bu çözülüşe bir medeniyet (konfederasyon) sentezi getirir. Bütün çıkarlar uzlaştırılır. Ancak yeni doğacak olan orijinal kentler birliğinin yine bir tek ortak düşmanı vardır: kişi mülkiyeti çıkarları; medeniyeti içinden çürütüp mahşerleştirip çökkünleştirecek olan bu gidiştir. *Kur'an* ve peygamberi ve tek panzehir olarak yine komünadan örnek aldığı, kolektivizmi-insani (manevi) değerleri prensip edinir. Hele faiz bir numaralı düşmanıdır.

> 130- *"Ey inanmış olanlar! Kat kat arttırarak faiz yemeyin, Allah'tan sakınınız, ola ki kurtulasınız."*

Toplumdaki iyilerle kötüler gibi ilkel bir dövüş gibi duran olayı, kişi mülkiyeti ve kolektivizm arasında olan büyük dövüş olarak sezer: İnanmışlara seleksiyonda güç verir:

> 139- *"Gevşemeyin, kaygılanmayın, eğer siz inanmışsanız onlardan çok üstünsünüz."*
> *140- "Eğer siz yaralandıysanız, onlar da yaralandılar, Allah kimin inandığını bilmek için sizlerden tanıklar edinmek için, biz bu günleri insanlar arasında nöbetle döndürürüz, Allah zalimleri sevmez."*
> 141- *"Ve inananları iyice özleştirmek, kâfirleri de."*

7000 yıllık sınıflı toplum tarihi, insanlık tarihinde (en az 700 bin yıllık komün tarihin yanında) yüzde bir bile değildir. Teknik kalitesi olağanüstü yükselmiş olduğu için komüncül toplumları hızla sosyal sınıflara ve zümrelere dek parçalayabilmiştir. Ama son duruşmada ortaya çıkan çıplak gerçek şudur ki: insanlık tarihi hep komünün parçalanma tarihi olurken, sadece ve sadece komünün temelinde yer alan kanunlarının icabı olarak komünü daha modern biçimde yeniden ve yeniden üretmek üzere sınıflı toplum ibretine ve berzahına girmiştir.

Yani komün parçalanırken yok olmak şöyle dursun, kendisini bilince çıkararak, kendi kanunlarının güdümünde evrensel biçimde yeniden modernleştirerek üretir. Çünkü insanlık üretici güçler temelinden kalkarak, onun mekanizmasıyla ilerler...

Kur'an ve peygamberi bu gerçeği elbette bugünkü bilimlerin ışığında yakalayamaz. Ancak *Kur'an* ve Peygamber, toplumsal ve doğal gidişin yansıdığı en kritik momentte çıkmış yorumlar ve elçilerdir, bundan ötürü bunları içlerinde duyar ve yansıtırlar... Ve bu yüzden sonsuz anlayışlı ve merhametlidirler:

> 159- *"Senin onlara karşı yumuşak bulunmaklığın, Allah katından bir rahmettir, kaba huylu, gönlü katı olaydın, çevrenden dağılmış bulunurlardı, bağışla sen onları, her işte onlara danışmalısın, bir işe azmedersen Allah'a dayan, Allah sever kendisine dayananları."*

Ama kişilere de, toplumlara da, gidişe uymak zorunda olduklarını sık sık uyarırlar: Tarihsel determinizme uyabilenler Allah'a yakın olabilirler; ona uyum yapabilirler. Bu durumda kişi ve toplumların daima ona karşı bilinçlenme gidişi ve zaruret, içinde bulunduklarını kuvvetle sezer ve bunu öğütler.

> 182- *"İşte bunlar (başa gelen belalar) elinle yaptığınız şeydendir. Allah kullarına karşı zalim değildir."*
> 178- *"Kâfirler sanmaya ki, onlara iyilik için zaman veririz, ancak zaman veririz ki, günahları çoğala, onlar için horlayıcı azap var."*

Kur'an ve peygamberi, komün toplumlarının sürekli ardı arkasına tükenmezce medeniyete geçişlerine tanık olmuşlar ve bu tarihin nakli bilgileriyle donanmışlardır. Bu gidiş içinde gördükleri en acı gerçek medeniyete fazlaca batıp komün temeline ihanet edenlerin sonu yozlaşma-çürüme ve bedbahtlıktır; başka bir barbar komün akınıyla tarihten silinmektir.

Bu yüzden komün cevherinin kan kardeş-kolektivist özelliklerinin ölünceye dek savunulmasını buyururlar, öğütlerler. Ödül ancak kıyametle birliktedir. Bu çok uzak-zorlayıcı bir sezi de olsa, gelecekte bir gün mutlaka, *Kur'an*'ın ve peygamberinin içinde yaşattığı komün cevherinin yeni-

den üretilebileceği öngörüsüdür. Çünkü onlar doğal ve toplumsal seleksiyonun çok güçlü birer yansımasıdırlar. O yansıma, o günkü Arabistan (Güney Ticaret Yolu: Kızıldeniz-Mekke-Umman) rasathanesinde bunu kuvvetle içinde duyar. Sözler elbette eski kitap ve İbrahim gelenekleriyle karışmış skolastisizm içerirler. Ancak *Kur'an* ve peygamberinin her satırında ve davranışında o güne dek görülmemiş çarpıcı tekrarlamalar bunu bize kolayca kavratır.

> 185- *"Ölümü herkes tadar, sevabınız kıyamette ödenir, ateşten kurtulup da cennete giren kurtuluşa ermiştir, bu dünyanın dirliği, ancak aldanmamaktadır."*
> 200- *"Ey inanmış olanlar! Sabrediniz, sabretmekte yarışınız, düşmana karşı koyun, Allah'tan sakınınız, ola ki kurtulursunuz."*

Kur'an ve peygamberi her an, her ayette bu inancını; insanlığın sevgi-paylaşım dolu komün özünün ölümsüzlüğünün ve gelecekteki galibiyetinin mutlaklığını yinelemekten bıkmaz-usanmaz. Tek kurtuluş onun yaşatılmasındadır. Bunu kuvvetle sezer. Bugün için de bundan önce de, bütün sosyal sınıf örtüleri altındaki mücadelelerin ve devrimlerin asıl özü, bu insanlık özünü yeniden üreterek yaşatmak olmuştur.

30- "NİSA SÛRESİ" (Kadın haklarıyla ilgili)

> 1- *"Ey insanlar! Hepinizi bir kişiden yaratan, ondan eşini de çıkaran, bunlardan da bir hayli erkek, dişi üreten, birbirinizle anlaştığınızda, onun adıyla anlaştığınız Allah'tan sakınınız, hısımları sayın, Allah sizin üstünüzde gözeticidir."*

Bugün ancak komünün parçalanış kanunları ve ilk medeniyete geçiş çözümlendikten sonra Adem ile Havva mitolojisi anlam kazanabilmiştir: Adem Semit atasıdır ve Fırat-Dicle boylarında cennet gibi kan kardeş komün toplumunda ve bakir cennet gibi doğada yaşarlar. Medeniyet balçıklar içinden (Fırat-Dicle taşkınlarından) çıkageldiği gibi Adem de balçıktan yaratılmıştır. İlk insan erkek kadın da onun küçük bir parçasından yaratılmış sanıldığına göre, mitoloji Arap atalarının erkek düzeni (babahanlık) zamanında yaratılmıştır. Ve büyük ihtimal yukarı barbarlık (ilk kentler) zamanıdır. Çünkü şeytan yılan, ziraat tanrısı (totem) dir. Arap ataları ilk yasak meyveyi buğdayı (ürün fazlasını) yiyince medeniyete (sınıflı topluma) geçmişlerdir. Bu onlara cehennem azabı gibi gelmiştir. Kan kardeşlik kalmamış, bakir cennet doğalarından kopup çöllere dağılmışlardır.

Kur'an bu öyküyü, ilk medeniyet balçıklarından yükselmiş kentlerinden (cehhennemcil sınıf kavgalarından) kaçan ve çöllerde göçebelik yaparak Mekke'de Kâbe'yi kuran Hz. İbrahim geleneğinden öğrenir ve anlatır.

Bütün insanları Adem ile Havva'dan üretmesi de, Arap toplumunun kan kardeş komünal toplum biçiminden çıkageldiğini anlatır ki, mitolojilerde de benzer öykülere rastlanır.

Ve yine "Hısımları (akrabaları-kan kardeşleri) sayın" derken, daima o manevi kolektivizmi koruyup savunmayı prensip edinir.

Bu savunuşta kadınlar önemli bir basamağı oluşturur. Nisa Sûresi çoğunlukla buna ayrılmıştır.

> 2- "*Öksüzlere yetişince mallarını veriniz, kötüyle iyiyi değiştirmeyin, onların mallarını, malınıza karıştırıp yemeyin bu büyük bir yazıktır.*"
> 3- "*Öksüz kızlara karşı adaletten korkarsanız, hoşa gidenlerden iki, üç, dört kadın alabilirsiniz, haksızlıktan korkarsanız, ancak bir tektir ya da elinizde olan odalık yeter, işte bu adalete en yakın olanıdır.*"

Çocuklarına-kadınlarına-öksüzlerine sahip çıkmayan bir toplumun geleceği karanlıklarla doludur. *Kur'an* ve peygamberi antik medeniyet örneklerinde bunu görmüş, duymuş ve kendi kent medeniyetlerinde de ipuçlarını yaşayarak sezmiştir. Ve içlerinde kan kardeş gelenek göreneği iliklerine dek duyup yaşayan yapıdadır.

Bu yüzden ayet ve hadisler, bu "adaletle" dopdoludur.

Bu noktada, günümüz medeniyet kafasıyla veya daha çok bezirgân ve finans-kapital kafasıyla 4 kadın alma tutumuna gönül eğenlere şunu hatırlatmak yerinde olur: Dağılma ve yozlaşmanın önüne geçmekte de bir önlem olarak gelişen aile biçimleri, Peygamber zamanında, Arap toplumunda henüz sendiyazmik aile biçimi aşamasını yaşıyordu ve bu evlenme biçimi, ailenin dağılmaması için yengelerle evlenme biçimiydi. Ayette geçen yöne kaymış bulunuyordu. Ayetin de belirttiği gibi medeniyetin kent içinde (Mekke'de) belirmesiyle birlikte tek karılı aile biçimi de sivrilmeye başlamıştı. Babahanın hem gelenekle, adaletle, hem de cinsel fuhuş ile karıştırıp geliştirdiği 4 kadın ile evlenme, miras gerçeği ile gerilemek zorunda kalır. Miras, asıl gözde tek eşliliği öne geçirir. Aşağıda anılan miras gelişimine hangi babahan toplumu dayanabilir:

> 8- "*Uzak hısımlar, öksüzler, yoksul olanlar, üleşme anında bulunurlarsa, ondan veriniz, tatlı dille konuşunuz.*"
> 10- "*Hakları olmaksızın öksüzlerin mallarını yiyenler ancak karınlarına ateş doldururlar. Alevli ateşte yanacaklardır.*"

Yani miras düşmeyenler bile gözetilmektedir. Bu konuda haksızlık yapanlar da şiddetle uyarılır; gidişin dayattığı her kural, tek karılı aile biçiminin doğuşunu zorlar.

Demek 4 kadın almak kolay ama sonrası rezilliktir. Aldıklarını hakkıyla geçindirip barındıramazsan burnundan fitil fitil gelir...

Babahanlık, yeryüzünde çok daha önce, Semit ve Arap toplumundaysa egemen erkek düzeni olalı en çok beş bin yıl olmuştur. Bu yüzden *Kur'an* ve peygamberi erkekten yanadır. Ama kadınları-çocukları-öksüzleri sonuna dek gözetir, bu da tek eşliliği öne çıkarırken çok eşli evliliği elekten düşürür. Babahanlık, çocukların mirası ile terbiye edilir:

> 11- "*Allah çocuklarımız hakkında buyurur ki, bir erkeğe iki kadın payıdır; eğer kadını ikiden artık olursa, üçte ikisini alırlar malın; kadın bir tek olursa yarısını alır; ölenin bir çocuğu bulunursa, altıda biri baba ile ana, ölenin çocuğu olmazsa, anası babası varis olursa üçte biri ananın, eğer kardeşleri kalırsa altıda bir ananın, bu işler vasiyet yerine getirilip, borç ödendikten sonra yapılmalıdır. Bilmezsiniz ki babalarınızdan, oğullarınızdan hangisi sizlere daha hayırlı, bu Allah'ın hükmüdür, Allah bilicidir, bilgedir.*"

Miras sosyal adaleti böyle kutsallaştırmayla garantiye alınır: "Bilemezsiniz ki hangisi sizlere daha hayırlı, bu Allah'ın hükmüdür."

Arap toplumunda aile biçimlerinin tek karılı aileye doğru geliştiği, miraslar kadar cinsel yasaklardan da bellidir: Toplum biçimi geliştikçe barbarın doğal ortaklı üreme biçimleri "fuhuş" gibi görünür; bugün Muhammed'in çok eşliliğinin anlaşılamadığı gibi:

> 22- "*Geçen geçti, atalarımızın almış bulundukları kadınları siz de almayın, bu bir fuhuştur, alçaklıktır, kötü bir yoldur.*"

Oysa Arap atalarının yaşadığı aile biçimleri komünün doğal ortaklı aile biçimidir. Hicaz kentleri bunu aşacak ilerlemeyi gösterir. Allah ve peygamberi bunu görür ve kararlaştırır.

> 23- "*Analarınız, kızlarınız, bacılarınız, halalarınız, teyzelerimiz, kardeş kızları, süt anaları, süt kardeşleri, karınızın anası, karınızdan olan üvey kızınız, sizlere haram oldu. Karınız bulunmayan bir kadının kızı helaldir size kendi öz oğlunuzun karıları haramdır. İki kız kardeşi bir arada almayın, geçen başkadır. Allah bağışlayıcı, Allah yargılayıcı.*"

Kan kardeş toplumda böylece ortaklı ve sendiyazmik aile biçimleri de aşılmaya ve tek karılı aile biçimine geçilmeye başlanır. Yasak, cinsel ve toplumsal miras yönüyle de keskindir...

Hikmet Kıvılcımlı

ALLAH - PEYGAMBER - KİTAP

Hikmet Kıvılcımlı, Türkiye sosyalist hareketinin özgün tarih tezleriyle bilinen önderlerinden. Kıvılcımlı bu eşsiz eserinde, tarih tezinin ışığında, günümüz toplumu açısından da çok önemli bir konuya yoğunlaşıyor: Allah, Peygamber ve Kitap.

"Allah, her olayda işleyen determinist kanunlar gibidir. Peygamberler ise, aklıyla determinizmi yorumlayan bir elçidir; tarihsel determinizmin yoğun bir yansımasıdır. Zaten bu yüzden olayların gidiş kanunlarını çok iyi sezer ve yakalar. Bunu başardığı için de kendini kutsallaştırma geleneğiyle peygamber hisseder. Çünkü bu sezi de sentezleri kendisine Allah'ın verdiğini yoğunlaşmış bir gelenekle düşünür. Böylece Allah geleneği, determinizm ile üst üste oturur."

THG
0035433
DAO

ISBN 978-605-5888-36-7

Bilim ve Gelecek Kitaplığı